

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU SİYASİ TARİHİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI

**İSRAİL-FİLİSTİN ÇATIŞMASI: İSRAİL'İN
FİLİSTİNLİLERE YÖNELİK GÜVENLİK
POLİTİKASINDA DEVAMLILIK VE DEĞİŞİM
(1948-2008)**

DOKTORA TEZİ

ZAFER BALPINAR

İSTANBUL 2011

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU SİYASİ TARİHİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI

**İSRAİL-FİLİSTİN ÇATIŞMASI: İSRAİL'İN
FİLİSTİNLİLERE YÖNELİK GÜVENLİK
POLİTİKASINDA DEVAMLILIK VE DEĞİŞİM
(1948-2008)**

DOKTORA TEZİ

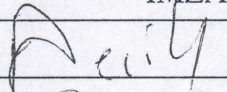

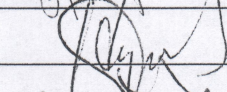
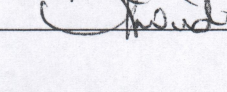
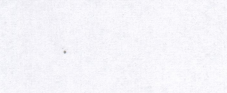
ZAFER BALPINAR

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. BERİL DEDEOĞLU

İSTANBUL 2011

TEZ ONAYI

Marmara Üniversitesi Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Anabilim Dalı 30120032007002 no'lu doktora öğrencisi Zafer BALPINAR' ın hazırladığı "Filistin-İsrail Çatışması: İsrail Politikasında Devamlılık ve Değişim" konulu DOKTORA TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI lisansüstü Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin 15. maddesi uyarınca 21.06.2011 Çarşamba günü, saat 11:00 ' da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin ....~~Kabulü~~... ' ne ~~OYBİRLİĞİ~~ OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Beril DEDEOĞLU	Kabul	
Prof. Dr. Zekeriya KURŞUN	Red	
Doç. Dr. Füsun TÜRKMEN	Kabul	
Doç. Dr. Ayşegül SEVER	Red	
Doç. Dr. Osman G. ÖZGÜDENLİ	Kabul	

ÖZET

Bu çalışma İsrail'in Filistinlilere yönelik güvenlik politikasını, Arap devletleriyle mücadele ve genel güvenlik politikasından ayırıştırarak ele almayı amaçlamıştır. Bunu yaparken İsrail ile Filistin tarafları arasındaki çatışmanın temel sorunsalını oluşturan silahlı mücadele, sınırlar, toprak, yerleşim yerleri, mülteciler ve Kudüs temaları kullanılmıştır. Çatışmanın temel nedeninin Filistin toprağında varolma ve varlığını sürdürme çabası ile bu çaba doğrultusunda izlenen politikalar olduğu esas alınmıştır. Süreç incelenirken, İsrail'in politik duruşu, güvenlik uygulamaları, uygulama-tema/tema-güvenlik politikası ilişkisi irdelenmiştir. Süreç incelemesinden elde edilen bulgular İsrail'in Filistinlilere yönelik güvenlik politikasının tanımlanmasında kullanılmıştır. Bu çerçevede uygulanan politikanın İsrail-Filistin çatışması bağlamında İsrail'in güvenlik taleplerine cevap verip vermediği belirlenmeye çalışılmıştır.

Dizin Terimleri: İsrail, Filistin, İsrail-Filistin Çatışması, İsrail'in Güvenlik Politikası.

ABSTRACT

This study aimed at dealing with Israel's security policy by decomposing the policy regarding Palestines from the fight against Arab states and general security policy. While executing this study, the themes of armed conflict, boundaries and territory, Jewish settlements, Palestinian refugees and Jerusalem were examined as basic issues of the conflict between parties. The basic reason of the conflict were predicated on Jewish existance and survivability in Palestine territory. When analyzing the policy process; Israel's political stance, security practices, practice-theme/theme-security policy correlations were considered at length. The findings provided from the process examination were used to describe Israel's security policy towards Palestinians. Within this framework, It was tried to ascertain whether the applied-policy is productive for Israel's security demands in context of Israel-Palestine conflict.

Key Words: Israel, Palestine, Israel-Palestine Conflict, Israel's Security Policy.

ÖZET	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	V
ÖNSÖZ	VI
GİRİŞ	
Tezin Kapsamı ve Yöntemi	1
Sorunsalın Arka Planı	3

BİRİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE İSRAİL'İN FİLİSTİNLİLERE YÖNELİK GÜVENLİK POLİTİKASINA ETKİ EDEN BİLEŞENLER

1. İsrail Güvenlik Politikasının Altyapısı	
1.1. Devletleşme Öncesinde ve Sürecinde Güvenlik	5
1.1.1. Devletleşmeye Giden Süreçte Güvenlik Anlayışı	5
1.1.2. İsrail Devleti'nin Güvenlik Altyapısının Oluşumu	15
1.2. İsrail Devleti'nin Filistinlilere Karşı Silahlı Mücadelesi	30
1.2.1. Gerilla Savaşından Savaşa	30
1.2.1.1. Sınır Ötesi Mücadeleden Savaşa	30
1.2.1.2. İsrail-Arap Savaş Sürecinde İsrail-Filistin Çatışması: 1956 ve 1967	36
1.2.2. Devletlerarası Savaştan Gerilla Savaşına	49
1.2.2.1. 1967 Savaşı'ndan İntifada'ya Giden Süreçte Çatışma	49
1.2.2.2. İsrail Güvenlik Anlayışı ve Politikasında Kırılma Noktası: İntifada	74
2. Güvenlik Politikasında Sebep/Sonuç Paradoksuna Yol Açan Konular	
2.1. Hayat Sahası	90
2.1.1. Sınırlar ve Toprak	90
2.1.1.1. 1967 öncesinde Sınırlar ve Toprak İçin Mücadele	90
2.1.1.2. Hayat Sahasında Filistinliler Aleyhine Genişleme: 1967 Savaşı	101
2.1.2. Yerleşim Yerleri	124
2.1.2.1. Güvenlik Politikasının Bileşeni Olarak Yerleşim Yerleri	124
2.1.2.2. Yerleşim Yerleri Politikasında Radikalleşme: Likud	135
2.2. Filistinli Mültecilerin Geri Dönüşü ve Kutsal Yerler	148
2.2.1. Filistinli Mülteciler	148
2.2.1.1. İsrail'in Güvenliği-Filistinli Mülteciler Bağıntısı	148
2.2.1.2. Mülteci Sorununun Kronikleşmesi	154
2.2.2. Kudüs	167
2.2.2.1. Kudüs'ün Güvenlik Politikasındaki Konumu	167
2.2.2.2. İsrail'in Kudüs Politikasında Dönüm Noktası: 1967 Savaşı	174

İKİNCİ BÖLÜM
SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE İSRAİL'İN FİLİSTİNLİLERE YÖNELİK
GÜVENLİK POLİTİKASINA ETKİ EDEN BİLEŞENLER

1. İsrail'in Güvenlik Politikasının Süreçlere Etkisi	
1.1. Oslo: Barış ve Çatışma	188
1.1.1. Oslo Öncesinde İsrail'in Güvenlik Anlayışı ve Uygulamaları	188
1.1.2. Barış Sürecinde Çatışmanın Karakteri	199
1.1.2.1. Çatışmanın Niteliğinde Farklılaşma	199
1.1.2.2. Çatışmada Geleneksel Çizgiye Dönüş	207
1.2. İntifada: Çatışma ve Barış	219
1.2.1. II. İntifada	219
1.2.1.1. Çatışmanın Karakteri	219
1.2.1.2. Küresel Terörle Mücadele Döneminde Çatışma	230
1.2.2. Değişmeyen Dialektik: Görüşme ve Çatışma	240
1.2.2.1. Çatışmaya Yönelik Taktik Devamlılık	240
1.2.2.2. Arafat Sonrasında Çatışmanın Seyri	249
2. Güvenlik Politikasında Sebep/Sonuç Paradoksuna Yol Açan Konular	
2.1. Hayat Sahası	266
2.1.1. Sınırlar ve Toprak	266
2.1.1.1. Barış Sürecinde Sınırlar ve Toprak Politikası	266
2.1.1.2. Sınırlar ve Toprak Politikasında Belirginleşen Çizgi: Toplumsal Ayrım	286
2.1.2. Yerleşim Yerleri	306
2.1.2.1. Barış Sürecinde Yerleşim Yerleri Politikası	306
2.1.2.2. Yerleşim Yerleri Politikasında Radikalleşme Süreci	320
2.2. Filistinli Mültecilerin Geri Dönüş ve Kutsal Yerler	330
2.2.1. Filistinli Mülteciler	330
2.2.1.1. Barış Sürecinde Mülteciler Politikası	330
2.2.1.2. İsrail'in Mülteciler Politikasında Camp David ve II. İntifada	337
2.2.2. Kudüs	345
2.2.2.1. Soğuk Savaş Sonrasında İsrail'in Kudüs Politikası	345
2.2.2.2. İsrail'in Kudüs Politikasında Temel Pozisyonu: Statüko	355
SONUÇ	366
BİBLİYOGRAFYA	378
EKLER	404
Haritalar	404

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
BM GK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
RF	Rusya Federasyonu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UNIFIL	Birleşmiş Milletler Lübnan Geçici Kuvveti
UNRWA	Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Örgütü

ÖNSÖZ

Ortadoğu, tarih boyunca çatışmanın sürekliliğini koruduğu bir coğrafya olmuş, Filistin toprakları da bölgeye hakim olmak isteyen güçler arasında birçok sefer el değiştirmiştir. Yaşam sahası oluşturma bağlamında düşmana karşı mücadele doğal bir kabul halini alırken, bölgenin çatışma üzerinden tanımlı oluşu devamlılık göstermiştir.

Yahudilerin bu sürekliliğin içinde yer alarak Filistin topraklarında yaşam sahası oluşturma çabası, bu çalışmanın genel kapsamını oluşturmaktadır. Yahudi bekasının esaslarının, güvenliğinin de temellerini oluşturması ve güvenlik politikasının Yahudilerin yaşam döngüsünde belirleyici olması bu çalışmanın çıkış noktasıdır. İsrail'in varolma çabası dahilinde Filistin topraklarında izlediği politikalar bu bakımdan güvenlik politikası olarak kabul edilmiştir.

İsrail'in Filistin topraklarında silahlı mücadele, sınırlar-toprak, yerleşim yerleri, mülteciler ve Kudüs başlıkları bağlamında izlediği politikaların stratejik ve taktik boyutu, politikaların hedeflediği sonuçlar, İsrail'in beklentilerini açığa çıkaran fiili durumlar, politika bağlamındaki istikrarlı ve değişken uygulamalar, yaşam sahası elde etme ve elde tutma sürecindeki siyasi ve silahlı çatışmalar bu çalışmanın altyapısını oluşturmuştur. Bu anılan esaslar kapsamında güvenliğe yönelik politika ve uygulamalardaki devamlılık ve değişim, istikrarlı bir projeksiyon yapılabilmesi amacıyla 1948-2008 yılları arasındaki dönemde gözlemlenmiştir. İsrail'in devletleşme süreci ve sonrasında, uluslararası konjonktür ve aktörlerle önemli bir etkileşimi barındırması nedeniyle, Soğuk Savaş ve sonrası dönemde aktörlerin İsrail politikalarına yönelik tutumu belirleyici çerçeveye dahil edilmiştir. Ortaya çıkan sonuçlar üzerinden de İsrail'in kendisi için Filistin topraklarında sürekli yaşamasını esas alacak ölçüde güvenlik üretip üretmediği belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkarılması sırasında karşılaşılan temel sorun ülkemizdeki kaynak yetersizliği olmuştur. İsrail'e yapılması planlanan araştırma gezisinin elde olmayan nedenlerle yapılamaması, arşiv kaynaklarından yararlanma konusunda engel teşkil etmiştir. Dışarıdan İsrail resmi arşiv kaynaklarına ulaşmanın güçlüğü göz önüne alınarak, oluşan boşluğu doldurmak ve İsrail'in bakış açısını yansıtabilmek için ağırlıklı olarak İsraili

yazarların eserleri ve görüşleri ile İsrail hükümetinin çeşitli bakanlıklarına ait internet sitelerine başvurulmuştur. Eserleri seçilen yazarların konunun içinde yer almış, süreci yönlendirmiş veya yaşamış kişiler olması, yazarların İsrail tarihi ve politikaları konusunda yetkinliklerinin kabul edilmiş olması, eserlerin önde gelen üniversite ve yayın evlerinin süzgecinden geçmiş olması esas alınmıştır.

İnceleme süreci Soğuk Savaş ve sonrası dönem olarak alınarak, uluslararası konjonktür ve aktörlerin İsrail politikaları üzerindeki belirleyiciliğinin izlenebilir olması sağlanmıştır. Bölümler devamlılık ve değişimin kolay belirlenmesini sağlayacak şekilde paralel başlıklar altında aktarılmıştır. Birinci bölümde genel olarak İsrail güvenlik anlayışı ve altyapısının şekillenmesi, ikinci bölümde ise bu anlayışın belirlediği politik çizginin seyri irdelenmiştir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasına emeği ile yön veren danışman hocam Prof. Dr. Beril Dedeoğlu ile Doç. Dr. Füsun Türkmen ve Doç. Dr. Osman G. Özgüdenli'ye, eğitimim konusunda desteklerini ve kolaylıklarını esirgemeyen İstanbul Valisi Muammer Güler, Özel Kalem Müdürü Mehmet Uysal, Afet ve Acil Durum Müdürü Gökay Atilla Bostan'a, kaynak temini konusunda Japonya'da doktora çalışmasını yapmakta olan kardeşim Metin Balpınar'a, her türlü manevi desteği ile yanımda olan Hanifi Koyuncu'ya, anlatım hatalarımı gideren Elif Izvatlıoğlu ve Ahmet Yusuf Türkmen ile diğer değerli dostlarıma en içten teşekkürlerimi arz ederim.

Zafer BALPINAR
İstanbul, 2011

GİRİŞ

Tezin Kapsam ve Yöntemi

Yahudilerin yaşadıkları ülkelerde kendilerini sürgün olarak kabul etmelerine neden olan temel nedenlerden biri güvenlik yoksunluğu olmuştur. Maruz kaldıkları şiddet de, bu kabulün ön plana çıkmasını ve kalıcı hale gelmesini sağlamıştır. Böylece, güvenli bir Yahudi yurduna duyulan gereksinimin ve özlemin, zorunluluğa dönüşmesini sağlayan bir tablonun ortaya çıkışı hız kazanmıştır.

Bu çalışma, Yahudi ülkesi olarak seçilen Filistin topraklarında yaşam sahası mücadelesi üzerinden yürütülen çatışmanın güvenlik boyutunu tanımlı hale getirmeyi amaçlamaktadır. Tanımlayıcı çerçeve oluşturulurken, İsrail-Filistin çatışması, İsrail-Arap çatışmasından ayrılmış ve İsrail'in Filistinlilere yönelik güvenlik politikası bölgesel güvenlik politikasının dışında konumlandırılmıştır. İsrail politikasının muhatabının Filistinliler olması esas alınmıştır. Diğer unsurlar sadece bu bağlamdaki etkileri bakımından sürece dahil edilmişlerdir. Böylece, İsrail'in Filistinlilere yönelik güvenlik politikası, genel güvenlik ve beka politikası ile birçok ortak yöne sahip olmasına rağmen, uygulamaları itibarıyla farklı bir kulvarda tanımlanmıştır.

Güvenlik politikası, 'var olma ve varlığı devam ettirme' tanımı çerçevesinde İsrail'in Filistin topraklarında varlığını kalıcı kılmayı sağlayacak alt politikaların bir toplamı olarak ele alınmıştır. Her alt politikayı oluşturan bileşenler de tanımlı hale getirilmiştir. Bu şekilde İsrail'in güvenlikten neyi anlamak istediği de betimlenmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda İsrail-Filistin çatışmasının esasının; tarihi Filistin topraklarında bir İsrail Devleti kurulması, Filistinlilerin kayb ettikleri toprakları için İsrail'e karşı silahlı mücadelesi ile İsrail'in bu mücadeleye karşı ürettiği askeri ve siyasi cevaptan oluştuğu bu çalışmanın temel varsayımdır.

Bu çerçevede, İsrail-Filistin çatışmasının stratejik ve taktik boyutlarının bazen düzensiz bazen de istikrarlı politikaları ortaya çıkarması ve bu politikaların yeni fiili durumlar yaratması, sürecin izlenmesinde kullanılmıştır. İsrail'in siyasal ve toplumsal

düzeydeki değerleri, sembolleri ve beklentileri çatışmanın da köşe taşları olarak değerlendirilmiştir. Bu paralelde İsrail devlet politikasının güvenlik politikası ile eş anlamlı olduğu, bekanın değişmez amaç olarak kaldığı, içte ve dışta izlenen resmi/gayriresmi her türlü politikanın güvenlik politikasının bir alt dalını teşkil ettiği, çatışmanın karakterinin siyasi bir mücadeleden ziyade silahlı mücadeleyle şekillendiği, sınırlar, toprak, yerleşim yerleri, mülteciler ve Kudüs'ün bu güvenlik politikasının hem sebebi hem de sonucu olduğu kabul edilmiştir. Çatışmanın sebebi ve/veya sonucu olan bileşenlerin İsrail'in bekasının da tanımı olmasından ve pazarlık süreçlerinin ana temalarını oluşturmasından yola çıkılmıştır. Sorunsalın esası olarak; toprak mücadelesi temel alınmış, diğer bileşenler ana unsurun tamamlayıcıları olarak konumlandırılmıştır. Bu bağlamda 'Filistin topraklarının elde edilmesi=İsrail'in güvenliği' denklemi kullanılmıştır.

İsrail-Filistin çatışması, İsrail-Arap savaşları bünyesinden ayrıştırıldığından, savaşlar anlatım dışı tutularak süreçte sadece referans noktaları olarak kullanılmış, İsrail-Filistin çatışmasına aktarılan nedenlerine ve etkilerine yer verilmiştir. Güvenlik politikasındaki belirleyici dönemler uluslararası konjonktür bakımından Soğuk Savaş süreci ve sonrası olarak kabul edilmiştir. Soğuk Savaş döneminde süreç üzerinde etkili olabilecek aktörler çerçevesine ABD (Amerika Birleşik Devletleri), SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) ve Birleşmiş Milletler (BM), Soğuk Savaş sonrasında ise ABD, RF (Rusya Federasyonu), BM ve AB (Avrupa Birliği) dahil edilmiştir. İsrail dışındaki aktörlerin politika oluşturma süreçlerinden sarfınazar edilerek, sadece politika çıktıları göz önünde tutulmuştur. Soğuk Savaş dönemi; güvenlik politikası açısından oluşum ve gelişme aşaması, Soğuk Savaş sonrası dönem de; bu politikanın belirlendiği çerçevede uygulandığı süreç olarak ele alınmıştır. Soğuk Savaş döneminde güvenlik politikasını oluşturan parametreler, gelişimin gözlenebilmesi için her başlığın sonunda ortaya konmuş, politikanın uygulama safhasını oluşturan Soğuk Savaş sonrası dönemde ise II. İntifada merkez noktası alınarak öncesindeki ve sonrasındaki durum değerlendirilmiştir.

Çalışma, teorik bir çıkış noktasıyla güvenlik modeli oluşturmayı hedeflemeyen, 1948-2008 yılları arasını kapsayan bir süreç incelemesidir. İsrail uygulamalarının meydana getirdiği sonuçların, yaşam sahası elde edilmesi ve elde tutulması bakımından etkin olup olmadığının değerlendirilmesi çalışmanın başlangıç ve sonuç noktaları arasındaki güzergahı oluşturmuştur.

Metinde geçen kişi ve yer isimleri Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi referans alınarak, Türkçe'ye yaygın kullanım olarak yerleşenler Türkçe yazım kurallarına göre, yerleşmemiş olanlar da Birleşmiş Milletler metinlerinde, uluslararası anlaşmalar ile İsrail-Filistin anlaşma ve görüşmelerinin İngilizce metinlerinde geçtiği şekliyle aktarılmıştır.

Bu çerçeveyi kapsayan çalışmada: İsrail güvenlik politikasındaki devamlılık ve değişimi yönlendiren güvenlik anlayışı, silahlı mücadelenin başlangıcı ve gelişimi, İsrail silahlı mücadele kurumlarının ve politikalarının ortaya çıkışı, siyasi liderlerin güvenlik politikasındaki etkisi, İsrail'in Filistinlilere yönelik güvenlik uygulamaları, İsrail'in Filistinlilerin şiddet eylemlerine bakışı, Sınırlar ve Toprak başlığı altında: İsrail-Arap Savaşları'nın İsrail'in toprak ve sınır sorunlarına etkisi, işgal altındaki topraklar, İsrail'in toprağa ilişkin talepleri, politikaları, toprak elde edilmesine ilişkin yasal düzenlemeleri ve uygulamaları, İsrail'in resmen taraf olduğu barış girişimleri ve toprak güvenlik ilişkisi, Yerleşim Yerleri başlığında: yerleşim yerlerinin İsrail güvenlik anlayışındaki yeri, Yahudiler için anlamı, Filistinliler üzerindeki etkileri, bu alanda yapılan hukuki düzenlemeler ve uygulamalar, Mülteciler başlığında: mülteciler sorununun İsrail açısından çözümsüzlüğünün nedenleri, çatışmanın nedeni mi yoksa sonucu mu olarak ortaya çıkan bir sorun olduğu, İsrail'in Filistinlilere demografik olarak bakışı, mülteci sorunun Filistinli örgütlerin eylemlerindeki rolü ve güvenlikle olan ilişkisi, Kudüs başlığında: Kudüs'ün İsrail için olan önemi, çatışmadaki konumu, elde edilmesi için verilen mücadelenin güvenlik politikası ile olan ilişkisi dış etmenlerin etkisiyle birlikte ele alınmıştır. Sonuç bölümünde; adı geçen başlıklar dahilinde gözlemlenen devamlılık ve değişim üzerinden belirginleşen güvenlik politikası ortaya konmuş, bu politikanın İsrail-Filistin çatışması bağlamında İsrail için güvenlik üretip üretmediği ve üretip üretemeyeceği irdelenmiştir.

Sorunsalın Arka Planı

Yahudi yurdu olarak seçilen Filistin topraklarında İsrail Devleti'nin kurulması, İsrail'in egemenliği geriye doğru tanımlama yaklaşımı nedeniyle önemli bir kurguyu gerektirmiştir. Bu çerçevede din ve siyasi siyonizm hedefi belirleyen unsurlar olmuşlardır. Bu unsurların altyapısını da, seçilmiş halk inancı, vaad edilmiş topraklar ve güvenlik ihtiyacını ortaya çıkaran antisemitizm şekillendirmiştir. Kurgulanan beklenti, güvenli yurt olarak Yahudi Devleti sonucunu kaçınılmaz kılmıştır.

Yahudi karakterinde bir yaşam sahasının kabulü, Filistin topraklarında yerel halkın ötekileştirilme ve ötelenmesine yönelik arayışları üretmiştir. Bunun kısa sürede yapılması isteği güç kullanımının tek yöntem olmasına neden olmuştur. Güç kullanımı diplomatik alanda, devlet kuruluşuna imkan sağlayacak aktörlerin ikna edilmesi veya bu yönde zorlanması süreçlerini kapsarken, Filistin topraklarında ise yerel halka karşı şiddet araçlarının kullanılması şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu tablo Yahudilerin toprak elde etme, Filistinli Arapların da topraklarını savunmak için askeri yöntemler benimsemelerini doğal süreç haline getirmiştir. Bu aşamadan itibaren beka mücadelesine dönen çatışma, taraflardan birisinin kazanacağı bir mantığı kalıcı kılarak, tehdit ve düşman tanımlamasını ötekileştirmenin eş anlamlısı yapmıştır. Olmak ya da olmamak mücadelesine ilişkin parametreler çatışmanın yönü konusunda belirleyici olurken, din faktörü sorunu derinleştirmiştir.

Çatışmanın yönü ‘toprağı olmayan bir halk için halkı olmayan toprak’ söylemi ile tanımlı hale gelmiştir. Bu kapsamda çatışma ortamı, Yahudi toplumunda milliyetçiliğini yükselten bir değer olarak kullanılmış, Filistin’de İbrani dili ve kültürünün tekrar inşa edilmesi ise siyasi manifesto formunda hayat bulmuştur. Bu sayede Yahudi kimliği dini anlamının yanı sıra siyasi kimliğe dönüşmüştür. Yahudiler devlet kuruluşu öncesindeki Filistin topraklarında tutunabilmek için kendi görüşleri karşısı olanları düşman kategorisinde değerlendirip direnç göstermişlerdir. Balfour Deklarasyonu ile Yahudilerin devletleşmesinin önünü açan İngiltere de Yahudi göçünü sınırlaması ve Yahudi bir Filistin yaratmak niyetinde olmadığını belirginleştirmesiyle çatışmanın tarafı yapılmıştır. Düşmanı, Filistin toprakları üzerinde varlığını devam ettirme bağlamında tanımlama eğilimi, çatışma mantığının ilk yapı taşı olmuştur. Bu kabul hem Filistinlilerin hem de Yahudilerin milliyetçilik duygularının artmasına neden olarak çatışmayı kalıcı zemine taşımıştır.

İsrail Devlet’inin kuruluşu öncesinde bir Yahudinin bulunduğu diaspora toprağına yabancılaştığı ve tarihsel-dinsel olarak hakkı gördüğü toprağı da yabancı olduğu dikkate alındığında, Filistin’de bir Yahudi Devleti kurulması aşamasına gelinmesinin önemli bir kurguyu ve çabayı barındırdığı söylenebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE İSRAİL'İN FİLİSTİNLİLERE YÖNELİK GÜVENLİK POLİTİKASINA ETKİ EDEN BİLEŞENLER

1. İSRAİL GÜVENLİK POLİTİKASININ ALTYAPISI

1.1. Devletleşme Öncesinde ve Sürecinde Güvenlik

1.1.1. Devletleşmeye Giden Süreçte Güvenlik Anlayışı

Filistin topraklarının Yahudiler ile Filistinliler arasında taksim edilme olasılığının Yahudi iç siyasetinde tartışıldığı 1946-1947 yıllarında, revizyonist görüşün lideri Ze'ev Jabotinsky, Tevrat'ta tanımlı vaad edilmiş toprakları kapsayan sınırlara karşı olacak Arapları, Filistinlileri ve İngilizleri düşman olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda bir Yahudi Devleti elde edebilmenin yolu, düşmanlara karşı özgürlük savaşı niteliğinde yürütülecek bir gerilla savaşıyla mümkün görülmüştür.¹

Bu yıllarda İsrail siyasetinde sosyalist ve revizyonist olarak tanımlı sol ve sağ siyasi eğilimlerde, taksim tartışmaları nedeniyle sosyalizmden revizyonizme doğru bir kayma yaşanmıştır. Ayrıca sosyalist hareket de kendi içinde bölünerek, ortak paydasını revizyonist harekete yakın bir çizgiye taşımıştır. Bu tablo dahilinde sosyalist radikalizm, siyasi ve askeri aktivizm ile bir arada ele alınarak, tüm Filistin'in ele geçirilmesi ilkesi benimsenmiştir. Böylece İsrail siyasetinin temelleri güç kullanımı üzerine yerleştirilmiştir. En önemli amaç, Filistin topraklarında Yahudi çoğunluğu yaratılması için yasa dışı göç ve yerleşim yerleri kurulmasına yönelik aktif politika yürütmek olmuştur. Arapların Yahudilere karşı olan saldırganlığına güç kullanılarak cevap verilmesi ve Yahudi Devleti'nin kurulmasının Araplar üzerine yapılacak baskıyla mümkün görülmesi, temel askeri ilkeler olarak belirginleşmiştir.² Araplara karşı güç kullanımı fikrinde birleşilmesi, siyasi tartışmaları ortadan kaldırarak, ortak bir amaç için birlikteliği sağlayan ortamı yaratmıştır.

Bu dönemde Filistin topraklarında yaşayan Arapların, Yahudi Devleti kurulması karşısındaki en büyük engel olarak görülmesine ve mücadelenin yönünü tarif etmesine

¹ Joseph Heller, *The Birth of Israel 1945-1949: Ben Gurion and His Critics*, Gainesville: University of Florida Press, 2003, s. 256-259.

² Shlomo Ben-Ami, *Scars of War, Wounds of Peace: The Israeli-Arab Tragedy*, Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 217-220, 225-226.

karşın, Filistin'in manda yönetimini elinde bulunduran ve Yahudi siyasi beklentilerine karşı bir duruş sergileyen İngiltere de, önemli bir tehlike oluşturmuştur. Holokostun İngiliz hükümeti üzerinde yapacağı düşünülen Yahudi yanlısı etkinin gerçekleşmemesi üzerine, İngiltere'ye karşı diplomatik hamlelerin yanı sıra, güç kullanımı seçeneği de gündeme gelmiştir.³ Araplara karşı güce başvurulması ilkesine İngiltere'nin de eklenmesiyle, Yahudi güvenlik politikası daha çatışmacı ve beka yönü ön plana çıkan bir karakter kazanmıştır.

Bekanın çatışma yoluyla sağlanması prensibi ve 'güç kullanımı=güvenlik' denklemi yazılı olmayan bir şekilde kabul edildikten sonra, askeri yapı saldırgan karakterde düzenlenmeye başlanmış, kolektif yaşam birimleri olan kibutzlarda güncel hayat düzeni, tarımsal ve askeri amaçlara hizmet edecek şekilde yeniden kurgulanmıştır.⁴

Yahudilerin çatışma için kendilerini yapılandırdıkları bu dönemde, Birleşmiş Milletler'in (BM) 181 sayılı kararı uyarınca bir taksime gidilmesinin ardından, Yahudi toplumunun beka beklentisine karşılık Arap başkentlerinde, karar ve ABD karşıtı gösteriler başlamıştır. Filistin topraklarında bir siyonist devletin kurulmasını önlemek amacıyla askeri hazırlıkların yapılması gerektiğini ifade eden söylemler, gelecekteki çatışmaların Arap devletleri ortaklığında yürütülmeye başlayacağını ilk belirtisi olmuştur.⁵ Arap Birliği Genel Sekreteri Azzam Paşa'nın taksim oylaması sonrasında, "taksim hattı ateş ve kan hattından başka bir şey olmayacaktır"⁶ ifadesi, iki toplumun gelecekte birbirlerine karşı konumlarını niteler bir tablo çizmiştir. Bu aşamadan sonra toprak ve taksim üzerinden yürütülen çatışma, Yahudi-Filistinli boyutundan Yahudi-Arap boyutuna genişlemiştir. Ortaya çıkan bu tablo karşısında BM, 181 sayılı kararıyla (1947) taksimi esas almanın yanı sıra, kararın uygulanmasını tehlikeye atacak veya geciktirecek eylemlerden kaçınılmasına da vurgu yapmıştır.⁷ Taraflar arasında görüş ayrılığının derinleşmesi, sorunun taraflarını önce çatışmanın, daha sonra savaşın taraflarına dönüştürecek eşiğin atlanmasını da sağlamıştır.

---

³ Heller, s. 131-133.

⁴ Ben-Ami, s. 34.

⁵ Walid Khalidi, "The Arab Perspective", **The End of The Palestine Mandate**, Ed. Roger Louis, Robert W. Stookey, Austin: University of Texas Press, 1986, s. 121,123.

⁶ Ahron Bregman, Jihan El-Tahri, **The Fifty Years War: Israel and The Arabs**, London: Penguin Books, 1998, s. 26.

⁷ BM 181 sayılı kararı taksim uygulanmasına ilişkin detayları içermesine rağmen iç savaş çıkması halinde taksim planının nasıl uygulanacağına ilişkin bir düzenleme yapmamış, ayrıca BM'nin taksim planı uygulaması için bir polis gücü oluşturulması yaklaşımı ABD ve SSCB'nin muhalefetiyle karşılaşmıştır. Benny Morris, **Righteous Victims: A History of The Zionist-Arab Conflict 1881-1999**, New York: Alfred A. Knof, 1999, s. 237, 249-252.

Yahudi Ajansı'nın Başkanı olan David Ben Gurion'a göre, topraklar için kaçınılmazın hayata geçirilmesiyle çatışma, çözümü olmayan sıfır toplamlı bir oyun haline dönüşmüş, Araplarla anlaşmaya çalışmak, zaman kazanmak dışında önemsiz bir çaba haline gelmiştir.⁸ Bu doğrultuda Ben Gurion, Arap-Yahudi çatışmasının bir çözümü olmadığı ve iki taraf arasında silahlı mücadelenin kaçınılmazlığı görüşünü güvenlik politikasına dönüştürmüş, Yahudi toplumunu da bu çözümsüzlüğe ve çatışmanın kaçınılmazlığına inandırmıştır.⁹ Yahudi toplumunun bu yaklaşımı benimsemesiyle, Filistinlilerin bu topraklarda mevcudiyetinin sona erme süreci başlamıştır. Ben Gurion'un Arap düşmanlığının ateşkes anlaşmalarıyla sona ermeyeceğinin farkında olması gelecek çatışmalar için İsrail'in kendini hazırlamasında önemli bir rol oynamıştır. Aynı paralelde Arapların "Yahudi Devleti'nin yok edilmesi" söylemi, Ben Gurion yönetimi tarafından Yahudi milliyeçiliği, birliğini ve ortak kaderini vurgulamak için etkin bir şekilde kullanılmıştır.¹⁰ Bu aşamada, iki ulusal hareket (Arap ve Yahudi) arasındaki çatışmanın sonucuna gücün karar vereceği, Yahudi toplumunun imhasından ancak Yahudi askeri gücüyle kurtulabileceği ve bu gücün Yahudi Devleti'nin sınırlarını tayin edeceği açıklık kazanmıştır. Mevcut durumun korunmasının barıştan daha önemli olması, Arapların yalnızca güç kullanımından anlayacakları tezi ve Yahudi askeri gücüyle elde edilebilecek caydırıcılığın ancak Arapları barışa zorlayabilecek bir statüyü ortaya çıkaracağı inancı, bu dönemin temel yaklaşımları olmuştur. Ben Gurion, bu mantık düzeni içinde Filistin'de Yahudi toplumunun ve devletin güvenliğini sağlamanın Batılı güçlerin desteği olmadan başarılamayacağını da kabul etmiştir.¹¹ Böylece, Ben Gurion düşünce sisteminde 'savunma=saldırı' denkleminin olduğu ve Yahudilerin bir savunma savaşına değil, topyekün bir saldırı savaşına hazırlandıkları ortaya çıkmıştır.

Filistin'e Yahudi göçünün, hem askeri takviye hem de yaşam alanlarına hakimiyet bakımından beka adına kritik gerekliliğe sahip olduğu bu süreçte ABD Başkanı Harry S. Truman, Yahudilere desteğini 100.000 Yahudinin Filistin'e göç edebilmesi için İngiltere'ye baskı yaparak göstermiştir.¹² Ben Gurion, bir yandan ABD desteğini devamlı kılmaya çalışırken, diğer yanda da kişisel yaklaşımı olan Ortadoğu'nun Arap kültürüne entegre

⁸ Ofira Seliktar, **New Zionism and The Foreign Policy of Israel**, London: Croom Helm, 1986, s. 62.

⁹ Avi Shlaim, **The Iron Wall: Israel and Arab World**, New York: W.W. Norton, 2001, s. 18, 36-39, 97.

¹⁰ Ben-Ami, s. 13, 18-19, 37, 54-55, 96.

¹¹ Heller, s. 114.

¹² Gregory Harms, Todd M. Ferry, **The Palestine Israel Conflict**, Miami: Pluto Press, 2008, s. 89.

olmamayı yönetim politikasının bir parçası yapmıştır.¹³ Bu yönelim benimsenen güvenlik politikasında ayrışmayı ön plana çıkarmıştır. Ayrışma politikasının sürekliliğinde ise, Ben Gruion'un tutumu belirleyici olmuştur.¹⁴ Böylece, Ben Gurion'un Yahudi Devleti'in geleceği için güce başvurulması yönündeki yaklaşımının siyasete hakim olması kolaylaşmış, halk savaşa konusunda cesaretlendirilmiş, hatta savaşmak zorunda bırakılmıştır. Güvenlik sorunlarının çözümünde gücün tereddütsüz kullanılması, oluşturulan bu ekolle bağlantılıdır. Ben Gurion'un fikirlerinin aşırı milliyetçi Yahudi gruplarca popüler karşılanması da bu görüşün ispatını oluşturmuştur.¹⁵ Sonuçta, Ben Gurion'un görüşü Yahudi Devleti'ni kuran politikaya, 'saldırgan savunma' olarak yansımıştır.

Çıkacak muhtemel çatışmalarda Arap devletlerinin Filistinli kardeşlerinin yanında yer alacaklarını açıklamaları, Filistinliler için öz güven duygusunu, Yahudilerde ise çevrelenmişlik ve varolma kaygısını açığa çıkarmıştır.¹⁶ Bu durum, çatışmanın Yahudi toplumu ile Filistin'in yerel Arap halkı arasında değil, Yahudi toplumu ile Arap devletleri arasında yaşanma kaçınılmazlığını sabitleştirmiş, hatta daha büyük ölçekteki unsurlarla ve varolma mücadelesi kapsamında karşı karşıya getirmiştir. Tehdidin büyüklüğü, Ben Gurion'a bir taraftan parçalanmış Yahudi görüşlerini bir araya getirme imkanı verirken, diğer taraftan da saldırgan savunma konseptini güçlendirmiştir.

Bu çerçevede çatışma sürecinin yönetiminde, Yahudilerden başkasından yardım gelmeyeceği ve holokost deneyimine dayanarak anarşik olan uluslararası ortamın kendilerini koruyacak bir yapıdan yoksun olduğu varsayımları, temel çıkış noktası olarak alınmıştır. Aynı kapsamda Arapların, Yahudi Devleti'nin herhangi bir formunu güç kullanarak ortadan kaldırma isteği de, savaşı Yahudilerin gözünde sıfır toplamlı bir oyun haline getirmiştir.¹⁷ Beka politikasının seçeneksizliğe eşitlenmesi, bu ölüm-kalım savaşında şiddet boyutunun belirleyici olacağı, yaşanacak şiddetin toplumsal düşünce sisteminde uzun dönemli travmalara yol açacağı ve diplomatik çözümün bir arayış olma ihtimalini azaltacağı bir tabloyu ortaya çıkarmıştır.

---

¹³ Joan Comay, **Who is Who in Jewish History**, New York: Routledge, 2005, s. 55.

¹⁴ Amos Perlmutter, **Military and Politics in Israel**, London: Frank Cass, 1969, s. 54.

¹⁵ Fred J. Khouri, **The Arab-Israeli Dilemma**, Syracuse: Syracuse University Press, 1985, s. 100, 137.

¹⁶ Rashid Khalidi, "The Palestinian and 1948: The Underlying Causes of Failure", **The War For Palestine: Rewriting The History of 1948**, Ed. Eugene L. Rogan, Avi Shalim, Cambridge: Cambridge University Press, 2001, s. 15-16.

¹⁷ Morris, s. 192-193.

Tarafların yaklaşımları doğrultusunda gelişen silahlı çatışmanın boyutu, 1947 yılı başlarından itibaren Arap Özgürlük Ordusu'nun kuruluş girişimiyle Yahudiler için yaşamsal tehdit seviyesine yükselmiştir. Filistin tarafında ise Haganah'a¹⁸ eşdeğer sayılabilecek tek oluşum, paramiliter nitelikte 1945 yılında Muhammed Nimr el-Haravi tarafından kurulan düzenli bir ordu olmaktan uzak en-Naccada olmuştur.¹⁹ Filistinli silahlı unsurların karşı cephesi olan Haganah, Yahudilerin gelecek uzun çatışma sürecinin hesabını yaparak, Plan A (Şubat 1945), Plan B (Mayıs 1947), Plan C (Kasım 1947), Mayıs 1946 Planı (Yehoshua Planı-1948 başları) ve Plan Dalet (Plan D-Mart 1948) ile taktik altyapısını hazırlamıştır.²⁰ Bu süreçte, Yahudi toplumunun güvenlik kaygılarının kaynağı, kötü teçhizatlandırılmış Arap çeteleri değil, İngilizler tarafından eğitilmiş Ürdün lejyonu ve Arap ülkelerinin düzenli ordularına karşı koymayı sağlayacak silah ve techizattan yoksun bulunmak olmuştur. BM taksim planını boşa çıkarabilecek bu endişe doğrultusunda taktik aşama, Arap güçlerini yok etmek, Yahudi Devleti içinde ve yakınında kalan Arap köylerini tahrip etmek olarak şekillenmiştir.²¹ Bu hazırlık sürecinde Yahudi ve Filistin tarafları arasında toplumsal düzeyde alınabilecek ilk çatışma, 2 Aralık 1947'de Kudüs'teki Yahudi ticaret merkezine yapılan saldırıyla başlamıştır.²²

Plan Dalet stratejik ve taktik içeriği nedeniyle, Yahudi tarafının güvenlik anlayışını ve çatışmanın sonraki aşamalarını da tarif edebilen bir görünüm sergilemiştir. Bu planın hedefi, Yahudi Devleti içinde ya da dışında konumlanmış düzenli veya paramiliter güçlere

---

¹⁸ Haganah (savunma) İsrail toprağında ki yerleşim yerlerini koruma fikriyle kurulan bir örgüttür. Öncülü ilk yerleşimcilerin güvenlik ihtiyacı için yerel anlamda ve gönüllülük esasına göre kurulan "Ha Shomer" dir. Filistin toprağının İngilizler'in mandasına verilmesiyle bölgede güvenliğin İngilizler tarafından sağlanacak olmasından bir savunma örgütüne ihtiyaç duyulmadığı düşünülerek Ha Somer'in genişlemesi öngörülmemiştir. Ancak 1920'de Araplarla çatışmaların başlaması ve İngiliz güçlerinin güvenliği etkin olarak sağlayamaması yerleşim yerlerini koruyacak bağımsız bir gücün varlığını gerekli kılmıştır. Haganah'ın başlangıcı 4 büyük şehirde bağımsız yapılarla örgütlemeye başladığı 1920 yılıdır. Başlangıçta sadece komutanının maaş aldığı üyelerinin gönüllük esasına göre katıldığı bu yapı, gizli bir örgütlenme olup önemli günlerde Araplara karşı güvenlik tedbiri alan bir görev yerine getirmiştir. 1920'deki Arap ayaklanmasıyla birlikte görevi İngiliz birliklerinin güvenlik açıklarını kapatarak yerleşimcilerin güvenliğini sağlamak olmuştur. 1931-1935 arasında Haganah'ı yapısı önemli değişikliğe uğramamış, 1935'ten sonra 20 kırsal yerleşim biriminde birbirinden bağımsız olarak yapılanmaya başlamıştır. 1936-1939 Arap ayaklanmalarıyla milis yapısı askeri yapıya dönüştürülmüştür. 1937-1938 yıllarında yerleşim yerlerini korumanın yanında Araplara karşı terörle mücadele faaliyetini de yürütmüştür. II. Dünya Savaşı sırasında bir grup İngiliz ordusuna katılırken, Filistin'de kalan grup yerleşim yerlerinin statik savunmasını için Koruma Gücü ve aktif savunma ihtiyacı için Saha Gücü olarak iki yapıya ayrılmıştır. 1947'ye geldiğinde görevi Arap saldırılarına karşı hazırlanmak olmuştur. 1948 Savaşı ortasında Haganah'ın İsrail Devleti'nin ordusuna dönüştürülmesine karar verilmiş, İsrail Devleti'nin kuruluşuyla da gizli karakteri terkedilerek devletin düzenli silahlı kuvveti (*Zeva Haganah le-İsrail*) haline getirilmiştir. Yehuda Slutsky, "Haganah", *Encyclopedia of Judaica*, VIII, s. 200-205.

¹⁹ Haim Levenberg, *Military Preparations of the Arab Community in Palestine 1945-1948*, London: Frank Cass, 1993, s. 126-129, 195. Yazarın 'en-Naccada' ifadesi Arapça; en-Necedat (takviye kuvvetler) olmalıdır.

²⁰ Filistin'de İngiliz varlığının çatışmalarla birlikte fiili olarak ortadan kalkmaya başlamasıyla birlikte Haganah'ın Araplar karşısında birçok kilit noktada aktör olarak inisiyatif ele almaya başladığı görülmektedir. T.G. Fraser, *The Arab-Israeli Conflict*, New York: Palgrave Mc Millan, 2004, s. 42. Detay için bkz. Netanel Lorch, "Plan Dalet", *From Haven to Conquest*, Ed. Walid Khalidi, Washington: The Institute For Palestine Studies, 1987, s. 755; Khalidi, s. 127.

²¹ Heller, s. 141-142.

²² David Tal, *The War in Palestine 1948: Strategy and Diplomacy*, New York: Routledge, 2004, s. 65.

karşı Yahudi Devleti'ne tahsis edilen bölgede kontrolü elde tutmak ile sınırları ve yerleşim yerlerini (tahsis edilen bölgenin içindeki ve dışındaki) savunmak olmuştur.²³ Bu hedefi gerçekleştirecek strateji de, Arap köylerini ve şehirlerini silahlı güçler yoluyla ele geçirmeyi esas alan, bir çeşit ileriden savunma olarak belirlenmiştir. Plan Dalet'in Arap kontrolü altındaki bölgelerde, Yahudi kontrolünün sağlanması için uygulanmaya başlamasıyla, ateşkesin gerçekleşemeyecek bir beklenti olduğu ortaya çıkmıştır.²⁴ Böylece ateşkesin Yahudiler için anlamı, taktik ikmal (hem malzeme hem de uluslararası kamoyunu lehe çevirecek diplomatik manevra) enstrumanıyla sınırlı kalmıştır.

Plan Dalet'in uygulama safhasında Ben Gurion liderliğinde yarı hükümet formunda otorite kullanan Yahudi Ajansı 22 Ocak 1948'de bir emir yayınlarak, 1931 yılı sonrası doğanların ülkeden ayrılmalarını yasaklamış, bir ay sonra 1908-1932 yılları arası doğanları ordu hizmetine çağırması ve 3 Şubat itibarıyla da 19-23 yaş arası herkesin herhangi bir yer altı örgütü (Hagana, Irgun,²⁵ Lehi) adres gösterilmeksizin milli hizmet saflarında yer almasını istemiştir.²⁶ Bu toplumsal mobilizasyon, ülkeye hizmetin öncelikle savunmasına olacak katkıyla başlayacağını ifadesi ve zorunlu askerlik sisteminin başlangıcı olmuştur. Askerlik hizmetinin düzenli hale getirildiği bu dönemde, gelişen iç güvenlik ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir polis teşkilatı da kurulmuştur.²⁷ Yahudi nüfusunun azlığı ve savunma ihtiyacının sürekliliği düşüncesi, güvenliğe ilişkin kurumsal yapılanmanın temeli olarak ortaya çıkmıştır.

Çatışma sürecinde ihtiyaç duyulacak insan kaynağını, iyi organize edilmiş bir silah altına alma ve eğitim sistemiyle yurt dışından gelen göçmenler ve gönüllüler yoluyla, gerekli silahlar da BM ambargo denetimine rağmen, yurt dışından çeşitli yollarla elde

²³ Lorch, s. 756.

²⁴ Efraim Karsh, **The Arab-Israeli Conflict: The Palestine War**, Oxford: Osprey Publishing, 2002, s. 34, 42; Tal, s. 85.

²⁵ *Irgun Zeva'i Le'ummi*, (Ulusal Askeri Teşkilat) 1931'de Haganah'tan Avraham Tehomi ve ayrılan bir grup tarafından gizli bir örgüt olarak Haganah'ın savunmacı karakterine muhalefeten kurulmuştur. 1937 Arap ayaklanması gösterilecek tepki konusunda Yahudi teşkilatı ikiye bölünmüş, bir grup Yahudi Ajansı'nın yönetimindeki Haganah'ta kalırken diğer yarısı revizyonist siyonist hareketle ilişkili olarak Ze'ev Jobotinsky liderliğinde Irgun'a katılmışlardır. Irgun revizyonist harekeyle koordineli olarak yasa dışı Yahudi göçünün organizasyonunda da görev almıştır. 1939'da İngiliz Beyaz Kitabı'nın yayımlanmasıyla eylemlerini İngiliz otoritesine yöneltmiş, 1947 taksim planı sonrasında da Araplara ve İngilizlere saldırılarına devam etmiştir. Bağımsızlık ilanından sonra İsrail Savunma Kuvvetleri saflarına katılmıştır. David Niv, "Irgun Zeva'i Le'ummi", **Encyclopedia of Judaica**, X, s. 27-28.

²⁶ Heller, s. 90.

²⁷ İsrail Polisi, David Ben Gurion'un talimatıyla 26 Mart 1948'de kurulmuştur. İsrail polisinin yapılanması yeni kurulan bir devletin ihtiyaçları ve bölgedeki güvenlik ihtiyaçları doğrultusunda sürekli değişen ve gelişen bir karakterde gerçekleşmiştir. İsrail Devleti'nin ilanını takip eden süreçte Arap devletlerinin istila tehlikesi ve Yahudi göçü dış güvenliğinin yanı sıra, ciddi bir iç güvenlik sorununu da ortaya çıkarmıştır. Bu durumun öngörüsüyle hareket eden Yahudi Ajansı polis teşkilatı kuruluşu aşamasını devlet ilanından önce başlatmıştır. Teşkilat, 1956 Süveyş Savaşı sırasında sınır polisi ve deniz polisi birimleri İsrail ordusu bünyesine geçici olarak alınmıştır. http://www.police.gov.il/english/AboutUs/History/xx_en_history.asp E.T. 04.11.2009

edilmiştir.²⁸ Yahudi toplumu etkin ve kapasiteli bir bürokrasi işletebilen yapısıyla ulusal kaynakları harekete geçirmekte zorlanmamıştır. Aynı paralelde toplumsal dinamiklerin ekonomik değerler üzerinden yürütülmesi, kaynak kullanımının etkinliği arttırarak, güvenlik politikalarının üretimi için elverişli bir altyapıyı ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle İngiltere manda yönetiminin sona ermesinden sonra, kamu hizmetleriyle ilgili kurumsal yapının ortadan kalkması Arapları felce uğrattırken, devlet kurmak niyetiyle geçici bir hükümet yapılanması içinde kurumsallaşan Yahudileri etkilememiştir. Kurumsal altyapının işler halde tutulması, haberleşme ve ulaşım imkanlarının devamlılığını sağladığı için güvenlik politikasının önemli ayağı olan göç politikasında bir aksaklığın doğmasını da engellemiştir.²⁹ Bu organizasyon çerçevesinde toplumsal düşünceyi güvenlik odağında tutmak maksadıyla Ben Gurion, 1948 Savaşı'na giden süreçte toplumun olumsuz etkilenmemesi için bir sansür otoritesi ve iç istihbarat ajansı kurmuştur.³⁰ Aynı paralelde toplumu yönlendirmek ve ulus inşası yolunda ulusal bir bilinç oluşturmak için Haganah tarafından, bir radyo istasyonu da faaliyete geçirilmiştir.³¹ Bu dönem itibarıyla Yahudiler için organizasyon altyapısı, güvenlik politikasının olmazsa olmaz unsuru olmuş, böylece aynı kabiliyete sahip olmayan karşı taraf üzerinde üstünlük sağlanmıştır.

Tüm bu yapılanma çerçevesinde, gerek Araplar gerekse Filistinlilerden kaynaklanan tehdit karşısında Yahudilerin savunma planlarının kapsamı; yerleşim yerlerinin ve ekonomik öneme sahip yerlerin korunması, karşı misilleme saldırılarının siyasi kişilere yönlendirilmesi ve ekonomik önem arzeden yerlerin vurulması olmuştur. Diğer taraftan şiddetin yayılmasının önlenmesi, Filistin tarafını eylemden alıkoyacak etkide karşılıklar verilmesi ile bir şekilde çatışmanın dışında kalan Filistinlilerin çatışmanın dışında tutulması ilkeleri ise Yahudi iç güvenlik politikası olarak ortaya konmuştur.³²

İsraili akademisyen Ilan Pappé, tanımlanan kapsam ve ilkelere göre güvenlik faaliyetlerini icra eden Haganah'ın açık ve belirgin emirlere göre değil, Yahudi liderlerin genel tavırlarına göre bağımsız hareket ettiğini, ülkenin temizlenmesi gerektiği yönündeki yorumların belirleyici olduğunu ve eylemlerinin haklı görüleceğini bilen bir komuta

---

²⁸ Morris, s. 236.

²⁹ Tal, s. 124-125.

³⁰ Ilan Pappé, **The Making of Arab-Israeli Conflict 1947-1951**, New York: I.B. Tauris, 1992, s. 56.

³¹ Derek J. Penslar, **Israel in History**, New York: Routledge, 2007, s. 189-190, 193-194. Bu radyo 1948'de devlet kontrolünde 'İsrail'in Sesi' (*Kol Yisrael*) adıyla aynı amaca yönelik olarak yeniden yapılandırılmıştır.

³² Tal, s. 57.

anlayışının bulunduğunu ifade etmektedir.³³ Bu anlayışın taktik safhaları da, düşmanın zayıf yönlerine sürpriz saldırılardan ve sonucunda elde edilen taktik kazançların kamuoyunu etkileyecek şekilde dile getirilmesinden oluşmuştur.³⁴

Filistinlilerin ve Yahudilerin karşılıklı şiddet eylemleri, çatışmanın sürekliliği ve daha hazırlıklı olunması düşüncesini kalıcı kılmıştır. Çatışmalar yoğunlaştıkça, Yahudi yönetimi daha etkin eylemlere karşılık verilmesi gerektiğini düşünmeye başlamış, bu doğrultuda iki görüş ortaya çıkmıştır. Birinci görüş, Filistinlilerin saldırılarına karşı sert ve sınırlandırılmamış şekilde hedef ayırımı yapılmadan reaksiyon göstererek, Arap dünyası nezdinde oluşabilecek zaafiyet görüntüsüne engel olacak bir caydırıcılık sağlamayı esas alırken; ikinci görüş, az ancak daha iyi seçilmiş hedeflere saldırılarla Arap dünyasına korku salınırken, Filistinlilerin caydırılarak çatışma dışında tutulması yaklaşımı üzerinde durmuştur. Tartışmalar sonucu ise nihai politika, çatışmanın devamı anlamına gelen ‘saldırgan savunma’ olarak kabul edilmiştir.³⁵ Böylece, sonraki safhalarda İsrail güvenlik doktrinin esasını teşkil edecek başlangıç aşaması belirginleşmiş, holokost duygusunu bilinçaltında güvenlik politikalarının belirleyicisi olarak kullanan Yahudi siyasi görüşü, bekanın saldırgan savunmayla sağlanabileceği noktasına sabitlenmiştir.

Filistinlilere karşı sertleşen Yahudi eylemleri, göreceli bir caydırıcılık sağlamakla birlikte, Filistin davası gönüllülerinin artan miktarda sınır sızmaları yoluyla Filistin’e girmelerine neden olmuştur.³⁶ Filistin tarafı elindekini kaybetmemek, Yahudi tarafı ise yeni kazanımlar elde etmek için çatışmaya kaçınılmaz olarak devam etmişlerdir. Bu süreçte tarafların birbirini öteleyebilmek için savaştı/savaşçı olmayan ayırımı gözetmeksizin birbirlerine saldırılar düzenlemesinin olağan hale gelmesi, izlenen politikaların doğal sonucunu teşkil etmiştir. Şiddet çıtasının yükselmeye devam etmesi ise, her iki tarafın toplumsal bilinçaltını beka mücadelesine şartlandırmıştır.

Karşılıklı saldırıların attığı bu dönemde, Deir Yasin köyüne 9 Nisan 1948’de Irgun tarafından gerçekleştirilen saldırısıyla yaşanan katliamla birlikte, Filistinlilerin topraklarından ayrılmaları hız kazanmıştır. Bu olay, hem mülteci sorunu ve güvenlik ile

³³ Ilan Pappé, **Modern Filistin Tarihi**, Çev. Nuri Plümer, Ankara: Phoenix, 2007, s. 178.

³⁴ Baruch Kimmerling, “The Social Construction of Israel’s National Security”, **Democratis Societies and Their Armed Forces: Israel in Comparative Context**, Ed. Stuart A. Cohen, London: Frank Cass Publishers, 2000, s. 223.

³⁵ Tal, s. 60-61.

³⁶ A.g.e., s. 63.

mülteci sorunu arasındaki ilişkilendirmenin başlangıcı hem de Yahudi-Filistin çatışmasının Filistinliler tarafından kaybedilip, Yahudiler tarafından kazanıldığı kırılma noktası olmuştur. Yahudilerin operasyonel faaliyetlerinin bir bölümünü yürüten Irgun, katliam iddialarını düzenli olarak reddetme davranışı gösterirken, Yahudi Ajansı ve Haganah sürekli üzüntülerini ifade etme yolunu seçmişlerdir. Bu olay sembolik anlamıyla iki toplum arasında ayrışmanın geri dönülmez noktası olmuştur. Yahudi yönetimi Yahudi paramiliter yapılanmalarının oluşturduğu korku ortamının sonuçlarından güvenlik politikalarını beslemek için yararlanırken, katliam olaylarını kendi bilgi ve emirleri dışında münferit olaylar olarak görmek isteyen bir tutum benimsemiştir.³⁷ Sonuçları itibarıyla Deir Yasin, Yahudilerin bu tür olayların sınır ötelemesi ve toprak kazanımına yol açtığını daha iyi anlamalarını sağlayan bir model ortaya çıkarmıştır.

Antropolog ve tarihçi Rosemary Sayigh, Deir Yasin olayının neden-sonuç ilişkisi anlamında Arapları korkutmak maksadıyla planmış bir eylem görüntüsü verdiğini ifade etmektedir.³⁸ Daha sonra İsrail Başbakanı olacak Irgun örgütünün lideri Menahem Begin'in aynı doğrultudaki "Deir Yasin zaferi olmadan İsrail Devleti olamazdı"³⁹ ifadesi planlandığı kanıtlanmasa bile, o dönemde sonuçları itibarıyla Yahudilerin beka ve güvenlik politikalarına önemli ölçüde katkı sağladığını doğrulamaktadır.

Gelişen olaylar dahilinde Nisan 1948'de Filistin sorununa çözüm arama çalışmaları Londra, Washington ve New York'ta devam ederken, Yahudi yönetimi Kudüs'e lojistik destek sağlamak amacıyla başlattığı Nahshon Operasyonu ile çatışmanın devamını gerekli bulduğunu göstermiştir. Bu operasyonun da bir parçası olduğu ve Yahudi güvenlik politikasının askeri alandaki uygulama safhalarını içeren Plan Dalet, 11 Mayıs 1948'de yeni bir taktik düzenlemeye tabi tutulmuştur. Buna göre; Haganah'ın vur-kaç türündeki eylemleri, gerilla benzeri askeri formdaki birliklerle toprak ele geçirilmesi ve Yahudi otoritesinin yerleştirilmesi şekline evrilmiştir. Bu düzenlemeye paralel olarak Yiftach Operasyonu ile Doğu Galile, Ben-Ami Operasyonu ile Gazze ve Akra ele geçirilmiş, Matateh Operasyonu ile Ürdün Vadisi'ndeki Bedeviler sürülmüştür. Yahudilerin demografik olarak yoğun olduğu ve kurulacak devletin köşe taşları olacak Kudüs, Yafa, Tel-Aviv, Doğu Galile, Taberiye, Jezreel Vadisi ve sahil kesimi çatışmaların sahası olurken,

---

³⁷ A.g.e., s. 92, 100; Karsh, s. 44.

³⁸ Rosemary Sayigh, *Palestinians: From Peasants to Revolutioners*, London: Zed, 1979, s. 76.

³⁹ Martin Wright, *Israel and Palestine*, Essex: Longman, 1989, s. 24.

Yahudi yerleşimcilerin yerlerini terk etmemesi esas alınmıştır. Bu çerçevede Yahudilerin Kasım 1947'den İsrail Devleti'nin ilanına kadar süreçte iç savaş görünümünde olan silahlı mücadelesi, Kasım 1947-Mart 1948 arasında Haganah'nın savunmada olduğu dönem ve sonrasında devlet ilanına kadar saldırgan yöntemler benimsediği dönem olarak iki aşamayı kapsamıştır.⁴⁰ Her iki süreçte de, Yahudilerin temel güvenlik politikası, Birleşmiş Milletler taksim planının uygulanmasını sağlamak üzerine kurulu olmuştur.⁴¹

Plan Dalet'in uygulamasıyla Yahudi ve Filistin tarafları arasındaki çatışmanın savaşa doğru tırmanması üzerine BM Güvenlik Konseyi, 43 sayılı (1948)⁴² kararıyla taraflara ateşkes çağrısında bulunmuş, 46 sayılı kararıyla (1948)⁴³ askeri ve paramiliter faaliyetler ile terör ve sabotaj eylemlerinin sonlandırılmasını istemiş, 61 sayılı kararıyla (1948)⁴⁴ da misilleme yoluyla ateşkesin ihlal edilmesine ve siyasi/askeri avantaj sağlanmasına izin verilmeyeceğini vurgulamıştır.

İsrail Devleti'nin ilanı öncesindeki dönemde, güç kullanımıyla tanımlı 'saldırgan savunma' politikası üzerinden siyonist ülkü karşısındaki tüm kesimler düşman olarak kategorize edilerek çatışmanın tarafı yapılmıştır. Yahudi Devleti'ni meşrulaştıracak BM'nin taksim kararında ısrarcı olunurken, genişlemeye ve güvenlik zafiyetine neden olacağı düşünülen diğer kararlarına uyulmamıştır. Dışta ABD desteğinin sağlanması, içte de organizasyon, askeri ve sivil teşkilatlanma becerisi sayesinde güvenliğin Yahudiler için kolektif davranış haline getirilmesi yaşamsal öneme sahip olmuştur. Bu kapsamdaki güvenlik politikasıyla Yahudilerin Filistinliler karşısında askeri ve psikolojik üstünlüğü elde ettiği, Filistinlilerin topraklarını kaybetme sürecinin başladığı ve Filistinlilerin Yahudiler karşısında tutunamadığı belirgin hale gelmiştir. Bu açıdan, çatışmacı davranış Yahudi beklentilerine cevap vermiştir. Tüm bu toplam dahilinde güvenlik anlayışı; 'Yahudileri birleştir, tehdit değerlendirmesini beka kapsamında yap ve düşmanla barış yapmak için değil yenmek için çatış' ilkeleriyle pekiştirilmiştir.

---

⁴⁰ Morris, s. 191, 196, 204-205, 213-214.

⁴¹ Pappé, s. 76-77.

⁴² UN/SC/RES/43 (1948)

⁴³ UN/SC/RES/46 (1948)

⁴⁴ UN/SC/RES/61 (1948)

1.1.2. İsrail Devleti'nin Güvenlik Altyapısının Oluşumu

Tevrat'ta Yahudilere dini ve tarihi bir hak olarak vaat edildiği ifade edilen Filistin topraklarında 14 Mayıs 1948'de İsrail Devleti'nin ilan edilmesiyle, sorunun silahlı boyutu İsrail-Filistin çatışmasından, İsrail-Arap savaşına genişlemiştir. Bu çerçevede, Filistin topraklarında İsrail'in egemenliğini Yahudi esaslarına göre tanımlama eğilimi, çatışmanın karakterinde belirleyici bir köşe taşı olmuş, köken vurgusuna dayalı bir ayrışma, tehdit değerlendirmesini düşman olgusuna taşımıştır. Bu doğrultuda tehdit ve düşmanın sürekliliği varsayımı da, güvenlik politikalarının devlet politikası haline gelmesini kolaylaştırmış ve güvenlik kavramını karar verme sürecinin önde gelen belirleyicisi yapmıştır. Bu tasvir, İsrail Devleti'nin kurulduğu gündeki güvenlik tablosunu oluşturmuştur.

Çatışmanın savaşa dönüşeceği anlaşılan devletin ilan sürecinde Ben Gurion, Filistinli Arapları çok ciddi bir tehdit olarak görmezken, Arap devletleriyle yapılacak bir savaşı yaşamsal tehdit olarak tanımlamıştır. Böyle bir tehdide cevap verecek altyapı da, kalite ve sayı bakımından askeri gücün üstünlüğü, yakın mesafede etkin haberleşme imkanı, güç kaydırması yapabilme kabiliyeti, daha iyi motivasyon şartları ve Filistinli Araplarla yaptığı iç savaşı kazanmanın moral etkisi üzerine kurulmuştur.⁴⁵

Araplar ve Filistinlilere karşı savaşı kazanmak esas teşkil etmekle birlikte, İsrail Devleti'nin gücünün ifadesi olan caydırıcılık, en önemli askeri uygulamalardan biri olarak güvenlik politikasında yerini almıştır. Bu çerçevede İsrail'in caydırıcılığındaki amaç; savaşın önlenmesi, uzun süren yıpratma çatışmalarında gücünün karşı tarafça anlaşılmasının sağlanması ve savaşın kaçınılmaz olduğu durumlarda pazarlığa zemin oluşturacak politik avantajlar sağlayacak askeri faydalar elde edilmesi olarak belirlenmiştir. Bu paralelde İsrail, sadece savaşlarda değil, savaş dönemleri arasındaki çatışmalarda da düşman topraklarına yönelik askeri hareketleri güç gösterisi olarak kullanmayı esas almıştır.⁴⁶ Bu yaklaşımın güvenlik politikasıyla olan ilişkisini Savunma Bakanı Moshe Dayan, "İsrail, kılıcı morali yüksek tutacak bir araç olarak görmelidir, bu maksatla provokasyon ve intikam metodları benimsenmelidir ve Araplarla yeni bir savaş içinde olmak beklentimiz olmalıdır."⁴⁷ ifadesiyle ortaya koymuştur.

⁴⁵ Morris, s. 189, 215, 223.

⁴⁶ Israel Tal, *National Security*, Çev. Martin Kett, Connecticut: Praeger, 2000, s. 51-52.

⁴⁷ Livia Rokach, *Israel's Secret Terrorism: A Study Based on Moshe Sharett's Personal Diary and Other Documents*, Massachusetts: AAUG, 1986, s. 46-47.

Bu aşamada Yahudilerin beka beklentisi bakımından bir başka önemli köşe taşı da, İngiliz mandasının sona ermesiyle Yahudi göçüne yönelik ablukanın kalkması olmuştur. Bu sayede çatışmanın sürekliliği kabulünü gerçekçi kılmak için Araplar karşısında nüfus dengesi sağlanması kolaylaşmıştır.⁴⁸ Bu sayede ‘göç=güvenlik’ bağıntısı sağlanmış, nüfus dengesi bağlamında iki toplumun ayrışması hız kazanmıştır.

Ortaya çıkan tablonun ilerlemesine engel olmak isteyen ve İsrail Devleti’nin ilanını siyonizmin Araplar/Filistinliler karşısında başarısı olarak değerlendiren Mısır, Suriye, Ürdün, Lübnan ve Irak’tan oluşan Arap düzenli ordularının Filistin topraklarında İsrail’e karşı 15 Mayıs’ta ileri hareket yapması, I. Arap-İsrail Savaşı’nı başlatmıştır. İsrail, Arap ordularının büyük Yahudi yerleşim yerlerini tahrip etmelerini önlemeyi, öncelikli amaç saymıştır. 11 Haziran’da yürülüğe giren ateşkes sırasında İsrail, güçlerini takviye etmiş, 40.000 olan Arap güçleri karşısında 63.000 kişilik bir güç oluşturmuştur. Ateşkes sonrasındaki çatışma döneminde, Dani Operasyonu ile Kudüs-Tel Aviv koridoru, Dekel Operasyonu ile Galile, Kedem Operasyonu ile Kudüs’ün eski şehri güvenlik altına alınırken, 18 Haziran-15 Ekim 1948’de ikinci ateşkes devreye girmiştir. İsrail, 15 Ekim’den itibaren Arap ordularını sürmek ve güvenli sınırlara ulaşmak için Yoav, Hiram, Horev, Uvda Operasyonlarını yapmıştır.⁴⁹ Arapların sınırları ne olursa olsun İsrail Devleti’nin varlığını reddetmeleri, İsrail siyasi düşüncesinin askerileşmesine katkı sağlamış, taksim sınırlarını ölçü olmaktan çıkarmış ve sıfır toplamı kurguyu politik çerçeve olarak sabitleştirmiştir.

Savaşın yaşandığı aşamada, ABD Başkanı Truman’ın yeniden seçilme telaşı ve SSCB’nin Berlin’i ablukaya alma girişimi nedeniyle, ABD savaşın ilk dönemlerinde Arap/Filistin-İsrail çatışmasına yönelik nispeten pasif bir duruş sergilemiştir. Bu politikaya BM yerleşkesinin korunması için gönderilecek ABD birliklerinin, Irgun ve Stern⁵⁰ saldırılarıyla çatışmaların içine çekilip, İsrail’e karşı silahlı çatışmaya girme endişesi de katkı sağlamıştır.⁵¹ Çatışmaların İsrail’in kazancıyla devam ettiği bir dönemde, Soğuk Savaş aktörlerinin kendi kulvarlarındaki mücadeleleri nedeniyle pasif kalmaları, İsrail lehine fayda üretmiştir.

⁴⁸ 1948 itibarıyla Yahudi nüfusu Arapların yarısı olan 650.000 kadardı. Karsh, s. 23.

⁴⁹ Morris, s. 240-249.

⁵⁰ Stern, (*Lohamei Herut Israel-İsrail Özgürlük Savaşçıları*) Irgun’dan ayrılan Avraham Stern ve beraberindekilerce kurulmuştur. Filistin’de Araplar ve İngilizlere karşı silahlı eylemler yürütmüştür. Lehi olarak da bilinen örgüt, İngilizler tarafından Stern Gang ismiyle anılmıştır. İsrail toprağını silahlı güç kullanarak elde etmeyi amaçlamıştır. David Seddon, “Stern”, *A Political and Economic Dictionary of Middle East*, London: Europa Publications, 2004, s. 405.

⁵¹ Peter L. Hahn, “The Cold War and Six Day War”, *The Cold War in The Middle East*, Ed. Nigel J. Ashton, New York: Routledge, 2007, s. 52-53.

Ben Gurion'un "devlet tehlikede olduğu sürece savaşacakları, ancak ülkenin geleceğini savaş üzerine kurmayacakları" yönündeki açıklaması, savaşın altıncı günü ortaya çıkan görüşme sürecinde İsrail tarafına hem barışa istekli olduğu görüntüsünü kazanmada yardımcı olmuş hem de yeni bir çatışma için askeri kaynaklarını takviye etme imkanı vermiştir. İsrail, bu tutumuyla "barışın, iki çatışma arasındaki kaynakların güçlendirildiği dönem olduğunu savunan" klasik realist görüşe yaklaşmıştır. Bu düşünce tarzıyla Ben Gurion, İsrail'in güvenliğinin esaslarını 2 Haziran 1948'de günlüğüne düştüğu notta; mümkün olduğunca en kısa zamanda, en çok yerleşim yeri kurulması, göçün hızlandırılması ve silah üretim kapasitesinin artırılması olarak betimlemiştir.⁵² Bu paralelde İsrail güvenlik politikası, uluslararası silah piyasalarına sınırlı erişim nedeniyle, tehdidin yakınlığını esas alan güvenlik ihtiyaçları doğrultusunda bir silah sanayinin kuruluşunu amaçlamıştır.⁵³ Ancak Ben Gurion, yerli silah üretiminin dönemin ihtiyaçlarına cevap veremeyeceğini bildiğinden, dış kaynaklara özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında, ABD'ye yönelmiştir. Bu dönemde güvenlik alanına tahsisli ekonomik girdiler, göçmenlerin geride kalan kişisel mal varlıkları, diasporadan gelen yardımlar ve yerel ticaret gelirlerinden oluşmuştur.⁵⁴

Araplarla savaşın devam ettiği süreçte İsrail, içte Filistinliler ile ilgili aşayış düzenini Savunma (Acil Durum) Düzenlemelerine göre sağlamıştır. Bu düzenlemeler, İngiliz manda yönetiminin Filistin'de düzeni sağlamak amacıyla kullandığı yasal uygulamalar olup, devlet ilanında sonra İsraili akademisyen Sammy Smooha'ya göre Araplara karşı duyulan güvensizlik esas alınarak, İsrail'in de bazı küçük değişikliklerle aynı amaçla kullandığı düzenlemelere dönüştürülmüştür. Bu yasal çerçeve, genel anlamda İsrail aleyhinde düşmanca faaliyetler karşısında yakalama, göz altına alma ve cezalandırma süreçlerinde kolaylık sağlamış, askeri önlemlerin düzenli olarak uygulanmasına imkan vermiş, kapalı bölge ilan etme ve güvenlik gerekçesiyle arazi müsaderesine imkan tanımıştır.⁵⁵ Düzenlemelerle İsrail'in Filistinlilere yönelik güvenlik politikasının da yasal zemini oluşturulmuştur. Düzenlemeler herkesi kapsamayacak şekilde, sadece Arap nüfus üzerinde uygulanmış, 1948-1966 yılları arasında Arap nüfusun yaşadığı bölgeler bu düzenlemelerle kontrol altında tutulmuştur.⁵⁶ Bu dönem itibarıyla Acil Durum Düzenlemeleri başbakana ve

⁵² David Ben Gurion, **Israel: A Personal History**, Tel Aviv: American Israel Publishing Co., 1971, s. 55, 122, 299.

⁵³ Timothy D. Hoyt, **Military Industries and Regional Defence Policy**, New York: Routledge, 2007, s. 67-68.

⁵⁴ Noah Lucas, **The Modern History of Israel**, London: Weidenfeld and Nicolson, 1974, s. 337.

⁵⁵ Sammy Smooha, "Part of The Problem or Part of The Solution: National Security and The Arab Minority", **National Security and Democracy in Israel**, Ed. Avner Yaniv, Colorado: Lynne Rienner, 1993, s. 112, 115.

⁵⁶ Bu ifadeleri destekler maddeler şöyle sıralanabilir; düzenlemelerin 109-110. maddelerine göre, kendilerinden şüphe duyulan kişilerin hareketleri kısıtlanabileceği gibi, başka bir yerde de ikamet ettirilebilirler. 111. maddeye göre, askeri

her bir bakana ülkenin savunması, kamu güvenliği ve ihtiyaçların tedariki konularında kanunda değişikliğe gitme, kanunun yürütmesinin durdurulması ve ek vergiye hükmetme gibi yetkileri de vermiştir.⁵⁷

Arap/Filistin-İsrail çatışmasının İsrail iç hukuku bakımından önemli yasal düzenlemelerinden birisi de, Terörizmin Önlenmesi Kanunudur (1948). Bu kanun, terörizmin tanımına yer vermemiş, ancak terör örgütü ve terör örgütü üyesini tarif ederek, dolaylı yoldan terörizm tanımı oluşturma eğilimi göstermiştir. Bu kanuna göre terör örgütü; “bir kişinin ölümüne ya da yaralanmasına ya da bu tür bir şiddet tehdidi saikiyle bünyesinde şiddet faaliyeti yürütecek kişiyi barındıran örgüttür”. Yine aynı kanuna göre terör örgütü üyesi ise; “bu yapılanmaya ait ya da faaliyetlerine katılan, terör örgütü yararına ya da bu örgüt adına ya da amaçları doğrultusunda propaganda yapan ya da terör örgütü yararına ya da terör örgütü adına para toplayan ya da menfaat temin eden kişidir.”⁵⁸ Bu kapsamdaki kişilerin faaliyetleri ve bu faaliyet doğrultusunda işlev gören oluşumların ortaya koyduğu eylemler de, terör eylemi olarak anlaşılmaya açık hale getirilmiştir.

Yoruma açık tanımlamalarıyla Terörizmle Mücadele Kanunu ve Acil Durum Düzenlemeleri iç güvenlikte esnek bir araç olurken, düşmanın açıkça tanımlı olduğu

---

komutan istediği herhangi yerde herhangi birisini (her ne kadar gözaltına alınan kişi adli tavsiye komitesine başvurma hakkına sahip olsa da) gözaltına alabilir, yargılama veya adli bir işlem yapmadan belirsiz bir süre hapsedebilir. Düzenlemelerin 125. maddesine göre güvenlik nedeniyle uygun görülen yerler giriş ve çıkış izne tabi kapalı bölge olarak ilan edilebilir. Bu düzenlemeye göre tarım yapılmayan ve terk edilmiş topraklar kamulaştırılabilir, güvenlik nedeniyle halk tahliye edilebilir. Ayrıca hükümet tarafından tutulan resmi kayıtlarda olup, ‘halihazırda olması gereken yerde bulunmayanlar’ın Yahudi Devleti’ne karşı açık düşmanlık yapmak için yerlerinden ayrılmış olduklarına hükmedilerek geri dönüşlerine izin verilmeyeceği de hüküm altına alınmıştır. Alan Dowty, **The Jewish State: A Century Later**, California: University of California Press, 1998, s. 98-99.

⁵⁷ Ben Gurion, s. 99.

⁵⁸ 23 Eylül 1948 tarihli 33 Nolu Terörizmin Önlenmesi Kanunu, Bölüm 4(d) terörist örgütlere para ya da paraya eşdeğer menfaat sağlamak suçtur ve 3 yıl hapsi aşmamak ya da Ceza Kanunu 61 Bölüm (3)’teki şekliyle 49.800 Yeni İsrail Şekli (YİŞ) para cezası hükümlenmektedir. Bölüm 4 (e) bir kişi bir terör örgütüne, ya da üyesine hizmet etmek üzere düzenli veya bir sefere mahsus olmak üzere bir yeri faaliyet, toplantı, propaganda, depolama yada başka bir amaçla verirse 3 yıla kadar hapis cezasını hükmetmektedir. Bölüm 5; terör örgütünün yerleşkesinde bulunan mallar terör örgütüne ait kabul edilerek mahkemece müsadere edilir. Bölüm 2; halk toplantılarında ya da telsiz yayın vasıtalarıyla halka açık olarak olarak terör örgütü adına konuşma yapanlar 20 yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Bölüm 4 (a)(b); bir kişiyi öldürmeye ya da yaralamaya hedefleyen şiddet faaliyetleri cesaretlendirmek, övmek ya da sempatisini ifade etmek ya da bu tür şiddet faaliyetleri tehdidinde bulunmak için yazılı ve sözlü olarak yayın yapan ya da bir terör örgütü yararına destek ve yardım temini için yayın yapmak 3 yıla kadar hapis cezası ya da 49.800 YİŞ para cezası ya da her iki cezayla birden cezalandırılır. Terör örgütü yararına propaganda malzemesi bulundurmamak 3 yıla kadar hapis ya da 49.800 YİŞ para cezası gerektirmektedir. Bölüm 4 (c); terör örgütü yararına propaganda malzemesi bulunduran saldırı suçu işlemiş kabul edilir. Bölüm 2; Terör örgütü bünyesinde faaliyet göstermek başlıklı bölüm, bir terör örgütü yönetiminde ya da yapılanmasında bir fonksiyon icra eden ya da eylemlerine katılan ya da terör örgütünün karar verme sürecine katılan ya da terör örgütünün yargılama mekanizması üyesi bir kişi en fazla 20 yıl hapse mahkum edilir hükmü yer almaktadır. Bir terör örgütü ile tanımlanan ya da ona destek veren bir halk eylemi Bölüm 4(g) gereği 3 yıla kadar hapsi hükmedilen bir suçtur. Bölüm 7,8 ve 11; şiddet eylemi bahse konu örgüt adına işlenmişse, bu tarz bir şiddet eylemi bu örgüt tarafından ya da bu örgüt adına bir kişi tarafından üstlenilmişse, hükümet bu örgütü resmi gazete terör örgütü olarak ilan etmişse, yargı bazı kişi gruplarının terörist olduklarına karar vermişse, bu örgüt terör örgütüdür demektir. http://www.mfa.gov.il/MFA/MFAArchive/1900_1949/Prevention+of+Terrorism+Ordinance+No+33+of+5708-19.htm E.T. 06.11.2009.

durumlarda İsrail'in temel ve sürekli güvenlik konsepti, devletin bekası adına hazırlık, kuvvetlerin sevki ve çatışma şeklinde ortaya konmuştur. Bu konseptin ulusal nitelik taşıması, salt askeri bileşenler dışında daha geniş bir kapsam üzerine kurulduğunu göstermektedir. Bu kapsamda Araplar tarafından çevrelenmişlik, tehditler, sınırlandırıcı unsurlar, kararlaştırılmış amaçlar bir arada ele alınmıştır. Bu nedenle de İsrail'in savunma amaçlı dediği politika, saldırı politikası formunda yapılanmıştır.⁵⁹

Bu formda Araplarla yapılan savaş sırasında İsrail, Filistinlilerin başlattığı şiddet hareketlerine karşı güvenilebilir bir caydırıcılık sağlayacak ve şiddeti önleyecek bir tedbir düzeyinde karşılık üretebilmiştir. Bu etkinlik Haganah'ın misilleme faaliyetleri ile şiddet eylemcilerine ve merkezlerine karşı düzenlenen saldırılarla sağlanmıştır.⁶⁰ Haganah'ın yapısı itibarıyla bir milis gücü niteliğinde olmasına rağmen, hem içte Filistinliler hem de Arap güçleri karşısında başarı elde edebilecek bir altyapıyı oluşturduğu gözlemlenmiştir.

Güvenlik ihtiyaçlarının ve mücadele araçlarının belirginlik kazanması doğrultusunda İsrail, 26 Mayıs 1948'de İsrail Savunma Kuvvetleri Yasası'nı yayınlamıştır. Bu yasaya göre güvenliğin sadece ordunun görevi olmayıp, İsrail'deki her unsurun güvenlikle ilişkili olduğu vurgulanmıştır. Yasa ekonomik şartların düşüklüğüne bakılmaksızın hızlı bir göç hareketinin gerekliliğini doğrudan güvenlikle ilişkilendirmiştir. Haganah, 1 Haziran 1948'de hükümet emriyle yer altı örgütü görünümünden çıkarılarak, zorunlu askerlik hizmetini esas alan, ulusal nitelikli, milis tarzı yapılanmaya sahip İsrail ordusuna (İsrail Savunma Kuvvetleri) dönüştürülmüştür. Benzer karakterde faaliyet yürüten Irgun ve Lehi örgütleri de yeni ordu yapısı içinde yer almaya davet edilmiştir.⁶¹ Ortaya çıkan bu güvenlik

---

⁵⁹ Israel Tal, s. 42.

⁶⁰ Karsh, s. 31.

⁶¹ Ben Gurion, s. 368; Karsh, s. 31; Bergman, s. 19, 50. İsrail Savunma Kuvvetleri görevini, "İsrail Devleti'nin varlığını, toprak bütünlüğünü ve egemenliğini savunmak, İsrail'de yerleşik olanları korumak ve günlük hayatı tehdit eden her türlü terörizm şekliyle mücadele etmek" olarak tanımlamaktadır. İsrail Savunma Kuvvetleri, İsrail ordusu kendisini normal yaşamın işleyişine engel olacak her türlü düşmanca faaliyetin önlenmesi içinde görevli kabul etmekte ve bir Yahudi ve demokratik devlet karakterinde olan İsrail Devleti'nin değerlerini yücelterek devlet yasalarına ve insan hakları normlarına göre görev yapmayı ilke olarak benimsemiştir. İsrail ordusu motivasyonunu askeri mirasından, ordu geleneğinden, İsrail Devleti geleneğinden, devletin demokratik prensipleri ile kanun ve kurumlarından, tarihi boyunca edindiği Yahudi toplumu geleneğinden ve insan hayatının kutsallığı üzerine kurulu evrensel ahlaki değerlerden almaktadır. İsrail ordusu ve askerleri kökeni, dini, milliyeti, cinsiyeti ve pozisyonu ne olursa olsun insan hayatını korumaya mecbur kabul edilmiştir. Ordu mensupları silahlarına ve güce, görevleri gereği sadece gerekli ölçütlerde savaş halinde bile insani değerleri göz önünde bulunduracak şekilde başvuracakları, savaşçı olmayanlar ile savaş esirlerine karşı silah ve güç kullanmayacakları, güce ancak hayatlarını ve eşyalarını korumak için başvuracakları temel prensipler dahilinde ifade edilmektedir. İsrail ordusu temel stratejisini; İsrail tek bir savaşı bile kaybetmeyi göze alamaz, savunma anlayışı toprak hırsıyla ilgili değil stratejik seviyede savunma ihtiyacından kaynaklanmaktadır, savaşın politik yollardan ve güvenilir caydırıcı bir duruşla önlenmesi arzusundadır, tansiyonun yükselmesini önleme çabasındadır, savaşın sonuçlarını hızlı ve karlı bir şekilde belirlemeyi amaçlamaktadır, çatışmada zayıyatı en az seviyede tutmak ve terörle mücadele şeklinde belirlemiştir. Ordunun en üst karargahı olarak Savunma Bakanlığı üzerinden hükümete karşı sorumludur. Komuta Kuzey, Güney ve Merkez olarak

örgütlenmesi de “kısmen ordulaşmış bir toplumda sivilleşmiş ordu” olarak tanımlanmıştır.⁶² Bu sonuç itibarıyla Haganah ve sonrasındaki formu olan İsrail ordusu, ‘savaşan bir ulus’ yaratmayı başarmıştır.

Devletleşme süreciyle birlikte askeri yapı kurumsal hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu yapılırken esas alınan nokta, güvenlik konularının askeri konulardan daha geniş kapsamlı ve siyaseten her yönüyle ele alınması gereken konular olduğunun düşünülmesi olmuştur. Bu güvenliğe çok yön atfeden yaklaşım, İsrail’in ulusal güvenlik doktrinini esasını şekillendirmiştir.⁶³ Bu kabul çerçevesinde Ben Gurion, orduyu İsrail’in devletleşmesinin en önemli unsuru olarak ele almıştır. Haganah tamamen, Irgun kısmen bünye içinde eritilmişken, hükümet başlangıçta yekpare bir ordu üzerinde tam kontrolü sağlayamamıştır. Bu kontrolsüzlük ortamında Irgun’un bir kısmı ve Lehi ise tamamen hükümetten ve ordudan ayrı bir hareket tarzı benimsemiştir.⁶⁴ Haziran 1948 sonlarında ‘Altalena’⁶⁵ olayının yarattığı güvenlik kırılganlığı aşılacak, meşru kurumlar dışında başka silahlı yapıların bulunamayacağı ilkesi benimsendikten sonra, iç güvenlik hizmetlerinde özellikle de yerel anlamda Araplar ve Filistinlilerle yönelik mücadelede kullanılmak üzere genel güvenlik servisi olarak görev yapacak Shin Bet (Shabak) kurulmuştur.⁶⁶ İç güvenliğe yönelik olarak

---

sektörlere ayrılmış olup, savaş zamanı askeri operasyonlar, savaş dönemleri arasındaki çatışmalar, güçlerin hazırlık ve eğitimleri, görev ve yedek kuvvetlerinin sorumluluğu ve savunma alanlarına ilişkin faaliyetlere ilişkin eylemler üretmektedir. <http://www1.idf.il E.T. 04.11.2009>; Israel Tal, s. 82-83.

⁶² Dan Horowitz, “The IDF: A Civilianized Military in A Partially Militarized Society”, **Soldiers, Peasants and Bureaucrats**, Ed. R. Kolkowitz, A. Korbonski, London: Allen and Unwin, 1982, s. 77.

⁶³ Avner Yaniv, “A Question of Survival: The Military and Politics Under Siege”, **National Security and Democracy in Israel**, Boulder: Lynne Reiner Publications, 1993, s. 82.

⁶⁴ Bregman, s. 52.

⁶⁵ Irgun İsrail ordusu dışında faaliyetlerine devam ederken, silahlı gücünü takviye etmek amacıyla Avrupa’dan Altalena isimli gemi ile insan gücü ve silah transfer etmeyi planlamıştır. Bu yolculuğun güvenliği için plan gizli tutulmuş Irgun’un İsrail’de karagahına bile bilgi verilmemesine rağmen Londra radyosu olayı duyurmuştur. İsrail’deki Irgun karargahı olayın Araplarla yapılan ateşkes anlaşmalarını tehlikeye atacağını kendi bilgileri dışında olduğunu açıklamak durumunda kalmıştır. Ben Gurion bu görüş ayrılığı üzerine otoriteyi Begin’e vermek ya da onun ayrı yürüttüğü faaliyetlere son vermek durumunda kalmıştır. Bu maksatla İsrail Genel Kurmay Başkanı’na geminin ve silahların müsadere edilmesi emrini vermiş, Begin bu ultimatomu cevapsız bırakarak arabuluculuk girişimlerini çıkmaza sokmuştur. Begin gemiye çıkmış, ordu saflarına katılan Irgun üyeleri üslerini terkederek Tel Aviv plajında toplanmışlardır. Ben Gurion Tel Aviv plajına güç sevk etmiş ve geminin vurulmasını emretmiştir. 23 Haziran 1948’de çıkan çatışmada 16 Irgun üyesi ve 3 asker hayatını kaybetmiş, 200 Irgun üyesi tutuklanmıştır. James Wald, “Altalena Incident”, **The Encyclopedia of The Arab-Israeli Conflict**, Ed. Spencer C. Tucker, California: ABC-CLIO, 2008, s. 97-99.

⁶⁶ 30 Haziran 1948’de İsrail’in Devleti’nin ilanıyla birlikte Shin Bet, İsrail Savunma Kuvvetleri’nin bir şubesi olarak kurulmuştur. İsrail genel güvenlik servisidir. İsrail Savunma Kuvvetleri’ne karşı olan sorumluluğu daha sonra başbakana karşı olarak değiştirilmiştir. 1948 Arap-İsrail Savaşı sırasında Shin Bet’in sorumluluk alanı iç güvenlik olarak belirlenmişken, ihtiyaçlar doğrultusunda istihbarata karşı koyma ve İsraili Arapların izlenmesi olarak genişletilmiştir. İlk dönemlerinde Shin Bet soğuk savaşın aktif bir savaşa dönüşme ihtimalini göz önüne alarak Sovyet siyasi partilerini izleme görevini de üstlenmiştir. 1967 Savaşı’na değin İsraili Araplar arasındaki terörist faaliyetleri izleyen ve istihbarata karşı koyma konuları üzerine yoğunlaşmıştır. 1967 Savaşı’ndan sonra bugünkü faaliyetlerinin de büyük bölümünü oluşturan işgal topraklarında terörü önleme faaliyetlerini yürütmüştür. Shin Bet’in görevleri; devletin güvenliğine, terörist faaliyetler ve şiddet hareketleri yoluyla zarar vermeye çalışanlara karşı mücadele etmek, Yahudi ve Arap terörist oluşumlarını ortaya çıkarmak, Batı Şeria ve Gazze’deki terörle mücadele operasyonları için istihbarat toplamak, istihbarata karşı koymak, üst düzey kamu görevlilerini korumak, önemli altyapı ve hükümet tesislerinin güvenliği sağlamak, İsrail havayolu şirketlerinin ve İsrail’in yurtdışı temsilciliklerinin güvenliğini sağlamak ve yeraltı örgütlerinin mali yardım almasını önlemek şeklinde

Shin Bet'in kurulması, İsrail güvenlik politikalarında ve uygulamalarında dikkatin, sınırlarda savaşılan Araplardan içte güvenlik tehdidi olarak görülen Filistinlilere yönelmesinin bir işareti olmuştur. Bu dönemde İsrail'in güvenlik politikası oluşturacak, tehdit değerlendirmesi yapacak ve tehdide cevap verecek yapılara sahip olması nedeniyle, Filistin tarafına karşı açık bir üstünlük sağladığı gözlemlenmektedir.

Araplar karşısında güvenlik yapılanmasını sağlamlaştıran ve kurumsallaştıran İsrail, bir sonraki aşamada kazandığı toprakları kendine ait kılma çabası kapsamında, çatışmalar sırasında kaçanların geri dönüşüne izin vermemeyi, güvenlik politikasının kilit unsurlarından biri haline getirmiştir. Bu stratejinin taktik aşamasını da, topraklarına dönmek isteyen Filistinli Arapların, ateşkes sınırları ihlal etmeleri halinde sızma eylemi yapan silahlı Filistinliler ile aynı kategoride değerlendirip vurulması oluşturmuştur.⁶⁷ Böylece İsrail'in kendi topraklarında kalan Arap nüfusun artışını önleme niyeti ve devletin fiili sınırlarının karşı tarafça anlaşılmasını sağlama çabası belirginleşmiştir.

Bu stratejinin devamı olacak şekilde, 1948'in Haziran ayında devam eden ateşkes sürecinin kendi lehine bir sonuç üretmeyeceğini anlayan ve bu süreçte saldırı yapabilecek kapasiteye ve organizasyona ulaşan İsrail, inisiyatifi ele almak amacıyla 9 Temmuz'da bir saldırı başlatmıştır. Bu saldırıyla inisiyatif, Genel Kurmay Başkanı Yigael Yadin'in ifadesiyle "bir daha Araplara geçmemek üzere"⁶⁸ İsrail'in eline geçmiştir. 16 Temmuz'a gelindiğinde, BM Güvenlik Konseyi adına arabuluculuk yürüten Kont Folke Bernadotte, bir ateşkes anlaşması için tarafları iknada başarılı olmuştur. Ateşkes, İsrail için başarılı çıktığı askeri hareketlerin yorgunluğunu atmak, yeni göçmenlere silahlı eğitim vermek ve Çekoslovakya'dan silah takviyesi yapmak adına fayda üretmiştir. Genel anlamda İsrail'in bu tarihe kadar olan çatışma davranışında; çatışmalar arasındaki dönemleri diplomatik, siyasi ve lojistik yönden etkin kullanarak bir sonraki çatışmaya hazırlanmak, askeri ve siyasi ülkü beklentisindeki sınırlara ulaşıncaya kadar çatışmayı bir araç olarak kullanmak bakımından bir değişim gözlemlenmemiştir.

18 Temmuz'daki ateşkestten sonra, İsrail'e savaş öncesi BM şartlarına dönüş anlamına gelen bir plan sunan Bernadotte, Yehoshua Cohen tarafından suikast sonucu

---

özetlenebilir. Yasha Manuel Harari, "Shinbet", **An Historical Encyclopedia of The Arab-Israeli Conflict**, Ed. Bernard Reich, London: Aldwych Press, 1996, s. 470; <https://www.shabak.gov.il/MOD/About/About.htm> E.T. 04.11.2009.

⁶⁷ Morris, s. 272-273.

⁶⁸ Bregman, s. 55-57.

öldürülmüştür. Suikast soruşturmasının Ben Gurion hükümeti tarafından ağırdan alınması Bernadotte Planı'na hükümetin yüklediği anlamı ortaya koymaktadır. Hükümetin bu eylem yanlısı görülen tavrı sayesinde, Kudüs'teki muhalif Irgun ve Lehi gibi Yahudi silahlı grupları hükümetin tüm Yahudi silahları unsurları tek bir ordu altında toplama girişimini kabul etmişlerdir. Bu olay, 1941'de Haganah'ın elit gücü olarak kurulan ve yarı bağımsız olarak faaliyet gösteren Palmach'ın⁶⁹ da İsrail ordusu bünyesine katılmasıyla sonuçlanmıştır.⁷⁰ Bernadotte'a düzenlenen suikast eyleminin İsrail tarafından planlanarak gerçekleştirildiğine dair bir bulguya rastlanılmamıştır. Ancak sonuçları itibarıyla İsrail'in lehine bir eylem olmuştur. Hükümetin yaklaşımı, İsrail'in Arap/Filistin-İsrail çatışmasına kendi talepleri ile çelişen barış önerileriyle müdahale edilmesini istemediğini, çatışma ve barış şartlarını kendi belirlemek istediğini görünür kılmıştır.

Bernadotte suikastından sonra İsrail'in dikkati tekrar çatışmanın dinamiklerine odaklanmıştır. ABD'nin karşı tutumuna rağmen, inisiyatifi sürekli elde tutma politikası doğrultusunda, Arap ileri askeri hareketini durdurmak ve başarı sağlayıp ilk aşamada güvenli sınırlar elde etmek öncelikli hedef olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda Plan Dalet'in bir aşaması olacak şekilde, zengin toprak kaynakları ve Kızıl Deniz'e çıkış anlamına gelen Negev'in tamamını ele geçirmek amacıyla 15 Ekim 1948'de Yoav Operasyonu ateşkes bozularak başlatılmıştır.⁷¹ 21 Ekim'de Negev'in ele geçirilmesinden sonra 29 Ekim'de başlayan Hiram Operasyonu da Lübnan'ın güneyindeki 14 köy işgal edilmiştir. İsrail bu çatışma süreci boyunca ele geçirdiği toprakları birbiriyle bağlantılı hale getirerek anlamlı bütünü tamamlama yolunda çaba göstermiştir. Ele geçirilen Arap bölgelerinde bir askeri hükümet kurulmuş, askeri güvenlik bölgesi ilan edilmiş, kasabalar ve köyler arasında Arap nüfusun hareketini kısıtlayacak tebdirler alınmıştır. Yapılan düzenlemelerle askeri yönetime, ilan edilen güvenlik bölgelerindeki halkı başka yerlere nakletme yetkisi verilmiştir. Böylece Arap nüfus, İsrail'in güvenlik taleplerine ve yeni gelen yerleşimcilerin ihtiyaçlarına tabi olmak durumunda kalmıştır.⁷² Bu uygulama, İsrail'in Araplarla mücadelesinden elde ettiği topraklar üzerinde oluşturduğu alan hakimiyetini, Filistinliler

---

⁶⁹ Palmach, Haganah içerisinden ayrılmış 24 saat içinde istenilen yerde ve zamanda görev alacak gönüllülük esasına göre bir komando birliği yapılanmasıdır. Operasyonel emirlerini Haganah'ın yönetim kademesinde alırken, idari ve eğitim bakımından yerel komutana bağlı olmuştur. Görevleri; Suriye, Lübnan ve Filistin'e ulaşan Alman ve İtalyan askerlerine karşı gerilla savaşı yürütmek, İngiliz manda yönetimine karşı kara ve deniz operasyonları yürütmek, Arap askeri işgalini durdurmak, Yahudilere saldıran Arapları cezalandırmak, fırsat saldırıları düzenlemek ve stratejik ve politik öneme sahip yerlerde yerleşim yerleri kurmaktır. Yigal Allon, "Palmach", *Encyclopedia of Judaica*, XV, s. 603-604.

⁷⁰ Bregman, s. 58-59.

⁷¹ A.g.e., s. 59.

⁷² Charles D. Smith, *Palestine and the Arab-Israeli Conflict*, New York: St. Martin's Press, 1988, s. 154.

üzerinde tasarruf sahibi olmanın bir aracı olarak kullanma niyetinde olduğunu açık hale getirmiştir.

Çatışmaların ardından 16 Kasım 1948'de ateşkes durumu sağlandıktan sonra, BM Güvenlik Konseyi 62 nolu kararıyla⁷³ tarafları, ateşkesi barış anlaşmasına dönüştürmek üzere görüşmelere başlamaya çağırılmış ve ABD-Fransa-Türkiye üçlüsünden oluşan Uzlaştırma Komisyonu'nun kurulmasına karar vermiştir. BM Filistin Özel Komisyonu Başkanı ABD'li Ralph Bunche tarafından başlatılan uzlaşma görüşmeleri 13 Şubat 1949'da İsrail ile Mısır arasında ateşkesi sağlamıştır. Ancak Ben Gurion'a göre, ateşkes anlaşmalarıyla çatışmaların kesilmesi, Arap düşmanlığının ve Yahudi Devleti'ni yok etme arzularının sonu anlamına gelmemiştir.⁷⁴ Araplar, İsrail Devleti'nin varlığını kabul etmedikleri ve taksim öncesi sınırlara çekilmesinde ısrar ettikleri için İsrail açısından da karşı düşmanlık duygusunun oluşumu kolaylaşmıştır.

Sürecin geriye çevrilemez olduğunun Araplarca anlaşılması saldırganlık duygularını arttırırken, İsrail'in de savunma güdüsünü yoğunlaştırmıştır.⁷⁵ Bu etkiyle 1948 Savaşı sonrasında sivil halkın bir saldırıya karşı savunulması için Sivil Savunma Komutanlığı kurulmuştur.⁷⁶ Olgular ve kabuller bağlamında 1948 Savaşı süreci değerlendirildiğinde güvenlik politikasının; İsrail toplumunun düşünsel altyapısında olmak ya da olmamak mücadelesi yaratılması, seçeneksizliğin kabulü üzerinden toplumun yüksek gerilim seviyesinde tutulması ve ulusal mobilizasyonun hızla sağlanması esaslarını benimsediği görülmektedir.⁷⁷ Bu esaslar aynı zamanda İsrail'in güvenli gelecek fikrinin de temeli olarak alınmaya uygunluk göstermektedir.

Çatışmalarla kesintiye uğrayan barış görüşmeleri sürerken, İsrail'de diğer yandan da ilk demokratik seçimler yapılmış, 24 Şubat 1949'da Cumhurbaşkanı Chaim Weizmann, Mapai Partisi'nin lideri David Ben Gurion'u hükümeti kurmakla görevlendirmiştir. Bu aşamadan sonra İsrail'in güvenlik politikası, demokratik seçimle gelmiş hükümetler tarafından şekillendirilmeye başlanmıştır. Bakanın güvenlik politikalarıyla eş anlamlı olduğu bu dönemde, yeni kurulan devletin ayakta kalabilmesi için modern anlamda bir ordu

---

⁷³ UN/SC/RES/62 (1948).

⁷⁴ Shlaim, s. 18, 97.

⁷⁵ Lucas, s. 363-364.

⁷⁶ Israel Tal, s. 86.

⁷⁷ Alan Dowty, **Israel/Palestine**, Cambridge: Polity Press, 2005, s. 293-296.

kurulması, tarımsal ve kentsel yerleşim yerlerinin tesis edilmesi ile göçle gelenlerin İsrail ortak paydasında eritilmesi, temel güvenlik öncelikleri olarak belirginleşmiştir. Arasındaki birçok farklı görüş ve uygulama beklentilerine rağmen, tüm partiler ulusal güvenlik konusunda mutlak uzlaşma göstermişlerdir.⁷⁸ Bu bağlamda İsrail güvenlik politikasına ilişkin iki önemli aktör Ben Gurion ve partisi koalisyonun büyük ortağı Mapai⁷⁹ olmuştur.

Siyasi yapılanma tamamlanırken diğer taraftan da barış görüşmeleri yoluyla İsrail'in elini rahatlatma yaklaşımı, güvenlik politikasının bir bileşeni haline gelmiştir.⁸⁰ 1949 yılında son ateşkes anlaşmasının Suriye ile yapılmasıyla I. Arap-İsrail Savaşı sona ermiştir. İsrail, savaş sonunda taksim planında Filistin toprakları olarak tanımlanan sınırların %79'unu ele geçirmiştir. Savaş sonrasında İsrail propaganda mekanizması bu başarıyı, küçük Davut'un (İsrail) Büyük Golyat'a (Araplar) karşı verdiği varolma mücadelesi üzerinden, Yahudi milliyetçiliğini siyasi ve dini anlamda kuvvetlendirecek şekilde kurgulamıştır. Bu dönemle birlikte 'çoğa karşı az' söylemi de İsrail'in güvenlik politikasının sürekli bir sloganı yapılmıştır. Diğer taraftan ise I. Arap-İsrail Savaşı'nın Yahudi toplumu için kısa ancak yoğun yaşanması, varolma mücadelesi olarak kabul edilmesi ve verilen kayıpların kaynaklara oranla yüksek olması nedenleriyle, holokosttan sonra en büyük psikolojik travmayı yaratmıştır. Savaş sonrasındaki değerlendirme, politika ve kurumsal yapılar da bu etkiyle şekillenme eğilimi göstermiştir.⁸¹

Ben Gurion da bu etkiye paralel olarak, I. Arap-İsrail Savaşı sonrasında sorunun İsrail lehine çözülmesi için 1948 yılında alınamayan %22'lik kısmın da alınması gerektiği düşüncesini benimsemiştir. Aynı doğrultuda Moshe Dayan'ın "savaşın henüz bitmediği, büyük ölçekli operasyonlara ihtiyaç duyulduğu, İsrail askeri hakimiyetinin Araplar üzerinde sağlanması gerektiği, İsrail üstünlüğünün her fırsatta gösterilmesi için mazeretlerin

⁷⁸ David Nachmias, Ori Arbel-Ganz, "The Crisis of Governance: Government Instability and The Civil Service", Ed. Raphael Cohen-Almagor, **Israeli Institutions at The Crossroads**, New York: Routledge, 2005, s. 7-8. Koalisyonun kaçınılmaz olduğu İsrail hükümet yapılanmasında çoğunluk partisinin programının etkin olduğu bir işleyişe sahiptir. Nadav Safran, **Israel: Embattled Ally**, Massachusetts: Harvard University Press, 1978, s. 156, 165.

⁷⁹ Parti programı Yahudi halkının kendi geliştireceği İbrani kültürü ile tarımsal ve sanayi gelişimi yoluyla özgür bir halk olarak İsrail'de yaşamaları üzerine odaklanmıştır. Dünya işçi sınıfı hareketi yanlısı olarak sosyal adalet ve emeğin boyun eğmesinin karşısında olmuştur. İş-eşitlik-özgürlük üzerine bir Yahudi toplumu inşa etmeyi amaçlamıştır. Bu paralelde programı siyonist ve sosyalist ilkeler üzerinden kurgulanmıştır. David Wurmser, "MAPAI (*Miflet Poalei Eretz Israel*)", **An Historical Encyclopedia of The Arab-Israeli Conflict**, Ed. Bernard Reich, London: Aldwych Press, 1996, s. 341-342. İsrail Devleti kurulduktan sonra Knesset'te en çok oyu alan iktidar partisi görevini üstlenmiş, siyasal etkisinin devam ettiği dönemde güvenlik, politika ve ekonomi süreçleri arasında net bir ayrım görülmemiştir. MAPAI'nin gücünün işçileri kontrol kabiliyetinden geldiği, bu yönüyle partinin milliyetçilik çizgisinin sosyalizmin yerel manifestoya dönüştürülmüş hali olduğu söylenebilir. Silahlanma bu parti döneminde önemli bir politika haline gelmiştir. Jonathan Nitzan, Shimshon Bichler, **Global Politic Economy of Israel**, London: Pluto Press, 2002, s. 96, 106-107, 128.

⁸⁰ Bregman, s. 68-69.

⁸¹ Israel Tal, s. 41.

yaratılmasına ihtiyaç olduğu”⁸² yolundaki ifadeleri de hükümetin çatışmanın geleceğine yönelik politikasının taktik aşamalarını anlatır niteliktedir.

Yahudi toplumunun Arap saldırılarına karşı korunması ve yeni yerleşecek göçmenler için toprak elde etme amacına hizmet eden 1948 Savaşı’ndan İsrail’in edindiği deneyimler; davanın haklılığının (Filistin’de bir Yahudi yurdu kurulması ve vaad edilmiş topraklar) ve saldırgan savunmanın temel olarak kabul edilmesi, savaşı düşman toprağına taşıma yaklaşımı, saldırı yoluyla çatışma inisiyatifini elde tutma, tüm ulusal kaynakların harekete geçirilmesi, stratejik derinliğe karşı alan savunmasının yöntem olarak kullanılması ve çatışmanın her aşamasında tam güce başvurulması olarak tanımlı hale gelmiştir.⁸³ Ayrıca İsrail’in Arapların söylemlerini yine kendilerine karşı, görüşlerini çürütmek için kullanması ve Araplar arasındaki görüş farklılığını kullanarak açıktan ya da gizli bir fikir birliğine varmalarını güçleştirmeyi politika olarak benimsemesi, deneyimlerinin sonucunu oluşturmuştur.⁸⁴ Savaş üzerinden elde edilen birikimlerin, içte Filistinlilerle olan çatışmada İsrail lehine güçlü bir altyapı oluşturduğu, dönemin gerçeği olarak ortaya çıkmıştır.

Oluşturulan bu altyapı analiz edildiğinde, İsrail’in mevcut gücü (insan ve malzeme) Arap ülkelerinden zayıf olduğu ve Araplar İsrail karşısında birleşik bir düşman olarak kabul edildiği için, saldırgan gücün bu eşitsizliği dengelenmek maksadıyla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle de savunma refleksinin, beka adına saldırgan eylem üretme çerçevesinde sabit kaldığı gözlemlenmiştir.

Bu çerçevede oluşturulan politikaya göre; savaşta sadece düşman güçlerini yok etmekle (sadece silahlı güçlerini değil, teşkilat yapısına da zarar vererek etkin karşılık veremeyecek şekle getirilmesi) düşmanın düşmanlığından vazgeçmeyeceği, düşman bölgesinin de ele geçirilmesinin güç dengesinin sağlanması bakımından önem arzettiği ve düşmanın saldırganlığını kaybedinceye kadar tam moral çöküntüye uğratılması için askeri güç ve toprak kaybetmesinin kaçınılmaz olduğu temel kabuller olarak belirginleşmiştir.⁸⁵ Böylece İsrail’in çatışmayı, düşmanla barış yaparak çözüme ulaşma beklentisi üzerine oturtmadığı açıklık kazanmıştır.

---

⁸² Avi Shalim, **Conclusions Across The Jordan**, New York: Colombia University Press, 1988, s. 465, 571.

⁸³ Mordechai Bar-On, **In Pursuit of Peace: A History of The Israeli Peace Movement**, Washington D.C.: United States Institute of Peace, 1996, s. 4; Israel Tal, s. 121-122; Ben Gurion, s. 134.

⁸⁴ Mark Tessler, **A History of The Israeli-Palestinian Conflict**, Bloomington: Indiana University Press, 1994, s. 305.

⁸⁵ Israel Tal, s. 48.

Bu anlayış doğrultusunda İsrail, 1948 Savaşı'ndan sonra saha hakimiyetini güçlendirmek için ordusunu tüm ateşkes sınırı boyunca konuşlandırmıştır. Bu uygulamayla birlikte, ateşkes hattında yaşanan çatışmalarda İsrail'in amacı; düşmanın moralinin bozulması ve İsrail halkının kendine güveninin sağlamlaştırılması olmuştur. Operasyonel faaliyetlerin ilk aşamasında, İsrail ordusu sivil halka yönelik saldırılar düzenlerken, daha sonra hareketin yönünü askeri unsurlara dönmüştür. Bu yöntem değişikliğinden İsrail'in beklentisi, saldırgan amaç taşıyan Arap hükümetlerinin caydırılması ve moralinin bozulması olmuş, bu kapsamda caydırıcılık İsrail'in uç bölgelerde yer alan yerleşim yerlerini korumanın tek yöntemi olarak ortaya çıkmıştır. Caydırıcılık sağlamak amacıyla sabotajcı ve eylemcileri koruduğu düşünülen Arap köylerine saldırılar düzenlenmiştir.⁸⁶ Bu yöntem, Arapların İsrail'e saldırmadan önce iki kez düşünmelerini sağlayacak bir refleksin meydana getirilmesinin hedeflendiğine işaret etmektedir.

Caydırıcılık, güvenlik politikasının en önemli aracı olarak kullanılsa da, İsrail toplumunda görüş ayrılığına neden olmuştur. Bir kesim, bu politikanın Arap hükümetlerinin eylemleri üzerinde etkin olduğunu ve düşmanca faaliyetlerin pasif yöntemlerle önlenmesinin mümkün olmadığını düşünürken, diğer bir kesim de bu saldırıların nefreti derinleştirdiğini ve İsrail karşıtı cepheyi kalabalıklaştırdığını savunmuştur. Bu ayrılığa rağmen caydırıcılık, İsrail güvenlik politikasındaki önemini korumaya devam etmiştir. Bununla birlikte ilk reaksiyon ve reaksiyonun başarısının düşman üzerinde bırakacağı caydırıcı-moral bozucu etki de, güvenlik politikasının tamamlayıcı unsuru olarak kullanılmıştır.⁸⁷ İsrail'in bu dönemden itibaren 'ilk vuran kazanır' ilkesini benimsediği ve vuruşun meşruiyetini savunmayı diplomatik manevra yeteneğine bıraktığı izlenebilir bir durum haline gelmiştir.

İsrail, güvenlik politikasına verdiği öneme ve uygulama için seçtiği strateji ve taktiklerin değişmeyen çerçevesine rağmen, bu politikayı yazılı bir şekilde kurumsal olarak ortaya koymamış ve konulması için de bir birimi görevlendirmemiştir.⁸⁸ Mevcut durum, 1940 yılı sonları 1950 başları itibarıyla güvenlik konseptinin, konjonktürün ve stratejik ortamın İsrail siyasi-askeri liderleri tarafından yorumlanması sonucu elde edildiği

---

⁸⁶ A.g.e., s. 123-125.

⁸⁷ A.g.e., s. 25-126 .

⁸⁸ Uri-Bar Joseph, "Variations on A Theme: The Conceptualization of Deterrence in Israeli Strategic Thinking", *Security Studies*, VII, No. 3, Spring 1998, s. 147; Stuart A. Cohen, *Israel and Its Army*, New York: Routledge, 2008, s. 35.

çıkarmasına götürmektedir.⁸⁹ Bu yaklaşımı destekler şekilde Ben Gurion, Arapların İsrail'in varlığını benimsemeyeceklerini ve İsrail Devleti topraklarının Yaratıcı tarafından Yahudilere yurt kılınmasının Araplar için hiçbir şey ifade etmediğini kabul etmiştir. Bu nedenle de İsrail Devleti düşman bir çevrede, askeri üstünlüğünü her an komşularının üzerinde hissettirecek bir güvenlik politikası oluşturma gayretinde olmuştur. 1948 Savaşı'nın İsrail'de daha sonraki savaşların başlangıcı olacağı beklentisi, üst düzey askeri hazırlığı tetiklemiştir. Bu amaçla İsrail, ekonomik ve demografik hazırlığını yapmış, askeri güçlerini düşmandan daha hızlı ve etkin olacak şekilde eğitmiş ve sayı açığını kapatmak için askeri teknoloji ile etkin/hızlı organizasyon alanlarında yoğunlaşmıştır.⁹⁰ Bu hazırlık dahilinde bir taraftan askeri malzeme ihtiyacını dış kaynaklardan karşılayacak, diğer taraftan da bir Batı savunma konseptine erişmeyi veya üye olmayı sağlayacak diplomatik çalışmalar yürütülmüştür.⁹¹ Bu tespit, İsrail'in güvenlik politikasının, kazanılanların kaybedilmemesini sağlayacak uluslararası desteğe kanalize olduğunun işareti olmuştur.

Güvenlik amacıyla dışa yönelik arayışlar devam ederken içte güvenliği güçlendirmek amacıyla, sürecelecek çatışmalarda İsrail güvenlik politikasının esasını teşkil eden insan kaynağının milli bir bilinçle mücadeleye hazırlanması eğitim sisteminin birinci önceliği olarak ortaya çıkmıştır. Sürekli tehdit altında olma duygusunun holokost deneyimiyle bir arada harmanlanmasından elde edilen bilinç, milli eğitimin özünü meydana getirmiştir. İsrail'in bir Yahudi Devleti olarak ilan edilmesi ile siyonist vatandaşlık anlayışının yeni nesillere, elde edilen topraklara sahip çıkmayı sağlayacak şekilde verilmesi zorunluluk haline gelmiştir. Bu çerçevede siyonist idealleri içeren eğitim müfredatı, Yahudi değerleri ve sembolleri üzerinden kurgulanmıştır.⁹² İsrail eğitim sistemi bu yaklaşımıyla, ötekileştirmeyi doğal olarak bünyesinde barındırmış ve öteki ile mücadele edilmesi gerektiği düşüncesini yerleştirmiştir.

Aynı doğrultuda Yahudi değerleriyle şekillenen ordu ve İsrail'in güvenliğinin sadece Yahudilere emanet edilebileceği tezi de ötekileştirmeyi derinleştirmiştir. İsrail vatandaşı

---

⁸⁹ Dan Horowitz, "The Israeli Concept of National Security", **National Security and Democracy in Israel**, Ed. Avner Yaniv, Colorado: Lynne Rienner, 1993, s. 26-31.

⁹⁰ Avner Yaniv, "Non-Conventional Weapons and The Future of Arab-Israeli Deterrence", **Between War and Peace: Dilemmas of Israeli Security**, Ed. Efraim Karsh, London: Frank Cass, 1996, s. 144.

⁹¹ Hoyt, s. 75. Gurion askeri müttefiklik yapısı içinde özellikle ABD'nin yanında yer almak istese de, hareket özgürlüğünü kısıtlayacak her türlü şarta karşı olmuştur. Bu nedenle ABD tarafından yapılan güvenlik paketi teklifini reddetmiş, sadece silah anlaşmasına yeşil ışık yakmıştır. Rokach, s. 44.

⁹² Orit Ichilov, Gavriel Salomon, Dan Inbar, "Citizenship Education in Israel-A Jewish Democratic State", Ed. Raphael Cohen-Almagor, **Israeli Institutions at The Crossroads**, New York: Routledge, 2005, s. 32.

Müslüman Arapların 18 yaşına geldiklerinde İsrail Savunma Bakanlığı'ndan, Güvenlik Hizmetleri Kanunu'nun 36. maddesi uyarınca askerlik hizmetinden muaf olduklarını belirten bir mektup almaları⁹³ bu ötekileştirmenin kanıtını oluşturmaktadır. Bunun nedeni, güvenlik endişelerinden kaynaklanan ötekileştirmeyle açıklanabileceği gibi, ötekileştirmenin doğal bir sonucu olarak da kabul edilmeye uygunluk göstermektedir.

Çatışmada gelinen nokta itibarıyla İsrail güvenlik politikası, Araplar kendisini zayıflatma ve yok etme çabası içinde olduğu sürece, bekayı silahlı kuvvetler aracılığıyla devam ettirmeyi ilke olarak benimsemiştir. Bu kabul doğrultusunda Haziran 1949'da Knesset'te kabul edilen Savaş Zamanı Cephe Emri Kanunu ile 18 yaşına gelen her İsrail vatandaşını askerlik göreviyle yükümlü kılınmış ve mecburi hizmeti bitenlerin yedek askeri hizmete alınacağı hükmedilmiştir.⁹⁴ Aynı kapsamda İsrail Ordusu Eğitim Kolordusu'nda görevli bayan öğretmenler vasıtasıyla ortaokul seviyesindeki öğrencilerin, askeri motif ve temalarla karşılaşması sağlanmıştır. Yine aynı kanun, yarı askeri bir yapı olan ve 14-18 yaşlarındaki kız ve erkeklerin askerlik hizmetine hazırlanmasını esas alan Gadna (Gençlik Tugayı) yapısının kurulmasına da izin vermiş, 15-55 yaş aralığına da askerlik yükümlülüğü getirmiştir. 1949 yılında kabul edilen Savunma Hizmetleri Kanunu ile de ordu göçmenlerin eğitiminde resmen görevlendirilmiştir.⁹⁵ İsrail'in istihbarat güvenliği için Mossad'ın⁹⁶ kuruluşu da aynı yılda gerçekleştirilmiştir.

Askerlik uygulamasında görüldüğü gibi İsrail'in güvenliğinin Yahudi Devleti karakteri dahilinde tanımlanması, güvenlik politikalarında ötekileştirmenin ön plana çıkmasını gerektirmiştir. Bu anlayış doğrultusunda 1950 yılında çıkarılan Tabiyet Kanunu

⁹³ Cohen, s. 114-115, 121. Hükümet 1950 başlarında Filistinlilerin İsrail ordusuna alınması konusunda bölünme yaşamıştır. Gizli servis Filistinlilerin orduda hizmet etmeyi reddedeceğini düşünmüş, bu düşüncesini kanıtlamak için de Filistinlilere bir yıl için orduya katılmaları çağrısında bulunulmasını önermiştir. Böylece Filistinliler bu çağrıyı reddettiklerinde orduda hizmet etmeyi reddettikleri hususunda resmi bir açıklama yapılması amaçlanmıştır. Bu düşünce 1954'te uygulamaya konduğunda şaşırtıcı bir sayıda Filistinli olumlu cevap vermiştir. Ancak hiçbiri orduya kabul edilmemiştir. Pappé, s. 221.

⁹⁴ İsrail Tal, s. 51.

⁹⁵ Lucas, s. 354.

⁹⁶ *Ha-Mossad le-Modiin ule-Tafkidim Meyuhadim* (İstihbarat ve Özel Görevler Enstitüsü) ifadesinin kısa şekli olan Mossad, İsrail dışında İsrail'in ulusal çıkarlarının korunması amacıyla görev yapan ulusal istihbarat örgütüdür. Mossad görevlerinden bazıları; İsrail sınırları dışında gizli istihbarat bilgilerinin toplanması, özel diplomatik ya da diğer gizli ilişkilerin geliştirilmesi ve korunması, düşman ülkeler tarafından konvansiyonel olmayan silahların geliştirilmesinin ve edinilmesinin önlenmesi, sınır dışında İsrail hedeflerine karşı düzenlenebilecek terör faaliyetlerinin önlenmesi, resmi Aliya ofislerinin çalışmasına izin verilmeyen ülkelerden Yahudi göçünün sağlanması, stratejik, politik ve operasyonel istihbarat üretilmesi, İsrail sınırları dışında özel operasyonlar planlanması ve gerçekleştirilmesi olarak açıklanmaktadır. 1949'da Politika bölümü faaliyetlerini gözlemleyecek ve iç güvenlik ve askeri istihbarat teşkilatlarını koordine edecek Koordinasyon Enstitüsünün kurulmasıyla Mossad ortaya çıkmıştır. Mossad, 1951'de operasyonel kabiliyetlerini geliştirmesini teminen ve sınır dışı bilgi toplama faaliyetlerini tek çatı altında bir araya getirmek için Dışişleri Bakanlığı himayesine alınmış daha sonra Dışişleri Bakanlığı bünyesinden ayrılarak bağımsız bir kuruluş haline getirilerek başbakana karşı sorumlu tutulmuştur. <http://www.mossad.gov.il/Mohr/MohrTopNav/MohrEnglish/MohrAboutUs/> E.T. 04.11.2009

ile Filistinlilere vatandaşlık verilmeyerek, devletsiz kalmaları sağlanmıştır.⁹⁷ Ancak İsrail, bu girişimin yaratacağı olumsuz imajı dikkate alarak, yasayı uygulamaya sokmamış iki yıl sonra yapılan değişiklikle Filistinli Araplara İsrail vatandaşlığı vermiştir.⁹⁸

İsrail Devleti'ni kuran, beka, güvenlik ve göç politikalarının çıkış noktası olan siyonizmin, gelecekteki misyonunun belirlenmesi için 14-30 Ağustos 1951'de Kudüs'te bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda siyonizmin gelecekteki misyonu; İsrail Devleti'nin konsolidasyonu, diasporanın İsrail topraklarında bir araya getirilmesi ve Yahudi halkı arasındaki birliğin güçlendirilmesi olarak 'Kudüs Programı' adı altında belirlenmiştir.⁹⁹ Böylece, siyonizm bu dönemdeki beka ve güvenlik politikalarına modellik etmeyi ve harekete geçiren unsur olmayı sürdürmüştür.

İsrail'in devletleşme sürecinde çatışmalar, güvenlik gerekleri ve siyonist ideallerle şekillenen deneyimleri, güvenlik politikasının altyapısını oluşturmuş ve gelinen her aşama da güvenlik bileşenlerine bir ek yapmıştır. Bu çerçevede Araplarla savaş deneyimi üzerinden oluşturulan güvenlik anlayışı ve kurumsal yapılanma, daha düşük tehdit ancak aynı düşmanlık düzeyi üzerinden Filistinlilerle olan çatışmaya yansıtılmıştır. Ötekileştirmenin en az güvenlik gereksinimi kadar belirleyici etmen olduğu çatışmalarda, güç kullanımıyla tanımlı caydırıcılık, korku ortamı yaratarak Filistinlilerin uzaklaştırılması ve geri dönüşlerinin engellenmesinde kullanılmıştır. Bir savaş konsepti olan saldırgan savunma ve düşmanın bütünüyle yenilmesi, Filistinlilerle olan çatışmaya da aktarılmıştır. Savaş ortamında Filistinlileri kontrol altına tutacak yasal düzenlemelerin yapılması ve uygulanması kolaylaşmış, toprak kazanımı baskıyı arttıran bir katalizör olmuştur. Savaşın etkisiyle siyonizmin güvenlik politikasındaki etkisinin artması ve Yahudi göçüyle Yahudi değerlerinin Filistin topraklarına daha hızlı taşınması, elde edilen toprakların sahiplenilmesini kolaylaştırarak Yahudiler için özgüven, Filistinliler için ise yenilgi duygusunun güçlenmesini sağlamıştır.

---

⁹⁷ Meron Benvenisti, **Sacred Landscape: The Buried History of The Holy Land Since 1948**, Berkeley: University of California Press, 2000, s. 157.

⁹⁸ Uri Davis, **Apartheid Israel: Possibilities for The Struggle Within**, London: Zed Book, 2003, s. 104-105.

⁹⁹ Bernard Reich, **Arab-Israeli Conflict and Conciliation: A Documentary History**, Connecticut: Praeger, 1995, s. 91.

1.2. İsrail Devleti'nin Filistinlilere Karşı Silahlı Mücadelesi

1.2.1. Gerilla Savaşından Devletlerarası Savaşa

1.2.1.1. Sınır Ötesi Mücadeleden Savaşa

Dışta Arapların yaşamsal içte de Filistinlilerin stratejik tehdit olarak değerlendirildiği 1948 yılı sonrası dönemde, İsrail-Filistin çatışması bağlamında kabul edilebilecek gerilla faaliyetleri, intikam duygusuyla hareket eden, eksik eğitim ve donanımına sahip, anavatanları Filistin'in tekrar ele geçirilmesi için belli bir programları olmayan, esas itibarıyla Gazze'de faaliyet gösteren Fidaiyun isimli yapılanma üzerinden tanımlı hale gelmiştir.¹⁰⁰ Fidaiyun eylemleri ve İsrail'in savunulabilir sınırlara genişleme isteği, I. Arap-İsrail Savaşı sonrasındaki güvenlik politikası planlamalarında temel parametreleri şekillendirmiştir.¹⁰¹

Fidaiyun eylemleri karşısındaki en önemli güvenlik uygulaması olan misilleme, İsrail tarafından 1951 yılında ilk kez açık ve resmi politika olarak ilan edilmiştir.¹⁰² Bu paralelde 1953 yılında Filistinli eylemcilerin İsrail içinde düzenledikleri eyleme misilleme olarak Batı Şeria'nın Kibya köyüne en fazla yıkımı ve kaybı verdirecek şekilde bir saldırı düzenlenmiştir.¹⁰³ Bu ve benzer saldırılar, Filistinli grupların eylemlerine misilleme olmakla birlikte, mümkün olduğunca çok Filistinliyi yerlerini terketmeye zorlamak gibi ikincil bir kazanç da üretmiştir. BM Güvenlik Konseyi 101 sayılı kararıyla (1953)¹⁰⁴ bu misilleme hareketini ateşkesin ihlali kabul ettiğini vurgulamış, İsrail'in bu tür davranışlardan kaçınmasını istemiş, İsrail ve Ürdün'e iki taraftan kaynaklanacak şiddet hareketlerini önlemeleri için çağrıda bulunmuştur. 1950'lerin ilk yarısı İsrail için iç dengeler konusunda başarılı bir çizgi izlediği, ancak misilleme saldırılarına eleştirel yaklaşımlar nedeniyle, dış dengeler konusunda sorun yaşadığı bir dönem olmuştur. Sovyet blokunda antisemitizm ve antisyonizm duygularının yükselmeye başlamasıyla SSCB, 1949-1954 döneminde çatışmaya tarafsız yaklaşmış, İsrail'den desteğini çeken bir tavır sergilemiştir.¹⁰⁵ SSCB'nin bu tutumu, İsrail'in diplomatik manevra alanının Soğuk Savaş bağlamında kısıtlanması anlamına gelmiştir.

¹⁰⁰ Kameel B. Nasr, **Arab and Israeli Terrorism: The Causes and Effects of Political Violence 1939-1993**, North Carolina: Mc Farland & Company Publishers, 1997, s. 38. Arapça; Fidaiyun-Fedailer. İngilizce metinlerde; Fedayeen.

¹⁰¹ Jonathan Shimshoni, **Israel and Conventional Deterrence: Border Warfare Between 1953-1970**, New York: Cornell University Press, 1988, s. 79-83.

¹⁰² **New York Times** (7 April 1951).

¹⁰³ Benny Morris, **Israel's Border Wars, 1949-1956**, New York: Oxford University Press, 1993, s. 245.

¹⁰⁴ UN/SC/RES/101 (1953).

¹⁰⁵ Safran, s. 344; Galia Golan, "The Cold War and The Soviet Attitude Towards The Arab-Israeli Conflict", **The Cold War in The Middle East**, Ed. Nigel J. Ashton, New York: Routledge, 2007, s. 60.

1953-1955 yılları gerilla saldırıları nedeniyle İsrail güvenlik konseptinin değişime uğradığı bir dönem olmuştur. Sınır Polisi'nin kurulması da bu değişimin bir gereği olarak görülmüştür. Böylelikle Filistinli eylemcilerin sızma şeklindeki saldırılarını engellemek için özel bir yapı oluşturulmuştur.¹⁰⁶ Yapısal gelişmeyi eylemsel süreç izlemiştir. Ben Gurion, 1955 yılında Moshe Sharett hükümetinde Savunma Bakanı olarak göreve geldiğinde, 1949 tarihli ateşkes anlaşmasına göre silahtan arındırılmış bölge olması gereken, ancak Mısır'ın Fidaiyun eylemleri için karargah haline getirdiği Gazze'yi ilk hedefi olarak seçmiştir. Bu şekilde hem sorun mümkün olduğunca azaltılarak, Batı devletlerine İsrail'in gücünün devamlılığı gösterilmiş hem de İsrail kamuoyunun talepleri karşılanmıştır. Diğer taraftan ise, bu saldırıyla Arap-İsrail çatışması yeni bir boyut kazanmış, İsrail'in Filistinlilerle gerilla savaşı düzeyinde yürüttüğü mücadele Arapları devletleri ile çatışma düzeyine yükselmiştir.¹⁰⁷ Aynı doğrultuda İsrail, Ürdün sınırında güvenliğini artırma çabası doğrultusunda 1956 Savaşı öncesinde 40.000 Filistinliyi Ürdün'e sürmeyi esas alan Hafarferet Operasyonunu planlamıştır. Daha sonra operasyon iptal edilmiş, ancak uygulamaya giren ilk aşamasında Kfar Kassem köyünde 49 Filistinlinin öldürülmesi,¹⁰⁸ İsrail'in güvenliği Filistinlilerden arındırma olarak gördüğünün kanıtı olmuştur.

İsrail'in gerilla savaşının temelini oluşturan misilleme saldırıları bu dönemde daha önce görülmediği kadar İsrail iç politik tartışmalarının merkezinde yer almış ve ılımlı çizgisiyle tanınan Sharett, sürekli olarak Ben Gurion'u eleştirmiştir.¹⁰⁹ Ancak bu eleştirinin saldırıların tamamen karşısında olduğu anlamında değil, bazılarının zaman, sonuç ve diplomatik maliyet bakımından anlamsız olduğu şeklinde anlaşılması gerektiği tespiti yapılmalıdır.¹¹⁰ Böylece, İsrail'in saldırgan savunma yöntemini, güvenlik politikasının temel parametrelerinden kabul edip tartışmaya gerek görmediği belirginleşmiştir.

---

¹⁰⁶ Perlmutter, s. 84. *Mishmar Ha Gvul* (İsrail Sınır Polisi) 1953 yılında bir jandarma yapısına benzer oluşum olarak İsrail Savunma Kuvvetleri bünyesinde sınır sızmalarına ve devlet sınırlarında devriye görevini yerine getirmek amacıyla Sınır Kolordusu olarak kurulmuştur. Daha sonra yönetimi polise devredilerek Sınır Polisi adını almıştır. İsrail Devleti'nin kuruluşunu takip eden yıllarda özellikle Mısır ve Ürdün sınırındaki Filistin sızmalarına ve yeni yerleşim yerlerinin güvenliğinin sağlanması konularına yönelik faaliyet göstermiştir. 1967 Savaşı'nda İsrail Savunma Kuvvetleriyle birlikte savaşa katılmış, Altı Gün Savaşı'nı takip eden süreçte Batı Şeria ve Gazze'de asayişin ve düzenin sağlanması maksadıyla İsrail Savunma Kuvvetlerinin bir parçası olarak görev yapmıştır. Sınır Polisi düzenli maaşlı profesyonel polis görevlilerinin yanı sıra, İsrail Savunma Kuvvetleri yerine askerlik hizmetlerini yapmak (Sınır polisindeki 3 yıllık görev İsrail savunma Kuvvetlerinde 3 yıllık hizmete eşdeğerdir) için Sınır Polisini seçen askerlik yükümlülerinin oluşturduğu karma bir yapıdadır. Sınır Polisi İsrail Polis Teşkilatının iç güvenlik, terörle mücadele, iki taraflı sorunlu bölgelerin güvenliği, halk ayaklanmaları, gösterilerin dağıtılması, düşman terörist faaliyetler ve kırsal bölgelerde suçla mücadele alanlarında yetki ve sorumluluk sahibi bir koludur. Yüksek hareketlilik kabiliyetiyle ordu ve polis birimlerine sürekli destek vermektedir. http://www.police.gov.il/english/AboutUs/History/xx_en_history.asp E.T. 04.11.2009.

¹⁰⁷ Rinna Samuel, **Israel: Promised Land to Modern State**, New York: Golden Press, 1969, s. 139.

¹⁰⁸ Jonathan Cook, **Disappearing Palestine: Israel's Experiments in Human Despair**, London: Zed, 2008, s. 33-34.

¹⁰⁹ Perlmutter, s. 87.

¹¹⁰ **New York Times** (30 March, 9 April, 5 June 1954).

1955 yılında Mısır-SSCB silah anlaşmasından sonra Ben Gurion “hiçbir savaş tüm savaşları sona erdirmez” diyerek, önleyici savaş başarılı olsa bile İsrail’in gelecekte daha fazla savaş yapacağına işaretini vermiştir. Dışişleri Bakanı Sharett de, aynı doğrultuda “Mısır’ın saldırgan eylemlerinin Yahudi yerleşim yerlerini tehdit ettiği gerekçesiyle karşı saldırının zorunlu hale geldiğini” açıklamıştır.¹¹¹ Bu dönem itibarıyla düşmanları İsrail’i yok etme gayretinde olduğundan, İsrail güvenlik değerlendirmesinde, temel güvenlik sorunu beka olarak ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda ‘göç=güvenlik’ kurgusu devam etmiş, iç siyasette ‘önleyici savaş’ ve ‘savunma savaşı’ kavramları tartışılırken, önleyici savaş yaklaşımının dünya kamuoyu nezdinde İsrail’i zor durumda bırakabileceği düşüncesi ağır basmıştır. 1956 yılı öncesi dönem, sınır ötesi saldırılar veya güçlü saldırı ihtimalinin varlığı nedeniyle, İsrail’in önleyici savaş konseptinin temelini oluşturan süreci şekillendirmiştir. Önleyici savaş, ‘ilk vuran’ olmayı gerektirdiği için İsrail’in sürekli hazırlıklı olmasını ve toplumu çatışmacı karakterde tutmasını kaçınılmaz kılmıştır.

Misilleme saldırılarının taktik birer aşama olduğu güvenlik politikasının uygulanmasından hükümet sorumlu olmakla birlikte, özellikle 1950’lerin ilk yarısında ordu tarafından Filistinli eylemcilere veya eylemcileri destekleyen sınırdaş Arap devletlerinin köylerine karşı düzenlenen misilleme saldırılarının kapsamı, hükümetin onayladığı sınırların dışına taşmıştır.¹¹² Buna rağmen 1955 yılına kadar İsrail yetkilileri, İsrail topraklarından yapılan misilleme saldırılarının tüm sorumluluğunu üstlenmişlerdir.¹¹³ 1955 yılından itibaren ise, misilleme saldırılarının caydırıcılık görevinin dışına taşıdığı, sınır çatışmaları çıkararak Arapları tahrik etmek ve çıkacak çatışma sonucu toprak işgal etmeyi sağlamak üzerine kurgulandığı belirginleşmiştir.¹¹⁴ Bu yöntem, bir barış anlaşmasının yolunun tıkanmasını ve toprak elde etme sürecinin uzatılmasını da kolaylaştırmıştır. Bu dönem itibarıyla genişleme politikasını gerekçelendirme yaklaşımının, güvenlik politikasının bileşenlerine dahil edildiği ve Filistinlilerin ‘güvenlik=genişleme’ denkleminde katalizör olduğu açıklık kazanmıştır.

Bu doğrultuda İsrail’in savaş gerekçesi olarak kullandığı unsurlardan biri de, Filistinlilerin sınırdan sızarak İsrail içinde yaptıkları eylemler olmuştur. İsrail bu eylemleri

---

¹¹¹ Ben Gurion, s. 442, 450.

¹¹² Ami Gluska, **The Israeli Military and The Origins of The 1967 War: Government, Armed Forces and Defence Policy 1963-1967**, New York: Routledge, 2007, s. 4.

¹¹³ Khouri, s. 187.

¹¹⁴ Morris, s. 11-12.

‘terörist sızmalar’ olarak nitelemiştir.¹¹⁵ Bu paralelde “Filistinli eylemcilerin başta Mısır olmak üzere Arap devletlerince desteklendiğinden bahisle, İsrail’e karşı ilan edilmemiş bir gerilla savaşı yürütüldüğü”¹¹⁶ söylemi de, güvenlik uygulamalarını meşrulaştırmak için kullanılmıştır. Bu söylemi desteklemek için de İsrail ordu kaynaklarına göre 1952 yılında 16.000, 1953’te 7.018, 1954’te 4.638, 1955’te 4.351 ve 1956’nın ilk ayında 2.786 kez sınırın Filistinliler tarafından ihlal edildiğinin üzerinde durulmuştur.¹¹⁷ Bu ihlallere karşı İsrail’in caydırıcılığı, sınırdan sızmaya çalışan Filistinlilerin vurulması üzerine inşa edilmiştir.¹¹⁸ İsraili tarihçi Benny Morris, sınırın her iki kesiminden 8 km içindeki tüm yabancıların vurulması için askerlerin talimatlandırıldığını ifade etmektedir.¹¹⁹ Sınırdaki görülen herkese ateş açılmasının ardındaki düşünce; onların Arap devletlerince motive edilmiş terör eylemcileri olarak kabul edilmesini ve geri dönüş ümitlerinin sekteye uğratılmasını esas almıştır. Ancak Araplar kayıplarının artması üzerine bu sınır ihlallerini silahlı olarak yapmaya başlayınca, sınırdaki şiddet olayları artmıştır. Bunun üzerine İsrail, Filistinli grupların sınır sızmalarına karşı görev yapacak, mensuplarının neredeyse tamamının İsrail’de doğanlardan (sabra) oluştuğu Birim 101¹²⁰ ismiyle yeni bir silahlı mücadele yapılanması oluşturarak, komutanlığına Ariel Sharon’u getirmiştir. İsrail kabinesi 1953-1955 döneminde Birim 101’in misilleme faaliyetlerini onaylayarak, taktik detayları Sharon’a bırakmıştır.¹²¹ Bu sebep-sonuç ilişkisi, İsrail’in kendini Arap saldırganlığının mağduru olarak gördüğü ve bu doğrultusunda her türlü savunma eylemini meşru müdafaya saydığı bir tabloyu ortaya çıkarmıştır.

Moshe Dayan’ın 1953 yılında Genel Kurmay Başkanı olarak atanmasından sonra ‘saldırgan savunma’ politikası standart haline gelmiştir. Bu çerçevede politikanın esası; İsrail’in inisiyatifini düşmana bırakmaması olarak tanımlanmış, stratejisi de; sınırların yüksek yatırımlı pasif yöntemlerle korunmasından ziyade, saldırgan savunmayla düşmanın

¹¹⁵ İsrail bu grupları terör çeteleri olarak nitelemektedir. Ben Gurion, s. 460.

¹¹⁶ Tessler, s. 344.

¹¹⁷ Safran, s. 266.

¹¹⁸ Shalim, s. 84.

¹¹⁹ Morris, s. 29, 124, 126.

¹²⁰ Birim 101 (Unit 101), 1950-1953 yıllarında zirveye ulaşan sınır sızmalarını önlemek üzere diğer İsrail piyade birliklerine taktik model teşkil etmek üzere kurulmuştur. Üniformasız, ordu yapısı dışında ancak ordu disipliniyle hareket eden askeri bir oluşumdur. Birimin stratejik amacının sürekli misilleme saldırılarıyla komşu Arap devletlerini saldırı hazırlığı yapmaktan sürekli savunma durumunda bırakmak olduğu söylenebilir. Sharon bizzat birimin mensuplarını seçmiştir. Birimin faaliyetlerinin uluslararası ortamda Ben Gurion’u köşeye sıkıştırması sonucu Gurion birimin dağıtılmasını istemiş ancak Moshe Dayan birimi dağıtmayarak Paraşütçü Birimi 890’a entegre ederek Birim 202 (Unit 202) adıyla sınır ötesi operasyonlar için tekrar dizayn etmiştir. Birim 101 ve Birim 202, 1953-1955 döneminde tüm askeri operasyonlara modelik etmiş, 1956 Savaşı’nda önemli rol oynamıştır. David Wurmser, “Unit 101”, **An Historical Encyclopedia of The Arab-Israeli Conflict**, Ed. Bernard Reich, London: Aldwych Press, 1996, s. 521-522.

¹²¹ Detay için bkz. Fraser, s. 42; Israel Tal, s. 67; Morris, s. 237; Nasr, s. 38.

yaklaşmamaya ikna edilmesi mantığı üzerine kurulmuştur.¹²² Bu yaklaşım, Filistinliler ile Arapların bağlantısı kesmeyi ve Filistinlilerin geri dönüşünü engellemeyi kolaylaştırmıştır.

1949-1956 yıllarında sınır sızmalarıyla ilgili üretilen eylemlerde, Morris'e göre 200 İsraili hayatını kaybederken, Filistinliler için bu sayı 2700 ile 5000 arasında değişmiştir.¹²³ Moshe Dayan ise, bu sayıları İsraililer için 264'ü sivil toplam 483 can kaybı, 477'si sivil 1.057 yaralı olarak ifade etmiştir.¹²⁴ Meydana gelen kayıplar, hükümet üzerinde misilleme yanlısı baskıya dönüşerek, Filistinlilerin kaybının artmasını ve çatışmanın devamlılığını sağlamıştır.¹²⁵ Bu kapsamdaki misillemelerin bir amacı da, İsraililere karşı yapılacak hiçbir eylemin cezasız kalmayacağı düşüncesini Araplara kabul ettirmek şeklinde açığa çıkmıştır.

1951-1953 yıllarında daha fazla Filistinlinin hayatına kaybetmesinin başlıca nedenlerinden biri de, İsrail askerlerinin emir üzerine veya kendi inisiyatifleriyle sınırdan sızanlara ateş açması olmuştur.¹²⁶ Bu arada İsrail'in 1949 tarihli Cenevre Konvansiyonu'nu bu olayların şiddetlenmeye başladığı tarihte yani, 1951 yılında imzalamış olmasının sorunu uluslararası kamuoyunun dikkatine taşıdığı da belirtilmelidir. Sınır sızmaları ve eylemlerinin artması üzerine Kasım 1955'te İsrail, ateşkes anlaşmasının ihlal edildiğini kendisinin de bu durumda imzalanan anlaşmayı ihlal etme hakkı olduğunu ve kendini etkin bir yolla savunacağını ilan etmiştir.¹²⁷

ABD Başkanı Dwight Eisenhower (1953-1961), 1953 yılında İsrail'e olan ABD desteğinin İsrail'in yaşabilmesini sağlayacak kadar olduğuna vurgu yapmış, ABD'nin bölgedeki diğer devletlerle ilişkilerini etkilemeyecek tarafsızlıkla İsrail'e ekonomik olarak çökmesini engelleyecek derecede ilgi göstermiştir. Bu çerçevede İsrail'in ayırım gözetmeyen misilleme saldırıları rahatsızlık yaratmış, ancak Eisenhower 1956 Savaşı öncesinde İsrail'in niyetinin farkında olmasına rağmen yaklaşan başkanlık seçimlerinde Yahudi oylarını kaybetmemek için sessiz kalmıştır.¹²⁸ Ancak İsrail uygulamalarına karşı sessiz kalmak, İsrail'i desteklemek anlamına gelmiştir.

---

¹²² Gluska, s. 24.

¹²³ Morris, s. 126, 137, 415.

¹²⁴ Ahron Bergman, *Israel's Wars 1947-93*, New York: Routledge, 2000, s. 32.

¹²⁵ Lucas, s. 374.

¹²⁶ Stuart A. Cohen, s. 140, 144.

¹²⁷ Ben Gurion, s. 462.

¹²⁸ David McDowall, *Palestine and Israel*, London: I.B. Tauris, 1989, s. 45; Milton Viorst, *Sand of Sorrow: Israel's Journey From Independence*, London: I.B. Tauris, 1987, s. 80.

Birim 101'in misillemeleri bir yandan Filistinliler üzerinde yarattığı baskı nedeniyle çatışmanın şiddetlenmesine yol açarken, diğer yandan da Mısır, Ürdün ve Suriye'yi bir savaştan kaçınmak için Fidaiyun faaliyetlerine sınırlama getirmek zorunda bırakmıştır. Ancak, 1955 yılı sonrasında çatışmaların Gazze ve Batı Şeria'da artması üzerine Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdul Nasır, Fidaiyun eylemcilerine uyguladığı baskıyı kaldırmıştır. Fidaiyun üyelerinin eylem için İsrail'e gönderildiği kabulü ve Mısır'ın Filistin'in yakında fethedileceği yönündeki söylemleri, İsrail'in caydırıcılığı etkin kılmak için misilleme saldırılarının dozunu arttırmasına neden olmuştur.¹²⁹ Buna karşılık olarak da şiddetlenen gerilla saldırılarının hükümet üzerinde yarattığı baskı, özellikle Ben Gurion'un Savunma Bakanı olarak göreve gelmesinden sonra, en sert misilleme saldırılarıyla sonuçlanmıştır.¹³⁰

Moshe Dayan, bu misilleme saldırılarının bir diğer gerekçesini, "halkın ve ordunun belli bir gerilim durumunda kalmasını sağlamaktadır. Bu saldırılar olmadan savaşçı bir halk olmak, savaşçı halk disiplini olmadan mücadeleyi kazanmak mümkün değildir."¹³¹ ifadesiyle ortaya koymuştur. Bu anlayış Ben Gurion'un "Araplar barışa zorlanana değin barış yapmaya razı olmayacaklardır"¹³² söyleminin tamamlayıcısı olmuştur. Ben Gurion'un ilkesel anlayışı olan 'güvenliğin barışa boyun eğmemesi' sert misillemelerin açıklaması olurken, Sharett güvenlik için kısa vadeli fedakarlıkları savunmuştur.¹³³ Bu dönemin misilleme anlayışı, Filistinlilerin baskı altında tutularak güvenliğin elde edilmesi beklentisiyle paralellik göstermektedir.

İsrail, 1956 yılı itibarıyla Filistinlilere ilişkin tehdit değerlendirmesinde; Mısır, Suriye ve Ürdün'den Filistinli grupların gerilla saldırıları ile SSCB'nin İsrail'in saldırgan bir güvenlik politikası yürüttüğü şeklindeki görüşünü esas almıştır.¹³⁴ Bu tehditler karşısında da BM 51. maddesi (meşru müdafâ) işletilmek istenmiştir¹³⁵ İsrail, tehdidin çerçevesini

---

¹²⁹ Detay için bkz. Nasr, s. 39-40; Tessler, s. 346; Samuel, s. 140; Yair Evron, **The Middle East: Nations, Superpowers and Wars**, New York: Praeger, 1973, s. 35. 1956 yazında Ürdün sınırında İsrail misillemelerinin dozu artmış, ancak caydırıcı etkisi azalmıştır. Lucas, s. 382.

¹³⁰ Khouri, s. 190, 201-202.

¹³¹ Tessler, s. 345.

¹³² Rokach, s. 46-47.

¹³³ Smith, s. 158.

¹³⁴ Ben Gurion, s. 470, 498.

¹³⁵ Lucas, s. 378. Birleşmiş Milletler sistemi belli koşullar altında kuvvet kullanılmasının meşruluğunu kabul etmektedir. Bu koşullar 51. maddede "Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya değin, bu üyenin doğal olan bireysel ve kolektif meşru müdafâ hakkına hâlel getirmez. Üyelerin bu meşru müdafâ hakkını kullanırken alacağı önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konseyin bu anlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez." şeklinde ifade edilmiştir. Funda Keskin,

çizerken, sınır ihlalleri, halkında savunma refleksini canlı tutacak bir propaganda malzemesi olarak da kullanmıştır.¹³⁶ Time Dergisi yazarı Edward Tivnan bu tespiti, “İsrail politikasını sürekli olarak sınır bölgelerinde kargaşanın hakim olmasını sağlamak ve güvenliğine karşı tehditlerin varlığını sürekli vurgulamak için bunu bir araç olarak kullanmak istemektedir”¹³⁷ şeklindeki ifadesiyle açıklığa kavuşturmuştur. 1956 Savaşı öncesi dönemde olgusal ya da kurgusal tehdiye karşı üretilen güvenlik politikasının, en küçük bir provakasyona bile sert cevap vererek, hem caydırıcı olmayı hem de sınır ihlallerini desteklediğini düşündüğü Arap devletlerine dolaylı mesaj göndermeyi amaçladığı açıklık kazanmıştır. Misilleme politikasının, karşılıklı olarak öl ya da öldür yaklaşımını hayatın doğal bir süreci haline getirdiği ve şiddetin kısır döngü haline gelmesini sağladığı da bir diğer gözlem olmuştur.

Sınır ötesi mücadeleden savaşa giden süreçte, İsrail’in Arap devletleriyle olan sınır sorunu Filistinli grupların sınır ötesi eylemleri üzerinden tanımlı olmuştur. Bu bakımdan misillemeye dayalı caydırıcılık üzerinden Filistinliler, Araplarla olan mücadelenin bir aracı konumuna getirilmişlerdir. Yani Filistinliler bu dönemde doğrudan İsrail politikalarının değil silahlarının hedefinde yer almışlardır. İsrail güvenlik yapılanması, misilleme ve saldırganlığın aktif savunmanın gereği olduğu esası üzerinden, Filistinlilerin sızma eylemlerini önlemeye çalışmıştır. Çatışmanın sürekliliği ise, İsrail toplumunun mobilizasyonun üst düzeyde tutulması bakımından güvenlik politikasına katkı sağlamıştır.

1.2.1.2. İsrail-Arap Savaş Sürecinde İsrail-Filistin Çatışması: 1956 ve 1967

İsrail, Fidayun üzerinden Filistinliler bağlamında form kazanan sınır sızmalarının neden olduğu güvenlik sorununun üstesinden gelmek için, Sina Yarımadası’na yapacağı bir hareketi gerekli görmüştür.¹³⁸ Bu doğrultuda misilleme operasyonlarını, cezalandırma operasyonlarına dönüştürmüş ve Mısır’a bir müdahale için hazırlık yapmıştır.¹³⁹ İsraili akademisyen Ami Gluska, bu hazırlıkta Genel Kurmay Başkanı Moshe Dayan’ın bir diğer savaşın kaçınılmaz olduğuna yönelik inancının ve Arapların saldırmasının beklenmemesi esasına dayanan inisiyatifi alma yaklaşımının, etkili olduğunu aktarmaktadır.¹⁴⁰ İsrail’in

---

Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1998, s. 41.

¹³⁶ Bergman, s. 33.

¹³⁷ Edward Tivnan, **The Lobby: Jewish Political Power and American Foreign Policy**, New York: Simon and Schuster, 1987, s. 42-43.

¹³⁸ Nasr, s. 40.

¹³⁹ Viorst, s. 86.

¹⁴⁰ Gluska, s. 24.

amacının ne olduğu, dönemin Dışışleri Bakanı Abba Eban'ın “etrafımıza baktığımızda dünyayı iki parçaya ayrılmış olarak görüyoruz; bizi yok etmek isteyenler ve bizim yok edilmemizi engellemek için hiçbir şey yapmayacak olanlar”¹⁴¹ ifadesiyle de sabitlenmiştir. Böylece, İsrail'in Filistinli grupların eylemleri üzerinden çatışma beklentilerini şekillendirmeye devam ettiği açıklık kazanmıştır.

İnisiyatifi ele alma yaklaşımı doğrultusunda Başbakan Ben Gurion, 23 Ekim 1956'da İngiltere ve Fransa'yı gizli bir Sevr Konferansı'nda bir araya getirerek, savaş yoluyla Ortadoğu'da tekrar egemenlik oluşturulmasını hedeflemiş, Irak ve Ürdün'ün İngiliz, Suriye ve Lübnan'ın Fransa yönetimine bağlanarak, kendisine de tüm Filistin'in bırakılmasını planlamıştır.¹⁴² Bu konuda özel bir girişim yapmaya gerek kalmadan, Mısır Devlet Başkanı Nasır'ın Suveyş Kanalı'nı millileştirmesi, Ben Gurion'a müdahale için beklediği fırsatı vermiştir.

ABD Başkanı Eisenhower, İsrail'in Arap devletleri ile savaşa girmesini istemediğinden bir blöf yaparak, Mısır tarafından saldırıya uğraması halinde İsrail'in savunmasını üstleneceği bir savunma anlaşması teklif etmiş, ancak İsrail bu teklifi girişmesi muhtemel hareketlarda elini bağlayacağı düşüncesiyle reddetmiştir.¹⁴³ Böylelikle İsrail'in sınır güvenliğini garanti altına almak değil, hem inisiyatifi kendi elinde tutmak hem de sınırlarını bir şekilde genişletmek isteğinde olduğu belirginleşmiştir. Bu doğrultuda da çatışma beklentisi ‘sınır güvenliği=saldırgan savunma’ denklemiyle özdeşleştirilmiş ve Fidaiyun eylemleri gerekçe olarak kullanılmıştır.

Genişleme amacı bir yana bırakıldığında, İsrail'in 1956 Savaşı'ndan Filistin-İsrail çatışması bağlamında taktik beklentisi, Gazze Şeridi'ni bir üs olarak kullanarak İsrail içlerine saldırı düzenlemekte olan Fidaiyun gerillalarını etkinsizleştirmek olmuştur.¹⁴⁴ İsrail askeri stratejisti Israel Tal, İsrail'in giriştiği 1956 Savaşı'nın Mısır'ın terörizm yöntemi ve küçük çaplı çatışmalar yoluyla İsrail halkına yönelik ayırım gözetmeyen saldırılarına bir cevap olduğunu ifade etmektedir.¹⁴⁵ ABD Başkanı Eisenhower, İsrail'in 1956 Savaşı'na neden olan saldırısını insafsızlık olarak niteleyerek, Yahudi lobisinin ve İsrail'in baskısına

¹⁴¹ Abba Eban, **An Autobiography**, New York: Random House, 1977, s. 392.

¹⁴² Detay için bkz. Shalim, s. 176, 178; Fraser, s. 67; Norman Finkelstein, **Image and Reality of The Israeli-Palestine Conflict**, London: Verso, 1995, s. 215-217.

¹⁴³ Rokach, s. 38.

¹⁴⁴ Bergman, s. 37, 39.

¹⁴⁵ Israel Tal, s. 128.

rağmen İsrail'in Gazze Şeridi ve Sina Yarımadası'ndan çekilmesini istemiştir.¹⁴⁶ SSCB, İsrail, İngiltere ve Fransa'ya karşı füze ve/veya nükleer savaş tehdidinde bulunmuş, müdahalenin Birleşmiş Milletler Şartı'na aykırı olduğunu belirterek kınamış ve İsrail'i emperyalist güçlerin enstrumanı olmakla suçlamıştır. Olumsuz uluslararası tabloya rağmen İsrail Dışişleri Bakanı Moshe Sharett, savaşın İsrail'e kattığı moral değerlerin yanı sıra, İsrail'in dünya güçleri nezdinde önemini arttırdığını ifade etmiştir. Başbakan Ben Gurion da, İsrail'in varolma mücadelesi ve güvenliği bakımından Avrupa ülkeleri ile dostluğun tüm Araplarının dostluğundan daha değerli olduğu şeklinde bir yaklaşım içinde olmuştur.¹⁴⁷ İsrail siyasi düşüncesi açısından bakıldığında 1956 Savaşı'nın kazanılmasının, genel anlamda özgüvenin ve ötekileştirmenin güvenlik politikasındaki belirleyiciliğinin artmasını sağladığı sonucuna ulaşılmaktadır.

1956 Savaşı ile birlikte İsrail'in caydırıcılık prensibinin sınırları; askeri tehdit, askeri yıpratma, tam ölçekli savaş ve topyekun savaş olarak belirginleşmiştir. Bu kapsamda güvenlik politikasında ön plana çıkan önleyici saldırı, güvenilebilir bir caydırıcılık için orantısızlığı esas almıştır. Her tehdidin mutlak uygun bir cevabı olması gerektiği de, bu kabulün doğal sonucunu oluşturmuştur.¹⁴⁸ 1956 Savaşı ile savaş, İsrail için kurumsal bir anlayış olarak şekillenmiş ve devlet mekanizmasının işleyişi de bu kurumsallaşmaya ayak uydurmuştur. Aynı paralelde, Sharett'in barışın olabileceği inancının, Gurion tarafından yıkılmasıyla güvenlik politikasında tehdit ve düşman unsurları, barış anlayışının önüne geçmiştir.¹⁴⁹ Böylece, 1956 Savaşı ile birlikte gözdağı verme politikası, güvenlik politikasıyla eş anlamlı hale gelmiştir.¹⁵⁰ 1956 Savaşı'nın İsrail-Filistin çatışması bağlamındaki taktik sonucu ise, Mısır'ın Fidaiyun'u durdurması, İsrail'in de Sharon ve Birim 101'in faaliyetlerini kontrol altına alması olmuştur. Ancak bu durum, İsrail ile Araplar/Filistinliler arasındaki karşılıklı düşmanlık duygusunu değiştirmemiştir.¹⁵¹

İsrail güvenlik politikasını belirme davranışını yönlendiren altyapıyı Yitzhak Rabin, Royal College'da (Camberley-İngiltere) 1950'ler boyunca geliştirilen ve uygulanan Clausewitz üzerine yapılan çalışmalara bağlamaktadır. Bu durum, İsrail güvenlik

¹⁴⁶ Henry Cattan, *The Palestine Question*, New York: Croom Helm, 1988, s. 225.

¹⁴⁷ Detay için bkz. Howard Sachar, *A History of Israel: From The Rise of Zionism to Our Time*, New York: Knopf, 1986, I, s. 505; Ben Gurion, s. 508-509; Rokach, s. 49; Meron Medzini, "Reflections on Israel's Asian Policy", *Israel in The Third World*, Ed. Michael Curtis, Susan Aurelia Gitelson, New Jersey: Transaction Books, 1976, s. 75.

¹⁴⁸ Israel Tal, s. 53-57.

¹⁴⁹ Lucas, s. 391, 407.

¹⁵⁰ Nasr, s. 40.

¹⁵¹ John H. Davis, *The Evasive Peace*, London: John Murray, 1968, s. 47.

politikasının niye düşmanın silahlı güçlerini yok ederek ona politik amaçlarını kabul ettirme yönünde bir çizgi benimsediği açıklamaktadır.¹⁵²

İsrail-Filistin çatışmasına ilişkin beliren tablo çerçevesinde, 1956 Savaşı'ndan sonraki tehdit değerlendirmesinde Filistinlilerin ön plana çıkmasında, el-Fetih¹⁵³ önemli bir etki yaratmıştır. Bu bağlamda örgütün taktik amacı; Fidaiyun güçlerini geliştirip organize ederek İsrail'e karşı vur-kaç operasyonları yapılması, stratejik amacı ise; Arap ülkelerini çatışmanın tarafı yaparak İsrail'in karşısına Arap ülkelerinin çıkarılması olmuştur. Bu paralelde el-Fetih, Filistin-İsrail çatışmasını Arap-İsrail savaşına dönüştürerek, İsrail'e karşı bir galibiyeti ve sonucunda Filistin topraklarını tekrar elde etmeyi, ayrıca Filistin meselesinin dünya kamuoyunca daha farkedilir bir hale gelmesini temel çerçeve kabul etmiştir. Bu aşamadan itibaren İsrail-Filistin çatışması, Arap-İsrail çatışmasının dışında tekrar belirginleşmeye başlamıştır.¹⁵⁴

Oluşturmaya çalıştığı mekanizma nedeniyle el-Fetih, İsrail nezdinde Filistinlilere yönelik düşmanlık duygusunun değişmezliğine katkıda bulunmuştur. Bu doğrultuda 1948 Savaşı sonrasında çatışma ortamı ateşkes sınır boyunca çeşitli vesilelerle devam ederken, 1960 yılı başlarında Mısır ile yaşanan sınır sorunları benzeri sızma ve Filistinli gruplarla çatışmalar Suriye ile yaşanmaya başlamış, İsrail de benzer dozda misillemeleri Suriye'ye yöneltmiştir. Olaylar karşısında İsrail kendi hakları dahilinde hareket ettiğini, Suriye'nin İsrail'e saldırmak için gerekçe aradığını ifade etmiştir. Bu paralelde Filistinli eylemcilerle çatışmalar 1962-1963'te şiddet kazanmıştır.¹⁵⁵

Artan çatışma hali gelecek çatışma beklentilerini tetiklediği için 1962 yılında güvenlik bağlantılı görevlerde bulunan hem askeri hem de sivil yöneticilere yönelik Ulusal Savunma Koleji kurulmuştur.¹⁵⁶ İsrail-Filistin çatışmasının seyri bakımından bir diğer yasal

---

¹⁵² Viorst, s. 84.

¹⁵³ Arapça; el-Feth, İngilizce, Al-Fatah. Filistin Kurtuluş Örgütünde ilk birim olma özelliğine sahip El-Fetih, 1959'da Yaser Arafat tarafından kurulmuş, temel ilke olarak siyonist ve emperyalist unsurları Filistin halkının düşmanı ilan ederek, İsrail'e karşı doğrudan çatışmaya girmiştir. El-Fetih'in kurumsallaşma süreci tutarlı teşkilat yapısı, hareket olarak popülerliği ve uluslararası arenada siyasi olarak tanınması üzerine kurulmuştur. El-Fetih varlığını sürdürmek için şiddete başvurmayı strateji olarak benimsemiştir. Şiddet yönteminin kullanılmasındaki temel amaç, hükümetler üzerinde Filistin'in kurtuluşu ile sonuçlanacak bir savaşa sokmak konusunda baskı oluşturacak halk desteğini aktif hale getirmek olmuştur. Anat Kurz, "Fatah's Struggle For Institutionalization", **Tel-Aviv University Jaffe Center For Strategic Studies**, III, No.4, Ocak 2001, <http://www.tau.ac.il/jcss/sa/v3n4p4.html> E.T. 03.11.2009.

¹⁵⁴ Detay için bkz. Hisham Sharabi, **Palestine and Israel: The Lethal Dilemma**, Newyork: Pegasus, 1969, s. 194, 204; Nasr, s. 42; Donald Neff, **Warriors For Jerusalem**, Vermont: Amana Books, 1988, s. 35

¹⁵⁵ Tessler, s. 358, 361.

¹⁵⁶ Stuart A. Cohen, s. 102.

değişiklik 1963 yılında Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu'nda yapılmıştır. 1957 yılına ait yasaya göre savcı taraf iken, yeni değişiklikle iddianamenin polis tarafından mahkemeye sunulması durumunda davacının devlet olacağı hükme bağlanmıştır.¹⁵⁷ Bu durum, Filistinlilere ait suç iddianamelerinin aşayış olayı kapsamında çıkarılabileceği ve devlete yönelik suç kapsamına alınabileceği bir yorum genişliği oluşturmuştur.

Çatışmada gelinen nokta itibarıyla ABD Başkanı John F. Kennedy (1961-1963), İsrail-Filistin çatışmasının doğrudan müdahaleyle çözülemeyeceğini düşünmüş ve siyasal anlamda tarafsızlıktan yana olmuştur.¹⁵⁸ Kennedy politikasının doğrudan müdahaleye karşı olması, İsrail'in politikasını siyasi baskı korkusu olmadan uygulayabileceği bir ortam yaratmıştır.

Bölgesel konjonktür bakımından ise, Mısır'ın Arap dünyasını birleştirmek bir tarafa bölünmeyi ve rekabeti hakim kılmasından sonra, Filistinlilerin anavatanlarına dair yürüttükleri mücadelenin Arap devletlerini İsrail karşısına çıkararak çözülmesi yolundaki yaklaşımı kırıma uğramıştır. Bu nedenle 1960 başlarından itibaren Filistin meselesinin Arap ülkelerince kendi politik çıkarları için malzeme olarak kullanıldığının belirginleşmesiyle, ayrı bir Filistin ulusal kimliği gelişmiştir. Bu durum, hem Filistin siyasal yapısında ve mücadele yöntemlerinde hem de İsrail'in iç tehdit değerlendirmesinde bir değişimi gündeme getirmiştir. Bu noktadan sonra Arap-İsrail mücadelesi ve Filistin-İsrail mücadelesi ayrı kulvarlarda farklı yöntem ve kabuller üzerinden yürütülür bir hale gelmiştir.¹⁵⁹

İsrail-Arap/Filistin mücadelesinde tarafların yeniden belirlendiği dönemde, 1963 yılında göreve gelen ABD Başkanı Lyndon B. Johnson'un (1963-1969) dikkati Vietnam'a yöneldiğinden, Arap/Filistin-İsrail çatışması gündeminde pek yer almamış, daha önceki dönemde Araplara karşı gösterilen ilgi azalmış ve İsrail eylemleri üzerindeki eleştiriler, ABD politikasında gerilere düşmüştür. Bu durum, İsrail'in beklentilerine cevap veren Kennedy politikasının oluşturduğu olumlu hareket alanını geliştirmiştir. SSCB bu dönemde, Arap devletlerine silah yardımına neden olmamak için İsrail'in silah talebine olumlu yanıt vermemiştir. Johnson döneminde istikrarlı bir müttefik olarak görülen İsrail, SSCB yardımı

---

¹⁵⁷ Ben Gurion, s. 692.

¹⁵⁸ Sharabi, s. 374.

¹⁵⁹ Cathy Hartley, *A Survey of Arab-Israeli Relations*, London: Europa Publications, 2005, s. 55.

alan Araplar karşısında desteklenmeye başlanmıştır.¹⁶⁰ 1960 yılının ortalarından önce ABD'nin İsrail'e askeri yardımının hiç olmadığı, hatta 1950 yılında İsrail'in silah alma talebinin ABD tarafından reddedildiği göz önüne alındığında, Johnson dönemindeki politika değişikliği daha açık olarak gözlenebilmektedir.

28 Mayıs 1964'te ilan edilen Filistin Ulusal Misakı'nın Balfour Deklarasyonu ve manda üzerine kurulu herşeyi geçersiz ve hükümsüz saymasının ardından, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) Arap dünyasında tüm hükümetlerce tam destekle tanınan, bir ulusal kurtuluş hareketi olarak ortaya çıkmıştır. FKÖ'nün düşünce sisteminde İsrail Devleti'nin varlığı kabul edilmemiş ve İsrail siyonist, işgalci bir koloni devleti şeklinde tanımlanmıştır. Bu nedenle İsrail ile her tür siyasi anlaşma reddedilmiş ve tavizsiz bir savaş istenmiştir. FKÖ'nün Arap dünyasında geniş bir zeminde kabul görmesinin yanı sıra, mücadeleden beklentileri de, İsrail'in iç tehdit değerlendirmesinde örgütü ilk sıraya koymuştur.¹⁶¹ Böylece, İsrail için iç güvenlik tehdidi; kararlı bir silahlı mücadele azmine sahip Filistin örgütlenmesi olmuştur. 1965 yılı itibarıyla üssü Suriye'de bulunmasına rağmen el-Fetih, kısa ve iyi korunan Suriye sınırı yerine uzun ve iyi korunmayan Ürdün sınırında eylemlerini yoğunlaştırmış, saldırılarını da daha organize bir hale getirmiştir.¹⁶²

Bu gelişmeyle birlikte, FKÖ'nün 'özgür Filistin için silahlı mücadele', İsrail'in ise 'terörizm' dediği daha ciddi zeminde yapılmış örgütlü silahlı mücadele başlamıştır. 1965 yılı öncesinde, İsrail askeri literatüründe 'terör' ve 'terörist' kavramları, el-Fetih'in eylemlerine kadar yer almamış, yaygın biçimde 'gerilla', 'gerilla faaliyeti' şeklinde ya da genel bir ifadeyle 'taciz', 'taciz faaliyeti' şeklinde kullanılmıştır. Bunun nedeni, ordunun bu sorunu önemli görmekle birlikte, savaş düzeyinden bir tehdit kategorisine sokmamış olmasıdır.¹⁶³ 1965 yılı itibarıyla el-Fetih'in İsrail'in önde gelen güvenlik sorunu haline geldiği belirginleşmiştir. Başlangıçta Filistin eylemlerini 'taciz' olarak niteleyen İsrail ordusunun, daha sonra tanımını 'düşman terörist faaliyet' olarak değiştirmesinden, İsrail açısından tolere edilemez sınıra geldiği anlaşılmaktadır. Ancak yapılan birçok tartışmaya

¹⁶⁰ Detay için bkz. Sharabi, s. 75-76; Hahn, s. 17; McDowall, s. 45. 1948-1961 yıllarında ABD İsrail'e 594 bin \$, 1962-1973 yıllarında ise 4 milyar 625 milyon \$ yardım yapmıştır. George W. Ball, **Error and Betrayal in Lebanon**, Washington D.C.: Foundation For Middle East Peace, 1984, s. 96.

¹⁶¹ Reich, s. 93-97. Detay için bkz. Sharabi, s. 201-202, 206; Yezid Sayigh, **Armed Struggle and The Search For State: The Palestinian National Movement 1949-1993**, Oxford: Oxford University Press, 1997, s. 84-85, 88-90.

¹⁶² Neff, s. 40. Bu dönemde Filistin eylemlerinde başı çeken silahlı grup El-Asifa olmuştur. El-Asifa için bkz. Joseph E. Goldberg, "Al-Asifa", **An Historical Encyclopedia of The Arab-Israeli Conflict**, Ed. Bernard Reich, London: Aldwych Press, 1996, s. 47.

¹⁶³ Yossi Beilin, **Israel: A Concise Political History**, New York: St. Martin's Press, 1992, s. 101.

rağmen İsrail Genel Kurmayı soruna kalıcı çözüm getirecek eylemleri durduracak bir cevap modeli geliştirememiş, sorumluluğu eylemlerin geldiği ülkelere yüklemiştir. Terörizm olarak nitelenen eylemlerini Genel Kurmay Başkanı Yitzhak Rabin, haydutça faaliyetlerin çok ötesinde Arap devletlerinin İsrail'i istikrarsızlaştırmak üzere yürüttüğü planlı bir eylem biçiminde değerlendirmiştir. Hükümet şiddetin tırmanmasından çekindiğinden savunmaya yatırım yaparken, ordu saldırgan politika yanlısı bakış açısıyla, hükümetin şiddetin sorunun tırmanmasına neden olacağı fikrini değiştirmeye gayret etmiştir.¹⁶⁴ Bu dönemle birlikte İsrail, güvenlik politikası bileşenleri şekillendiren kavramlar arasına terörle mücadeleyi de eklemiştir.

Bu doğrultuda Filistinli eylemcilerin sınırdan sızmalarına karşı yürütülen pasif savunma, İsrail yönetimince tekrar ele alınmıştır. Yüksek maliyet, etkili olmayan sonuçlar ve ordunun yapılanma konseptinin dışına çıkıldığı görüşleri ağırlık kazanmıştır. 1956 Savaşı sonuçlarından hareket edildiğinde ve el-Fetih üyelerinin yerlerinin belirlenip tek tek etkisiz hale getirilmesinin zorluğu hesaba katıldığında, İsrail ordunun kendi yapılanması gereği yani klasik savaş şartlarında bir saldırgan politikayla güvenlik sorununu çözme yaklaşımı belirgin hale gelmiştir.¹⁶⁵ Bu tablo dahilinde Filistinli örgütlerle mücadele çerçevesi, konvansiyonel savaşla tanımlı hale getirilmeye başlanmıştır.

Askeri araçlarla el-Fetih'e karşı politika yürütülürken, diğer yandan da İsrail kamuoyu da başka seçenek olmadığı yaklaşımıyla, kaçınılmaz bir çatışmanın kabulüne ikna edilmeye çalışılmıştır.¹⁶⁶ Bu doğrultuda Ürdün sınırında 5 ay süren sonuçsuz mücadelenin ardından, 1956 yılında beri ilk kez Ürdün'e karşı misilleme kapsamında, 1965 yılında eylemcilerin üssü olduğunu iddia edilen Cuneh, Cenin ve Kalkilya kasabalarına saldırılar düzenlenmiştir. 1966 yılında da el-Fetih eylemcilerinin döşediği mayının patlaması sonucu ölen üç İsrail askeriyle ilgili sorumluluğu Ürdün'ün kabul etmemesine rağmen, İsrail ordusu komutanı Yitzhak Rabin Ürdün'ün Samu kasabasına bir misilleme saldırısı başlatmıştır. Saldırıları taktik hedefine ulaşmakla birlikte, bazı Genel Kurmay mensupları sınırlı saldırıların el-Fetih'i caydırmaktan ziyade, tahrik ettiği düşünülmüştür.¹⁶⁷ ABD saldırıyı kınarken, BM Güvenlik Konseyi 228 sayılı kararıyla (1966) İsrail'in Ürdün topraklarındaki Filistinli eylemcilere yönelik saldırısını büyük ölçekli olarak tanımlamış, bu ölçekteki bir

¹⁶⁴ Gluska, s. 10, 66-67, 69, 89.

¹⁶⁵ A.g.e., s. 69.

¹⁶⁶ A.g.e., s. 51.

¹⁶⁷ Khouri, s. 229-230; Gluska, s. 68-69, 74.

saldırının BM Şartı'nın ve İsrail-Ürdün ateşkes anlaşmasının ihlali olduğunu ifade ederek, İsrail'in misillemelerinin hoş görülemeyeceğini ve tekrarı halinde Güvenlik Konseyi'nin daha etkin adımlar atması gerekeceğini vurgulamıştır. SSCB ise Filistinli eylemcilerinin sınırı geçerek İsrail'e saldırılar düzenlemesi karşısında Arap yanlısı (Filistinli örgütler yanlısı değil) tutumunu sürdürmüştür.¹⁶⁸

Genel Kurmay Başkanı Rabin'in endişesi ise, uluslararası kamuoyunun eleştirel tutumdan sonra hükümetin pasif savunma yöntemlerinin yeterli olduğunu düşünerek, geniş ölçekli bir saldırıya izin vermeyeceği yönünde olmuştur. Rabin'e göre teröre karşı aktif savunma gereklidir, ayrıca hükümetin pasif savunma yöntemlerine saplanıp kalması sınırların fiziksel olarak ötelenmesine de bir engeldir.¹⁶⁹ İsrail bu dönemde kendi saldırılarını kınayan, ancak el-Fetih'in saldırıları nedeniyle Suriye ve Ürdün'ü kınamayan BM Güvenlik Konseyi kararlarını, diplomatik alanda destek için kullanmıştır. Bu durum karşısında BM duruşunu, Filistinli örgütlerin saldırılarının durdurulmaması halinde İsrail'in kendisini savunmanın bir görev ve hak olduğu çizgisine taşımıştır.¹⁷⁰

SSCB, İsrail politikalarını tamamlarcasına 1960'larda Filistin Kurtuluş Örgütü'ne ve el-Fetih'e karşı dikkatli bir tutum benimsemiş, Fidaiyun üyelerinin teröre başvurmasını kınamıştır.¹⁷¹ İsrail Devleti'nin bir gerçek olduğuna ve terörist yapılanmaların İsrail Devleti'nin ortadan kaldırma beklentilerinin gerçekçi olmadığına, bu şekilde davranarak Filistinlilerin kendi kaderini tayin etme haklarına gölge düşürdüğüne de vurgu yapmıştır.¹⁷² Filistin Özgürlük Halk Cephesi ve onun lideri George Habash'ı terör yöntemleri izleyen bir aşırı oluşum şeklinde gördüğü yönünde güçlü bir SSCB eleştirisi göze çarpmaktadır.¹⁷³ Buradan SSCB'nin Arap/Filistin-İsrail çatışmasının siyasal çözüme ulaşip ulaşmadığıyla değil, Arapların ABD emperyalizmi ve onun destekçisi İsrail'in karşısına bir blok olarak çıkarılıp çıkarılamayacağı ile ilgilendiği çıkarımına neden olmaktadır. Bu nedenle, SSCB'nin bölgedeki Arap devletleriyle müttefiklik ilişkisinin, çatışma yanlılığı veya karşıtlığı ile ilgili bulunmadığı, Soğuk Savaş bağlamında bloklaşmayı esas aldığı belirginleşmiştir. Bu durum, resmi dille Filistinli örgütlerin şiddet eylemlerini kınarken,

¹⁶⁸ Detay için bkz. Harms, s. 109; UN/SC/RES/228 (1966); Ben Gurion, s. 755.

¹⁶⁹ Gluska, s. 88.

¹⁷⁰ **New York Times** (16, 17, 18 July; 14 August; 26 September; 5, 9, 13, 15, 31 Octobre; 13, 16, 20, 26 November; 15 December 1966).

¹⁷¹ Galia Golan, **The Soviet Unions and The Palestine Liberation Organization: A Uneasy Alliance**, New York: Praeger, 1980, s. 6-8.

¹⁷² Andrej Kreutz, **Russia in The Middle East: Friend or Foe**, Connecticut: Praeger, 2007, s. 49.

¹⁷³ John Cooley, **Green March, Black September**, London: Frank Cass, 1973, s. 165-166.

Arap devletlerine verdiği destek üzerinden dolaylı olarak şiddet eylemlerini destekler bir görüntü ortaya çıkarmıştır.

1966 yılı sonları itibarıyla çatışmanın yönü Golan Tepeleri üzerinden Suriye olmaya başlamıştır. Ben Gurion biyografisinde; Suriye'nin el-Fetih'e desteğini açıkça arttırdığını, 10 Ekim'de Suriye Genel Kurmay Başkanı'nın el-Fetih operasyonlarının yasal olduğunu, onları durdurmak şöyle dursun cesaretlendirdiklerini açıkladığını, 11 Ekim 1966'da Suriye Başbakanı'nın halkın özgürlüğü ve özgür Filistin'in inşası için Suriye'nin savaştan çekinmeyeceğini ifade ettiğini ve 13 Ekim'de de Suriye'nin Filistin özgürlük savaşını başlattığını vurgulamaktadır.¹⁷⁴ Ben Gurion'un bu durum tasvirinden, o dönem itibarıyla İsrail'in Filistinli eylem gruplarının silahlı faaliyetlerini komşu ülke devletleriyle özdeşleştirme yaklaşımına sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Bu çerçevede İsrail, Ürdün ve Suriye'ye karşı giriştiği misilleme hareketlerinin Mısır'ın Arap dünyasında prestijini korumak zorunda bırakacağını hesaplamıştır. Bunun devamında Arap dünyasında yapılacak hamasi konuşmalarının İsrail halkı üzerinde bırakacağı ikinci holokost etkisinin hem Yahudi milliyetçiliği hem de ulusun savaşa hazırlığı konusunda yardımcı olacağı planlanmıştır.¹⁷⁵ Karşı hesap dahilinde Suriye de 1965 yılından itibaren İsrail'in düzenli savaştan ziyade, gerilla savaşıyla daha kolay yıpratılabileceğine inanmaya başlamış, Fidaiyun ve el-Fetih eylemlerini desteklemiştir.¹⁷⁶ Ortaya çıkan tablo karşısında Ürdün ve Suriye sınırı ile birlikte Lübnan sınırı da el-Fetih faaliyetleri nedeniyle izlemeye alınmış,¹⁷⁷ benzer güvenlik konsepti o bölgeye ilişkin olarak planlanmış, sürecin gelişimi İsrail hükümetini geniş ölçekli bir müdahale ihtimaline sürüklemiştir.¹⁷⁸ Olayların akış yönüne bakıldığında İsrail'in çatışmacı karakterdeki yapısını aşabileceği bir ortam oluşmadığı gibi, İsrail'in de böyle bir ortamı yaratmak için çabasının olmadığı görülmektedir.

Müdahale ihtimali karşısında Savunma Bakanı Moshe Dayan'ın 18 Ekim 1966'da Knesset'te ortaya koyduğu "İsrail'in cevabı Güvenlik Konseyi ile sınırlanamaz"¹⁷⁹ yaklaşımı, İsrail siyasetinin cevabının ne olabileceğini göstermiştir. Aynı görüşmede

¹⁷⁴ Ben Gurion, s. 754, 756.

¹⁷⁵ Neff, s. 116; Cooley, s. 161.

¹⁷⁶ Safran, s. 266.

¹⁷⁷ Nasr, s. 43.

¹⁷⁸ Gluska, s. 72.

¹⁷⁹ Ben Gurion, s. 755, 759-760.

SSCB'nin Suriye sınırındaki durumun kötüleşmesinden doğrudan sorumlu olduğu da vurgulanmıştır. Görüşmeler sonunda; İsrail toprağının sınır sızmaları şeklinde sabotaj ve cinayet eylemlerine maruz kaldığı, bunun önlenmesi için BM Güvenlik Konseyi'ne başvurulacağı, her egemen ülke gibi İsrail'in toprak bütünlüğünü ve vatandaşlarını korumak için meşru müdafaa hakkını kullanacağı karara bağlanmış, sınırdaki silahlı tehdide karşı zafer elde edilinceye kadar savaşılmaması hususunda fikir birliğine varılmıştır.¹⁸⁰

1967 Savaşı öncesindeki dönem itibarıyla bir askeri operasyonda caydırıcılığın zarar görmesi veya düşmanın İsrail'in saldırı gücünde bir azalmayı avantaja çevirebileceğini düşünmesi, İsrail'i topyekün bir savaşa sürükleyebileceği için düşmanın mutlaka alt edilmesi, güvenlik politikasının en önemli safhasını oluşturmuştur.¹⁸¹ İsrail, bu aşamada savaş alanında kesin bir başarı elde etmek ve bu başarının sonuçlarını sonraki amaçlar için koz olarak kullanmak üzerine odaklanmıştır.¹⁸²

Ancak politik beklentiler doğrudan askeri fiillere aktarılamayacağından, İsrail güvenlik politikasının savunma konsepti üzerinden uluslararası kamuoyuna lanse edilmesi zorunlu hale gelmiştir. Bu kapsamda Suriye'nin 1966 yılında el-Fetih'i kontrol etmeye başlamasıyla artan Filistinli eylemcilerin faaliyetleri gerekçesini kullanan Başbakan Levi Eshkol, İsrail'in güçlü bir orduya sahip olması gerektiğini, güçlü bir ordunun bölgedeki savaşları önleyici etkisi olacağını vurgulayarak süreci başlatmıştır. Aynı doğrultuda 1966 yılı yazında İsrail Genel Kurmayı 'terörist faaliyetleri' durmanın tek yolunun; Suriye'ye, Filistin halk mücadelesi fikrini terketmesi için doğrudan cephe çatışması şeklinde bir müdahale olduğu konusunda görüş bildirmiştir. Eshkol'un belirginleşen güvenlik sorununa yaklaşımı; savaş seçeneğinin dışında, stratejik ve operasyonel planlamasının tümüyle orduya bırakıldığı etkin bir caydırıcılığa dayanan önleyicilik olmuştur.¹⁸³ Kalıcı çözüm konusunda Tümgeneral Ariel Sharon Suriye ve Lübnan sınırı boyunca değişim yapılması yanlısı olurken, Rabin el-Fetih'in yok edilmesi için Suriye içlerinden bir bölgenin işgal edilmesini savunmuştur. Suriye ile olması gereken çatışmanın savaş boyutunda tanımlanması ise el-Fetih sorununu ikinci plana itmiştir.¹⁸⁴

---

¹⁸⁰ Moshe Ma'oz, "The Palestinian Guerilla Organizations and The Soviet Union", **Palestinian and Arab Politics**, Ed. Moshe Ma'oz, Jerusalem: Jerusalem Academic Press, 1975, s. 92-93.

¹⁸¹ Israel Tal, s. 50.

¹⁸² Yitzhak Rabin, "Deterrence in An Israeli Security Context", **Deterrence in Middle East: Where Theory and Practice Converge**, Ed. Aharon Kleiman, Ariel Levite, Colorado: Westview Press, 1993, s. 6-17.

¹⁸³ Ben Gurion, s. 730.

¹⁸⁴ Yahuda Ben-Meir, **Civil-Military Relations in Israel**, New York: Colombia University Press, 1995, s. 31-32.

İsrail yönetiminde Filistinlilerin eylemleriyle mücadele konusunda tutarlı bir yaklaşım ve fikirbirliği ortamı oluşturulamamıştır. Sivil otoritenin orduyu kontrolde zorlanması nedeniyle de, ordu kendi yöntemleriyle durumu tırmandırarak güvenlik politikasının amacı olan önleyici savaşa doğru bir gelişme sağlamıştır. İsrail askeri otoritelerine göre, Suriye rejimini devirecek sınırlı bir askeri hareket, savaşa neden olmadan hedeflenen güvenlik ortamını sağlayacaktır. Ancak Eshkol'a göre bu hareketle mutlak güvenlik sağlanamayacaktır, ona göre çatışmaların sonu olmayacaktır, çünkü Araplar mevcut olmaya devam edeceklerdir. İsraili akademisyen Ami Gluska, Eshkol'un yaklaşımının aksine İsrail basının sınır çatışmalarını ve Filistinli gerilla faaliyetlerini abartarak kızgınlık, düşmanlık ve intikam duygularını pekiştirdiğini ortaya koymaktadır.¹⁸⁵ Mevcut tablodan, sınır ötesinde Araplara karşı kazanılacak tartışılmaz bir galibiyetin içte Filistinlerle yaşanmakta olan güvenlik sorununu baskı altına alarak, kontrol edilebilir kılacağına hesaplandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Aynı düşünce paralelinde el-Fetih'in üssü görevi gören Gazze'nin ele geçirilmesi önem kazanmakla birlikte, oradaki mültecilerin sorumluluğunu yüklenmeye iteceği ve sorunu gündemde tutacağı için, güvenlik politikası bağlamında tereddüt oluşturduğu, sürecin izlenmesinden elde edilen bir çıkarım olmuştur.

1967 Savaşı'na giden süreçte, İsrail sınırı boyunca yaşanan eylemler, İsrail-Arap düşmanlığını canlı tutmuş, Filistinli eylem gruplarının kendilerini ispatlamaları için uygun ortamı yaratmış ve Filistinlileri eylem ve amaç bakımında Araplardan ayırmıştır. 1967 Mayıs'ına gelindiğinde, Filistinli grupların eylemlerinin rutin bir sızma ve terör yaratma çerçevesinin dışına çıkarak ulusal kurtuluş hareketine dönüşmesi, İsrail'in Filistinli gerilla faaliyetlerine son verme kararlılığını keskinleştirmiştir.¹⁸⁶ Mayıs 1967'ye değin Filistinli gruplara karşı uyguladığı misilleme ve cezalandırma operasyonlarının bir işe yaramadığının belirginleşmesi, İsrail'in kalıcı çözümü bu eylemleri destekleyen rejimleri devirmekte görmesine yol açmıştır. Bu aşamada İsrail tehdit değerlendirmesini; 1) Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak, 2) genel olarak Arap devletleri, 3) Mısır, 4) Filistinli Araplar olarak 4 katmana ayırmış ve düşmanlarının kendisini yok etmek üzere hazırlık içinde olduğu söylemine dayanan topyekün bir askeri hazırlık içinde olmuştur. Sorunun çözümü aşamasında stratejik seviyede, Araplara verilecek tavizin İsrail için sorunun kaynağı olacağı düşüncesi benimsenmiştir. İsrail'in taktik kurgusu ise, sınırları dışında saldırganlık ve sürpriz esasına dayanan bir savunma savaşı yapmak ve sınırlarının Filistinli gerillalarca

¹⁸⁵ Gluska, s. 7-8, 73, 74-76, 104, 107, 228; Cooley, s. 160.

¹⁸⁶ Khouri, 239-240.

geçilmesine izin vermemek üzerine inşa edilmiştir. Bu kurgu İsrail için ‘savunma savaşı=önleyici savaş’ denklemi anlamına gelmiştir.¹⁸⁷ Ortaya çıkan durum karşısında İsrail, mecburi askerlik hizmetini 26 aydan 36 aya çıkarmıştır.¹⁸⁸

1967 Savaşı’nın yaklaştığı anlaşıldığında ABD, İsrail’e savunma ve önleyici tedbirleri geliştirecek bir işbirliği anlaşması önermiştir. Ancak İsrail hükümeti, halkın Suriye’ye karşı önleyici bir saldırı yapılması yönündeki olumlu tutumu, hareket sahasının kısıtlanacağı çekincesi ve ordudan gelen baskı nedeniyle anlaşmaya yanaşmamıştır. Başkan Johnson, Suriye’den teröristlerin İsrail’e sızmasını engellemesini, İsrail’den de önleyici saldırıda bulunmaktan kaçınmasını istemiştir. Johnson, İsrail’in tek başına hareket etmeye karar vermediği sürece yalnız kalmayacağını da açıklamıştır. Johnson’un bu yaklaşımında, Eisenhower’in aksine İsrail’e olan yakınlığı belirleyici olmuştur. ABD, İsrail’i caydırmak için işbirliğine yönelirken, SSCB ise başlarda Araplara diplomatik, Mısır’a teknik destekle (Sovyetler silahlı müdahale için açık bir destek vermemiştir) caydırmayı denemiştir.¹⁸⁹ Ancak İsrail, ABD’nin isteklerine direnç gösterip kendi politikalarını uygulayabilecek askeri güce ve politik kararlılığa sahip olduğunu gerilimi savaşa kadar tırmandırarak ABD’ye göstermiştir.¹⁹⁰ SSCB, 1966’da mevcut durumun savaşa sürüklenmemesi için Filistinli gerilla faaliyetleri üzerinde kontrolünü arttırması beklentisiyle Suriye’ye baskı yaparken, gerilimin savaşa dönüşeceği netlik kazandıktan sonra, Arap devletlerine silah sağladığı gibi BM Güvenlik Konseyi’nde de veto yetkisini kullanarak İsrail karşısında Arapları desteklemiştir.¹⁹¹

Bu dönem itibarıyla İsrail güvenlik politikası, bulunduğu jeopolitik çevreden kaynaklanan belirleyici unsurların yanı sıra, karar vericilerin antisemitizm ve holokost deneyimleriyle şekillenen kişisel düşünceleriyle de harmanlanmıştır.¹⁹² Bu doğrultuda genel güvenlik politikası; Araplarla yaşanan savaşlar ve Filistinlilerle yaşanan iç çatışmaların ortaya çıkardığı yeni siyasi, demografik ve toprağa ilişkin durumun savunulması olmuştur.¹⁹³ Bu dönemde genel güvenlik politikası oldubitti ile ortaya çıkacak sonuçların

¹⁸⁷ Sharabi, s. 107-108, 115-118, 126.

¹⁸⁸ Beilin, s. 42.

¹⁸⁹ Detay için bkz. Gluska, s. 99, 182-187; Hahn, s. 17-18; Kennett Love, *Suez*, New York: McGraw Hill, 1969, s. 685; Sharabi, s. 34, 78-79.

¹⁹⁰ Hahn, s. 22, 29-30.

¹⁹¹ *New York Times* (23 December 1966).

¹⁹² Sasson Sofer, *Zionism and The Foundations of Israeli Diplomacy*, Cambridge: Cambridge University Press, 1988, s. 362-366.

¹⁹³ Bar-On, s. 24.

statükoyu oluşturacağı kabulüne dayanmıştır. Bu hesaplar çerçevesinde İsrail'in 5 Haziran 1967'de başlattığı önleyici saldırı da (Altı Gün Savaşı-1967 Savaşı), 1950'lerin başında şablonu oluşan saldırgan savunma konseptinin bir sonucu olarak görülmeye uygundur.

SSCB, bir ABD-Sovyet karşılaşması riskini ortadan kaldırmak için 1956 Savaşı'nda olduğu gibi, 1967 Savaşı'na da dahil olmaktan kaçınmıştır. Bu doğrultuda savaşın başlamasıyla birlikte SSCB, ABD ile koordineli biçimde hızlı bir ateşkes için çalışmış ve savaşın ikinci günü İsrail'in geri çekilmesini şart koşmayan bir ateşkesi desteklemiştir.¹⁹⁴ BM Güvenlik Konseyi, 233 sayılı kararıyla (1967) taraflardan hemen ateş kesilmesini ve askeri faaliyetlere son verilmesini istemiş, 236 sayılı kararıyla (1967) tüm ateşkes ihlallerini kınamış, 237 sayılı kararıyla (1967) da askeri operasyon bölgesindeki yerel halkın güvenliğinin sağlanması için İsrail'e çağrıda bulunmuştur.¹⁹⁵ 242 sayılı karar (1967)¹⁹⁶ da silah yoluyla hak iddiası ve çatışma durumunun sona erdirilmesini talep etmiştir. Ancak 242 sayılı kararın Filistinlilerin devlet olarak varolmasına atıfta bulunmadan bölgedeki tüm devletlerin güvenli ve tanınmış sınırlar dahilinde varolma hakkına saygı duyulmasını esas alması, İsrail'in Araplar tarafından tanınması hususunu ön plana çıkarmıştır. Böylece, İsrail'in varlığını sürdürmek için mücadele ettiği tezi daha kolay savunulabilir bir hal almıştır.

Tüm bu kapsam analiz edildiğinde 1967 Savaşı'na kadar olan süreçte Filistinlilere yönelik güvenlik politikasının belirleyici unsurları: Filistinli örgütlerin neden olduğu sorunların kaynağı olarak sınırdaş Arap devletleri olarak tanımlayıp, çözümün büyük ölçekli askeri müdahalede görülmesi; örgütlerin eylemlerinin ve holokost duygusunun ulusal askeri hazırlık düzeyinin yüksek tutulmasında kullanılması; çatışma ortamının sürekliliğinden ve terör kavramından yararlanarak Filistinlilerin tehdit değerlendirmesi üzerinden ötekileştirilmesi; Filistinli örgütlerin İsrail'in varlığını reddeden tutumları üzerinden varolma mücadelesi ve meşru müdafa tezlerinin güçlendirilmesi; misilleme yoluyla caydırıcılık yaratarak güvenlik tesis etmekten ziyade baskıya süreklilik kazandırma ve bu bileşenlerin gerçekleştirmek için saldırgan savunma anlayışını benimsemiş bir kurumsal altyapı oluşturulmaya devam edilmesi şeklinde tanımlı hale gelmektedir.

---

¹⁹⁴ Detay için bkz. Bernard Avishai, **The Tragedy of Zionism**, New York: Farrar & Giroux, 1985, s. 239; Michael Brecher, **Decisions in Crisis: Israel 1967-1973**, Berkeley: University of California Press, 1980, s. 47; Arkady N. Shevchenko, **Breaking With Moscow**, New York: Knopf, 1985, s. 134-135.

¹⁹⁵ UN/SC/RES/233 (1967); UN/SC/RES/236 (1967); UN/SC/RES/237 (1967).

¹⁹⁶ UN/SC/RES/242 (1967).

1.2.2. Devletlerarası Savaştan Gerilla Savaşına

1.2.2.1. 1967 Savaşı'ndan İntifada'ya Giden Süreçte Çatışma

1967 Savaşı'ndan İntifada'ya giden süreçte, İsrail'deki tüm partiler, Arap komşularıyla ve içte Filistinlilerle güvenlik sorunları yaşanmasının kaçınılmaz olduğu, bu paralelde İsrail'in caydırıcı gücünün tesis edilmesi, ülke kaynaklarında paylaşım önceliğinin askeri kapasiteye verilmesi gerektiği, güvenlik şartlarının iç ve dış politikanın belirleyicisi olduğu hususlarında fikir birliği etmişlerdir.¹⁹⁷ Bu doğrultuda İsrail, 1967 Savaşı ile Arapların İsrail'e karşı *a priori* düşmanlığı olduğu varsayımını bir bütünün parçaları olarak görmüş, bu nedenle de barış kapısının kapanması pek önemsememiştir. Bunun sonucunda da, İsrail'in yenilmezliğinin Araplarca kabul edilmesi halinde barışın mümkün olabileceği tezi, güvenlik beklentisinin esasını teşkil etmiştir.¹⁹⁸

Filistin nüfusun bölümlere ayrılarak bağımlı kılınması ve kontrolünün sağlanması, bu *a priori* düşmanlık kabulünün doğal çıkarımı olmuştur. Bu düşünsel mekanizma, 1967 Savaşı sonrasında Filistinli nüfusun işgal bölgelerinde kolektif ve ferdi olarak vatandaşlık haklarından ve ekonomik refahtan uzak tutulması, Yahudi nüfustan siyasi, sosyal ve idari olarak ayrılması, uzlaşma ortamının oluşmasının engellenmesi gibi uygulamaları üretmiştir.¹⁹⁹ İsrail'in ötekileştirme çabalarına Filistinliler de gerilla faaliyetleri üzerinden cevap vermişler, bu yolla aynı zamanda öz güven duygusunu ve farklı bir Filistin kimliğini güçlendirmeyi amaçlamışlardır. Sonuç olarak karşılıklı ötekileştirme, çatışmanın ortak payda haline gelmesini kaçınılmaz kılmıştır.

Çatışmayı tetikleyecek bir diğer unsur da, 1967 yılı sonrası yükselen Mesihçi hareket olmuştur. Aşırı dinci kesimde İsrail'in güvenliğine ilişkin olarak, "Tevrat'tan başka bizim için güvenlik yoktur, onsuz ne askerler ne de İsrail ordusu bizi koruyabilir"²⁰⁰ şeklinde bir anlayış belirginleşmeye başlamıştır. İsraili tarihçi Geoffrey Aronson, Mesihçi hareketin faal yapılanması olan Gush Emunim hareketinin Filistinlilere yönelik "her Arap bir teröristtir" yaklaşımını, çatışmanın dinsel boyutunun siyasallaşmış görüntüsü olarak ele almaktadır.²⁰¹

¹⁹⁷ Gluska, s. 4, 7.

¹⁹⁸ Geoffrey Aronson, **Israel, Palestinians and Intifada**, London: Kegan Paul International Ltd., 1990, s. 10-11.

¹⁹⁹ McDowall, s. 128.

²⁰⁰ Cohen, s. 131.

²⁰¹ Geoffrey Aronson, **Creating Facts: Palestinians and West Bank**, Washington D.C.: Institute for Palestine Studies, 1987, s. 289.

1967 Savaşı sonrasında, güçlenen Yahudi dini akımlarının çatışmaya olan olumsuz katkısının yanı sıra, Filistinlilerle yaşanan güvenlik sorunu bağlamında el-Fetih eylemleri de sona erdirilememiştir.²⁰² Bu paralelde Başbakan Eshkol güvenlik yaklaşımını; durumun İsrail'in güvenliğini tehdit edecek seviyeye ulaşmasının engellenmesi, işgal edilen topraklarda asayiş sağlanırken yerel halk ile adil ve eşit seviyede ilişkiler kurulması üzerine inşa etmiştir.²⁰³ Bu durum Eshkol'un Arapları anlamaya çalışan tavrının yansıması olarak görülse de, anlamaya çalışmanın haklı görmek olmadığı vurgulanmalıdır.

İsrail çeşitli diplomatik manevralarla işgal altındaki topraklarda varlığını meşrulaştırmaya çalışırken, aynı süreçte el-Fetih silahlı ve sivil direnişi başlatmak üzere lider kadrolarını işgal altındaki topraklara transfer etmiştir. Ancak Ağustos 1967'de Nablus'ta karargah kuran FKÖ lideri Yaser Arafat, düşüncesindeki silahlı direnişi organize edememiş, İsrail'in karşı mücadelesi sonucu birçok el-Fetih hücresi çökertilmiş ve Arafat Aralık 1967'de Ürdün'e kaçmaya zorlanmıştır. Arafat burada işgal altındaki topraklarda kurmadığı mücadele üssünü kurmayı başarmıştır. Filistinlilerin sınır ötesinden eylem yönteminin devamlılığı, İsrail'in de misilleme ve önleyici saldırı uygulamasına sabitlenmesini sağlamıştır.²⁰⁴

Ürdün sınırında Filistinli gruplarla çatışmalar sürerken, Arap Birliği'nin Eylül 1967'de toplanan Hartum Zirvesi'nden İsrail'in tanınmasına Hayır, İsrail ile görüşmeye Hayır ve İsrail ile barışa Hayır kararının çıkması, İsrail'in bekayı çatışma ve güç kullanımı üzerinden sağlama yaklaşımında statik için uygun zemini oluşturmuştur.²⁰⁵ Bu doğrultuda İsrail, 1967 yılı sonrası güvenlik politikasını işgal altındaki topraklardaki hayatın normalleştirilmesi ve Batı Şeria'da ortaya çıkabilecek bir Filistin liderliğinin önlenmesi üzerine kurgulamıştır.²⁰⁶ Bu kurgunun gerçekleşmesini sağlamak için de, Shin Bet 1967 Savaşı sonrasında bölgedeki varlığını 3 katına çıkarmış, Filistin hayatının tüm alanlarına nüfuz ederek Filistin toplum bütünlüğünü bozmak için çaba göstermiş ve Filistin toplumunda muhbirlik sistemini yaygınlaştırarak şüphe ve korku ortamı yaratmıştır.²⁰⁷

---

²⁰² Ben Gurion, s. 791.

²⁰³ **Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**, Ed. Yehuda Lukacs, Cambridge: Cambridge University Press, 1984, s. 79.

²⁰⁴ Yezid Sayigh, s. 155-156, 174-179.

²⁰⁵ Beilin, s. 42.

²⁰⁶ McDowall, s. 97-98.

²⁰⁷ Morris, **Righteous Victims**, s. 342-343.

Bu dönemde İsrail'in Filistinli örgütler bakımından karşı karşıya olduğu tehdit, bu örgütlerin silahlı mücadeleyi taktik bir aşama değil, stratejik bir amaç olarak görmeleri olmuştur. Başta el-Fetih olmak üzere Filistinli eylem grupları işgal altındaki bölgelerde içeriden bir gerilla hareketi başlatmayı da amaçlamışlardır. Ancak bu girişimlerin İsrail tarafından durdurulması üzerine, Filistinli gruplar Ürdün'ü ve buradaki mülteci kamplarını bir sığınma tahtası olarak kullanarak, İsrail içlerine eylemler düzenlemeyi yöntem olarak benimsemişlerdir. İsrail, eylemlere gecikmeden misillemede bulunmuş, ancak beklediği taktik başarıya ulaşamamıştır.²⁰⁸ Bu çerçevede Filistin direnişi, İsrail tarafından çok geniş olarak tanımlanmış, işgale karşı olabilecek her tür hareket ve eyleme (Filistin bayrağı sallamak, sivil itaatsizlik, bildiri dağıtmak, gösteri, grev vs.) sert karşılık verilmiştir.²⁰⁹ Temmuz 1967'de İsrail Savunma Bakanı Moshe Dayan'a Kalkilya kentinde silahlı direnişin bildirilmesi üzerine, toplu cezalandırma yöntemine başvurulması ve kentin yıkılması emrini verilmesi bu uygulamanın ispatı niteliğindedir. Dayan, ayrıca 'terör eylemi' olarak tanımladığı Filistinlilerin şiddet davranışlarını, Filistinlilere Batı Şeria'nın işgal edilen kesimin iade edilmemesi ve siyasi olarak organize olmalarına izin verilmemesi için yeterli bir neden olarak görmüştür.²¹⁰

Filistinlilerin şiddet eylemleri, ötekileştirme ve cezalandırma uygulamaları için İsrail'e uluslararası kamuoyunu ikna edecek gerekçeyi de sağlamıştır. Bu kapsamda Ürdün sınırında konuşlu Filistinli eylemcilere karşı 21 Mart 1968'de el-Karameh Operasyonu yapılmıştır. Operasyon sonrasında Kahire'de toplanan Filistin Ulusal Konseyi, Filistin'in kurtuluşu için silahlı mücadelenin tek yol olduğunu, Filistin halk kurtuluş savaşının çekirdeğinin gerilla faaliyetiyle oluşturulacağını ilan etmiştir. Bu durum İsrail'i sınırlarında ve içte ciddi silahlı bir tehditle karşı karşıya getirmiştir. Diğer taraftan Lübnan cephesinde Filistinli eylemciler Temmuz 1968'den itibaren İsrail'e saldırılarına başlamış, İsrail de kara saldırılarıyla el-Fetih üslerine karşı cevap üretmiştir.²¹¹ BM Güvenlik Konseyi 256 sayılı kararıyla (1968)²¹² İsrail askeri operasyonlarını kınamış, 259 sayılı kararıyla da (1968)²¹³ bunların önlenmesi gerektiğine ve barış için engel teşkil ettiğine vurgu yapmıştır.

---

²⁰⁸ Sirhan Bassem, "Palestine Refugee Camp Life in Lebanon", *Journal of Palestine Studies*, IV, No.2, January 1975, s. 91-107.

²⁰⁹ Pappé, s. 277.

²¹⁰ Avishai, s. 275.

²¹¹ Detay için bkz. Harms, s. 118; Tessler, s. 431-432; Yair Evron, *War and Intervention in Lebanon: The Israeli-Syrian Deterrence Dialogue*, Baltimore: John Hopkins University Press, 1987, s. 28-30.

²¹² UN/SC/RES/256 (1968).

²¹³ UN/SC/RES/159 (1968).

İsrail, sınırlarındaki Filistinli eylemcilerin faaliyetlerinden yola çıkarak, düşük yoğunluklu çatışma ortamını canlı tutan nedenleri, Arap ve Filistin kaynaklı olarak tanımlamıştır.²¹⁴ Bu kaynağa bakıldığında Fidaiyun, FKÖ ve el-Fetih dışında Filistin Özgürlük Halk Cephesi, Filistin Özgürlük Demokratik Cephesi ön plana çıkmaktadır. Bu döneme kadar tehdidin motivasyonuna bakıldığında ise, Filistinli örgütlerin ideolojik yapısının milliyetçi karakterde olduğu ve dini motiflerden uzak olduğu görülmektedir.

1968 yılı ortaları itibarıyla ‘terörist olmayan Filistinliler’ gelişmelerin etkisiyle eylemlere sempati geliştirmişler, ancak bu yönelme aktif eylem içinde olacak düzeye ulaşmamıştır.²¹⁵ Bunun anlamı; Filistinli eylem örgütlerinin İsrail’e karşı silahlı muhalefetinin küçük boyutu nedeniyle ancak marjinal bir etkiye sahip olduğu, en fazla stratejik düzeyde bir tehdit oluşturduğu, yaşamsal bir etkisi olmadığı şeklinde belirginleşmiştir. Bu bağlamda Savunma Bakanı Moshe Dayan, terör ve sabotaj faaliyetlerini savaştan daha ciddi görmediği için Filistinlileri hayati bir tehdit olarak tanımlamamıştır. Dayan’ın bu yaklaşımına rağmen İsrail’e karşı Filistin direnişi işgalin değişmez özelliği olarak kalmaya devam etmiştir.²¹⁶ Bu durum, yaşamsal tehdit oluşturmada, İsrail’in politik yaklaşımını ve kamuoyu görüşünü etkiye açık hale getirmiştir.

17 Mart 1969’da İşçi Partisi saflarından Golda Meir’in Başbakan olduğu dönemde birlikte, Filistinli örgütler eylemlerini, dünyanın Filistin davasının farkına varmasını sağlayacak şekilde, uluslararası düzeye taşımışlardır. Filistin davası üzerinden uluslararası baskıları İsrail’e yönlendirmeye çalışan eylemler, uçak kaçırma ve İsraililere yurt dışında saldırılar şeklinde icra edilirken, İsrail de karşı önlem olarak misilleme politikasını sürdürmüştür.²¹⁷ BM, Güvenlik Konseyi 265 sayılı kararıyla (1969)²¹⁸ İsrail’in misilleme politikası kapsamında Ürdün köylerine yaptığı birçok sivil kayba neden olan saldırıları kınamış, aynı yıl 270 sayılı kararıyla²¹⁹ İsrail’in misilleme faaliyetleri ve ateşkes ihlallerinin hoşgörülelemeyeceğini, Güvenlik Konseyi’nin daha etkin tedbirlere başvurması gerektiğini ilan etmiştir.

²¹⁴ Meir Litvak, **The Islamization of Palestinian Identity: The Case of Hamas**, Tel-Aviv: Tel-Aviv University, The Moshe Dayan Institute for Middle Eastern and African Studies Press, 1996, s. 4-5.

²¹⁵ Zuhair Diab, **International Documents on Palestine 1968**, Beirut: Institute for Palestine Studies, 1971, s. 128.

²¹⁶ **Haaretz** (24 July 1974).

²¹⁷ 1968’de Filistin Özgürlük Demokratik Cephesi’nin Atina’da El-Al uçağına yaptığı saldırıya müteakip Beyrut hava alanında Arap havayollarına ait tüm uçaklar vurulmuştur. Pappé, s. 274. İşçi Partisi Mapai’nin 1967 Savaşı’ndan sonra Rafi ve Ahdu HaAvoda Partilerine ayrılmış daha sonra bunlar bir araya gelerek İşçi Partisi’ni oluşturmuşlardır. Parti programı Mapai’ye benzerlik göstermektedir.

²¹⁸ UN/SC/RES/265 (1969).

²¹⁹ UN/SC/RES/270 (1969).

Bu dönemde Ürdün’de güçlenerek kontrolü elde etme çabası içine giren Filistinli eylem gruplarına karşı Ürdün’ün yürüttüğü askeri hareket (Kara Eylül) sonrasında FKÖ lideri Arafat, Ürdün’ü terkederek hareket üssünü Lübnan’a taşımak durumunda kalmıştır.²²⁰ Ürdün’ün FKÖ’ye yönelik yürüttüğü operasyonun, Fidaiyun faaliyetlerine darbe vurduğu ve işgale karşı yürütülen silahlı eylemlerin %70’inin Ürdün üzerinden yürütüldüğü göz önüne alındığında, İsrail güvenlik politikası yararına işlev sergilediği görülmektedir.²²¹ Ürdün’ün 1970’te el-Fetih’e karşı aldığı önlemlerden sonra FKÖ, bu sefer Lübnan’daki mülteci kamplarını İsrail’e karşı eylem üssü haline getirmiştir. FKÖ’nün eylemci güçlerini güneyde konuşlandırması, İsrail ile Filistinliler arasındaki silahlı mücadelenin Lübnan boyutunu oluşturmuştur. İsrail’in buradaki politikası, Filistinli eylemcileri barındıranların askeri imkanlarla vurularak cezalandırılmasını ve bu yolla eylemcilerin yerleşmesine engel olunmasını hedeflemiştir.²²² İsrail’in bu dönemde etkin olarak uyguladığı bir diğer politika da, Filistinli gruplar içinde İsrail işbirlikçileri yaratarak grup motivasyonun ve güvenin azalmasına yol açarak, grupları kendi içinde mücadele eder bir duruma getirmek olmuştur.²²³ İsrail, Ürdün’de olduğu gibi, Lübnan’da da Filistinlilerin eylemlerinden ev sahibi ülkeyi sorumlu tutarak, cezalandırıcı uygulamaları güvenlik politikası olarak uygulamıştır. Ancak güvenlik uygulamalarının dozu arttıkça Filistin kimliği, Arap kimliğinden daha kolay ayırmaya başlamıştır.

Çatışmanın doğasındaki değişimle birlikte, ABD’de yönetime gelen Richard Nixon’un (1969-1974) bölgede etkin olma çabaları bağlamında barış için ortaya attığı Rogers Planı,²²⁴ İsrail kabinesi tarafından güvenliğine engel teşkil ettiği gerekçesiyle reddedilmiştir.²²⁵ SSCB de İsrail’in bu kararından sonra planı kabul etmemiştir.²²⁶ Nixon bu durum üzerine Golda Meir’e gönderdiği mektupta, bağlayıcı tatminkar bir barış anlaşması imzalanıncaya kadar, hiçbir İsrail askerinin mevcut hatlardan çekilmeyeceğinin sözünü vermiştir.²²⁷ Roger Planı’nın gündemde olduğu Temmuz 1970’te, ABD sponsorluğunda İsrail-Ürdün-Mısır ateşkes anlaşmasının imzalanması, İsrail’e Ürdün ve Mısır kaynaklı

---

²²⁰ Rashid Khalidi, **Under Siege**, New York: Colombia University Press, 1986, s. 25-36.

²²¹ Aronson, s. 47.

²²² Robert Fisk, **Pity The Nation: Lebanon at War**, London: Oxford University Press, 1990, s. 74.

²²³ Harms, s. 117.

²²⁴ 242 sayılı karar üzerine kurulu olan bu plan, İsrail’in geri çekilmesini, karşılıklı tanımayı, mülteciler sorununun çözümü ve diplomatik çabaların yeniden başlamasını esas almaktadır. Planla ilgili bkz. Tessler, s. 449.

²²⁵ Bregman, s. 131.

²²⁶ Salim Yaqub, “The Politics of Stalemate”, **The Cold War in The Middle East**, Ed. Nigel J. Ashton, New York: Routledge, 2007, s. 42, 48.

²²⁷ William B. Quandt, **Decade of Decisions: American Policy Toward Arab-Israeli Conflict 1967-1976**, Berkeley: University of California Press, 1977, s. 87, 110.

Fidaiyun eylemleri karşısında avantaj sağlamıştır. 1971 yılında Golda Meir'in ABD'ye yaptığı ziyaret sırasında Nixon yönetimi, İsrail'in Rogers Planı ile bağlı olmadığını vurgulamıştır. Rogers Planı kapsamında İsrail-ABD yakınlaşması sürerken, SSCB 1969 yılından itibaren FKÖ'yü silah-malzeme-eğitim olarak desteklemeye başlamış, Filistin halkının tek meşru temsilci olarak görmüş ve FKÖ'nün kendini uluslararası arenada göstermesine yardım etmiştir. Filistinli örgütlerin silahlı eylemlerine karşı geçmişte olumsuz duruş benimseyen SSCB, FKÖ'ye silah sağlayarak politikasını değiştirmiş, İsrail-Filistin çatışmasını Soğuk Savaş bağlamının dışında ele almaya başlamıştır.²²⁸ Bu durum SSCB'nin bölgede bir barıştan ziyade, 'kontrollü bir gerilimi' tercih ettiği şeklinde de yorumlanabilir.

Ortaya çıkan tablo dahilinde, bölgede SSCB yayılmasına muhalefet edecek başka güç bulunmamasından dolayı, Nixon yönetiminde İsrail'in desteklenmesi görüşü hakim olmuştur. Bu politikanın etkisiyle İsrail, ABD'den aldığı askeri ve ekonomik yardımla güvenlik ihtiyaçlarını önemli ölçüde karşıladığı gibi, ABD ile olan yakınlığını arttırmıştır.²²⁹ Böylece İsrail'in büyük bir gücün güvenlik garantisi altında olma isteği büyük ölçüde cevap bulmuştur. Bu yaklaşıma ABD'nin resmi bir ittifak anlaşması ile cevap vereceği belirginleşmişken, İsrail bir anlaşmayla bağlı olmak istememiştir.²³⁰ İsrail, işgal ettiği bölgeleri, güvenlik bakımından ABD ile imzalanacak anlaşmadan daha değerli görmüştür. Genel anlamda 1970 yılının başları itibarıyla ABD'nin İsrail-Filistin çatışmasına yönelik politikası, İsrail'in işgal topraklarında FKÖ'nün desteğinin erozyona uğratılması politikasıyla paralel hale gelmiştir.²³¹ ABD'nin yaklaşımının bu şekilde belirginleşmesinde Yahudi asıllı İsrail yanlısı tutuma sahip ve realpolitik anlayışın ABD dış politikasında etkin hale gelmesinde önemli rolü olan Dışişleri Bakanı ve Ulusal Güvenlik Danışmanı Herry Kissinger (1969-1975) olmuştur.

İsrail-Filistin çatışması bağlamında ABD, İsrail yanlısı bir görüntü sergilerken, BM ise uluslararası hukukun koşullarını çatışmaya taşımaya çalışmıştır. BM, 2675 sayılı kararıyla (1970)²³² silahlı çatışmalar sırasında yürütülecek operasyonlarda; sivil halkın çatışan güçlerden ayrılması gerektiğine, sivil halkın operasyonlara ve misillemelere konu

---

²²⁸ **Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**, s. 21; Avner Yaniv, "Israeli Foreign Policy Since The Six Day War", **The Arab-Israeli Conflict: Two Decades of Change**, Ed. Yehuda Lukacs, Abdalla M. Battah, Colorado: Westview Press, 1988, s. 15.

²²⁹ Yaniv, s. 12-13.

²³⁰ McDowall, s. 46, 102.

²³¹ Avner Yaniv, **Deterrence Without Bomb: The Politics of Israeli Strategy**, Lexington: Heath&Co, 1987, s. 48-54.

²³² UN/RES/2676 (1979).

olmamasına, sivil halkın yerleşim yerlerine, sivillerin korunması için yapılmış yerlere operasyon yapılmamasına ve zor kullanılarak transfer edilmemesine vurgu yapmıştır. Güvenlik Konseyi de 280 sayılı kararıyla (1970)²³³ İsrail'in Mayıs 1970'te Filistinli eylemcilere yönelik düzenlediği saldırıyı kınamış, bu tür saldırıların artık hoşgörülemez olduğunu, tekrarı halinde BM kararlarının ve BM Şartı hükümlerinin uygulanmasını sağlamak için daha ileri düzeyde uygun tedbirler alacağını ilan etmiştir.

Uluslararası ortamdan yaptırım çıkmamasının da etkisiyle, 1971 yılında Ariel Sharon komutasındaki Güney Komutanlığı, Gazze'de geniş ölçüde mülteci kamplarının hedef alındığı bir saldırı düzenlemiştir. Bu saldırı sonucunda 742 Fidayun üyesi öldürülmüş, Filistinlilerin yaşadığı birçok barınak yıkılmış ve 15.000 kişi yerlerini terk etmek durumunda bırakılmıştır. Bu operasyon neticesinde güvenlik yolları genişletilmiş, yenileri yapılmış ve Filistinli nüfusu izole için elektrikli bir çit inşa edilmiştir. Bu operasyon ve sonuçları bağlamında Filistinlilerin direniş duygusu önemli ölçüde kırıma uğramıştır.²³⁴ BM, 2852 sayılı kararıyla (1971)²³⁵ İsrail güvenlik uygulamaları sırasında siviller ile savaşılan kişiler arasında ayırım gözetmeyen silah türlerinin kullanılmasına vurgu yapmıştır. Gazze Şeridi'nde yürütülen operasyonlar paralelinde gerçekleştirilen toprak kamulaştırması²³⁶ 'güvenlik=genişleme' denkleminin devamlılığı anlamına gelmiştir.

Genel anlamda 1967 Savaşı'ndan sonra işgal altındaki topraklarda İsrail'in yürüttüğü güvenlik operasyonları, İsrail idari varlığının işgal topraklarına genişletilmesini ve Filistin direnişinin kırılmasını hedef almıştır. İsrail bu amaçla polis görevi üstlenen tabur seviyesinde askeri birlikler kullanması, amacın belirginlik kazanmasına yardımcı olmaktadır.²³⁷ İsrail, bu çerçevede 1967-1971 yılları arasında yürüttüğü güvenlik uygulamaları ve operasyonlarıyla 11.180 evi yıkmış, 5000 Filistinliyi uzun süreli hapis cezasına çarptırmış ve 1000'den fazla kişiyi sınır dışı etmiştir.²³⁸ Aynı doğrultuda İsrail, bir diğer güvenlik uygulamasıyla da, gösteriler ve operasyonlar sırasında Filistinlilerin kimlik kartlarını toplayıp geri vermeyerek, seyahat özgürlüklerini kısıtlamıştır.²³⁹ Yürütülen

---

²³³ UN/SC/RES/280 (1970).

²³⁴ **Ruling Palestine**, s. 72.

²³⁵ UN/RES/2852 (1971).

²³⁶ Sara Roy, **The Gaza Strip: The Political-Economic Development**, Washington D.C.:Institute for Palestine Studies, 1995, s.175.

²³⁷ Cohen, s. 41.

²³⁸ William W. Harris, **Taking Root: Israeli Settlement in The West Bank, The Golan and Gaza-Sinai 1967-1980**, New York: John Wiley & Sons, 1980, s. 82.

²³⁹ Noam Chomsky, **Kader Üçgeni: ABD, İsrail ve Filistinliler**, Çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul: İletişim, 1993, s. 174.

operasyonlar sırasındaki uygulamaları haklı çıkaracak yasal düzenlemelere de devam edilmiştir. Bu kapsamda terör eylemlerine maruz kalanları terör mağduru kabul ederek, tazminat ödenmesine karar veren Düşmanca Faaliyet Kurbanları Yasası (1970) ile Filistinli grupların eylemlerinin terör faaliyeti olduğu teyit edilmiştir.²⁴⁰

İsrail'in Filistinli örgütlere karşı içte yürüttüğü operasyonlar sonucu örgütler, hedeflerine ulaşma azimlerinde meydana gelen kırılmanın etkisiyle, eylemlerini uluslararası arenada yoğunlaştırmışlardır. Bu dönemin en çarpıcı örneği; Münih Olimpiyatları sırasında İsraili sporcuların Filistinli Kara Eylül örgütü eylemcilerince kaçırılarak öldürülmesidir. İsrail, ilk misillemesiyle Lübnan ve Suriye'deki mülteci kamplarını bombalayarak 200 kişiyi öldürmüş, daha sonra eyleme karışan ve planlayan Filistinli örgüt üyelerine yönelik olarak Avrupa'da bir tasfiye operasyonu başlatmıştır. Bu operasyon İsrail'in hedef gözeterek öldürme yöntemin ilk geniş kapsamlı uygulaması olmuş, intikam almanın yanı sıra, caydırıcılığı tekrar tesis etmeyi de amaçlamıştır.

Filistinli örgütlerin cevabı da, daha çok uçak kaçırma eylemi yoluyla İsrail'in ve uygulamalarının sürekli gündemde kalmasını sağlamak olmuştur. Uçak kaçırma eylemleriyle canlılık kazanan Filistin milliyetçiliğine karşı İsrail'in yürüttüğü mücadelenin amaçları; Filistinlilerin bir devlet kurabilecek biçimde bir toprağa sahip olmasının engellenmesi için olabildiğince çok toprağın çeşitli yollarla elde edilmesi, Filistin milliyetçiliği besleyen her türlü unsurun bastırılması ve güç kullanarak Filistinlilerin boyun eğmesinin sağlanması veya topraklarını terketmeye zorlanması şeklinde belirginleşmiştir.²⁴¹ Bu amaç doğrultusunda, korkunun egemen kılınması ve gücü benimsetmek için mümkün olduğunca çok kayıp verdirilmesi de uygulamanın taktik çerçevesini meydana getirmiştir.

Diğer taraftan Savunma Bakanı Dayan, güvenlik politikasının bir bileşeni olarak aynı sonuca ulaşmayı sağlayacak şekilde, Filistinlilere İsrail'de çalışma izni vererek işgali dengelemeye çalışmıştır. Bu yaklaşımla Filistinliler İsrail ekonomisi içine çekilmiş, müstakil bir güç merkezi olmamaları için rekabet güçleri devlet destekli İsrail şirketlerince törpülenmiş, ekonomi İsrail egemenliğini kabul ettirmenin bir yöntemi olarak

---

²⁴⁰ **Ruling Palestine**, s. 171.

²⁴¹ Cattan, s. 123-124, 126.

kullanılmıştır.²⁴² Aynı politikanın devamı olarak Dayan, genel Arap nüfusunu Fidaiyun üyelerinden ayırmak için bir ceza ve ödül sistemini de uygulamaya çalışmıştır. İsrail işgaline karşı çıkan siyaset, din, kültür ve işçi liderlerinin sınır dışı edilmesi sık başvurulan bir diğer İsrail uygulaması olmuştur. Uygulamaya Fidaiyun tarafından kullanılan evlerin yıkılması, eşlik etmiştir. Bu tür evlerin kamulaştırılmasından ziyade yıkılması, gözdağı verilmesi amacını taşımıştır. Bu süreçte Filistinli önde gelen kişilerin kendi halkı arasındaki itibarının ortadan kaldırılması da bir politikaya dönüştürülmüş, sokağa çıkma yasağı, okul kapatma, idari tutuklama, hapsedme gibi yöntemler günlük rutin hale gelmiş, sonuçta Filistinli yetişkin nüfusun %40'ının tutuklu olduğu bir tablo ortaya çıkmıştır.²⁴³ Filistinlilerin tümünün işgale karşı olduğu varsayımı, bu uygulamaların ana fikri olarak belirginleşmiştir.

Bu toptan indirgemeci uygulamalara rağmen Dayan, İsrail'in güvenlik faaliyetlerine karşı direnişi, bir Filistin hareketinden ziyade kişisel görmüştür. Bu kapsamda Dayan'ın yaklaşımı; Filistinlilerin İsrail işgalinin getirdiği yeni düzene alışmaları yani İsrail ordusu ve hükümetinin korumasında, Yahudilerle birlikte yaşam formülü olmuştur.²⁴⁴ Ancak bu yaklaşımın İsrail kamoyundaki etkisini gösteren anketlere bakıldığında, Yahudilerin %90 oranında İsrail topraklarında daha az Arap olmasını istedikleri, yine aynı oranda Arapların yalnızca güçten anladıklarını düşündükleri sonucuyla karşılaşmaktadır.²⁴⁵ Bu iki tutum dahilinde İsrail'in bu dönemdeki güvenlik beklentisinin çerçevesi, toprağı iki toplumlu ayrıma tabi tutmadan Filistinlilerin ötelenmesi şeklinde tanımlı hale gelmiştir.

Uluslararası aktörler cephesine dönüldüğünde, 1972 yılında ABD Başkanı Nixon'un ikinci kez seçilmesinden sonra Arap-İsrail çatışmasına olan ilgisinin arttığı ve İsrail'i uzlaşmazlıkla ilişkilendirmeye başladığı görülmektedir.²⁴⁶ Aynı paralelde BM Güvenlik Konseyi de 316 sayılı kararla (1972)²⁴⁷ İsrail'in Filistinlilere yönelik şiddet eylemlerini kınamış, BM kararlarının bağlayıcılığını vurgulayarak bu uygulamalarından kaçınmasını istemiştir. İsrail'in güvenlik faaliyetlerini 'terörle mücadele' kapsamında gösterme çabasının, BM'yi ikna etmediği aldığı kararlardan anlaşılmaktadır.

²⁴² James Ron, **Frontiers and Ghettos: State Violence in Serbia and Israel**, London: University of California Press, 2003, s. 133.

²⁴³ Aronson, s. 22-23.

²⁴⁴ Bernard Reich, **Ouest For Peace**, New Jersey: Transaction Books, 1975, s. 239-240.

²⁴⁵ Elia Zureik, "Crime, Justice and Underdevelopment: The Palestinians Under Israeli Control", **International Journal of Middle East Studies**, IV, No. 20, November 1988, s. 414.

²⁴⁶ Yaqub, s. 50.

²⁴⁷ UN/SC/RES/316 (1972).

İsrail, Galili Protokolü'nde²⁴⁸ (1973) yer alan askeri yönetim altındaki bölgelerde, Filistinlilere iş imkanı sağlayarak, İsrail ile birlikte yaşama alışkanlığı yaratılması politikasına devam etmiştir. Bu politikanın etkisinden korkan Filistinli örgütler, Filistinlileri İsrail için çalışmaktan vazgeçirmek için işkence ve cinayet gibi yöntemlere başvurmuşlardır.²⁴⁹ İsrail'in Filistinliler içinde çatışma yaratarak, kendi güvenliğine katkı sağlayan bir ortam oluşturma çabası etkin sonuç vermiştir. Filistinlilerin iç çatışmasından istifadeyle Ariel Sharon, Gazze'de Fidaiyun üyelerine karşı bir operasyon düzenlemiş ve 104'ünü öldürmüştür.²⁵⁰ Bu politikayı tamamlayan bir diğer uygulama da; Fidaiyun eylemlerinin Filistin halkına zarar verdiğini dile getiren Şeyh Muhammed Ali gibi yerel kanaat önderlerinin ve görüşlerinin ön plana çıkarılması olmuştur.²⁵¹

Yom Kipur Savaşı (1973 Savaşı-Ekim Savaşı) ile İsrail'in güvenlik ortamı, İsrail-Filistin çatışmasından tekrar İsrail-Arap Savaşı'na taşınmıştır. İsrail'de başbakan da dahil bazı bakanlar etkin bir önleyici savaş yapamadığı, riski absorbe edemediği ve etkin bir karşı saldırı düzenleyemediği için orduyu eleştirmişlerdir.²⁵² Bu paralelde 1962 yılında açılıp 1967'de kapatılan Ulusal Savunma Koleji, Yom Kipur Savaşı'ndan sonra tekrar açılmıştır.²⁵³ Yom Kipur Savaşı İsrail'in neredeyse kaybedebileceği bir savaş olduğundan varolma kaygısının travmatik olarak yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu durum, güvenlik ihtiyacını ve tehdit değerlendirmesini daha da önemli konuma yükseltmiştir.

Yom Kipur Savaşı sonrasında Filistinlilerin İsrail'e karşı silahlı mücadele azimlerinde bir değişiklik olmamış, Arafat Filistin'in silahlı mücadele yoluyla kurtarılması düşüncesinden vazgeçmemiş ve vazgeçilmesine de izin vermemiştir. Hatta 1973 Savaşı ile İsrail tarafından Gazze Şeridi'nin kontrolünün Mısır'dan, Batı Şeria'nın kontrolünün Ürdün'den alınması, otonom bir Filistinli kimliğinin kurulabilmesi için önemli bir fırsat yarattığı şeklinde değerlendirilmiştir. Bu çerçevede İsrail'e karşı yürütülecek silahlı mücadelede strateji, işgal altındaki toprakların üs olarak kullanılması ve İsrail'in önce bu bölgelerden çıkarılması üzerine kurulmuştur. Bu dönemde Filistin silahlı mücadelesi hem İsrail'i önce yıldırmaı sonra yenmeyi hem de Araplarla İsrail arasında muhtemel

²⁴⁸ Sınırlar ve toprak başlığı altında ele alınmıştır.

²⁴⁹ Bregman, s. 50.

²⁵⁰ Karsh, s. 136.

²⁵¹ Aronson, s. 46.

²⁵² Pnina Lahav, "Israeli Military Leadership During The Yom Kippur War: Reflections on The Art of Reflections", **Critical Essays on Israeli Society, Religion and Government**, Ed. Kevin Avruch, Walter P. Zenner, Albany: State University of New York Press, 1997, s. 172.

²⁵³ Stuart A. Cohen, s. 35.

yakınlaşmaları engellemeyi hedeflemiştir.²⁵⁴ Bu kapsamda İsrail'in tehdit değerlendirmesi, Filistinli örgütlerin Arapları tahrik etmek için silahlı eylemleri güç çarpanı olarak kullanmaları üzerine odaklanmıştır.

Hem Yom Kipur Savaşı'nın hem de Filistinli örgütlerin izlediği yöntemin etkisiyle İsrail, barış görüşmelerini stratejik bir değer olarak benimsemiş ve Genel Kurmay bünyesinde bağımsız olarak işlev gören Stratejik Planlama Bölümünü kurmuştur. Genel Kurmay İstihbarat Bölümü özellikle işgal bölgelerindeki faaliyetleri bakımından güçlendirilmiş, İsrail güvenlik politikalarının belirlenmesinde kritik bir pozisyona yükseltilmiş ve stratejik pozisyonun analiz edildiği birim haline getirilmiştir.²⁵⁵ Barış görüşmelerinin, çatışmayla ulaşılabilecek sonuç ile aynı değerler dizinine sokulması, İsrail'in güvenlik politikasında önemli bir değişim olarak değerlendirilebilir. Ancak siyasi sorunlara askeri çözümler üretme geleneğinde bir değişim gözlemlenmemiştir.

1973 Savaşı sonrasında işgal topraklarından çekilmenin yanı sıra, barışla birlikte güvenliğe atf yapan BM'nin 338 sayılı kararını²⁵⁶ takiben, 21 Aralık 1973'te ABD ve Rusya liderliğinde Mısır, Suriye, İsrail ve Ürdün'ün katıldığı bir barış konferansı yapılmış, ancak sorunun merkezinde yer alan Filistinliler konferansa çağrılmamıştır. Bu durum, İsrail'in Filistin tarafını oyunun dışına itilmesini sağladığı diplomatik bir başarı olarak değerlendirilebilir. ABD ve SSCB, barışın gelmesiyle birlikte Filistinlilerin gerçek haklarını kazanacağını ifade etmekle birlikte, bu ifadenin altını doldurmayıp söylemden ibaret kalmasını sağlayarak, İsrail lehine hareket etmişlerdir. Aynı doğrultuda ABD Henry Kissinger'i 1973 yılında Dışişleri Bakanı olarak ataması önemli bir safhayı açmıştır. Yahudi kökeniyle Kissinger, Filistinlilere karşı İsrail'in güvenliğe dair görüşlerinin savunucusu olmuştur. Bu nedenle o da, Başbakan Golda Meir gibi, Filistinlilerin varlığını görmezden gelerek çözüm için Ürdün Haşimi Krallığı'nı işaret etmiş ve FKÖ'nün varlığını silmek istemiştir. SSCB'nin ise FKÖ'ye bakışı Mısır ve Suriye'ye çatışma bağlamında gösterdiği ilgiden daha fazla olmadığından, FKÖ'ye verdiği önem ulusal özgürlük hareketi çerçevesi içinde kalmıştır.²⁵⁷ İsrail yanlısı sonuç üreten bu tutumların aksi yönünde, İsrail

---

²⁵⁴ Yezid Sayigh, s. 156.

²⁵⁵ Yoram Peri, "The Political-Military Complex: The IDF's Influence Over Policy Toward The Palestinians Since 1987", **Israeli Institutions At The Crossroads**, Ed. Raphael Cohen-Almagor, New York: Routledge, 2005, s. 57.

²⁵⁶ UN/RES/338 (1973).

²⁵⁷ Detay için bkz. Cattani, s. 139; Pappé, s. 297; Christian Chesnot, Josephine Lama, **Filistinliler: 1948-1998 Fedai Nesli**, Çev. Sezai Arusoğlu, İstanbul: Doruk Yayıncılık, 2003, s. 108; Golan, "The Cold War and The Soviet Attitude Towards The Arab-Israeli Conflict", s. 64-65.

politikalarına karşı BM, 3092 sayılı kararıyla (1973)²⁵⁸ İsrail'in işgal topraklarıyla ilgili tasarruflarının Cenevre Konvansiyonu'nun ihlali olduğunu vurgulayan, Arap yerleşiklere yönelik idari gözaltına alma ve kötü muamelenin bu ihlaller arasında olduğunu ifade eden, ancak yaptırımdan yoksun bir duruş benimsemiştir.

Yitzhak Rabin, 1973'te başbakan seçildikten sonra, el-Fetih 1974 yılında işgal altındaki bölgelerin kurtarılmasının Filistin'in tümünün kurtarılması hedefinden önce geldiğini ilan etmekle birlikte bir takvim belirlememiştir. Bu yaklaşım Arap Zirvesi'nde (Rabat-1974) FKÖ'nün Filistinlilerin tek ve meşru temsilcisi olduğu yönündeki kararlar güçlendirilmiştir.²⁵⁹ Filistinlilerin mücadele üzerinden kimliklerini kazanma çabasında olduğu bu dönemde, Rabin'in Filistinlilere yaklaşımı; Filistinlilerle görüşmeye gerek olmadığı yönünde olmuştur. Bu paralelde İsrail, Arap Zirvesi'ni terörist unsurları cesaretlendiren bir organizasyon olarak görmüş, İsrail'i yok etmeyi amaçlayan, şiddeti bir yöntem olarak kullanan terör örgütleriyle görüşmemeyi prensip olarak kabul etmiştir.²⁶⁰ İsrail açısından Zirve ile ilgili sonuç; Filistinlilerle olan silahlı mücadelesinde daha kararlı hale gelmesi olmuştur. Bu çıkarım doğrultusunda İsrail, 1974 yılında Filistin Ulusal Cephesi ile ilişkili olanlara karşı idari tutuklama, sürgüne gönderme, Batı Şeria ve Gazze'deki belediyelere maddi yardımı kesme gibi uygulamalar yapmıştır. Zirve'den sonra her Filistinlinin FKÖ destekleyicisi olduğu varsayımı doğrultusunda, ötekileştirme üzerinden kolektif ceza uygulamaları da artmıştır.²⁶¹

BM, İsrail'in güvenlik uygulamaları üzerine Genel Kurul 3236 sayılı kararıyla²⁶² sorunun çözümsüzlüğünün uluslararası barışı tehlikeye attığına vurgu yaparak, Filistin halkını çözümün tarafları arasında saymıştır. İsrail'in FKÖ'yü ve Filistin tarafını sürekli ötekileştiren yaklaşımı ve siyonizmin devlet politikalarındaki etkisinden olduğu düşünülecek şekilde, BM 10 Kasım 1975'te İsrail'i ırkçı bir devlet ve siyonizmi de ırkçılık esaslı bir ayrımcılık olarak tanımlamıştır. Akabinde 3457 sayılı kararla (1975)²⁶³ da toplu tutuklamalar, idari gözaltılar, kötü muamale ve Arap evlerinin yıkılması veya tahrip edilmesi nedeniyle de İsrail'i kınamıştır. BM'nin İsrail'in sertlik yanlısı ötekileştirici politikalarını kınadığı bu süreçte, ABD Dışişleri Bakanı Herry Kissinger 1975 yılında

²⁵⁸ UN/RES/3092 (1973).

²⁵⁹ Pappé, s. 307-308, 310; *Newsweek* (15 December 1975).

²⁶⁰ *Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983*, s. 97.

²⁶¹ Aronson, *Creating Facts*, s. 53; Avishai, s. 289.

²⁶² UN/RES/3236 (1974).

²⁶³ UN/RES/3457 (1975).

Başbakan Rabin'e FKÖ İsrail'in varlığını tanıyınca, BM 242 ve 338 sayılı kararlarını kabul edinceye kadar FKÖ'yü tanımayacağı ve görüşmeyeceği sözünü vermiştir.²⁶⁴ Bu durum, İsrail'in bu dönemde ABD politikası üzerindeki etkisini açığa çıkarmıştır.

Nixon'dan sonra ABD Başkanı olan Gerald Ford (1974-1977), ABD'nin İsrail'e karşı temel politik duruşunda bir değişiklik olmadığını vurgulamakla birlikte, sahne gerisi mesajlarında İsrail'in güvenliğinden herhangi fedakarlıkta bulunmadan Filistinlilerle anlaşmak için bir yol bulmasını da tavsiye etmiştir.²⁶⁵ Ancak diğer taraftan FKÖ ile ilişkilere şart koyan ABD, 1975 yılında İsrail ile imzaladığı anlayış memorandumuna göre; İsrail'in güvenliğine ve egemenliğine yönelik tehditlerin ABD tarafından özel bir sertlikle ele alınacağını ilan etmiş, İsrail'in uzun vadeli askeri malzeme ve savunma ihtiyaçlarını karşılayacağına söz vermiştir.²⁶⁶

Uluslararası ortamda durum İsrail lehine bir çizgi izlerken, silahlı güçlerini Lübnan'ın güneyine konuşlandıran FKÖ, 1975 yılından itibaren burada nispi bir özerklik sağlamıştır. Bu statü Filistin kimliğini güçlendirme ve İsrail'e karşı sınır ötesi bir güç oluşturma imkanı da sağlamıştır. İsrail'in Ürdün üzerinden maruz kaldığı Filistin silahlı eylem tehdidi böylece Lübnan'dan gelmeye başlamıştır. Ancak Suriye'nin bir süre sonra desteğini Filistinlilerden Marunilere çevirmesi, FKÖ'nün çatışmalarda hırpalanmasına ve zayıflamasına yol açmıştır. İsrail, bu dönemde Lübnan'da genellikle mülteci kampları olan sivil hedefleri FKÖ eylemleriyle orantısız şekilde bombalamış ve kara operasyonlarına maruz bırakmıştır.²⁶⁷ FKÖ'nün zayıflığından yararlanan İsrail, özellikle Batı Şeria'da FKÖ'nin gücünü kırma ve toprak elde etme politikalarına daha rahat odaklanmıştır.²⁶⁸ Böylece İsrail, Filistinlilerin iç ve dışta birbirini tamamlar şekildeki eş güdümlü eylem yapısını daha kolay bozmuş ve her iki kesimi kendi sahasına hapsederek daha etkin mücadele açık hale getirmiştir.

İşgal topraklarındaki Filistinlilerin gösteri eylemlerinin 1976 yılında artması üzerine kolektif ceza kapsamında su, gaz ve elektrik hizmetleri kesintiye uğratılmıştır.²⁶⁹ Genel

²⁶⁴ Deborah J. Gerner, **One Land Two Peoples: The Conflict Over Palestine**, Colorado: Westview Press, 1991, s. 141.

²⁶⁵ Janice J. Terry, **U.S. Foreign Policy in The Middle East**, London: Pluto Press, 2005, s. 83.

²⁶⁶ Ali E. Hillal Dessouki, "The Politics of Strategic Imbalance: Israel and Palestine Question", **Alternative Approaches to The Arab-Israeli Conflict**, Washington D.C.: Center for Contemporary Arab Studies, 1984, s. 15.

²⁶⁷ Khalidi, s. 30-36; Tessler, s. 820.

²⁶⁸ Harms, s. 133.

²⁶⁹ Aronson, **Israel, Palestinians and Intifada**, s. 23.

anlamda 1967-1978 yılları arasında kolektif cezalandırma yaklaşımı ev yıkımlarıyla desteklenerek, işbirlikçi ve destekçi olan veya olduğundan şüphelenilen Filistinlilere ait 1224 evin yıkılmış veya mühürlenmiştir.²⁷⁰ Uygulamalar karşısında BM, 31/106 ve 31/186 sayılı kararlarıyla (1976)²⁷¹ İsrail'in tekrarlanan saldırganlığını teyit etmiştir. Ancak Filistinlilere yönelik idari ve askeri önlemler devam etmiştir. Dengeyi sağlamak için İsrail, Batı Şeria'da statükoyu koruyacağı ve idaresinin kabul edileceği ümidiyle yerel seçimler düzenlemiş, ancak sonuç Filistin kimliğini güçlendirerek güvenlik beklentisini olumsuz etkilemiştir.²⁷²

1976 yılı Temmuz ayında Filistinli eylemcilerin Fransız Havayolları'nın uçağını kaçırarak, Uganda-Entebbe'ye indirmeleriyle başlayan İsrail sınır ötesi kurtarma operasyonu, İsrail-Filistin çatışmasının sınır ötesine yansması olmuştur. Filistinli örgütler eylemlerini tekrar İsrail sınırları dışına taşıırken, aynı yıl ABD'de Jimmy Carter Başkan (1977-1981) seçilmiştir. Carter ile birlikte İsrail-Filistin çatışması ve İsrail-Arap çatışmasına ilişkin Nixon dönemi Kissinger politikaları değişime uğramıştır. Carter, Kissinger'in mekik diplomasisi yöntemini, tarafları bir masa etrafında toplama şekline dönüştürme isteği, İsrail'in FKÖ ile görüşmeyi kabul etmemesi ve Likud'un iktidara gelmesinden sonra güçlenen muhafazakar eğilimden dolayı uygulanamamış, çatışma kalıcılığını korumuştur.²⁷³

Likud Partisi 17 Mayıs 1977'de Menahem Begin başkanlığında iktidara geldikten sonra, FKÖ'yü yıkıcı bir unsur olarak ilan etmiştir.²⁷⁴ 1977 sonrasında İsrail'in FKÖ politikası; Knesset Dışişleri ve Savunma Komitesi Başkanı olan Yitzhak Rabin'in "FKÖ ile görüşme olmaz. FKÖ ile diyalog ancak savaş meydanında olur"²⁷⁵ ifadesi paralelinde yürümüştür. FKÖ'nün Filistinlileri temsil etmemesi, terörist örgüt kimliği ve terör maskesiyle Filistin milliyetçiliğini tahrik etmesi, İsrail'in görüşmeyi reddetmesinin

²⁷⁰ F. Robert Hunter, **The Palestine Uprising**, California: University of California Press, 1991, s. 45.

²⁷¹ UN/RES/31/106 (1976). UN/RES/31/186 (1976).

²⁷² Aronson, **Creating Facts**, s. 54-55.

²⁷³ Walter Laqueur, Barry Rubin, **The Israeli-Arab Reader: A Documentary History of The Middle East Conflict**, New York: Penguin Books, 1969, s. 206-207.

²⁷⁴ Pappé, s. 306. Likud, ekonomik olarak serbest piyasa esaslı liberal modelle birlikte karma ekonomik politikaları benimsemiştir. Filistinlilere karşı ise Filistin Devleti'ne karşı çıkan, Batı Şeria ve Gazze'de yerleşim yerleri açılmasını öngören politikaları savunmanın yanı sıra, Camp David görüşmeleri sonucunda Sina'yı Mısır'a geri vermiştir. Judea, Samari ve Gazze'de Yahudi yerleşimlerinin haklılığını sürekli savunmuş, Ürdün Irmağı'nı İsrail'in Doğu sınırı, Kudüs'ü de ebedi başkent olarak kabul etmiştir. Ürdün Irmağı'nın batısında bir Filistin Devleti'nin kuruluşuna karşı çıkarken, bağımsız bir devlet yapısı içinde olmamak şartıyla Filistinlilerin kendi kendilerini yönetmesine muhalefet etmemiştir. Genel anlamda Filistinlileri terörist olarak nitelendirme eğiliminde olduğu görülmektedir. Likud Partisi'nin manifestosu şu şekildedir; Yahudi halkının İsrail toprağı hakkı sonsuzdur, tartışılmaz ve güvenlik ile barış hakkımızla bağlantılıdır. İsrail Devleti'nin Judea, Samaria ve Gazze'de egemenlik hakkı ve iddiası vardır. İsrail toprağının batısının bir parçasının yabancı bir güce teslimi bu ülkedeki hakların inkarıdır. John David Rausch, "Likud Party", **The Encyclopedia of The Arab-Israeli Conflict**, Ed. Spencer C. Tucker, California: ABC-CLIO, 2008, s. 635-636.

²⁷⁵ Cattan, s. 315.

gerekçeleri olarak ortaya çıkmıştır. Camp David Anlaşmaları (1978-1979) İsrail'in Mısır ile sınır sorunlarını önemli ölçüde çözdüğü, karşılıklı tanımayı sağladığı ve Filistinlilerle ilgili olarak devletleşmeyi öngörmeyip özerkliği seçenек kabul ettiği için, İsrail'in Filistinlilere yönelik güvenlik politikalarına odaklanmasını sağlayan bir ortam oluşturmuştur.

İsrail'in 1975 yılında başlayan Lübnan iç savaşı sırasında FKÖ'yü Marunilerle karşı karşıya getirip yıpranmalarını sağlaması, FKÖ'nün İsrail'e Lübnan sınırından saldırılar düzenlemesini engelleyememiştir. Bu durum, İsrail'in sorunun etkilerini azaltmak için fiili müdahale ihtiyacını gündeme getirmiştir. Filistinli eylemcilerin Mart 1978'de Haifa'da bir otobüse yaptıkları saldırıda 34 İsrailinin hayatını kaybetmesi üzerine İsrail, 15 Mart'ta Litani Operasyonu ile Güney Lübnan'ı işgal etmiştir.²⁷⁶ BM'nin 425 sayılı kararla²⁷⁷ İsrail'in çekilmesini istemesi, tampon görevi yapacak UNIFIL'in görevlendirilmesi İsrail ile FKÖ arasındaki çatışmaları durduramamıştır. İşgal ve öncesindeki yoğun bombardımanın neden olduğu kayıplar ve yerleşim yerlerinin tahribi, güneyden kuzeye kitle göçünü tetiklemiştir. Böylece İsrail, kuzey sınırındaki FKÖ tehdidini kuzeye öteleme imkanı bulmuştur. İsrail operasyonunun ardından Lübnan'dan çekildikten sonra da, güvenlik şeridi olarak gördüğü bu bölgeye FKÖ'nün yerleşmesini önlemek için sürekli olarak bombalayarak baskı altında tutmuştur.²⁷⁸ İsrail'in Filistinliler üzerinde oluşturduğu bu baskıyla Filistinlilik bilinci ve devlet beklentisini ortadan kaldırmayı hedeflediği görünür hale gelmiştir. Bir diğer tespit de, İsrail'in askeri operasyonlardan elde ettiği nispi kazançların, benimsediği güvenlik sağlama anlayışının sürekliliğine katkı yapmaya devam ettiğidir.

BM Güvenlik Konseyi, 427 sayılı kararıyla (1978)²⁷⁹ İsrail'in Lübnan'dan derhal ve tamamen çekilmesini istemiş, 436 sayılı kararıyla (1978)²⁸⁰ da düşmanlığa taraf olan kesimlerin şiddet eylemlerini sona erdirmesi için çağrıda bulunmuştur. İsrail'in Lübnan'a yönelik Litani Operasyonu, ABD Dışişleri Eski Bakanı George W. Ball tarafından bir savunma hareketi olarak görülmemiş, Batı Şeria ve Gazze'deki işgal topraklarının daha sorunsuz olarak bünyeye katılması için FKÖ'yü saf dışı bırakma planı olarak

---

²⁷⁶ Smith, s. 359.

²⁷⁷ UN/SC/RES/425 (1978).

²⁷⁸ Yezid Sayigh, s. 495.

²⁷⁹ UN/SC/RES/427 (1978).

²⁸⁰ UN/SC/RES/436 (1978).

değerlendirilmiştir.²⁸¹ Bu yaklaşımdan ABD'nin resmi duruşunun siyasi olduğu, İsrail'in haklılığının tartışma konusu olduğu, ancak ABD cari politikasının İsrail lehine sonuç ürettiği çıkarımında bulunulabilir.

Filistinli eylemcilerle silahlı mücadele sürerken, hukuksal düzenlemelere devam edilmiştir. Acil Durum Savunma Düzenlemeleri 111. maddesinin sorunlu uygulamalara neden olan gözaltına alma ile ilgili hükümleri 1979'da gözden geçirilmiştir. Tutuklamayı takip eden 48 saat içinde yasal onay alınması zorunlu kılınmıştır. Ayrıca gözaltına alınmayı gerektiren devlet güvenliğine muhalif durumun ve gözaltına alınan kişiye yapılan muamele tam soruşturmaya tabi kılınmıştır. Bu değişikliğin sonucu olarak 1979 yılı sonrasında Filistinli gözaltıların sayısı önemli ölçüde azalmıştır. Bu doğrultuda idari tutuklamanın Yahudilere yönelik istisnasının Filistinlilere karşı şiddet eylemleri gerçekleştiren KACH Hareketi üyeleri üzerine uygulanması olduğu dikkate alındığında,²⁸² idari tutuklamanın Filistinlilere özel bir güvenlik önlemi olarak uygulamada bulunduğu açıklık kazanmıştır.

1980 yılı öncesinde İsrail ordusu, Arap komşularına karşı konvansiyonel savaş konsepti içinde hazırlık ve teşkilatlanma yapmaya başlamıştır. Konvansiyonel savaş hazırlığının yanı sıra, 1970'lerin ortalarından itibaren iki katına çıkan (700) daha sonrada 1980'ler ile birlikte yılda 3.000'e yükselen Filistinlilerin ayaklanma formundaki eylemlerine yönelik yeni bir güvenlik politikası oluşturulma ihtiyacı belirginleşmiştir.²⁸³ Çatışmanın Filistin tarafında ise, 1979 yılından itibaren İsrail'e karşı tehdit oluşturan milliyetçi motivasyonlarla hareket eden Filistinli gruplara, dini motivasyonlarla hareket eden ve İsrail'i Müslümanların düşmanı olarak tanımlayarak yok edilmesini amaç edinen Filistin İslami Cihad örgütü eklenmiştir.²⁸⁴ Bu durum karşısında Başbakan Yardımcısı Yigal Yadin, Filistinlilerle bir iç savaşı göze alacak Büyük İsrail fanatikleri bulunduğunu ön plana çıkararak, mücadelenin dini ideolojiler üzerinden de yürütülebilecek altyapısı olduğuna işaret etmiştir. İsrail ve Filistin tarafları arasında karşılıklı tırmanan gerilimin ve Likud'un ideolojik etkisinin, İsrail güvenlik politikasındaki ağırlığı artması sonucu, Filistinlilere ve onların kurumlarına karşı taciz politikası ile Yahudi yerleşimcilere karşı daha hoşgörülü

²⁸¹ Cattan, s. 151-152.

²⁸² Dowty, s. 133-134; Raphael Cohen-Almagor, "Reflections on Administrative Detention in Israel: A Critique", **Challenges to Democracy: Essays in Honor and Memory of Isaiah Beilin**, Surrey: Ashgate Publishing, 2000, s. 207. İdari tutuklama, tehlikeli bir girişimin önlenmesi için hayati bilgi kaynaklarının açığa çıkmasını engellemek amacıyla henüz resmi soruşturma açılmadığı durumlarda başvurulan bir yöntemdir.

²⁸³ Todd M. Ferry, **The Palestine Israel Conflict**, Miami: Pluto Press, 2008, s. 142.

²⁸⁴ Filistin İslami Cihad Örgütü amaç ve yöntemleri ile ilgili bkz. Meir Hatina, **Palestinian Radicals: The Islamic Jihad Movement**, Tel-Aviv: The Moshe Dayan Center Press, 1994, s. 9-12.

yaklaşım açıkça izlenebilir hale gelmiştir.²⁸⁵ Bu paralelde Filistinlilere ait Bir Zeit Üniversitesi ‘düşmanca siyasi faaliyetler merkezi’ ilan edilmiş ve Filistinli örgütlerin gençlik kolları üzerindeki baskı arttırılmıştır.²⁸⁶

Begin hükümetinin bu yaklaşımının devamı niteliğinde, Batı Şeria’da Filistin liderliği oluşumunu engellemek için uyguladığı baskı ve belediye başkanlarını görevden alarak sınır dışı etme politikası, BM’nin 34/29 sayılı kararıyla (1979)²⁸⁷ teyit edilerek, İsrail’in bu uygulamalardan vazgeçmesi için çağrıda bulunulmuş, 34/90 sayılı kararlar (1979)²⁸⁸ kitle tutuklaması, idari gözaltı faaliyetleri, kötü muamele ve Arapların evlerin yıkılması uygulamaları nedeniyle İsrail kınanmıştır. BM kararlarındaki tespitler, çatışmada ve güvenlik politikasının belirlenmesinde ötekileştirmenin etkisinin arttığını göstermektedir.

1980’ler ile birlikte Filistinliler bağlamındaki güvenlik politikası; İsrail vatandaşları ve mallarının roket saldırılarından korunması, kendi sınırları içinden İsrail askeri ve sivil hedeflerine karşı girişilecek saldırıların önlenmesi ve saldırılara karşı etkin cevap üretilmesi üzerine kurulmaya başlanmıştır.²⁸⁹ Aynı dönemde İsrail kamuoyunda, Filistin sorununun çözümünü sağlayacak 700.000-800.000 Filistinlinin sürülmesini sağlayacak bir savaşa yönelik geniş destek dikkat çekmektedir.²⁹⁰ Bu düşüncüyü destekler şekilde 1980 yılında yapılan kamuoyu yoklamalarında % 96.6 oranında İsrail’de daha az Arap olması istendiği, %83.1 oranında Araplara güvenmenin imkansızlığına inanıldığı ve %87 oranında Araplar üzerinde izleme faaliyetlerinin arttırılmasının istendiği ortaya çıkmıştır.²⁹¹ Bu sonuç ışığında İsrail’in ötekileştirme politikasının başarılı olduğu ve güvenliğin ayırım üzerinden gerçekleştirilebileceği bir ortamın oluşmaya başladığı tanımlı hale gelmiştir.

İsrailli Yahudilerin eğilimini kendi politikasıyla birleştiren Begin, Haziran 1980’de Batı Şeria’da Filistin ulusal liderliği oluşumunu önlemek için üç belediye başkanını (el-Halil, Halhul, Şeyh Tamami) görevden almıştır. Nablus’un Filistinli Belediye Başkanı’nın suikaste yaralanması, el-Halil’de pazar yerine bomba atılması olaylarına Begin hükümetinin hemen soruşturma açmaması, yerleşimcilere yönelik sorgulama ve tutuklama

²⁸⁵ Yedioth Ahronoth (11 June 1980).

²⁸⁶ McDowall, s. 104.

²⁸⁷ UN/RES/32/29 (1979).

²⁸⁸ UN/RES/32/90 (1979).

²⁸⁹ Cohen, s. 39-40.

²⁹⁰ Haaretz (23 May 1980).

²⁹¹ Sammy Smooha, *The Orientation and Politization of The Arab Minority in Israel*, Haifa: University of Haifa Press, 1984, s. 78.

yapmaması da aynı yaklaşımın tamamlayıcısı olmuştur. Resmi açıklamaların olayların sorumluluğunu FKÖ üzerinde bırakmak yönünde olduğu da dikkate alınınca, Begin'in Filistinlileri birbirine düşürerek İsrail'in güvenlik katsayısını artırma politikasını devam ettirdiği belirlenmiştir.²⁹² İsrail'in bu uygulamasına tepki olarak BM Güvenlik Konseyi, 471 sayılı kararıyla (1980)²⁹³ Nablus, Ramallah ve el-Bireh belediye başkanlarına suikast düzenlenmesini kınamış, suçluların yakalanması için çağrıda bulunmuş, 484 sayılı kararıyla (1980)²⁹⁴ el-Halil ve Halhoul belediye başkanlarının sınır dışı edilmesine vurgu yaparak, evlerine ve sorumluluklarına geri dönmelerinin bir zorunluluk olduğunu ilan etmiştir. BM Genel Kurulu da 35/207 sayılı kararıyla (1980)²⁹⁵ İsrail'in Filistin halkına karşı saldırganlığını kınamıştır.

Uluslararası ortamdaki eleştirilere rağmen Begin hükümetinde 1981 yılında Savunma Bakanı olan Ariel Sharon döneminde, işgal altındaki bölgelerde Filistinlilere yönelik baskı artmıştır. Filistin kurumsal altyapısının tesis edilmesi, Filistin birliğinin oluşturulmasına yönelik bir hareket olarak görüldüğünden, savaş nedeni sayılmış ve geniş ölçekli tutuklamalara girişilmiştir. Ayrıca Filistinlilerin birliğini sağlayacak yapılmalara alternatif olarak İsraili şarkiyatçı Menachem Milson'un yardımıyla 'Köy İttifakları' adıyla bir yapı kurulmuştur. Bu politikanın sonraki aşamasında bölge yöneticisi olarak atanan Milson, FKÖ yanlısı belediye başkanlarını (Nablus, Ramallah ve el-Bireh) görevden almıştır.²⁹⁶ İsrail'in tutumu, güvenlik politikası güzergahını Filistin halkı → FKÖ → terör düzlemine taşımıştır.

Bu betimlenen çerçeve dahilinde Begin hükümeti 1981 yılında İsrail-Filistin çatışması bağlamındaki politikasını; çatışmayı İsrail'deki ve diasporadaki Yahudilerin ortak mücadelesi olarak tanımlamak, Yahudi halkının İsrail topraklarındaki tarihi haklarının sorgulanamayacağı tezini ön plana çıkarmak ve barış için daha fazla çaba sarfetmemek üzerine kurmuştur.²⁹⁷ BM, İsrail'in bu politikası karşısında 36/120 sayılı kararıyla (1981)²⁹⁸ Filistin halkının geleceğinin FKÖ'nün sürece katılımıyla olacağını teyit etmiş, 36/147 sayılı

---

²⁹² **Le Monde** (3 May 1980); **Washington Post** (4 May 1980).

²⁹³ UN/SC/RES/471 (1980).

²⁹⁴ UN/SC/RES/484 (1980).

²⁹⁵ UN/RES/35/207 (1980).

²⁹⁶ Detay için bkz. Aronson, s. 243; Pappé, s. 307; Avishai, s. 292.

²⁹⁷ **Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**, s. 107.

²⁹⁸ UN/RES/36/120 (1981).

kararıyla da (1981)²⁹⁹ İsrail'in 1967'den beri işgalinde bulunan topraklardaki uygulamalarının Cenevre Konvansiyonu'nun Savaş Zamanında Sivillerin Korunması Anlaşması'nın ihlali olduğunu vurgulamıştır. BM'nin İsrail güvenlik uygulamalarının meşruluğunu kabul etmeyen tutumuna karşı ABD, FKÖ'ye yönelik dışlayıcı tutumuna, terörizmi kınaması şartını da eklemiş, ardından İsrail ile 30 Kasım 1981'de Stratejik Ortaklık Anlaşması imzalamıştır.³⁰⁰ Bu anlaşmayla İsrail'in güvenlik amaçlarının tamamı olmasa da bir kısmının karşılamıştır. Diğer taraftan asıl kazanç, ABD'nin İsrail güvenlik politikaları çizgisinde tutulabilmesi olmuştur.

1978 yılındaki Litani Operasyonu ile Lübnan'dan İsrail'e yönelik FKÖ saldırılarını kesemeyen Sharon, FKÖ sorununa kalıcı bir çözüm sağlayacak daha kapsamlı ve İsrail'in güvenlik politikalarına uygun biçimde Güney Lübnan'da düzenlemeye gidilmesini esas alan Büyük Çamlar ve Küçük Çamlar olarak iki aşamalı bir plan hazırlamıştır. Planın küçük aşaması güneyde Litani Irmağı'na kadar olan kısmı, büyük aşaması ise Beyrut'a kadar olan bölgeyi büyük ölçekli bir saldırıyla işgal etmeyi hedeflemiştir.³⁰¹ İsrail'in bu işgalden güvenlik ve siyasi anlamda beklentileri: Filistinli eylemcileri Galile yerleşim yerini tehdit edemeyecek kadar uzağa ötelemek; FKÖ altyapısını ortadan kaldırmak; Suriye birliklerini Lübnan'ı terke zorlamak; Falanjistlerin Lübnan'ı rahatça kontrol edebilmesini sağlamak; FKÖ'nün Batı Şeria ve Gazze'deki etkisini azaltmak; bölgeyi FKÖ desteğinden mahrum bırakarak, işgal altındaki topraklarda Filistinlilerin İsrail yönetimine karşı dirençlerini kırmak; özerklik için Camp David formülünü sunmak; Batı Şeria ve Gazze'nin ilhakına imkan tanımak; FKÖ'yü mültecileri ve silahlı unsurları Lübnan'dan sürmek; Lübnan'da Mısır'da olduğu gibi anlaşma yoluyla FKÖ'nün eski konumuna dönemeyeceği dost bir hükümet kurmak olmuştur. Uluslararası yargıç Herry Cattan, bu beklentilerle gerçekleşecek hareketin doğrudan Filistin ulusal hareketini bitirmeyi hedeflediği tespitini yaparken, UNRWA diplomatlarından John Reddaway'e göre ise, güvenlik kuşağı ihtiyacının ötesinde bu işgal planının amacı; Avrupa'da Yahudilere karşı düzenlenen saldırılara bir cevap olarak Filistinli eylemcilerin cezalandırılmasıdır.³⁰² Sebep-sonuç ilişkisi ne olursa olsun İsrail'in

²⁹⁹ UN/RES/36/147 (1981).

³⁰⁰ Yehuda Lukacs, **The Israeli-Palestine Conflict**, Cambridge: Cambridge University Press, 1992, s. 420-434. Bu anlaşmaya göre; ABD-İsrail daimi askeri komitesi kurulması, ortak deniz ve hava tatbikatları düzenlenmesi, ABD acil görev gücü için İsrail'de askeri ikmal sahası oluşturulması, ABD ordusunun İsrail limanlarını kullanması ABD'nin İsrail'e askeri hibeleri arttırması ve İsrail'e misket bombası vermesi hükümlerinin esas alındığı görülmektedir. Anlaşma 1981'de İsrail'in Golan Tepeleri'ni ilhak etmesinden sonra askıya alınsa da 1983'te tekrar geçerli kılınmıştır. Cattan, s. 229-230.

³⁰¹ **A.g.e.**, s.150-151.

³⁰² Cattan, s. 151-152; John Reddaway, **Israel and Nuremberg, Are Israel's Leaders Guilty For War Crimes?**, London: EAFORD, 1983, s. 10.

askeri çözümü tek seçenek olarak kullanma konusunda istikrar ve ısrarında bir değişim meydana gelmemesi dönemin realitesini oluşturmuştur.

Bu dönemde Filistinlilerin eylemlerine karşı İsrail güvenlik endişeleri, yükselen Filistinlilik bilinci ve Güney Lübnan'da örgütlenen Filistin direniş eylemlerinin sayısındaki artış şeklinde belirginleşmiştir. Tanımlanan durum karşısında Likud hükümeti güç kullanarak bir bütün olarak Filistin sorununu çözmek istemiştir.³⁰³ Sharon, bu paralelde Lübnan'daki Filistin mülteci kamplarını tamamıyla yok edilmesi gereken terörist kamplar olarak görmüştür.³⁰⁴ Begin hükümeti FKÖ'nün Lübnan'daki üslerinin vurulmasının Filistin milliyetçiliği yok etmeyeceğini, ancak FKÖ altyapısındaki yaşanacak tahribatın yıllarca süreceğini ve FKÖ'nün Batı Şeria ve Gazze'deki etkisini azaltacağını değerlendirmiştir. Bu durumun işgal altındaki bölgelerdeki ılımlı Filistinli liderlerin İsrail tarafından ileri sürülen şartlarda bir özerkliği kabul etmelerinin yolunu açacağı da bir diğer varsayım olarak ortaya çıkmıştır.³⁰⁵ Operasyon, Lübnan'daki Filistinliler üzerinden işgal topraklarındaki Filistinlileri etki altına alarak güvenliği geliştirmeyi amaç edindiğinden, sonuçları işgal topraklarının geleceğini de ilgilendirmiştir.

Bu beklentiler ve ABD'den aldığını düşündüğü üstü kapalı destekle hareket eden Sharon'a beklediği mazeret, 3 Haziran'da İsrail'in Londra Büyükelçisine Abu Nidal örgütüne yapılan saldırıyla gelmiştir. Sharon, FKÖ'nün varılan ateşkes şartlarının ihlal edip etmediğine bakmaksızın bu olayı kullanarak, yapılan saldırıyı sanki FKÖ ateşkesi ihlal etmiş gibi göstererek Beyrut ve Güney Lübnan'daki FKÖ hedeflerine hava saldırısı düzenlemiştir. Saldırının devamı olacak nitelikte Begin kabinesi de 25 millik bir işgale onay vermiştir. İşgalin ilk haftası içinde Küçük Çamlar Planı'nı hedeflerine ulaşmasına rağmen, iki ay boyunca Beyrut'u bombalamaya devam edilmiştir.³⁰⁶ Bombardımanın ardından başlayan kara hareketiyle Beyrut'a doğru ilerleyen İsrail, daha önce ifade edilen güvenlik ve askeri beklentileri doğrultusunda Filistinlileri mümkün olduğunca kuzeye ötelemek için Filistin mülteci kamplarını sistematik olarak tahrip etmiştir. Cattan, uluslararası komisyon raporuna dayanarak askeri hareketler sırasında misket ve fosfor bombasının kullanıldığını, yerel halkın canlarını kurtarmaları için bölgeyi terketmesini isteyen bildirilerin uçaktan

---

³⁰³ Pappé, s. 311-312.

³⁰⁴ Yitzhak Kahan, Aharon Barak, Yona Efrat, **Final Report: The Commission of Inquiry into The Events at The Refugee Camps in Beirut**, New York: Karz-Cohl, 1983, s. 15.

³⁰⁵ Avner Yaniv, **Dilemmas of Security: Politics, Strategy and The Israeli Experience in Lebanon**, New York: Oxford University Press, 1987, s. 19-21.

³⁰⁶ Tessler, s. 576.

atıldığını, yerel halkın FKÖ'nin varlığını artık kaldıramayacak derecede terörize bir ruh hali kazanması için çaba gösterildiğini aktarmaktadır. İsrail'in FKÖ'nün silahlarıyla birlikte kayıtsız şartsız teslim olma isteği FKÖ tarafından reddedilmiştir. Ancak sivil kayıpların yüksek olması FKÖ'yü Lübnan ile anlaşma yaparak Beyrut'tan geri çekilmeye zorlamıştır. 12 Haziran'da FKÖ çeşitli Arap ülkelerine gitmek üzere Beyrut'u terketmeye başlamış, Lübnan hükümeti de çekilme sırasında tampon görevi görmek üzere Fransız, İtalyan ve ABD çok uluslu gücünü davet etmiştir. ABD garantisi üzerine İsrail, çekilen FKÖ'ye müdahalede bulunmamıştır.³⁰⁷ Operasyon bağlamında İsrail, stratejik sonuç tartışmalı olmakla birlikte, güç kullanarak güvenlik açısından istediği taktik amaca ulaşmıştır.

23 Ağustos 1982'de Lübnan Cumhurbaşkanı olarak seçilen Falanjist kesimden Bashir Pierre Gemayel de, İsrail askeri hareketından geriye kalan Filistinlilerin Lübnan'dan sürülmesini konusunda fikir birliği içinde olmuştur. Ancak Gemayel'in öldürülmesi yöntem değişikliği gerektirmiştir. Sonuçta, Beyrut tekrar işgal edilmiş, eleştirilere aldırış edilmeden Filistin mülteci kamplarına karşı askeri hareket yapılmıştır.³⁰⁸ Bu çerçevede 16-18 Eylül 1982'de Sabra Chatila mülteci kampında Falanjistlerin Filistinli mültecileri öldürmesine seyirci kaldığı iddiası, İsrail'in Filistinlilere yönelik yaklaşımının bir göstergesi olarak kabul edilebilir. İsrail kabinesi 20 Eylül'de yayınladığı bildiriyle İsrail güçlerine yapılan suçlamanın güçlü dayanaklardan yoksun olduğuna ve teröristlerin tahliye anlaşmasını ihlal ederek, geride 2.000 eylemci bıraktığına vurgu yapmış, İsrail güçlerinin Lübnan'da sivillere zarar vermek için değil, teröristleri ele geçirmek için bulunduğunu açıklamıştır.³⁰⁹ İsrail taktik amaçlarını gerçekleştirdikten sonra 20 mil genişliğinde bir güvenlik şeridi oluşturup, buranın güvenliğini de kendi güdümündeki Emile Lahoud komutasındaki Güney Lübnan Ordusuna bırakarak 6 Haziran 1985'te geri çekilmiştir.

Sabra ve Chatila'da Filistinlilerin maruz kaldıkları durumun İsrail ordusu ile olan bağlantısı, Anayasa Mahkemesi bünyesinde bir araştırma komisyonu kurulmasını sağlamıştır. Komisyon, Başbakan Begin'in katliamdan haberi olmadığı iddiasını kabul ederken, Sharon'un Savunma Bakanlığı görevine uygun olmadığına karar vermiş, birkaç yüksek rütbeli subayı ihraç ederken İsrail'i dolaylı olarak katliamdan sorumlu tutmuştur.³¹⁰

Diğer taraftan Lübnan hareketından sonra kurulan ABD, Kanada, Fransa, Güney Afrika ve

³⁰⁷ Cattan, s. 155, 160-161.

³⁰⁸ Morris, *Righteous Victims*, s. 540-542.

³⁰⁹ Cattan, s. 161-162, 178.

³¹⁰ Pappé, s. 314.

İrlandalı yargıç ve profesörlerden oluşan uluslararası araştırma komitesi ise, İsrail'in ölümlerin gerçekleştirilmesinde kolaylaştırıcı rol oynadığı için suçlu olduğuna karar vermiştir.³¹¹ BM de 37/134 sayılı kararıyla (1982)³¹² Sabra ve Chatila katliamını dehşetle karşılamış ve sivil Filistinlilerin kayıpları nedeniyle İsrail'i kınamıştır. İsrail'in Lübnan'da Filistinlilere karşı tutumu, duyduğu düşmanlığı tanımlı hale getirmiştir. İsrail hukuk yapısının olayı küçük sonuçlarla geçiştirme davranışı, bu tespitin ispatı olarak alınmaya uygundur.

Carter'dan sonra ABD Başkanı seçilen Ronald Reagan'ın (1981-1989) Lübnan'ın işgali ve yaşanan olaylara ilişkin olarak İsrail'i kamuoyu önünde kınasa da, seçim kampanyası sırasındaki televizyon programında İsrail'in teröristleri izlediği için suçlanamayacağını ifade etmiştir.³¹³ SSCB ise tutumunu, BM ile ABD arasında bir yere yerleştirerek denge konumunu korumuştur.

İsrail için gerçek anlamda ilk düşük yoğunluklu savaş deneyimi olan Lübnan hareketi (1982), İsrail tarihinde ulusal görüş birliğiyle desteklenmeyen ilk savaş olmuştur. Birçok İsraili bu savaşın Araplarla yapılmak zorunda kalınan 'seçeneksizlik' savaşı olmayıp, 'seçilen savaş' olduğunu düşünmüştür. Bu durum, Likud ve İşçi Partisi'nin Knesset seçimlerinde güç kaybına neden olurken, Likud'un katı politikası, İşçi Partisi'nin de Batı Şeria ve Gazze üzerinden yürüttüğü barış açılımındaki duruşu bozulmuştur.³¹⁴ 1982 yılında yapılan hareket FKÖ'yü Lübnan'dan çıkarmayı başarmıştır. Ancak Filistin ulusal hareketinin ortadan kalkmasını sağlayamamış aksine güçlenmesine neden olmuş, Filistin sorununu uluslararası kamuoyunun dikkatine taşımıştır. Yine aynı paralelde İsrail'in işgal topraklarındaki güvenlik politikasının yansımaları olan baskılar, Filistin halkının kendi devletlerine sahip olma isteğini pekiştirmiştir.³¹⁵ Bu bakımdan İsrail güvenlik politikasının, silahlı mücadele boyutunda taktik başarılar sağlamakla birlikte, beklenen siyasi sonuçları üretilmediği, Filistinlilerin mücadele ve beklentilerine son veremediği açığa çıkmıştır.

---

³¹¹ Cattan, s. 180-182, 190, 194.

³¹² UN/RES/37/134 (1982).

³¹³ Cattan, s. 165.

³¹⁴ Cohen, s. 47; Ben-Ami, s. 187. 1988'de yapılan kamuoyu araştırmasına göre İsrail kamuoyunun %88'i Lübnan'daki FKÖ üslerine hava saldırını, %36'sı Filistin mülteci kamplarından intikam alınmasını, %71'nin de FKÖ'nün Lübnan'dan tasfiye edilmesini desteklediği görülmektedir. Sammy Smooha, **Arabs and Jews in Israel: Change and Continuity in Mutual Intolerance**, Boulder; Westview Press, 1989, s. 67.

³¹⁵ Tessler, s. 584; Cattan, s. 162. 1982'de Time Dergisi tarafından yapılan ankette Filistinlilerin %98'inin kendi devletlerinin olmasını ve %86'sının da bu devletin FKÖ'nün idaresinde olmasını istediği görülmektedir. Harms, s. 131.

ABD Başkanı Regan, 1982 yılında İsrail-Filistin çatışması bağlamında ileri sürdüğü Reagan Planı'nda³¹⁶ Filistinlilere kapasiteleri ölçüsünde iç güvenliğin sağlanmasında rol verilmesini önermiştir. İsrail, Camp David Anlaşması'nda iç ve dış güvenliğin ayrı tanımlanmadığı ve terörist olarak kabul ettiği FKÖ'nün güvenlikte söz sahibi olamayacağı gerekçeleriyle ilk aşamada plana itiraz etmiştir. Başkan Reagan'ın İsrail'in sadece askeri başarılarla adil ve kalıcı barışı getiremeyeceğini, İsrail'in güvenliğinin Filistinlilerin tanınmasıyla mümkün olacağını, ABD'nin İsrail'in güvenliğinin koruyucusu olduğunu ve İsrail'e karşı bir tehdidi kabul etmeyeceğini ifade etmesinden sonra İsrail, Reagan Planı'nı desteklemiştir.³¹⁷ Plana ve ifadelerine bakıldığında ABD'nin çatışmanın temelini, İsrail'in güvenlik hakkı ile Filistinlilerin meşru hakları arasında bir uzlaşmazlık olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu kapsamda İsrail'e güvenlik garantisinin verilmesi ise, İsrail'in güvenlik gerekçesinin arkasına saklanmasını kolaylaştırmıştır.

BM Güvenlik Konseyi, 520 sayılı kararıyla (1982) İsrail'in Beyrut'u işgalini kınarken, Genel Kurul 37/222 sayılı kararıyla (1982) işgal nedeniyle Filistinlilerin durumunun kötüleştiğini, 38/83 sayılı kararlar (1983) da İsrail'in Filistinlilerin evlerini cezalandırıcı kapsamda yıkmakta olduğunu saptamıştır.³¹⁸ Bunun üzerine 38/74 sayılı kararıyla (1983)³¹⁹ İsrail'in Cenevre Konvansiyonu'nu ihlallerini savaş suçu olarak ilan etmiş, Filistinlilerin seyahat özgürlüklerinin kısıtlandığına vurgu yapmış, belediye başkanlarını sınır dışı etmemesi için talepte bulunmuş, Golan'daki Arap yerleşiklere zorla İsrail vatandaşlığı ve kimlik kartı verilmesini kınamıştır. ABD bölgede dengeleri, İsrail yanlısı söylem ve eylemlerini fazla ön plana çıkarmadan sağlamaya çalışmıştır. BM ise, çatışma sürecinde objektif kararlar üretmiş, ancak yaptırım sağlayamamıştır.

İsrail'in 1977 yılı sonrasında güvenlik politikasındaki sağ eğilimli yaklaşım, Begin'in oluşturduğu ekol doğrultusunda şekillenmiştir. Bu ekol, 'Filistin terörizmi' söylemi üzerine yoğunlaşmış, FKÖ'nün tek düşman olduğu varsayımı üzerinden hareket etmiş, böylece düşman olarak tanımlı tarafa karşı ilhak politikası yürütmek kolaylaşmıştır.³²⁰ İsrail-Filistin çatışmasının terör üzerinden tanımlanması, Filistinlilerin meşru idealleri olan toplumdaki ziyade, cinayet şebekesi olarak algılanmasını sağlamıştır.

³¹⁶ **Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**, s. 109.

³¹⁷ Detay için bkz. Cattan, s. 296; McDowall, s. 46; Avishai, s. 344.

³¹⁸ UN/SC/RES/520 (1982). UN/RES/37/222 (1983). UN/RES/38/83 (1983).

³¹⁹ UN/RES/38/74 (1983).

³²⁰ Ilan Peleg, "The Israeli Right", **Contemporary Israel**, Colorado: Westview Press, 2009, s. 27.

Böylece, düşmanlık duygusunun sürekli kılınmasına uygun zemin oluşturulmuştur.³²¹ Terör üzerinden ötekileştirme, 1984 yılında iktidara gelen ulusal birlik hükümeti programına; İsrail'in FKÖ ile görüşme yapmayacağı şeklinde açıkça yansımıştır.³²² Savunma Bakanı olan Yitzhak Rabin de bu anlayışa paralel olarak Ağustos 1985'te Filistinlilerin boyun eğmesini ve beklentilerinin kırılmasını hedefleyen 'demir yumruk' politikasını uygulamaya koymuştur.³²³ İsrail'in bu FKÖ karşıtı tutumu, 1 Ekim 1985'te Tunus'taki FKÖ karargahına yönelik hava saldırısıyla da teyit edilmiştir.³²⁴

BM, İsrail'in Tunus'ta gerçekleştirdiği operasyonu 'silahlı saldırı fiili' olarak tanımlarken, Başkan Reagan meşru bir yanıt ve meşru müdafaa faaliyeti olarak nitelemiştir.³²⁵ BM Güvenlik Konseyi, 575 sayılı kararıyla (1985)³²⁶ İsrail'in saldırganlığını, BM Şartı'nın ve uluslararası hukukun ihlali sayarak kınamıştır. İsrail'in Filistinlilere yönelik olarak genel uygulamaları dahilinde BM, Genel Kurulu da 40/161 sayılı kararıyla (1985)³²⁷ İsrail'e kendi geleceğini belirleme hakkı ve topraklarının özgürlüğü için mücadele eden Araplara yönelik keyfi tutuklama ve gözaltına almaların sona ermesi için çağrıda bulunmuştur. Aynı kararlar işgalin kendisinin insan hakları ihlali olduğuna, belediye başkanlarının ve diğer Filistinlilerin sürgün politikasına tabi tutulduğuna vurgu yapılmış, savunmasız öğrencilere ateş açılması politikası başta olmak üzere İsrail'in Filistinli öğrencilere yönelik uygulamaları kınanmıştır. 40/168 sayılı kararıyla (1985)³²⁸ da İsrail'in çatışmayı hızlandırıcı ve yaygın hale getiren politikalarının bölgedeki barış için tehlike oluşturduğuna vurgu yapılarak, Filistin halkının ulusal bağımsızlık mücadelesinin FKÖ liderliğinde olduğu ilan edilmiş, Filistin topraklarında işgal edilmiş diğer topraklarda Filistin halkına karşı olan İsrail saldırganlığı kınanmış, ABD-İsrail stratejik işbirliği anlaşmasının İsrail bu politikalarını cesaretlendirdiği düşüncesiyle Filistin ve Arap halklarına karşı saldırganlık politikası yürüten İsrail'e askeri ve ekonomik yardım yapmamaları konusunda diğer devletlere çağrıda bulunulmuş, İsrail'in politika ve eylemleriyle barışsever bir ülke olmadığına işaret edilmiştir. Birleşmiş Milletler kararlarında geçen vurgu, eleştiri ve kınamalar bu fiillerin İsrail tarafından gerçekleştirilmiş olduğunun bir diğer ispatı olmuştur.

³²¹ Yehoshafat Harkabi, **Israel's Fateful Decisions**, London: I.B. Tauris, 1988, s. 112-113.

³²² <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/1+Basic+Policy+Guidelines+of+the+Governments+Pr og.htm> E.T. 08.03.2010.

³²³ Andrew Rigby, **The Living Intifada**, London: Zed Books, 1991, s. 54.

³²⁴ Avishai, s. 294.

³²⁵ Cattan, s. 231.

³²⁶ UN/SC/RES/575 (1985).

³²⁷ UN/RES/40/161 (1985).

³²⁸ UN/RES/40/168 (1985).

Genel anlamda 1980'ler İsrail ordusunun güvenlik politikasında değişimler yaşandığı yıllar olmuştur. 1973 Savaşı deneyimi İsrail'i cephe savaşlarından uzak durması gerekliliğini ortaya koyduktan sonra yeni politika, düşmanın uzaktan yüksek kapasite ile vurulması olarak değiştirilmiştir. Teknolojinin de desteğini alan bu değişiklik, kendini 'küçük ve akıllı' ordu şeklinde göstermiştir. 1979 yılında Mısır ile yapılan anlaşma sayesinde bu cepheye tahsis edilen kaynak güvenlik alanında teknolojik gelişmeye aktarılmıştır. Bir diğer değişim de, barış anlaşmasının İsrail askeri belgelerinde 'stratejik değer' olarak tanımlanmasıdır.³²⁹ 1985 yılına gelindiğinde Mısır, Ürdün ve Golan üzerinden meydana gelen Filistinli eylemcilerin saldırıların sükunete ermesi neticesinde, Filistinlilerle mücadele yaklaşımı Batı Şeria ve Gazze üzerinden planlanmaya başlanmıştır.³³⁰

Bu odaklanma neticesinde, 1985 yılında Seçim Kanunu'nun 63. maddesinde revizyona gidilerek, İsrail'in Yahudi halkının devleti olduğunu inkar eden siyasi oluşumların seçimlere girmesi engellenmiştir.³³¹ Yahudiliğin esas alınması Filistin görüşlerinin Knesset'te temsil edilemeyeceği sonucunu ortaya çıkarmış, bu da eşit şartlarda birlikte yaşama formülünü ortadan kaldırmıştır. Buradan hareketle, çatışmanın değişmeyen unsurunun ötekileştirme olacağı, değişikliğin siyasi ve askeri araçlarda sınırlı kalacağı açıklık kazanmıştır.

Soğuk Savaş aktörleri cephesinde ise İsrail lehine bir statüko hakim olmuştur. Mikhail Gorbachev'in SSCB Başkanı olarak (1985-1991) iktidara gelmesi sonrasında FKÖ'nün İsrail'i tanıması yönünde SSCB baskısına maruz kalması, SSCB'nin artık radikal Filistin taleplerine destek vermeyeceği bir dönemin başladığının işareti olmuştur.³³² Ancak bu dönemde SSCB'nin FKÖ'nün başlıca silah tedarikçisi haline geldiği de bir diğer tespittir.³³³ ABD'nin İsrail'i silahlandırma gerekçesi ise; İsrail'i taviz verebilecek kadar güçlü kılmak olarak belirginleşmiştir.³³⁴ ABD ve SSCB'nin bölgede barıştan ziyade kendileri lehine bir ilişkiler yumağı oluşturmanın peşinde koşmaları ve bu yönde tarafları çatışma istikrarı içinde tutarak kontrol etmek istemeleri dönemin konjonktürel tablosunu oluşturmuştur. Denge politikası, çatışmanın sürekliliği ile eş anlamlı hale gelmiştir.

³²⁹ Peri, s. 52.

³³⁰ Avishai, s. 347.

³³¹ Ami Pedhatzur, Aryeh Perliger, "The Challenge of Radical Parties to Democratic Regimes: Israel As An Example", **Democratic Culture**, VIII, sayı ibaresi yok, 2004, s. 100-103 (Bar Ilan Üniversitesi Hukuk Fakültesi tarafından yayınlanmaktadır). Ayrıca bkz. http://www.knesset.gov.il/description/eng/eng_mimshal_beh.htm#6 E.T. 02.03.2010.

³³² Hunter, s. 152.

³³³ Pappe, s. 309.

³³⁴ McDowall, s. 54.

İntifada'ya kadar olan dönemde İsrail-Filistin çatışması, İsrail-Arap savaşlarından kendine özgü kavram ve yöntemleriyle ayrılarak farklı bir kulvara taşınmıştır. Düşmanlığın sürekliliği varsayımıyla ötekileştirme ve izolasyon üzerinden güvenlik sorununu kaynağında orantısız güç kullanarak çözmek, Filistinlilere yönelik güvenlik politikasının genel kapsamını oluşturmuştur. İsrail yaşam düzeni, Filistinliler için uyulması zorunlu olarak tanımlanarak, aksi halde Filistinlilerin toprakları terk etmesinin istendiği siyasi ve toplumsal (Yahudi toplumu) bir talep yaratılmıştır. Filistinlilerin sosyal bütünlüğünün ve düşünsel birliğinin bozulması için şiddet eylemleri kullanılarak, direniş ve terörün eş anlamlı olması istenmiştir. Filistin milliyetçiliği, kimliği ve örgütlenmesinin baskı altına alınması için misilleme faaliyetlerine süreklilik kazandırılarak destek veren Arap devletlerinin caydırılması amaçlanmıştır. Misilleme Filistinliler üzerinde caydırıcılıktan ziyade cezalandırma işlevinde kullanılarak sivillere karşı şiddet kullanımı meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Mülteci kampları eylem merkezleri olarak görülerek, sürekli güç kullanımı yoluyla baskı altında tutulması ve mümkün olduğunca İsrail sınırlarından ötelenerek güvenlik şeridi oluşturulması esas alınmıştır. Çatışmada saldırgan savunma ve önleyici savaş konseptleri askeri boyutun değişmez unsurları olmuştur. Stratejik güvenlik sorununa taktik araçlarla çözüm aranarak Filistinliler üzerinde baskı, korku, endişe ve güvensizlik yaratılması amaçlanmış, böylece Filistinlilerin İsrail sınırları dışına gitmeleri hızlandırılmaya çalışılmıştır. Tüm bu çerçevede doğrultusunda sonuç alınabilmesi için ABD desteği etkin bir şekilde kullanılmıştır.

1.2.2.2. İsrail Güvenlik Anlayışı ve Politikasında Kırılma Noktası: İntifada

1967 yılından beri işgal altındaki topraklarda geniş ölçekli tutuklamaların, mahkeme edilmeden hapse atılmaların, sürgünlerin, dayanın, cezalandırıcı ev yıkımlarının ve kalabalığa karşı gerçek mermilerin kullanılmasının rutin haline gelmesi, İsrail'e karşı siyasi olduğu kadar kişisel bir tepki hareketi olarak da, bir Filistin halk ayaklanmasının altyapısını meydana getirmiştir.³³⁵ İsrail, bir yandan İntifada öncesi dönemde işsiz Filistinlilerin İsrail'de istihdamını sağlayarak protesto ve direniş olaylarının dışında kalmaları sağlamaya çalışırken, diğer taraftan da Filistinlilerin ekonomik bir güç olarak ortaya çıkmaması için Filistin ekonomisine yatırım yapılmamasını esas alan bir politika uygulamıştır.³³⁶ Bölgede devam etmekte olan İran-Irak Savaşı nedeniyle birçok Filistinlinin işgal altındaki topraklara

³³⁵ Don Peretz, *İntifada: The Palestinian Uprising*, Colorado: Westview Press, 1990, s. 4.

³³⁶ McDowall, s. 94; Raja Khalidi, *The Arab Economy in Israel*, London: Croom Helm, 1988, s. 116.

dönme zorunda kalması, İsrail'in yüksek öğretim yapmış Filistinlilerin iş imkanlarını kısıtlaması, gelecekte beklentiyi olumsuz etkilemiş ve İsrail baskısına karşı bir duruş için psikolojik altyapıyı hazırlamıştır.³³⁷ Bu tablo itibarıyla İsrail'in İntifada öncesi dönemde, işgal topraklarında egemenliğini kabul edilebilir kılarken, güvenlik de üretebilecek bir iç güvenlik politikası oluşturmaya çalıştığı netlik kazanmıştır.

Denge arayışına rağmen yürürlükte olan 'demir yumruk' politikası, İntifada öncesi olarak tanımlanabilecek Ocak 1985- Kasım 1987 arasında 43 Filistinlinin sınır dışı edilmesine, 20'sinin ölümüne, 180'inin yaralanmasına, 157'sinin hapsedilmesine ve 132 evin yıkılmasına veya mühürlenmesine neden olan bir sonuç ortaya çıkarmıştır.³³⁸ Buna tepki olarak BM Genel Kurulu, 41/63 sayılı kararıyla (1986)³³⁹ hapsedilmiş Filistinlilerin salıverilmesine vurgu yapmış ve İsrail'in 'demir yumruk' politikası kınamış, Güvenlik Konseyi de 592 sayılı kararıyla (1986)³⁴⁰ İsrail'in savunmasız öğrencilere ateş açarak ölüm ve yaralanmalara yol açmasına işaret ederek, Cenevre Konvansiyonu hükümlerine göre hareket etmesini istemiştir. BM kararlarında da ortaya konduğu yönleriyle 'demir yumruk' politikasının İntifada'nın hazırlayıcı unsurlarından birisi olduğu ve güvenlik üretmediği açığa çıkmıştır.

İntifada öncesinde 1986 yılında yapılan bir kamuoyu araştırmasına göre, İsraili Yahudi toplumunun %43'ü İsrail-Filistin sorunun çözümünü Batı Şeria'nın ilhakında ve Arapların sürülmesinde görmüş, %22'lik kesim ise İsrail vatandaşı Filistinlilerin de sürülmesi gerektiğini düşünmüş, %42'si de İsrail vatandaşı Filistinlilerin ülke dışına çıkarılması için her türlü fırsatın değerlendirilmesini istemiştir.³⁴¹ Bu tespitler doğrultusunda 1987 yılında Arap/Filistin-İsrail çatışmasına ilişkin uluslararası konferans toplanması hususunda İsrail iç politikasında bölünmeler yaşanmıştır. İşçi Partisi böyle bir konferansı İsrail ile Arap ülkeleri arasında anlaşma için bir şemsiye olarak görürken, Likud fikri reddetmiştir.³⁴² Böylece, İsrail sağının sorunu bir iç mesele olarak ele alan yaklaşımının, sert önlemler üretmeye olan yatkınlığı görünür hale gelmiştir. Diğer taraftan İsrail kamuoyunun yaklaşık yarısının Filistinlilerin ötelenmesinden yana görüş bildirmesi, ayrışmanın güvenlik politikasına dönüşmesi gerektiğinin işareti olmuştur.

³³⁷ Morris, **Righteous Victims**, s. 566.

³³⁸ Rigby, s. 55.

³³⁹ UN/RES/41/63 (1986).

³⁴⁰ UN/SC/RES/592 (1986).

³⁴¹ Smooha, **Arabs and Jews in Israel**, s. 111, 152.

³⁴² Cattan, s. 309.

Benzer paralellikte yeni şekillenmeye başlayan Filistin sağ görüşü de, şiddet araçlarıyla direnişi gerekli görme, Müslüman olmayanları kendilerine eş değer görmeme, İsrail'deki herhangi bir toprak parçası üzerinde İsrail egemenliğini kabul etmeme, İslami çerçevede bir devlet oluşumunu benimseme, askeri ve sivil hedefler arasında fark gözetmeme yönleriyle İsrail tezinin antitezi konumuna yerleşmiştir.

Bu altyapı dahilinde 1987 yılında başlayan İntifada,³⁴³ İsrail ordusunun özellikle işgal altındaki bölgelerdeki güvenlik uygulamalarında cezalandırıcılığı esas aldığı bir başka dönemin başlangıcı olmuştur. İntifada'nın başladığı sırada ABD'yi ziyaret etmekte olan Savunma Bakanı Yitzhak Rabin'in "İşgal altındaki bölgelerde rahatsızlıklar devam etmeyecektir, güç kullanmaya zorlansak bile, geçen hafta yaşanan olayların tekrarlanmasına hiçbir şart altında izin vermeyeceğiz"³⁴⁴ ifadesi İsrail'in güvenliği sağlama anlayışını ortaya koymaktadır. Bu süreçte yaşanan sokağa çıkma yasağı, seyahat sınırlamaları, okul kapatmaları, ev yıkımları, sürgün ve idari tutuklamalar gibi uygulamalar daha önce İsrail Savunma Bakanı'nın iznine tabi olmasına rağmen, bu dönemle birlikte yerel komutanın emriyle uygulanmaya başlamıştır. Filistinlilerin eylem ısrarı arttıkça, İsrail'in dayak, göz yaşartıcı gaz ve plastik mermi uygulamaları da fazlalaşmıştır.³⁴⁵ 1979'daki yasal düzenlemeden sonra önemli ölçüde düşen idari tutuklama oranları İntifada ile birlikte idari tutuklama adıyla değil, ancak benzer karakterdeki uygulamalarla yükselmiştir.³⁴⁶

Güvenliği bu şekilde sağlama anlayışı paralelinde İsrail uygulamalarından doğan itirazlar işgal bölgelerinde kurulmuş askeri mahkemelerce ele alınmış ve Filistinlilerin savunması da genelde İsraili yedek askerlerin içinde bulunan avukatlarca yapılmıştır.³⁴⁷ Human Rights Watch'a göre, İsrail askerlerinin Batı Şeria ve Gazze'ye yaptığı her operasyon Filistinlilerle bir çatışmaya neden olmuş, bu olaylara karışan Filistinliler olaylara

³⁴³ Arapça 'silkinmek' anlamına gelen İntifada, İsrail yönetimine karşı ilk ayaklanma hareketi değildir. İlk hareket 1967 Savaşı sonrasında Batı Şeria ve Gazze'nin işgal edilmesi üzerine patlak vermiş, Gazze'de çıkan isyan İsrail ordusu tarafından sert tedbirler, tutuklamalar ve sınır dışı etme yöntemleriyle bertaraf edilmiştir. 1973 Yom Kippur Savaşı sonrasında Arapların desteğini alma seçeneğinin gündeme gelmesi üzerine ikinci isyan hareketi Batı Şeria'da baş göstermiştir. Üçüncü isyan hareketi 1980'lerin başında İsrail'in, belediyenin seçilmiş konsey üyeleri yerine İsrail ordusu subaylarını atanması, yerleşim yerleri inşa etmek üzere köyleri kamulaştırması ve ticari vergileri arttırması neticesinde meydana gelmiştir. Bu hareketler uzun soluklu olmamıştır. Zira İsrail'in 1982'de Lübnan'ı işgal etmesi ve oradaki Filistinli unsurları bertaraf etmesi Filistinlilerin işgal edilmiş topraklardaki statükoyu kabullenmeleri sonucunun doğmasına neden olmuştur. Ann Mosely Lesch, "Anatomy of An Uprising", **Palestinians Under Occupation**, Washington D.C.: Georgetown University Center for Contemporary Arab Researchs Press, 1989, s. 89-91.

³⁴⁴ Samih K. Farsoun, Christina E. Zacharia, **Palestine and Palestinians**, Colorado: Westview Press, 1997, s. 214.

³⁴⁵ Cohen, s. 142. İsrail ordusuna göre 1968-1975 arasında yılda 350 olay, 1970 ortası 1980 başları itibarıyla 700, 1980' li yıllar boyunca yılda 3000 olan ve İntifada'nın ilk 6 ayında 42.355 olay meydana gelmiştir. Baruch Kimmerling, Joel S. Migdal, **The Palestinian People: A History**, Massachusetts: Harvard University Press, 2003, s. 297.

³⁴⁶ Dowty, **The Jewish State**, s. 224.

³⁴⁷ Ron, s. 155.

ilişkin olarak bilgi vermeye razı olmamalarından ve ortamın delil toplanmaya uygunluk göstermemesinden dolayı İsrail askeri mahkemeleri çoğu zaman zor kullanılarak alınmış ifadelere göre işlem yürütmüşlerdir.³⁴⁸ İsrail bu uygulamalarına bakıldığında, ötekileştirmenin ve *a priori* düşmanlık varsayımının izleri görülmektedir.

Bu çerçevede Başbakan Yitzhak Shamir, “Batı Şeria ve Gazze’deki Araplarda, İsrail ordusu korkusu ortadan kalktı. Bu nedenle görev; bu bölgedeki Araplar arasında İsrail ordusu korkusunu bize artık saldıramayacak şekilde tekrar yerleştirmektir”³⁴⁹ biçiminde bir yaklaşım içinde olmuştur. Rabin’e göre çözüm ise “eğer yoğun güç kullanılırsa İntifada bir daha olmayacaktır”³⁵⁰ düşüncesi kapsamında görülmüştür. Bu doğrultuda İntifada karşısında İsrail’in uzun vadeli sonuçları dikkate almadan, ayaklanmanın bir an önce bastırılmasını sağlayacak tedbirlere yöneldiği, cezalandırma ve caydırmayı güvenlik politikası olarak kabul eden bir tutumu benimsediği açık hale gelmiştir.

İsrail kabinesi bu doğrultuda benimsenen önlemleri tamamlamak amacıyla birçok kez Filistinli liderleri sürgün etme kararı aldıysa da, uluslararası baskılar nedeniyle sayıyı en düşük seviyede tutmak zorunda kalmıştır.³⁵¹ Kitle tutuklamaları ve liderlerin sürgün edilmesinin sorunu çözeceği sanılmasına rağmen, uygulama ilerledikçe sorun daha da karmaşık hale gelmiştir. Artan olaylar karşısında İsrail’in Filistinliler üzerindeki baskısını daha da arttırmasının Filistinlileri daha fazla ümitsizlik ve izolasyon duygusuna sevketmiş, şiddeti bir kısır döngü haline getirmiş ve Filistin milliyetçiliğini yükseltmiştir. Bu kapsamda İsrail’in mücadele etmesi gereken durum; Filistinlilerin ‘işgalcileri öldüremeyecek kadar güçsüz isen işgalcilerin seni öldürmesini sağlayarak, davayı farkedilir kılma’ ilkesi üzerinden şekillenmiştir.³⁵²

İsrail, gösterileri ‘başkaldırı hareketi’ olarak adlandırırken, kendi davranışını da ‘kanun ve düzenin korunması için yapılması gerekenler’ olarak tanımlamıştır.³⁵³ İsrail bu doğrultuda ilk tepki olarak, isyanın bir halk hareketi olduğunu inkar etmiş, daha sert

³⁴⁸ **Torture and Ill Treatment: Israel’s Interrogation of Palestinians from The Occupied Territories**, New York: Human Rights Watch, 1994, s. 205-208.

³⁴⁹ Chesnot, s. 155.

³⁵⁰ Bar-On, s. 221.

³⁵¹ **Guardian** (14 December 1987).

³⁵² Bar-On, s. 221. İntifada’nın ilk iki yılında 600 Filistinli ölmüş, 8.500’ü de yaralanmıştır. Ze’ev Schiff, Ehud Ya’ari, **İntifada**, New York: Simon & Shuster, 1990, s. 31.

³⁵³ Anita Vitulla, “Uprising in Gaza”, **İntifada: The Palestinian Uprising Against Israeli Occupation**, Ed. Zachary Lockman, Joel Beinin, London: I.B.Tauris, 1990, s. 47.

tedbirlere başvurmayı meşru kılabilmek için normal tedbirlerin olayları kontrolde yetersiz kaldığını açıklamıştır.³⁵⁴ İntifada'yı başlangıçta silahlı mücadele yoluyla ele alma yanlısı olan İsrail hükümeti, olayların başlamasından 3 ay sonra silahlı mücadelenin yanına sivil itaatsizlik eylemlerinin de eklenmesiyle yöntem karmaşasına girmiştir. Güç kullanarak çözme yöntemi bu dönemden sonra kolektif cezalandırma yöntemine doğru bir kayma göstermiştir.³⁵⁵ İsrail güvenlik uygulamaları açısından çıkmazın başlangıç noktası ise; Filistinlilerin kayıplarını önemsememeleri olmuştur.

İntifada'nın başlamasıyla ABD Dışişleri Bakanı George Shultz, bir barış süreci başlatmak üzere bölgeye gitmiş, ancak bir ilerleme kaydedememiştir. ABD, bu dönemde FKÖ'nün muhatap alınmasına ve Filistinlilere kendi kaderini belirleme hakkı verilmesine uzak konumda bulunmuştur.³⁵⁶ Ancak İntifada'nın ABD'nin İsrail'e yönelik holokost sempatisini değişime uğratarak, Filistinlileri hegemon'un (İsrail) baskısına uğrayan bir halk olarak görmeye başlamasına neden olduğu vurgulanmalıdır.³⁵⁷ Bu bağlamda İsrail'in İntifada karşısındaki sert tepkisi, ABD nezdinde alışılmış otomatik destekten yoksun kalmasına neden olmuş ve Rusya da aynı paralelde davranmıştır.³⁵⁸ Aynı süreçte Avrupa Ekonomik Topluluğu da İsrail'in tutumuna eleştirel yaklaşmış, sertlik yanlısı eylem ve politikalarından vazgeçmesi için İsrail'e çağrıda bulunmuş, İsrail ile 1975 yılında imzaladığı ticari anlaşmanın ek protokolünü uygulamayı reddetmiştir.³⁵⁹

İsrail'in Batı Şeria ve Gazze'deki güvenlik politikaları İntifada yayılmaya başladıkça daha da sertleşmiş, öğrencilerin gösterilere katılmasına engel olmak için öğretmenlerden sürekli okul devamlılık raporları ve öğrenci ebeveynlerinden yazılı teminat istenmiştir.³⁶⁰ Ancak Filistinlilerin organize ayaklanması tehdidine karşı iktidar, güç ve dayak esaslarıyla şekillenen 'demir yumruk' politikası olarak anılan uygulamanın artan uluslararası eleştiriler ve kararlar karşısında İsrail açısından uygulanabilirliği sıkıntıya girmiştir.³⁶¹ BM'nin Genel Kurul 42/66 sayılı kararıyla (1987) Amman'da düzenlenen Arap Zirvesi'nin sonuç kararı

³⁵⁴ Penny Johnson, Lee O'Brien, Joost Hiltermann, "The West Bank Rises Up", **Intifada: The Palestinian Uprising Against Israeli Occupation**, Ed. Zachary Lockman and Joel Beinin, Boston: South End Press, 1989, s. 32-41.

³⁵⁵ Hillel Frich, "The Intifada From Spontaneous Disturbance to Organized Disobedience", Ed. Ami Ayalon, Haim Sheked, **Middle East Contemporary Survey**, Boulder: Westview Press, 1990, s. 284-287.

³⁵⁶ McDowall, s. 13.

³⁵⁷ Peter Novick, **The Holocaust in American Life**, Boston: Houghton Mifflin, 1999, s. 160-162.

³⁵⁸ Morris, **Righteous Victims**, s. 602.

³⁵⁹ Andrej Kornikowski, "EU-Israeli Relations", **The European Union and The Developing Countries: The Challenges of Globalization**, Ed. Carol Cosgrove-Sacks, London: MacMillan, 1999, s. 230.

³⁶⁰ Aronson, **Creating Facts**, s. 222.

³⁶¹ Peretz, s. 45.

olan “Filistin sorunu çözülmediği sürece Arap-İsrail çatışması çözümlenemez” ifadesi BM tarafından da benimsenmiş, 45/160 sayılı kararla da (1987) çocuklara kötü muamele, küçük yaştakilerin gözaltına alınması ve hapsedilmesi ile savunmasız göstericilerin öldürülmesi ve yaralanması kınanmıştır. İsrail bu kararlara rağmen uygulamalarına devam ederken, BM’nin eleştirel yaklaşımı sadece İsrail ve ABD’nin itirazıyla karşılaşmıştır.³⁶²

Başbakan Yitzhak Shamir, taş atan Filistinlere ateş açılması anlamına gelen ‘serbest-ateş’ politikasını kabineye kabul ettirmeye çalışırken, Ticaret ve Sanayi Bakanı Sharon ise Savunma Bakanı Rabin’in ‘demir yumruk’ politikasını ürkek bulmuştur.³⁶³ Sertlik yanlısı siyasi görüş doğrultusunda taş atan Filistinlilere karşı silah kullanımından sonra meydana gelen sivil kayıpların hepsinin soruşturulmadığının askerler tarafından anlaşılmasından sonra, askerler yazılı emirlerin dışına çıkarak inisiyatifleri üzerinden silah kullanmaya başlamışlardır. İsrail yönetimi ise, askerlerin silaha başvurması durumunu, canlarını korumak maksadıyla son çare olarak meşru müdafaa sınırları içinde değerlendirmiştir.³⁶⁴ Filistin eylemlerine karşı ölümcül olmayan yöntemlerin caydırıcı olmadığı ve bunlara karşı Filistinlilerin karşı tedbir geliştirdikleri görüldükten sonra, silah caydırıcılığın birincil unsuru olarak kullanılan araç haline gelmiştir.³⁶⁵ İsrail askerlerinin bir tehdit olmaksızın cezalandırıcı kapsamda göstericilere ateş açması da basına yansımıştır.³⁶⁶

Eylül 1987 itibarıyla Rabin, ‘mümkün olduğunca çok göstericiyi yaralama maksadıyla’ plastik mermi kullanılması talimatını vermiş, ancak Filistinli kayıplarının artması üzerine ateş edilmesi yerine dayak yöntemine başvurulması için yeni bir düzenleme yapmıştır. Rabin’in tutumu, dayak politikasını önleyicilikten ziyade, cezalandırıcı kapsama taşımıştır. Bu bağlamda Rabin, şiddet olaylarına katılan kişiler ölmediği sürece ne kadar çok kişinin yaralandığıyla ilgilenmeyen bir duruş benimsemiştir. Filistinlilere yönelik güç kullanma politikasındaki bu değişikliğin ölümcül güç kullanma politikasından bir geri dönüş olarak algılanmaması gerektiğinin de üzerinde durulmalıdır. İsrail’in yüzleri örtülü eylemcileri ‘terörist’ olarak kabul ettiği ve ölümcül güç kullandığı vurgulanmalıdır.³⁶⁷

³⁶² UN/RES/42/66 (1987); UN/RES/45/160 (1987); Ian J. Bickerton, Carla L. Klausner, **A History of The Arab-Israeli Conflict**, New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2007, s. 226.

³⁶³ Baylis Thomas, **The Dark Side of Zionism**, Lanham: Lexington Books, 2009, s. 115.

³⁶⁴ **Haaretz** (21 April 1982).

³⁶⁵ **Davar** (21 November 1980); **Yedioth Ahronoth** (26 March 1982).

³⁶⁶ **Al-Hamishmar** (5 May 1982).

³⁶⁷ McDowall, s. 15. İsrail, 9 Aralık 1987 ile 15 Kasım 1988 arasında 2004 Filistinliyi öldürmüş 20.000’ini de yaralamıştır. Ron, s. 158-159.

BM Genel Kurulu 43/21 sayılı kararıyla (1987)³⁶⁸ İsrail ordusunun ve yerleşimcilerin savunmasız Filistinlilere ateş açıp ölümlere ve yaralanmalara neden olmasını, dayak ve kemik kırma politikasını, Filistinli sivillerin sınır dışı edilmesini, evlerinin yıkılmasını, kolektif olarak cezalandırılmalarını kınamıştır. Uluslararası tepkilere rağmen Rabin'in "toprakları yönetenlerin kim olduğu açık hale gelinceye kadar bu uygulamanın süreceğini"³⁶⁹ açıklaması, İsrail'in nihai politikasının güzergahını ortaya koymuştur. Likud Partisi bakanlarının ayaklanmayı bastırmak için her türlü hukuk kuralını ve İsrail ordu normlarını hiçe sayan yoğun güç kullanımını eleştiren baskılara direnç göstermesi de bu anlayışın tamamlayıcısı olmuştur. Diğer taraftan Dayan'ın ekonomi üzerinden Filistinlileri egemene boyun eğdirme politikası İntifada sürecinde iki yüzü keskin kılıç haline gelmiş, 1980 sonlarında 100.000'e ulaşan işçi gücüyle Filistinlilerin işten çıkarılması ihtimali Filistinlilere olduğu kadar İsrail ekonomisine de zarar vermiştir.³⁷⁰ Bu sonuç doğrultusunda İsrail, Filistinlileri kontrol için bu aygıttan vazgeçip izolasyon ve güç kullanımına yönelmiştir.

Genel tablo çerçevesinde Filistinlilerin gettolaştırılması İsrail'in savaş makinasını istediği etkinlikte kullanamamasına yol açmış, dolayısıyla İsrail'in güç kullanım seçeneklerini zayıflatmış ve sokaklarda inisiyatifi ele geçirmekte sürekli zorluk çekmesine neden olmuştur. Bu zaaf üzerine İsrail, kontrolü arttırmak için muhtarları talimatlandırmak, sınır muhafızlarını düzenli birliklerle takviye etmek, askeri güç artışını Batı Şeria'da 2 katına, Gazze'de 3 katına daha sonrada toplamda 10 katına çıkarmak durumunda kalmıştır.³⁷¹ İsraili gazeteci Ze'ev Schiff, İsrail'in güvenlik mekanizmasının Filistinliler karşısında yeterince etkin olamadığını ve yerleşim yerlerinde bulunan paramiliter unsurların da silahlı çatışmalara katıldıklarını ifade etmektedir.³⁷² İsrail, hem kendi içinde hem de işgal topraklarındaki yerleşim yerlerinde Filistinli eylemci ve göstericilere karşı güvenliği sağlamanın ilk şartının yolların kontrolü sağlamak olduğu kabul eden bir uygulamayı güvenlik anlayışına dahil etmiştir. Böylece, göstericileri ana arterlerden uzak tutmaya çalışan, daha sonraki aşamada da gösteri ve eylemleri Filistin bölgelerine hapseden bir yaklaşımla, hem Yahudilerin güvenliği sağlayan hem de Filistinlilerin hayatını cezalandırıcı

---

³⁶⁸ UN/RES/43/21 (1987).

³⁶⁹ Bar-On, s. 221. Bazı kaynaklar Rabin'in "kemik kırma politikası"nın emir değil, orduya tavsiye niteliğinde olduğunu söylemektedir. Schiff, s. 150.

³⁷⁰ Moshe Semyonov, Noah Lewin-Epstein, **Hewers of Wood and Drawers of Water: Noncitizen Arabs in The Israeli Labor Market**, New York: ILR Press, 1987, s. 29, 42.

³⁷¹ Lesch, "Anatomy of Uprising", s. 95.

³⁷² Schiff, **İntifada**, s. 136-137.

ve caydırıcı önlemlerle zorlaştıran bir politika oluşturulmuştur.³⁷³ Bu politika, izolasyonu, kolektif cezalandırmanın katalizörü konumuna da taşımıştır.

İsrail siyasetinde sorunun nedenleri ve uzun vadeli sonuçları hakkında bir görüş birliği olmadığı için ulusal birlik hükümetinden çelişkili açıklamalar gelmiştir. Dışişleri Bakanı Shimon Peres sorunu Gazze ile ilişkilendirirken, Shamir FKÖ'yü suçlamış, Rabin ise her ikisine de katılmamıştır. İntifada'nın nedeni ve boyutları hakkında görüş birliği olmadığı gibi soruna verilen önemin derecesi konusunda da ortak bir nokta yakalanamamıştır. Shamir, bunun yeni bir şey olmadığını, korkulmaması gerektiğini, daha önce yaşandığını ve yaşanacağını ifade ederken, Peres siyasi bir çözüm işaret ederek Ürdün ile FKÖ arasında bir seçim yapılmasının önemine vurgu yapmıştır.³⁷⁴ İntifada'nın ilk yılında İsrail'in İntifada'yı siyasi olarak ele alan bir plan ve politika arayışı olmamış, Shamir'in çözüm getirme politikası 'Arapların kalplerinde Yahudi korkusunun yerleştirilmesi' esasına göre şekillenmiştir. Bu paralelde Ocak 1988 itibarıyla sorun yaşanan yerlerde ve zamanlarda sokağa çıkma yasağı uygulamasına başvurulmuş, yasak saatlerde dışarıda görülenlerin vurulması ise çatışmayı şiddetlendirmiştir.³⁷⁵ Rabin'in 1988 yılındaki çözüm yaklaşımı, Shamir ile paralellik göstermiştir. Bu doğrultuda düzenin sağlanması için öncelik, üstünlüğü sağlayacak gücün kullanılmasına verilmiştir. Ancak dış kamuoyundan gelen baskılar üzerine askerlerin görev kapsamı ile ilgili olarak, Uygulama Kanunu adıyla sıkı tedbir paketi yayınlanmak durumunda kalınmıştır.³⁷⁶

İsrail güvenlik mekanizmasının terör eylemlerini gerçekleştiren liderleri yakalama ve eylemcileri izole etme yöntemlerinin başarılı olmaması, güvenlik konusundaki iç tartışmaları arttırmıştır. İsrail solu askerlerin uyguladığı şiddeti protesto ederken, hızlı bir müzakereyle işgal topraklarının terkedilmesi için çağrı yapmış, İsrail sağı Yahudi yerleşim yerlerinin korunması için daha sert tedbirler alınmasını istemiştir. Askeri kesim ise gösterilerin tam ölçekli bir ayaklanmaya dönüştüren, krizi görüşmeler yoluyla yönetemeyen siyasileri suçlamıştır.³⁷⁷ İsrail'in içine düştüğü tartışma ortamının getirdiği zafiyet durumunu, güç kullanımıyla kapatmaya çalıştığı görünür hale gelmiştir.

---

³⁷³ Ron, s. 150.

³⁷⁴ **Guardian** (10-14 December 1987, 22 December 1988); **The Jerusalem Post** (10 September 1987).

³⁷⁵ Salim Tamari, "What The Uprising Means", **Intifada: The Palestine Uprising Against Israeli Occupation**, Ed. Zachary Lockman, Joel Beinin, London: I.B. Tauris, 1990, s. 127; Morris, **Righteous Victims**, s. 589.

³⁷⁶ Wright, s. 61. Bu kanun kapsamında ilk İsrail askeri Şubat 1988'de Nablus'ta tutuklu bir Filistinliyi canlı gömmek suçundan tutuklanmıştır. Hunter, s. 162.

³⁷⁷ **Haaretz** (2 April 1982); **Sunday Times** (3 January 1988); **Guardian** (14 December 1987).

İntifada, Filistinlilerin güçlerinin farkına varmasını sağlarken, İsraililere de güç kullanımının sınırlanabileceğini öğretmiştir. Diğer taraftan da dünya kamuoyunun Filistin sorununu tekrar hatırlamasına yardımcı olduğundan ve konuya ilgi duyan herkesi kemikleşmiş tutumlarını tekrar değerlendirmeye kanalize ettiğinden, İsrail'i diplomatik alanda zora sokmuştur.³⁷⁸ İntifada, İsrail sağının güçlenmesine olumlu katkıda bulunurken, İsrail askeri görüşüne 'işgal altındaki topraklarda eski statüye bir daha dönmenin mümkün olmayacağı' yönünde bir anlayışı yerleştirmiştir.³⁷⁹ Schiff, İntifada'nın İsrail'in statüko konusundaki yaklaşımına ek olarak, işgal altındaki topraklardaki operasyonel uygulamalarında da önemli değişikliğe eden olduğu tespitini yapmaktadır. Ordu bu dönemde sadece kendini ve Yahudileri korumak zorunda kalmamış, aynı zamanda Yahudi yerleşimcilerin ve Filistinlilerin birbirlerine karşı yönelttikleri şiddet hareketleri arasında da tampon olmak zorunda kalmıştır.³⁸⁰ İntifada sürecinde İsrail ordusunun polis görevi yapmaya uygun olmadığı da açığa çıkmıştır.

Filistinlilerin direnişi İsrail'i işgal altındaki topraklardan sürmekte başarısız olmuştur. Ancak Filistin güçleri Lübnan'dan çıkarıldıktan sonra, İsrail ordusuna karşı bir başarı duygusu yaratmıştır. Bu göreceli başarı, güvenlik değerlendirmesi bağlamında İsrail politikacıları ve kamuoyu üzerinde Filistinlilere yönelik olumlu ve olumsuz etkiler yaratmıştır.³⁸¹ Bu etki, İsrail toplumunda bazı kesimleri daha radikal, bazı kesimleri daha pragmatik yapmıştır. 1988 yılına gelindiğinde birçok İsraili Yahudi İntifada'yı işgalin bir sonucu, psikolojik ve sosyolojik bir olgu olarak kabul etmeye başlamıştır.³⁸² Bu sonuç, İsrail sağı tarafından reddedilse de, Savunma Bakanı Rabin ve İsrail Genel Kurmay Başkanı Dan Shemron'un "bu çatışmanın askeri değil, siyasal bir çözümü gerektirdiği"³⁸³ yönünde görüş bildirmesine neden olmuştur. İntifada İsraili Arapların işgal altındaki bölgelerin kaderi için İsrail karşısında yer alması sonucunu da ortaya çıkarmıştır. Ancak İntifada'nın Filistinliler açısından olumsuz etkileri daha fazla olmuştur. İsrail'deki tüm siyasi partilerin İntifada'ya yönelik ortak yaklaşımı; tüm gerekli güçlerle İntifada'nın bastırılması, Yahudi yerleşim yerlerinin arttırılması, işgal edilen bölgelerin ilhak edilmesi ve Filistinlilerin göç etmeleri konusunda ikna edilmesi şeklinde belirginleşmiştir. Bu yönüyle İsrail siyasi hayatı ile hükümet ve ordunun görüşleri farklılaşmış, askeri görüşlerin parti programlarındaki ağırlığı

³⁷⁸ Shlomo Gazit, *Trapped Fools: Thirty Years of Israeli Policy in The Territories*, London: Frank Cass, 2003, s. 298.

³⁷⁹ *Sunday Times* (24 January 1988); *Guardian* (9 July 1988).

³⁸⁰ Schiff, s. 20.

³⁸¹ Gazit, s. 299.

³⁸² Bar-On, s. 222.

³⁸³ Morris, s. 587.

artmıştır.³⁸⁴ Ortaya çıkan duruma, Filistinlilerin grev ve vergi ödemekte direnmek yoluyla İsrail'in işgal topraklarından topladığı vergide %40 azalmaya neden olması da eklenince İsrail, Temmuz 1988 yılı itibarıyla kamulaştırma emriyle desteklenmiş vergi tahsilatı yöntemini uygulamaya koymuştur.³⁸⁵ İsrail'in sürekli olarak kısır döngü halinde, güç kullanımı noktasına saplanıp kalması, İntifada'nın İsrail güvenlik duygusunda oluşturduğu kırılmayı betimlemektedir.

Filistin Ulusal Konseyi 15 Kasım 1988'de, BM 181 sayılı kararı taksim esaslarına göre bağımsız bir Filistin Devleti ilan ederken, Ortadoğu'da barışın esasının BM 242 sayılı karara göre ele almasını da kabul ederek terörü kınamıştır. Böylece, FKÖ İsrail'in varlığını kabul etmiş ve iki devletli çözümü benimsemiştir. Ancak İsrail, Arafat'ın doğrudan görüşme girişimi FKÖ'yü varlığına yönelik halihazırda bir tehdit ve silahlı mücadele yürüten örgütlerin bir çatısı olarak görmeye devam etmesi nedeniyle reddetmiştir. Bu yaklaşımın devamı olarak, tehdidin varlığı ve sürekliliği bağlamında İsrail'in İntifada'nın mimarlarından gördüğü el-Fetih'in ikinci adamı Ebu Cihad'ı Kasım 1988'de Tunus'ta öldürmüştür.³⁸⁶ Ebu Cihad'ın öldürülmesinden sonraki süreçte İsrail'in Filistin'deki camilere yönelik izleme ve şüphelilerin camilerden toplanarak gözaltına alınması, ibadet edenlerin dövülmesi ve göz yaşartıcı gaz kullanılması politikası, İntifada hareketi içinde yer alan dini motiflerin artmasına neden olmuştur.³⁸⁷ Bu bağlamda İsrail, camileri direniş hareketinde önemli doktrin merkezleri olarak görerek, buraların eylem merkezine dönüşmesini engellemeye çalışmıştır.³⁸⁸ Dini motiflerin çatışmaya karışmasıyla İsrail sağındaki güçlenme ve baskı araçlarının kullanımındaki artış gözlemlenebilir hale gelmiştir.

FKÖ, İsrail'i kabul eden ve terörizmi reddeden açıklamasından sonra, BM Genel Kurulu'nda 104 ülkenin tanınması ve 150 ülkenin desteğiyle, İsrail ile görüşme yapabilir bir konuma yükseltilmiştir. BM 43/177 sayılı kararıyla (1988) 15 Aralık 1988'den geçerli olmak üzere Birleşmiş Milletler sisteminde 'Filistin Kurtuluş Örgütü' yerine 'Filistin' ifadesinin kullanılması kararlaştırılmıştır.³⁸⁹ ABD de, FKÖ ile siyasi diyalog kapısını açmıştır. Ancak ABD'nin Arafat konusunda rezervini kaldırması Arafat'ın görüşme

³⁸⁴ **Sunday Times** (24 January 1988); Azmy Bishara, "The Uprising's Impact on Israel", **Intifada: The Palestinian Uprising Against Israel Occupation**, Ed. Zachary Lockman, Joel Beinin, London: I.B. Tauris, 1990, s. 221-222.

³⁸⁵ Morris, s. 582.

³⁸⁶ Yehuda Lukacs, **The Israeli-Palestine Conflict**, Cambridge: Cambridge University Press, 1992, s. 420-434.

³⁸⁷ Yezid Sayigh, s. 574, 643.

³⁸⁸ Anita Vitulla, "Uprising in Gaza", **Intifada: The Palestinian Uprising Against Israeli Occupation**, Ed. Zachary Lockman, Joel Beinin, London: I.B.Tauris, 1990, s. 50-51.

³⁸⁹ UN/RES/43/177 (1988).

masasına oturması için yeterli olmamıştır. ABD'nin İntifada'nın şiddet dozunun yükselmesi üzerine yaklaşımı, Dışişleri Bakanı Shultz'u Şubat 1988'de Camp David'i esas alan bir barış planıyla bölgeye göndermesi olmuştur. Plan, Ürdün'ün Filistinliler adına görüşmeci olmasını ve barış için toprak tavizini içerdiğinden kabul görmemiştir.³⁹⁰ SSCB de Arafat, George Habash ve Nayef Hawatmeh'e İsrail'in güvenliği ve tanınmasına ilişkin hükümlerde dahil olmak üzere, İsrail'in bir tavizi olmaksızın 242 sayılı kararı kabul etmeleri için baskı yapmıştır. Bu tarih itibarıyla SSCB, ABD'nin görüşüne yaklaşarak FKÖ'nün İsrail ile doğrudan görüşme talebinden vazgeçmesini de tavsiye etmiştir.³⁹¹

Uluslararası aktörlerin ve İsrail'in baskısının Filistin halkı üzerinde yarattığı ümitsiz ortam ve el-Fetih/FKÖ'den bağımsız Filistin adına bir gelişme görememekten etkilenen Filistin halkının, dini motivasyonlardan hareket eden Hamas'a desteği belirgin hale gelmiştir. Bu örgüt, Batı Şeria ve Gazze'de bir Filistin Devleti'nin İslami esaslara göre kurulmasını ve İsrail'in işgali son bulana değin silahlı mücadelenin devam etmesini olmazsa olmaz ilke olarak benimsemiştir. Sonuna kadar silahlı mücadele ilkesi İsrail'in tehdit değerlendirmesini hassaslaştırdığı gibi, FKÖ ile gelinen aşamayı da baltalayacak bir etki yapmıştır.³⁹² Hamas'ın etkin olarak ortaya çıkması, İsrail'in FKÖ üzerinden belirlediği İsrail-Filistin çatışmasının standartlarında da değişime neden olmuştur.

İntifada öncesinde İsrail'in Filistinlilere yönelik gözaltına alma politikasından günde 5.000 kişi etkilenirken, İntifada ve Hamas'ın etkisiyle bu sayı iki katına yükselmiş, 1989 yılına gelindiğinde ise 14.000 Filistinlinin mahkum edildiği bir tablo ortaya çıkmıştır.³⁹³ Bu tablo karşısında BM Genel Kurulu 43/58 sayılı kararıyla (1988)³⁹⁴ İntifada sürecinde İsrail'in artan zalimliğini, ev ve kasaba ölçeğinde yapılan tutuklamalarını, işgal altındaki Filistin bölgelerindeki eğitim kurumlarının öğrencilerine karşı özellikle savunmasız öğrencilere ateş açılması yönündeki politikalarını ve sistematik okul kapamalarını kınamıştır. BM kararları bu yönde olurken ABD, Ocak 1988'de İsrail'in 9 Filistinliyi yıkıcı ve bölücü faaliyet nedeniyle sınır dışı etmesinin ardından, 1981 yılından beri ilk kez BM kınama kararını veto etmemiştir. ABD'nin çatışmaya ilişkin bir diğer yeni tutumu da, FKÖ

³⁹⁰ F. Robert Hunter, *The Palestine Uprising*, California: University of California Press, 1991, s. 150.

³⁹¹ Galia Golan, "Moscow and The PLO: The Ups and Downs of Complex Relationship", *The PLO and Israel: From Armed Conflict to Political Solution 1964-1994*, Ed. A. Sela, M. Ma'oz, New York: St. Martin's Press, 1997, s. 126-129.

³⁹² Shaul Mishal, Avraham Sela, *The Palestinians Hamas: Vision, Violence and Coexistence*, New York: Columbia University Press, 2000, s. 2-4, 68-71.

³⁹³ Ron, s. 154.

³⁹⁴ UN/RES/43/58 (1988).

terörü kınadıktan sonra, Aralık 1988’de FKÖ ile doğrudan açık görüşmelere başlaması olmuştur. İsrail, ABD’nin bu tutumu karşısında resmi olarak üzüntüsünü bildirmiştir.³⁹⁵

Çatışma sürecinde savaşçı ve savaşçı olmayanlar arasındaki ayrımın gittikçe bulanıklaşması neticesinde, İsrail’in çatışma kurallarında yeni düzenlemeler yapma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Filistin’de bir yönetimin ve egemen olarak tanımlanan bölgelerin varlığı, İsrail’in İntifada kaynaklı çatışmaları bir savaş hali olarak tanımlamasına olanak sağlamıştır. Bu yolla uluslararası kamuoyunda gördüğü tepkiyi savaş kurallarına dayandırarak, hafifletmeye çalışmıştır. Bu kapsamda İsrail, çatışma kurallarının İsrail Ceza Hukuku ile İsrail Yüksek Mahkemesi’nin içtihatlarına uygun ve İsrail Ordusu Başsavcılığı’nın onayına tabi olduğunu ifade ederek, uygulamaların belli bir hukuk süzgecinden geçtiğini dolayısıyla keyfi davranışın söz konusu olmadığını ortaya koymaya çalışan bir tutum benimsemiştir.³⁹⁶

Çatışmada gelinen nokta, 1 Kasım 1988’deki seçimlerinde iktidara gelen Yitzhak Shamir’in hükümet programına; kaynağına bakılmaksızın her türlü askeri tehdit karşısında İsrail ordusunun gücünün ve caydırıcı kabiliyetinin arttırılacağı, teröre karşı sert mücadele çizgisi benimseneceği, İsrail ordusu ve diğer güvenlik birimlerince ayaklanmaların engellenmesi, şiddetin önlenmesi ve aşayışın sağlanması için güç kullanımına başvurulacağı şeklinde yansımıştır. FKÖ ile görüşme yapılmaması hükümet politikası olarak vurgulanmıştır.³⁹⁷ Şiddet olaylarına karşı sert tedbirler politikası doğrultusunda 1988 yılında Batı Şeria’da Duvdevan, Gazze’de de Shimshon adıyla bölgede Arap kıyafeti ve yaşam şekliyle küçük ekipler halinde görev yapacak birimler kurulmuştur. Bu birimlerin görevleri; aranan teröristlerin ve ayaklanma liderlerinin öldürülmesi, ele geçirilmesi ve gözaltına alınması olarak tanımlanmıştır. Aynı paraleldeki sert önlemler kapsamında askeri mahkemelerde taş atanlara karşı ağır cezalar uygulanmıştır.³⁹⁸ İsrail’in bu güvenlik uygulamaları, Filistinli eylem gruplarını kendi bölgelerine hapsederek, bu bölge içinde mücadele edilmesi ve çatışmanın Yahudi yaşam alanlarından uzak tutulması yaklaşımına işaret etmektedir.

³⁹⁵ Wright, s.60, 65.

³⁹⁶ Detay için bkz. Cohen, s. 143; Ghassan Andani, “1987 İntifadası ile 2000 İntifadası’nın Karşılaştırmalı Bir İncelemesi”, **Yeni İntifada: İsrail’in Apartheid Politikasına Direnmek**, Çev. Ebru Kılıç, İstanbul: Everest Yayınları, 2002, s. 345-347; **A Licence to Kill: Israeli Undercover Operations Against “Wanted” and Masked Palestinians**, New York: Middle East Watch, 1993, s. 42-60.

³⁹⁷ <http://www.mfa.gov.il/NR/exeres/4BAD2ACB-84C3-463D-ADAF-011E353F95D9.htm> E.T. 08.03.2010.

³⁹⁸ Morris, s. 591-592. Atılan taşlarla yaralanma meydana gelmemişse 3-6 ay hapis ve para cezası, yaralanma veya mala zarar gelmişse 1-2- yıl hapis ve taş atanlar 12 yaşın altında ise ailelerine büyük para cezaları uygulanmıştır.

Başbakan Yitzhak Shamir'in Eylül 1988'de taşı 'ölümcül silah' olarak sınıflandırmasıyla, askerler ve yerleşimcilerin uyarıya gerek kalmadan ateş açmalarının önündeki yasal engel kaldırılmıştır. İsrail Adalet Bakanlığı da, 1989'da yüzleri maskeli Filistinlilere ateş açılması için yeşil ışık yakmıştır. Gerçek mermilerin fazla kayba neden olması nedeniyle kauçuk mermi uygulamasına geçilmiş, ancak beklenen etkinin elde edilememesi üzerine daha ölümcül olabilen plastik mermi uygulamasına geri dönmüştür. Silah kullanımının yanı sıra, Filistinlilere karşı fiziksel güç kullanımına da yoğun şekilde başvurulmuş, gözaltına alınan Filistinlileri dövülmesi standart bir uygulama haline gelmiştir.³⁹⁹ İsrail ordusu bu sert uygulamaları İntifada'nın organize bir eylem olduğu ve FKÖ tarafından harekete geçirilip yönetildiği varsayımına dayandırmıştır.⁴⁰⁰ Shamir döneminde İsrail, caydırıcı olmadığını görmesine rağmen, gücün sembolü olan silah kullanımından ve siyasi sorunlara askeri çözümler getirme düşüncesinden vazgeçmemiştir.

İsrail'in İntifada kapsamında Filistinlilere yönelik bir diğer uygulaması da, kimlik kartlarına yönelik olmuştur. Bu uygulamaya göre Filistinli mahkumlara ve eylemlere karışmış kişilere farklı bir kimlik kartı verilmesinin yanı sıra, Filistinliler yaşadıkları bölgeye göre farklı renklerde kimlik kartı uygulamasına tabi tutulmuş, bu bağlamda Kudüs'te yaşayanlara mavi, Batı Şeria'dakilere turuncu, Gazze'dekilere kırmızı kimlik kartları verilmiş, yeşil kimlik kartı sahipleri ise güvenlik riski taşıdıkları gerekçesiyle İsrail'e sokulmamışlardır.⁴⁰¹ Bu uygulamayla Filistinlilerin yaşadığı bölgeler izole edilerek güvenliğin artırılması amaçlanmış, ancak asıl hedefin Filistin nüfus bütünlüğünün bozularak devlet isteklerinin törpülenmesi olduğu da görünür hale gelmiştir.

İsrail'in süregelen güvenlik politikası BM Genel Kurul 43/233 sayılı kararıyla (1989)⁴⁰² İsrail'in savunmasız sivillere ateş açmakta dahil insan haklarını ihlal eden politika ve uygulamalar olarak tanımlanarak kınanmıştır. Avrupa Birliği, Ortadoğu ile ilgili olarak düzenlediği zirve sonrasında, 27 Haziran 1989'da yayınladığı Madrid Deklarasyonu⁴⁰³ ile işgal altındaki topraklarda kötüleşen duruma, sürekli artan ölü ve yaralı sayısına vurgu yaparak, İsrail yetkilerini acilen baskıcı tebdirler uygulamaktan vazgeçmeye çağırmıştır.

³⁹⁹ Roger Friedland, Richard Hetch, **To Rule Jerusalem**, Los Angeles: University of California Press, 2000, s. 220-221; Ahron Bregman, **A History of Israel**, London: Palgrave Macmillan, 2002, s. 221.

⁴⁰⁰ Yoram Peri, "The Political-Military Complex: The IDF's Influence Over Policy Towards The Palestinians Since 1987", **Israeli Institutions at The Crossroad**, Ed. Raphael Cohen-Almagor, New York: Routledge, 2005, s. 52.

⁴⁰¹ Andrew Rigby, **The Living Intifada**, London: Zed Books, 1991, s. 66.

⁴⁰² UN/RES/43/233 (1989).

⁴⁰³ http://jerusalemities.org/facts_documents/madrid_declaration.htm E.T. 01.03.2010.

1980'lerin sonu itibarıyla İsrail-Filistin çatışmasına barışçıl bir çözüm bulma çabaları, SSCB'nin yıkılmasıyla Soğuk Savaşın sona ereceği beklentisinin açığa çıkmasıyla hız kazanmıştır. Bu durumun etkisiyle ABD'nin bölgede daha etkin olacağı, dolayısıyla İsrail'in pozisyonunun güçleneceği ortaya çıkmıştır. Ancak diğer taraftan da ABD'nin çözüm konusunda sorumluluktan kaçması zorlaşmış, İsrail'in güvenliğini ön planda tutmasına rağmen, çatışmanın çözümünü talep eden bir yaklaşımı da kaçınılmaz hale gelmiştir. Böylece İntifada'nın konjonktür bağlamında ele alınması gerekmiştir.

Bu paralelde İsrail'in İntifada'ya askeri bir çözüm bulması ihtimali zayıflamıştır. Rabin'in görüşü işgalin sonsuza kadar sürme şansı olmadığından, Filistinlilerin siyasi bir çözüm isteyecekleri yönünde şekillenmiştir. Bu doğrultuda 1989 yılında İsrail'in FKÖ'yü veya işgal altındaki bölgede belirlenecek temsilcileri muhatap alacağı bir planın gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu plan çerçevesinde Filistinlilerle anlaşma, tek uygulanabilir seçenek olarak belirginleşmiştir. Ancak Likud hükümetinin düşmesi ve 1990 yılında Körfez Savaşı'nın başlamasıyla bu planın uygulamasına geçilemeye de, 1991 yılında toplanan Madrid Konferansı'na işgal altındaki bölgelerde yaşayan Filistinlilerden katılım sağlanması fikrine hayat vermiştir.⁴⁰⁴ Bu yaklaşım, çatışmadan görüşmeye geçişin başlangıcı olarak alınabilmekle birlikte, güç kullanımının güvenlik politikasının temel belirleyicisi olma konumundan gerilediği sonucuna varılamaz. Rabin'in yaklaşımının, Filistinlilerin haklılığının kabulü değil, İsrail için güvenliğin geliştirilmesi olduğu vurgulanmalıdır.

1980 sonlarında Rabin'in uzlaşmacı tavrına karşın, İsrail kamuoyunun %25'lik kesiminin İsrail topraklarının bölünmezliği, Araplara karşı daha düşmanca tavır sergilenmesi, FKÖ ile savaşın sonsuza kadar sürdürülmesi, sürekli kuşatma mantığının devam etmesi görüşleri etrafında kümelendiği görülmektedir.⁴⁰⁵ İsraili Yahudiler arasında Filistinlilerin mali teşvik veya zorlama yoluyla sürülmesini isteyenlerin oranı 1980 başlarında %15, 1984'te %22, 1985'te %35 ve 1989'da %52 olarak yükselme göstermiştir.⁴⁰⁶ Bu politikadan yana olan İsraili Yahudilerin 2/3'ünün Likud seçmeni olduğu⁴⁰⁷ ve 1980 sonları itibarıyla İsraili Yahudilerin %30-35 gibi bir oranla Gush

---

⁴⁰⁴ Gazit, s. 300-303.

⁴⁰⁵ Ehud Spinzak, **The Ascendence of Israel's Radical Right**, New York: Oxford University Press, 1991, s. 13.

⁴⁰⁶ Charles L. Liebman, "Jewish Ultra Nationalism in Israel: Converging Strands", **Survey of Jewish Affairs**, Ed. William Frankel, London: Associated University Press, 1986, s. 42.

⁴⁰⁷ Ian S. Lustick, **Unsettled States, Disputed Lands**, New York: Cornell University Press, 1995, s. 551.

Emunim ideolojisine eğilim gösterdiği de belirginleşmiştir.⁴⁰⁸ Bu tablo, sağ kesimin güvenliği, ötekileştirme ve ötelemeyle tanımlamaya devam ettiği sonucuna ulaştırmaktadır.

Sol görüşün ılımlı temsilcisi olan Rabin, her zaman işgal altındaki bölgelerde İsrail-Filistin ayrımından yana olmuştur. Ona göre böyle bir ayrım, İsrail vatandaşlarına karşı terör eylemlerini azaltacak ve kişisel güvenlik duygusunu geliştirecek, İsrail toplumunu Arap iş gücüne ihtiyaç duyar konumdan kurtararak, İsrail toplumu içindeki işsizlik sorununa da çözüm getirecektir. Rabin, bu ayrımdan doğacak Filistin gelir kaybının yaratacağı sonuçlara ve ayrımın fiili bir Filistinli kimliği yaratılmasına olacak etkisi üzerine odaklanmamıştır. Ayrımın Filistinlilerin şiddet eylemlerinin sonunu getirmenin yanı sıra, İsrail-Filistin çatışmasına da kalıcı bir çözüm getireceği hesaplanmıştır.⁴⁰⁹ Rabin'in bu yaklaşımından İsrailli Yahudi kamuoyunun Araplara karşı tutumundan etkilendiği sonucu çıkarılabilir. 1988 yılında yapılan bir araştırmaya göre Yahudilerin %49'unun hemen hiç Araplarla teması olmadığı, %76'sının hiç Arap arkadaşı olmadığı, %61'nin ise Arap-Yahudi dostluğuna karşı olması bu yaklaşımı doğrulamaktadır. İsrailli Yahudilerin toplumsal eşitsizlik politikalarını etnik ve ulusal esasa göre belirledikleri bu bağlamda İsrailli Yahudilerin %76'sının İsrail'in Yahudi anavatanı olduğuna, %73'ünün Yahudiler lehine ayrım yapılması gerektiğine inandıkları dikkat çekmektedir.⁴¹⁰

İsrail politikaları ve kamuoyu beklentisi çatışma üretmeye yatkın olmakla birlikte, mevcut çatışmayı en düşük seviyede tutmaya yarayacak bir mekanizmanın da şu bileşenlere göre kurulmaya çalışıldığı görülmektedir; 1) Ordunun ölümcül güç kullanımını düzenleyen çatışma kurallarının detaylandırılarak yeniden yayınlanması, 2) İsrail askerlerinin hesap verme sorumluluğunu en düşük seviyede tutmak için ordu iç işleri bürosunun askeri faaliyetlerden doğan sonuçların ve iddiaların soruşturulması, 3) Sert uygulama ve önlemlerin aşayışı sağlamak adına Acil Durum Düzenlemeleri esasa alınarak düzenlenmesi ve Yahudileri olduğu kadar Arapları da korumayı amaçladığının vurgulanması, 4) İsrail Yüksek Mahkemesi, parlamenterler ve gazetecilerin İsrail askeri faaliyetlerini sürekli olarak gözaltında tuttuğunun ifade edilmesi.⁴¹¹ Bu kontrol mekanizmaları ileri sürülmekle birlikte İsrail'in Filistinlilere yönelik olarak uyguladığı güvenlik politikasına ve sonuçlarına

⁴⁰⁸ Ian S. Lustick, **The Land and The Lord: Jewish Fundamentalism in Israel**, New York: Council On Foreign Relation Press, 1988, s. 15.

⁴⁰⁹ Dan Shueftan, **Disengagement: Israel and Palestinian Entity**, Tel Aviv: Zmora-Bitan, 1999, s. 46-47.

⁴¹⁰ Sammy Smooha, **Arabs and Jews in Israel: Change and Continuity in Mutual Intolerance**, Boulder: Westview Press, 1989, s. 52, 58, 85, 148-149.

⁴¹¹ Ron, s. 146-147.

bakıldığında işlevsiz olduğu, sadece iç ve dış kamuoyuna karşı bir kontrol mekanizmasının varlığını ifade etmek için bir savunma yöntemi olarak kullanıldığı ortaya çıkmaktadır.

Filistinlilerle çatışma devam etmekle birlikte, Başbakan Yardımcısı Shimon Peres ve Dışişleri Bakanı Yitzhak Rabin, çatışmanın geleceğine ilişkin olarak, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin bölgede Arapları yalnız bırakacağı dolayısıyla barıştan yana avantaj sağlayacağı düşüncesinde olmuşlardır.⁴¹² Diğer taraftan İsrail sağının merkezini temsil eden Shamir, Soğuk Savaş'ın sona erdiği döneme kadar olan süreçte, çatışmayı bir toprak meselesi olarak değil, bir varolma meselesi olarak görmüş, bu nedenle politikasını 'barış için toprak' değil, 'barış için barış' prensibine göre şekillendirmiştir. Ona göre, tüm İsrail topraklarında Yahudi varlığına karşı sürekli bir Arap tehdidi vardır. Bu tehdit ile yüzleşmeli ve galip gelmelidir.⁴¹³ Bu kapsamda İsrail'de sağ kesimin İntifada'ya yaklaşımı; tüm gerekli gücü kullanarak ayaklanmanın bastırılması, yerleşim yerlerinin arttırılması, işgal topraklarının ilhaka tabi tutulması ve Filistinlilerin göç etmeleri için ikna edilmesi unsurlarını esas almıştır.⁴¹⁴

İntifada sürecinde Filistinlilerle olan mücadeleye ilişkin İsrail güvenlik politikası; güç kullanımına, şiddet olaylarının önlenmesinde ve İsrail egemenliğinin korunmasında ikame edilemez şekilde yer verilmesini esas almıştır. Güç kullanımı silaha başvurulmasıyla sınırlanmayarak, Filistinlilerin hayatının tüm kesimlerini baskı altında tutacak orantısızlığı ilke edinen araçlardan oluşmuştur. 'Taviz=güvenlikte zafiyet' denklemi sürecin tamamında etkin olmuştur. Barış sürecine yaklaşım, güvenlik sağlayabilmesi ve taviz verilmesini gerektirmemesi şartıyla kabul edilebilir bulunmuştur. Bu yöndeki politikaların oluşturulmasında, *a priori* düşmanlık varsayımı çerçevesinde Yahudi toplumunun Filistinlilere bakışı ve Filistinlilerin İsrail'e yönelik tehdit düzeyi ölçü kabul edilmiştir. Misilleme cezalandırıcı ve caydırıcı sonuçlar üretilmesinde, kolektif cezalandırma da izolasyon ve ayırımın etkinlik kazanmasında kullanılmıştır. Böylece Filistin toplumu toptan indirgemeci şekilde, ötekileştirme kurgusunun merkezine yerleştirilmiş, bu izlenen yol da ayırımı güvenlik politikasının hedefi durumuna getirmiştir.

---

⁴¹² Shimon Peres, **Battling For Peace: Memoirs**, Ed. David Landau, London: Weidenfelt & Nicolson, 1995, s. 355, 358.

⁴¹³ Aronson, s. 326.

⁴¹⁴ Azmy Bishara, "The Uprising's Impact on Israel", **Intifada**, Ed. Zachary Lockman, Joel Beinin, London: I.B. Tauris, 1990, s. 221.

2. GÜVENLİK POLİTİKASINDA SEBEP/SONUÇ PARADOKSUNA YOL AÇAN KONULAR

2.1. Hayat Sahası

2.1.1. Sınırlar ve Toprak

2.1.1.1. 1967 Öncesinde Sınırlar ve Toprak İçin Mücadele

1948 yılı öncesinde Filistin topraklarını elde etmeye giden süreçte, Yahudi Ajansı Yönetimi ile Filistin'deki Yahudiler arasında taksim planının hedeflenen amaca götürüp götürmeyeceğine ilişkin görüş ayrılığı iyice belirginleşmiştir. Ben Gurion'un taksim yönünde karar alınmasını sağlaması küçük bir farkla mümkün olmuştur.⁴¹⁵ 1948 öncesinde Yahudilerin, %3'ü satın alma yoluyla elde edilmiş olmak üzere, Filistin'in %6'sına sahip oldukları⁴¹⁶ dikkate alındığında, müstakbel devletin sınırlarının belirlenmesine ilişkin taksim tartışmalarının önemi ortaya çıkmaktadır.

Revizyonist görüş her şart altında toprak tavizine karşı çıkarken, tüm İsrail toprakları üzerinde (Ürdün Irmağı'nın Doğusu ve Batısı) bir Yahudi Devleti kurulması ve siyasi egemenliğini tesis etmesi görüşüne bağlı kalmıştır. Bu yönden revizyonist görüş ve bu görüşün önde gelen ismi Menahem Begin, Yahudi Ajansı'nın taksim planını kabul etmesini ihanet olarak değerlendirmiştir. Begin liderliğindeki Irgun, Yahudi Ajansı'ndan hemen Yahudi Devleti'nin ilan edilmesini istemiş, aksi halde ulusal bir isyan başlatacağı tehdidinde bulunmuştur. Sosyalist görüş ise, sınırların tespitinde etkin olacak yeni yerleşim yerleri ve göç konularının diplomasi yoluyla İngiltere'ye kabul ettirilmesini esas almıştır. Ancak sosyalist görüşün içinde sol ve sağ olarak nitelebilecek kesimler aynı pragmatizmi paylaşmamışlardır. Sol denilebilecek Marksist kesim çözümünü Yahudiler ve Arapların dahil olduğu bir devlet kapsamında işçi sınıfı esasında görmüş, sağ kesim ise iki devlet bağlamında bir Yahudi Devleti'ni savunmuştur. Siyonist hareket, beklentilerini karşılamamakla birlikte taksim planını desteklemiştir.⁴¹⁷ Diğer taraftan Arapların taksim planını kabul etmeleri halinde, Yahudilerin kabul etmeyeceği de bir diğer realite olmuştur.⁴¹⁸ Yahudilerin bu yaklaşımı, daha fazla toprak beklentisini de görünür kılmıştır.

---

⁴¹⁵ Heller, s. 90.

⁴¹⁶ Cook, s. 23.

⁴¹⁷ Heller, s. 132-134, 198-201, 215, 225-226, 256-259.

⁴¹⁸ Cook, s. 24.

Yahudi gruplar arasındaki görüş farklılıklarını en aza indirmek için Ben Gurion, ‘sınırları tanımlanmamış bir Yahudi Devleti’ sloganını yaygınlaştırmıştır.⁴¹⁹ Taksim öncesinde Yahudi politikasının en önemli aşaması, taksim fikri üzerinde sağ ve sol görüşlerin bir araya getirilmesi olmuştur. Bu amaç için sınırları tanımsız bir Yahudi Devleti, yasa dışı göçe ve yerleşim yerleri kurulmasına devam söylemleri kullanılmıştır.⁴²⁰ Bu kapsamda Ben Gurion’un politikası; Filistin’e uluslararası meşruiyeti olan bir yolla yerleşip, devletin sınırlarına konjoktüre göre karar vermek şeklinde tanımlı hale gelmiştir.

Taksim planı üzerine uluslararası tartışmaların, taksim planı ve sınırlar konusunda ise iç tartışmaların sürdüğü dönemde, SSCB bölgede İngiltere’nin varlığını bertaraf etmek amacıyla Yahudilere ABD’den daha yakın ve yardımsever olmuştur. Bu doğrultuda Filistin’deki İngiliz yetkileri üzerinde baskı sağlamak için SSCB etkisi altındaki Doğu Avrupa ülkelerinden Filistin’e Yahudi göçüne izin vermiştir. SSCB, BM’de Yahudileri sürekli desteklemiş, ABD’nin Yahudi Devleti’nin oluşturulmasını erteleme, İngiliz mandası yerine BM himayesine alınmasına ve BM arabulucusu Bernadotte’un Filistin’in bazı bölümlerini İngiliz idaresinde tutma yaklaşımına itiraz etmiştir.⁴²¹

Yahudi Devleti’nin sınırlarına ilişkin en kapsamlı ilk askeri plan, stratejik boyutları ve beklentiler bakımından Plan Dalet olmuştur. Bu plana göre, taksim planında tahsis edilen sınırların elde tutulması, temel amacı teşkil etmiştir.⁴²² Bu yönleriyle Plan Dalet, Filistin’in demografik, etnik, sosyal ve siyasal dönüşümü yoluyla Yahudi Devleti’nin inşa projesi konumundadır. Planın uygulanmasıyla taksime ilişkin taslakta 8.750 mil² olarak yapılan toprak tahsisinin ötesine geçilerek, 12.500 mil²’ye ulaşılması projeyi doğrular niteliktedir.⁴²³ Filistin topraklarındaki Arap nüfusu kontrol altında tutabilecek nüfus ve askeri ekipmana sahip olmayan Yahudilerin, Arapları sürmesinin planın en önemli taktik yönü olduğu, ayrıca bölge ve dünya kamuoyunun tepkisini ölçmek için de siyasi bir eşik görevi gördüğü, çatışma sürecinden plana ilişkin elde edilen çıkarımlardır.

Ben Gurion’un yanı sıra sınırlara ilişkin düzenlemeler sürecinde Yigal Allon, Moshe Dayan ve Yitzhak Rabin savaşın stratejik aşamalarını tanımlayan ve uygulayan isimler

⁴¹⁹ Heller, s. 132, 227-228.

⁴²⁰ Shlaim, **The Iron Wall**, s. 95-98.

⁴²¹ Arie J. Kochavi, “Indirect Pressure: Moscow and The End of The British Mandate in Palestine”, **Israel: The First Hundred Years**, Ed. Efraim Karsh, London: Frank Cass, 2004, s. 60-73.

⁴²² Karsh, s. 34, 42.

⁴²³ Kimmerling, “The Social Construction of Israel’s National Security”, s. 220-221.

olarak öne çıkmışlardır. Yigal Allon'un 'taksim sınırlarının İsrail'in son sınırları olmadığı, taksim sınırlarının Yahudilere haksızlık olduğu, kendi sınırlarına savunma ihtiyaçları doğrultusunda karar verecekleri yönündeki' ifadesi diplomatik arenada tartışılanların ötesinde bir Yahudi Devleti'ne işaret etmektedir. Yahudi Devleti'nin sınırlarının askeri operasyonlarla çizilmesi kabulü, askeri karar vericilerin sınırlar ve toprak politikasının belirleyicilerinden olmasını da sağlamıştır.⁴²⁴ Bu durum, güvenlik politikası ile sınırlar ve toprak politikasının üretimini aynı mekanizmaya tabi kılmıştır. Bu mekanizma nedeniyle de 'güvenlik=toprak' denkleminin oluşturulması kolaylaşmıştır.

Filistin toprakları üzerinde tartışmaların sürdüğü dönemde BM, 181 sayılı kararıyla (1947)⁴²⁵ Filistin topraklarını Arap ve Yahudi Devleti olarak iki etnik kimlik ve Kudüs'ü de ayrı bir yönetim olarak tanımlamıştır. Bu karar, Filistin topraklarının geleceğini belirleyen çatışmanın fiili başlangıcı olmuştur.

İsrail Devleti'nin ilanından önce taksim kararı bağlamında, ABD yönetiminde Yahudi Devleti'nin tanınması konusunda derin görüş ayrılığı yaşanmıştır. Dışişleri Bakanlığı görevlilerinin 1949 yılı sonlarına kadar İsrail toprakları için 'Filistin' ifadesini, İsraililer yerine de 'Yahudiler' ifadesini kullanmaya devam etmeleri, görüş ayrılığını ortaya koymaktadır.⁴²⁶ ABD'nin Soğuk Savaş bağlamındaki çekincelerini; Filistin'e Doğu Avrupa'dan göç eden Yahudilerin çoğunlukla komünist olması, Filistin'e yönelik uygulamaya koyduğu silah ambargosu için Yahudilerden iç politika baskısı görmesi ve bir Arap-Yahudi savaşının SSCB'nin bölgedeki etkisini arttıracak endişesi oluşturmuştur. Nisan ve Mayıs aylarında Filistin'de yaşanan çatışmaların ateşkes anlaşmalarıyla çözülemeyecek bir genel savaş haline dönüşmesi ve Yahudi Ajansı'nın devlet ilan edeceğinin anlaşılması üzerine Başkan Harry Truman, BM denetiminde taksim önerisinden vazgeçip, tanımayı esas alan politika değişimine yönelmiştir.⁴²⁷

Çatışmayı taktiksel bir süreç olarak kabul eden siyonizmin temel hedefi olan devletleşme, 14 Mayıs 1948'de gerçekleşmiştir. İlan metninde; Filistin'in Yahudi halkının

⁴²⁴ Ben-Ami, s. 37. Yitzhak Rabin, İsrail'in ideal sınırlarını Ürdün hattı, Süveyş hattı, Litani hattı olarak tanımlamaktadır. Gluska, s. 17.

⁴²⁵ UN/RES/181 (1947). Detay için bkz. Harita 1.

⁴²⁶ Peter L. Hahn, **Caught in The Middle East: U.S. Policy Towards The Arab-Israeli Conflict, 1945-1961**, Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2004, s. 44-40.

⁴²⁷ John Snetsinger, **Truman, The Jewish Vote and The Creation of Israel**, California: Stanford University Hoover Institution Press, 1974, s. 102-111.

doğum yeri, ruhani, dini ve siyasi kimliğinin şekillendiği yer olduğu, diğer uluslar gibi kendi egemen devletlerine sahip olmanın doğal hak görüldüğü, Yahudi göçüne münhak bulunduğu, din-ırk-cinsiyet gözetmeksizin tüm yerleşiklerine eşit sosyal ve siyasi haklar sağlayacağı, aylarca Yahudilere karşı yürütülen kıyıma rağmen Arap yerleşiklere barışı koruma ve devletin inşasına katılım konusunda tam ve eşit vatandaşlık ile temsil hakkı tanınacağı ifade edilmiştir. Ancak devletin, tarihi Yahudi yurdunda bir Yahudi Devleti olacağı, isminin İsrail Devleti olarak anılacağı, silahlı kuvvetlerin devletin savunulması için tüm yasal ve gerekli faaliyetleri icra edeceği de vurgulanmıştır. İsrail Devleti'nin Yahudi halkının devleti olarak kendini diasporası ile doğrudan ilişkili olarak tanımladığına ve diasporasının da İsrail'e güçlü duygularla bağlı olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu şekilde devletin güvenlik politikaları kapsamına ve gelecekteki sınırlarına ilişkin beklentilere diaspora da dahil edilmiştir.⁴²⁸ Bu yaklaşımla devletin topraklarının genişlemesi, tüm Yahudilerin beklentisi haline getirilmeye çalışılmış, göç politikası bu anlamda sınırlar ve toprak politikasının olmazsa olmaz unsuru olarak konumlandırılmıştır. Böylece, sınırların genişletilmesinin beka konusu haline getirilmesi kolaylaşmıştır.

İsrail Devleti'nin ABD tarafından tanınma sürecinde Dışişleri Bakanlığı tanımayı sınırlı tutma (*de jure* olmayacak şekilde) eğiliminde olurken, Başkan Truman Filistin'de artan şiddet eylemlerini ve 15 Mayıs'ta İngiliz mandasının sona erecek olmasını dikkate alarak, İsrail Devleti'nin ilanında acele edilmemesi yönünde Yahudi tarafına baskı yapılmasını düşünmüşse de, karşı baskıyı Yahudi Ajansı'ndan görmüştür. Tüm endişe ve belirsizliklere rağmen ABD, İsrail Devleti'ni ilanının hemen ardından *de facto* olarak tanımıştır. ABD'nin dinsel ve duygusal bakışı ağır basan bazı yönetim kadroları İsrail'in bölgesel hegemon yapılmasının önemli bir stratejik fayda sağlayacağı düşüncesini seslendirirken, konjoktüre realist bakanlar ise İsrail'in istisnasız desteklenmesinin ABD çıkarlarını zedeleyen bir hata olduğu düşüncesini paylaşmışlardır.⁴²⁹

SSCB'nin Filistin'de emperyal bir beklentisi ve toprak talebi olmadığından, bölge politikaları geniş anlamda uluslararası konjoktürün etkisiyle şekillenmiştir. Bu doğrultuda

⁴²⁸ Bernard Reich, **A Brief History of Israel**, New York: Infobase Publishing, 2008, s. 45-47. İlan edilecek devletin ismine son dakikada Yahudi Ajansı tarafından son halinin "İsrail Devleti" şeklinde verildiği, aslında üzerinde durulan isimlerin "*State of The Jews*" (Yahudilerin Devleti) ya da "*The Jewish State*" (Yahudi Devleti) olduğu görülmektedir. Tessler, s. 270. Bu ifadelerin devletin her halükarda Yahudi karakterinde olacağı çoğulculuk ve eşitlik gibi bir beklenti içinde olmadığı göstergesi şeklinde anlaşılabilir. Ben Gurion, s. 101; Israel Tal, s. 40.

⁴²⁹ Detay için bkz. Hahn, s. 49-50; Howard M. Sachar, **The Course of Modern Jewish History**, New York: Dell Publishing, 1958, s. 479; Fraser, s. 43; Michael Thomas, **American Policy Towards Israel**, New York: Routledge, 2007, s. 2.

SSCB, Soğuk Savaş bağlamında Arap özgürlük hareketleriyle ortak bir noktada birleşmek isteyen bir Filistin Devleti'ni savunmuştur.⁴³⁰ Bu nedenle iki karşılıklı devletin varolmasına verdiği destek çerçevesinde BM Güvenlik Konseyi'nde taksim planını kabul etmiştir.⁴³¹ Bunun devamı niteliğinde, İsrail'i devlet ilanından üç gün sonra *de jure* olarak tanımış, ayrıca bu süreçte İsrail'i hem askeri hem de siyasi bakımdan destekleyen tek büyük ülke olmuştur. Bu durum ABD'nin endişelerini arttırırken, İsrail'in elini özellikle Araplar karşısında güçlendirmiştir. Ancak SSCB'nin Araplara İsrail'i tanıma konusunda teşvik ya da baskı yapmadığı vurgulanmalıdır.⁴³²

Konjonktürün avantajlarından yararlanan Başbakan Ben Gurion, İsrail Devleti'nin ilanında devletin sınırlarına ilişkin bir ifade kullanmadığı gibi, ülke sınırlarının belirlenmesi için bir oydaşma gereksinimi hissetmemiştir.⁴³³ Ben Gurion'un sınırların genişlemesi konusundaki beklentisinin kaynağını, tüm dış destek bir yana İsrail vatandaşlarının kendilerine duyduğu öz güven ve çatışmaların sonuçlarının devletin sınırlarını belirleyeceği kabulü oluşturmuştur. Ele geçirilen toprakların İsrail'in kontrolünde kalması, en temel gereklilik olarak ortaya konmuş, egemenliğe öncelik verilerek toprak genişletme aşaması sonraya bırakılmıştır. Kendi ifadesiyle "ülkenin tamamında değilse bile önce Yahudi Devleti'ni yükseltmek gerek, sonrası zaman içinde gelecektir ve gelmelidir", yine ona göre "tarihte son yerleşim yeri yoktur, sonsuz sınırlar yoktur, son siyasi talep yoktur".⁴³⁴ Bu yaklaşımla, askeri cephenin İsrail Devleti'nin sınırı olarak kabul edildiği kesinleşmiştir.

İsrail Devleti'nin ilanının ardından Mısır, Suriye, Ürdün ve Irak ordularının Filistin topraklarına girmeleri üzerine İsrail, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne başvurarak saldırıların durdurulmasını talep etmiştir. Tesis edilen ateşkes, arabulucu Bernadotte'un hazırladığı anlaşma tasarısının taraflarca reddedilmesi üzerine bozulmuştur. Bunun üzerine Güvenlik Konseyi, 21 Mayıs 1948'de devreye girerek Arap ve Yahudi bölgelerini ayıran sınır anlaşması yapılmasını sağlamıştır. Ancak taraflar arasındaki anlaşma zemininin

⁴³⁰ Arnold Kramer, **The Forgotten Friendship: Israel and Soviet Bloc 1917-1958**, Illinois: University of Illinois Press, 1974, s. 9, 143.

⁴³¹ Karsh, s. 72. İsrail Devleti'nin kuruluşuna izin vermek SSCB açısından kendi kaderini belirleme hakkının önünü açmış, emperyalist İngiltere politikalarına karşı bir duruşu temsil etmiştir. SSCB başından beri Filistin'de bu gerçeklerle bir Arap devletin kurulmasını da desteklemiş ve Kudüs'ün uluslararası bir statüde olmasını istemiştir. Haganah'ın bu dönemde Sovyet etkisi altındaki Çekoslovakya'dan önemli miktarda silah alabildiği de vurgulanmalıdır. Kreutz, s. 47-48

⁴³² Detay için bkz. Safran, s. 344-345; Yaniv, "Israeli Foreign Policy Since The Six Day War", s. 15; Hahn, s. 51; Dimitri K. Simes, "The Soviet Approach to The Arab-Israeli Conflict", **Alternative Approaches to The Arab-Israeli Conflict: A Comparative Analysis of Principal Actors**, Ed. Michael C. Hudson, Washington D.C.: Georgetown University Press, 1984, s. 141.

⁴³³ Nasr, s. 24.

⁴³⁴ Ben-Ami, s.12, 25, 34, 37.

kaybolmasıyla çatışma tekrar başlamıştır. Araplar ile Yahudiler arasında bu anlaşma ve anlaşamama sürecinde, İsrail genel bir barış anlaşmasıyla toprak ve sınırlar sorunu çözülmeden Arap tarafıyla görüşmeyi reddederek, Arapları barışa zorlamayı hedefleyen bir politika izlemiştir.⁴³⁵ İsrail'in izlediği politika silahlı çatışma boyutu ile birlikte analiz edildiğinde; İsrail'in Arapların barış yapmayacağını bilerek, Arapları barışa zorlamaya çalışmasının arkasındaki esas nedenin, diplomatik hareket alanı yaratmanın yanı sıra, bir barış anlaşmasının İsrail'in topraklarını genişletme isteğine engel oluşturmamasını sağlamak olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yahudilerin, Yahudilerle milli mücadelenin yöntemi ve içeriği hususunda mücadele ettiği bu dönemde, Birleşmiş Milletler ve onun temsilcisi Bernadotte çatışmanın çözümüne yönelik olarak, İngiltere'nin 1922'deki manda planına benzer şekilde Ürdün'de birleşik bir Arap Devleti ile ayrı bir Yahudi Devleti'ni önermiştir. Araplar planı Ürdün lehine yorumlarken, İsrail BM (181 sayılı karar) taksim planının yeniden haritalandırılmaya çalışıldığı gerekçesiyle karşı çıkmıştır. Ancak İsrail'in toprakla bağlantılı güvenlik politikası açısından sonuçlar doğuracak unsur, Bernadotte'un İsrail'in bağımsızlığını tanımak konusunda isteksiz ve Kudüs'ü Araplara verme yanlısı olduğu varsayımıyla tanımlı hale gelmiştir.⁴³⁶ Bu aşamada ABD'deki Yahudi lobilerinin oluşturduğu baskılar nedeniyle Başkan Truman, sınırlar ve toprak konusunda BM kararları doğrultusunda İsrail'in somut adımlar atmasını sağlayacak tedbirleri almamıştır veya alamamıştır.⁴³⁷ İsrail çatışmalarla elde ettiği kazanımlardan vazgeçip, taksim planındaki sınırlara geri dönmek istememiştir. Bu yaklaşım, güvenli sınırlarla tanımlı bir Yahudi yurdu beklentisinden ziyade, mümkün olduğunca geniş sınırlarda Tevrat'ta tanımlı Yahudi Devleti anlayışına yakın olmuştur.

İsrail Devleti'nin kurulmasından sonra, Filistin topraklarında beka sağlama çabaları ve gelecekteki sınırlarını oluşturacak topraklara ilişkin düzenlenen yasalar; kaçan ya da sürülen Filistinlilerce boşaltılan toprakların fiziken ele geçirilmesine ve geri dönüşün engellenmesine dair olanlar, mülteciler ile onların soylarınca gelecekte gündeme getirilebilecek toprak taleplerin önlenmesiyle ilişkili olanlar, Arapların halihazırda sahibi oldukları yerlerdeki toprakların ulusallaştırılması ve Yahudileştirilmesini kapsayanlar şeklinde kategorize edilebilir. Toprak ve güvenlik çerçevesinde yapılan düzenlemelerde

⁴³⁵ **Bağımsız Filistin Devleti'nin Doğuşu ve Geleceği**, Harp Akademisi Yayınları, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1994, s. 35-36.

⁴³⁶ Bergman, **A History of Israel**, s. 54.

⁴³⁷ Cattani, s. 225.

paralellik esas alınmıştır. Bunu sağlamak için de, öncelikli olarak kurumsal altyapı tesis edilmiştir. Arazi ve malların yanı sıra Arap meseleleriyle ilgilenmek üzere hükümet bünyesinde Düşman Malları Yedieminliği, yer değiştiren Araplarla ilgili Bakanlık Komitesi, Arap Malları Dairesi ve Namevcut Kişi Malları Emanet Ofisi gibi birimler kurulmuştur.⁴³⁸ İsrail'in Araplardan elde edilen toprağa ilişkin düzenleme yapacak birimler oluşturmasından BM'nin sınırlar ve toprakla ilgili yapacağı düzenlemeler dışında yapacakları olduğu veya BM düzenlemelerini dikkate almayacağı açıklık kazanmıştır.

Devlet kuruluşundan sonra fiili sınırların niteliğini değiştirecek yasal düzenlemeler hedeflenmiştir. Düzenlemelerin başlangıç noktası Filistinlilerin topraklarına ilişkin olarak 'Filistin' adının değil 'İsrail' ibaresinin kullanılması olmuştur. Aynı paralelde 'Filistinliler' ifadesinden kaçınılarak yerine 'İsrailli Araplar' ifadesi kullanılmaya başlanmıştır. Yargılama Yetkisi ve İktidar Sahası Kanunu (1948) ile İsrail ordusunun ele geçirdiğini ilan ettiği topraklarda İsrail yasalarının tümünün uygulanması sağlanmıştır.⁴³⁹ Terkedilmiş Bölgeler Kanunu (1948) ile İsrail ordusu tarafından ele geçirilen, İsrail'e teslim edilen, terkedilmiş tüm yerler ve yerleşim yerlerinin herhangi bir parçası 'terkedilmiş bölge' olarak tanımlanmıştır. Bu bölgelerdeki tüm mallar da terkedilmiş sayılarak, mallarla ilgili tasarruf kullanmaya hükümet yetkili kılınmıştır.⁴⁴⁰ Böylece, İsrail bu düzenlemelerle işgal topraklarında fiili egemenliğini ilan etmiştir. İsrail'in iç hukukundaki düzenlemelerle topraklarını genişletme politikasının aşikarlığına rağmen ABD, Ocak 1949 itibarıyla İsrail'i *de jure* olarak da tanımış ve Amerikan İthalat-İhracat Bankası'ndan acil ihtiyaç kredisi tahsis etmiştir. Kredi konusunda ABD istekli davrandığından İsrail'in SSCB'ye yönelik bir yaklaşımına gerek kalmamıştır.⁴⁴¹

I. Arap-İsrail Savaşı'ndan sonra, 27 Aralık 1949'da İsviçre'nin Lozan kentinde yapılan barış konferansında İsrail'in sınırlar konusundaki tutumu, ateşkes hatlarının küçük değişikliklerle kalıcı sınırlar olarak kabul edilmesi yönünde olmuştur.⁴⁴² Görüşme sürecinde İsrail, uluslararası kamuoyuna barış görüşmelerine katılma taraftarı olduğu görüntüsü

⁴³⁸ Morris, **Righteous Victim**, s. 219, 230, 245, 276.

⁴³⁸ Bergman, **Israel's Wars 1947-93**, s. 13.

⁴³⁹ Ben Gurion, s. 100; Elia Zureik, "Costructing Palestine Through Surveillance Practices", **The Partitation Motifs in Contemporary Conflicts**, California: SAGE Publications, 2007, s. 131.

⁴⁴⁰ **Ruling Palestine: A History of The Legally Sanctioned Jewish-Israeli Seizure of Land and Housing in Palestine**, Geneve: The Center of Housing Rights and Evictions (COHRE)-Source Center for Palestine Residency and Refugee Rights (BEDIL) Publication, 2005, s. 38-40.

⁴⁴¹ Fraser, s. 358.

⁴⁴² 1949 itibarıyla ulaşılan sınırlara ilişkin bkz. Harita 2.

vermiş ve bu yolla tanınma sürecini hızlandırmaya çalışmıştır. Ancak görüşmelerde ortak bir noktanın olmadığına farkına varılması, Arap-İsrail çatışmasının kronikleşmesinin yolunu açmış, bunun sonucunda taraflar kendi toprak beklentilerine cevap verecek yolları aramaya başlamışlardır.⁴⁴³ İsrail'in Arap devletleriyle sınırların belirleneceği bir barış anlaşması yapmaması, resmi olarak açıklanmış bir politika olmamakla birlikte,⁴⁴⁴ siyasi ve dini siyonizmin İsrail'in geleceğine yönelik esasları ve İsrail'in mevcut tutumu hesaba katıldığında gayriresmi politika olarak uygulandığı görünür hale gelmiştir.

Görüşmeler yoluyla çatışmanın temel bileşeni olan sınırlar ve toprak sorununu kendi amaçları yönünde çözemeyeceğini gören İsrail, iç hukuki düzenlemelerle siyasi beklentilerini gerçekleştirme yoluna gitmiştir. Savunma Düzenlemeleri (Güvenlik Gölgeleleri) Kanunu (1949) ile Savunma Bakanlığı'na yerleşiklerini boşaltarak kapalı güvenlik bölgesi ilan etme, sonra buraları müsadere etme yetkisi verilmiştir. Savunma Düzenlemeleri (Tarım Yapılmayan Alanlarda Tarım Yapılması) Kanunu (1949) ile Tarım Bakanlığı, mültecilerin topraklarını kullanılmayan arazi olarak ilan etmeye ve bu topraklar üzerinde kontrol sağlamaya yetkili kılınmıştır. Kanun güvenlik bölgelerine ilişkin hükümlerle bir arada işletilerek Araplar topraklarından uzaklaştırılmış, daha sonra da bu topraklar tarım yapılmayan alan ilan edilmiştir. Acil Durum Toprağa El Koyma Kanunu (1949) ile de devletin savunulması, kamu güvenliği, gerekli kullanım maddelerinin ve kamu hizmetlerinin tedariki, göçmenlerin absorbe edilmesi ya da eski asker ve yaralıların rehabilitasyonu için toprak kamulaştırılmasına imkan tanınmıştır.⁴⁴⁵

Bu politika doğrultusunda Ben Gurion hükümetinin sorunun çözümüne yönelik yaklaşımının, 1948 yılında alınamayan %22 lik kısmın ele geçirilmesi olduğu açıklık kazanmıştır.⁴⁴⁶ Bu kapsamda da Ben Gurion'un Arapların yaşadığı toprakları İsrail'in geleceği için tehdit olarak görmesi,⁴⁴⁷ Filistinlilerin ötelenmesini esas alan güvenlik yaklaşımının kaynağına katkı sağlamıştır.

İsrail, iç düzenlemelerle toprak ediniminin yanı sıra, daha büyük ölçekteki bir planla İngiltere'ye yaklaşarak, Sina Yarımadası'nı işgal konusunda yardım istemiştir. Bu plandaki

---

⁴⁴³ Baylis Thomas, s. 58.

⁴⁴⁴ Gluska, s. 23.

⁴⁴⁵ **Ruling Palestine**, s. 40, 43.

⁴⁴⁶ Shlaim, **Conclusions Across The Jordan**, s. 465.

⁴⁴⁷ Bar-On, s. 4-5.

politik beklentiyi, İngiltere'nin orada bir askeri üs kurarak Ürdün'ü kontrol etmesi ve İsrail'in bu yolla Ürdün'ün 1950 yılında ilhak ettiği Batı Şeria'ya sahip olması oluşturmuştur. İsrail, bu şekilde Filistin'in tamamını kontrol edebilecek hakimiyeti de hedeflemiştir.⁴⁴⁸ Avrupa kanadında böyle bir açılım sergilenirken, diğer taraftan İngiltere ile arasında savunma anlaşması olan ve Filistinli eylemcilerin geçişini kontrol etmekte zorlanan Ürdün ile bölgenin geleceği konusunda gizli görüşmeler yürütülmüştür.⁴⁴⁹ Ürdün ile yaptığı görüşmeler ve ardından imzalanan ateşkes anlaşmasıyla (1949) İsrail, politikaları karşısında Arap dünyasının duygusal halini de tartma imkanı bulmuş, onların etkinlikten ve realizmden uzak olduğunu farketmiştir.⁴⁵⁰ Bu sırada Arapların yenilginin hırsıyla, İsrail'in de yeni başarılar beklentisiyle çatışmadan kaçınmalarını temin etmek için ABD, İngiltere ve Fransa 25 Mayıs 1950'de bir deklarasyon yayımlayarak taraflara silah satışına sınırlama getirmişlerdir.⁴⁵¹ İsrail'in girişimleri toprak edinme isteğinin yüksekliğini göstermektedir.

Etkin bir sınırlar ve toprak politikasının kaçınılmazı nüfus yeterliliği olduğu için, 5 Temmuz 1950'de Knesset'te kabul edilen Yahudi Göçü Kanunu, İsrail'in belirsiz sınırlara yayılma politikasında önemli bir aşamayı gerçekleştirmiştir. Bu kanunla her Yahudinin İsrail'e göç etmeye hakkı olduğu, hemen kazandığı vatandaşlıkla devlet ve ulus inşasına katkıda bulunabileceği kabul edilmiştir.⁴⁵² Aynı düzenlemeyle Arap ülkelerinden gelen göçmenler, hükümet politikaları gereği sınır bölgelerine yerleştirilmiştir. İsrail Dışişleri Bakanlığı, Arap dünyası tarafından sürgün edilen (sadece Irak'ta yaşanmıştır) Yahudilerin buralara yerleştirilmesinin doğal adalet olduğunu ifade etmiş, durumu bir tür nüfus mübadelesi olarak açıklamış ve mülteci sorunu konusunda başka herhangi bir anlayışın gereksiz olduğunun üzerinde durmuştur.⁴⁵³ Yahudi göçünün sınırları belirlenmeyerek, İsrail toprakları üzerinde mümkün olduğunca ileri hatlarda yerleşimlerinin sağlanması, Yahudi milli ülküsü ve bekanın garantisi olacağından, varolma ve varlığını sürdürme esasına göre güvenlik politikasının bir bileşenini oluşturmuştur.

⁴⁴⁸ Jonathan Sless, "Blocking Peace: Britain and The Israeli-Jordanian Conflict 1949-1951", **Israel: The First Hundred Years**, Ed. Efraim Karsh, London: Frank Cass, 2004, s. 82. 1950'de Batı Şeria'nın Ürdün tarafından ilhak edilmesinin bağımsız Filistin Devleti olgusuna verdiği zararın İsrail'in işine geldiği söylenebilir.

⁴⁴⁹ Barry Rubin, **The Arab States and The Palestine Conflict**, Syracuse: Syracuse University Press, 1981, s. 214.

⁴⁵⁰ Sless, s. 73-75, 78, 80.

⁴⁵¹ Reich, s. 88-89.

⁴⁵² Geri Dönüş Yasası, 1 Nisan 1952'de kabul edilen Tabiyet Kanunu ile de pekiştirilmiştir. Lucas, s. 287. Bu yasa doğrultusunda 1948 Savaşı'ndan sonra Arap ülkelerinden uzaklaştırılan ve Arap ülkelerinde kalan Yahudileri İsrail'e almak amacıyla Yemen'deki 49.000 Yahudi için 1949'da Sihirli Halı Operasyonu, Irak'taki 100.000 Yahudi için 1950 ve 1951'de Ezra ve Nehemya Operasyonu yapıldığı, ayrıca yaklaşık olarak Polonya'dan 100.000 kişi, Romanya'dan 120.000 kişi, Bulgaristan'dan 37.000 kişi, Çekoslovakya'dan 18.000 kişi ile Yugoslavya'dan ve Türkiye'den göç alındığı görülmektedir. Yahudilerin buldukları topraklardan daha kolay ayrılmaya ikna olması için İsraili görevliler tarafından (Irak'ta olduğu gibi) bombalama eylemleriyle taciz edildiği de ifade edilmektedir. Beilin, s. 38; Ben Gurion, s. 361-362.

⁴⁵³ Pappe, **Modern Filistin Tarihi**, s. 201-202.

İsrail sınırlarını güvenlik politikalarıyla ilişkilendiren düzenlemeler gerçekleştirilirken, bu politikaları destekleyecek toprağa ilişkin kanunlar yapılmaya devam edilmiştir. Namevcutların Malları Kanunu (1950) ile Eylül 1948'den önce Lübnan, Mısır, Suriye, Irak, Ürdün, Yemen ve Suudi Arabistan uyruğu ya da vatandaşı olanlar, bu ülkelerde ve İsrail'in sahası dışında Filistin'in herhangi bir bölgesinde yaşayanlarla Filistin'deki ikametlerini terketmiş Filistinliler 'namevcut' sayılmış, malları ve toprakları Namevcut Kişi Malları Emanet Ofisi'ne devredilmiştir. Bu kanunu ihlal ederek topraklarını işgal etmek isteyenlerin sürülebilmesinin ve toprakları üzerine yaptıkları inşaatların yıkılabilmesinin de önu açılmıştır. Devlet Malı Kanunu (1951) ile 15 Mayıs 1948'den sonra İsrail Devleti'nin malı haline gelen tüm topraklar ve mallar devlet malı olarak tanımlanmış, bu kapsama tüm taşınmaz mallar, tüm madenler, tüm taşınabilir mallar ile 15 Mayıs 1948 sonrasında son bir tarih olmaksızın sahipsiz olan veya sahipsiz olacak tüm mallar alınmıştır.⁴⁵⁴

Knesset'te 24 Kasım 1952'de kabul edilen Statü Kanunu ile Dünya Siyonist Örgütü'nün ve Yahudi Ajansı'nın İsrail ile olan ilişkisi ve İsrail'e karşı görevleri tanımlanmıştır. Buna göre; İsrail Devleti, Dünya Siyonist Örgütü'nü ülkenin gelişmesi ve Yahudi göçünü yurt dışı faaliyetlerle destekleyecek bir yapı olarak kabul etmiştir. Aynı paralelde Yahudi Ajansı da; Yahudi göçünün organizesi, göçmenlerin mallarının İsrail'e transferi, göçmenlerin İsrail'e entegrasyonuna yardım, gençlerin göçünün teşvik edilmesi, İsrail'de tarımsal yerleşim yerleri kurulması, mali kaynakların harekete geçirilmesi, Yahudi kuruluşları arasında koordinenin sağlanması gibi görevler üstlenmiştir.⁴⁵⁵ Böylece Yahudi göçünün yurt dışı yapılanması, İsrail ile resmen ve doğrudan ilişkilendirilmiştir. Göç politikası, Filistin topraklarında Yahudi alanlarının genişlemesi anlamını taşıdığından 'göç=sınır güvenliği' denklemini ortaya çıkarmıştır. Dünya Siyonist Örgütü ile Yahudi Ajansı'nın göç politikası üzerinde etkin kılınması İsrail'in sınır ve toprak politikası üzerinde de etkinlikleri anlamına gelmiştir. Böylece, diasporada İsrail toprağının genişleme beklentisinin oluşturulmaya çalışıldığı görünür hale gelmiştir.

Göç ve toprak edinimi arasındaki ilişki, 1953 yılında Yahudi Ulusal Fonu Kanunu ile sağlanmaya devam edilmiştir. Bu kanunla fon, İsrail Devleti adına toprak sahibi olarak bağımsız bir statüye kavuşturulmuştur.⁴⁵⁶ Bu düzenleme, İsrail Devleti toprağının

---

⁴⁵⁴ **Ruling Palestine**, s. 41, 43-44.

⁴⁵⁵ John H. Davis, s. 75-76.

⁴⁵⁶ Cook, s. 39.

Yahudilere ait olduğu ve yabancı bir kimliğin toprak üzerinde hak sahipliği iddiasında bulunamayacağı yönündeki tutuma açıklık kazandırmıştır.

Yaşam alanını genişletme ve savunulabilir sınırlara ulaşma amacı taşıdığı da söylenebilecek 1956 Savaşı, İsrail'in galibiyeti ve Sina Yarımadası'nın ele geçirilmesiyle sonuçlanmıştır. İsrail, 1957 yılı başlarından itibaren birliklerini Sina Yarımadası'ndan çekmek için yaşamsal çıkarlarının korunacağını garantisinin verilmesini talep etmiştir.⁴⁵⁷ Bu yaklaşımdan İsrail'in işgali pazarlık için kullanma politikası izlediği sonucuna varılabilir. İsrail'in bu tutumuna ve 1956 Savaşı'nı başlatmasına olan kızgınlığına rağmen, ABD'nin İsrail'e olan nihai desteği, 11 Şubat 1957'de Akabe Körfezi'ni özgür ve masum geçişlere açık uluslararası bir su olarak ilan eden bir *aide-memorie* yayınlamasından anlaşılabilir. SSCB ise Araplar İsrail ile sorunlarını en aza indirgeseler de Ortadoğu'nun barış ve sükunetin hüküm sürdüğü bir yer olmayacağını öngörmüş, bu nedenle sorunun özüne inmek ve çözüm aramak gayretinden ziyade 'savaş yok, barış yok' yaklaşımını benimsemiştir.⁴⁵⁸ 1956 Savaşı İsrail'in kendi isteğiyle planlayıp icra ettiği ilk savaş olup, sınırlarını savaşla genişletebilme kabiliyetini test etme imkanı sağlamıştır.

Savaş sonrasında İsrail, toprağa ilişkin dolayısıyla sınırlara ilişkin yasal düzenlemelere devam etmiştir. Zaman Aşımı Kanunu (1958) ile toprak sahiplerinden bu topraklarda 15 yıldır kesintisiz tarım yaptıklarını belgelemesi istenmiş, aksi halde toprakların devlet malı sayılacağı kabul edilmiştir. Şehir Planlama (İyileştirme) Kanunu (1959) ile yasadaki izinlerle çelişecek şekilde inşa edilen binalar veya eklentileri yıkılması ele alınmıştır. Bu kanunun önemi, 1948'den beri Arap şehirlerinin aşırı kalabalıklaşmasına rağmen İsrail'in tek bir Arap kasabasının bile inşasına izin vermemesinden kaynaklanmaktadır.⁴⁵⁹ Temel Kanun: İsrail Toprakları (1960) ile İsrail toprağının; toprağı, evleri, binaları ve toprağa bağlantılı herşeyi kapsadığına, mülkiyetin devlet adına Geliştirme Otoritesi'ne ait olduğuna ve mülkiyetin hiçbir yolla devredilemeyeceğine hükmedilmiştir. Mal Vergisi ve Tazminat Fonu Kanunu (1961) ile herhangi bir taşınmaz mal için ödenen verginin malın sahipliğine dair bir hak tanımadığı ortaya konmuştur.⁴⁶⁰ Böylece, toprak

⁴⁵⁷ Tessler, s. 354.

⁴⁵⁸ Reich, **Arab-Israeli Conflict and Conciliation**, s. 137-138.

⁴⁵⁹ **Ruling Palestine**, s. 42, 45-47.

⁴⁶⁰ http://www.mfa.gov.il/MFA/MFAArchive/1960_1969/Basic%20Law-%20Israel%20Lands E.T. 19.10.2009. Daha önce %92 oranında Yahudi Ulusal Fonu'na bağlı olan devlet toprağı 1959'da Ulusal Toprak Otoritesi'ne bağlanmıştır. Safran, s. 80.

sahipliği dolayısıyla hakların ispatı zorlaştırılmış, Zaman Aşımı Kanunu'nun daha kolay işletilmesine zemin hazırlanmıştır.

İsrail yasal düzenlemelerle toprak kazanımı arttırırken, 1961 yılında ABD Başkanı olan John F. Kennedy (1961-1963), Filistin toprağının kaderinin Araplar ile İsrail arasında yapılacak görüşmeler yoluyla karar verilmesi gerektiği görüşüne sahip olmuştur.⁴⁶¹ Ancak 'görüşmeler yoluyla karar vermek' zaman bakımından muğlak bir kavram olduğundan, İsrail'in süreci istediği kadar uzatabileceği anlamına gelmiş, bu süre de İsrail'e geri döndürülemez realiteler yaratabilmesi imkanını tanımıştır.

Mücadelenin, doğal kaynakların paylaşımı konusuna genişlemesiyle toprağa ilişkin yasal düzenlemeler bu yöne kaymıştır. Ulusal Parklar ve Doğal Rezervler Kanunu (1963) ile hükümet, Tarım Bakanlığı ile koordine halinde bazı bölgeleri ulusal park veya doğal rezerv ilan edebilme, buralara erişimi gerekmesi halinde kısıtlayabilme, Savunma Bakanlığı'nın izniyle güvenlik bölgelerini parklara dönüştürebilme, bu yolla parklara dönüştürülen Arap topraklarının bir daha geriye iade etmeme yetkisine sahip olmuştur. Toplu Konut Projeleri Kanunu (1964) ile hükümete bazı yerlerin toplu konut alanları için kullanılması ve buralarda kimlerin oturacağına karar verme hakkı tanınmıştır.⁴⁶² İşgal topraklarında yasal düzenlemelerin rahatlıkla uygulamasının, 1967 Savaşı'na değin işgal topraklarının askeri valilerin yönetiminde olmasıyla ilişkisi olduğu vurgulanmalıdır.⁴⁶³

2.1.1.2. Hayat Sahasında Filistinliler Aleyhine Genişleme: 1967 Savaşı

Mısır ile Ürdün arasında 30 Mayıs 1967'de askeri bir ittifak oluşturulmasından sonra İsrail, Mısır sınırına asker yığmış, Mısır'ın Tiran boğazını kapatması üzerine de BM madde 51 bağlamında meşru müdafaa hakkını kullanmaktan başka çaresi kalmadığını açıklamıştır. Pappe, ortaya çıkan savaş durumunun İsrail'in siyonist genişleme hedefine hizmet edecek bir düşünce ortamına neden olduğunu, benzer bir savaş beklentisinin de özgür Filistin beklentisinin bulunduğu Filistin toplumunda görüldüğünü söylemektedir.⁴⁶⁴ Savaş üzerinden toprak kazanımı ve siyasi egemenliğin karşı taraf üzerine hakim kılınması hedefi, çatışmayı tüm kesimler için çekici kılmıştır.

---

⁴⁶¹ Viorst, s. 90.

⁴⁶² **Ruling Palestine**, s. 47.

⁴⁶³ Beilin, s. 74.

⁴⁶⁴ Ben Gurion, s. 772; Pappe, s. 261-262.

İsrail Devleti'nin kuruluşu milad alındığında, Yahudi öncüller ve onların ardıllarının İsrail'in yaşaması için Filistin topraklarında (bazılarına göre Tevrat'ta tanımlı sınırlar, bazılarına göre savunulabilir sınırlar) kontrolünün ele geçirilmesi ve Arap düşmanlarının sürülmesi yaklaşımlarında bir değişimden söz edilemez. Bu yaklaşımın devamı niteliğinde olan 1967 Savaşı ile Mısır'dan Sina Yarımadası ve Gazze, Ürdün'den Doğu Kudüs dahil Batı Şeria, Suriye'den Golan Tepeleri ele geçirilmiştir.⁴⁶⁵ Böylece, Tevrat'a göre Filistin'in yeniden inşası için yeni ufuklar açılmıştır. Dışişleri Bakanı Abba Eban, Arapların ve Filistinlilerin aleyhine gelişecek bu inşa işlemini "İsrail, sadece ideolojik bir devlet olarak varlığını sürdürmeyecek, fikirleri de şekillendirecektir. İsrail, ideolojik, ruhani, medeni ve entellektüel şekline Yahudi halkının karar vereceği egemen bir birim olacaktır"⁴⁶⁶ şeklinde açıklamıştır. Savunma Bakanı Moshe Dayan ise daha net bir ifadeyle "İsrail'i iki milletli bir Arap-İsrail devletine dönüştürmek değil, bir Yahudi Devleti istediklerini"⁴⁶⁷ belirtmiştir. Bu çerçevede, çatışmanın İsrail'in toprak edinimi konusunda sonuç aldığı bir enstrüman olduğu da belirginleşmiştir. Bu tespit İsrail'in çatışmacı karakterini açıklamakta kullanılabilir.

1967 Savaşı sonucunda Filistin'in tamamının kısa bir sürede ele geçirilmesi İsrail'de coşku yaratmakla birlikte, bu topraklardaki Arapların nüfus yoğunluğu ve bunların olası asimilasyonu endişeye de neden olmuştur. Bu durum, en fazla faydacı ve en az faydacı görüşleri ön plana çıkarmıştır. İlk grup bu toprakların hemen İsrail'e ilhak edilmesini savunurken, diğer grup Filistinlilerin sorumluluğunu almadan stratejik topraklara ve kaynaklara sahip olunmasının yeterli olacağını düşünmüştür.⁴⁶⁸ Ancak uygulamanın yöntemi üzerindeki tartışmalar, konu işgal edilen topraklarda tekrar Arap egemenliğinin kurulmaması noktasına geldiğinde, fikir birliğine dönüşmüştür.⁴⁶⁹

İsrail, bu dönemde oldubitti ile ortaya çıkacak toprak kazanımlarının statükoyu oluşturacağı bilinciyle, sınırlara ilişkin olarak 'verilecek bir cm toprak yok' ilkesini benimsemiştir.⁴⁷⁰ Dayan, bu bağlamda Batı Şeria, Gazze ve Golan Tepeleri'ni ekonomik, siyasi ve stratejik bakımdan sürekli olarak İsrail'in elinde kalması gereken yerler olarak nitelemiştir,⁴⁷¹ Batı Şeria'nın Filistinli ileri gelenlerinin özerklik önerisini, oluşumun bir

⁴⁶⁵ Toprak genişlemesi ile ilgili bkz. Harita 3.

⁴⁶⁶ Aronson, **Israel, Palestinians and Intifada**, s. 10-11.

⁴⁶⁷ John H. Davis, s. 71.

⁴⁶⁸ **Ruling Palestine**, s. 66.

⁴⁶⁹ Michael Curtis, **The Palestinians: People, History Politics**, New Jersey: Transactions Books, 1975, s. 185.

⁴⁷⁰ Sharabi, s. 120, 129.

⁴⁷¹ Aronson, **Creating Facts**, s. 21.

Filistin Devleti'ne dönüşüp İsrail Devleti'nin varlığını tehlikeye atacağı endişesiyle reddetmiştir.⁴⁷² Bu paralelde siyasi esnekliği sağlamak için de, 1967'den itibaren işgal toprakları politikasında 'ilhak ve silahlı işgal' ifadeleri yerine 'idari bölgeler' tanımlamasına yer verilmiştir.⁴⁷³ Bu yaklaşım, fiili durum yaratılmasında da kolaylaştırıcı rol oynamıştır.

İsrail, uluslararası kamuoyunun yaratılan fiili durumların 4. Cenevre Konvansiyonu'na aykırı olduğu yolundaki iddialarına karşı savunma politikasını; 1) bu toprakların 'işgal edilmiş topraklar' olmadığı dolayısıyla konvansiyon hükümlerine aykırılık bulunmadığı, 2) İsrail'in güvenlik önceliklerinin yasal çerçeve kapsamında bulunduğu, 3) İsrail fiili egemenliğinin bu topraklarda kesintisiz bir süreç olduğu, 4) Filistinliler ve Yahudiler için ayrı bir yasal sistemin var olduğu, 5) bu toprakların ele geçirilmesinden önce Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde hukuki bir egemenliğin olmadığı, Mısır'ın Gazze'yi güç bela yönettiği, Ürdün'ün Batı Şeria'yı ilhakının ise sadece beş devlet tarafından tanındığı, 6) konvansiyonun teammül hukukundan ziyade insani kapsamda bir hukuk modeli olduğu, yaptırım etkisi olmadığı bu nedenle konvansiyon hükümlerinin bu bölgelerdeki fiili durum için uygulanamayacağı tezleri üzerine kurmuştur.⁴⁷⁴ Savunma esaslarına bakıldığında, İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmemek için gerekçe ürettiği görülmektedir.

İşgal topraklarından çekilmemenin gerekçeleri üretilirken, yasa düzenlemesi yoluyla toprak elde edilmesi ve işgal topraklarında yetki kullanımına ilişkin yapılan düzenlemeler, 1967 sonrasında askeri emirlerle de güçlendirilmiştir. Askeri Emir 3 (1967) ile işgal altındaki topraklarda askeri komutanın en üst otorite olduğu ifade edilerek, kapalı bölge ilan etme, hareket özgürlüğünü kısıtlama, sokağa çıkma yasağı uygulama, izin almaksızın bir hareketi men etme yetkisine sahip kılınmıştır. Askeri Emir 5 (1967) ile Batı Şeria kapalı askeri bölge ilan edilmiş, 13 Haziran 1967 tarihli ek 18 nolu Askeri Emirle de Batı Şeria'ya girmek için izin alınması zorunluluğu getirilmiştir. Filistinlilerin Batı Şeria'ya girişini kontrol etmek, topraklarına ve mallarına erişimi de kontrol etmek anlamına gelmiştir. Askeri Emir 60 (1967) ile askeri eğitim amacıyla kapalı alan ilan edilmesi kolaylaştırılmıştır. Filistinlilerin kapalı ilan edilen ve tekrar açılan bölgelerden zamanında haberi olmadığı için bu emir Yahudi yerleşim yerlerinin oluşturulmasının önünü açmıştır. Askeri Emir 151

---

⁴⁷² Morris, s. 338.

⁴⁷³ Hassan Bin Talal, **Palestinians Self-Determination**, London: Quartet Books, 1981, s. 45.

⁴⁷⁴ Meir Shamgar, "Legal Concepts and Problems of Israeli Military Government-The Initial Stage", **Military Government in The Territories Administered by Israel 1967-1980**, Ed. Meir Shamgar, Jerusalem: Alpha Press, 1982, s. 377-380.

(1967) ile Ürdün Vadisi'ni kapalı askeri bölge ilan edilmiştir. Askeri Emir 58 (1967) ile bir malın yasal sahibini ya da yasayla kontroluna bırakılan kişi 7 Haziran 1967 tarihinden önce arazisini terketmiş ise bu arazi terkedilmiş veya namevcudun malı olarak değerlendirilmiştir. Askeri Emir 150 (1967) ile terkedilmiş malın tanımını; düşman bir ülkenin yerleştiği tarafından sahip olunan veya kontrol edilen mal olarak değiştirilmiştir. Askeri Emir 25 (1967) ile askeri yetkililerden izin almaksızın arazi ve mala ulaşım yasa dışı kabul edilip, ceza uygulanacağına dair hüküm getirilmiştir. Askeri Emir 78 (1967) emir ve düzenlemeleri ihlal edenlerin mallarının müsaderesi için ilgili otoriteye yetki vermiştir. Askeri Emir 59 (1967) ile 7 Haziran 1967 öncesi düşman devlete ait veya düşman devletle bağlantılı bir oluşuma ait taşınır veya taşınmaz mallar devlet malı olarak tanımlanmıştır. Bu emir doğrultusunda İsrail, 1979 yılına kadar Batı Şeria'da 527 km² Ürdün tarafından elde tutulan toprağa el koymuştur. Yine bu emir %26'sı Batı Şeria'da olmak üzere 1500 km² toprağın elde edilmesine yardımcı olmuştur. Askeri Emir 194 (1967) ile İsraili görevlilerin belediyeler üzerindeki etkisi artırılarak, Filistin belediyelerinin fiziksel genişlemesi sınırlandırılmış, artan nüfusa rağmen yeni Filistin belediyesi kurulmasına izin verilmemiştir. 2 Temmuz 1967 tarihli Acil Durum Düzenlemeleri ile İsraililerin işgal altındaki topraklardaki tabi oldukları hukuksal çerçevenin İsrail'de uygulananla aynı olması şart koşulmuştur.⁴⁷⁵ İsrail'in bu askeri emirleri, işgal topraklarında saha hakimiyeti hedeflendiğini ve İsrail egemenliğinin Filistinlilerce kabulünün sağlanmaya çalışıldığını açık hale getirmiştir.

İsrail'in 1967 Savaşı'ndan sonra hem toprak elde etme isteğini gerçekleştirmek hem de güvenlik karşılığında toprağı kullanmak için başvurduğu siyasi araç 'barış için toprak' ilkesi olmuştur. Bu argüman, bir taraftan işgal altındaki bölgelerin sonsuza kadar İsrail'in elinde kalamayacağını, diğer taraftan da barış anlaşması yapmadan bu bölgelerden çıkmayacağını göstermiştir.⁴⁷⁶ Tavizi çağrıştıran bu ilkeye rağmen, İsrail sağ barış anlaşması yapmanın toprak tavizi anlamına gelmediğine ve toprak bütünlüğüne vurgu yapmaya devam etmiştir.⁴⁷⁷ Bu düşünce sistematığı doğrultusunda İsrail, görüşmelerin 242 sayılı karara göre yapılabileceğine, ancak görüşmelerin sonuçlarının bu karardaki toprak tavizleriyle aynı doğrultuda bağlanamayacağına vurgu yapmıştır.⁴⁷⁸ Bu yaklaşım, İsrail'in işgal ettiği toprakları kendi bünyesine kattığı, takas edilecek büyük bir değere sahip olmadan geri vermeyeceği anlamına gelmiştir.

⁴⁷⁵ **Ruling Palestine**, s. 81-97, 107.

⁴⁷⁶ Laqueur, s. 116.

⁴⁷⁷ Aronson, s. 13.

⁴⁷⁸ Quandt, **Peace Process**, s. 202.

1967 yılı sonrasında ABD, İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesini istese de bunu sağlayacak gerekli baskıyı yapmamış, BM'nin geri çekilme talep eden kararlarına muhalefet etmiş ve kalıcı barış sağlanana kadar İsrail'in bu topraklarda kalmasından yana tavır belirlemiştir.⁴⁷⁹ Aynı dönemde SSCB, Güvenlik Konseyi'nde İsrail'in 'saldırgan' olarak nitelenmesi için çaba gösterirken, BM Güvenlik Konseyi ABD vetosuyla bunu redderek, 14 Haziran 1967'de savaştan etkilenen bölge halkının refah ve güvenliği için İsrail'in yardım sağlaması yönünde karar almıştır. Bu tablo üzerine SSCB, İsrail ile diplomatik ilişkisini kesmiştir.⁴⁸⁰ Bu dönemde sorunun devletler arasında görüldüğü, Filistinlilerin resmi taraf olmadığı ve İsrail'in sınır ve toprağa bağımlı güvenlik tedbirleri konusunda sınırlayıcı bir durumun oluşturulmadığı netlik kazanmıştır.

Ortaya çıkan durumun Soğuk Savaş bağlamındaki muhtemel sonuçları ABD'yi inisiyatif almaya zorlamıştır. Bu çerçevede, 242 sayılı kararın savaş yoluyla toprak kazanımının kabul edilmezliği prensibi, bölgedeki her devletin egemenliği, toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığı ile barış içinde tehdit ve güç kullanımından uzak tanınmış sınırlar dahilinde yaşama hakkı Rogers Planı'nın esasını oluşturmuştur. Ancak İsrail'in işgal ettiği bölgelerden geri çekilmesinin prensiplerinin belirlenmesinde ABD ve SSCB fikir birliği içinde olmamışlardır. ABD politikası Dışişleri Bakanı Kissinger'ın etkisiyle, İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi için zorlanmasını esas almayan bir çizgide yer alırken, SSCB Arap yanlısı tutum sergilemiştir.⁴⁸¹ Soğuk Savaş aktörlerinin yaptırımından yoksun, tavsiye niteliğinde yaklaşımlarla, sorunun çözümünü kendi akışına bırakmalarının İsrail'in yeni fiili durumlar yaratmasına getirdiği kolaylık, dönemin realitesini oluşturmuştur.

ABD Başkanı Lyndon Johnson (1963-1969), 19 Haziran 1967'de barışın sağlanması için karşılıklı tanıma, silahların sınırlandırılması, mülteci sorununa çözüm, ulaşım güvenliği ve tüm bölge ülkelerinin bağımsızlığı hususlarını içeren bir plan sunmuştur. BM Genel Kurulu bu prensipler üzerinden bir karar çıkarma konusunda başarısız olunca, konuyu Güvenlik Konseyi'ne havale etmiştir. ABD ve SSCB açmazlara rağmen Arapların İsrail'i tanımaları şartıyla, İsrail'in işgal ettiği bölgelerden çekilmesini esas alan 'barış için toprak' prensibi üzerinde uzlaşmışlardır. Diğer taraftan SSCB'nin ısrarı, İsrail'in işgal ettiği tüm topraklardan çekilmesi yönünde olurken, BM Güvenlik Konseyi ise İsrail'in 1967'de işgal

---

⁴⁷⁹ John H. Davis, s. 51.

⁴⁸⁰ Ben Gurion, s. 785-786, 788.

⁴⁸¹ Yaqub, s. 36, 45-46; Hahn, s. 27-28.

ettiği topraklardan çekilmesi üzerinde durmuştur.⁴⁸² Avrupa Topluluğu, 1967 Savaşı'ndan sonra işgal topraklarının geleceğine dair daha eleştirel bir tutum sergileyerek, BM'nin 242 sayılı kararıyla aynı doğrultuda İsrail'in işgal topraklarından çekilmesine, bölgedeki devletlerin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı ve bölgede kalıcı barış için Filistinlilerin meşru haklarına vurgu yapmıştır.⁴⁸³

İsrail, 242 sayılı karar doğrultusunda bir girişimi ilke olarak kabul etmekle birlikte, kararın sadece Sina Yarımadası için uygulanabileceğini Batı Şeria, Gazze Şeridi ve Golan Tepeleri için uygulanamayacağını ifade etmiştir.⁴⁸⁴ Menachem Begin, İsrail'in barış girişimlerine karşı tavrını 'barış anlaşması olması taviz olmasını gerektirmez' yaklaşımıyla açıklarken, dini-tarihi kimlik ve ulusal güvenliğin bölünmez bir bütün olduğunu vurgulamıştır. İlimli Başbakan Eshkol bile Batı Şeria'nın Arap toprağı olduğu iddialarını reddetmiş, bu toprakların anlaşmayla değil kuvvet yoluyla alındığına dikkat çekmiştir.⁴⁸⁵ Görüşme ilkesi 'barış için toprak' olmakla birlikte, İsrail'in toprağı pazarlık konusu yapmadan görüşme statüsünü 'barış için barış' prensibine taşımaya çalışması, süreç izlemesinden elde edilen bir çıkarım olmuştur.

Dışişleri Bakanı Abba Eban'ın 1968 yılında 27. Siyonist Kongre'de, 'işgal edilen toprakların geleceğinin çatışmadan kurtulamayacağı' yönündeki ifadesi, çatışma devam ederse toprak tavizine gerek olmadığı görüşünü yansıtmıştır.⁴⁸⁶ Eshkol liderliğindeki ulusal birlik hükümetinin 1967 yılı sonrasındaki statüko için bağlayıcı olabilecek bir karar almamaya gösterdiği özen, bu yaklaşımı doğrulayan bir kanıt olmuştur.⁴⁸⁷ Bu kapsamda İsrail'in sınırlara ilişkin resmi görüşü 8 Ekim 1968'de BM Genel Kurulu'nda şu ifadelerle ortaya konmuştur: İsrail için barış, çatışmanın olmadığı bir durumun ötesinde bir anlayışı temsil etmektedir; sınırlar üzerinde barış sağlanması için ateşkes hatları kalıcı sınırlara dönüştürülmelidir; üzerinde mutabık olunmuş sınır anlaşmalarını takiben saldırmazlık anlaşmaları yapılmalıdır.⁴⁸⁸ İfadelerden İsrail'in işgalin tanınmasını, barış yapabilmeyin şartı olarak öne sürerek, güvenlik katsayısını arttırmayı amaçladığı sonucuna ulaşılmaktadır.

---

⁴⁸² Hahn, s. 28.

⁴⁸³ Itzhak S. Minerbi, "The European Community and The Middle East", **From War to Peace Arab-Israeli Relations 1973-1993**, Ed. Barry Rubin, Joseph Ginat, Moshe Ma'oz, New York: New York University Press, 1994, s. 196.

⁴⁸⁴ Pappe, s. 293.

⁴⁸⁵ Aronson, s. 13, 103.

⁴⁸⁶ **The Jerusalem Post** (21 June 1968).

⁴⁸⁷ **Haaretz** (2 February 1968).

⁴⁸⁸ **Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**, s. 86.

Bu anlayış doğrultusunda İsrail, işgal topraklarını Ocak 1968’de ‘düşman olmayan bölgeler’ olarak ilan ederek, İsrail kanunlarının bu bölgelerde geçerli olabilmesini sağlamıştır.⁴⁸⁹ Böylece, işgal topraklarında yeni fiili durumlar yaratılabilmesi için toprağa ilişkin yapılan düzenlemelerin yapılması kolaylaşmıştır. Toprak (Yerleşim Yeri olarak) Kanunu (1969) ile toprakların sahipliği konusunda yasal boşluk olan kısımlar kapatılmış, İsrail’in ‘devlet arazisi’ kavramı üzerinden hak iddia edebilmesi için yasal zemin hazırlanmıştır. Bu kapsamda, daha önce muteber kabul edilen Osmanlı İmparatorluğuna ait toprağa ilişkin belgeler geçersiz sayılmıştır. Askeri Emir 307 (1969) ile bölge komutanı herhangi birinin yasal ihlal nedeniyle ödemesi gereken para cezasını ödememesi halinde o kişinin malına el koyup satışı yaparak, cezasının ödenmesini sağlamaya yetkili kılınmıştır.⁴⁹⁰ İsrail’in yaptığı bu düzenlemeler, işgal ettiği bölgelerde kalıcılığını sağlayacak bir altyapıyı oluşturma çabasına işaret etmektedir.

Sınırlara ilişkin uluslararası tartışmalar bağlamında ise, 1969 yılında ABD Dışişleri Bakanlığı, İsrail-Mısır uzlaşısı için İsrail’in Sina’dan çekilmesi karşılığında Mısır’ın İsrail ile barış anlaşması yapmasını kapsayan bir planı SSCB’ye, aynı paraleldeki bir planı da İsrail-Ürdün uzlaşması için Ürdün’e sunmuştur. Ürdün planına göre, İsrail’in Batı Şeria’nın neredeyse tamamından çekilmesi istenmiştir. Bu dönemde (Haziran 1969) SSCB’nin Filistin halkını Filistin’de yaşayan Araplar olarak değil, kendi geleceğini belirleme hakkı olan bir ulus olarak tanımlaması, İsrail’i ABD’ye daha fazla yaklaştırmıştır.⁴⁹¹ ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger’in tutumundan cesaret alan İsrail yönetimi barış planından uzak durmuştur. Moskova ise, 1969-1970 yılları itibarıyla çözüm için 1967 Savaşı öncesi sınırlara dönülmesinde ısrarcı olmuştur.⁴⁹² SSCB’nin de işgal öncesi sınırlara dönülmesi ifadesini, ABD ile aynı paralelde 1967 Savaşı öncesi sınırlar olarak değiştirdiği dikkate alındığında, İsrail’in 1967 yılı öncesindeki işgal ettiği toprakların Soğuk Savaş konjonktüründe meşrulaştığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

1970 yılında İsrail ile Mısır arasında başlayan uzun yıpratma savaşı, Mısır açısından İsrail’i işgal ettiği topraklardan çıkarmak amacı taşırken, İsrail için BM 242 sayılı kararının uygulanmaması için bir gerekçe sağlamıştır.⁴⁹³ Bu dönemde SSCB Arap rejimlerine yakın

---

⁴⁸⁹ Pappé, s. 279.

⁴⁹⁰ **Ruling Palestine**, s. 50-51, 81.

⁴⁹¹ Yağub, s. 38; Golan, **The Soviet Union and The Palestine Liberation Organization**, s. 11.

⁴⁹² Smith, s. 318-320, 324-325; Yaniv, “Israeli Foreign Policy Since The Six Day War”, s. 15.

⁴⁹³ Quandt, **Decade of Decisions**, s. 80-81.

olmakla birlikte İsrail'in varolma hakkını sorgulamamış, 1967 yılı öncesi sınırlar dahilinde İsrail'e garanti vermiş, 242 sayılı kararı küçük değişikliklerle İsrail'in geri çekilmesi için esas olarak kabul etmiştir.⁴⁹⁴ BM'de Genel Kurul 2799 sayılı kararıyla (1971)⁴⁹⁵ tehdit veya güç kullanımı yoluyla bir devletin diğer bir devletten toprak kazanamayacağına vurgu yaparak, İsrail'in çatışmalarda ele geçirdiği topraklardan çekilmesi için çağrıda bulunmuştur. Savaş yoluyla toprak kazanımı konusunda BM kararıyla paralel düşünen ABD'nin yaklaşımı, İsrail tarafından ABD'nin Arap yanlısı politika izlediği şeklinde yorumlanmıştır.⁴⁹⁶ ABD'nin söylemle sınırlı eleştirel çıkışları, İsrail için geri adım atmayı gerektirecek bir soruna neden olmamıştır.

İşgal toprakları ve sınırların geleceğiyle ilgili uluslararası aktörlerin girişimi sürerken, İsrail kendi lehinde sonuçlar üretecek düzenlemelere devam etmiştir. Askeri Emir 418 (1971) ile toprak kullanımına ilişkin karar veren ve planlama yapan Filistinlilere ait tüm yerel otoriteleri, ulusal planlama yapıları ve kurumları kaldırılmıştır. Askeri Emir 450 (1971) ile Batı Şeria'daki toprak kayıtlarına ilişkin hukuk işleri, Hükümet ve Terkedilmiş Mallar Yedieminliğine devredilerek İsraililerin doğrudan toprak satın alabilmeleri sağlanmıştır.⁴⁹⁷ Toprak ediniminin devam etmesi, uluslararası aktörlerin sorunu tanımlama ve çözme konusundaki ataletin bir sonucu olarak değerlendirilmeye uygunluk göstermektedir.

Çeşitli yasal düzenlemeler ve askeri emirler yoluyla işgal topraklarına İsrail yasal ve idari yetkisi uzatıldıktan sonra, bu toprakların ekonomik entegrasyonuna yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Bu süreci kolaylaştırmak için İsrail yasalarında yer alan 'düşman topraklar' ifadesine 1971'de son verilmiş, ekonomik tedbirler kapsamında İsrail ile işgal bölgeleri arasında gümrük kaldırılmış, işgal bölgelerini ithalat ve ihracatına keskin sınırlamalar getirilmiş, Arap mali kurumları kapatılmıştır.⁴⁹⁸ İsrail, işgal topraklarına yönelik yasal düzenlemeleri tamamladıktan sonra, BM 242 sayılı kararın sınırlara ilişkin hükümlerine itirazını 1971'de ABD özel elçisi Jarring'e iletmiştir.⁴⁹⁹ Bu doğrultuda Golda Meir, Mart 1972 yılında Washington ziyareti sırasında 1967 öncesi sınırlara dönüşü reddetmiştir.⁵⁰⁰

---

⁴⁹⁴ Cattan, s. 113.

⁴⁹⁵ UN/RES/2799 (1971).

⁴⁹⁶ Avi Shlaim, **War and Peace in The Middle East**, New York: Penguin Books, 1995, s. 47.

⁴⁹⁷ **Ruling Palestine**, s. 98, 100.

⁴⁹⁸ Aronson, s. 24.

⁴⁹⁹ Cattan, s. 284.

⁵⁰⁰ Yaqub, s. 52.

Moskova'da Mayıs 1972 yılında düzenlenen ABD-SSCB Zirvesi'nde Kissinger'in SSCB'li meslektaşı Andrei Gromyko'yu 242 sayılı karardan daha zayıf şartları taşıyan İsrail yanlısı bir formülü içeren bir ortak bildiriye kabul etmeye ikna etmiş,⁵⁰¹ BM ise 2949 sayılı kararla (1972)⁵⁰² işgal bölgelerinde fiziksel ve demografik değişiklik yapılamayacağına, İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesine, işgal sonrası bu topraklarda yaptığı değişikliklerin geçersiz ve hükümsüz olduğuna ve bu değişikliklerin tanınamayacağına vurgu yapmıştır. Uluslararası aktörlerin 242 sayılı karar üzerindeki tartışmalarla tükettiği zaman, İsrail'in içteki uygulamaları için kazandığı zaman anlamına gelmiştir.

Bu dönemde işgal altındaki toprakları kontrol edebilme inisiyatifini elinde tutmak amacıyla İsrail, belediye başkanı ve belediye görevlilerinin yerel seçimlerle işbaşına getirilmesine izin vermiştir. Bu politikayla, hizmetlerden kaynaklanan İsrail karşıtı eylemlerin önlenmesi ve hizmet sorunlarını bahane edip İsrail karşıtı olabilecek siyasi liderlerin çıkmasının engellenmesi amaçlanmıştır. Böylece, Dayan'ın 'Batı Şeria'da belediye otoritesinin üzerinde bir Arap otoritesi olmayacaktır' yaklaşımına paralellik oluşturulmuştur.⁵⁰³ Takınılan tutum, bu dönemde Filistinlilere yönelik genişletilmiş bir özerklikten yana olunmadığını ve İsrail egemenliğinin esas olduğunu belirginleştirmiştir.

1967 Savaşı galibiyetiyle saha hakimiyeti askeri ve siyasi anlamda elde tutan İsrail'in yenilmezlik miti ve öz güven duygusu 1973 Savaşı (Yom Kipur Savaşı) ile sona ermiştir. İsrail'de bazı kesimler barışın sağlanması konusunda bir arayışa yönelirken, bazı kesimler barış karşıtlığına, tavizsizliğe ve Tevrat'ta yazılı tanrısal değerlere yaklaştırmıştır. Yom Kipur Savaşı sonrasında yenilebilirlik duygusunun sınırlar ve toprak politikasına etkisiyle İsrail, sınır ve toprak ihtilaflarına çözümü, bölgenin İsrail ile Ürdün arasında paylaşılmasında ararken, Ürdün dışında bir Filistin Devleti'nin kuruluşuna karşı olmaya ve bu konuda Filistinlilerle herhangi bir diyalogu reddetmeye devam etmiştir.⁵⁰⁴ Tazelenen holokost duygusunun yaşam sahasını yitirme korkusunu açığa çıkarması ve toprakları savunma güdüsünü güçlendirmesi, bu dönemde İsrail'in toprak politikasındaki dayanak noktalarını teşkil etmiştir.

---

⁵⁰¹ A.g.e., s. 49.

⁵⁰² UN/RES/2949 (1972).

⁵⁰³ McDowall, s. 98.

⁵⁰⁴ Detay için bkz. Maoz Azaryahu, "The Independence Day Parade: A Political History of A Patriotic Rituel", **The Military and Militarism in Israeli Society**, Ed. E. Lomsky-Feder, E. Ben-Ari, Albany: Suny Press, 1995, s. 90-94; Pappé, **Modern Filistin Tarihi**, s. 295; Aviezer Ravitzky, "Prohibited Wars in Jewish Tradition", **The Ethics of War and Peace: Religious and Secular Perspective**, Ed. Terry Nardin, New Jersey: Princeton University Press, 1996, s. 125-127; Shalim, **Collusion Across Jordan** s. 320-334; Aronson, **Creating Facts**, s. 52.

BM, Yom Kipur Savaşı ile ilgili olarak Genel Kurul 3092 sayılı kararla (1973)⁵⁰⁵ işgal topraklarının herhangi bir kısmının ilhakının, Arap malları ve topraklarının müsadere ve kamulaştırılmasının Cenevre Konvansiyonu ilkelerinin ihlali olduğunu vurgulamıştır. ABD'nin 1973 Savaşı'daki tutumu; 1967 Savaşı'nda olduğu gibi kalıcı barış sağlanana değin, İsrail'in işgal ettiği topraklarda kalması yönünde olmuştur.⁵⁰⁶ Bu paralelde SSCB'nin İsrail karşıtı tutumu da, Sovyet lideri Nicolai Podgorny'nin (1965-1977) Filistinlilerin kendi devletlerini kurma hakları olduğunu açıkça ilan etmesiyle netlik kazanmıştır.⁵⁰⁷ Avrupa Konseyi de Filistinlilerin meşru haklarına olan desteğini açıklamıştır.⁵⁰⁸

İsrail, 1974 yılında Filistin Devleti'nin kurulmasına karşı çıkmaya ve işgal topraklarında kendi hakimiyetini etkin kılmaya devam etmekle birlikte, İsrail ile işgal toprakları, işgal toprakları ile Filistinliler ve Arap ülkeleri arasındaki bariyerlerin kaldırılmasını esas alan bir köprü politikasını gündeme getirmiştir. Bu çerçevede Filistinliler Ürdün ile ticaret ilişkisine girmişler ve Ürdün üzerinden Arap dünyasına açılmışlardır. Bu açık sınır politikasının amacı; İsrail ile işgal altındaki topraklar arasında entegrasyonu sağlamak ve İsrail-Ürdün fiili birlikteliğini kolaylaştırmak olmuştur. Savunma Bakanı Shimon Peres, bu fiili durumu İsrail açısından resmi barıştan daha faydalı görmüştür. Peres, bu köprü politikasını bir adım ileriye taşıyarak, Batı Şeria ve Gazze'nin kontrolünü Ürdün ile birlikte yapmayı planladığı, 'Ürdün Seçeneği' adıyla anılan bir yöntemle Filistin soruna ve işgal altındaki topraklar sorununa çözüm aramıştır. Önerilen Ürdün seçeneği, Filistinliler üzerinde İsrail ve Ürdün'ün kontrolü sağlamasını, Batı Şeria ve Gazze'deki Filistin kimliğinin ayrı ayrı ele almasını, ayrıca üç kimliğin (İsrail, Ürdün, Filistinliler) tek bir ekonomik yapıda buluşmasını esas almıştır. Filistin kimliğinin silahsızlandırılması bu planın diğer bir ayağı olarak göze çarpmaktadır.⁵⁰⁹ İsrail'in süregelen politikasıyla bir arada düşünüldüğünde, bu planın Filistinlilerin tam bağımsız bir devlet düşüncesinden uzak tutulması ile ilgili olduğu ortaya çıkmaktadır.

İsrail'in 'Ürdün Seçeneği' planının yürürlükte olduğu dönemde BM ve SSCB'yi devre dışı bırakan Kissinger İsrail, Mısır, Suriye, Suudi Arabistan ve Ürdün arasında mekik diplomasisi başlatmıştır. 1974-1975 yıllarında İsrail'in Sina ve Golan'dan kısmi çekilmesi,

---

⁵⁰⁵ UN/RES/3092 (1973).

⁵⁰⁶ Cattan, s. 231; Walid Khalidi, **Palestine Reborn**, London: I.B. Tauris, 1992, s. 16, 122.

⁵⁰⁷ Kreutz, s. 50.

⁵⁰⁸ Nathalie Tocci, **The EU and Conflict Resolution**, New York: Routledge, 2007, s. 100.

⁵⁰⁹ Shimon Peres, **Battling For Peace: Memoirs**, Ed. David Landau, London: Weidenfelt & Nicolson, 1995, s. 301-302.

Arapların da saldırganlıktan vazgeçileceğine söz vermeleri karşılığında İsrail, Suriye ve Mısır arasında Sina I ve Sina II anlaşmaları sağlanmakla birlikte diplomatik temasların kesilmesiyle süreç 1977 yılına kadar donmuştur.⁵¹⁰ BM bu dönemde, 3414 ve 3457 sayılı kararlarıyla (1975)⁵¹¹ işgal topraklarına yönelik yaklaşımını korumuştur.

ABD Başkanı Jimmy Carter döneminde (1977-1981) SSCB, barış arayışındaki tüm görüşmelerde FKÖ'nün konumunu ön plana çıkarmıştır. Başkan Carter, SSCB'nin bu yaklaşımını desteklerken, Filistin sorununu barış sürecinin merkezine koymuştur. Bu dönemde Ortadoğu barışı için ikinci ilke olan Filistinlilerin kendi geleceğini tayin etme hakkı seslendirilmeye başlanmış, 'Filistin anavatanı' ifadesi ilk kez kullanılmıştır. ABD Başkanı ilk kez Filistin sorununun mülteci sorunundan fazlası olduğunu, sorunun insani boyutunun yanı sıra siyasi boyutunun da olduğunu ifade etmiştir.⁵¹² Carter, FKÖ'nün 242 sayılı karar esasını kabul etmesi halinde Arap heyeti içinde görüşmelere katılmasını kabul etmiştir.⁵¹³ Ancak Carter'in İsrail'den ve iç politik unsurlardan (lobiler) gördüğü baskı nedeniyle Filistinliler lehindeki pragmatik yaklaşımını sürdürmekten vazgeçtiği de göz önünde tutulmalıdır.⁵¹⁴ Bu paralelde Carter, sürekli barışın ön şartı olarak İsrail'in komşuları tarafından tanınmasını ve sürekli varolma hakkının kabul edilmesini istemiştir.⁵¹⁵ Bu durum, İsrail'in ABD'de politika değişikliğine neden olabilecek konuma ulaştığını göstermektedir.

Carter, BM 242 sayılı kararıyla uyumlu olacak şekilde, barışçıl ilişkilerin kurulması ve uygun güvenlik anlaşmalarının yapılması durumunda, İsrail'in 5 Haziran 1967 öncesi sınırlara dönmesini esas alan ve karşılıklı anlaşmalarla varılacak küçük değişiklikleri kabul eden bir sınır belirleme politikası izlemiştir.⁵¹⁶ Ancak birçok kez açıkça ayrı bir Filistin Devleti'ne karşı olduğunu da ifade etmiş, ayrı Filistin Devleti'nin barışın yanı sıra Arap ulusları için de bir tehdit olacağına vurgu yapmıştır.⁵¹⁷ Bu yaklaşım bir yandan İsrail'in güvenliğini esas alıp diğer yandan bir Filistin Devleti'nden bahsetmeden 242 sayılı kararı ön plana çıkarmaya çalışan bir çözüm modelini açığa çıkarmıştır. Bu kapsamda ABD ve SSCB, 1 Ekim 1977'de 242 sayılı karar ile Filistin halkının meşru haklarını esas alan müşterek bir

---

⁵¹⁰ Harms, s. 126.

⁵¹¹ UN/RES/3414 (1975). UN/RES/3457 (1975).

⁵¹² Pappé, s. 304.

⁵¹³ Yezid Sayigh, s. 421-422.

⁵¹⁴ Smith, s. 361.

⁵¹⁵ **Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**, s. 32.

⁵¹⁶ Quandt, **Decade of Decisions**, s. 291.

⁵¹⁷ Pappé, s. 298, 304.

bildiri yayınlamışlar, ancak FKÖ'den bahsetmemişlerdir.⁵¹⁸ Bu ortak bildiri; İsrail'in 1967'de işgal ettiği topraklardan geri çekilmesine, savaş durumunun sona ermesine, karşılıklı tanıma prensibinde normal ilişkilerin kurulmasına, toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlık gibi konulara çözüm getirilmesine vurgu yapılmıştır. Ancak İsrail'in Carter üzerindeki baskısı neticesinde ABD-SSCB ortak girişimi sona ermiştir.⁵¹⁹ Avrupa Konseyi ise 1977'de Filistinlilerin ulusal yurda sahip olma hakkını kabul ederken, Filistin ulusal kimliğini tanımıştır.⁵²⁰

1977 yılında Menahem Begin'in Likud Partisi ile iktidara gelmesinden sonra, sağ siyasi eğilim güvenlik politikalarına hakim olmuştur. Bu kapsamda oluşan Begin ekolü, İsrail'in sınırlar ve toprak politikasını; 'İsrail ilhak yanlısı değildir' ilkesini esas almakla birlikte Filistin topraklarının Arap egemenliğine geçmesine karşı olan itirazı, Batı Şeria'nın Ürdün'e ait olmadığı gerekçesiyle geri verilemeyeceği tezi, Ürdün'ün Filistin Devleti olarak kabul eden yaklaşımı, meşru müdafı savaşıyla ele geçirilen toprakların iadesinin zorunlu olmadığı kabulü, toprağa değil kişiye özerklik yaklaşımı ve toprak tavizinin Arapları tatmin etmeyeceği yaklaşımı üzerine kurmuştur.⁵²¹ Bu esaslara ek olarak Begin'in sınırlar ve toprak politikasında, "ilhak kelimesini kullanmayınız, yabancı toprağı ilhak edersiniz, kendi ülkenizinkini değil"⁵²² ifadesinin de belirleyici olduğu görünür hale gelmiştir.

Begin, belirlenen bu esasların tamamlayacak şekilde, Batı Şeria'daki Filistin topraklarının kayıtlı olmadığı görüşü üzerinden bir devlet toprağı tanımı da yapmıştır.⁵²³ Bu tanımla ilgili temel prensipler, Batı Şeria ve Gazze İsrail'in bir parçası olarak görüldüğünden görüşmelere konu edilmemesi ve FKÖ terörist bir örgüt olarak kabul edildiğinden görüşmelerin muhatabı olarak alınmaması üzerine kurulmuştur. Hatta Likud, Ürdün Irmağı'nın doğusunu da tarihi İsrail toprağı saydığı için Ürdün'ün varlığını kabul etmesinin bile bir taviz olduğunu düşünmüştür. Bu doğrultuda Likud, Ürdün'ü bir Filistin ülkesi olarak gördüğü için ayrı bir Filistin Devleti'nin varlığını gereksiz görmüştür.⁵²⁴ Bu anlayışın devamı olacak şekilde, Likud hükümetinin 20 Haziran 1977 tarihli programında; İsrail toprağının Yahudi halkının ebedi hakkı ve atalarının yadsınamaz mirası olduğuna,

⁵¹⁸ A.g.e., s. 86, 114; Morris, **Righteous Victims**, s. 447-448.

⁵¹⁹ **Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**, s. 10-11.

⁵²⁰ Tocci, s. 101.

⁵²¹ Harkabi, s. 118-125.

⁵²² Nur Masalha, **Imperial Israel and Palestines**, London: Pluto Press, 2000, s. 73.

⁵²³ Meron Benvenisti, **1986 Report: Demographic, Economic, Legal, Social and Political Developments in The West Bank**, Jerusalem: West Bank Data Base Project, 1988, s. 25-27.

⁵²⁴ Gazit, s. 267-270.

hükümetin devletin tüm topraklarında yasa düzeninin sağlanması için idari ve hukuki uygulamalar yapmak üzere Knesset tarafından yetkilendirildiğine vurgu yapılmıştır.⁵²⁵ BM ise bu yaklaşıma karşı Genel Kurul 32/5 kararıyla (1977)⁵²⁶ İsrail'in işgal topraklarının fiziksel, demografik ve hukuki statüsünü değiştirme eylemlerini tekrar gündeme taşımıştır.

1978 yılında Camp David görüşmeleri sırasında İsrail, Mısır ile arasındaki görüşmelere Filistinliler ile ilgili toprak meselelerin dahil edilmesini kabul etmemiştir. Begin, Sina'dan kısmi bir çekilme teklif ederken, Batı Şeria ve Gazze'de esnek olmayan bir tutum sergilemiş, Filistin sorununa yönelik olarak Filistin halkının meşru hakları ve kendi hükümet şeklini belirleme hakkıyla ilgili önerileri anlaşmanın nihai metnine sokmamayı başarmıştır.⁵²⁷ Ancak gayriresmi olarak, beş yıllık bir geçiş süreci sonrasında Batı Şeria ve Gazze'de Filistinlilerin kendi kendilerini yönetebilecekleri bir hükümet yapısı, bu bölgelerin yerleşikleri tarafından seçilecek mevcut askeri yönetimin yerini alacak bir otorite, bu otoritenin kurulmasından sonra İsrail hükümet idari birimlerinin bu bölgelerden çekilmesi, İsrail silahlı kuvvetlerinin özel tanımlı güvenlik bölgelerinde konuşlanması ve yerel polisin kurulması gibi başlıklar dillendirilmiştir. Ayrıca geçiş süreci görüşmeleri başladıktan sonra, Batı Şeria ve Gazze'nin nihai statüsüne karar verilmesi için yapılacak görüşmelerin, 242 sayılı karar doğrultusunda ve İsrail, Ürdün ile Batı Şeria ve Gazze'den seçilecek Filistin temsilcileri tarafından yürütülmesi gerektiği vurgulanmıştır.⁵²⁸ Bu hususlar nihai metne aktarılmamış olsalar da, gelecekteki planların düşünsel altyapısını oluşturmuştur.⁵²⁹

Likud hükümeti, 1978 yılında Filistin sorununa çözüm getirmeden ve Batı Şeria ile Gazze konusunda bir toprak tavizi vermeden, Mısır ile ayrı bir anlaşma yoluyla Sina'yı geri vermiş, ancak 1979 yılındaki görüşmelerde Filistin özerk yönetimi konusuna gelindiğinde tıkanma ortaya çıkmıştır. Likud, bu dönemde özerklik görüşmesinin toprak tavizine, bunun da bağımsız bir Filistin Devleti'ne yolunu açacağı endişesini taşımıştır.⁵³⁰ Batı Şeria ve Gazze'de Filistinlilere özerklik vermek, Filistinlilere iç işlerinde yetki sağlayacağından, bu durumun İsrail'in egemenliğine zarar vereceği görüşü ağırlık kazanmıştır. Ayrıca Likud bir özerklik olursa, Yahudilerin Batı Şeria ve Gazze'de yerleşme hakları baki kalmak üzere,

⁵²⁵ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/2+Basic+guidelines+of+the+government-+20+June+1977.htm> E.T. 08.03.2010.

⁵²⁶ UN/RES/32/5 (1977).

⁵²⁷ Harms, s. 129.

⁵²⁸ Laqueur, s. 223-225.

⁵²⁹ Itamar Rabinovich, **Waging Peace: Israel and Arabs at The End of The Century**, New York: Farrar Straus and Giroux, 1999, s. 56.

⁵³⁰ Gazit, s. 211-215.

özerkliğin toprağa değil kişilere verilmesini savunmuştur. Bu aşamada Begin, özerkliğin egemenlik olmadığına altını çizmiştir.⁵³¹ Begin, Ürdün'ü bir Filistin Devleti olarak tarif ettiğinden, İsrail'in özerklik yaklaşımının Filistinlileri bir devlete kavuşturmak olmadığına ve Ürdün'ün Doğu yakasında bir Filistin Devleti kurulmasının Filistinlilerin Batı yakası üzerinde hak sahibi olması anlamına gelmeyeceğine de ayrıca vurgu yapmıştır. Sonuç itibarıyla, İsrail ile Mısır Filistin sorununun çözümüne ilişkin olarak özerklik konusunda fikir birliğine varmışlardır. Ancak İsrail sonradan Batı Şeria ve Gazze'nin geleceğine ilişkin tartışmaların, İsrail'in geri çekilmesinden, bölgede İsrail askeri yönetimi altında bir Filistin özerk yönetiminin kurulmasına kadar gidecek sonuçlar doğurabileceğini görerek, konuya mesafesini korumuştur.⁵³² Bu aşamadaki endişe, topraktan tavizin, güvenlikten taviz anlamına gelmesi olmuştur. Buradan İsrail'in 'toprak=güvenlik' denkleminin devamlılığı sonucuna ulaşılmaktadır.

BM, İsrail yaklaşımına karşılık olarak Genel Kurul 33/29 sayılı kararıyla (1978)⁵³³ İsrail, Filistin ve Arap topraklarından çekilene değin, tanınmış ve güvenli sınırlar dahilinde barış ve güven içinde yaşamının başarılamayacağını vurgulamıştır. Aynı yönde Sovyet lideri Leonid Brezhnev (1977-1982), Camp David Anlaşması'ndan sonra Eylül 1978'de Ortadoğu sorununa çözümün İsrail'in 1967'de işgal ettiği topraklardan çekilmesi ve kendi devletlerini kurma hakkı da dahil olmak üzere Filistinlilerin haklarına saygı duyulmasıyla mümkün olabileceğini açıklamıştır.⁵³⁴ SSCB'nin işgal topraklarının tümü yerine, 1967 yılında işgal edilenler söylemini genel kabul haline getirdiği görülmektedir.

İsrail'in Filistin sorununa Camp David Anlaşması çerçevesindeki yaklaşımı; Batı Şeria ve Gazze'den çekilmemek ve İsrail'in egemenliğini sürekli temin edecek bir sisteme Filistinlileri dahil etmek olmuştur. Bu paralelde Likud, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni barış görüşmeleri gündeminden dışlamak istemiştir. Mısır ile yapılan görüşmeler sonucunda da Filistin sorununun çözümüne yönelik olarak 'özerklik' kavramı üzerinde uzlaşmıştır.⁵³⁵ İşgal altındaki bölgelerin çözümüne yönelik stratejik bir hedef olarak benimsenen bu kavram, bölgede statükonun korunması anlamını taşımıştır. İsrail'in Camp David Anlaşmaları zemininde İsrail'e tabi olmak şartıyla Batı Şeria ve Gazze'de Filistin özerkliğini görüşmeye

---

⁵³¹ Terry, s. 117.

⁵³² Aronson, **Creating Facts**, s. 94, 238.

⁵³³ UN/RES/33/29 (1978).

⁵³⁴ Kreutz, s. 50.

⁵³⁵ Moshe Dayan, **Breakthrough**, New York: Alfred. A. Knopf, 1981, s. 58.

hazır olduğu ifade etmesi '*Pax Hebraica*' olarak nitelenebilir.⁵³⁶ 1977 yılında Likud iktidarıyla birlikte toprak ve sınırlar politikası konusunda sağa doğru bir kayma yaşanırken, Camp David yöntemiyle Araplar ile barış yapılabileceğinin ortaya çıkması, güvenlikten taviz verilmediğı sürece toprak konusunda pragmatik düşünölebileceğini ortaya çıkarmıştır. Ancak burada sorun; tarihi miras olarak kabul edilen topraklardan hangi değerler kriterinde (din, siyaset, güvenlik, toplumsal talep) ve ne ölçüye kadar taviz verebileceğı olmuştur.

ABD, Camp David Anlaşmaları sürecinde İsrail'in 1967 yılında işgal ettiğı topraklardan çekilmesinden açıkça bahsetmezken, Filistinlilerin vatan sorununun çözümünü, önce Arap devletleriyle sonra da İsrail-Arap devletleri arasında yapılacak anlaşmalarda görmüştür. Bu kapsamda ABD, Filistin'de bir Filistin Devleti tezini savunmamaya devam etmiştir. SSCB ise Dışışleri Bakanı Gromyko'nun BM Genel Kurulu'nda 25 Eylül 1979'da yaptığı konuşma doğrultusunda, Ortadoğu'da barışı İsrail'in 1967 yılında işgal ettiğı topraklardan çekilmesiyle ve Filistinlilerin meşru haklarını kullanmasıyla ilişkilendirmiştir. Bunun dışında İsrail-Mısır tarzı ikili anlaşmaların sınır sorunlarına çözüm getiremeyeceğini vurgulamıştır. SSCB, İsrail politikaları karşıtı bir tutum için olsa da hem İsrail Devleti'ni tanıma kararından vazgeçmemiş hem de Filistinli liderleri BM 242 sayılı karar doğrultusunda İsrail'i tanımaya ve askeri yöntemler yerine siyasi yöntemler benimsemeleri hususunda zorlamaya çalışmıştır.⁵³⁷ Aktörlerin bu tutumu dahilinde değerlendirildiğinde, Camp David Anlaşmaları, Filistin sorununun bütönlüğünü ortadan kaldırmaya yönelik bir İsrail tasviye planı olarak görölebilir. Bu plan, işgal toprakları sorununu alt başlıklara bölüp, her bir başlığı farklı istikamette muğlak yaklaşımlarla ele alarak, genel çerçevenin kaybedilmesini sağlamak şeklinde tasvir edilebilir.

İsrail bir yandan Filistin sorununun çözümünü Camp David Anlaşmaları çerçevesine sıkıştırmaya çalışırken, diğer yandan da toprak konusunda iç düzenlemeler yapmaya devam etmiştir. Eski Eserler Kanunu (1978) ile eski eser miladi 1700 yılından önce yapılmış seyyar ya da sabit her türlü obje ve onun eklentisi olarak tanımlanmıştır. Bu kapsamda bu eserler devlet malı sayılmış, bu bölgeye giriş sınırlanmış, kullanımı yasaklanmış, bu toprak hükümet tarafından istenirse kamulaştırılabilmesi ve yerleşiklerin tahliye edilebilmesi

---

⁵³⁶ Cattan, s. 316.

⁵³⁷ Detay için bkz. Cattan, s. 229, 232, 288; **Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**, s. 11-12, 33; Golan, **Soviet Policies**, s. 117.

sağlanmıştır.⁵³⁸ Bu kanunla Filistinlerin tarihi dokudan, dolayısıyla yaşadıkları topraklar üzerindeki hak talebinden uzaklaştırılması sağlanmıştır. Aynı şekilde, Negev Toprak Elde Etme Kanunu ile (1980) Negev çölünü elde etme ve orada yerleşme çabalarına devam edilmiştir. Bu yasa ile hava üssü inşa etmek gerekçesiyle arazi önce devlet malı ilan edilmiş, yaşayanlar 3 ay içinde tahliye durumunda bırakılmıştır. BM Güvenlik Konseyi İsrail'in uygulamalarına karşılık olarak 471 sayılı kararıyla (1980)⁵³⁹ İsrail'in kendi nüfusunu ve yeni gelen göçmenleri işgal altındaki bölgelerde iskan etmesinin 4. Cenevre Konvansiyonu'nun ihlali olduğuna vurgu yaparak, diğer devletlerden yerleşim yerleriyle ilgili olarak kullanılacak her türlü yardımdan kaçınmalarını istemiştir. 476 sayılı karar⁵⁴⁰ da coğrafi, demografik ve tarihi yapıyı değiştirecek tüm tedbirlerin geçersiz ve hükümsüz olacağını açıklamıştır. İsrail'in cevabı ise, Kudüs'ü ebedi başkent ilan etmek olmuştur. Bunun üzerine BM, Genel Kurul 35/207 sayılı kararıyla⁵⁴¹ güç kullanılarak toprak kazanımının kabul edilemez olduğunu bir kez daha vurgulamış, İsrail'in Filistin'deki ve Arap topraklarındaki devam eden işgalini kınamış, şartsız geri çekilmesi için çağrıda bulunmuştur. İsrail de BM'nin kararlarına karşılık olarak, Kamu Toprağı Yasası (1981) ile kamu toprağını, İsrail toprakları ve yerel otorite toprakları olarak tanımlamıştır.⁵⁴² Yani kamunun kullanımına açık tüm topraklar (Filistinlilerinkiler dahil) İsrail toprağı olarak kabul edilmiştir.

İsrail'in işgal topraklarını içselleştirme politikası doğrultusunda 1980 başlarından itibaren Batı Şeria, Gazze ve Golan Tepeleri İsrail siyasetinde ve güvenlik politikalarında iç meseleler olarak görülmeye başlanmıştır.⁵⁴³ Ekim 1981'de yayın kuruluşlarına gönderilen talimatla, Batı Şeria yerine 'Judea ve Samaria' ifadesinin kullanılması istenmiş ve yasal düzenlemeyle İsraililer ile FKÖ arasında temas yasaklanmıştır.⁵⁴⁴ Camp David Anlaşmaları'yla Sina Yarımadası'nın Mısır'a iadesiyle o dönem için siyasi, askeri ve toplumsal açıdan verilebilecek toprak tavizinin sınırına ulaşılmış, işgalle elde edilen diğer toprakların hem stratejik hem de Tevrat'ta tanımlı sınırlar bağlamında elde tutulma gerekliliği buraların özümsemesini sağlamıştır. Ayrıca ABD'nin Camp David sürecinin zarar görmemesi için İsrail'in bu yaklaşımına sessiz kalması katalizör işlevi görmüştür.

---

⁵³⁸ **Ruling Palestine**, s. 53.

⁵³⁹ UN/SC/RES/471 (1980).

⁵⁴⁰ UN/SC/RES/476 (1980).

⁵⁴¹ UN/RES/35/207 (1980).

⁵⁴² **Ruling Palestine**, s. 51, 53-54.

⁵⁴³ Aronson, **Creating Facts**, s. 237, 268.

⁵⁴⁴ Ron, s. 121.

Camp David süreci üzerinden meşruluk elde edilerek, Yahudi değerlerinin işgal topraklarına hakim kılınmak istendiği, böylece fiili ilhakin hedeflendiği açık hale gelmiştir.

İsrail hükümetinin bu amaçla yoğun bir şekilde yerleşim yeri kurma politikasına yönelmiştir. Ancak kaynak ve yerleşimci sorunu nedeniyle hükümet, yoğun yerleşim yeri kurma planını, daha fazla askeri gözlem istasyonu kurma planına indirgemek durumunda kalmıştır. Politikasını gözden geçiren hükümet, fiili ilhakin uygun yöntem olmayacağına karar vererek, bazı bölgelerde *de jure* ilhaki benimsemiştir. Bu doğrultuda Golan Tepeleri'nde Arap kimliğini yok etmek amacıyla Dürzi kimliğinin ön plana çıkarılması ve Dürzi nüfusun İsrail kimlik kartı almaya önce teşvik sonrada zorlanmasıyla süreç başlatılmıştır.⁵⁴⁵ Süreç, Aralık 1981'de Golan Tepeleri'nin ilhakıyla sonuçlanmıştır. Bu durum, İsrail'in ilhak politikası güttüğünün, ancak uygun şartların oluşmasını beklerken ilhak yanlısı olmadığı mesajını kullandığının ispatı olmuştur.

BM Genel Kurulu'nun 36/226 sayılı kararıyla (1981)⁵⁴⁶ İsrail'in Golan Tepeleri'ni ilhaki ve yayılcı politikaları kınanmış, İsrail'in 1981'de ABD ile imzaladığı stratejik işbirliği anlaşmasının İsrail'i saldırgan ve yayılcı politika izlemesi yönünde cesaretlendirdiği ortaya konmuş, tüm devletlere İsrail'in bu cesaretine katkı sağlayacak her türlü askeri ve ekonomik yardımı kesmeleri için çağrı yapılmış, İsrail'in Golan Tepeleri'nde kendi yasalarını hakim kılan uygulamasının geçersiz ve hükümsüz olduğu ilan edilmiştir.

İsrail'in ilhak politikası karşısında çözüm arayıcı yaklaşımlar sürmüştür. Suudi Prensi Fahd'ın 7 Ağustos 1981'de gündeme getirdiği barış planının da; Batı Şeria'da başkenti Doğu Kudüs olan bir Filistin Devleti'nin kurulmasına karşılık, İsrail'in tanınması esas alınmıştır.⁵⁴⁷ ABD Başkanı Regan da, 1982'de İsrail-Filistin çatışması bağlamında ileri sürdüğü kendi adını taşıyan planda; ilhaka açıkça karşı olduğuna, 242 sayılı kararın geri çekilmeyle ilgili hükümlerinin Batı Şeria ve Gazze için uygulanması gerektiğine, 'barış için toprak' ilkesi referans alınarak geri çekilmesinin İsrail'e barış ve güvenlik getireceğine vurgu yapmıştır. Ayrıca Reagan, 8 Eylül 1982'de Begin'e gönderdiği mektupta; Filistinlilere tam özerklik verilmesini ve 242 sayılı karar doğrultusunda İsrail'in çekilmesini desteklediğini, bir Filistin Devleti'ne karşı olduğunu ve bu noktaya gidecek kendi geleceğini

⁵⁴⁵ **Haaretz** (17 January 1980, 6 May 1980, 21-22 July 1980); **Al-Hamishmar** (1 August 1980).

⁵⁴⁶ UN/RES/36/226 (1981).

⁵⁴⁷ Quandt, **Peace Process**, s. 202.

belirleme hakkının kabul edilemez olduğunu ifade etmiştir. ABD yönetimi Reagan Planı'nda bir Filistin Otoritesi oluşturulmasına, Batı Şeria ve Gazze'nin Ürdün ile birlikte bir federasyon oluşturmasına bir devletten bahsetmeden temas etmiştir.⁵⁴⁸ İsrail yönetimi Reagan Planı'na karşı çıkmıştır. İşçi Partisi, planı Ürdün ile görüşmelere uygun zemin oluşturacağı için desteklemiş, ancak Filistin Devleti'nin kurulmasına itiraz ederek, İsrail'in güvenliği için gerekli yerler hariç Batı Şeria'nın Ürdün'e verilebilmesi seçeneği üzerinde durmuştur.⁵⁴⁹ İsrail sağı toprak tavizini reddederken, solu tavizi güvenlik şartlarına bağlamıştır. Bu açıdan İsrail sınırlar ve toprak politikasının, bu döneme değin güvenlik politikasıyla bağıntısını kaybetmediği, hatta sınırlar ve toprak politikasının üst çatıyı oluşturduğu tanımlı hale gelmiştir.

Reagan Planı çerçevesinden bakıldığında, ABD'nin İsrail'in Batı Şeria ve Gazze'deki egemenliği ve kontrolü devam ettiği sürece Filistin sorununun çözülemeyeceğine inandığı, ayrıca Begin'in ilhak politikasına karşı olmakla birlikte kriz yaratmamak için görüşünü ılımlı söylemlerle dile getirdiği görülmektedir. Yine bu çerçevede, İsrail'in 242 sayılı karar doğrultusunda geri çekilmeyeceği varsayımı nedeniyle ve Amerikan Yahudilerinin baskısına tabi olmamak için İsrail üzerinde yaptırım yanlısı bir tutum benimsenmemiştir. ABD, Reagan Planı ile İsrail'den talepte bulunma ile bulunmama arasında bir çizgide yer almasına rağmen, bu planla İsrail'in güvenliği için söz vermiştir.⁵⁵⁰ Böylece, ABD barış planlarının 'İsrail'in taviz vermeden barışa ulaşması' ilkesini esas aldığı kanıtlanması kolaylaşmıştır.

Başkan Reagan, sınırlar sorunun çözümünü 242 sayılı karar ve Camp David Anlaşması'nı esas alan 'barışa karşı toprak' modelinde görmüş, İsrail'i Mısır ile yaptığı gibi sınırlarını güvenlik altına alacak bir güvenlik işbirliğini, Ürdün ile yapması hususunda teşvik etmiş, ancak bu kabul edilmemiştir. Bu doğrultuda ABD yaklaşımı da, İsrail'in tezleri olan; Filistin Devleti'ne Hayır, FKÖ ile görüşmeye Hayır ve Filistin sorununun Batı Şeria ve Gazze'nin sınırlarına indirgenmesi yaklaşımlarına paralelleşmiştir.⁵⁵¹ ABD'nin Filistin Devleti'nin kuruluşuna olan itirazı, İsrail'in Ürdün'de zaten bir tane var tezinin de kabulü anlamına gelmiştir. Bu nedenle ABD'nin İsrail yanlısı tutumundan vazgeçmediği, ayrıca Başkan Reagan'ın İsrail'e yönelik yaklaşımının özel ilişkiden kaynaklanan bir inanca

⁵⁴⁸ **Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**, s. 41-42.

⁵⁴⁹ Harms, s. 138; Cattan, s. 298.

⁵⁵⁰ Harkabi, s. 132; Wright, s. 49.

⁵⁵¹ Ronald Reagan, **An American Life**, New York: Simon & Shuster, 1990, s. 424, 463, 705.

dayandığı, dolayısıyla İsrail'i işbirliğine zorlamadığı sonucuna da ulaşılabilir. ABD Başkanları Carter ve Reagan'ın Filistin Devleti'nin kurulmasına karşı olmalarının, 1947 yılındaki iki devletli taksim planına aykırı olduğu da vurgulanmalıdır.

Reagan Planı sürecinde BM Genel Kurulu 37/86 sayılı kararıyla (1982)⁵⁵² bağımsız bir Filistin Devleti de dahil olmak üzere meşru yadsınamaz haklara vurgu yaparak, işgal altındaki topraklara yönelik İsrail'in ilhak politikası kınamış, Güvenlik Konseyi'nin İsrail'in geri çekilmesini kolaylaştıracak bir süreç için harekete geçmesi istemiş, İsrail'in geri çekilmesini takiben Filistin halkı geleceğini tayin etme hakkını kullanana kadar Filistin topraklarının BM denetiminde olmasını önermiştir.

1983 yılında iktidara gelen Yitzhak Shamir'in İsrail topraklarına ilişkin görüşleri, "hükümet artık Araplarla eski görüşme usulu olan 'barış için toprak' formülünü kabul etmeyecektir", "kimse hiçbir toprak parçasını vermek istememektedir"⁵⁵³ söylemleri doğrultusunda şekillenmiştir. Daha sonra bu söylemler Filistin Devleti'nin kabul edilemeyeceğine vurgu yapan resmi politikaya dönüştürülmüştür.⁵⁵⁴ Toprak tavizine olan itirazın göç politikasıyla olan ilişkisi de gözden kaçırılmamalıdır. İşgal topraklarında hızlı Yahudileşmenin yaşandığı dönemde tavizin gündeme gelmesi, Yahudi göçünü kısıtlayacağı için İsrail Devleti'nin açık ve gizli kuruluş ilkeleriyle çelişki oluşturacaktır.

İsrail-Filistin çatışmasının geleceğine ve neden olduğu toprak sorununa ilişkin plan üretme sürecine Arap Birliği, İsrail'den tam ölçekli bir çekilme, FKÖ yönetiminde bir Filistin Devleti, mülteciler için tazminat, bölge devletleri için barış ve güvenlik isteyen ve Yahudi yerleşim yerlerinin sökülmesini talep eden Fez Planı ile dahil olmuştur. Fez Planı'ndan bir hafta sonra barış sürecinde geride kalmak istemeyen SSCB, aynı detayları içeren Brezhnev Planı ile sahneye çıkmıştır.⁵⁵⁵ İsrail her iki planı da reddetmiştir. Çabaların devamında SSCB'nin FKÖ ve Arap devletlerinin Arap-İsrail çatışmasına çözüm bulunması yönünde bir uluslararası konferans toplanma çağrısı, BM'nin sponsorluğu doğrultusunda 7 Eylül 1983'te Cenevre Konferansı fikrine dönüşmüştür. İsrail-Filistin çatışmasının temel noktaları 13 Eylül 1983'te BM Genel Kurulu'nda 38/58 sayılı kararla⁵⁵⁶ belirlenmiştir.

---

⁵⁵² UN/RES/37/86 (1982).

⁵⁵³ **New York Times** (10 July 1984).

⁵⁵⁴ Baylis Thomas, s. 114.

⁵⁵⁵ **Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**, s. 12-13.

⁵⁵⁶ UN/RES/38/58 (1983).

ABD, Güvenlik Konseyi'nde konferans fikrini vetoyla karşılamış, ancak Arap-İsrail ilişkilerini geliştirmek adına gönülsüz Evet demiştir.⁵⁵⁷

Tavizi gerektirecek barış süreci arayışı devam etmekle birlikte, 1984 yılında Başbakan olan Shimon Peres'in işgal topraklarının geleceğine ilişkin fikirleri, İsrail'in işgal topraklarında hakimiyetinin devamlılığını esas alan bir çizgide olmuştur.⁵⁵⁸ Bu doğrultuda hükümet programında açıkça belirtildiği üzere Gazze Şeridi'nde ve İsrail ile Ürdün arasındaki kesimde bir Filistin Devleti'nin kuruluşuna karşı çıkılarak, iç düzenlemelere devam edilmiştir.⁵⁵⁹ Askeri Emir 1091 (1984) ile devlet toprağı; İşgal gününde ya da sonrasında düşman devlet adına kayıtlı olan ya da düşman devletle ilişkisi olan herhangi bir şirket ve organizasyona ait mallar, yasal ve askeri düzenlemeler doğrultusunda kamu yararı için müsadere edilen veya İsrail ordusu tarafından müsadere edilen topraklar, kişilere ait olup resmi otoritelerce yönetilmesi istenilen topraklar olarak tekrar tanımlanmıştır.⁵⁶⁰ Böylece, 1984 yılı itibarıyla işgal topraklarının %30-40'ının hukuki ve fiili olarak İsrail Devleti ve yerleşimciler tarafından elde edildiği bir tablo ortaya çıkmıştır.⁵⁶¹

Bu tabloyu tamamlar şekilde İsrail Genel Kurmayı'nın 1980'lerin ortalarında işgal altındaki topraklara ilişkin görüşleri; bu toprakların kazanılması gereken bir cephe olduğu, buraların yönetim politikası için siyasi bir çözüm aramanın faydasız olduğu, çözüm için siyasi bir amacın gereksiz olduğu, Filistinlilerin özerk hale gelmesi ve Filistinlileri kazanmak için daha fazla çaba içinde olunmayacağı, Batı Şeria ve Gazze'nin askeri sorunları olduğu ve çözümünün askeri güç kullanımında olduğu şeklinde belirginleşmiştir.⁵⁶² Bu ifadeden İsrail'in sınırlar ve toprak politikasını belirlemede temel unsurun güç kullanımı olmaya devam edeceği, asıl hedefin işgal topraklarında kalıcılığın sağlanması ve Filistinlilerin devletleşmesinin önlenmesi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

İsrail izlediği politikalarla 1987 yılına kadar, birçoğu Filistinlilerin yaşam ve tarım toprakları olmak üzere Batı Şeria'nın %52'sini Gazze'nin de %30'unu kendi kontrolüne

⁵⁵⁷ Cattan, s. 302. BM Genel Kurulu konferans görüşme konularını; 1) Filistinlilerin geri dönme, kendi geleceklerini belirleme ve devlet kurma hakları. 2) FKÖ'nün Filistin halkının temsilcisi kabul edilmesi. 3) İsrail'in işgal topraklarındaki varlığının sona ermesi. 4) İşgal altındaki topraklarda yaratılan fiili durumların reddedilmesi. 5) Kudüs'ün statüsünü değiştiren İsrail yasal ve idari düzenlemelerinin reddedilmesi olarak belirlemiştir. Cattan, s. 308-309.

⁵⁵⁸ Gazit, s. 30-48, 56-57.

⁵⁵⁹ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/1+Basic+Policy+Guidelines+of+the+Government-s+Prog.htm> E.T. 08.03.2010.

⁵⁶⁰ **Ruling Palestine**, s. 90.

⁵⁶¹ Wright, s. 48.

⁵⁶² Aronson, **Creating Facts**, s. 214.

geçirmiştir.⁵⁶³ İsrail hükümeti, Filistinlilerin yaşam alanlarının daralmasının güvenlik tehdidine dönüşmesini engellemek için, 14 Mayıs 1987’de bir barış girişimi başlatmayı planladığını açıklamıştır. Bu plana göre İsrail, Şeria Irmağı’nın doğusunda Ürdün ile İsrail arasında bir Filistin Devleti kurulmasını önermiş, ancak Batı Şeria ve Gazze’nin statüsünde esaslı bir değişiklik olmayacağını vurgulamıştır.⁵⁶⁴ Bu plan, Filistinlilerin Şeria’nın doğusuna ötelenmek istendiği ve batısında işgalin devam edeceği şeklinde de okunabilir.

Bu durum ve yaklaşım karşısında BM, 39/95 ve 40/161 sayılı kararlarıyla (1985)⁵⁶⁵ 34/90 sayılı kararı teyit etmenin ötesinde bir gelişme kaydedememiştir. 1985’te ABD, Dışişleri Bakanı George Shultz aracılığıyla Filistin Ulusal Konseyi üyelerinin Ürdün görüşme heyetine dahil edilmesi için çaba göstermiş, ancak İsrail bu yaklaşımı üyelerin FKÖ’nün uzantısı oldukları gerekçesiyle kabul etmemiştir. Bu dönemde SSCB’de Gorbachev’in iktidara gelmesiyle 1967’den beri İsrail ile kesik olan diplomatik ilişkileri 1986’da yeniden başlatmıştır.⁵⁶⁶ BM 41/63 (1986), 42/160 (1987) ve 42/209 sayılı kararları (1987)⁵⁶⁷ önceki tüm kararların bir tekrarı niteliğinde olmaya devam etmiştir.

1988 yılı hükümet programında Gazze Şeridi’nde ve İsrail ile Ürdün arasında kalan kesimde bir Filistin Devleti’nin kurulmasının kabul edilmeyeceği tekrar vurgulanmıştır.⁵⁶⁸ İsrail’in Batı Şeria ve Gazze’de toprağa ilişkin yaptığı statü değişikliklerinin ve bir Filistin Devleti’ne karşı olan tutumunun İntifada’nın altyapısının oluşmasına katkı sağladığı söylenebilir. Bu tespit doğrultusunda İsrail’in sınır ve toprak politikasının güvenlik politikasıyla olan ilişkisinin bir paradoksu da beraberinde getirdiği ileri sürülebilir. Bu paradoks; ‘İsrail güvenliğini sağlamak için yayılmacı politika izlemiştir ancak genişlediği içinde daha karmaşık güvenlik sorunları yaşamaya başlamıştır’ şeklinde ortaya konabilir.

1980 sonlarında yapılan araştırmalara göre İsrail toplumunun %35’inin Batı Şeria ve Gazze’de kontrolün İsrail’in elinde olmasından yana olduğu ve buna itirazı olan Filistinlilerin sessiz kalmalarını ya da ülkeyi terketmelerini düşündükleri, %56’sının da Filistinlilere karşı yürütülen katı ötekileştirme politikasını desteklediği görülmektedir. 1988 itibarıyla Filistin Devleti’ne olan itirazın ve Batı Şeria ile Gazze’den taviz verilmesi

⁵⁶³ McDowall, s. 94, 108.

⁵⁶⁴ David Makovsky, **Making Peace With The PLO**, Colorado: Westview Press, 1996, s. 181-182.

⁵⁶⁵ UN/RES/39/97 (1985). UN/RES/40/161 (1985).

⁵⁶⁶ Gerner, s. 147.

⁵⁶⁷ UN/RES/41/63 (1986). UN/RES/42/160 (1987). UN/RES/42/209 (1987).

⁵⁶⁸ <http://www.mfa.gov.il/NR/exeres/4BAD2ACB-84C3-463D-ADAF-011E353F95D9.htm> E.T. 08.03.2010.

konusunda İsrail toplum görüşünün %54 olarak gerçekleşmesi, 1980'deki %77 oranı ile karşılaştırıldığında ılımlı bir görüşün yerleşmeye başladığı sonucuna götürmektedir.⁵⁶⁹ Buna karşın sağ kesimin ise Filistinlilerin işgal topraklarından transfer edilmesi düşüncesini koruduğu bir diğer tespittir.⁵⁷⁰ Filistin Devleti'ne yönelik ılımlı kamuoyu yaklaşımı, Batı Şeria ve Gazze'de kurulacak bir Filistin Devleti'ne olan destek olarak yorumlamamalıdır.

BM, 43/54 sayılı kararıyla (1988)⁵⁷¹ daha önceki kararlarındaki hükümlere ek olarak 1982'de Fez'de Arap Zirvesi Konferansı'nda ve 1985'te Casablanca'da Arap Devletleri Olağanüstü Zirve Konferansı'nda benimsenen Arap Barış Planı'nı⁵⁷² Filistin halkının yadsınamaz haklarının tanınması yoluyla Ortadoğu'da adil ve kalıcı bir barış sağlanmasına katkı olarak kabul etmiştir. BM'nin İsrail kamuoyunun görüşündeki tavize doğru oluşan eğilimi, kendi kararlarıyla tamamlayıp çözüme yaklaşma çabasını İntifada etkisiz kılmıştır.

İntifada'nın yaşandığı dönemde Başbakan Yitzhak Shamir'in ileri sürdüğü barış planı: Judea, Samaria ve Gazze'deki Filistinli Arap yerleşiklerin İsrail ile diyaloga geçmesini; yerel halkla temel prensiplerde anlaşmaya varıldıktan sonra seçim süreciyle ilgili hazırlıklar esnasında Judea, Samaria ve Gazze'de şiddet olaylarının sona ermesini; seçimlerin şiddet, tehdit ve terörün olmadığı bir ortamda yapılmasını; seçimle ortaya çıkacak temsilcilerin yönetici otorite görevi görmesini; geçiş süreci başladıktan 3 yıl sonra Filistinli temsilcilerinde katılacağı İsrail-Ürdün görüşmelerinin başlamasını; geçiş sürecinin anlaşma imzalanana kadar devam etmesini esas almıştır.⁵⁷³ Ancak Shamir'in bu teklifinin Filistin Devleti'ne Hayır, FKÖ'nün sürece katılmasına Hayır ve Doğu Kudüs'tekilerin seçimlere katılmasına Hayır şartlarını içerdiğinin tespiti de yapılmalıdır.⁵⁷⁴ İsrail'in bu yaklaşımında, İntifada'nın sona erdirilmesinin öncelik olduğu ve sorunun gerçek çözümünün belirsizliklerle dolu bir zaman dilimine ötelendiği görünür hale gelmiştir.

İsrail'in toprak tavizi yanlısı olmanın ötesinde, genişleme eğilimini sürdürmesi dönemin değişmez ilkesi olmaya devam etmiştir. Amerikalı akademisyen Daniel Pipes, İsrail'in sınırlarına ilişkin beklentisine bir diğer referans olarak 1989 yılında tedavüle

⁵⁶⁹ Sammy Smooha, *Arabs and Jews in Israel*, s. 70, 74.

⁵⁷⁰ Wright, s. 66-67.

⁵⁷¹ UN/RES/43/54 (1988).

⁵⁷² Detay için bkz. <http://www.mfa.gov.il/MFA/Foreign%20Relations/Israels%20Foreign%20Relations%20since%201947/1984-1988/152%20Speech%20by%20King%20Husseini-%2022%20February%201986> E.T.23.10.2010.

⁵⁷³ Walid Khalidi, s. 174.

⁵⁷⁴ Mike Barry, Greg Philo, *Israel and Palestine: Competing Histories*, London: Pluto Press, 2006, s. 88.

çıkardığı 10 agronot'luk madeni para üzerindeki Büyük İsrail toprağı tasvirini gösterirken,⁵⁷⁵ ABD İsrail'in gerçekçi olmayan 'Büyük İsrail' beklentisini bir kenara bırakmasını istemiştir. Ayrıca ABD İsrail üzerinde baskı oluşturarak 1989 yılında yerel özerklik görüşmelerini yapmak üzere bir heyetin tespiti için bir seçim yapılmasını sağlamıştır.⁵⁷⁶ Knesset, Filistin seçimlerini onaylarken, barış için toprak tavizi olmayacağını da açıklamıştır. Bu dönemde İsrail'in Filistin Devlet'ine ilişkin görüşü; 'Filistin Devleti'nin İsrail'in yok edilmesi anlamına gelecek yeni Lübnan olacağı' kabulü üzerine oturtulmuştur.⁵⁷⁷ İsrail, güvenliğiyle ilişkilendirmekle birlikte, bir Filistin Devleti'nin kendi genişlemesini durduracağı, dolayısıyla yaşam sahasını kısıtlayacağı endişesini taşımıştır.

Filistin topraklarında genişleme eğilimini kaybetmeyen İsrail, 1990 yılı itibarıyla toprak kamulaştırılması yoluyla Batı Şeria'nın %55'inin Gazze'nin de %30'unun Yahudi Ulusal Fonu'nun kontrolüne geçmesini sağlamıştır.⁵⁷⁸ İsrail kamuoyunun topraklara ait sahiplenme yaklaşımı da, İsrail siyasi mekanizmasına Filistinlilere Batı Şeria ve Gazze'yi terketmeleri için ödeme yapılmasını teklif edecek düzeye ulaşmıştır.⁵⁷⁹ İsrail sağ kesiminin ise, Filistinlileri sürmesini sağlayacak bir savaş beklentisinde erozyon oluşmamıştır.⁵⁸⁰ İsrail politikaları, toprak edinimi konusunu kamuoyunun bir talebi haline getirmesi ve Filistinlileri ötelenmesi düşüncesini kalıcı kılması bakımından etkili olarak değerlendirilebilir.

İsrail'in politikalarına karşı BM 44/40 (1989) ve 44/48 (1989)⁵⁸¹ sayılı kararı daha önceki kararlardaki hükümlerin tekrarı niteliğinde olurken, Avrupa Topluluğu Ortadoğu ile ilgili olarak düzenlediği zirve sonrasında 27 Haziran 1989'da yayınladığı Madrid Deklarasyonu⁵⁸² ile güvenli, tanınmış ve garanti altında alınmış sınırlar dahilinde Filistin halkının kendi geleceğini belirleme hakkı da dahil olmak üzere meşru haklarını tanıyacak bir adalet tesis edilmesi gerektiğine vurgu yapmış ve 242 ile 338 sayılı kararlar üzerine kurulu olanlar dışında çözüm olamayacağını teyit etmiştir.

⁵⁷⁵ Bu sınır tasvirine göre Filistin, Ürdün ve Lübnan'ın tümü, Irak'ın 2/3'ü, Suudi Arabistan'ın 1/3'ü ile Sina'nın yarısı İsrail olarak tanımlanmaktadır. Daniel Pipes, "Imperial Israel: The Nile-to-Euphrates Calumny", **Middle East Quarterly**, I, No. 1, March 1994, s. 29-30.

⁵⁷⁶ Yezid Sayigh, s. 574, 643.

⁵⁷⁷ Wright, s. 68-69.

⁵⁷⁸ Gerner, s. 91.

⁵⁷⁹ Ron, s. 124.

⁵⁸⁰ Lustick, **Unsettled States, Disputed Lands**, s. 144.

⁵⁸¹ UN/RES/44/40 (1989). UN/RES/44/48 (1989).

⁵⁸² http://jerusalemities.org/facts_documents/madrid_declaration.htm E.T. 01.03.2010.

ABD'nin Irak'a Kuveyt'i işgali bağlamındaki müdahalesi, Filistin topraklarında işgalci olan İsrail'e karşı nasıl davranılacağına da yeniden belirlenmesini gerektirecek bir parametreyi ortaya çıkarmıştır. Buradan hareketle ABD'nin tarafları bir masa etrafında toplamayı yeni açılım olarak görmesi, Madrid Barış Konferansı'na giden süreci başlatmıştır.

Genel anlamda Soğuk Savaş döneminde İsrail'in sınırlar ve toprak politikası güvenlik odaklı yaklaşımın yanı sıra, vaad edilmiş toprak kabulünün de etkisinde kalmıştır. Çatışma üzerinden egemenliği esas alan bir politika siyasi fikir birliği içinde uygulanmıştır. Sınırların belirlenmesi aşaması ise, 'sınırları tanımsız bir Yahudi devleti' ilkesine doğrultusunda güç kullanımına dayalı çatışma ortamına endeksenerek ötelenmiştir. Bir Yahudi Devleti beklentisi Filistinlilerin ötekileştirilmesinde ve toprak kaybetmesinde önemli bir etken olurken, bu beklentinin karşılanmasında güvenlik gerekçesi meşrulaştırıcı işlev görmüştür. Yasal düzenlemeler çatışmalarla edinilen yerlerin elde tutulmasını sağlayacak şekilde yapılmış, konjonktür-güvenlik-beklentiler çerçevesinde fiili ve hukuki ilhak, topraklar üzerinde hakimiyeti ifade eden iki statüyü oluşturmuştur. 'Topraktan taviz=güvenlikten taviz' denklemi sürekliliğini koruduğu için 'toprak=güvenlik' eşitliğini bozulmamıştır. İsrail yarattığı fiili durumların tavize dönüşmesini engelleyecek dengeyi Soğuk Savaş aktörleri arasında kurmayı başarmıştır.

2.1.2. Yerleşim Yerleri

2.1.2.1. Güvenlik Politikasının Bileşeni Olarak Yerleşim Yerleri

Plan Dalet'in taktik aşaması, yerleşim yerlerinin ileri karakol olarak kullanılması esasını benimsemiştir. Buna göre; taksim sınırlarının içinde ve dışında kalan yerleşim yerleri ile askeri ve ekonomik bağlantının sürekli kılınması, irtibat sistemine dahil edilemeyenlerin taşınması, Yahudi yerleşimleri dışında kalan bölgelerdeki ana arterlerin kontrol altına alınması, düşmanın ele geçirebileceği yerleşim yerlerini ileri üs olarak kullanmasının engellenmesi, Arap yerleşiklere ekonomik baskı yapılarak düşmanlıklarından vazgeçmeye zorlanması ve önemli noktaları ele geçirerek düşmanın etkin gerilla faaliyeti yürütmesinin önlenmesi yerleşim yerlerinin güvenlik politikası ile işteşlik alanlarını oluşturmuştur. Bu kapsamda gerek Araplar gerekse Filistinlilerden kaynaklanan tehdit karşısında İsrail savunma planının esasları da, yerleşim yerlerinin ve ekonomik öneme sahip

yerlerin korunmasına dayandırılmıştır.⁵⁸³ Bu yönüyle, ulus ve devlet inşası, toprak genişlemesi ile ileri hat güvenliğinin teminatı işlevleriyle yerleşim yerleri, bekanın ayrılmaz parçası olmanın ötesinde bekanın tanımını haline gelmişlerdir.

Bu hayati önem doğrultusunda, çatışmalar sonucu Filistinliler tarafından terkedilen topraklar, hızla yeni gelen göçmenler için yerleşim yeri olarak hazırlanmıştır.⁵⁸⁴ Bu bağlamda hazırlanan yerleşim yerleri: 1) nüfusu askerlerce teşkil edilen askeri amaçlı yerleşim yerleri; Ürdün Irmağı boyunca, Yeşil Hat, Golan Tepeleri ve Gazze yakınlarında stratejik askeri savunma koridoru oluşturmak için kurulmuşlardır, 2) 1948 yılı öncesinde Yahudiler tarafından işgal edilen yerlerde oluşturulan yerleşim yerleri (Hebron, Gush Etzion, Doğu Kudüs'ün Yahudi kesimi); Yahudilerin tarih boyunca buldukları yerleşkelere nüfus transferi yoluyla genişleme sağlanarak oluşturulan yerlerdir, 3) Yeşil Hattın yakında ve üzerindeki İsrail şehirlerinin dış banliyölerinde oluşturulan yerleşim yerleri; şehir banliyölerinde (Frech Hill, Ammunition Hill, Har Homa, Giol, Ma'ale Adumim) projeler dahilinde konut sayısının artırılarak genişleme sağlanması amacıyla yapılmıştır, 4) yasadışı yerleşim yerleri; buralar ordu ve hükümet düzenlemelerine muhalif gruplarca kendi inisiyatifleriyle genellikle Filistinlilere ait topraklar üzerinde, çoğunlukla dini gerekçelerle kurulan yerler olarak kategorize edilebilir.⁵⁸⁵ Bu kategorizasyon dahilinde bakıldığında donanım, amaç ve motivasyonu ne olursa olsun yerleşim yerlerinin Filistin topraklarında Yahudi varlığının genişlemesi işlevini yerine getirdiği açığa çıkmaktadır.

Halbuki BM'nin Filistin topraklarının Araplar ve Yahudiler arasında taksimini düzenleyen 181 sayılı kararında, geçiş sürecinde Arap topraklarında Yahudilerin, Yahudi topraklarında da Arapların yerleşmesine izin verilmemiştir. ABD'deki Yahudilerin oluşturduğu baskılar nedeniyle Başkan Truman, Yahudi yerleşim yerleri konusunda BM kararı doğrultusunda İsrail'e baskı yapmakta ya da İsrail'in somut adımlar atmasını sağlayacak tedbirleri almakta başarısız olmuştur.⁵⁸⁶ Böylece yerleşim yerlerinin, başta güvenlik bağlantılı toprak politikası olmak üzere, yeni fiili durumların yaratılması hususundaki pozisyonlarını muhafaza etmeleri kolaylaşmıştır.

⁵⁸³ Bergman, *Israel's Wars 1949-93*, s.11; David Tal, s. 57.

⁵⁸⁴ Tessler, s. 280.

⁵⁸⁵ David Meir-Levi, *Big Lies: Demolishing The Myths of The Propaganda War Against Israel*, Los Angeles: Center for The Study of Popular Culture, 2005, s. 42. Yerleşim yerleri için bkz. Harita 4.

⁵⁸⁶ Cattan, s. 225.

Bu çerçevede Ben Gurion da, gelen göçlerin ülkenin her tarafına eşit dağıtılmasının güvenliğin bir gereği olduğu ve yerleşim yerlerinin ileri karakol görevi gördüğü kabullerini politikasına aktarmıştır.⁵⁸⁷ Politikanın şekillendirilmesi aşamasında, yerleşim yerleri bir organizasyon ve yapılanma ile güvenlik politikasına dahil edilmiştir. Bu yapılanma, 1948 Savaşı'ndan sonra sızma ve gerilla faaliyetlerine karşı Yahudi yerleşim yerlerinde hem güvenliği hem de üretimi sağlayan Nachal (Öncü-Savaş Gençliği) isimli teşkilatlanmadır.⁵⁸⁸ Nahal yerleşimlerinin savunmadaki önemi Harita 5'te görülmektedir.

İsrail'in stratejik derinlikten yoksun olması nedeniyle reaksiyon süresini kısaltacak bir erken uyarı sistemine ihtiyaç duyulmuştur. İsrail, bu reaksiyon süresini 1948 Savaşı'ndan sonra güçlendirdiği Alan Güvenlik Sistemi (AGS) ile sağlamıştır. AGS, askeri birliklerle güçlendirilmiş sınır yerleşim yerleri sistemi olup, daimi savunma ve operasyon altyapısıyla İsrail'in savunma üssünü teşkil etmiştir. Ayrıca bu kapsamda İsrail güvenlik planlarında yerleşim yerlerine çatışma bölgeleri arasında güç sevkiyatı etkin yapabilme görevi de verilmiştir.⁵⁸⁹ Bu yapılanma sayesinde yerleşim yerleri, güvenlik sisteminin bir parçasından ziyade güvenlik sisteminin kendisini oluşturmuştur.

Yahudilerin yerleşim yerleri üzerinden güvenlik sistemini güçlendirdiği dönemde BM Güvenlik Konseyi, 93 (1951)⁵⁹⁰ sayılı kararıyla tarafları kendi kesimlerinde güvenliklerini sağlamakla yetkilendirmiştir. Bu kararın yerleşim yerlerinin cephe olmasını dolayısıyla sınırları oluşturma işlevi icra etmesini sağlayan, ayrışmayı kolaylaştıran ve saha hakimiyetini arttıran bir etkiye sahip olduğu çatışma sürecinde izlenebilir hale gelmiştir.

İsrail açısından Filistinlilerin oluşturduğu tehdidin belirginleştiği bu dönemde, yerleşim yerleri üzerinden kurgulanan güvenlik politikası, destekleyici kanunlarla güçlendirilmiştir. Toprağa El Koyma Kanunu (1953) ile askeri amaçlarla ya da Yahudi yerleşim yerleri kurulması için kamulaştırma yapması yasal hale getirilmiş, 1 Nisan 1952 itibarıyla hükümete sahiplenilmeyen topraklar üzerinde hak sahibi olma yetkisi verilmiştir.

---

⁵⁸⁷ Ben Gurion, s. 368.

⁵⁸⁸ Safran, s. 229. Erkekler ve kadınlardan oluşan bu yapının önce orduya katıldığı temel askerlik eğitimi aldıktan sonra bir kibutza gönderilip orada hem tarımsal üretim yapmaları hem de güvenliği sağlamaları istenmektedir. Bir yıl sonra ileri askerlik eğitimi almak üzere tekrar orduya dönüp daha sonra daha uzak ve tehlikeli bölgelerde kendi kibutzlarını kurmak üzere görevlendirilmektedirler. Pearlman, s. 143.

⁵⁸⁹ Israel Tal, s. 60, 64. İsrail'in küçük coğrafi ölçeği, kırılgan sınırları, yoğun nüfusu orduyu sivil kayıpları azaltmak ve altyapıyı mümkün olduğunca korumak için savaşı mümkün olduğunca kısa sürede düşman toprağına taşınmayı mümkün kılacak şekilde kurgulandığı görülmektedir. Hoyt, s. 67-68.

⁵⁹⁰ UN/SC/RES/93 (1951).

Tarımsal Yerleşim Yeri Kanunu (1953) Dünya Siyonist Örgütü ve Yahudi Ajansı'nı hükümet ile işbirliği içinde tarımsal yerleşim yerlerinin kurulmasında rol üstlenecek 'yerleşim kurumu' olarak tanımlamıştır. Kırsal Bölge Mal Vergisi Kanunu (1954) ile İsrail'deki tarımsal yerleşim yerlerine yerleşecek Yahudi göçmenlere vergi muafiyeti getirilmiştir.⁵⁹¹ Yasal düzenlemeler, yerleşim yerlerini bir yandan Yahudi karakterinin Filistin topraklarında yayılmasını güçlendiren araç yaparken, diğer yandan da Yahudi milliyetçiliği duygusunu yerleşimcilikle özdeşleştiren bir etki yaratmıştır. Filistin topraklarında yerleşimler üzerinden sürekli genişleme, bu tespitın ispatı konumundadır.

1950'lerde ilk Yahudi göçmenler olan Doğu Avrupa kökenli Eşkanazilerin yerini İspanya, Portekiz, İtalya, Osmanlı kökenli Sefarad ve Ortadoğu, Kuzey Afrika, Orta Asya, Kafkasya kökenli Mizrahi göçmenler almıştır. Yeni gelen göçmenler sahil kesiminden uzak tutularak, ülkenin seyrek nüfuslu yerleşim bölgelerine sevk edilmiştir. Yasal düzenlemelerle toprak ediniminin, bu politikaya paralel olduğu sınırlar ve toprak politikasının aşamaları dikkate alındığında ortaya çıkmaktadır.

1950'lerin ilk yarısında gerilla faaliyetleri üzerinden yürüyen İsrail-Filistin çatışması esnasında, sınır kesimde yer alan yerleşim yerleri çatışmanın cephesini teşkil edip, güvenlik uygulamalarının bir parçası olurken, gerillaların da hedefi konumunda yer almışlardır. Çatışmanın içinde fiilen yer alma hali, yerleşim yerlerinin askeri karakterini güçlendirmiş, planlandığı gibi genel güvenlik politikasının temel unsuru ve sınırların teminatı olmalarını sağlamıştır. 1967 Savaşı'na kadar olan dönemde sınırlar, güvenlik ve yerleşim yeri politikaları neredeyse aynı içeriği barındırdığı gözlemlenmektedir. 1967 Savaşı ise yerleşim yerlerinin önemi konumunda bir değişiklik yapmamakla birlikte, Filistinli nüfusun savaşıla elde edilen topraklar içinde kalması, fiziksel olarak sınırları oluşturma işlevinde bir farklılaşma meydana getirmiştir. Bu tarihten itibaren yerleşim yerlerinin işgal topraklarında Yahudiliğin sembolü ve Yahudileştirmenin aracı olma görevini üstlendikleri belirginleşmiştir.

1967 Savaşı'ndan hemen sonra İsrail hükümeti, Galile bölgesinde toprak istimlakını sağlamak için 'Galile'nin Yahudileştirilmesi' adıyla bir program başlatmıştır. İçişleri ve İmar Bakanlıkları tarafından yürütülen bu program 1975 yılından sonra sistematik bir boyut

⁵⁹¹ **Ruling Palestine**, s. 42, 44. Bu yasalar doğrultusunda yapılan uygulamalar sonucu 1948-1954 yılları arasında yerlerini terk etmek zorunda kalan mültecilerin toprakları üzerinde 400 yerleşim yeri kurulduğu görülmektedir. John H. Davis, s. 54.

kazanmıştır.⁵⁹² Gerek bu program gerekse yasal düzenlemelere dayanılarak Yeşil Hattın ilerisinde ilk yerleşim yeri 15 Temmuz 1967’de Golan Tepeleri’nde kurulmuştur. Hem Golan’da hem de Ürdün Vadisi’nde yerleşim yerinin daha kolay olarak kurulabilmesinin nedeni; buraların 1967 Savaşı sırasında yerel nüfustan arındırılmış olmasıdır. Kurulan yerleşim yerlerinin varlığı İsrail hükümetince hemen tanınmıştır. Güvenlik kuşağı bağlamında Golan’dakine benzer bir yerleşim yeri politikası, Batı Şeria’da da uygulanmıştır. Aynı paralelde, Kudüs’ün 1967 yılında ilhak edilmesinden sonra bir Yahudi yaşam sahası olmasına imkan tanımak için kurulacak yerleşim yerlerine alan açmak maksadıyla yaklaşık 4.000 Filistinlinin yaşadığı yerler yasal düzenleme yoluyla tahliye edilmiştir.⁵⁹³ Bu uygulamalardan yerleşim yerlerinin yerel nüfusun ötelenmesinde ve İsrail’in yaşam alanının genişletilmesinde kullanıldığı, ayrıca yerleşim yerlerinin doğal bir genişleme hareketi olmayıp, siyasi olarak organize bir eylem olduğu ortaya çıkmaktadır.

İşgal topraklarının siyasi geleceğinin bulanıklaşması buralarda yerleşim yerlerinin kurulmasını kolaylaştırmıştır. Daha sonra Başbakan olacak Mapai Genel Sekreteri Golda Meir “sınırlar Yahudilerin yaşadığı yerlerdir, haritaların gösterdiği yerler değil”⁵⁹⁴ diyerek yerleşim yerlerinin Yahudi egemenliğinin sınırlarını çizdiğini vurgulamıştır. Bu yaklaşım yerleşim yerlerinin İsrail ulusal güvenliğindeki pozisyonunu, sürekli güçlenen bir çizgiye taşımıştır. Gelinen noktada 1967 Savaşı yerleşim yerleri mantığına ve beklentisine bir değişim getirmemiştir. Yerleşim yerleri olmadan İsrail ordusunun yabancı bir halkı yöneten yabancı bir ordu olacağı açıklık kazanmıştır. Bu güvenlik ve siyaset karışımı anlayış doğrultusunda, Knesset’te sözlü fikir birliğiyle (Golan Tepeleri’nde uygulandığı gibi) Batı Şeria’da Yeşil Hat ilerisinde ilk yerleşim yeri, Ürdün Vadisi’nde 1968 yılında Fidaiyun saldırılarına karşı kurulmuştur. Bu süreçte İsrail siyasi arenasında yerleşim yerleri ve yerleşim yerleri-güvenlik ilişkisi bağlamında yapılan tartışmaların belirlenen topraklara yerleşip yerleşmemekle ilgili değil, yerleşimlerin boyutuyla ilgili olması da buralardan beklentiyi yansıtmaktadır.⁵⁹⁵ Sınırlar ve güvenlik politikaları bir arada değerlendirildiğinde, yerleşim yerlerinin Filistinliler ile Yahudiler arasındaki nüfus dengesini sağlayan Yahudi göçleri için yaşam alanı meydana getirdiği, dolayısıyla İsrail’in güvenliğiyle doğrudan ilişkili olduğu ve yerleşim yeri politikasının göç düzenlemeleriyle senkronize hareket ettiği açıklık kazanmaktadır.

⁵⁹² Pappé, **Modern Filistin Tarihi**, s. 319.

⁵⁹³ Geoffrey Aronson, **Creating Facts: Palestinians and West Bank**, s. 17, 19.

⁵⁹⁴ Aronson, **Israel, Palestinians and Intifada**, s. 14.

⁵⁹⁵ Detay için bkz. Harris, s. 32; Aronson, **Creating Facts**, s. 98; Aronson, **Israel, Palestinians and Intifada**, s. 17.

Bu yaklaşımı güvenlikle ilişkilendirecek şekilde İsrail Yüksek Mahkemesi, gerçek yasal sahiplerine sürekli olarak geri verilmesi mümkün olmayacak duruma gelse bile, toprağın ele geçirilmesinin müsadere anlamına gelmediği ve sivil yerleşim yerlerinin güvenlik amacıyla kurulduğu yönünde bir duruş sergilemiştir. Ayrıca Yüksek Makkeme, hükümetin güvenlik amaçlarıyla toprak elde edilmesi ve Yahudi yerleşim yerleri açılması yönünde alacağı kararların kendisi için tatminkar olacağını ifade etmiş, yerleşim yerlerinin bizzat ulusal güvenlik faaliyet yürüttüğünü açıklamıştır.⁵⁹⁶

Bu doğrultuda 1967 yılı sonrasında ‘en az Arap ile en fazla güvenlik ve toprak’ ilkesi, yerleşim yeri açma politikasının temel belirleyicisi olurken, güvenlik esaslı ‘Allon Planı’ da İsrail yerleşim yerleri için bir master plan olarak işlev görmüştür. Bu plana göre; Ürdün Vadisi boyunca en az Arap nüfusu barındıracak şekilde 10-15 Km’lik bir güvenlik kuşağı, Latrun’u da kapsayan Kudüs-Eriha yolunun kuzeyine ulaşan bir şerit, Hebron Dağı’ndan Ölü Deniz’e ve Negev bölgesi ile mümkünse Hebron’u kapsayan tüm Yahudi çölü ve 1948 yılı öncesi nüfusuyla Gazze Şeridi esas alınmıştır.⁵⁹⁷ Allon Planı, bu bölgelerin nötrale edilmesini önermiş, işgal edilen bölgelerdeki Arap nüfusun %25’ini plan kapsamına dahil etmiştir. Savunma Bakanı Dayan, Allon Planı’na ilaveten yüksek Arap nüfusuna rağmen Nablus-Hebron hattının da plana dahil edilmesini de savunmuştur. İsrail siyasetçilerinin plandan beklentisi ise, Arapların Kudüs ve güvenlik garantileri konusunda taviz vermesini sağlamak üzerine kurgulanmıştır.⁵⁹⁸

İsrail’in bu dönemde güvenliğini, ‘savunulabilir sınırlar’ konseptiyle tanımlanması nedeniyle, yerleşim yerleri bir yandan savunmanın hatlarını oluştururken, diğer yandan da Filistinlilerle olan silahlı ve siyasi mücadelede iki toplumu ayırıcı görev üstlenmişlerdir.⁵⁹⁹ Yerleşim yerleri Filistinlilerle en yakın temas noktaları olduğundan, çatışmanın canlı kalmasında da katalizör işlevini yerine getirmişlerdir. İsrail’in bir askeri ileri hareketi olmamasına rağmen, 1967 Savaşı’ndan sonra yerleşim yerlerinin Filistinlilerin yaşam alanlarının içinde kalması nedeniyle, Filistinlilerle çatışmaların aynı şiddette sürmesi bu tespitin kanıtı olmuştur.

---

⁵⁹⁶ Shamgar, s. 394-396; Aronson, **Israel, Palestinians and Intifada**, s. 27.

⁵⁹⁷ Detay için bkz. Aronson, s. 16; **Ruling Palestine**, s. 73. Allon Planı Batı Şeria’nın %40’ının ilhakını esas esas almış, bu plan doğrultusunda 1977’ye kadar Batı Şeria’da 34 yerleşim yeri kurulmuştur. Aronson, **Creating Facts**, s. 14-16. Allon planı ile ilgili bkz. Harita 6.

⁵⁹⁸ Aronson, **Israel, Palestinians and Intifada**, s. 15-16; Aronson, **Creating Facts**, s. 17.

⁵⁹⁹ Meron Benvenisti, Shlomo Khayat, **The West Bank and Gaza Atlas**, Jerusalem: West Bank Data Base Project, 1988, s. 34-35.

İsrail sağı sürekli olarak yerleşim yerlerinin genişletilmesi yanlısı bir tavır sergilerken, sol kesimin önde gelen siyasetçilerinden David Ben Gurion, Israel Galili, Moshe Dayan ve Yigal Allon'un da bu paralelde tutum içinde olmaları, yerleşim yerlerinin genişletilmesinin bir devlet politikası olarak uygulanmasına zemin hazırlamıştır. 1967 yılı sonrasında bu politika doğrultusunda, Batı Şeria'nın %40'ı yerleşim yerleri uygulamasına maruz kalmıştır. Kurulan yerleşim yerlerinin Fidaiyun saldırılarına karşı kurulduğu tezi, yerleşim yeri üzerindeki tartışmaları genişleme politikasından uzaklaştırarak, güvenlik ile gerekçelendirilmesini kolaylaştırmıştır. Güvenlik bağlamında ele alındığında Savunma Bakanı Dayan, yerleşim yerleri kurmanın getirdiği riskleri yaşamaktansa, kurmanın riskleri ile mücadele etmeyi daha kolay görmüştür.⁶⁰⁰

İsrail'in varlığını sürdürebilmesi görevi gören Yahudi yerleşim yerlerinin 1967 Savaşı'ndan sonra üstlendiği bir diğer işlev de, dindar Yahudilerin dini beklentilerine yanıt vermesidir. Mesih'in gelişi için gerekli şartlardan biri olan Judea ve Samaria (Batı Şeria) bölgesinin Yahudilerce işgali yerleşim yerleri uygulamasıyla kolaylaşmıştır. Doğu Kudüs'ün ele geçirilmesinden sonra dindar Yahudiler Batı Şeria'nın Tevrat'ta geçen ismi olan Judea ve Samaria'yı 'Büyük İsrail' hedefini işaret eder tarzda kullanmaya başlamışlardır.⁶⁰¹ Bu çerçevede yerleşim yerlerinin, din-siyonizm-güvenlik beklentilerini bünyesinde barındırdığı gönünür hale gelmiştir.

Bu Mesihçi hareket 1968 yılında Gush Emunim (İnançlılar Bloğu)⁶⁰² adıyla kurumsallaşarak, Tevrat'ta adı geçen bölgelere hükümet politikası dışında kendi inisiyatifiyle yerleşmeye başlamıştır. Bu yöntemin ilk örneğini Nisan 1968'de el-Halil'de kurulan yerleşim yeri oluşturmaktadır. Hareket, güvenlik veya askeri gerekçeleri reddederek bu toprakların Yahudi halkına ait olduğu savıyla yerleşim yeri kurmaya yönelmiştir. Hükümetin bu bölgeleri tahliye etme girişimlerine direnç gösteren grup, daha sonra yeni yerleşim yerleri tesis etmek üzere hükümetle müzakereye girişmiştir.⁶⁰³ Sonuçta da, o dönem itibarıyla tereddüt içinde olan Başbakan Eshkol, bu yerleşim yerlerini resmen tanımıştır. Savunma Bakanı Dayan'ın "yerleşimciler herhangi bir yasayı ihlal

⁶⁰⁰ Aronson, **Creating Facts**, s. 13, 17, 21.

⁶⁰¹ Pappé, **Modern Filistin Tarihi**, s. 284. İsrail hukukunda Batı Şeria'nın Tevrat ifade doğrultusunda "Judea ve Samaria" olarak adlandırılması 17 Aralık 1967'de yayımlanan 187 sayılı Askeri Emir ile kurumsallaştırılmıştır. Aronson, s. 26; Jonathan Cook, **Blood and Religion**, London,: Pluto Press, 2006, s. 138.

⁶⁰² Radikal bir hareket olan Gush Emunim, Filistin karşıtı tedbirlerden yana olan, Yahudileri seçilmiş halk olarak kabul eden, Filistinlilere ulusal hak tanımayan, Batı Şeria'nın Yahudilere Tanrı tarafından verildiğine inanan ve Mesih'in ancak Büyük İsrail kurulması halinde geleceğine inanan bir dini-siyasi harekettir. Lustick, **The Land and The Lord**, s. 15.

⁶⁰³ Pappé, s. 284.

etmemişlerdir”⁶⁰⁴ sözü bu tarz yerleşim yerlerinin de ilk etapta resmi olmasa da, fiili olarak tanındığını göstermektedir. Arap nüfusun yoğun olduğu yerlerde kurulan yerleşim yerlerine ise hükümet ayrı bir önem vermiş ve maddi destek sağlamıştır. Batı Şeria’daki yerleşim yerleri için dinsel ideoloji ağır basarken, Golan’daki yerleşim yerleri için hükümetin siyasi yönlendirmesi etkin olmuştur.⁶⁰⁵ Genel anlamda yerleşim yeri politikası bu dönem itibarıyla İşçi Partisi’nin Arapların yoğun olduğu yerlerde yerleşim yeri kurmama anlayışıyla çelişmiştir. Buradan yazıya geçirilmemiş kuralların ve beklentilerin fiili devlet politikası olarak uygulandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Bu uygulamaya rağmen iktidar partisi MAPAI içinde yerleşimlere itiraz edenler olmuştur. ‘Koruyucular’ adı verilen bu grup ele geçirilen toprakların İsrail’in emanetinde olduğunu ve barış sağlanması karşılığında esas sahiplerine iade edilmesini savunmuştur. Bu görüşün önde gelenlerinden biri olan Başbakan Eshkol, hükümete bu konuda baskı yaptıysa da başarılı olamamıştır. Bu dönemde İsrail’de yerleşim yerlerine yönelik tartışmaların Batı Şeria üzerinde yoğunlaştığı Gazze Şeridi’nin geleceği konusunda hemen hiç tartışma yapılmadığı dikkati çekmektedir.⁶⁰⁶ Gazze’ye yönelik yaklaşım dahilinde değerlendirildiğinde, Batı Şeria’daki yerleşim yerlerinin hem dini hem de güvenlik olarak vazgeçilmezliği belirginlik kazanmaktadır. İsrail Devleti’nin kuruluşundan 1967 Savaşı sonrasına kadar olan süreç dikkate alındığında, Batı Şeria’daki yerleşim yerlerinin güvenlik açısından önemi değişmemekle birlikte dini öneminde bir artış gözlemlenmektedir.

28 Ekim 1969’da iktidara gelen Golda Meir, Filistin topraklarında tarımsal, kentsel ve askeri yerleşim yerleri kurulmasını temel amaç olarak almıştır. Savunma Bakanı Dayan da, yerleşim yerlerinin İsrail’in bir parçası olarak gelecekteki sınırlarını tayin edeceğini ifade etmiştir. Bu bakış açısıyla Dayan’a göre yerleşim yerlerinin amacı; devletin güvenliğinden ziyade oldubitti yaratılması için bir araç olarak kullanılması olmuştur. Bu görüşler İsrail siyasi hayatına ‘yerleşim yerleri anavatan toprağıdır’ şeklinde yansımıştır.⁶⁰⁷ Bu görüşleri tamamlamak üzere, Askeri Emir 432 (1971) ile vatan toprağı olarak görülen yerleşim yerlerinin korunması için koruma birimi kurulmuş, personelinin görev ve sorumlulukları tanımlanmıştır.⁶⁰⁸ Yerleşim yerlerinin silahlı karakteri, güvenlik gerekçesinin ön plana

⁶⁰⁴ Raja Shehadeh, **Occupier’s Law: Israel and West Bank**, Washington: Institute for Palestine Studies, 1988, s. 18-21.

⁶⁰⁵ Aronson, **Creating Facts**, s. 17.

⁶⁰⁶ Pappé, **Modern Filistin Tarihi**, s. 285, 287.

⁶⁰⁷ Chomsky, s. 135-136.

⁶⁰⁸ **Ruling Palestine**, s. 107.

çıkarılmasına imkan tanırken, Filistinlilerle yaşanan çatışmalar sırasında yenilgiye uğrayarak boşaltılmasına engel olmuş, böylece fiili durum yaratma işlevleri süreklilik kazanmıştır.

İsrail uygulamaları karşısında BM, Genel Kurul 3005 sayılı kararıyla (1972)⁶⁰⁹ İsrail'in işgal altındaki bölgelerde yerleşim yerleri kurma ve bu maksatla işgal topraklarına yabancı bir halkın (Yahudi göçmenler) transfer edilmesinden vazgeçmesi çağrısında bulunmuş, bu faaliyetlerin Cenevre Konvansiyonu'na aykırı olduğunu vurgulamıştır.

1973 Savaşı sonrasında yerleşim yerleri bağlamındaki güvenlik politikalarına, Dayan Planı ile devam edilmiştir. Bu plan, Arap nüfusu kendi bünyesine dahil etmeden İsrail'in işgal bölgeleri üzerindeki (özellikle stratejik bölgeler) kontrolünü sağlamayı amaçlamıştır. Kurgu, Filistinlilere toprak özerkliği değil, işlevsel özerklik verilebileceği kabulüne göre yapılmıştır. Bu planla Dayan, 'Batı Şeria'da İsrail varlığının yabancı bir varlık olmadığı ve burada yabancı fatihler olarak değil, geri dönenler olarak bulduklarının' vurgulanmasını hedeflemiştir.⁶¹⁰ Dayan'ın fikirleri Temmuz 1973 itibarıyla uygulamaya konmuştur. Buna göre; Kudüs, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde Yahudilerce toprak alımları ve yerleşim yerleri kurulması teşvik edilmiştir. Bu girişimi Ağustos 1973'te yayınlanan Galili Protokolü⁶¹¹ izlemiştir. Bu protokole göre, 'hiçbir yerleşim yeri terketmek için inşa edilmemiştir' ilkesi politik temeli teşkil etmiştir. Hem Dayan Plan'ı hem de Galili Protokolü, Allon Planı ile çizilen sınırlar ötesinde bir Yahudi yerleşimini teşvik eder karakterde olmuştur.⁶¹² Uygulama safhasında paramiliter yerleşim yerleri kurularak, bunların bir ağ kapsamında bağlantılı hale getirileceği belirtilmiştir. Aynı çerçevede mevcut ve planlanan yerleşim yerleri için toprak elde etme çabalarına hız verilmiştir. Galili Protokolü'nün bir diğer amacı da; siyonist hareketin Yahudi/Arap nüfus dengesini sağlamadaki başarılığını, devlet aygıtını bölgede daha etkin kılarak telafi etmek olmuştur. 1967 Savaşı'ndan sonra İsrail yönetimi altına 1.000.000 Arapın girmesi İsrail'i kaygılandırırsa, Arap yerleşiminin yoğun olduğu yerlerde yerleşim yeri kurmak İsrail'in

⁶⁰⁹ UN/RES/3005 (1972).

⁶¹⁰ **Ruling Palestine**, s. 73-74.

⁶¹¹ Haganah komutanlarından olan milletvekili İsrail Galili'nin adıyla anılan Galili Protokolüne göre; işgal edilen bölgelerde gerekli hizmetler ve altyapı tesis edilecek, Yahudi nüfusu arttırılacak, Ürdün Vadisi'nde bölge merkezi kurulacak, Golan'da sanayi merkezi ve yerleşim yerleri kurulacak, Yahudi yerleşim yerlerinde özel sektörün rolü arttırılacak, Batı Şeria'da gelecekteki kolonizasyon için program yapılacak, askeri yönetim altındaki bölgelerde Arap sivillerin iş gücü olarak kullanılması sağlanacaktır. Bu yolla işgal altındaki topraklar resmi ilhaka gerek kalmadan ve yerleşikliklerine İsrail vatandaşlığı vermeden, İsrail'e bağlı ve bağımlı hale getirilmiştir. **Haaretz** (4 September 1973).

⁶¹² Aronson, s. 20.

resmi politikasına uygunluk göstermese de, İsrail egemenliğini temsil ettiği için bu yerleşimlere karşı çıkmamıştır.⁶¹³

Dayan, Arapların sadece İsrail'in yönetimi altında normal hayatlarını sürdürebileceklerini, Filistinli veya Ürdünlü olsun Arapların Ürdün Irmağı'nın batısında kendi geleceklerini belirleme, tekrar Batı Şeria ve Gazze bölgelerine yerleşme şanslarının bulunmadığını kabul etmiştir. Bu kabulünün temelini, ayrı bir Filistinli kimliği olmadığı ve siyasi olarak Filistin diye bir yer varolmayacağı düşüncesi oluşturmuştur.⁶¹⁴ Dayan, bu çerçevede Eylül 1973'te İsrail hükümetinin güvenlik bağlantılı 5 Hayır Politikası'nı; Gazze'nin Mısır'ın olmasına Hayır, Golan'ın Suriyelilerin olmasına Hayır, bir Filistin Devleti'nin kurulmasına Hayır ve kurulan yerleşim yerlerinin terkedilmesine Hayır olarak açıklamıştır.⁶¹⁵ Bu yaklaşımla güvenlik, sınır ve toprak ile yerleşim yeri politikalarının aynı düzlemi paylaşmaya devam ettiği belirginleşmiştir.

İsrail politikasına karşı BM, Genel Kurul 3092 sayılı kararıyla (1973)⁶¹⁶ 1967'den beri İsrail işgalinde olan topraklarındaki Arap yerleşiklerin tahliyesi, sınır dışı edilmesi, sürülmesi, yerlerinin değiştirilmesi, ilhak ve kolonileşme faaliyetlerine son verilmesini istemiş, İsrail'in yerleşim yeri kurma ve işgal topraklarına yabancı kimselerin (Yahudi göçmenler) transfer etmesinin BM Şartı prensiplerine aykırı olduğunu ve bu yöndeki tüm tasarruflarının geçersiz ve hükümsüz olduğunu ifade etmiştir.

Filistin tarafının Arap dünyasına entegre olma çabalarının belirginleştiği ve FKÖ'nün Filistin halkının bağımsız ulusal bir otorite kurmasının meşru bir hak olduğunun kabul edildiği 1974 yılındaki Arap Ligi Zirvesi'nden sonra İsrail, Filistin Devleti'nin oluşumunu engellemek için yoğun şekilde yerleşim yeri politikası yürütmeye başlamıştır. Ancak bu politikayı yürüten İsrail, Filistin Devleti'nin ilan edilmesi ihtimaline karşı en son tedbir olarak elinde tuttuğu Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni ilhakı kozunu oynamaktan da kaçınmıştır. İsrail siyaseti bu politikayı farklı görüşlerle açıklasa da, işgal altındaki bölgelerin ilhakının 242 sayılı kararın hoşgörülemez bir ihlali olacağını ve uluslararası arenada özellikle ABD desteğini yanında görmek isteyen İsrail'i zor duruma sokacağını

---

⁶¹³ Detay için bkz. **Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**, s. 94; **The Arabs Under Israeli Occupation**, s. 88. Aronson, s. 18-19.

⁶¹⁴ Reich, **Quest For Peace**, s. 240; Curtis, s. 185.

⁶¹⁵ **Haaretz** (10 September 1973).

⁶¹⁶ UN/RES/3092 (1973).

farkında olmuştur. Bu hassasiyet dahilinde İsrail, yerleşim yerleri politikasını, geri çekilmeye niyeti olmayan yerlere yerleşim yeri inşa etmek ve ilhaktan kaçınmak şeklinde yapılandırmıştır. Bu süreçte İsrail kamuoyu görüşü, Batı Şeria’da Yahudi yerleşimlerine 1972 yılında %91 olan desteğin 1974’te 85.9’a düşmesi şeklinde ortaya çıkmıştır.⁶¹⁷ İsrail’in geri çekilmeye niyeti olmayan yerlerdeki yerleşim yerlerine odaklanma politikasının arka planındaki bir diğer unsurun, siyaseten oluşabilecek geri çekilme politikasının bloke edilmesi olduğu tespiti yapılabilir.

Gelişen dini karakterli yerleşimci hareketi 1974’ten itibaren Judea ve Samaria’nın Arap ve Yahudi Devletleri arasında paylaşımını imkansız hale getirmeye başlamıştır. Aynı yıl Gush Emunim hareketi, Shiloah, Ramallah ve Eriha’da 6 yerleşim yeri kurmak için girişimde bulunmuştur. Yom Kipur Savaşı’ndan sonra İsrail-Mısır Kuvvetlerin Ayrışması Anlaşması’nın yapıldığı bu dönemde, İsrail bu girişime destek vermemiştir. Ancak 1975 yılında siyonizmin ırkçılık olduğunun BM Genel Kurulu’nda karara bağlanmasından sonra Dünya Siyonist Örgütü kurulmasını istediği 29 yeni yerleşim yerinin listesini yayınlamak üzere hız kazandırmıştır. Bundan sonra da Yitzhak Rabin hükümeti döneminde (1974-1977), yerleşimciler açısından her dini tören ve gösteri, yerleşim yeri kurulması için resmi ve gayriresmi talebe dönüşmüş ve hükümet üzerinde baskı aracı olarak kullanılmıştır.⁶¹⁸ Bu durum, Yahudi milliyetçiliğinin ve siyonizmin canlı tutulmasına yardımcı olurken, olası bir iktidarın taviz vermesini zorlaştıran bir toplumsal mesaj olarak da belirginleşmiştir. Bu dönemde Yom Kipur Savaşı’nın yaşattığı travma da dikkate alındığında, İsrail toprağın korunması konusundaki muhafazakarlaşma anlaşılır hale gelmektedir.

ABD, 1970’lerin ikinci yarısında, işgal topraklarında yapılacak bir değişikliğin nihai anlaşma dahilinde olabileceğinden yana bir tutum benimsemesine rağmen, İsrail’in çekilmeyeceği yerlerde yerleşim yeri inşa etme ve fiili ilhak statüsü yaratma politikası karşısında bir yaptırım uygulamamıştır.⁶¹⁹ BM de kendi geleneksel çizgisini koruyarak, Genel Kurul 3457 sayılı kararıyla (1975)⁶²⁰ İsrail’in yerleşim yerleri kurmasını ve buralara nüfus transfer etmesini kınamış, bu politikanın Cenevre Konvansiyonu’nun ihlali olduğunu teyit etmiştir.

⁶¹⁷ Detay için bkz. Carla L. Klausner, **A History of Arab-Israeli Conflict**, New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2007, s. 431-432; Quandt, **Peace Process**, s. 255; Yael Yishai, **Land of Peace: Whither Israel?**, Stanford: Hoover Institution Press, 1987, s. 177.

⁶¹⁸ Friedland, s. 168; Aronson, **Creating Facts**, s. 38.

⁶¹⁹ Quandt, s. 202.

⁶²⁰ UN/RES/31/106 (1976).

Knesset 1976'da kişisel girişimlerle yerleşim yerleri oluşturulma çabasının hukuka, İsrail'in güvenliğine ve barışa uygun olmadığına karar verse de, seçime giden süreçte İşçi Partisi kendi parti programıyla çelişerek, Kadum ve Ofra'daki hükümet izni dışında kurulan yerleşim yerlerini tanımıştır.⁶²¹ Böylece, 1967-1977 yıllarında İşçi Partisi iktidarında Batı Şeria ve Gazze'de toplam 48 yerleşim yerinin neredeyse tamamı kamulaştırılmış ve müsadere edilmiş Filistin toprakları üzerinde kurulmuş,⁶²² Batı Şeria'da kurulan 40 yerleşim yerinde 5.203 kişinin iskanı sağlanmıştır.⁶²³ BM'nin İsrail'in uygulamalarına yaklaşımı Genel Kurul 31/106 (1976)⁶²⁴ sayılı kararıyla kınamakla sınırlı kalmıştır.

2.1.2.2. Yerleşim Yerleri Politikasında Radikalleşme: Likud

Menachem Begin'in liderliğinde 17 Mayıs 1977'de iktidara gelen Likud, yerleşim yerlerini açıkça desteklemiştir. İşçi Partisi döneminde yerleşim yerleri genellikle güvenlik amacıyla kurulurken, Likud döneminde özellikle tarihsel-dinsel olarak kabul edilen bölgelerde yerleşim tercih edilmiştir.⁶²⁵ Likud hükümet programında 'anavatan toprağında' kentsel ve kırsal yerleşim yerlerinin kurulmasının planlanacağı ve teşvik edileceği açıkça vurgulanmıştır.⁶²⁶ Bu politika karşısında BM, Genel Kurul 32/5 sayılı kararıyla (1977)⁶²⁷ işgal altındaki topraklarda yerleşim yeri kurulmasının onaylanmayacağını belirtmiştir.

Likud'un iktidara gelir gelmez Judea ve Samaria olarak anmaya başladığı Batı Şeria'nın İsrail'in inkar edilemez bir parçası olduğunu vurgulaması, İsrail'in Batı Şeria'da kalma ve yeni yerleşim yerleri kurma yaklaşımını işaret etmesi bakımından önemlidir. Likud hükümetinin yeni yerleşim yerleri açma politikası, gelecekte bu yerleşim yerlerinden politika gereği çekilecek hükümetleri zor durumda bırakacak şekilde konumlandırılmış, dolayısıyla ele geçirilen topraklardan taviz verme imkanı ortadan kaldırılmıştır.⁶²⁸ Bu dönemde Batı Şeria'daki yerleşim yerlerine İsrail kamuoyunun desteğinin %76.3 olarak belirginleşmesi,⁶²⁹ İsrail sağının yerleşim yerlerine ilgisinin yoğunlaşırken, İsrail solunun

---

⁶²¹ Aronson, s. 42.

⁶²² Emile A. Nakhleh, *The West Bank and Gaza: Toward The Making of A Palestine State*, Washington D.C.: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1979, s. 50.

⁶²³ Hunter, s. 41.

⁶²⁴ UN/RES/31/106 (1976).

⁶²⁵ Pappé, s. 285.

⁶²⁶ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/2+Basic+guidelines+of+the+government-+20+June+1977.htm> E.T. 08.03.2010.

⁶²⁷ UN/RES/32/5 (1977).

⁶²⁸ Gazit, s. 267-270.

⁶²⁹ Yishai, s. 178.

desteğinin azaldığını göstermektedir. Bunun nedeni; yerleşim yerlerinin çatışmayı kaçınılmaz kılarak, barış ihtimalini ortadan kaldırdığı varsayımıyla açıklanabilir.

Likud hükümetinin işbaşına gelmesinden sonra, Gush Emunim hareketi partinin doğal bir uzantısı haline gelerek rolünü yükseltmiştir. Likud, Gush Emunim'in yükselen konumundan cesaretle dile getirdiği ilhak çağrısını benimsemese de, işgal topraklarının fiili ilhakı anlamına gelen yoğun yerleşim yeri açma programını gerçekleştirmesine itiraz etmemiştir.⁶³⁰ Dini motivasyonlarla yerleşim yeri kurma girişimi karşında İsrail hükümetinin kendisini konunun dışında gösteren bir tavır sergilemesi, sürecin toplumsal dinamiklerin ve doğal ihtiyaçların bir gereği gibi görülmesini istemesiyle ilişkilendirilebilir.

Likud, hükümeti devraldığında ilk faaliyetlerinden birisi de; Arap dünyasına İsrail'in işgal altındaki topraklardaki kontrolünün barış için gerekli olduğu mesajını iletmek olmuştur. Bu doğrultuda Likud, işgal topraklarının kontrolü için gerekli gördüğü yerleşim yerlerini coğrafi olarak Ürdün Kayalığı-Kuzey Sina Doğu sahilinden Golan'a uzanan 650 km'lik bir şerit, Samaria'nın Batı tepelerinden geçen bir şerit ve genişletilmiş Kudüs olarak düzenlemiştir. Bu düzenlemeyi tamamlayacak şekilde Eylül 1977'de Tarım Bakanı Ariel Sharon'un yayınladığı Yüzyıl Sonunda İsrail Vizyonu Planı da (Bu plan Sharon Planı olarak da anılmaktadır) Batı Şeria ve Gazze'nin Büyük İsrail'in bir parçası olduğunu kabul etmiştir.⁶³¹ Bu plan dahilinde Sharon'un beklentisi, 15 yıllık süre içinde 50 yeni yerleşim yeri kurularak, iki milyon Yahudiyi işgal altındaki topraklara yerleştirmek olmuştur. Bunu sağlamak için de, Filistinlilerin hareket kabiliyetini sınırlamanın ve Filistinlilerin toprak bütünlüğüne engel olmak için Filistin bölgelerinde yerleşimin gerekli olduğunu ifade etmiştir. Sharon'a göre bu planın bir diğer esası da, Filistinlilerin vatani olarak Ürdün'ün görülmesidir.⁶³² Likud iktidarıyla birlikte yerleşim yerleri, Filistinlilere karşı her türlü stratejik ve taktik durum için en esnek enstruman olarak kullanılır hale gelmiştir.

1970'lerde kurulan yerleşim yerleri, Likud'un ideolojisi doğrultusunda savunma ağının bir parçası olarak kabul edilmiş, 1978 yılı başlarından itibaren orduda aktif veya yedek konumunda olan yerleşimci askerler Batı Şeria'daki yerleşim yerlerini savunmak ve Filistinlileri kontrol altında tutmak amacıyla bölgede görevlendirilmişlerdir. Her yerleşim

⁶³⁰ Bar-On, s. 80-82.

⁶³¹ **Ruling Palestine**, s. 74.

⁶³² Aronson, **Creating Facts**, s. 69-70. 1977 öncesinde 24 yerleşim yeri kurulmuş, 1982 yılına gelindiğinde bu sayı 110'a çıkmıştır. Aronson, s. xx, 70-71.

yeri ileri karakol kabul edildiğinden, burada yerleşimci olup aynı zamanda yedek asker konumunda olan kişilerin her türlü silah ve cephaneye erişimi mümkün kılınmıştır. Bu uygulamayı tamamlayacak şekilde, yerleşim yerlerinde yaşamak bir açıdan askerlik görevi gibi ulusal bir görev kabul edilmiştir.⁶³³

Likud'un yerleşim yerlerini ele alma şekli, politikasına radikal bir değişim getirmiştir. Batı Samaria eteklerinde kurulacak yerleşim yerlerinin, Ürdün Vadisi'nde kurulacak yerleşim yerlerinden daha fazla İsrail'in güvenliğine hizmet edeceği esas alınmıştır.⁶³⁴ Bu yerleşim yerlerine Yahudi nüfus genişlemesine fiziksel engel teşkil eden Arap nüfusu bloke etme görevi de verilmiştir. Yerleşim yerlerini sahil kesimine bağlayacak ve 600.000 olan Arap nüfusunu en büyüğü 100.000 olacak şekilde bölecek iki otoyol yapılması da, bu politikanın tamamlayıcısı olarak planlanmıştır.⁶³⁵ Begin hükümetinin temel kurgusu; genel anlamda ekonomik olsun ya da olmasın, hükümet programında yer alsın veya almasın mümkün olduğunca çok toprağı kontrol edecek şekilde yerleşim yeri kurulması olmuştur.⁶³⁶ Likud, yerleşim yerleri ile ilgili aynı paralelde Batı Şeria ve Gazze'de Arap yerleşkelerinin gelecekteki yayılma alanlarını tespit ederek, bu alanların sınırlandırılmasına yönelik 'Arazi Kullanımı ve Ruhsatlandırılması' programını devreye sokmuştur. Bu programa göre; Yahudi yerleşim yerlerinin de muhtemel en geniş yayılma alanları tespit edilmiştir.⁶³⁷ Likud'un yerleşim yeri politikasındaki ilk amacı; Filistinlilerin coğrafi bütünlüğünün bozulması olurken, ikinci amacının da; Yahudi göçünü absorbe edecek sahaların kazanılması olduğu belirginlik kazanmıştır. Her iki amaç, İsrail güvenlik politikasının devletin kuruluşundan bu döneme kadar olan temel dayanaklarının değişime uğramadan uygulamada olduğunu ispatlamaktadır.

Begin hükümetinin bu politikası dahilinde, yerleşim yerlerine askeri görevler verilmiş, harcamaları da savunma bütçesinden karşılanmıştır. Bu görevler çerçevesinde yerleşimciler, Arap/Filistinli göstericilerine karşı havaya ateş açmaya, saldırının devam etmesi halinde ise yaralamak maksadıyla ateş açmaya yetkilendirilmişlerdir.⁶³⁸ The Jerusalem Post gazetesi bu anılan kapsamda yerleşimcilerin Batı Şeria'da Araplara karşı sistematik eylemler yürütmeleri konusunda teşvik edildiğini ileri sürmekte ve

⁶³³ Friedland, s. 121; Harkabi, s. 122.

⁶³⁴ Aronson, s. 71.

⁶³⁵ Shehadeh, s. 54.

⁶³⁶ **The Arabs Under Israeli Occupation**, s. 2.

⁶³⁷ Meron Benvenisti, **The West Bank Data Project**, Washington D.C.: American Enterprise Institute, 1984, s. 27-28.

⁶³⁸ Aronson, s. 190.

yerleşimcilerden oluşan paramiliter grupların yerleşim yerlerini korumak dışında Arap ajitasyonunu önlemek gibi bir görev üstlendiklerini aktarmaktadır.⁶³⁹ İsraili tarihçi Benny Morris de, İsrail Genel Kurmayı'nın yerleşim yerlerine civarındaki Arap/Filistin köylerinde asayiş sağlama görevi vermek istediği tespitini yapmaktadır.⁶⁴⁰ Likud'un yerleşim yeri politikası, yerleşimciler ile Filistinlileri karşı karşıya getirip, güvenlik gerekçesi üzerinden yeni fiili durumlar yaratmaya uygunluk göstermektedir.

Savunma Bakanı Weizmann, yerleşim yerlerinde Gush Emunim tarzı dini motivasyonlu yerleşimci profilden ziyade genç ve hareketli bir yerleşimci modelini benimsemiş, ayrıca daha az sayıda ancak daha geniş yerleşim yerlerinin dünya kamuoyu eleştirisinden daha kolay kaçırılacağı görüşünü savunmuştur. Sonuçta hem Sharon hem de Weizman yaklaşımı eş zamanlı olarak uygulanmıştır.⁶⁴¹ Sınırlar ve toprak politikası ile birlikte düşünüldüğünde, her iki yaklaşımın da yerleşim yerlerinin güvenlik ve genişleme politikaları bakımından dinamik ve işlevsel nüfus merkezleri olmasını hedeflediği açıklık kazanmaktadır.

Camp David bağlamında Mısır ile İsrail arasında Filistinlilerin özerkliği konusunda görüşmeler devam ederken, İsrail yerleşim yerlerine ilişkin Drobless Planı'nı 1978 yılında yürürlüğe sokmuştur. Yahudi Ajansı ve Dünya Siyonist Örgütü Yerleşim Yerleri Bölüm Başkanı Matityahu Drobless'in adını taşıyan plana göre; Dünya Siyonist Örgütü yerleşim yerleri ve işgal altındaki topraklardaki Yahudi kolonizasyonu ile ilgili karar verme sürecine dahil edilmiştir.⁶⁴² Bu plan, 1979-1983 yılları arasında Batı Şeria'da yerleşim yerleri kurulması hususunda master plan işlevi görmüş, 1,5 yıl içinde Batı Şeria'daki Yahudi nüfusunun iki katına çıkarılmasını hedeflemiştir. Bunun için de, yerleşim yerlerinin çeşitliliğini, mevcutların genişletilmesini, 46 yeni yerleşim yeri kurulmasını ve Arap yerleşimlerin bütünlüğünün bozulmasını esas almıştır.⁶⁴³ Sonuç itibarıyla, yeni yerleşim yerleriyle birlikte Likud iktidarının ilk iki yılında yerleşimci nüfusu 5.000'den 10.000'e yükselmiştir. Bu dönemde yerleşim yerleri, İsrail'in Batı Şeria'daki iddialarının zeminini oluşturma görevini de üstlenmiştir.⁶⁴⁴

⁶³⁹ **The Jerusalem Post** (23 May 1979).

⁶⁴⁰ Morris, **Righteous Victims**, s. 469.

⁶⁴¹ **Haaretz** (25 June 1978).

⁶⁴² **Ruling Palestine**, s. 75.

⁶⁴³ **Haaretz** (31 December 1980); Harms, s. 127.

⁶⁴⁴ Mark A. Heller, **A Palestine State: The Implication for Israel**, Massachusetts: Harvard University Press, 1983, s. 113.

BM, Genel Kurul 34/90 sayılı kararıyla (1979)⁶⁴⁵ yeni yerleşim yerleri kurulmasını, varolanların genişletilmesini ve yerleşim yerlerine yabancı bir halkın transfer edilmesini kınamıştır. Güvenlik Konseyi de 452 sayılı kararıyla (1979)⁶⁴⁶ İsrail'in işgal altındaki topraklarda yerleşim yeri kurma politikasının hukuki bir geçerliliği olmadığını vurgulamış, yerleşim yeri planlama ve kurma faaliyetine son vermesini istemiştir. Diğer taraftan Gazze ve Sina'daki yerleşim yerleri bağlamında Camp David Anlaşması metni incelendiğinde, İsrail'in yerleşim yerlerine ilişkin ne geçmişte kurduğu ne de çekilme gerçekleşene kadar kuracağı yerlerini kısıtlayacak bir hüküm bulunmadığı görülmektedir. Bu boşluk İsrail sağ kesimine uygun bir araç sağlamıştır.

Yerleşim yeri kurulmasıyla ilgili iç siyasi çekişmeler İsrail Yüksek Mahkemesi'nin müdahalesini gerektirmiştir. Filistin topraklarında Yahudi yerleşim yerleri kurulması, askeri bölge oluşturulması ve güvenlik gerekçeleriyle kamulaştırılması yöntemi, İsrail Yüksek Mahkemesi'nin 1979 yılında Elon Moreh davasında verdiği, “güvenlik gerekçesiyle özel sahipliği olan Filistin topraklarının kamulaştırılmayacağı”⁶⁴⁷ kararıyla değişime uğramıştır. Uygulamaya getirilen yasal engel nedeniyle, elde edilmek istenen toprakların ‘devlet malı’ olarak tescil edilmesini esas alan bir başka yasal düzenlemeye gidilme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu yeni yöntem, devlet arazisi ilan edilecek toprağın İsrail kabinesi tarafından tespit edilerek, nihai ve bağlayıcı kabine onayıyla ‘devlet toprağı’ ilan edilmesi esası üzerine oturtulmuştur. Bu yolla Filistinlilerin topraklarının %40'ı İsrail'in eline geçmiştir.⁶⁴⁸ HCJ 390/79 karar sayılı davaya konu olan Elon Moreh yerleşim yerinin mahkeme kararına rağmen tahliyesi Begin hükümetince geciktirilerek yerleşimcilerin ideolojisi desteklenmiştir. Aynı paralelde Tarım Bakanı Sharon'un yerleşim yerinin tahliyesine olan yaklaşımı, Nablus yakınlarında başka bir yerleşim yerinin kurulması olmuştur. Böylece, Elon Moreh'e tepki olarak kurulacak daha büyük bir yerleşim yerinin, Yahudilere bir mesaj olması sağlanmıştır. Bu çalışmalar çerçevesinde İsrail, Kasım 1979'da Batı Şeria'da Yahudi nüfusunu 3 katına çıkaracağını açıklamış, Şubat 1980'de de el-Halil'de Yahudilerin yerleşme hakları olduğuna onay vermiştir.⁶⁴⁹ Elon Moreh davasında alınan karar devamlı bir yerleşim yeri kurulmasına hukuki engel teşkil etmesine rağmen, süreç Gush Emunim ve

---

⁶⁴⁵ UN/RES/34/90 (1979).

⁶⁴⁶ UN/SC/RES/452 (1979).

⁶⁴⁷ Israel Supreme Court, HCJ 390/79.

⁶⁴⁸ Shehadeh, s. 18-21; Benvenisti, *The West Bank Data Project*, s. 32.

⁶⁴⁹ *Haaretz* (1 January 1980); *The Jerusalem Post* (31 January 1980); Gershon R. Kieval, “Coalition Politics and Israel's Territorial Policy”, *Israel Faces The Future*, Ed. Bernard Reich, Gershon R. Kieval, New York: Praeger, 1986, s. 200.

hükümetin yeni yerleşim yerleri kurmasıyla sonuçlanmıştır.⁶⁵⁰ Bu dönem itibarıyla İsrail kamuoyunda yerleşim yerlerine olan destek % 72.7 olarak ortaya çıkmıştır.⁶⁵¹

Camp David Anlaşmaları sürecinde işgal altındaki topraklarda yeni yerleşim yerlerinin inşası, taraflar arasındaki temel anlaşmazlık konularının başında gelmiştir. ABD Başkanı Jimmy Carter, bu konuda ısrarcı olmanın İsrail'in anlaşmaları imzalamaktan vazgeçmesine neden olacağı için sorun yokmuş gibi davranmıştır. Camp David sonrasında ABD'nin yerleşim yerlerine yönelik genel yaklaşımı, nihai haritanın Yahudi yerleşim yerlerinin %80'ini kapsayacak şekilde çizilmesinden yana olmuştur.⁶⁵² Bununla birlikte Carter, Yahudi yerleşim yerlerinin 4. Cenevre Konvansiyonu'na göre yasa dışı olduğuna açık vurgu yaparak, ABD'nin sağladığı kredilerle Yahudi yerleşim yerlerini finanse etmek niyetinde olmadığını göstermek için kredilerde kesintiye gitmiştir. Başkan Carter'in yerleşim yerleri inşasının durdurulması talebi ise, Begin tarafından reddedilmiştir.⁶⁵³

Devam eden İsrail yerleşim yeri politikasına karşılık BM Güvenlik Konseyi 22 Mart 1979'da, 1967 yılından beri Arap topraklarında kurulan Yahudi yerleşim yerlerini soruşturmak üzere bir komisyon kurmuştur. Komisyon, İsrail'in bu yıldan beri 133 yerleşim yeri kurduğunu, Batı Şeria'nın %27'sini bünyesine kattığını, Batı Şeria ve Kudüs'te Arap nüfusunun %32 azaldığını, İsrail'in işgal bölgelerinde sistematik olarak yerleşim yeri inşa ettiğini, bu yerleşim yerlerinin Arap nüfusunun yer değiştirmesine neden olduğunu, İsrail'in doğal kaynakları ve suyu yerleşim yeri politikaları lehine ekonomik ve siyasi bir silah olarak kullandığını tespit etmiştir.⁶⁵⁴ Rapor sonrasında ise, İsrail politikaları karşıtı bir karar ve eylem tespit edilememiştir. Uluslararası aktörlerin İsrail karşısındaki duruşlarının eleştirisi, söylem ve tespit ötesine geçemediği gözlemlenmektedir.

1979 yılında Camp David Anlaşmaları ile beliren barış atmosferinin etkisiyle, işgal altındaki bölgelerdeki Filistin halkının özerkliği konusunda İsrail'in fikir birliği içinde olduğu çıkarımına neden olacak Askeri Emir 947 (1981) yayınlanmıştır. Bu emirle Batı

⁶⁵⁰ Detay için bkz. Moshe Drori, "The Israeli Settlement in Judea and Samaria: Legal Aspects", **Judea, Samaria and Gaza: Views on The Present and Future**, Ed. Daniel J. Elazar, Washington D.C.: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1982, s. 51; **Haaretz** (4 January 1980).

⁶⁵¹ Yishai, s. 178.

⁶⁵² Terry, s. 118; Ahmet Davutoğlu, "Küresel ve Bölgesel Dengeler Ortadoğu Barış Süreci", **Filistin: Çıkılmazdan Çözümü**, İstanbul: Küre Yayınları, 2003, s. 32.

⁶⁵³ Detay için bkz. Steven L. Spiegel, **The Other Arab Israeli Conflict**, Chicago: University of Chicago Press, 1985, s. 112; Quandt, **Peace Process**, s. 201-202, 217; George W. Ball, **Error and Betrayal in Lebanon**, Washington D.C.: Foundation For Middle East Peace, 1984, s. 96; Aronson, **Creating Facts**, s. 67.

⁶⁵⁴ Cattan, s. 205.

Şeria ve Gazze’de Filistinlilere sivil yönetim kurma yetkisi verilmiştir. Sivil yönetimin kurulması, İsrail askeri yönetiminin kaldırılması anlamına gelmese de, Filistin özerk rejimine bir hazırlığın işareti olmuştur. Ayrıca Emir, işgal altındaki topraklarda Yahudi yerleşim yerlerinin kendi ayrı yönetimine sahip olmasını da sağlamıştır.⁶⁵⁵ Yahudi yerleşim yerlerine özerklik tanınması, işgalin meşrulaştırılması çabasını görünür hale getirmiştir.

Elon Moreh davasının üzerinden geçen iki yıla rağmen tartışmalar bitmemiş, dava İsrail sağ kesimince askeri güvenliğe bir engel olarak görülmeye devam edilmiştir. İsrail sağ, sınırlar boyunca kurulacak tarımsal yerleşim yerlerinin güvenlik için çok önemli olduğuna yaptığı vurguda ısrarcı olmuştur. 1981 yılı başlarından itibaren yapılan yasal düzenlemelerle de mevcut yerleşim yerlerinin genişletilmesi için yoğun toprak elde etme çabaları devam etmiş ve açılacak yeni yerleşim yerleri için rezerv alanları oluşturulmuştur. Böylece, ‘devlet toprağı’ kapsamında yapılan müsaderelerle, Batı Şeria’da 200.000 dönümlük alana 60.000 dönüm daha ilave edilmiştir.⁶⁵⁶ Hükümet kanadında yerleşim yeri politikası hızla uygulanırken Gush Emunim de, Batı Şeria ve Gazze’de Filistin özerkliği uygulamaya geçmeden kendi yerleşim yerleri sayısını artırma planını açıklamıştır.⁶⁵⁷

Saha hakimiyetini geliştirmek için İsrail, 1979 yılında Batı Şeria ve Gazze’deki yerleşimcilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere 6 bölge konseyi kurmuştur. Yarı hükümet kurumu statüsünde işlev gören konseyler, ihtiyaçları karşılama ve yerleşimcilerin arasındaki ihtilafları çözmenin yanı sıra, Filistin toprakları üzerinde ulusal kontrolün genişletilmesi konusunda devlet ile birlikte çalışmışlardır.⁶⁵⁸ Bu yapı sadece yerel temsil görevi yerine getirmemiş, yerleşimciler adına lobi ve baskı grubu olarak da işlev görmüştür. 1984 yılında yerleşimciler şemsiye kuruluş olarak Batı Şeria ve Gazze Yahudi Yerleşim Yerleri Konseyi’ni oluşturmuşlardır. Konsey, Filistinlilerin yaşadığı tüm bölgeleri kendi işlevsel alanı olarak görmüş, ancak Filistinlilerle temas kurmamıştır.⁶⁵⁹ Yerleşim yerlerindeki Yahudi yerleşimcilerin hepsi dini motivasyonlu kitleler olmamasına rağmen, konseyin yönetim sınıfı Gush Emunim saflarından kişiler tarafından oluşturulmuştur.⁶⁶⁰ Konsey, “Biz topraklarımızı verecek Yahudi temsilciler seçmek için Yahudi Devleti kurmadık”⁶⁶¹

---

⁶⁵⁵ **Ruling Palestine**, s. 102.

⁶⁵⁶ **Al-Hamishmar** (8, 10 January 1980).

⁶⁵⁷ Aronson, s. 147-148.

⁶⁵⁸ Benevisti, **The West Bank Data Project**, s. 40.

⁶⁵⁹ Gazit, s. 260-271.

⁶⁶⁰ Lustick, **The Land and The Lord**, s. 64.

⁶⁶¹ Aronson, **Creating Facts**, s. 154-155.

yönündeki yaklaşımıyla, ılımlı görüş sergileyen İsrail hükümetlerine de karşı olmuştur. Bu duruş, Filistinlilerin toprak iddialarının Yahudiler için bir şey ifade etmediği düşüncesini de güçlendirmiştir.

BM Güvenlik Konseyi'nin yerleşim yerleri inşasının durdurulması ve mevcutların sökülmesini isteyen 465 sayılı kararı (1980)⁶⁶² sonrasında Begin hükümeti, Doğu Kudüs eteklerindeki 1000 hektarlık alanı yerleşim yeri kurmak için kamulaştırma emri vermiş ve Nisan 1980 itibarıyla da Ürdün Vadisi Eriha bölgesinde ve Batı Şeria'nın 1948 sınırları boyunca güvenlik gerekçesiyle yerleşim yeri inşasına başlamıştır. Begin'in yerleşim yerleri konusundaki tavrı, soruları geçiştirip bulanık cevaplar vermek olurken, Sharon yerleşim yerleri kurmanın Filistin Devleti'ni önlemenin tek yolu olduğu görüşünü seslendirmiştir.⁶⁶³ Süreç-sonuç ilişkisi dikkate alındığında, BM kararlarının İsrail'i caydırmak yerine daha kararlı yaptığı, ayrıca devletin kuruluşundan Camp David'e kadar olan dönemde İsrail'in yerleşim yerleri konusunda bir çözüm arayışının olmadığı tespiti yapılabilir.

ABD Başkanı Carter, BM'nin 465 sayılı kararını desteklemiş, ancak Begin'in Washington'a yaptığı ziyaretten sonra, Carter yönetimi Filistin toprağının kamulaştırılması faaliyetlerinin güvenlik gerekçesiyle yapılması yönünde olumlu görüş bildirmiştir.⁶⁶⁴ Avrupa Topluluğu ise, 1980 yılında yayınladığı Venedik Deklarasyonu⁶⁶⁵ ile Yahudi yerleşim yerlerinin barış için ciddi bir engel olduğuna ve Cenevre Konvansiyonu hükümlerini ihlal ettiğine vurgu yapmıştır.

İsrail'in yerleşim yerleri konusunda gözlerini ve kulaklarını dünyaya kapayan tavrı, içte yerleşimcilere hareket alanı sağlamıştır. Gush Emunim'in kalelerinden biri olan Kiryat Arba yerleşim yeri, İsrail sağı ile Filistinliler arasındaki dinsel ve toprakçıl mücadelenin sembolü haline gelmiştir. 1980 yılı başlarından itibaren Kiryat Arba yerleşimcilerinin topraklarını genişletme çabaları, Filistinlilerle karşı karşıya gelmelerine neden yaratmıştır. Filistinlilerin İbrahim Cami'nde ibadetlerinin engellenmesi, çatışmanın bir diğer boyutunu oluşturmuştur. Çeşitli vesilelerle çıkan çatışmalar sırasında askerlerin ve yerleşimcilerin silah kullanması sonucunda meydana gelen ölüm olaylarının mahkeme süreçlerinin beraatla sonuçlanması, yerleşimcileri cesaretlendirmiştir. Aynı doğrultuda Arap nüfusun yoğun

⁶⁶² UN/SC/RES/465 (1980).

⁶⁶³ *The Jerusalem Post* (12 March 1980); *Christian Science Monitor* (6 May 1980); *Haaretz* (9 June 1980).

⁶⁶⁴ *Washington Post* (5 March 1980); *The Jerusalem Post* (22 March 1980).

⁶⁶⁵ Deklarasyon için bkz. Tocci, s. 101.

olduğu el-Halil'in merkezine yerleşim yeri kurulması beklentisine hükümet olumlu yaklaşmıştır.⁶⁶⁶ Bu şekilde kurulan yerleşim yerlerinin Filistin tarım sahaları olan topraklar üzerinde yer aldığı, 1980 yılı başlarında çekilen hava fotoğraflarıyla tespit edilmiştir.⁶⁶⁷

Bu yaklaşımla paralel olacak şekilde Askeri Emir 898 (1981) ile yerleşim yerleri koruma personeline şüpheli kişileri gözaltına alma yetkisi verilmesi ve hükümetin bazı yerleşim yerlerini 'sınır yerleşim yerleri' statüsüne kavuşturmasından sonra, savunma maksadıyla askeri ölçekteki silahları edinim kolaylaşmıştır. Böylece, yerleşim yerleri milisleri, kontrol alanlarını yerleşim yeri mevzilerinden araziye, yollara hatta Filistin köylerine kadar genişletme imkanı bulmuşlardır.⁶⁶⁸ Yerleşim yerleri bu uygulamayla, askeri ileri karakol görevinin yanı sıra, asayiş karakolu olarak da işlev görerek saha hakimiyetini pekiştirmiştir.

Begin'in 30 Haziran 1981'de ikinci kez iktidara gelmesi, Yahudi yerleşim yerlerinin görevlerinin belirginleşmesine imkan tanımıştır. İsrail hükümeti, 5 Ağustos 1981'de İsrail topraklarındaki yerleşim yerlerinin ulusal güvenliğin bir parçası olduğu ve yerleşim yeri kurmanın bir hak olduğu kabulleri doğrultusunda, yerleşim yerlerinin güçlenmesi ve genişlemesi için çaba içinde olacağına vurgu yapan bir politika açıklamıştır. Bu politikanın kurucusu, önce İmar İskan Bakanı sonra Savunma Bakanı olan Ariel Sharon olmuştur. Politika dahilinde bu bölgelerin ilhak edilmesinden önce Yahudileştirilmesi esası benimsenmiştir. Begin'in ikinci kez seçilmesinin yerleşim yerlerine etkisi, işgal altındaki topraklardaki Yahudi nüfusun 20.000 kişi artması şeklinde ortaya çıkmıştır. Yerleşim yerleri politikası, Filistin Devleti kurma çabalarına bir cevap özelliği taşımasının yanı sıra, diplomatik manevra alanı bağlamında, SSCB'nin bölgede yayılmasına karşı bir engel olarak takdim edilmeye çalışılmıştır. Bu yaklaşımın hedefinde, Carter yönetiminin yerleşim yerlerine bakışının değiştirilmesi yer almıştır. Bu dönem itibarıyla İsrail'in genel anlamda yerleşim yeri politikası, Filistinlilerin egemenlik iddiasında bulunmalarını engellemek amacıyla büyük yerleşim yerleri kurulması üzerine odaklanmıştır.⁶⁶⁹ İkinci Begin iktidarı sonrasında artan yerleşim yerleri, Camp David Anlaşması çerçevesinde toprak tavizi imkanını ortadan kaldırmıştır.

---

⁶⁶⁶ **The Arabs Under Israeli Occupation**, s. 40-46.

⁶⁶⁷ David Shulman, **Dark Hope: Working for Peace in Israel and Palestine**, Chicago: The University of Chicago Press, 2007, s. 13.

⁶⁶⁸ **Ruling Palestine**, s. 107; Benvenisti, s. 41.

⁶⁶⁹ Detay için bkz. **Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**, s. 107; Pappé, **Modern Filistin Tarihi**, s. 306; Avishai, s. 272, 294; **The Jerusalem Post** (12 February, 7 March 1980).

İsrail-Filistin çatışmasında yerleşim yerlerinin geleceğine ilişkin plan üretme sürecine Arap Birliği, Yahudi yerleşim yerlerinin sökülmesini talep eden Fez Planı (1981) ile bundan bir hafta sonra SSCB de aynı beklentileri yansıtan Brezhnev Planı ile sahneye çıkmıştır.⁶⁷⁰ İsrail her iki planı da kabul etmemiştir.

Carter'dan yönetimi devralan ABD Başkanı Ronald Reagan'ın (1981-1989) 1982'de artık yerleşim yeri amacıyla başka toprakların kullanılmasını desteklemeyeceğini açıklaması, Reagan Planı'nın altyapısını oluşturmuştur.⁶⁷¹ ABD'nin plan çerçevesinde yerleşim yerleri inşasının durdurulması ve buraların İsrail'in güvenliğine katkısı olmadığı yönünde yaklaşımına, İsrail şiddetle karşı çıkarak 3 yeni yerleşim yeri için 18.5 milyon \$'lık kaynak tahsis etmiştir.⁶⁷² İsrail, yerleşim yerlerinin dondurulması için Camp David Anlaşmaları'nda bir hüküm bulunmadığına, yerleşim yerlerinin güvenliğin bir parçası ve Yahudilerin yadsınamaz hakkı olduğuna tekrar vurgu yapmıştır. ABD de Reagan Planı'ndaki tutumunu gelecekte kurulacak yerleşim yerlerinden yana netleştirmiş, hiçbir yerleşim yerinin sökülmesini istememiştir.⁶⁷³ İsrail, Reagan'ın mevcut yerleşim yerlerinin varlığını kabul eden "yerleşim yerleri yasadışı değildir"⁶⁷⁴ söyleminden aldığı cesaretle işgal altındaki bölgelerde yeni yerleşim yerleri inşa edeceğini ilan etmiştir. İşçi Partisi'nin de genel konularda nispeten ılımlı görüşlerine rağmen yerleşim yerlerinin kaldırılmasına muhalefet ettiği vurgulanmalıdır.⁶⁷⁵ Nihai anlamda İsrail, Reagan Planı'nı reddettiğini açıklasa da, Reagan'ın yerleşim yerleri konusu da dahil olmak üzere genel politikalar çerçevesinde İsrail'e desteğinde bir sınırlama olmamıştır.⁶⁷⁶ ABD, söylemlerinde olması gerekeni ifade ederken, eylemlerinde mevcut duruma tabi olmayı tercih etmiş ve İsrail tutumu karşısında kabullenmeci bir görüntü sergilemiştir.

22 Mart 1983'te iktidara gelen Yitzhak Shamir de yerleşim yeri politikasını "İsrail yerleşim yerlerinin inşasını durdurmaz. İnşa etmek zorundayız, bu bizim bu topraklardaki görevimiz, daha fazla şehir ve yerleşim merkezleri yapmalıyız"⁶⁷⁷ şeklindeki söylemi üzerine kurmuştur. İsrail'in bu politikası karşısında BM, 38/79 sayılı kararıyla

---

⁶⁷⁰ Khouri, s. 437.

⁶⁷¹ Chomsky, s. 140, 415.

⁶⁷² Wright, s. 49.

⁶⁷³ Harms, s. 138.

⁶⁷⁴ Cattan, s. 298.

⁶⁷⁵ **Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**, s. 109.

⁶⁷⁶ Chomsky, s. 407.

⁶⁷⁷ **New York Times** (10 July 1984).

(1983)⁶⁷⁸ yeni yerleşim yerleri kurulmasını ve mevcutların genişletilmesi faaliyetlerini ve İsrail'in işgal altındaki topraklardaki yerleşimcileri Arap sivillere karşı şiddet faaliyetine girişmek üzere silahlandırmasını kınamıştır. 36/166 sayılı kararıyla da 1983)⁶⁷⁹ İsrail'in yerleşim yerleri politikasına devam ettiği vurgulanarak, yerleşim yerlerinin sayısının artması ve genişletilmesi faaliyetleri ile Filistinlilerin işgal topraklarından ayrılmak zorunda bırakacak her türlü uygulamayı reddetmiştir.

Yerleşim yerleri politikası çerçevesinde Likud Partisi, 1977 yılından beri sürdürdüğü iktidarı döneminde yerleşim yerlerine 1 milyar \$ harcamış ve 1984 yılı itibarıyla Batı Şeria'daki yerleşim yerlerinin sayısının 113'e çıkarmıştır.⁶⁸⁰ Bu tablo dahilinde 23 Temmuz 1984'teki seçimlerde Likud'un iktidarı İşçi Partisi ile paylaşması, yerleşim yeri politikasında görüş ayrılığına neden olmuştur. İşçi Partisi mevcut yerleşim yerlerinin sökülmeyeceğine söz verirken, yeni yerleşim yerlerinin inşasının durdurulması ve 'barış için toprak' tezini savunmuş, Likud toprak tavizinin her şekline karşı olmuştur.⁶⁸¹ Bu görüş ayrılığına rağmen hükümet programında; hükümet tarafından kurulan yerleşim yerlerinin varlığı ve geliştirilmesinin sağlanacağı, 1987 yılına kadar 57 yeni yerleşim yeri kurulacağı, yerleşimci nüfusunun 100.000'e çıkarılacağı ve kurulması planlanan ancak henüz kurulmayan yerleşim yerlerinin gelecek yıllar içinde kurulmasının sağlanacağı ortaya konmuştur.⁶⁸² Geleceğe yönelik programlar açıklanırken, zaten varolan programlarla 1983-1986 yılları arasında yerleşim yerlerinin sayısı %118, yerleşim yeri için konutlaşma %58 ve yerleşim yerleri için kamu yatırımı %56 arttırılmıştır.⁶⁸³

İsrail politikasına karşı BM, Genel Kurul 39/169 sayılı kararıyla (1984) İsrail'in yerleşim yeri politikasının geçersiz ve hükümsüz olduğunu, barışın karşısında bir engel teşkil ettiği belirtilerek, yerleşim yerlerinin çoğalmasının ve genişlemesinin kabul edilemeyeceğini ifade etmiş, 40/161 (1985) ve 41/63 sayılı kararlar (1986) önceki kararlardaki hükümler tekrarlayarak, İsrail'in işgal topraklarında nüfusunun bir kısmını ve yeni göçmenleri yerleştirmesi politikasının Cenevre Konvansiyonu'nun ve BM kararlarının

---

⁶⁷⁸ UN/RES/38/79 (1983).

⁶⁷⁹ UN/RES/36/166 (1983).

⁶⁸⁰ Masalha, s. 74.

⁶⁸¹ Wright, s. 52.

⁶⁸² <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+goverments/1+Basic+Policy+Guidelines+of+the+Government-s+Prog.htm> E.T. 08.03.2010; Wright, s. 47.

⁶⁸³ Meron Benvenisti, **1987 Report: Demographic, Economic, Legal, Social and Political Development in The West Bank**, Jerusalem: West Bank Data Base Project, 1987, s. 59.

ihlali olduğunu vurgulamıştır.⁶⁸⁴ BM kararları İsrail'in yerleşim yerleri üzerinden genişleme politikasına ilişkin yaptığı tespitlerle bağımsız kaynakların bulgularını doğrulayan bir işlevi yerine getirmiştir.

1986 yılı itibarıyla İsrail yerleşim yeri politikasının hedefi, Batı Şeria'daki hayati bölgeleri İsrail'in büyük kentlerine bağlayarak, büyük yaşam merkezlerin geliştirilmesi olmuştur.⁶⁸⁵ Bu politikanın uygulama safhasında, 1980'ler sonlarına doğru yapılan yeni otoyollarla Batı Şeria'daki yerleşim yerleri İsrail'e daha kolay ulaşım ile bağlanırken, Filistin bölgelerinden izolasyon da sağlanmıştır.⁶⁸⁶ Bu uygulamalar, 'ayırışma=güvenlik' denkleminde yerleşim yerlerinin katalizör görevi üstlendiğini göstermektedir.

İsrail'in Batı Şeria'daki yerleşim yeri kurulması politikası, toprak kamulaştırması ve yerleşimci mevcudiyeti ortak unsurlar olmak kaydıyla Gazze'de farklılık göstermektedir. 1967 yılı sonrasında işgalin ilk beş yılında bir yerleşim yeri kurulmuş, 1971'de Filistinlilerin direnişinin kırılmasıyla 1978 yılında beş yeni yerleşim yeri daha ilave edilmiştir. Camp David Anlaşması (1978) dönüm noktası olmuş, Sina'da tampon bölge göreviyle kurulan 13 yerleşim yeri sökülüştür. 1985 yılına gelindiğinde Gazze'deki yerleşim sayısı 20'yi bulmuştur. Bu kapsamda Gazze'deki yerleşim yerlerinin ideolojik boyutu olmadığı, temelde güvenlik ihtiyacına uygun kurulduğu ve söküldüğü sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu dönem itibarıyla genel bir değerlendirme yapıldığında ise, Nisan 1987 itibarıyla Batı Şeria'da 20 yerleşim yerinde 110.000, Kudüs ve civarında olmak üzere toplam 130 yerleşim yerinde 175.000, Gazze'de 19 yerleşim yerinde 2.500 kişinin yaşadığı görülmektedir.⁶⁸⁷ 1967-1977 döneminde işgal topraklarındaki yerleşim yerlerine nüfus akışı yıllık 770 kişi ortalamasında gerçekleşirken, bu yıllık ortalamanın 1978-1987 döneminde 5.690 kişiye yükselmiştir.⁶⁸⁸ Bu sonuç karşısında BM, Genel Kurulu 42/190 sayılı kararıyla (1987)⁶⁸⁹ yerleşim yerlerinin çoğaltılmasını ve genişletilmesini reddetmiş, 43/176 sayılı karar ile (1988)⁶⁹⁰ 1967'den beri işgal edilmiş topraklardaki yerleşim yerlerinin sökülmesine vurgu yapmışsa da, yerleşimci sayısındaki artış İsrail'in işgal topraklarında yerleşim yerleri yoluyla yayılma politikasının ciddi bir engelle karşılaşmadığının kanıtı olmuştur.

---

⁶⁸⁴ UN/RES/39/95 (1984). UN/RES/39/169 (1984). UN/RES/40/161 (1985). UN/RES/41/63 (1986).

⁶⁸⁵ Chomsky, s. 140.

⁶⁸⁶ McDowall, s. 94.

⁶⁸⁷ Gerner, s. 94.

⁶⁸⁸ Harms, s. 143.

⁶⁸⁹ UN/RES/42/190 (1987).

⁶⁹⁰ UN/RES/42/176 (1988).

1 Kasım 1988'de düzenlenen seçimlerden sonra, Likud liderliğinde kurulan hükümetin programında; kuzeydeki yerleşim yerlerinin güvenliğinin sağlanmasına öncelik verileceği, hükümet tarafından kurulacak yerleşim yerlerinin varlığının ve gelişiminin temin edileceği, bir yıl içinde 5-8 yerleşim yeri daha kurulacağı ortaya konmuştur.⁶⁹¹ Aynı paralelde bir düzenlemeyle 1989 yılında Knesset'te kabul edilen 20-Nokta Planı ile yerleşim yerlerinin dondurulmayacağı ilan edilmiştir.⁶⁹² İsrail'in genişleme yaklaşımı karşısında hem SSCB'nin hem de ABD'nin Rusya'dan gelecek Yahudi göçmenlerin Yeşil Hattın ilerisine yerleşimci olarak gönderilmemesi için İsrail'e baskı yaptıkları görülürken,⁶⁹³ BM Genel Kurul 44/40 (1989) ve 44/48 sayılı kararlarıyla (1989)⁶⁹⁴ daha önceki kararları tekrarlamamanın ötesine geçememiştir. İsrail'in Soğuk Savaş döneminde yerleşim yerleri üzerinden genişlemesi Harita 5'te açıkça görülmektedir.

Soğuk Savaş döneminde İsrail'in yerleşim yerleri, Filistin kaynaklı tehdit karşısında güvenliğin teminatı olarak Yahudi yaşam sahasının sınırlarını çizmiştir. Bu bakımdan güvenliğin unsuru olmaktan ziyade, güvenlik sisteminin kendisi olmuştur. Yasal düzenlemeler, işgal topraklarının yerleşim yeri haline gelmesine ve bu doğrultuda en fazla faydayı verecek şekilde kullanılmasına imkan tanımıştır. Böylece, işgal topraklarının Yahudileştirilmesi hızlandırılarak güvenlik katsayısı yükseltilmiştir. Yerleşim yerleri Yahudiliğin dini tamamlayıcısı olarak, milliyetçiliğin güçlendirilmesinde kullanılmış, bu yolla da birliktelik güçlendirilerek güvenlik pekiştirilmiştir. Yerleşimler: Filistin topraklarında göçleri absorbe ederek genişlemeyi sağlama ve güvenlik gerekçesiyle işgali meşrulaştırma görevi yürütmüşler; bir yandan İsrail siyasetinde toprak tavizi verilmesini zorlaştırırken, diğer yandan da Filistinlileri Yahudi toplumundan ayırıştırarak nihai sınırların belirlenmesi sürecini yönlendirmişler; ötekileştirme üzerinden ayrımı esas aldığı için de 'ayrım=güvenlik' denkleminin sabit kalmasını sağlamışlardır. Bu fonksiyonlarıyla yerleşim yerleri, İsrail'de sağ kesiminin tüm politik süreçlerinin birincil araç olmaya devam etmişlerdir. Uluslararası aktörlerin eleştirel boyutta kalan tutumları nedeniyle, yerleşim yerleri İsrail siyasi ve toplumsal beklentilerinin hem aracı hem de hedefi olmayı sürdürmüştür.

---

⁶⁹¹ <http://www.mfa.gov.il/NR/exeres/4BAD2ACB-84C3-463D-ADAF-011E353F95D9.htm> E.T. 08.03.2010.

⁶⁹² Wright, s. 68.

⁶⁹³ Friedland, s. 176.

⁶⁹⁴ UN/RES/44/40 (1989). UN/RES/44/48 (1989).

2.2. Filistinli Mültecilerin Geri Dönüşü ve Kutsal Yerler

2.2.1. Filistinli Mülteciler

2.2.1.1. İsrail'in Güvenliği-Filistinli Mülteciler Bağıntısı

1948 yılında beklenen Arap/Filistin-İsrail çatışmasının ortaya çıkardığı diğer bir önemli konu, çatışmalar sonunda kurulacak Yahudi Devleti'ndeki Arap nüfusun geleceği olmuş, Arapların gönderilmesi genel kanaat olarak ortaya çıkmıştır. Geline bu nokta, Ben Gurion'un kişisel görüşü olmayıp, 1940'lı yıllarda tüm Yahudi liderlerin tartışmaları sonucu ulaşılan bir kabulü yansıtmıştır.⁶⁹⁵ Filistin topraklarının yerli nüfustan arındırılma ihtiyacının politikaya dönüştürülmesi gerektiği, Transfer Komitesi Başkanı Yosef Weitz'in "yegane çözüm yolu Arapları buralardan komşu ülkelere sürmektir, tek bir köy tek bir kabile bu işlemin dışında bırakılmamalıdır"⁶⁹⁶ ifadesinde de görülmektedir. Ben Gurion da, çevreleyen Arap devletlerinden dolayı Filistinli Arapların sürülmesinin diğer halklara göre daha kolay olduğunu düşünmüş, zorunlu transferi desteklemiş ve bunda ahlak dışı bir şey görmemiştir. Ancak uluslararası toplum karşısında düşülecek olumsuz tablo dikkate alınarak, bu yönde resmi bir program geliştirilmemiştir.⁶⁹⁷

Filistinlilerin yerlerinden edilerek mülteci durumuna düşmelerini sağlayacak ilk kapsamlı askeri plan, Plan Dalet olmuştur. Ben Gurion, planın taktiksel yönünü bir yana bırakarak hedefinin; saldırgan savunma yöntemiyle Arap saldırılarına karşılık vererek, Arap yerleşim yerlerinin imhası, yerleşiklerin başka yere nakledilmesi ve yerlerinin ele geçirilmesi olduğunu ifade etmiştir.⁶⁹⁸ Devlet kuruluşu öncesinde çeşitli şiddet düzeylerinde yaşanan çatışmaların Filistinlileri topraklarını terketmeye zorlasa da direnç gösterildiği dikkate alındığında, bu toprakların tahliyesine imkan sağlayacak taktik süreçlerin yaratılmasının planlandığı açıklık kazanmaktadır.⁶⁹⁹ Bu taktik süreçler Deir Yasin olayıyla kendini göstermiştir. Deir Yasin köyüne 9 Nisan 1948'de Irgun tarafından gerçekleştirilen saldırısıyla yaşanan katliamla birlikte, Filistinlilerin topraklarından ayrılmaları hız kazanmış, böylece Filistinli mülteciler sorunu daha da tanımlı hale gelmiştir. Plan Dalet'in Filistinlileri, düşman, savaşçı ve savaşçı olmayanlar ayrımına tabi tutması, onların

⁶⁹⁵ Benny Morris, *The Birth of The Palestine Refugee Problem*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004, s. 588-589.

⁶⁹⁶ Salman Ebu Sitta, "Geri Dönüş Hakkının Tanınması", *Yeni İntifada: İsrail'in Apartheid Politikasına Direnmek*, Der. Roana Carey, İstanbul: Everest Yayınları, 2002, s. 481.

⁶⁹⁷ Morris, *Righteous Victims*, s. 253-254.

⁶⁹⁸ Simha Flapan, *The Birth of Israel*, New York: Pantheon Books, 1987, s. 90.

⁶⁹⁹ Morris, *The Birth of The Palestine Refugee Problem*, s. 588-589.

yerlerinden edileceğine dair bir başka gösterge olmuştur.⁷⁰⁰ Bu kapsamda plan, içinde Arapların olmadığı bir savunma hattı oluşturulmasını sağlamak için Filistinlilerin yaşam alanlarından çıkarılmasını esas alarak, mülteci sorununun askeri başlangıcını oluşturmuştur.⁷⁰¹

İsraili tarihçi Ilan Pappé, plan kapsamında yapılan operasyonların yerel halkı yerlerinden etmeyi amaçlayan acımasız, şiddet ve korku karakteri taşıyan bir çeşit etnik temizlik olduğunu ifade etmekte, operasyonlardan beklentinin geride vatandaşlık talep edecek bir nüfus ve mültecilerin geri dönüşüne ilişkin bir argüman bırakmamak olduğunu söylemektedir.⁷⁰² Güvenlik kapsamında olduğu değerlendirilebilecek bu yerinden etme politikası ve tehdit-düşman ilişkisi Tevrat hükümleriyle de uyumlu olmuştur.⁷⁰³ Hangi kapsamda ve hangi görüş açısına göre değerlendirilirse değerlendirilsin, Arap yerleşiklerin yerlerinden edilmesi, BM taksim planında temin edilenden daha homojen Yahudi nüfusuna imkan tanımış, ülke topraklarının birliği ve bölünmezliği duygusuna hizmet etmiş ve siyonizmin amacı olan ulusal egemenliği sağlamıştır.⁷⁰⁴ Sonuçları itibarıyla Plan Dalet, Filistinlilerin ötekileştirilmesi duygusunu, ötelenmesi olgusuna dönüştürmüştür.

1947 tarihli taksim planının oylanmasından sonraki birkaç ay içinde taksim kararının ‘iki halkın yana yana barış içinde yaşaması’ ilkesi doğrultusunda bir görüntü sergilemek amacıyla Yahudiler, Arapları Filistin’den sürmek için aşırı bir çaba içinde olmamışlardır.⁷⁰⁵ Ben Gurion’un 3 Aralık 1947’de yaptığı “devletimizde Yahudi olmayanlar da olacaktır. İstisnasız hepsi, her şeyiyle eşit vatandaşlar olacaktır. Devlet onların devleti olacaktır”⁷⁰⁶ şeklindeki açıklaması bu yaklaşımı desteklemektedir. Ancak 1948 Savaşı başlamadan 4 ay önce 1.5 milyon Yahudinin Filistin topraklarına yerleştirilmesini esas alan bir planın hazırlanmış olması ve İngiliz mandası sona ermeden önce mevcut yerel Arap nüfusunun yarısının bölgeyi terk etmesinin sağlanması, Ben Gurion’un söylemiyle

⁷⁰⁰ Tal, s. 88.

⁷⁰¹ Ilan Pappé, **The Making of The Arab-Israeli Conflict 1947-1951**, London: I.B. Tauris, 1994, s. 89-93.

⁷⁰² Ilan Pappé, **The Ethnic Cleansing of Palestine**, Oxford: Oneworld Publications, 2006, s. 88, 126, 186-188.

⁷⁰³ “Ülkede yaşayan tüm halkı kovacaksınız” **Tevrat**, Çölde Sayım 33:52. Özellikle aşırı uçta yer alan Yahudilerin Arapları/Filistinlileri tümüyle yok edilmesi gereken tarihsel düşmanları Amaleklilere benzettiği düşünülebilir. “Siz Mısır’dan çıktıktan sonra Amaleklilerin yolda size neler yaptığını anımsayın. Siz yorgun ve bitkinen yolda size saldırdılar, geride kalan tüm güçsüzleri öldürdüler, Tanrıdan korkmadılar. Tanrınız Rab mülk edinmek için miras olarak size vereceği ülkede sizi çevrenizdeki bütün düşmanlardan kurtarıp rahata kavuşturunca Amaleklilerin anısını göklerin altında sileceksiniz. Bunu unutmayın”, **Tevrat**, Yasanın Tekrarı 25:17-19.

⁷⁰⁴ Safran, s. 62-63.

⁷⁰⁵ John H. Davis, s. 58.

⁷⁰⁶ Efraim Karsh, **Rethinking The Middle East**, London: Frank Cass, 2005, s. 160.

çelişmektedir.⁷⁰⁷ 1947-1948 çatışma sürecinde yaklaşık 700.000 Filistinlinin kaçtığı ya da sürüldüğü, İsrail içinde 150.000, Batı Şeria'da 400.000, Gazze'de 60.000 Filistinlinin kaldığı değerlendirilmektedir.⁷⁰⁸ Harita 7'de durum betimlenmektedir.

Ancak İsraili tarihçi Benny Morris'in araştırmalarından Filistinlilerin sürülmesi konusunda açık bir siyonist politikadan veya master plandan söz edilmediği anlaşılmaktadır. Çatışmalar sırasında İsrail silahlı güçlerince ele geçirilen yerlerdeki yerel Arap halkın bir kısmı topraklarını terk etmeyi, bir kısmı da yerleştikleri topraklarda kalmayı tercih etmiştir. Kalmayı tercih edenlerin İsrail Devleti'ni ve onun Yahudi karakterini tanımaları şartıyla İsrail'in eşit vatandaşları olarak kabul edildikleri, topraklarını terk için zorlanmadıkları Hayfa'da yapılan uygulamadan hareketle ifade edilmektedir.⁷⁰⁹ İsrail'in Filistinlilerin mülteci konumuna düşmesine neden olan uygulamaları sırasında ortaya çıkan çoğunluğu olumsuz örneklerin yanı sıra, az sayıda olumlu örneğin de olması kendisine diplomatik manevra alanı yaratma çabası düşüncesine sevketmektedir.

Uluslararası çabalar kapsamında UNRWA (Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Örgütü) 1948 Ocak ayında ABD desteğiyle, SSCB'nin mülteci sorunu üzerinden soruna müdahil olma ihtimali azaltmak ve mültecilerin daha uygun koşullarda hayatlarına devam etmelerini sağlamak amacıyla kurulmuştur.⁷¹⁰ Teşkilat görev alanını belirlemek için Filistinli mülteci tanımını; Haziran 1946-Mayıs 1948 tarihleri arasında Filistinde ikamet eden ve 1948 Savaşı ile evlerini ve geçim kaynaklarını kaybedenler olarak kabul etmiştir.⁷¹¹ UNRWA kuruluşuyla birlikte Batı Şeria, Gazze, Suriye, Ürdün, Lübnan kurulan kamplardaki büyük bir mülteci kitlesiyle ilgilenmek durumunda kalmıştır.⁷¹² BM Ortadoğu İzleme Misyonu'nun raporuna göre 1949 yılında 726.000 olan bu mülteci sayısı, UNRWA eski komiseri John H. Davis'e göre İsrail'in Filistinlilerin gidişini hızlandırması ve

⁷⁰⁷ Benvenisti, **Sacred Landscape**, s.102-209.

⁷⁰⁸ Harms, s. 99-100.

⁷⁰⁹ Karsh, s. 149.

⁷¹⁰ Pappé, **Modern Filistin Tarihi**, s. 196-197.

⁷¹¹ <http://www.unrwa.org/etemplate.php?id=86> E.T. 14.07.2010.

⁷¹² **Batı Şeria'da;** Ammar, El-Calzon, El-Fevvar, El-Arub, El-Far'a, Nur Şems, Cenin, Tulkarim, Balata, Askar, Camp Number 1, Kalandia, Aida, El-Dehiş, Akabet Cebr, Ain El-Sultan, Şufat, Beyt Cibrin, El-Amari, Deişeh. **Gazze'de;** El-Nuseyrat, El-Bureyc, Beach (El-Şati'), Han Yunis, Cebeliye, Rafah, Deir El-Balah, El-Magazi. **Lübnan'da;** Tel El-Za'tar, El-Bedevi, Burj El-Barajna, Jal El-Bahr, Sabra ve Şatilla, Ain El-Helva, Nahr El-Bared, Raşidiye, Burc El Şimali, El-Buss, Vavel, Mieh Mieh, Dbayeh, Mar Elias. **Ürdün'de;** El-Bak'a, El-Hussien, El-Vihdet (Yeni Amman), El-Zarka, Hiteen (Marka), Ceraş (Gazze), Souf, El-Talbiye, Irbid, Al-Husn, El-Suhne, Madaba, El-Amir Hasan Kuartır, Dikvane ve Nebatiye. **Suriye'de;** Ramana, El-Neirab, El-Yermuk, Hims, Sbeina, Han Eshieh, Dera'a, Hama, Kabr Essit, Caramana, Lazkiye, Ain El-Tal. Harita 8 genel mülteci dağılımını ve mülteci kamplarını tasvir etmektedir.

gelişlerini bloke etmesi sonucu meydana gelmiştir.⁷¹³ Öte yandan UNRWA'nın kuruluşunun İsrail'in geri dönüş seçeneğinden uzaklaşmasını kolaylaştırması ve geri dönüş için baskı yaratacak şartları zayıflatması dönemin gerçeklerini oluşturmuştur.

Taksim planıyla Yahudilere tahsis edilen bölge sınırları içinde, devlet ilanından önce çatışmalar ve ifade edilen yasal düzenlemeler yoluyla etnik olarak karışık şehirlerde tam kontrol sağlanmıştır. Yapılan operasyonlarla Araplara tahsis edilen birçok yer ele geçirilmiş, yerel direniş tamamen yenilgiye uğratılmış, yenilginin en açık delili de mülteci haline gelen Filistinliler olmuştur. Ortaya çıkan durumu tamamlar şekilde Yahudi Ajansı, Filistinli mültecilerin geri dönüşünü teşvik için hiçbir girişimde bulunmayacağını ifade ederek, İsrail ordusunun da bu paralelde davranış sergilemesini istemiştir. Böylece İsrail ordusunun mültecilerin geri dönüşünün engellenmesi yaklaşımındaki konumu da tanımlanmıştır.⁷¹⁴ Belirginleşen tablo, mülteci sorununun çatışmanın doğal sonucu olduğu düşüncesinden uzaklaştırmaktadır. Mültecilerin artmasıyla İsrail'in güvenliğinin artacağı şeklinde bir anlayış, İsrail güvenlik politikasının doğal sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Morris'e göre Yahudi yönetiminin ve siyonist politikanın savaş öncesinde ve sonrasında Filistinlilerin sürülmesi konusunda kayıt altına alınmış resmi bir kararı bulunmamasına rağmen, herkes (politik karar vericiler ve uygulayıcılar) doğal kabulden kaynaklanan dillendirilmemiş bir fikri paylaşmışlardır.⁷¹⁵ Başbakan Ben Gurion'un savaş günlüğüne bu konuda; "Araplara karşı yapılan her bir saldırıda kararlı bir püskürtme, saldırılan yerin mahvedilmesi ve yerleşiklerinin kovulması gereklidir."⁷¹⁶ notunu düşmüştür. Sonuçta, Ben Gurion'a göre bu çabanın amacı; "statükoyu devam ettirmeyeceğiz. Biz yaratıcılık, reform, inşa ve yayılma üzerine dinamik bir devlet kurduk"⁷¹⁷ ifadesi doğrultusunda, güvenlik politikasının bir basamağını oluşturmak olmuştur. Bu yaklaşımla birlikte, çatışma sürecinde İsrail'in güvenliğine asıl katkı sağlayan etmenin, yerel nüfusun uzaklaştırılması olduğu tanımlı hale gelmiştir.

Bu politikanın tamamlanması maksadıyla, mülteci durumuna düşenlerin geri dönüşü konusunda Ben Gurion, demografik dengeyi bozarak Yahudi nüfusun homojenliğine zarar

⁷¹³ <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/1F5FBE913B5288A9852574FF0077D42E> E.T. 16.03.2010; Davis, **The Evasive Peace**, s. 53

⁷¹⁴ Tal, s. 125, 127.

⁷¹⁵ Morris, **Righetous Victim**, s. 257.

⁷¹⁶ Bergman, s. 13.

⁷¹⁷ Roger Garaudy, **The Case of Israel: A Study of Political Zionism**, London: Shorouk International, 1983, s. 125.

vereceği endişesiyle, bir rol üstlenmek istememiştir.⁷¹⁸ Bu doğrultuda mültecilerin kaçışına neden olan etken ne olursa olsun İsrail, onların geri dönmelerini ısrarla reddetmiş ve mültecileri ‘yakın bir tehlike kaynağı’ olarak nitelendirmiştir.⁷¹⁹ Pappé’nin tespitine göre, Ben Gurion’un Temmuz 1948’de Lydd ve Ramla’da yaşanan çatışmalarda ordu komutanı Yigal Allon’dan yerel halkın sürülmesini istemesi, mülteciler-güvenlik ilişkisini ortaya koymaktadır.⁷²⁰

1948 yılı sonbaharı itibarıyla uluslararası toplumun birçok mültecinin evlerine geri dönüşünün imkansızlığını görmeleri, mültecilere vatandaşlık verilmesi ve tazminat ödenmesi seçeneklerini ön plana çıkarmıştır.⁷²¹ BM de 1948 yılında kabul ettiği 194 sayılı kararıyla⁷²² evlerine geri dönmek ve komşularıyla barış içinde yaşamak isteyen mültecilerin, en kısa zaman içinde dönüşlerinin sağlanmasına ya da dönmeyenlerin uğradıkları zararın tazmin edilmesine hükmetmiştir. 212 sayılı kararıyla (1948)⁷²³ da Filistinli mültecilere yardımın önceliğine vurgu yapmış ve Filistin topraklarına barışın gelebilmesi için mültecilerin temel ihtiyaçlarına cevap verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

İsrail Devleti’nin kuruluşundan sonra savaşın doğal sonucu olarak önce hareketli bir yerel nüfus ortaya çıkmış, sonra da mülteci sorunu aşikar hale gelmiştir. 1947-1949 yılları arasında en az 600.000, ortalama 900.000 kişinin mülteci durumuna düştüğü değerlendirilmektedir.⁷²⁴ İsrail bakış açısına göre bu soruna, Arapların savaş isteği ve mültecilere sınırlarını açmamaları neden olmuştur.⁷²⁵ Yine İsrail’e göre; mülteciler, İsrail’in kazandıkları başarılarından sonra buralarda kalamayacaklarını anlayarak ‘domino etkisiyle’ yerlerini terketmişlerdir.⁷²⁶ Morris, İsrail kaynaklarının Arapların korkmalarına ve kaçarak topraklarını terketmelerine neden olan unsurun Yahudilerin eylemlerinden ziyade, Arapların Yahudi eylemlerine ilişkin abartılı söylentileri ve raporları olduğunun üzerinde durduğunu aktarmaktadır. Oysa Morris’e göre Filistinlilerin çoğu İsrail ordusu tarafından sürülmüş ya da Yahudi silahlı güçlerinin eylemleri sonucu kaçmak zorunda kalmış, 1947-1949 yılları

---

⁷¹⁸ David Tal, s. 104.

⁷¹⁹ Hahn, **Caught in The Middle East**, s. 100.

⁷²⁰ Pappé, **The Ethnic Cleansing of Palestine**, s. 169.

⁷²¹ Morris, **The Birth of The Palestine Refugee Problem**, s. 257.

⁷²² UN/RES/194 (1948).

⁷²³ UN/RES/212 (1948).

⁷²⁴ Gerner, s. 52.

⁷²⁵ Arieh L. Avneri, **The Claim of Dispossession**, New Jersey: Transaction Books, 1980, s. 267-268.

⁷²⁶ Pappé, **The Making of Arab-Israeli Conflict 1947-1951**, s. 88.

arasındaki bu uygulamalar güvenlik gerekçesiyle meşrulaştırılmıştır.⁷²⁷ Diğer taraftan Arapların dünyanın ilgisini meseleye çekmek için söylenti ve raporları abarttığı tespiti de yapılmaktadır.⁷²⁸ Nedeni ne olursa olsun Filistinlilerin mülteci durumuna düşmeleri, İsrail'in güvenliğini kendi değerleri bakımından geliştireceği bir ortama katkı sağlamıştır.

İsrail, 1948 Haziran'ında inisiyatifi Araplara geçmemek üzere ele almasından sonra işgal ettiği bölgelerde geçici mülteci statüsünde olan Arap köylülerin geri dönüşüne engel olmak amacıyla köylerinin yapı stokunu ortadan kaldırmıştır.⁷²⁹ 18 Temmuz'daki ateşkesten sonra Bernadotte, geri dönüş hakkını kullanmayacaklara tazminat ödenmesini sağlayacak yeni bir planı taraflara teklif etmiştir.⁷³⁰ Ancak Bernadotte'un suikast sonucu öldürülmesiyle, BM'nin mülteciler sorunundaki rolü ve inisiyatifi zarar görmüştür.

15, 21 ve 29 Ekim 1948 tarihinde Araplara ve Filistinlilere yönelik düzenlenen operasyonlar neticesinde ele geçirilen bölgelerde kurulan askeri yönetimin yaptığı düzenlemelerle, Arap ve Filistin köyleri arasında irtibat kesilmiştir. Askeri yönetim, mültecilerin evlerine geri dönmelerini engelleme, olaylar nedeniyle nüfusları azalan Filistin yerleşkelerini tahliye etme ve başka yerlere yerleştirme görevini üstlenmiştir.⁷³¹ Düzenlemeler, Ben Gurion'un Haziran 1948'de kabinede "hiçbir Arap geri kabul edilmemelidir"⁷³² ifadesini destekler nitelikte olmuştur. Filistin içindeki Arap nüfusuna yönelik bir yıldırma politikası yürütülürken, diğer taraftan nüfusun çoğunluğunun Hristiyan olduğu en-Naseriyye (Nazareth)'de Batı devletlerinin desteğine duyulan ihtiyaç gereği, Hristiyan nüfus bu politikanın hedefinde yer almamıştır.⁷³³ Uygulamanın Filistinlilere yönelik bölümü ele alındığında, 1949 yılına değin BM kararıyla İsrail'e tahsis edilmiş bölge sınırları içinde 750.000 Filistinlinin güç kullanımıyla bölge dışına itildiği ve bu sınırların içinde ancak 150.000'inin kaldığı görülmektedir.⁷³⁴ 'Filistinlisizleştirme=güvenlik' denklemi bağlamında, ortaya çıkan tablonun İsrail için güvenlik ürettiği açık hale gelmiştir.

1948 Savaşı ile kaçan Filistinlilerin geri dönme hakları olmasına rağmen, İsrail ile hukuki ve fiili savaşta olan Arap devletlerinin, savaştan kaçanların Filistin topraklarına

⁷²⁷ Morris, *The Birth of Palestinian Refugee Problem 1947-1949*, s. 288.

⁷²⁸ Tessler, s. 301.

⁷²⁹ Bregman, s. 56-58.

⁷³⁰ Karsh, s. 65.

⁷³¹ Bregman, s. 60.

⁷³² Khouri, s. 127.

⁷³³ Fraser, s. 46, 53.

⁷³⁴ Ron, s. 127.

dönüşüne izin vermemesi, İsrail'in de doğal olarak kendisiyle savaş halinde olan ve potansiyel düşman konumunda olan mültecileri kabul etmemesi, İsrail tarafından savunulan temel görüş olmuştur. Yine aynı paralelde İsrail, 1949 yılındaki ateşkes anlaşması kapsamında mültecilerin dönüş haklarını kullanabilecek olmalarına rağmen, Arap devletlerinin buna izin vermemesini de bir savunma gerekçesi olarak kullanmıştır.⁷³⁵ Bu gerekçeyi destekler şekilde, Ben Gurion kabinesi Ocak 1949'da mültecilerin dönüşünü resmi barışın tesisine bağlayan bir duruş sergilemesine rağmen, birkaç hafta içinde görüşünü Filistinlilere vatandaşlık verilmemesi yönüne çevirmiştir. Bir süre sonrada barış tesis edilse bile, mülteci sorununun çözüm adresi olarak Arap ülkeleri gösterilmeye başlanmıştır. İsrail'in bu tutumuna yönelik ABD'nin çözüm ısrarı karşısında Ben Gurion, İsrail'in küçük ve zayıf bir ülke olduğunu, mültecileri kabul ederek intihar etmeyeceğini esas alan bir duruş benimsemiştir.⁷³⁶ İsrail, BM'nin 194 sayılı güvenlik politikasıyla çeliştiği için kabul etmezken, bir başka çelişki de bağımsızlık bildirisinde sayılan hususlar⁷³⁷ bağlamında yaşanmıştır.

2.2.1.2. Mülteci Sorunun Kronikleşmesi

İsraili tarihçi Ilan Pappé, İsrail'in Filistinli mülteciler sorunu yaratan politikasını iki aşamada incelemektedir. İlki ulusal düzeyde ele geçirilen yerlerin tahrip edilmesi, Yahudi yerleşim yerlerine ve/veya ormanlık arazi statüsüne dönüştürülmesi uygulamalarını kapsarken, ikincisi de uluslararası düzeyde mültecilerin geri dönüşüyle ilgili artan baskıları bertaraf edecek diplomatik manevraları içermektedir. Her iki aşama birlikte yürütülerek, mültecilerin geri dönebilecekleri bir yerin kalmaması, politikanın esasını oluşturmuştur. Filistinlilerin demografik kontrolünü amacıyla da, 12 Ocak 1949'da Dürzi, Bedevi ve Çerkezlerden oluşan ve görevleri Filistinlilerin köylerine dönüşünü engellemek olan Azınlık Birimi kurulmuştur.⁷³⁸ Siyasi manevra alanı yaratmak amacıyla Mart 1949'da Başbakan Ben Gurion, Arap devletlerinin İsrail'in savaş zararlarını ödemesi koşuluyla mültecilerin kamulaştırılan toprakları için tazminat ödeyebileceğini açıklamıştır.⁷³⁹ Aynı paralelde İsrail, mültecilerin kalanının Arap ülkelerinde iskanının sağlanması ve barışın tesis edilmesi

⁷³⁵ Meir-Levi, s. 11-12.

⁷³⁶ Sachar, *A History of Israel*, s. 439-440.

⁷³⁷ Bağımsızlık Deklarasyonu; din, ırk veya cinsiyet ayrımı yapılmaksızın tüm yerleşiklerine sosyal ve siyasi haklar sağlanacağı, din, vicdan, eğitim ve kültür özgürlüğünü teminat altına alacağını ifade etmektedir. <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace%20Process/Guide%20to%20the%20Peace%20Process/Declaration%20of%20Establishment%20of%20State%20of%20Israel> E.T. 25.02.2010.

⁷³⁸ Pappé, *The Ethnic Cleansing of Palestine*, s. 188.

⁷³⁹ Hahn, s. 102.

şartıyla, Temmuz ayında 100.000 mültecinin kabul edilebileceği veya alternatif olarak Gazze Şeridi'ni 60.000'lik nüfusuyla topraklarına katıp, 200.000 mülteciyi daha alabileceğini teklif etmiştir.⁷⁴⁰ Böylece dünyaya İsrail'in Filistinli Arapları sürme niyeti olmadığı gösterilmeye çalışılmış, öte yandan da esasen azını alıp çoğunu Arap ülkelerine gönderme amacıyla pazarlık yapılması söz konusu olmuştur.

İsrail'in tutumuna ilişkin olarak SSCB, BM'nin 194 sayılı kararı, yani mültecilerin geri dönmesi, dönmeyenlere de tazminat ödenmesi yanlısı bir duruş sergilemiştir.⁷⁴¹ ABD Dışişleri Bakanlığı mülteci sorununu ABD ulusal çıkarlarıyla doğrudan ilişkilendirirken, Savunma Bakanlığı sorunun SSCB'nin bölgeye müdahalesine imkan tanıdığına vurgu yapmıştır.⁷⁴² Ancak Başkan Truman, Yahudilerin üzerinde oluşturduğu baskılar nedeniyle, Filistinli mülteciler konusunda BM kararları doğrultusunda İsrail'e baskı yapmakta ya da İsrail'in somut adımlar atmasını sağlayacak tedbirleri almakta başarı gösterememiştir.⁷⁴³

İsrail, mültecilerden ele geçirilen yerlerin Arap isimlerinin değiştirilerek, antik çağ İsrail temasını ortaya çıkaracak (Lubya yerine Lavi, Sufaria yerine Zipori gibi) şekilde Temmuz 1949'dan 1951'e değin İbranice olarak yeniden adlandırmıştır.⁷⁴⁴ İsrail'in Filistin topraklarını dönüşüme tabi tutması, sahipliğin kendine geçtiğini gösteren bir egemenlik işareti olarak kullanılmıştır. Ancak egemenliği tesis eden ve geri dönüşü engelleyen asıl faktör, Araplara karşı savaşın kazanılması olmuştur.

I. Arap-İsrail Savaşı'nın sonuçlarını bir barış anlaşmasına bağlamak amacıyla, BM Filistin Uzlaştırma Konseyi; İsrail, Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Arap Yüksek Komitesini temsil eden bir heyeti, 27 Aralık 1949'da İsviçre'nin Lozan kentinde yapılacak barış konferansına çağırmıştır. Görüşmelerde mülteciler, sınırlar ve Kudüs'ün durumu sorunsalın temelini teşkil etmiştir. İsrail, görüşmelerde mülteciler meselesinden Arapları sorumlu tutarken, sorunun yine Arap hükümetlerince çözülebileceğini vurgulamıştır.⁷⁴⁵ Arapları İsrail isteklerine razı etmek için 100.000 mültecinin kabul edilerek vatandaş yapılması önerisi, İsrail iç siyasetinde çalkantıya neden olmuştur. Hatta Dışişleri Bakanı Moshe Sharett, Başkan Truman'a söz bile vermiştir. Ancak Arapların tavize

⁷⁴⁰ Morris, **Righteous Victims**, s. 258.

⁷⁴¹ Khouri, s. 126.

⁷⁴² Hahn, s. 101.

⁷⁴³ Cattan, s. 225.

⁷⁴⁴ Ilan Pappé, **Modern Filistin Tarihi**, s. 189, 203.

⁷⁴⁵ Baylis Thomas, s. 57.

yanaşmayacağıının bilinmesi nedeniyle, bu öneri hem Araplara hem de uluslararası kamuoyuna karşı diplomatik bir manevra aracından öte gidememiştir.⁷⁴⁶ Mültecilerin İsrail vatandaşı olmaları meselesi sadece güvenlik gerekçeleriyle değil, siyonizmin temel prensipleriyle de çelişmesi bunun bir manevra olduğunu kanıtlamaktadır.

1948 Savaşı'ndan sonra SSCB, Filistinli mülteciler sorununu İsrail Devleti ile Arap komşuları arasında devletlerarası bir sorun olarak nitelememiş, 1949 yılı sonları itibarıyla da Filistinlilerin kendi kaderini belirleme hakkına değinmeden toprak ve mülk sorunlarını kişi düzeyine indirgeyen bir tutum içinde olmuştur.⁷⁴⁷ ABD ise Filistin sorununun çözümü konusunda İsrail'in gönüllülük göstermemesi halinde İsrail'e karşı tutumunu gözden geçireceğini dışa vurmuştur.⁷⁴⁸ Bu doğrultuda ABD yönetimi 1949 yılında İsrail'e 200.000-300.000 mülteciyi kabul etmesi ümidiyle baskıyı arttırmış, bölgede barış ve istikrarın yerleşmesi için İsrail'in mülteciler sorunuyla ilgili taviz vermesi gerektiğine işaret etmiştir.⁷⁴⁹ İsrail de, ABD ve SSCB'nin yaklaşımlarını suistimal etmemeye çalışarak, ancak somut bir adım atmayarak cevaplandırmıştır.⁷⁵⁰

İsrail'in 1949 yılında BM'ye kabul edilişi BM 194 sayılı kararı doğrultusunda mültecilerin geri dönüşüne ilişkin düzenlemeler yapacağı şartına bağlanmasına rağmen, bir yaptırımla desteklenmediği için İsrail'in ilgili karar doğrultusunda adım atması sağlanamamıştır.⁷⁵¹ İsrail'e yaptırım uygulanmayışının önemli bir nedeni de, Batı dünyasında 1948-1949 yıllarında mülteci sorununun ortaya çıkışını Arap hükümetlerinin mültecilerin yerleşmesine izin vermemeleri ve onların kendi toplumlarından izole etmeleriyle ilişkilendiren kabul olmuştur.⁷⁵² Bu tablo, İsrail'in Batı dünyasını kendi görüşüne yaklaştırma konusunda başarılı olduğunu da açığa çıkarmaktadır.

Bununla birlikte ABD yönetiminin 1949 yılında İsrail'e mültecilerin kabulü konusunda taviz vermesi gerektiği yönündeki telkininden sonra İsrail, Araplar tarafından tanınması ve uluslararası yardım temin edilmesi durumunda, Gazze'ye mültecileri kabul

---

⁷⁴⁶ Morris, *The Birth of Palestinian Refugee Problem 1947-1949*, s. 280-282; Hahn, s. 105.

⁷⁴⁷ Golan, *The Soviet Unions*, s. 9.

⁷⁴⁸ Pappé, *The Making of Arab-Israeli Conflict 1947-1951*, s. 218-219.

⁷⁴⁹ Khouri, s. 127.

⁷⁵⁰ Ben Gurion, s. 152.

⁷⁵¹ W. Thomas Mallison, Sally V. Mallison, "The Right of Reborn", *Journal of Palestine Studies*, IX, No. 125, Spring 1980, s. 125-136.

⁷⁵² John H. Davis, s. 62.

edeceğini açıklamıştır.⁷⁵³ Arap hükümetlerinin mültecilerin topraklarını işgal ettiği süre için tazminat ödemesi talebi ise İsrail tarafından reddedilmiş, ancak ailelerin birleştirilmesi kabul edilerek 40.000 Filistinlinin 1948-1950 yılları arasında dönmelerine izin verilmiştir.⁷⁵⁴ İsrail'in tutumundan sorunun çözümünün Arap ülkelerinde aranması maksadıyla, kısıtlı sayıda mültecinin dönüşünü kabul ettiği, aslında bu miktarın da gelmesini istemediği sonucuna ulaşılmaktadır.

İsrail'in politikası karşısında BM, Genel Kurul 394 sayılı kararıyla (1950)⁷⁵⁵ mültecilerin vatandaşlığa kabul, tekrar yerleşimlerinin sağlanması, ekonomik ve sosyal rehabilitasyonları ile tazminat ödenmesi hususlarının başarılamadığına vurgu yapmış, 513 sayılı kararıyla (1952) da BM üyesi ülkeleri ve gönüllü kuruluşları mültecilere daha uygun koşullar sunulması için maddi yardımda bulunmaya davet etmiştir.⁷⁵⁶ ABD'nin 1950-1952 yılları arasında mülteci sorununun çözümüne yönelik tüm istek ve girişimleri İsrail ve Arap devletleri tarafından kabul edilmemiştir.⁷⁵⁷ Sorunun çözümünün kısır döngü haline gelmesi ve İsrail'in muhtemel bir savaşla elde edeceği topraklardaki kişileri mülteci durumuna düşüreceği göz önüne alındığında, çözümsüzlüğün İsrail'in gelecekteki mülteci politikaları için rahat bir hareket alanı oluşturduğu ortaya çıkmaktadır. Geri dönüşün tanınması, İsrail'in elde ettiği ve edeceği topraklardan çekilmesini gerektireceği için ulusal çıkarıyla çatışmıştır.

İsrail süreci iyi niyetle takip ettiğinin işareti olarak, Mart 1953'te 8.000 Filistinlinin geri dönüşüne izin vermiştir.⁷⁵⁸ Ancak dönenlerin eski mülklerine dönüp dönmediği konusu belirsizdir. 1954 yılı itibarıyla kurulan 400 yerleşim yerinin 350'sinin mülteci malları üzerine tesis edilmesi ise İsrail'in gerçek niyetini ortaya koymuştur.⁷⁵⁹ İsrail'in bu yaklaşımıyla sembolik dönüşlere izin vereceği, BM 194 sayılı kararın uygulanmasından yana olmadığı, mülteci mallarının tazmini sorununu yok saydığı açıklık kazanmıştır. İsrail'in mülteci sorununa sadece demografik olarak değil, toprak ve mülk sorunu dolayısıyla beka sorunu ve siyonist ülkü önündeki engel olarak da baktığı bir diğer gerçeklik olmuştur.

---

⁷⁵³ Khouri, s. 128.

⁷⁵⁴ Davis, s. 62.

⁷⁵⁵ UN/RES/394 (1950).

⁷⁵⁶ UN/RES/513 (1952).

⁷⁵⁷ Hahn, s. 107.

⁷⁵⁸ Gerner, s. 132.

⁷⁵⁹ Davis, s. 54.

Ortaya çıkan tablo karşısında BM Genel Kurulu, 720 sayılı kararıyla (1954)⁷⁶⁰ mültecilerin durumunun önemini koruduğuna, 818 sayılı kararla⁷⁶¹ da mültecilerin vatandaşlık ya da tazminat haklarına vurgu yapmıştır. ABD de, 1955 yılında İsrail ve Arapların üzerinde anlaşacakları bir mülteci planını büyük ölçekli bir yardımla destekleyeceğini açıklamıştır.⁷⁶² BM'nin Genel Kurul 916 sayılı kararı (1955)⁷⁶³ ise mülteciler konusunda ilerleme kaydedilemediğinin ve sorunun bir maddi yardım çerçevesine sıkışıp kaldığının kanıtı görünümündedir. İsrail açısından ise, aile birleştirilmesi uygulamasıyla topraklarına dönen Filistinli mülteci sayısının 1956 yılı itibarıyla 35.000 olarak gerçekleşmesi, iyi niyetin işareti olarak ele alınmıştır.⁷⁶⁴ Buna karşılık UNRWA tespitlerine göre 1955 yılında toplam Filistinli mülteci sayısı 905.986'ya ulaştığı⁷⁶⁵ dikkate alındığında, İsrail'in mülteci kabul rakamlarının sembolik olduğu ortaya çıkmaktadır. 1956 Savaşı şartlarının da İsrail'in mülteci sorunu çözmeme tutumu için gerekçe oluşturduğu vurgulanmalıdır.

İsrail'in 1956 Savaşı sonrasında, Arap/Filistin-İsrail çatışmasında geline nokta ilişkin değerlendirmeleri, mülteciler politikasında da belirleyici olmuştur. İsrail'in BM temsilcisi Abba Eban, 17 Kasım 1957'de yaptığı konuşma bu esasları; Filistinlilerin Arap liderler tarafından kaçmaya zorlandığı, ortaya çıkan kaotik durumun sorumluluğunun saldırgan Araplara ait olduğu, mülteci sorununun vatandaşlık verilerek çözülemeyeceği, vatandaşlık vermenin İsrail'in güvenliği için tehdit oluşturduğu, Arapların siyasi nedenlerle çözümü bloke ettikleri, bölgesel ekonomik gelişmenin Araplar tarafından engellendiği, Arap hükümetlerinin mültecilerin statükosunu tercih ettikleri ve mültecilerin Arap ülkelerinde yerleşiminin tek makul çözüm görüldüğü şeklinde ortaya koymuştur.⁷⁶⁶ Bu dönemde İsrail siyasetinde mülteciler konusundaki tartışmalar ise, önemli sayıda Filistinlinin İsrail'in iç güvenliğine zarar vereceği, İsrail'e gelen göçmenler nedeniyle Filistinlilerin geri dönecekleri bir yerin kalmadığı ve Filistinlilere İsrail'de kalma hakkı verilmesine rağmen onların gönüllü olarak kalmadığı çerçevesinde gelişmiştir.⁷⁶⁷ Tartışmaların kapsamı, İsrail'in Filistinlilerle birlikte yaşamama politikasının, mülteci sorunun çözümüne olan doğrudan etkisini de açığa çıkarmaktadır.

⁷⁶⁰ UN/RES/720 (1954).

⁷⁶¹ UN/RES/818 (1954).

⁷⁶² Safran, s. 350.

⁷⁶³ UN/RES/916 (1955).

⁷⁶⁴ Sachar, s. 440.

⁷⁶⁵ [http://www.unrwa.org/userfiles/reg-ref\(2\).pdf](http://www.unrwa.org/userfiles/reg-ref(2).pdf) E.T. 14.07.2010.

⁷⁶⁶ Laqueur, *The Israeli-Arab Reader*, s. 152-164.

⁷⁶⁷ Gerner, s. 54.

UNRWA rakamlarına göre 1960 yılında 1.120.889'a ulaşan Filistinli mültecilere ilişkin İsrail politikaları karşısında, ABD Başkanı John Kennedy Filistinlilerin peyderpey geri dönmeleri ve dönmeyenlere tazminat ödenmesi konularına sıcak bakmıştır.⁷⁶⁸ ABD'nin temenni boyutunda kalan yaklaşımı, konunun doğrudan İsrail'in güvenliğiyle ilişkilendirilebilir olmasıyla açıklanabilir.

İsrail kendi göçlerine hız kazandırırken, mültecilerin İsrail topraklarına dönemeyeceklerini ve tek çözümün Arap ülkelerinde iskanın sağlanması olacağını 11 Ekim 1961'de Knesset'te karara bağlamıştır.⁷⁶⁹ Bu dönemde genel güvenlik politikasını oluşturan parametreler, 'alınacak bir mülteci yok' ilkesiyle paralellik göstermiş, oldubitti ile ortaya çıkacak durumun nihai statüyü oluşturacağı kabul edilmiştir.⁷⁷⁰ Bu doğrultuda mültecilerin geri dönüş ihtimalinin önlenmesi için 1967 Savaşı öncesinde 418 Filistin köy ve kasabasının %53'ü tamamen %32'si de büyük çapta tahrip edilmiştir.⁷⁷¹

İsrail, sorunun uluslararası kamuoyunda fazla yer işgal etmeye başlamasıyla statükoyu oluşturacak sürece hakim olmak için harekete geçmiş, ilk etapta sürgün politikasını devreye sokmuştur. Bu amaçla özellikle Kudüs'te Batı Şeria Valisi olarak seçilen Haim Herzog tarafından Yahudi mahallerinde yaşayan Arapların tahliyesine ve mallarının tazmini yoluyla el değiştirmesi yöntemine başvurulmuştur.⁷⁷² Bu kapsamda İsrail açısından kalıcı çözüm, yasal düzenlemeler yoluyla işgal altındaki topraklara Yahudi egemenliğinin yayılmasından geçmiştir. Böylece, hem geri dönüş için mekansal boşluk kalmaması hem de Filistinlilerin içine dönmek istemeyecekleri bütünüyle Yahudileşmiş bir toplumsal yapı hedeflenmiştir.

Mevcut durum karşısında BM, Genel Kurul 1725 sayılı kararıyla (1961) mültecilere vatandaşlık verilmesi veya tazminat ödenmesi hususunda bir gelişme yaşanmamasını üzüntüyle karşılamak ötesinde bir gelişme kaydedememiştir. Ayrıca BM özel temsilcisinin 31 Ağustos ve 6 Eylül 1962 tarihlerinde hazırladığı ve mülteciler konusundaki çözüm olasılıklarını içeren değerlendirmede; İsrail'deki eski mülklere dönüş, İsrail'de alternatif yerlere dönüş, Arap ülkelerinde yeniden yerleşme ve dünyanın başka bir yerinde yeniden

⁷⁶⁸ [http://www.unrwa.org/userfiles/reg-ref\(2\).pdf](http://www.unrwa.org/userfiles/reg-ref(2).pdf) E.T. 14.07.2010; Viorst, s. 90.

⁷⁶⁹ Ben Gurion, s. 669-670.

⁷⁷⁰ Sharabi, s. 120, 129

⁷⁷¹ Sitta, s. 483. Kalan %3'lük kısmın incelenmesine izin verilmediği belirtilmektedir.

⁷⁷² Nur Masalha, **A Land Without People: Israel, Transfer and The Palestinians 1949-1985**, London: Faber and Faber, 1997, s. 80-90.

yerleşme olarak ele alması dışında bir adım atılamamıştır. BM'nin 1963 yılında Genel Kurul 1725 ve 1966'da Genel Kurul 2154 sayılı kararlarıyla aynı hususlara işaret etmesi bu konuda gelişme olmadığının bir diğer kanıtı olmuştur.⁷⁷³

1967 yılı itibarıyla UNRWA'da kayıtlı mülteci sayısının 1.345.000'e ulaşması karşısında BM Güvenlik Konseyi, 242 sayılı kararıyla (1967)⁷⁷⁴ mülteciler sorunun adil bir şekilde çözümünü istemekle yetinmiş, yaptırıma gidememiştir. Mülteci sayısının yüksekliği de, sorunun çözümünü BM 194 sayılı karar bağlamında imkansız noktaya sürüklemiş ve İsrail politikaları açısından fayda üretmiştir. Dolayısıyla İsrail'in sorunu öteleme yaklaşımının, mülteciler politikasının esasını oluşturduğu tanımlı hale gelmiştir.

İsrail, 1967 Savaşı sırasında elde ettiği topraklarda kalmak isteyen Filistinlilere müdahale etmemiş, ancak kendilerine İsrail vatandaşlığı ve kimlik kartı vermemiştir.⁷⁷⁵ Uygulamayla Filistinlilerin kendiliğinden bölgeyi terketmelerini sağlayacak bürokratik zorluklar çıkarılması amaçlanmıştır.⁷⁷⁶ Uygulamanın mülteciler politikasıyla ilişkisi, Yahudi toplumunun homojenliğinin bozulması endişesi olmuş, 1967 sonrasında da aynı nedenle mültecilerin geri dönüşü kabul edilmemiştir. Ancak 1967-1968 yıllarında bu uygulama, İsrail'in uluslararası ortamda sorun yaşamasına neden olduğu için resmi politikaya dönüştürülmemiş, bu konudaki tartışmalar da Başbakan Eshkol tarafından susturulmuştur.⁷⁷⁷

1967 Savaşı sonrasında ABD'li ve BM'li yetkiler İsrail'in mülteciler politikasını 'seçici sınır dışı etme' modeli üzerinden yürüttüğü tespitinde bulunmuşlardır. Bu modele göre; bazı bölgelerde Filistinlilerin yerlerini terketmeye teşvik edilmesi, bazı bölgelerde ayrılmaları halinde geri dönemeyecekleri yönünde uyarılması, bazı bölgelerde ise isterlerse kalabilecekleri esas alınmıştır.⁷⁷⁸ Filistinli yerleşiklerin tabi tutulduğu bu yöntemden, bazı bölgelerin Yahudileştirilmesinin daha önemli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

1967 Savaşı sonrasında, ABD'nin mültecilerin geri dönüşü için İsrail'i ikna çabasından vazgeçmesinin ve UNRWA'nın çözüm değil yardım örgütüyle sınırlı hale

⁷⁷³ UN/RES/1725 (1961); Aubrey Hodes, **Dialogue with Ishmael: Israel's Future in The Middle East**, New York: Funk & Wagnalls, 1968, s. 178; UN/RES/1912 (1963). UN/RES/2154 (1966).

⁷⁷⁴ UN/RES/242 (1967).

⁷⁷⁵ Avishai, s. 273.

⁷⁷⁶ Elia Zuraik, "Constructing Palestine Through Surveillance Practices", **British Journal of Middle Eastern Studies**, XXVIII, No.2, 2001, s. 220-227.

⁷⁷⁷ Aronson, **Creating Facts**, s. 19; **Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**, s. 79.

⁷⁷⁸ **New York Times** (12, 13, 25 June 1967).

gelmesinin ardından, İsrail mültecilere yönelik politikalarını ve güvenlik düzenlemelerini daha sorunsuz olarak uygulama imkanı bulmuştur.⁷⁷⁹ Böylece, İsrail'in sorunu çözümsüz tutma politikası amacına ulaşmıştır. İsrail'in mülteci sorununu çözüme yaklaşımı, sorun yokmuş gibi davranmak olarak belirginleşirken, diplomatik hareket sahası bırakmayı da politikasının bir parçası olarak uygulamada tutmuştur. Bu yöntemin dönemin güvenlik ve toprak politikalarıyla paralellik gösterdiği vurgulanmalıdır.

Bu tespiti doğrular şekilde İsrail hükümeti, Ağustos 1968'de 1967 Savaşı ile topraklarından ayrılan mültecilerin geri dönmelerine izin vermeyi arzu ettiğini duyurmuş,⁷⁸⁰ yaklaşık 361.000 kişinin %85'i geri dönüş için başvurmuş, ancak İsrail 15.000 kişiyi kabul etmiştir. 1968 yılı itibarıyla İsrail ve işgal altındaki topraklarda toplam 2.5 milyon Yahudiye karşı 1.6 milyon Arap nüfus olduğu, Arap nüfusunun 1.4 milyonunun işgal altındaki topraklarda bulunduğu⁷⁸¹ dikkate alındığında, tüm mültecilerin dönüşünün mümkün olmadığı açıklık kazanmaktadır.

İsrail'in bu taviz vermez politikasına rağmen Başbakan Yitzhak Rabin, 1948 Savaşı'nda Filistinlilerin bu topraklardan sürülmesi gerektiğini düşünürken, 1967 Savaşı'ndan sonra askeri çözümlerden etkilenmeyen bir kişi olarak ortaya çıkmıştır. O dönemde 500.000 Filistinlinin sadece taktik olarak değil, ahlaken de sürülmesinin mümkün olmadığını, bunun İsrail'i *apartheid* politikası güden Güney Afrika'ya dönüştüreceğini, hatta bir Filistin Devleti oluşturulması gerektiğini söyleyebilmiştir.⁷⁸² Bu paralelde İsrail 8 Ekim 1968'de BM Genel Kurulu'nda mülteciler politikasını; bu konuda bir Ortadoğu konferansı toplanmasından yana olduğunu, bu konferansta 5 yıllık bir uygulama planı belirlenmesini istediğini, mültecilerin Ortadoğu'ya uyumunun sağlanması için bir komisyon kurulması gerekliliğini ve İsrail'in 1967 Savaşı'ndan sonra parçalanmış ailelerin birleştirilmesi çabalarına hız vereceğini ifade ederek ortaya koymuştur.⁷⁸³ Ancak İsrail'in süregelen politikası dikkate alındığında, bu yaklaşımıyla mülteciler sorununu konferans bağlamında zamana ve bölgeye yaymaya çalıştığı ve BM kararlarını uygulamaya istekli olmadığı bu dönemin realitesi olarak tespit edilmeye uygundur.

---

⁷⁷⁹ Pappé, **Modern Filistin Tarihi**, s. 264-265.

⁷⁸⁰ **A.g.e.**, s. 277.

⁷⁸¹ John H. Davis, s. 69-70.

⁷⁸² Ben-Ami, s. 37.

⁷⁸³ **Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**, s. 87.

1967 yılı sonrasında FKÖ'nün gerilla faaliyetlerini Lübnan ve Ürdün'deki mülteci kamplarına kaydırmasıyla mülteci sorunu başka bir boyut kazanmıştır. Bu sayede Filistinli silahlı gruplar hem İsrail sınırına yakın bir konuşlanma imkanına hem de mücadeleyi sağlayacak insan kaynağına ulaşmışlardır. 1970'e gelindiğinde 2000'i bulan saldırı sayısı ve bu eylemlerde mülteci kamplarının rolü, Filistinli mültecileri İsrail için demografi sorununun yanı sıra, güvenlik sorununun da önde gelen bir bileşeni haline getirmiştir.⁷⁸⁴

1967 Savaşı sonrasında gelişen güvenlik politikasıyla birlikte düşünüldüğünde, İsrail'in mültecilere yönelik politikasını şu ilkeler üzerine kurduğu görülmektedir; Araplar bu soruna kendileri neden olmuşlardır, bu nedenle çözme sorumluluğu da kendilerine aittir; Araplar mültecilere yardım etmek yerine siyasi amaçları için onları kullanmaktadırlar, mültecilere yeniden yerleşimi kabul etmemeleri için baskı yapmaktadırlar, sorunu İsrail'e karşı silah olarak kullanmak için canlı tutmaktadırlar; Arap dünyası mültecileri kabul edecek büyüklüğe ve kaynağa sahiptir; İsrail alan darlığı ve Arap ülkeleriyle savaş halinde olmasından ötürü mültecileri kabul edemez.⁷⁸⁵ Bu kapsamda oluşturulan mülteciler politikası karşısında BM, Genel Kurul 2452 sayılı kararıyla (1968)⁷⁸⁶ İsrail hükümetine çağrıda bulunarak topraklarını terkeden yerleşiklerin geri dönmeleri için gecikmeksizin etkin ve acil adımlar atmasını istemiş, 2535 sayılı kararıyla (1968)⁷⁸⁷ da Filistinli mülteciler sorununun Birleşmiş Milletler Şartı'nda sayılan hakların inkar edilmesinden kaynaklandığına vurgu yapmıştır.

ABD de, mülteci sorunun adil çözümü esas alan Rogers Planı (9 Aralık 1969) ile konuya özel bir önem verdiğini vurgulamıştır. Bu plan vesilesiyle ABD, 1949'dan beri İsrail-Arap/Filistin çatışmasının önemli bir unsuru olan mülteciler için 500.000 \$ yardımda bulunduğunu ve yardım yapmaya devam edeceğini bildirmiştir.⁷⁸⁸ 1950-1960'lar boyunca ABD, Filistinlileri siyasi hakları olan farklı bir ulusal grup olarak tanımlamama eğiliminde olduğundan mülteciler konusundaki çözümü, Filistinlilerin geri dönüşünden ziyade Arap ülkelerinin vatandaşları olarak tekrar yerleştirilmelerinde görmüştür.⁷⁸⁹ Bu dönem itibarıyla ABD'nin sorunu maddi yardımla yumuşattığı ve İsrail'in çıkarlarına ters düşecek şekilde çözmekten kaçındığı görülmektedir.

---

⁷⁸⁴ Pappé, s. 270-272.

⁷⁸⁵ Khouri, s. 161.

⁷⁸⁶ UN/RES/2452 (1968).

⁷⁸⁷ UN/RES/2535 (1968).

⁷⁸⁸ **Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**, s. 22.

⁷⁸⁹ Gerner, s. 131.

Diğer taraftan BM ise Genel Kurul 2672 sayılı kararıyla (1970)⁷⁹⁰ İsrail hükümetinden mültecilerin geri dönüşü için etkin adımlar atmasını istemiştir. 2792 sayılı kararıyla (1970)⁷⁹¹ da İsrail'in Gazze'de yaptığı operasyon sırasında mülteci kamplarını yıktığına ve 15.000 kişinin yerini değiştirdiğine işaret ederek, İsrail'i bu sonuca neden olan tüm eylemlerinden vazgeçmeye ve mültecilerin geri dönüşü için etkin tedbirler almaya çağırmıştır. İsrail bu dönemde mültecilere yönelik uygulamalarının Mısır ile devam eden sınır çatışmaları bağlamında güvenlik politikasıyla paralel düşünülmesi gerektiği vurgulanmalıdır. İsrail'in bu dönemde 'çatışma olduğu için çözüm olmadığı, çözüm olmadığı için de çatışma olduğu' paradoksunu mülteciler politikasında kullandığı, süreç izlemesinden elde edilen bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır.

1970'lerin ilk yarısında Başbakan Golda Meir, UNRWA tespitlerine göre 1.425.219'a ulaşan mültecilere ilişkin çözümü "Araplar, Yahudilere duydukları nefretten fazla sevgiyi kendi çocuklarına duyduklarında"⁷⁹² mümkün görmüştür. Bu ifadeyle İsrail, mülteci sorununun çözümünü kendi topraklarında görmediğini, çözümün Arapların mültecileri kendi ülkelerinde yerleştirmesiyle mümkün olacağını tekrar teyit etmiştir.

Başkan Nixon döneminde Roger Planı'nın başarısız olmasından sonra 1970 yılında daha ılımlı karakterde ikinci Rogers Planı ileri sürülmüştür. İkinci planın çerçevesini çizmek üzere Başkan Nixon, Golda Meir'e yazdığı mektupta; ABD'nin İsrail Devleti'nin Yahudi karakterini esaslı olarak değiştirecek şekilde bir çözüm konusunda baskı yapmayacağını ifade etmiş, planı İsrail'in kabulü halinde ABD İsrail'e uzun vadeli olarak silah sağlamanın yanı sıra, Filistinli mültecilerin yeniden yerleştirilmesi için mali katkı sağlayacağını da açıklamıştır.⁷⁹³ Böylece ABD, İsrail politikası yanlısı duruşunu korumuştur.

İsrail güvenlik sorunuyla doğrudan ilişkilendirdiği mülteci kampların yönelik askeri operasyonlarına devam etmiştir. BM, Genel Kurul 2963 sayılı kararıyla (1972)⁷⁹⁴ Gazze'de yapılan operasyonlar sırasında mültecilerin bulunduğu kampların tahrip edilerek binlercesinin yerlerinden edildiğine ve İsrail'in Gazze'de statü değişikliğine neden olacak

---

⁷⁹⁰ UN/RES/2672 (1970).

⁷⁹¹ UN/RES/2792 (1970).

⁷⁹² [http://www.unrwa.org/userfiles/reg-ref\(2\).pdf](http://www.unrwa.org/userfiles/reg-ref(2).pdf) E.t. 14.07.2010. Marie Syrkin, "Palestinian Refugees: Resettlement, Repatriation or Restoration?", **Israel, The Arabs and The Middle East**, Ed. Irwing Howe, Carl Gerschman, New York: Quadrangle Books, 1972, s. 186.

⁷⁹³ Yaqub, s. 42, 45.

⁷⁹⁴ UN/RES/2963 (1972).

devam eden uygulamalarına vurgu yaparak, bu uygulamaları onaylamadığını belirtmiş, mültecilerin yerlerine geri dönebilmeleri için gerekli tedbirleri almasını istemiştir. 3005 sayılı kararla (1972)⁷⁹⁵ İsrail, işgal altındaki bölgelerdeki yerleşiklerin tahliyesi, transfer edilmesi, sınır dışı edilmesi ve sürülmesi eylemlerini terk etmeye ve yerlerinden edilen kişilerin evlerine geri dönme haklarını kabul etmeye çağırılmıştır. 3331 sayılı kararla (1974)⁷⁹⁶ mültecilere vatandaşlık verilmesi veya tazminat ödenmesi hususlarında gelişme kaydedilemediğine, İsrail'in işgal topraklarında yerlerinden edilenlerin geri dönmelerine engelleyici önlemler benimsediğine ve İsrail ordusunun mülteci kamplarına devamlı olarak saldırılar düzenleyerek ağır kayıplara neden olduğuna vurgu yaparak, yerlerinden edilenlerin evlerine geri dönmeleri için gerekli adımların atılması ve mülteci kamplarına saldırıların durdurulması çağrısında bulunmuştur. 3457 sayılı kararla (1975)⁷⁹⁷ da işgal topraklarındaki Arap yerleşiklerin tahliyesini, sınır dışı edilmesini, sürülmesini ve yerlerinin değiştirilmesini ve mültecilerin geri dönüş haklarının inkar edilmesini kınamıştır. BM'nin kararlarındaki bu tespitler İsrail uygulamalarının delillerini oluşturmuştur.

UNRWA rakamlarına göre 1975 yılında 1.632.707'e ulaşan⁷⁹⁸ mültecilerin geri dönüşüne izin vermeyen İsrail, bu yaklaşımı 1977 yılında Likud lideri Menahem Begin ile birlikte daha açık bir politikaya dönüştürmüştür. Begin hükümetinin Tevrat'ta tanımlı İsrail toprağı beklentisi, bu topraklarda Arap/Filistinli varlığını imkansız kıldığından mültecilerin geri dönüşüyle ilgili bir çözüm olanak dışı kalmıştır.⁷⁹⁹ Likud iktidarıyla birlikte İsrail'in mülteciler politikasında siyonist çizgi daha da belirginleşmiştir. Ortaya çıkan tablo karşısında BM, Genel Kurul 36/120 sayılı kararıyla (1981)⁸⁰⁰ Filistinlilerin evlerine ve mallarına geri dönme hakkı olduğunu teyit etmiş, Filistinlilerin kendi anavatanları dışında yerleşimini sağlamaya yönelik politika ve planlara muhalefet edileceğini ifade etmiştir.

İsrail-Filistin çatışmasının geleceğine ilişkin plan üretme sürecine Arap Birliği, Filistinli mülteciler için tazminat talep eden Fez Planı⁸⁰¹ ile ortaya çıkmış, bu plandan bir hafta sonra SSCB aynı şartları içeren Brezhnev Planı'nı gündeme sokmuştur.⁸⁰² İsrail her iki planı da reddetmiştir. Uluslararası aktörler sorunun çözümü için girişimlerini arttırdıkça,

⁷⁹⁵ UN/RES/3005 (1972).

⁷⁹⁶ UN/RES/3331 (1974).

⁷⁹⁷ UN/RES/3457 (1975).

⁷⁹⁸ [http://www.unrwa.org/userfiles/reg-ref\(2\).pdf](http://www.unrwa.org/userfiles/reg-ref(2).pdf) E.T. 14.07.2010.

⁷⁹⁹ Pappe, s. 277.

⁸⁰⁰ UN/RES/36/120 (1980).

⁸⁰¹ http://www.knesset.gov.il/process/docs/fez_eng.htm E.T. 20.10.2010.

⁸⁰² Khouri, s. 437.

İsrail'in inisiyatifi kaybetme korkusuyla önerilen çözüm modellerinden uzaklaştığı gözlemlenmektedir.

Likud hükümetinin Filistinlileri karşına alan politikasının yanı sıra, 1982 yılında Lübnan'ın İsrail tarafından işgali de mülteciler sorunu üzerinde etkili olmuştur. İsraili gazeteci Ammon Kapeliouk Sabra Chatila operasyonu; Filistinlileri korkutup kaçırmaya yarayacak bir çeşit Deir Yasin katliamı görevini yerine getiren bir uygulama olarak tanımlamıştır.⁸⁰³ İsrail mülteci kamplarına saldırısının nedenlerini, Filistinli silahlı eylemcilerin mülteci kamplarını üs olarak kullandıkları varsayımı, Filistinlilerin direnişinin kırılması için kampların dağıtılması ve eylemcilerin yerel halkla ilişkilerinin bozulması ile ilişkilendirmiştir.⁸⁰⁴ Lübnan müdahalesi 12.000 FKÖ üyesini sınır dışına çıkarırken, yarattığı sonuçlar da 237.000 Filistinliyi mülteci listesine eklemiştir.⁸⁰⁵

ABD, Sabra Chatila katliamına ilişkin olarak İsrail'i FKÖ ayrıldıktan sonra, mültecilerin güvenliğini sağlayamamaktan sorumlu tutmuştur. ABD'nin İsrail'e yüklediği bu sorumluluk tahliye anlaşmasından ve İsrail'den aldığı garantilerden kaynaklanmış, ancak sonuçları itibarıyla İsrail'i sınırlayacak etkinliğe sahip olmamıştır.⁸⁰⁶ Sabra Chatila başta olmak üzere İsrail'in mülteci kamplarına yönelik güvenlik uygulamalarının ABD tarafından yaptırımla karşılanmaması, uygulamaların İsrail'in güvenliğiyle ilişkilendirildiğinin ve mültecilerin güvenlik sorunuyla özdeşleştirildiğinin bir kanıtı olmuştur.

İsrail uygulamaları karşısında BM, Genel Kurul 38/79 sayılı kararıyla (1983)⁸⁰⁷ İsrail'in işgal altındaki topraklardaki Arap yerleşiklerin tahliyesini, sürülmesini, sınır dışı edilmesini ve geri dönüş haklarının inkar edilmesini kınamış, geri dönüşlerinin sağlanması için gerekli tedbirleri alması için çağrıda bulunmuştur. 38/83 sayılı kararla (1983)⁸⁰⁸ mültecilerin geri dönüşüne sınırlama getirecek her türlü anlaşmayı geçersiz ve hükümsüz kabul etmiş, Batı Şeria'da yerlerinden edilen mültecilerin kendi yerleri dışında bir yere yerleştirilmesinin 194 sayılı BM kararının (1948) ihlali olduğunu vurgulamış, bu yöndeki uygulamalara son verilmesi çağrısında bulunmuştur. 39/99 sayılı kararla (1984)⁸⁰⁹ İsrail'i

---

⁸⁰³ Cattan, s. 171-172.

⁸⁰⁴ **The Jerusalem Post** (16 August 1981).

⁸⁰⁵ Wright, s. 46.

⁸⁰⁶ Cattan, s. 195,197.

⁸⁰⁷ UN/RES/38/79 (1983).

⁸⁰⁸ UN/RES/38/83 (1983).

⁸⁰⁹ UN/RES/39/99 (1984).

Lübnan'daki Filistinli mültecilerin güvenliğinden sorumlu tutmuş, gözaltındaki Filistinli mültecileri serbest bırakmasını ve Lübnan'da Filistinli mülteci olarak kayıtlı bulunan kişilerin mülteci kamplarına geri dönmelerini engellemekten vazgeçmesini istemiştir.

İntifada öncesinde 1985 yılı itibarıyla UNRWA rakamlarına göre 2.093.545'e ulaşan⁸¹⁰ Filistinli mültecilerin mevcut sorunlarına ek olacak şekilde yeni mülteciler yaratılmasına yol açacak Filistinlilerin kitle halinde sınır dışı edilmesi planları iç siyasette tartışılmış, gönüllü ayrılışları sağlamak için kişi başına 20.000 \$ verilmesi önerisi gündeme gelmiş, o zamanlar Sanayi ve Ticaret Bakanı olan Sharon transfer tartışılmasına son verilip, harekete geçilmesini istemiştir.⁸¹¹ BM ise Genel Kurul 40/165 sayılı kararıyla (1985)⁸¹² Batı Şeria'daki mültecilerin yerlerini kaybetmelerine veya yeniden yerleştirilmelerine neden olacak uygulamalardan vazgeçilmesi için çağrıda bulunmuştur.

İsrail'in devam eden uygulamaları BM kararlarıyla tespit edilerek yaptırımı olmayan deliller olarak biriktirmeye devam edilmiştir. BM, Genel Kurul 42/190 sayılı kararıyla (1987) işgal edilmiş Filistin topraklarından Filistinlilerin ayrılmasına veya yerlerinin değişmesine neden olacak her türlü plan ve eylemi reddetmiştir. 43/57 sayılı kararla (1988) Filistinlilerin evlerini, topraklarını ve geçinme imkanlarını kaybettiklerini tespit ederek, İsrail'in mültecilerin geri dönüşüne yönelik sürekli inkarına vurgu yapmış, Lübnan işgali sırasında neden olduğu zararı tazmin etmesi için çağrıda bulunmuştur. Güvenlik Konseyi de 607 sayılı kararıyla (1988) İsrail'den işgal altındaki topraklardaki Filistinli sivilleri sınır dışı etme uygulamasından kaçınmasını, 608 sayılı kararıyla (1988)⁸¹³ da sınır dışı edilen Filistinlilerin derhal geri dönüşünün sağlanmasını talep etmiştir.

Mültecilerin geçimlerini sağlama imkanı olmaması, gelecek beklentisinden yoksun olmaları ve kamplarda genç nüfusun fazla olması İsrail'e karşı duyulan öfkenin yüksek düzeyde yaşanmasını sağlamıştır. İntifada'nın da etkisiyle bu durumun İsrail karşıtı bir kitle oluşumunu kolaylaştığı süreç izlenmesinden elde edilen bir sonuç olmuştur.

Soğuk Savaş döneminde İsrail'in Filistinli mültecilere ilişkin politikasını oluşturan unsurların; mültecilerin geri dönüşünün yaşamsal tehdit olarak algılanması, mülteci

⁸¹⁰ [http://www.unrwa.org/userfiles/reg-ref\(2\).pdf](http://www.unrwa.org/userfiles/reg-ref(2).pdf) E.T. 14.07.2010.

⁸¹¹ Masalha, **Imperial Israel and Palestines**, s. 88.

⁸¹² UN/RES/40/165 (1985).

⁸¹³ UN/RES/42/190 (1987).UN/RES/43/57 (1988).UN/SC/RES/607 (1988).UN/SC/RES/608 (1988).

sorununun çatışmanın doğal sonucu olarak kabul edilmesi, işgal topraklarının Yahudileştirilmesinin önünde engel olarak görülmesi, geri dönüşü engellemek amacıyla güvenliğin gerekçe olarak kullanılması, yerleşim yerlerinin geri dönüşü mekansal anlamda bloke etmesinin sağlanması, mültecilerin göçmen kavramına sıkıştırılma çabası, sorunun kaynağı olarak Arapların işaret edilmesi, sorunun çözümünün Arap devletlerinde yeniden yerleşimde aranması, mültecileri mal ve mülkleri ile taleplerinin yok sayılması, diplomatik manevraların ve hükümet politikalarının çözümsüzlüğü devam ettirecek şekilde kullanılması, mültecilerin Filistin toprağı olan bağlantısının maddi ve manevi anlamda kesilmeye çalışılması, Soğuk Savaş konjonktüründen yararlanılması, sembolik geri dönüşlerin hak değil aile birleştirmesi kapsamında değerlendirilmesi, güvenliğı gerekçe göstererek mülteci kamplarının baskı altında tutulması olduğu gözlenmiştir. Mültecilerin geri dönüşünün Yahudi toplumunun homojenliğinin bozması ve toprakların genişletilmesi politikasını bloke etmesi ihtimali, başlıca güvenlik tehdidi olmuştur. Mülteci kampları ise mücadelenin silahlı boyutu ile ilişkilendirilerek baskı altında tutulması esas alınmıştır.

2.2.2. Kudüs

2.2.2.1. Kudüs'ün Güvenlik Politikasındaki Konumu

Kudüs'ün anlamının Yahudiliğın anlamıyla özdeş görülmesi ve şehir üzerindeki egemenliğin dini bir gereklilik olması, Yahudiler için genel bir kabuldür. Diaspora Yahudileri için ise Kudüs'e egemen olmanın, dini ve ulusal varlıklarını anlamlı kılan bir ülkü olduğu söylenebilir. Bu yönüyle Kudüs, dinin mutlak tamamlayıcısı hatta amacı haline gelmiş, tarihi İsrail toprağına dönüşün sembolü olmuştur. Tevrat'ın ulus inşasının tarihi olduğu gibi, Kudüs'te bu ulus inşasının hedefi olmuştur. Kudüs, Yahudi duygu dünyasında “eğer seni unutursam Kudüs sağ elim sanatını unutsun”, “gelecek yıl Kudüs'te”⁸¹⁴ gibi söylemlerle milli bir ülkünün oluşumunda da kullanılmıştır. Bu yaklaşım dahilinde Kudüs'ün muhteşemliğı ve önemi konusunda birçok mit üretilmiş, İsrail'in mirası olduğu kabulüyle mevcut ihtiyaçlara ve taleplere cevap oluşturacak bir altyapı olarak kurgulanmıştır. Dinin Yahudi siyasi hayatındaki yönlendirici ve baskın etkisi nedeniyle Kudüs, dini kimliğinin yanı sıra siyasi bir kimliğe de bürünmüş ve çatışmanın kaçınılmaz unsuru haline gelmiştir.

---

⁸¹⁴ Saul Friedlander, Mahmoud Hussein, *Arabs and Israelis: A Dialog*, New York: Holmes&Meier Publishers, 1975, s. 117-118.

1910 yılında Filistin'deki Yahudilerin %50'sinin Kudüs'te yaşadığı ve bu oranın 1944'te %20'ye kadar düştüğü hesaba katıldığında, Filistin'de yaşayan Yahudiler için Kudüs'te yaşamının mutlak gereklilik olmadığı ortaya çıkmaktadır. Diaspora Yahudileri için ise özlemin merkezinde yer aldığından daha sembolik bir anlama sahip olmuş, varılmak istenen son nokta konumunda bulunmuştur. Devlet öncesi dönemde siyonist teşkilatlanmanın Tel-Aviv'de yerleşik olması, Kudüs'ün merkezi ve ideolojik bir öneme sahip olmadığına bir diğer kanıtı olmuştur.⁸¹⁵

BM'nin 181 sayılı (1947)⁸¹⁶ taksim kararı da Kudüs'ün statüsünü Arap ve Yahudi karakteri dışında ayrı bir kimlik olarak tanımlamış, *corpus separatum* olarak özel bir uluslararası bir rejime tabi kılmış, sınırlarını da mevcut belediye ile civarındaki köy ve kasabalar olarak tespit etmiştir. Bu düzenlemelere göre Kudüs şehri Filistin'deki diğer devletlerin (Arap ve Yahudi Devletleri) ziyaret ve seyahatine açık hale getirilmiş, kutsal mekanlardaki mevcut haklar korunmuştur. Şehirde yönetimin BM'yi temsilen atanacak bir vali ile sağlanması benimsenmiştir. Aynı düzenlemelere göre Kudüs'ün askerden arındırılmış bir şehir olarak tarafsızlığının ilan edilmesi, sınırları içinde paramiliter oluşumlara ve faaliyetlere izin verilmemesi ve Vali yönetiminde bir polis gücü bulundurulması hükme bağlanmıştır. Ekonomisinin Filistin Ekonomik Birliği'ne entegre edilmesi ve yerleşikleri başka bir devletin vatandaşlığını seçmemişlerse, Kudüs şehri vatandaşı sayılacakları prensibi benimsenmiştir.

Yahudi Ajansı'nın 1947 yılında Kudüs olmaksızın bir Yahudi Devleti'ni öngören taksim planını kabul etmesi, siyonizmin Yahudi Devleti'ni en azından o dönem için Kudüs'ten daha önemli gördüğünün bir işareti olmuştur. 1948 yılı öncesinde siyonist hareket, Zeytin Dağı'nı elde etmeye Ağlama Duvarı'nı veya eski şehrin Yahudi kesimini kontrol etmekten daha fazla ilgi duymuştur.⁸¹⁷ Zeytin Dağı'nın Mesih beklentisi bakımından Ağlama Duvarı'ndan daha fazla önem arzettiği, ayrıca siyonist hareket bakımından da orada bulunan çok sayıda önemli Yahudinin mezarının ulusal miras olma özelliğinin belirleyici olduğu yorumu yapılabilir. Bu yönüyle kuruluş öncesi süreçte Kudüs'ün dini kimliği, tek politika konumunda olan güvenlik politikasında doğrudan belirleyici bir rol oynamadığı açıklık kazanmıştır.

---

⁸¹⁵ Simone Ricca, *Reinventing Jerusalem*, London: I.B. Tauris, 2007, s. 28.

⁸¹⁶ UN/RES/181 (1947).

⁸¹⁷ Ricca, s. 28.

1948 Savaşı öncesinde siyonistler Kudüs iddiasından vazgeçmiş görünseler de çatışmanın başlamasıyla, Kudüs üzerindeki hak sahipliği iddiaları belirgin bir hal almıştır. Savaşın başlamasıyla İsrail'in Kudüs için yürüttüğü tartışma, 181 sayılı kararda geçen BM'nin sınırlı gözetimine razı olup olunmayacağı üzerinden şekillenmiştir. Bu dönem itibarıyla güvenlik politikası bağlamında Kudüs'ün kendinden kaynaklanan bir değere istinaden değil, yüklenen anlam ve bu anlamın mücadele üzerindeki etkisi hesaba katılarak sembolleştirildiği belirginleşmiştir.

Yahudilerle Filistinliler arasındaki çatışma paralelinde Kudüs'te de çatışmaların yoğunlaşması üzerine, kutsal yerlerin korunması ve her türlü yolla ulaşılmalarının sağlanması, BM'nin 194 sayılı kararıyla⁸¹⁸ pekiştirilmiştir. BM, Güvenlik Konseyi'nin 50 sayılı kararıyla (1948)⁸¹⁹ Kudüs şehrinin ve kutsal mekanların korunmasını isterken, 54 sayılı kararıyla (1948)⁸²⁰ Kudüs'te acil ve şartsız ateşkes talimatı vermiştir.

Araplar/Filistinliler ile İsrail arasındaki ateşkes denetim yetkisini elinde bulunduran Birleşmiş Milletler ve onun temsilcisi Bernadotte, çatışmanın çözümüne yönelik olarak İngiltere'nin 1922'deki manda planına benzer bir şekilde Ürdün'de birleşik bir Arap Devleti ile bir Yahudi Devleti önermiştir. Plan dahilinde İsrail için sorun yaratan unsur, Bernadotte'un Kudüs'ü Araplara verme yanlısı olduğu varsayımı olmuştur.⁸²¹ Taksim planıyla Kudüs'ün Yahudi egemenliği dışında uluslararası bir kimlik olarak tanımlanmasıyla kaybedilme endişesinin ortaya çıktığı ve Kudüs'ün elde edilmesinin güvenlik politikasına eklenildiği sürecin tanımlı hale getirdiği bir sonuçtur.

Kudüs'ün halihazırda uluslararası rejimin denetimine tabi olması ve yerleşiklerinin kullanacakları tercihle Arap ya da Yahudi tarafında yer alma ihtimali, Kudüs'ün geleceği bakımından Yahudi tarafının önündeki belirsizliği oluşturmuştur. Mevcut güvenlik politikaları, beka ve Yahudi milli ülküsünün geleceği bakımından Kudüs, Ben Gurion hükümeti tarafından önemli konuma yerleştirildiğinden, Kudüs'ün Yahudilerin elinde olmaması ihtimali tehdit olarak görülmüştür.⁸²² Ben Gurion, Kudüs'ün kaybedilmesini ülkenin düşmesiyle aynı anlamda kabul etmiştir. Bu nedenle Ben Gurion, ateşkes sürecini

---

⁸¹⁸ UN/RES194 (1948).

⁸¹⁹ UN/SC/RES/50 (1948).

⁸²⁰ UN/SC/RES/54 (1948).

⁸²¹ Bregman, s. 54.

⁸²² Karsh, s. 37, 42.

Kudüs'ün savunmasının takviyesi için kullanmış ve Kudüs'ün savunulmasında Yahudi yerleşim yerlerine aktif görev yüklemiştir.⁸²³ Ben Gurion'un Kudüs'ü güvenlik politikasında önemli bir konuma yerleştirmesi, Yahudi ulusal birliğini ve milliyetçiliğini dolayısıyla beka politikasını güçlendiren bir etkiye yol açmıştır. Revizyonist görüşün radikal yöntemleriyle Yahudi Ajansın'dan ayrılmasına rağmen, ortak mücadele organizasyonu içinde tutulabilmesi bu tespitin ispatı konumundadır.

18 Temmuz'daki ateşkesten sonra Bernadotte, Kudüs'ün Birleşmiş Milletler denetiminde olacağı yeni bir planı taraflara teklif etmiştir. BM, 181 sayılı kararını 1949'da 303 sayılı kararla⁸²⁴ da pekiştirmenin yanı sıra, Kudüs şehri belediye sınırlarını ve çevre köy ve kasabalarını kapsayacak şekilde Doğuda Ebu Dis, Güneyde Beytullahim, Batıda Ayn Kerim ve Kuzeyde Şu'fat olarak belirlemiştir.⁸²⁵ Ancak Bernadotte'un suikast sonucu öldürülmesiyle plan uygulanamamıştır. Bu gelişme üzerine İsrail hükümeti 2 Ağustos'ta Kudüs'ün Yahudi kesimini ilhak ederek, yönetimden sorumlu bir askeri vali atamıştır. Bu askeri valilere güvenliği sağlamak için 'gerekli tüm gücün' kullanılması yetkisi de verilmiştir. İkinci ateşkesin ardından da İsrail yasaları ve idari uygulamaları Kudüs'e genişletilmiştir.⁸²⁶ Bu durumda taksim planıyla Araplara ait sayılan bölgenin bir kısmı İsrail tarafından ele geçirilen Batı Kudüs kesiminin içinde kaldığından 60.000 Filistinli Batı Kudüs'ü terk etmek zorunda kalmıştır. Kudüs'ün Doğu ve Batı olarak fiili bölünmesi Ürdün ile İsrail arasında Kasım 1948'de yapılan ateşkes anlaşmasıyla resmi bir hal alarak, İsrail için ilhaka giden süreci başlatmıştır.⁸²⁷ Böylece İsrail'in Kudüs politikası; ele geçirdiği yerlerin yerel nüfustan arındırılması, İsrail hukuk ve idare yapısının genişletilmesiyle ilhakin hedef olarak belirlenmesi ilkeleri çerçevesinde şekillenmiştir.

İsrail Dışişleri Bakanı Moshe Sharett, Şubat 1949'da şehir üzerinde BM yoluyla uluslararası kontrolü ima ederek "Kudüs'teki Yahudilerin güvenliğini dışarıdan bir ajansa emanet edilemeyeceğini, Kudüs meselesinin 3000 yıl önce Kral Davut Kudüs'ü Yahudi başkenti yaptığında çözüldüğünü"⁸²⁸ ifade etmiştir. Çatışma süreci ve tanımlı hale gelen ilkeler dikkate alındığında, Başbakan Ben Gurion'un da Kudüs politikasını, tarihi Yahudi

⁸²³ Ben Gurion, s. 146-147, 380.

⁸²⁴ UN/RES/303 (1949).

⁸²⁵ Detay için bkz. Harita 9.

⁸²⁶ Detay için bkz. Karsh, s. 64-65; Bregman, s. 58; Sachar, s. 385; Norman Bentwich, **Israel**, London: Ernest Benn Limited, 1952, s. 164.

⁸²⁷ BM Kudüs raporu , <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/533B4714451B48BF0525651B00488D02> E.T. 26.02.2010.

⁸²⁸ Hahn, s. 113.

kültürü ile Kudüs arasındaki ilişki üzerine inşa ettiği ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede İsrail'in Kudüs politikasının temelini, geçmişe referans oluşturmuştur. Şehir üzerinde tarihi ve dini hak iddiasının, Kudüs'ü elde etme ve İsrail Devleti'nin varlığının sembolü haline getirme politikasına da yön verdiği belirginleşmiştir.

Ben Gurion, Kudüs'ün statüsü meselesini, BM kararlarının (181,194) karşısında durmak için bir test aracı olarak da kullanmıştır. Bu konudaki BM kararları kabul edilmeyerek, gelecekte özellikle de mülteciler konusunda verilecek kararlar konusunda da kabulleneci bir davranış içinde olunmayacağı gösterilmiştir.⁸²⁹ Bu açıdan İsrail'in Kudüs politikası, toprak üzerinden tanımlı ve Filistinlilerin varlığını tehdit kabul eden güvenlik politikasının sembolleştirilmiş bir sütununu oluşturmuştur.

Diğer taraftan bu yaklaşımına rağmen İsrail'in 181 sayılı kararın kendisini bağlamadığını iddia edemeyeceği, zira İsrail'in Kudüs'ün statüsüne saygı duyacağına dair garanti verdikten sonra Birleşmiş Milletler üyeliğine kabul edildiği ifade edilmelidir.⁸³⁰ Ancak İsrail'in Batı Kudüs'ü ilhak etmesi karşısında, BM'nin yaptırım ortaya koyamamasından da anlaşılacağı üzere, İsrail'in BM'nin zorlayıcı olmayan yaklaşımlarını politikasına yansıtma gibi bir ilkeyi benimsemesine yol açmıştır.

Kudüs'ü ülke geleceğine siyasi bir unsur olarak yerleştirme çabaları yasal düzenlemelerle de pekiştirilmiştir. Kudüs Askeri Hükümet Kanunu ile İsrail yargılama yetkisinin Kudüs'ün işgal altındaki kısmında uygulanacağı, ayrıca askeri valinin veya hükümet bakanlıklarının tüm emir ve düzenlemelerinin yasa gücünde olacağı karara bağlanmıştır.⁸³¹ Böylece İsrail'in Kudüs üzerindeki hak iddiası, egemenlik uygulamalarına dönüşmüştür. Bu dönemde İsrail için egemenliği sağlama aracı, güç kullanımı olduğundan Kudüs politikasının uygulama safhasında güvenlik politikasının ilkeleri ön plana çıkmıştır.

İsrail'in I. Arap-İsrail Savaşı'nda Batı Kudüs'ü ele geçirmesiyle Kudüs'ün İsrail ile Ürdün arasında fiili olarak bölünmesi durumu, Kudüs'ün sınırlarının belirlenerek Ürdün ile İsrail arasında paylaşıldığı görüntüsünü ortaya çıkarmışsa da, bu durum uluslararası görüşün değiştiği ve taksim hükümlerinin önemini yitirdiği anlamına gelmemiştir. Bu kabul

⁸²⁹ Shlaim, **The Iron Wall**, s. 59-61, 87.

⁸³⁰ Herry Cattan, "Jerusalem and Palestine Question in International Law", **Jerusalem: The Key to World Peace**, London: Islamic Council of Europe, 1980, s. 219.

⁸³¹ **Ruling Palestine**, s. 40, 43.

doğrultusunda da hiçbir devlet Kudüs'te büyükelçilik açmamıştır.⁸³² Gerek 1947 yılında gerekse savaş sonrasında 1949'da kurulan uluslararası komisyonlar, Kudüs'ün iki tarafında başkenti olmadığı ve her iki tarafın da Kudüs'ü kendisine başkent yapmaya hakkı bulunmadığını vurgulayan raporlar düzenlemişlerdir.⁸³³ Ancak İsrail'in Kudüs'ün statüsüyle ilgili uygulamalarına karşı uluslararası kamuoyunun pasif tutum benimsemesi, İsrail'in politikasını hayata geçirmesini kolaylaştırmıştır. İsrail'in Kudüs'e ilişkin beklentisini güvenlik politikası bağlamında yürütmesi de hareket alanını genişleten bir etki yaratmıştır.

İsrail için beka mücadelesinin sembolü olan Kudüs'ün 23 Ocak 1950'de devlet ilanından itibaren İsrail Devleti'nin başkenti olduğunun ilan edilmesi, bu tespiti doğrular niteliktedir. Dışişleri Bakanlığı hariç diğer bakanlıkların Kudüs'e taşınması (Dışişleri Bakanlığı 1954'te taşınmıştır) devletin sınırlarıyla ilgili beklentilerin sona ermediğinin, elde edilen toprakların hızla içselleştirildiğinin ve gelecek çatışmalarda ulusal sembolleri etkin bir şekilde kullanılmaya devam edeceğinin işareti olmuştur.⁸³⁴ Bu açıdan Kudüs'ün İsrail-Arap/Filistin çatışmasının siyasi iz düşümü haline getirildiği görünür hale gelmiştir. Kudüs'ün vazgeçilmezliği ilkesi olarak tanımlanabilecek bu tablonun sorununun merkezine yerleştirilmesi, çatışmanın da sürekliliği anlamına gelmiştir.

İsrail'in Batı Kudüs'ü başkent ilan etmesinin ardından Ürdün de İsrail ile yaptığı ateşkes anlaşmasını dikkate alarak, 23 Ocak 1950'de Doğu Kudüs'ü ilhak ettiğini açıklamıştır. Hem İsrail hem de Ürdün tarafından ilhak yoluyla Kudüs'ün statüsünün değiştirilmeye çalışılması dünya kamuoyu tarafından kabul edilmemiştir.⁸³⁵ 181 sayılı karar doğrultusunda Kudüs'te BM adına denetimi sağlayacak BM Himaye Konseyi ilhaktan kaynaklanan fiili durumu göz önüne alarak, hazırladığı yeni bir projeyi BM Genel Kurulu'na sunmuş ancak kurul projeyi ele almamıştır.⁸³⁶ BM'nin tutumunu açıklayan bir kaynak tespit edilememiştir.

Diğer taraftan da ABD'deki Yahudilerin oluşturduğu baskılar nedeniyle Başkan Truman Kudüs'ün statüsü konusunda BM kararları doğrultusunda İsrail'e baskı yapamamış

---

⁸³² Thomas A. Idinopulos, **Jerusalem**, Chicago: Elephant Paperbacks, 1994, s. 300.

⁸³³ **Kudüs**, Çev. Acar Tanlak, Cidde: İslam Konferansı Teşkilatı Kudüs Komitesi, 1988, s. 52.

⁸³⁴ Tessler, s. 320.

⁸³⁵ Idinopulos, s. 301.

⁸³⁶ **Kudüs**, s. 53.

ve İsrail'in somut adımlar atmasını sağlayacak tedbirleri alamamıştır.⁸³⁷ SSCB de Nisan 1950 yılı itibarıyla Kudüs'ün uluslararasılaştırılması konusunda BM kararlarındaki desteğini çekmiş ve SSCB bloku da aynı yönde hareket etmiştir.⁸³⁸ Uluslararası aktörlerin Kudüs'ün statüsünün ele alınmasındaki tutumlarının İsrail'in politikalarıyla uyumlu olması ve İsrail'in işini kolaylaştırıcı işleve sahip bulunması konjonktürel gerçekliği meydana getirmiştir.

Uluslararası olarak uygun bulunan ortamda İsrail, Kudüs'te toprak kazanımına yönelik ilk kapsamlı uygulamasını 31 Mart 1952 tarihli Sahipsiz Araziler Kanunu'na göre yapmıştır. Bu kanunun önemi, 1948-1967 döneminde sahipsiz arazilerin Kudüs'ün %80'ini kapsadığı dikkate alındığında görünür hale gelmektedir.⁸³⁹ Kudüs'ün Yahudileştirilmesi süreci ise, sınırlar ve toprak başlığı altında ele alınan yasal düzenlemelerle İsrail idari ve hukuki yapısının Kudüs'e uzatılması kararından sonra, yani 1950'de başlatılmıştır. Böylece şehir, çatışmanın sembolünden çatışmanın sahası dönüştürülmüştür. Bu nedenle de güvenlik politikasının ayrı düşünülemez temel parametrelerinden birini oluşturmuştur.

ABD'nin başlangıçta Kudüs'ün İsrail ve Ürdün arasında bölünmesine karşı çıkıp, soruna çözümü BM kararlarında ararken, zamanla tartışmaya olan ilgisini kaybettiği ve uluslararası tartışmaların konu üzerinde derinleştiği dönemde (1949-1953) Kudüs'ün ulusal çıkarları bakımından öneminin azaldığı gözlemlenmektedir.⁸⁴⁰ Aynı değişime paralel olarak 1953 yılında SSCB, yeni büyükelçisini güven mektubunu İsrail Cumhurbaşkanı'na Kudüs'te sunması için talimatlandırmıştır. Kasım 1954'te ABD, İngiltere ve Fransa da, BM'nin Kudüs'e ilişkin kararlarının geçerliliğini hatırlatmakla birlikte, büyükelçilerine güven mektuplarını Kudüs'te sunmaları talimatını vermişlerdir.⁸⁴¹ Genel anlamda İsrail'in Kudüs'teki uygulamalarının, fiilen kabul gördüğü şekilde anlaşılmaya müsait bir ortam, dönemin realitesi olarak belirginleşmiştir. Bu tablonun ortaya çıkmasında etkin olan unsur, Soğuk Savaş çerçevesindeki rekabetin, iki kutup için Kudüs sorunundan daha önemli kabul edilmesi olmuştur. Enerji kaybetmemek ve bir çatışma alanı oluşturmamak için ABD ve SSCB'nin soruna yeterli ilgiyi göstermeyen tutumları bu tespitin ispatı konumundadır. Oluşan bu ortamda da İsrail Kudüs konusunda rahat hareket etme imkanı bulmuş ve 'Kudüs'ün Yahudileştirilmesi=güvenlik' denklemi doğrultusunda politika üretmiştir.

⁸³⁷ Cattan, *The Palestine Question*, s. 225.

⁸³⁸ Khouri, s. 109.

⁸³⁹ **Kudüs**, s. 53.

⁸⁴⁰ Hahn, s. 112.

⁸⁴¹ Khouri, s. 110-111.

2.2.2.2. İsrail'in Kudüs Politikasında Dönüm Noktası: 1967 Savaşı

İsrail, 1967 Savaşı öncesinde devlet kuruluşunu anlamlı kılmak ve anma törenleri düzenlemek için Doğu Kudüs'te Ağlama Duvarı'na alternatif bir mekan oluşturma çabası içinde olduğu görülürken, savaş sonrasında Doğu Kudüs'ün ele geçirilmesiyle Kudüs hem Yahudiliğin hem de siyonizm üzerinden tanımlı milliyetçiliğin merkezine yerleştirilmiştir. Böylece Kudüs, İsrail-Arap/Filistin çatışmasının temel açmazlarından biri haline gelmiştir.⁸⁴² 1967 Savaşı'ndan sonra Savunma Bakanı Moshe Dayan'ın “ülkemizin en kutsal yerine geri döndük, ondan tekrar ayrılmamak üzere döndük”⁸⁴³ yönündeki ifadesi, Kudüs'ün Yahudi düşünce sistemindeki yerine ve vazgeçilmezlik duygusuna işaret etmektedir. Doğu Kudüs'ün ele geçirilmesinin ilahi bir zafer olarak kabul edilmesi, İsrail egemenliğinde birleşik bir şehir olması ısrarını güçlendirmiştir. İlk uygulama olarak Doğu Kudüs'ün Ürdünlü Belediye başkanı sınır dışı edilerek, Kudüs'ün demografik ve fiziksel olarak Yahudileştirilmesinin önü açılmıştır. Bu politikanın sonucu olarak, 1967 Savaşı'ndan önce Kudüs'te 100.000 olan Yahudi nüfus savaş sonrasında 190.000'e çıkmıştır. Nüfus hareketliliğini, İsrail Devleti'nin kendi sembollerini şehre taşıma ve kendisi dışındaki kimliklerin izlerini silme çabası izlemiştir.⁸⁴⁴

1967 Savaşı'ndan sonra taksim planında tanımlı Filistin topraklarının tümü ele geçirilmiş, ancak bu toprakların geleceği üzerindeki iç politika tartışmaları nihai kararlar sonuçlanmamıştır. Kudüs konusunda ise tartışmanın aksine uzlaşa sağlanmış, bu doğrultuda Doğu Kudüs 15 Haziran 1967'de ilhak edilmiştir. Bu ilhak kararı, İsrail yasalarının ve idaresinin Doğu Kudüs'e uzatılmasını içeren bir uygulamayı da beraberinde getirmiştir. Aynı kanunla İçişleri Bakanlığına belediye sınırlarını belirleme yetkisi verilmiş, bu yetkiyle şehrin sınırları yeniden çizilmiştir.⁸⁴⁵ 60 km² olan belediye sınırları, 100 km²'ye genişletilmiş, bu düzenleme Kudüs'te 70.000 Filistinliye karşı 100.000 Yahudinin bulunmasına imkan tanımıştır.⁸⁴⁶ Kudüs'ün Tahkim Edilmesi Programı dahilinde de yerleşim yerlerinin Doğu Kudüs'e uzatılması karara bağlanmıştır.⁸⁴⁷ Dayan, kararı “Kudüs'ü, İsrail'in bölünmüş başkentini birleştirdik”⁸⁴⁸ ifadesiyle açıklamıştır. Dayan'ın bu

⁸⁴² Avishai, s. 245.

⁸⁴³ Khouri, s. 112.

⁸⁴⁴ Ricca, s. 31,35, 45.

⁸⁴⁵ Ben Gurion, s. 788. Bu yasal düzenlemeyle yerel Arap halk İsrail vatandaşı yapılmayarak Ürdün vatandaşı olarak kalmaları sağlanmıştır. Sachar, s. 669; Aronson, **Creating Facts**, s. 11.

⁸⁴⁶ BM Kudüs raporu, <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/533B4714451B48BF0525651B00488D02> E.T. 26.02.2010.

⁸⁴⁷ Chomsky, s. 135.

⁸⁴⁸ Bernard Wasserstein, **Divided Jerusalem**, London: Profile Books, 2002, s. 205.

yaklaşımı resmi politikaya taşınmış, BM ne karar alırsa alsın İsrail'in Doğu Kudüs'ten vazgeçmeyeceği açıklanmıştır.⁸⁴⁹ Böylece Kudüs, İsrail Devleti ile eş anlamlı hale getirilmiştir. Bu sonuç üzerinden değerlendirildiğinde, İsrail'in en azından bazı yerlerde toprak tavizine kesinlikle yanaşmayacağı da açıklık kazanmıştır.

İsrail'in Doğu Kudüs'ü ilhak etmesi kararı üzerine ABD Başkanı Johnson, İsrail'in Doğu Kudüs'ün bazı yerleşim yerlerini ilhak etmesine itiraz etmeyeceğini açıklamıştır. Ancak İsrail'in dünya kamuoyunun görüşünü almadan ve daha uygun bir zamanı beklemeden tek taraflı bir uygulamaya yönelmesinden hayal kırıklığına uğradığına ve ilhakı tanımayacağına vurgu yapmıştır. ABD, ilhakı tanımamakla birlikte, İsrail'in kararını iptal etmesi için baskı yapmayı reddetmiştir.⁸⁵⁰ ABD'nin ilhak kararını geri döndürecek bir yaptırım içinde olmayacağını İsrail tarafından bilinmesinin ve/veya lobilerin baskısının, İsrail'e tek taraflı uygulamada bulunma serbestisini getirdiği, sürecin izlenmesinden elde edilen bir sonuç olmuştur.

Bu geniş hareket alanı içinde 1967 Savaşı sonrasında İsrail, Kudüs'te yasal ikamet izni alabilecek Filistinli sayısını 66.000-69.000, Yahudi nüfusunu da 198.000 olarak kabul etmiş, bu doğrultuda Filistinlilere yönelik değerlendirmeyi bazı kriterlere bağlamıştır. Bu kriterlerin yanı sıra, başka ülkelerde sadece yabancılardan istenen 'sürekli ikamet' izni, Kudüs'te yerel Filistinli nüfustan istenmiştir. 3 yıllık geçerlilik süresi bulunan izinlerin herhangi bir nedenle yenilenmemesi halinde daimi ikamet hakkı ortadan kalkması, İsrail'in Kudüs'ü Yahudileştirme politikasının bir aşamasını oluşturmuştur.⁸⁵¹ BM Kudüs raporunda, İsrail'in Kudüs'ü Yahudileştirme politikası dahilinde, savaş öncesinde Doğu Kudüs'te oturma izni verilen Filistinlilerin, savaş sonrasında yapılan nüfus sayımı sırasında yerlerinde bulunmadıkları gerekçesiyle 8.000'inin oturma iznini iptal ettiği ortaya konmaktadır.⁸⁵² İsrail'in yaklaşımı, 'ne kadar az Filistinli o kadar Yahudi ve güvenli bir Kudüs' kabulüne sahip olduğunu açığa çıkarmıştır. Bu bakış açısına Araplar ve Filistinlilerin dönemin savaş ve çatışma şartları nedeniyle düşman ve stratejik tehdit olarak görülmesinin de etkisi olduğu ilave edilebilir. Bu kapsamda Kudüs politikası ile güvenlik politikası arasındaki ilişkiyi gittikçe yakınlaştıran bir tablo belirginleşmiştir.

⁸⁴⁹ *New York Times* (12 July 1967).

⁸⁵⁰ *New York Times* (29 June, 13, 14, 16 July 1967).

⁸⁵¹ Bu değerlendirme kriterleri; bir ülkede 7 yıldır yerleşik olan veya yabancı bir vatandaşlığa sahip veya başka bir ülkede daimi ikameti bulunan kişi İsrail'de ikamet hakkını kaybeder. Ebeveylelerinden herbirinin doğum ve ikamet yeri de değerlendirmeye tabidir. *Ruling Palestine*, s. 125, 128-129.

⁸⁵² BM Kudüs raporu, <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/533B4714451B48BF0525651B00488D02> E.T. 26.02.2010.

Kudüs'ün ilhakı, Filistinlilere ve dünyaya karşı Yahudi kimliği sorusunun bir cevabı olmuş, Arapların ve Filistinlilerin İsrail'i inkar duygusunu sekteye uğratacak bir gerçeklik olarak kullanılmıştır. Kudüs'ün silah yoluyla alınmış olmasından da, İsrail'in yenilmezlik tezinin Arapların ve Filistinlilerin bilinçaltına işlenmesinde yararlanılmıştır. İlhak aynı zamanda Filistinlilerin elinde bulunan diğer kutsal sayılan şehir kesimleri için de bir hak iddiası işareti olarak ortaya çıkmıştır. Bu tabloya ek olarak revizyonist lider Ze'ev Jabotinsky ilhakı, Arapların ve Filistinlilerin İsrail ile barış yapmalarını sağlayacak olumlu bir gelişme olarak değerlendirmiştir.⁸⁵³ Böylece, İsrail'in güvenlik politikasında Kudüs'ün, Arap yenilgisinin bir sembolü haline getirilmeye çalışıldığı bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Kurgunun bu zemin üzerine inşası nedeniyle çatışmanın süreceği, dolayısıyla çatışmanın seyri ve güvenlik politikasının geleceği konusunda Kudüs'ün belirleyici bir unsur olmaya devam edeceği tanımlı hale gelmiştir.

Kudüs'ün anlaşma yoluyla değil, savaş yoluyla Yahudi kanı pahasına ele geçirilmiş olması, onun sembolik değerini arttırmıştır. Ancak benzer bir ilahi öneme sahip Harem-i Şerif'in de Doğu Kudüs'te bulunması Araplar ve Filistinliler açısından çatışmanın dini motivasyon boyutunu güçlendirmiştir.⁸⁵⁴ Kudüs üzerinden çatışmanın artması üzerine İsrail'in Harem-i Şerif'te ibadete sınırlama getirmiş, toprak müsaderesine hız vermiş ve vergileri arttırmıştır.⁸⁵⁵ Dini boyutun çatışmaya dahil olması, Yahudilik üzerinden İsrail'in milliyetçilik duygusunu güçlendirmesine katkı sağlayan, bu sayede de güvenlik politikasının motivasyon boyutunun pekiştirildiği bir tabloyu ortaya çıkarmıştır.

İsrail Dışişleri Bakanı Abba Eban'ın İsrail'i ideolojik bir devlet olarak tanımlamasından⁸⁵⁶ yola çıkıldığında, Kudüs'ün hem dini hem de siyasi arzular bakımından bu ideolojinin merkezindeki yeri anlaşılmaktadır. Doğu Kudüs'ün ele geçirilmesi İsrail'in kutsal yerlere erişimini sağladığından ideolojinin dini boyutu büyük ölçüde tamamlanmıştır. Böylece, İsrail sağının 1947 yılında Kudüs'süz bir İsrail'i kabul etmesinin altındaki nedenin; Kudüs'ten vazgeçmek değil, zaten elde etmek için bir fırsat yaratılabileceği kabulü olduğu kesinleşmiştir.⁸⁵⁷ Kudüs politikası, İsrail'in beka yaklaşımı öncelikle asgarinin elde edilmesi, sonra da şartların azamiye doğru zorlanması şeklinde betimlenebilir.

---

⁸⁵³ Aronson, **Creating Facts**, s. 11.

⁸⁵⁴ H. Eugene Bovis, **The Jerusalem Question**, California: Stanford University Hoover Institution Press, 1971, s. 117-123.

⁸⁵⁵ Aronson, **Israel, Palestinians and Intifada**, s. 45.

⁸⁵⁶ **The Jerusalem Post** (21 June 1968).

⁸⁵⁷ Michael Brecher, **Decisions in Israel's Foreign Policy**, Connecticut: Yale University Press, 1975, s. 18.

Fiili durum yaratma politikası kapsamında 28 Haziran 1967'de çıkarılan 1 nolu Yasa ve İdare Emri ile Batı Şeria'da ve Doğu Kudüs'teki 70km²'lik alan, birleşik Kudüs olarak düşünülen Kudüs'e dahil edilmiş ve Başbakan Eshkol 30 Ekim 1967'de Doğu Kudüs'te 1000-1500 konutluk bir projenin başlatılacağını açıklamıştır.⁸⁵⁸ Diğer taraftan İsrail, 1967 Haziran ayı itibarıyla Kudüs'ün yeniden yapılandırılması programı dahilinde teknik bir komisyon oluşturmuş, bu komisyona meşruiyet arayışı olarak yorumlanacak şekilde, 19 ülkeden 42 uzman ve mühendisi davet etmiştir. Bu programa eski şehirde 600 Yahudi ailenin yerleşeceği 'Harafa HaYehoudi' adlı bir mahellenin kurulmasıyla başlanmış, Kudüs'ü çevreleyen mahalleler ve mezarlıklar yıkılarak, bazı bölgeler (Silvan, Aizarya, Bab el-Halil, Bab el-Amud ve Zeytin Dağı) iskana kapatılmıştır. İsrail 1967-1968 döneminde Kudüs politikasını, Yeşil Hat sınırının (1949 ateşkes sınırı) ortadan kaldırılması üzerine kurmuş, işgalden sonra birkaç hafta içinde civardaki 28 köyü kamulaştırmıştır.⁸⁵⁹ Knesset, kanun gücünü ve hükümet yetkisini işgal edilen topraklara uzatmış, ancak Kudüs'te yerleşimi olan Araplar İsrail vatandaşı yapılmayarak, Ürdünlü olarak tescil edilmiştir. Böylece, bölgenin geleceğinin belirlenmesi söz konusu olduğunda Yahudi olmayanlara oy hakkı verilmemiştir. Arapların İsrail işgalini tanımamaları ve İsrail vatandaşlığını reddetmeleri bu hususta İsrail'in de işini kolaylaştırmıştır.⁸⁶⁰ Bu uygulamalar Kudüs'ün halihazırda geçerli olan *corpus separatum* statüsünün bozulmasını hedeflemiştir. Bu kapsamda Batı Şeria toprakları üzerinden Kudüs'ün sınırlarının genişletilmesi sırasında, bu topraklarda yaşayan Filistinlilerin Kudüs'e entegrasyonu sağlanmamış, yasal düzenlemelerin getirdiği faydaların dışında tutulmuşlar ve kayıtlarda Batı Şeria yerleşimi olarak gösterilmeye devam edilmişlerdir.⁸⁶¹ Politikanın yönü, işgalin hızla fiili ilhaka oradan da oldubittiye getirerek geçici durumu kalıcı statüye dönüştürmeye doğru akmaya başlamıştır.

İsrail'in Kudüs'e ilişkin toprak edinim beklentisi, 1968 yılında 120 hektarlık bir alanın Yahudi sahasının genişletilmesi amacıyla kamulaştırılmasıyla devam etmiş, 1970 yılında bu saha 1967 Savaşı öncesi Arap Doğu Kudüs'ünün üç katı büyüklüğü olan 16.800 hektara ulaşmıştır. İsrail hükümetinin bu aşamada amacı, şehrin sınırlarını yeniden tanımlamak ve şehre entegre bir şekilde bir yerleşim yeri kuşağı inşa etmek olmuştur. Bu saha şehir yakınındaki Filistin köylerini kapsarken, bazılarını da şehir sınırları dışında

⁸⁵⁸ **Ruling Palestine**, s. 124-125.

⁸⁵⁹ **Kudüs**, s. 58-60; **Ruling Palestine**, s. 131.

⁸⁶⁰ Ricca, s. 11-12.

⁸⁶¹ **New York Times** (31 Octobre 1967).

bırakmıştır. Şehrin sınırlarını tanımlamadaki yaklaşım da, ülkenin gelecekteki sınırlarını tanımlamadaki yaklaşımla örtüşmüştür. Şehrin yeni sınırları Kudüs'ün yüzölçümünü arttırırken, Kudüs ile dinsel bir ilişkisi olmayan yerleri de şehre dahil etmiştir.⁸⁶² Uygulamalar bağlamında, şehrin dini öneminin dışına taşılarak, bir tür yeni yerleşim alanına dönüştürülmüştür.

İsrail uygulamalarına karşı BM Güvenlik Konseyi 252 sayılı kararıyla (1968)⁸⁶³ toprak ve malların kamulaştırılması dahil Kudüs'ün statüsünü değiştirebilecek tüm hukuki/idari tedbir ve eylemleri geçersiz ilan etmiştir. 1967 Savaşı sonrasında BM'nin aldığı tüm kararlarda 'Kudüs'ün meşru statüsünden' bahsetmiş, buna ilişkin olarak 181 sayılı kararda geçen *corpus separatum*'dan başka bir statü tanıımı yapmamıştır. ABD ise Rogers Planı çerçevesinde birleşik Kudüs'ün İsrail ve Ürdün tarafından müşterek yönetimini teklif etmiş, İsrail ise cevap olarak Kudüs'teki Arap topraklarını kamulaştırmaya yönelmiştir.⁸⁶⁴ Genel anlamda ABD'nin Kudüs konusundaki BM kararlarında çekimser oy kullanmasının nedeni ise, meseleyi Arap-İsrail sorununun bir parçası kabul etmesi ve çözümün ayrı bir parçası olarak ele almaması olmuştur.⁸⁶⁵ Ancak İsrail'in 'birleşik Kudüs' ifadesinin ABD tarafından da kullanılması, şehrin BM kararlarındaki statüsünde fiili bir aşınma meydana getirmiştir.

Uluslararası ortamın yaptırımsızlığını kullanan İsrail, Allon Planı'nın Kudüs'ü ilgilendiren kısımlarından, Arapların Kudüs ve güvenlik garantileri konusunda taviz vermesini sağlamaya yönelik olarak yararlanmıştır.⁸⁶⁶ Diğer taraftan İsrail, Kudüs'te genişleme yanlısı tutumuna rağmen, Hristiyanların ve Müslümanların kutsal yerleriyle ilgili tasarruf sahibi olmak istemediğini ifade etmiştir.⁸⁶⁷ İsrail'in Kudüs konusundaki beklentilerinin tek taraflı uygulamalarla sağlanması için Arap-İsrail çatışmasının devamlılığının gerekli olduğu ve barış ortamında Kudüs politikasının rahat icra edilme imkanı olmayacağı sürecin izlenmesinde elde edilen bir çıkarım olmuştur. Bu yönüyle Kudüs politikasının güvenlik politikasıyla ilişkisinin bir başka bileşeni de 'çatışmanın gerekliliği' şeklinde tanımlı hale gelmiştir.

---

⁸⁶² Ricca, s. 32.

⁸⁶³ UN/SC/RES/252 (1968).

⁸⁶⁴ Roger Friedland, s. 166.

⁸⁶⁵ Khouri, s. 116.

⁸⁶⁶ Aronson, **Israel, Palestinians and Intifada**, s. 15-16.

⁸⁶⁷ **Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**, s. 87.

İsrail'in çatışmacı beklentisine karşı BM, 1969 yılında Güvenlik Konseyi'nin 267 sayılı kararıyla⁸⁶⁸ İsrail'in Kudüs'ün statüsünü değiştirmeye yönelik tasarruf ve eylemlerini hatırlatarak, askeri fetih yoluyla toprak kazanımının kabul edilmezliğini vurgulamış, İsrail'i Kudüs'ün statüsünü değiştirecek tüm tasarrufunu iptal etmeye çağırılmış, İsrail'in gecikmeksizin niyetini Güvenlik Konseyi'ne açıklamasını istemiş, İsrail'in bu çağrıya olumsuz cevap veya hiç cevap vermemesi halinde Güvenlik Konseyi'nin daha ileri aşamadaki tedbirleri görüşmek üzere toplanmasına karar vermiştir. Güvenlik Konseyi 271 sayılı kararıyla (1969)⁸⁶⁹ el-Aksa Cami'nin yakılmasına vurgu yaparak, Kudüs'teki kutsal mekanları, dini yapı ve sitelerin tahribatının ve kutsallığına saygısızlığın uluslararası güvenlik için tehlike oluşturacağını kabul etmiş, İsrail'i Cenevre Konvansiyonu hükümlerini gözetmeye çağırmıştır.⁸⁷⁰ Aynı yıl ABD Dışişleri Bakanlığı, İsrail ile uzlaşmayı mümkün kılmak amacıyla, Ürdün'e Kudüs'ün statüsünün taraflar arasında görüşmeler yoluyla belirlenmesi isteğini iletmiştir.⁸⁷¹ ABD çözümü iki taraf arasındaki görüşmelerle mümkün görmüş, ancak hem bu görüşme ortamının olmaması hem de ABD'nin İsrail'i zorlamayan tutumu, oldubittinin statüko olmasını isteyen İsrail'in işini kolaylaştırmıştır.

İsrail, Kudüs'ün yeniden yapılandırılması planı doğrultusunda 1970 yılında sadece Kudüs'te değil, çevresinde de hakimiyeti sağlamak için yeni Yahudi banliyöleri (Kuzeyde Ramat, Güneyde Gilo, Doğuda Talpiot) kurmuştur. Böylece Kudüs'teki Yahudi yerleşim yerlerinin sayısı 20 olmuştur.⁸⁷² Kudüs şehrinin sınırlarının belediye sınırları dışına, çevreleyen yerleşim yerleri yoluyla uzatılması, belediye düzeyindeki Kudüs şehri modelinin metropolitan 'Büyük Kudüs' modeline evrilmesine yol açmıştır. Böylece, Kudüs'ün statüsünde geri döndürülemeyecek fiili durumlar yaratılmaya devam edilmiştir.

Bir yandan stratejik planlar dahilinde Kudüs ve çevresinde hakimiyet sağlanmaya, diğer taraftan da yasal düzenlemelerle bu hakimiyet kalıcı hale getirilmeye çalışılmıştır. Yasal ve İdari Hususlar Kanunu (1970) ile hükümetin kanun düzenini ülkenin özel bir bölgesine uygulamasına imkan tanınmıştır. Bu kanunla İsrail egemenliğinin temsil eden kurumlar (ordu, yedieminlik veya diğer hükmet otoriteleri) tarafından düşman malı olarak elde tutulan ve hükümet tarafından uygun görülen yerlere (Doğu Kudüs gibi) uzanması

---

⁸⁶⁸ UN/SC/RES/267 (1969).

⁸⁶⁹ UN/SC/RES/271 (1969).

⁸⁷⁰ Herry Cattan, "Jerusalem and Palestine Question in International Law", s. 224.

⁸⁷¹ Yaqub, s. 38.

⁸⁷² Roger Friedland, s. 166; **Ruling Palestine**, s. 132.

sağlanmıştır. Bu kanuna göre namevcut kişilerin malları da, genel idarecinin (işgal altındaki bölgelere atanan askeri vali olarak anlaşılmaktadır) kontrolüne verilmiştir. Bu yasanın bir etkisi de, mevcut olmayan kişilerin mallarının geriye dönük olarak kamulaştırılmasını meşrulaştırmasıdır.⁸⁷³

1967-1971 döneminde Kudüs'te 20.000 dönüm Arap toprağı çeşitli şekilde hukuka uydurulmuş yollarla temin edilerek, yeni konutların inşasına başlanmıştır. İsrail bu uygulamayı şehrin modernleştirilmesi olarak ifade ederken, Araplar Kudüs'ün Arapsızlaştırılması olarak değerlendirmişlerdir.⁸⁷⁴ Aynı dönemde İsrail'in Kudüs'e ilişkin bir diğer politikası da, arkeolojik kazılar yoluyla şehir ile Yahudi kimliği arasında bir ilişki kurmak olmuştur. Böylece ata toprağına dönüşe ilişkin ideolojik bir mesajın hem dünyaya hem de Filistinlilere iletilmesi ve İsrail'in tarihi kabul edilen haklarına vurgu yapılması hedeflenmiştir. Kudüs, Ağlama Duvarı sembolü üzerinden Yahudi halkının birlikteliğinin ve İsrail ile diasporanın ilişkisini devamlı kılan bir unsur olarak kullanılmıştır. Haziran 1969'da Ağlama Duvarı'nın karşısında yer alan eski şehrin tarihi dokusunu oluşturan Arap tarihi yapıları yıkılarak, hem arkeolojik kazı alanı genişletilmiş hem de Harem-i Şerif'e İsrail güvenlik güçlerinin müdahalesine imkan sağlayan bir alan yaratılmıştır.⁸⁷⁵ İsrail'in bu yaklaşımı her ülkenin kendi mitini oluşturma davranışıyla paralellik göstermektedir. Ancak İsrail'in bunu işgal ettiği bir toprağı geriye dönük olarak kendine ait kılma ve genişletme beklentisiyle yapması çözümsüzlüğe katkı sağlamıştır.

BM Güvenlik Konseyi, 1971 yılında Kudüs'ün İsrail işgali altında olan kesiminin statüsünü değiştirmeye yönelik çabaları 298 sayılı kararıyla⁸⁷⁶ hatırlatarak, askeri fetihle toprak kazanımının kabul edilemez olduğunu vurgulamış, bu yöndeki tüm idari ve hukuki düzenlemelerin hükümsüz olduğunu tekrar ifade etmiş, tüm tasarruf ve eylemlerin iptal edilmesi için çağrıda bulunmuştur.

İsrail, 1972 yılında yaptığı yasal bir düzenlemeyle Kudüs'teki Araplara belediye seçimlerinde oy kullanma hakkı vermiştir. Düzenleme oy kullanmayanlara karşı zor kullanma yetkisi veren hükümlerde içerdiğinden, bu uygulamada amacın şehrin statüsünü

---

⁸⁷³ **Ruling Palestine**, s. 51-52.

⁸⁷⁴ Pamela Ferguson, **The Palestine Problem**, London: Martin Brian & O'Keeffe Ltd., 1973, s. 118.

⁸⁷⁵ Ricca, s. 36, 41, 43.

⁸⁷⁶ UN/SC/RES/298 (1971).

Araplara onaylatmak olduğu ortaya çıkmıştır.⁸⁷⁷ 1973 yılında yerleşim yerleriyle ilgili olarak uygulamaya konan Galili Planı çerçevesinde Kudüs ve çevresini birbirine entegre edilmesi için yeni topraklar satın alınmıştır. Bu düzenlemeler Kudüs'ün doğusundaki ve güneyindeki hükümet topraklarının da plana dahil olmasına imkan tanımıştır. Bu politikanın amacı, Kudüs ve civarında yaşayan Filistinli nüfusun sayısının azaltılması olmuştur.⁸⁷⁸ Bu yaklaşımı destekler şekilde Sharon, eski şehirde hoşgörülebilir Filistinli nüfus sayısını 20.000 olarak ifade etmiştir.⁸⁷⁹ Bu anlayışın şekillendirdiği politika doğrultusunda 1968-1974 yılları arasındaki dönemde Kudüs'te Filistinli nüfusun artışının 24.000 kişi olmasına rağmen 58 konutun inşasına izin verilmiştir.⁸⁸⁰ İsrail'in Filistinliler için yetersiz konut inşa etmesi uygulaması, Kudüs'teki Filistinli nüfusun ötekileştirilmesinden ötelenmesi aşamasına geçildiğinin işareti olmuştur.

1967 Savaşı sonrasında Kudüs'ün tekrar yapılandırılması planı çerçevesinde, demografik sınırların tekrar çizilmesini esas alan İsrail yaklaşımının dünya kamuoyundan tepki görmesi üzerine, 1974 yılına kadar tam ölçekli uygulamadan vazgeçilmiş, ancak 1975'te uygun ortamı yakalanarak uygulamaya kaldığı yerden devam edilmiştir.⁸⁸¹ Durum karşısında BM Güvenlik Konseyi, 3457 sayılı kararıyla (1975)⁸⁸² İsrail'i Kudüs'te dahil olmak üzere 1967'de işgal ettiği topraklarda Cenevre Konvansiyonu hükümlerine göre hareket etmeye çağırmıştır. Genel Kurul da 31/106 sayılı kararıyla (1976)⁸⁸³ Kudüs'teki toprak ve malların kamulaştırılması, halkın transferi gibi şehrin statüsünü değiştirmeye yönelik idari ve hukuki uygulamaların geçersiz ve hükümsüz olduğu ilan etmiştir.

ABD, 1967-1976 döneminde Kudüs'e ilişkin yapılacak düzenlemelerin, tüm kutsal mekanlara engelsiz geçiş, şehir içinde seyahati kısıtlayan fiziksel bariyerlerin olmaması ile şehirde ve yakın çevresinde her ulusal grup için 'siyasi özerklik' olması unsurlarını içermesini istemiştir.⁸⁸⁴ ABD'nin 1970'lerin ilk yarısında Kudüs'ün statüsüne ilişkin görüşü ise; statünün bölgedeki herhangi bir devlet tarafından tek taraflı eylemler yoluyla

---

⁸⁷⁷ Kudüs, s. 55-56.

⁸⁷⁸ Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983, s. 94.

⁸⁷⁹ Ariel Sharon, *Planning Jerusalem*, London: Weidenfeld & Nicholson, 1973, s. 82.

⁸⁸⁰ *Ruling Palestine*, s. 127.

⁸⁸¹ Kudüs, s. 59.

⁸⁸² UN/SC/RES/3457 (1975).

⁸⁸³ UN/RES/31/106 (1976).

⁸⁸⁴ Quandt, *Decade of Decisions*, s. 291.

değiştirilmesini kabul etmeyeceği yönünde olmuştur.⁸⁸⁵ Bu kapsamda ABD, İsrail'in arazi kamulaştırması ve diğer idari eylemlerini, geçici olanlar ve Kudüs'ün statüsünde nihai ve sürekli değişiklik getirmeyenler hariç yakinen izlediğini ifade etmiş, 1976 yılı itibarıyla İsrail'in Kudüs'ün nihai statüsünün görüşmeler yoluyla belirlenmesi gerektiğini hatırlatmıştır. Ancak diğer taraftan BM'nin İsrail'in idari ve hukuki sahasını Kudüs'e genişletmesi politikasına karşı çıkan kararına çekimser oy vererek çelişkili bir politika izlemiştir.⁸⁸⁶ ABD'nin İsrail yanlısı tutumu ile uluslararası kamuoyunda imajını zedelememe yaklaşımı dengesinde bir Kudüs politikası takip ettiği dikkat çekmektedir.

1967 Savaşı'ndan sonra Kudüs'ten taşınan büyükelçilikler 1970'lerde yavaş yavaş Kudüs'e dönmeye başlamışlardır.⁸⁸⁷ ABD'nin yaklaşımının, kararlılıktaki bu gevşemeye paralel olduğu söylenebilir. Camp David görüşmeleri döneminde (1978) Kudüs konusunda ABD, İsrail ile Filistinliler arasında bir konumda görünmeyi tercih etmiş, bir taraftan Filistinlilerin konumunu destekleyen uluslararası yaklaşımları esnetirken, İsrail'in de yarattığı fiili durumdan kısmi taviz vermesini sağlamaya çalışmıştır. ABD Yahudi lobisinin de etkisiyle, Kudüs üzerindeki fiili egemenliği İsrail'e sembolik egemenliği ise Filistin tarafına veren bir yaklaşım içinde olmuştur.⁸⁸⁸

1977 yılında Likud'un iktidara gelmesi, sağ görüşün devlet politikası haline gelmesini sağlayarak, Kudüs'ü siyasetin daha da merkezine çekmiştir. Aynı yıl bu etkinin iz düşümü olarak Sharon, 'Yüzyılın Sonunda İsrail'in Vizyonu' planı çerçevesinde Kudüs'te 18.000 konut projelendirmiştir. Kudüs'ün Yahudi yerleşimi için genişletilmesi politikası dahilinde, şehrin hakim bölgelerinde Yahudilerin güvenliğini sağlayacak kibbutzların oluşturulması planlanmıştır.⁸⁸⁹ Buna karşı BM, Genel Kurul 32/5 sayılı kararıyla (1977)⁸⁹⁰ Kudüs dahil olmak üzere işgal altındaki Arap topraklarında hukuki, coğrafi ve demografik statünün değiştirilmesinden vazgeçmesi için İsrail'e tekrar çağrı yapmıştır.

İsrail uygulamalarına karşı uluslararası eleştirilerin sürdüğü dönemde çatışmaya çözüm bulmak maksadıyla Camp David Anlaşmaları'nın gündemde olması Kudüs sorununun

---

⁸⁸⁵ ABD Büyükelçisi William W. Scratan'ın 23 Mart 1976'da BM Güvenlik Konseyinde yaptığı konuşmadan aktaran **Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**, s. 31-32.

⁸⁸⁶ Gerner, s. 132.

⁸⁸⁷ Roger Friedland, s. 191.

⁸⁸⁸ Davutoğlu, "Küresel ve Bölgesel Dengeler Ortadoğu Barış Süreci", s. 23.

⁸⁸⁹ Aronson, **Creating Facts**, s. 70.

⁸⁹⁰ UN/RES/32/5 (1977).

soğumasına neden olmuştur. Ayrıca Camp David Anlaşmaları metinlerinde de Doğu Kudüs'ün İsrail tarafından işgal ve ilhak edilmesi hususlarına hiç temas edilmemiştir.⁸⁹¹ İsrail'in Sina'dan çekilmesi ve 'barış için toprak' tavizinde bulunması dahilinde sağlanan göreceli başarıya zarar verilmemesi için, Kudüs konusunda uluslararası baskı söz konusu olmamıştır. Buradan İsrail'in ikincil önemdeki unsurlardan taviz vererek birincil çıkarlarını koruduğu, dünya kamuoyunun da daha fazla toprak tavizi için baskı yapmadığı sonucu çıkarılabilir.

İsrail de bu ortamı, 1979 yılındaki Weizmann Planı⁸⁹² ile kendi lehine kullanmıştır. Bu çerçevede daha çok Yahudinin Kudüs'te yerleşiminin sağlanması için kurulacak yerleşim yerleri (Tel Jafaet, Maelya Edonim ve Afrat) yoluyla Yahudi ve Arap nüfus arasındaki bağlantının kesilmesi amaçlanmıştır. İsrail'in Kudüs'e yönelik olarak bu döneme kadar geliştirdiği planlarda ortak noktalar; *corpus separatum* statüsünün genişleme yoluyla bozulması ve Filistinli nüfusun yaşam alanlarının daraltılarak şehrin Yahudi kimliğinin pekiştirilmesi şeklinde tanımlı hale gelmiştir.

1 Mart 1980'de BM Güvenlik Konseyi 465 sayılı kararıyla⁸⁹³ yerleşim yerlerinin sökülmesi isteğini açıkladıktan sonra, İsrail Doğu Kudüs'te en büyük yerleşim yerinin kurulması için çalışmalarına başlamıştır. Bu doğrultuda 3 Aralık 1980'de Kudüs'ün nüfusunu 1/3 oranında arttırmayı amaçlayan bir plan kabul edilmiş, bu kapsamda 4.400 dönüm arazi 10.000 konut inşa etmek amacıyla kamulaştırılmıştır. İsrail basınının uluslararası kamuoyunun tepkisini çekmemek için 'yerleşim yeri' yeri ifadesi yerine 'toplu konut projesi' ifadesini kullanmaya özen gösterdiği de bir başka tespittir.⁸⁹⁴ Kudüs'ün ilhakından önce Begin hükümeti Kudüs'ün Yahudileştirilmesi için bir kampanya başlatmış, Kudüs'ün Arap nüfusu sistematik tacizine maruz kalmıştır. Gösteriler karşısında İsrail hükümeti sessizliğini korurken, Begin olayları kınayan bir açıklama yapmaktan kaçınmıştır.⁸⁹⁵

Bu gelişmenin devamında İsrail, 30 Temmuz 1980'de Kudüs Yasası ile birleşik Kudüs'ü İsrail'in ebedi başkenti olarak ilan etmiştir. Knesset, ilan metninde 'ilhak' ifadesinden kaçınarak 'birleştirme' ifadesine yer vermiştir. Aynı yasayla Kudüs belediye

---

⁸⁹¹ Harms, s. 129.

⁸⁹² **Kudüs**, s. 62-63.

⁸⁹³ UN/SC/RES/465 (1980).

⁸⁹⁴ **New York Times** (4 December 1980); **The Jerusalem Post** (10, 14 March 1980).

⁸⁹⁵ **New York Times** (1 January, 2 February 1980).

sınırları da genişletilmiş, yeni sınırlar nüfusu yoğun Arap bölgelerini belediye sınırları dışında bırakırken, yerleşim yeri kurmaya uygun boş alanları sınırları içine almıştır. Böylece şehrin geleceği için oy kullanacak nüfusun ağırlıklı olarak Yahudi olması sağlanmıştır.⁸⁹⁶ İsrail'in bu kararından sonra yabancı elçiliklerin Kudüs'ü terk etmesine olan yaklaşımı ise, terk edilen yerlerin daha fazla yerleşim yeri açmak için arazi imkanı sağladığını düşünmek olmuştur.⁸⁹⁷ Kudüs Belediye Başkanı Theodor Kollek de, 17 Ağustos'ta dış yerleşim yerlerini merkeze bağlayacak inşaa faaliyetlerine başlanacağını duyurmuştur.⁸⁹⁸

İsrail'in Kudüs'ü ebedi başkent ilan eden düzenlemesi üzerine BM, Güvenlik Konseyi 478 sayılı kararıyla (1980)⁸⁹⁹ Kudüs'ün statüsünde değişikliğin hükümsüz olduğuna karar vermiş ve Kudüs'te diplomatik temsilcileri bulunan devletlerin misyonlarını geri çekmelerini istemiştir.⁹⁰⁰ Aynı paralelde Avrupalı liderler de İsrail'in tek taraflı uygulamasını kabul etmemişlerdir.⁹⁰¹ İsrail'in Kudüs'ü başkent ilan eden düzenlemesi uluslararası toplumca kabul edilmemekle birlikte, ısrarla üzerine gidilmemesi de bu dönemin realitesini oluşturmuştur.

ABD, 1980 yılı itibarıyla kişi ve mal hareketliliğine bir sınırın getirilmediği, birleşik bir Kudüs şehrinde yana olmuştur. Bu bağlamda işgal topraklarından çekilmenin, Kudüs sorununda da otomatik bir düzelmeyi beraberinde getireceğini düşünmüş, üç dinin kutsal mekanı olan Kudüs'ün işgal altında olmasını toplumlar arasındaki gerilimi arttıran bir unsur olarak görmüştür.⁹⁰² Bu paralelde de Kudüs'ün idaresi konusunda Cenevre Konvansiyonu'nun 'Savaş Zamanında Sivillerin Korunması' ile ilgili 27. maddesini standart olarak kabul ettiğini ve Doğu Kudüs'ü BM 242 sayılı kararına göre işgal edilmiş toprak addettiğini açıklamıştır.⁹⁰³ BM de, Genel Kurul 36/120 sayılı kararıyla (1981)⁹⁰⁴ İsrail'in Kudüs dahil olmak üzere işgal ettiği topraklardan çekilmesini talep ederek, Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak kabul eden düzenlemeyi reddetmiştir. Kudüs'ün statüsünü değiştirmeye yönelik tüm idari ve hukuki uygulamalar geçersiz ve hükümsüz kabul

⁸⁹⁶ Karen Armstrong, **A History of Jerusalem: One City, Three Faiths**, London: Harper Collins Publishers, 1997, s. 403.

⁸⁹⁷ **The Jerusalem Post** (18, 20 August 1980).

⁸⁹⁸ **Ruling Palestine**, s. 124.

⁸⁹⁹ UN/SC/RES/478 (1980).

⁹⁰⁰ Aronson, **Creating Facts**, s. 137-138.

⁹⁰¹ Khouri, s. 419.

⁹⁰² **Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**, s. 22-23, 31.

⁹⁰³ Alfred Atherton, "Arabs, Israelis and America", **Foreign Affairs**, LXII, No. 5, Summer 1984, s. 1199.

⁹⁰⁴ UN/RES/36/120 (1981).

edilmiştir. Genel Kurul 36/147 sayılı kararıyla (1981)⁹⁰⁵ 36/120 sayılı karardaki hükümlere ek olarak İsrail'in Kudüs'te tarihi, kültürel ve dini mekanlarda yaptığı kazıları kınamıştır.

Başkan Regan 1982 yılında İsrail-Filistin çatışması bağlamında ileri sürdüğü Reagan Planı'nda Kudüs'ün nihai statüsünün görüşmeler yoluyla karar verilmesine vurgu yaparken,⁹⁰⁶ İsrail, Reagan Planı'nda geçen Doğu Kudüs'teki Filistinlilerin şehrin geleceğiyle ilgili oy kullanma önerisine, Kudüs'te idari egemenliğe alternatif olacak bir yönetimi ortaya çıkarabileceği için itiraz etmiştir.⁹⁰⁷ Reagan Planı'nı desteklemesine rağmen Muhalefet lideri Shimon Peres ve İşçi Partisi de Kudüs'ten tavize yanaşmamıştır.⁹⁰⁸ 1967 Savaşı'ndan sonraki süreç dikkate alındığında, Kudüs'ün hem dini hem de siyasi bakımdan gittikçe taviz verilemez bir konuma taşındığı görülmektedir.

Kudüs'ün 'Büyük Kudüs', 'Metropolitan Kudüs' aşamasına geçmesi ise 1983 yılında başlamıştır. Bu genişleme projesi Kuzeybatı yönünde 5 veya 6, Kuzeydoğu yönünde 6 veya 7, Doğu yönünde 5 veya 6, Güney yönünde 9 veya 10 yerleşim yerinin kurulmasını kapsamıştır.⁹⁰⁹ Ancak Begin hükümetinin Kudüs ile ilgili yapılması zorunlu olarak açıkladığı yerleşim programlarının tamamı ekonomik ve siyasi yetersizlikler nedeniyle uygulanamamıştır. İntifada hareketinin de programın uygulanmasına ket vurduğu bir diğer tespittir. Bu dönemde Kudüs ile ilgili siyonist düşünce bakımından 1967 yılından sonra en olumsuz olay ise, Kudüs'ün Yahudi nüfusunda 6.333 yerleşmeye karşı, 8.261 taşınmanın gerçekleşmesi olmuştur.⁹¹⁰ 1983 yılına kadar Kudüs'te Filistinlilerin yerleşimine ilişkin bir imar planı yapılmamış ve buraların genişlemesine izin verilmemiştir. Ancak 1983 yılı sonrasında Filistinliler için geniş kapsamlı olmayacak ve idarenin tasarrufu doğrultusunda iskana imkan veren konut projeleri başlatılmıştır. Bu projelerde Filistinliler, Yahudi toplumundan tamamen ayrı düşünülmüştür.⁹¹¹

Bu kapsamda 1984 yılında yapılan planlama dahilinde, şehrin kuzeyinde 12.000 konutluk alan tahsisi yapılmış, ancak 1980 sonlarında Likud'un etkisindeki bakanlar projeyi

---

⁹⁰⁵ UN/RES/36/147 (1981).

⁹⁰⁶ Harms, s. 138.

⁹⁰⁷ **Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**, s. 108.

⁹⁰⁸ Avishai, s. 345.

⁹⁰⁹ **Ruling Palestine**, s. 134.

⁹¹⁰ **The Jerusalem Post** (19 December 1980).

⁹¹¹ **Ruling Palestine**, s. 127.

onaylamadığı için yapı izni verilmemiştir.⁹¹² Uygulamaları tamamlayacak şekilde 1984 yılında hükümet programında Kudüs'ün İsrail'in ebedi başkenti olarak İsrail egemenliğinde bölünmez bir şehir olduğu tekrar vurgulanmıştır.⁹¹³ İsrail'in tutumu karşısında BM, aldığı kararlarda daha önceki kararlardaki hususları tekrarlamamanın ötesine gidememiştir.⁹¹⁴ İsrail'in Kudüs'te Filistinlilere yaklaşımı çerçevesinde, uzun vadede Kudüs'ün tamamen bir Yahudi şehrine dönüştürülmesi beklentisi içinde olduğu açıkça gözlenebilir hale gelmiştir.

Kudüs'te İntifada diğer işgal bölgelerine kıyasla daha az hissedilmiştir. Ancak İntifada Kudüs'te tekrar Doğu Kudüs, Batı Kudüs şeklindeki ayrımı belirginleştirmiştir. Araplar ve Yahudiler birbirlerinin kesimine giremez hale gelmişler, İsrail açısından Doğu Kudüs tekrar düşman toprağı olmuştur.⁹¹⁵ Bu kapsamda İsrail, Kudüs'teki Filistinli öğretmenlerin öğrencileriyle siyasi içerikli konuşmalar yapmalarını yasaklamasına varan güvenlik uygulamalarına başvurmuştur.⁹¹⁶ İsrail Kudüs'te Filistinlilerle entegrasyonu hedeflemediği için düşman ayrımının kolaylıkla belirgin hale geldiği tespiti yapılabilir.

İntifada sürecinde Kudüs'ün geleceğini etkileyecek ve hakimiyeti güçlendirecek yasal düzenlemelere devam edilmiştir. Kudüs Geliştirme Otoritesi Kanunu (1988) ile İsrail'in Kudüs üzerindeki hak iddiası genişletilmiştir. Bu kanunla ekonomik gelişme de dahil olmak üzere Kudüs'te gelişmenin önünü açacak çeşitli alanları kapsayan bir otoritenin kurulması sağlanmıştır. Bir çeşit Kudüs Kalkınma Ajansı olarak görev yapacak bu otoritenin bir başka rolü de tüm bakanlıklar ve kurumları ile ulusal kuruluşların Kudüs'te yoğunlaşmasını sağlamak olmuştur.⁹¹⁷ 1988 yılı hükümet programı da, Kudüs'e ilişkin düzenlemelerin önünü açacak şekilde, Kudüs'ün ebedi başkent olduğunu ve İsrail egemenliği altında bölünmez bir şehir olduğunu tekrarlamıştır.⁹¹⁸

BM, Genel Kurul 43/54 sayılı kararıyla (1988) İsrail'in Kudüs'ün ilhakına ilişkin kabul ettiği yasanın üye devletlerce tanınmaması ve Kudüs'te diplomatik misyon bulunduran devletlerin misyonlarını geri çekmeleri için çağrı yapmıştır. 43/58 (1988),

---

⁹¹² Roger Friedland, s. 199.

⁹¹³ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/1+Basic+Policy+Guidelines+of+the+Government-s+Prog.htm> E.T. 08.03.2010.

⁹¹⁴ UN/RES/40/161 (1985), UN/RES/40/168 (1985), UN/RES/42/160 (1987), UN/RES/42/209 (1987).

⁹¹⁵ Armstrong, s. 416.

⁹¹⁶ Roger Friedland, s. 185.

⁹¹⁷ **Ruling Palestine**, s. 55.

⁹¹⁸ <http://www.mfa.gov.il/NR/exeres/4BAD2ACB-84C3-463D-ADAF-011E353F95D9.htm> E.T. 08.03.2010.

43/176 (1988), 44/40 sayılı kararı (1989) ve 44/48 (1989) sayılı kararlar daha önceki kararlardaki hükümlerin tekrarı niteliğinde olmanın ötesine gidememiştir.⁹¹⁹

Kudüs'te 1967 yılı sonrasındaki 30 yıl içinde 64.880 konut inşa edilmiş, ancak bunların sadece 8.800'ü Filistinlilere tahsis edilmiş, ayrıca eski Arap mahallelerinde herhangi bir iyileştirme ve inşaa faaliyeti yürütülmemiştir.⁹²⁰ Bu uygulama bile tek başına, İsrail'in Kudüs'ün kendi egmenliğı altında kalmasını sağlamak amacıyla, şehir üzerinde başkasının hak sahibi olmamasını sağlayacak düzenleme ve uygulamalar yaptığını, şehrin geleceğine dair uluslararası bir çözümü kabul etmediğini kanıtlamaktadır.

Soğuk Savaş döneminde İsrail'in Kudüs politikasının; şehre sembolik anlam kazandırılması, Yahudiler için milli ülkü konumuna getirilmesi, ileriye dönük projeksiyonda Kudüs'ün vazgeçilmezliğinin temel alınması, ilhak konusunda tereddüt gösterilmemesi, şehrin dini karakterinin İsrail-Filistin çatışmasını devamlı kılacak şekilde ön planda tutulması, yasal düzenlemelerle genişlemeye süreklilik kazandırılması, Kudüs'ün *corpus separatum* statüsünün bozularak bir İsrail şehrine dönüştürülmeye çalışılması, şehrin Yahudileşmesinin bir güvenlik gereğı olarak görülmesi, Arap/Filistinli yerleşiklerin Yahudi kesiminden izole edilmesi ve bürokratik zorluklarla şehirde kalmalarının zorlaştırılması, şehirle Yahudi geçmişi arkeolojik olarak ilişkilendirilerek aidiyet tartışmasının Yahudiler lehine çevrilmesi, çatışmanın devamlılığının hareket alanı ve kolaylığı olarak yorumlanması ve uluslararası toplumun yaptırım üretmeyen tutumunun siyasi beklentilerin ilerletilmesi için kullanılması unsurlarını esas almıştır. Kudüs, Yahudi siyasi ülküsünün sembolü haline getirilerek ötekileştirme üzerinden yürütülen çatışmada hem katalizör hem de bileşen olması sağlanmıştır. Böylece güvenlik politikası ile arasındaki ilişkinin sürekliliğı korunmuştur.

---

⁹¹⁹ UN/RES/43/54 (1988), UN/RES/43/58 (1988), UN/RES/43/176 (1988), UN/RES/44/40 (1989), UN/RES/44/48 (1989).

⁹²⁰ Armstrong, s. 418.

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE İSRAİL'İN FİLİSTİNLİLERE YÖNELİK GÜVENLİK POLİTİKASINA ETKİ EDEN BİLEŞENLER

1. İsrail'in Güvenlik Politikasının Süreçlere Etkisi

1.1. Oslo: Barış ve Çatışma

1.1.1. Oslo Öncesinde İsrail'in Güvenlik Anlayışı ve Uygulamaları

İki kutuplu dünya düzeninin ortadan kalkmasıyla farklılaşan güvenlik tehdidi değerlendirmesine paralel olarak, İsrail ordu yapılanması da daha küçük ancak daha etkin bir güç anlayışıyla şekillenmeye başlamıştır. Tehditlerdeki dönüşüm ve İntifada deneyimi, İsrail için ilk yapısal değişimi, Cephe Gerisi Komutanlığı'nın kurulması şeklinde ortaya çıkarmıştır.⁹²¹ Bu yeni kurum İsrail'in çatışma beklentisinin dış cepheden gelecek saldırılardan, iç çatışmaya kaydığının da bir göstergesi olmuştur.

Bu yeni dönemde, İsrail genel güvenlik politikasında Suriye, Ürdün ve Filistinlilerle siyasi bir anlaşmaya varmanın, işgal altındaki toprakların sağlayacağı stratejik değer kadar önemli olacağı yönünde bir düşünce belirginleşmeye başlamıştır. Bu değişim, İsrail toplumunun sürekli savaş durumunda yaşamaktan yorulduğu ve bitmeyen bir savaş için sürekli hazırlık motivasyonunda düşme yaşandığı kabulüyle de ilişkilidir.⁹²² Ancak diğer taraftan İsrail'in sınır güvenliğini barış üzerinden tanımlamaya başlaması, içte İntifada'nın oluşturduğu güvensizlik ortamı üzerinde yoğunlaşmayı sağlayacak bir taktik işlevini de görmüştür.

İsrail'in stratejik değerlerinin değişime uğradığı dönemde, Hamas'ın el-Fetih ve Filistin Kurtuluş Örgütü karşısında güçlenerek İsrail güvenlik kurumları karşına yapılanmış bir örgüt olarak çıktığı da vurgulanmalıdır. Hamas'ın İsrail'e karşı yürüttüğü eylemlerle Filistin halkını kazanmaya başlaması, İsrail'in güvenlik politikasının kırılmasını arttıran yeni bir tehdit değerlendirmesi olarak ortaya çıkmıştır.⁹²³

---

⁹²¹ Cohen, s. 86.

⁹²² Peri, s. 52-53.

⁹²³ Jonathan Schanzer, **Hamas vs. Fatah**, New York: Palgrave MacMillan, 2006, s. 33-35.

Bu tespitler doğrultusunda Yitzhak Shamir hükümeti 8 Haziran 1990'da açıkladığı programında; hükümetinin güvenliği geliştirmek, savaşı önlemek ve tüm komşularıyla barış şartlarını iyileştirmek için ordunun güçlendirilerek caydırıcılığının arttırılacağına, teröre karşı güçlü bir cevabın geliştirileceğine, güvenlik güçlerinin toplumsal güvenliği temin için kararlılıkla hareket edeceğine ve FKÖ ile doğrudan veya dolaylı olarak görüşülmeyeceğine vurgu yapmıştır.⁹²⁴ Hükümet programı, Filistinlilere yönelik güvenlik politikasının, güç kullanımı yoluyla karşı tarafın davranışında değişiklik oluşturma esasına göre şekilleneceğine açıklık kazandırmıştır.

Devam eden İntifada sürecinde İsraililere karşı silahlı eylemlerin artması nedeniyle İsrail hükümeti, Arapların İsrail'e girişini engelleyen düzenli yasaklamaları ve eylemcilerin liderlerinin sürülmesi yöntemini güvenlik politikasının bileşenleri olarak benimsemiştir. İsrail'e giriş için yeni özel izinlerin alınması zorunlu kılınmıştır. Bu dönemde İsrail Merkez Bölge Komutanı Tümgeneral Danny Yatom, Filistinlilerin taş atma ve kitle gösterisi eylemlerinde azalmaya karşın, İsraililere karşı silah kullanma fiillerinde artışa dikkat çekmiş, bunu barış sürecinin kazançsız sona ermesi halinde yeni bir ayaklanmanın başlangıcı olarak değerlendirmiştir. Diğer taraftan ise, İsrail'in güvenliğini Batı Şeria ve Gazze'yi işgal altında tutarak sağlayamayacağı belirginleşmiştir.⁹²⁵ Bu gerçekliğe rağmen İsrail'in Filistinlilere karşı güvenlik politikasını barış üzerinden kurgulamaması ve çatışmacı yaklaşımını sürdürmesi, ideolojik çizgisi ve Filistinlilere yönelik ötekileştirici tutumunun yanı sıra, İntifada deneyimiyle de ilişkilendirilebilir.

ABD, 1990 yılı itibarıyla devam eden çatışma ortamında İsrail tezlerine yaklaşarak, FKÖ ile terörizmin tanımı ve İsrail'deki meşru hedefler konularında görüş ayrılığına düşmüş, 20 Haziran 1990'da Tel-Aviv'de İsraililere karşı düzenlenen saldırı sonrasında da FKÖ ile temasını kesmiştir.⁹²⁶ Başbakan Shamir'in konuya yaklaşımı ve ABD'nin İsrail'i destekleyen tutumu, İsrail-Filistin çatışmasının Soğuk Savaş sonrası dönemde de niteliğini kaybetmeden devam edeceğinin göstergesi olmuştur. Kudüs'te 8 Ekim 1990'da taraflar arasında yaşanan gerilimde 20 Filistinlinin ölmesi, 150'sinin de yaralanması bu tespitin ispatı olarak alınabilir. İsrail, ortaya çıkan durum üzerine Filistin direnişini kırmak için,

⁹²⁴ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/144+Guidelines+of+the+Government-s+Policy-+8+June.htm> E.T. 05.07.2010.

⁹²⁵ Elie Rekhess, "The West Bank and The Gaza Strip", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XV, 1991, s. 250, 268-269.

⁹²⁶ Fraser, s. 135.

1990 yılında ilk kez en geniş ölçekte kapalı bölge uygulaması yapmıştır.⁹²⁷ Aynı dönemde sıklıkla başvurulmuş sokağa çıkma yasağı yöntemi İsrail'e karşı direnç gösteren Filistinlilerin cezalandırılması amacıyla da kullanılmıştır. Ancak sokağa çıkma yasağı, Filistinlilerin sınır dışı edilmesi ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması uygulamaları, İsrail ile ABD arasında siyasi anlaşmazlığa neden olmuştur.⁹²⁸

İsrail uygulamaları karşısında BM de, Genel Kurul 45/69 (1990) sayılı kararıyla⁹²⁹ Cenevre Konvansiyonu'nun Savaş Zamanında Sivillerin Korunması hükümlerinin İsrail işgali altındaki topraklarda uygulanabileceğini teyit etmiş, Harem-i Şerif'te meydana gelen şiddet olaylarında Filistinlilerin ölümüne ve yaralanmasına neden olan İsrail önlemlerine ve işgal altındaki topraklardaki Filistinlilerin uluslararası olarak korunmasına duyulan ihtiyaca vurgu yapmış ve savunmasız Filistinlilere İsrail ordusu ve yerleşimciler tarafından ateş açılması sonucu ölüm ve yaralanmalara sebebiyet verilmesini, Filistinlilerin dövülmesini ve kemiklerinin kırılmasını kınamıştır. BM Güvenlik Konseyi de, 672 (1990) sayılı kararıyla⁹³⁰ ölüm ve yaralanmayla sonuçlanan İsrail fiillerini kınamıştır. Genel Kurul 45/74 (1990) sayılı kararıyla⁹³¹ işgalin başlı başına bir insan hakları ihlali olduğunu onaylamış, İsrail'in bu ihlallerinin savaş suçu olduğunu ilan etmiş, Cenevre Konvansiyonu'nun Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına ilişkin hükümlerini devamlı ve ısrarlı ihlalini, Filistinlilerin evlerinin yıkılması - kolektif ceza - idari gözaltı - kötü muamele - işkence uygulamalarını ve 'demir yumruk' politikasını kınamıştır. 45/83 (1990) sayılı kararla⁹³² İsrail'in bölgedeki çatışmanın tırmanmasına ve yayılmasına ilişkin politikalarını izlediğini vurgulamış, Güvenlik Konseyi'nin 680 (1990) sayılı kararıyla⁹³³ da İsrail'in işgal altındaki topraklarda Filistinli sivilleri sınır dışı etme uygulamasına yeniden başladığına dikkat çekmiştir. BM, Soğuk Savaş sonrasındaki kararlarıyla da İsrail güvenlik uygulamalarını ve sonuçlarını delillendiren tespitler yapmayı sürdürmüştür.

16 Ocak 1991'de koalisyon güçlerinin müdahalesiyle başlayan Körfez Savaşı, sorunu avantaja çeviren yaklaşımı da beraberinde getirmiştir. Hem savaş durumu şartlarını hem de Filistin tarafının Irak'ı desteklemesinin meydana getirdiği itibar kaybını kullanan

⁹²⁷ Mark Levine, **Impossible Peace: Israel/Palestine Since 1987**, London: Zed Books, 2009, s. 81.

⁹²⁸ Reich, **A Brief History of Israel**, s. 160.

⁹²⁹ UN/RES/45/69 (1990).

⁹³⁰ UN/SC/RES/672 (1990).

⁹³¹ UN/RES/45/74 (1990).

⁹³² UN/RES/45/83 (1990).

⁹³³ UN/SC/RES/680 (1990).

İsrail, Batı Şeria ve Gazze’de 41 gün sokağa çıkma yasağı uygulamıştır. Bu uygulamayla uzun süreli yasaklama safhasına geçiş yapılmıştır.⁹³⁴ Aynı paralelde, işgal topraklarında ev yıkımı yöntemine 1991 yılında daha yoğun olarak başvurulması, güvenlik uygulamalarındaki değişimin savaş şartlarına uydurulmasının ve savaş şartlarının avantajının kullanılmasının delili olmuştur.⁹³⁵ Bu tablo çerçevesinde Körfez Savaşı’ndan sonra İsrail güvenlik politikasında ‘saldırgan kapasite=caydırıcı güç’ denklemi devam etmiştir.⁹³⁶

Körfez Savaşı ile Irak’ın Kuveyt’i işgaliyle yaptığı hukuk ihlalinin cezalandırılması, Soğuk Savaşın bittiği dönemde ABD’yi benzer bir işgalin mekanı olan Filistin’de bir barış süreci başlatmaya zorlamıştır. Aksi durum, oluşturulmaya çalışılan yeni dünya düzeni projesinin ikna ediciliğinin, kırılma noktasını oluşturmuştur. Bu anlayışla çatışmanın devamlığına rağmen taraflar, amacı katılımcılar arasındaki sorunların tartışılabilmesi için açık bir ortam hazırlamak olan ve herhangi bir yaptırım bulunmayan Madrid Barış Konferansı’nda (30 Ekim 1991) bir araya getirilmiştir. Konferansın İsrail-Filistin ayağında, tarafların teröre karşı yürütecekleri müşterek mücadelenin, geniş tabanlı güvenlik ilişkilerinin temelini oluşturması hedeflenmiştir.⁹³⁷ Shamir açılış konuşmasında, Filistinlilerin terör ve şiddetten vazgeçmeleri için çağrıda bulunmuş ve FKÖ’nün İsrail’in yok edilmesi söyleminden vazgeçmesini istemiştir. İsrail, görüşmelerle Filistinlilere bırakılması düşünülen yerlerde teröristleri takip etme hakkını ön plana çıkarmış ve işgal topraklarından İsrail halkına gelebilecek her türlü saldırıyı önlemek için tedbir alma hakkına sahip olmak isteyen bir yaklaşım içinde olmuştur.⁹³⁸ İsrail’in görüşmelere bu tutumla başlaması, uluslararası aktörleri çatışmanın en kronik sorunuyla yüzyüze getirerek, Filistin tarafına baskı yapılmasını sağlamayı amaçlayan yaklaşımını da açığa çıkarmıştır.

İsrail güvenlik politikası açısından savaş dışında diğer bir önemli gelişme de; Hamas’ın 1991’de İzzettin el-Kasım Tugayı adıyla askeri bir kanat kurarak, ilk defa Aralık ayında İsraili sivillere saldırması ve diğer eylem gruplarını da bu yönetime teşvik etmesi olmuştur. Hamas’ın silahlı direnişi İsrail karşısında zafer kazanılana kadar gerekli görmesi,

⁹³⁴ Adam Hanieh, “The Politics of Curfew in The Occupied Territories”, **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**, Ed. Joel Beinin, Rebecca L. Stein, California: Stanford University Press, 2006, s. 327-328.

⁹³⁵ Jeff Halper, **An Israeli in Palestine**, London: Pluto Press, 2008, s. 275.

⁹³⁶ Efraim Inbar, Elie Rekhess, “Israel”, **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVI, 1992, s. 516.

⁹³⁷ Sven Behrendt, **The Secret Israeli-Palestinian Negotiations in Oslo**, New York: Routledge, 2007, s. 43, 100.

⁹³⁸ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Archive/Peace%20Process/1991/ADDRESS%20BY%20MR%20YITZHAK%20SHAMIR%20-%2031-Oct-91> E.T. 20.07.2010.

Filistin mücadelesinin yeni güçlü temsilcisi olmasını sağlamıştır.⁹³⁹ Bu durum, çatışmanın sürekliliğine neden olduğu için, İsrail açısından barış sürecinin anlamsızlaştığı ve FKÖ ile barış yapılmasının gerçekçiliğinin kalmadığı bir tabloyu da beraberinde getirmiştir.

Hamas'ın tehdit değerlendirmesinde el-Fetih ve FKÖ'nün önüne geçmesi bir yandan güvenlik önlemlerinin caydırıcılık ve cezalandırıcılık işlevini ön plana çıkarmış, diğer yandan da saha hakimiyetini kaçınılmaz kılmıştır. Böylece İsrail, bölge kapatma uygulamasını, bir geçiş sistemi ile entegre ederek, saha kontrolünü arttırmak için bir güvenlik bileşeni olarak benimsemiştir. Bu geçiş sistemi Filistin bölgesindeki Filistinlilerin özel geçiş izinleri almasını gerektiren bir prosedürü içermiş, genel geçiş izinleri 1991 yılı itibarıyla her sefere mahsus alınması gereken özel geçiş iznine dönüştürülmüştür. Bu politika paralelinde İsrail Polisi geçiş izni olmayan Filistinliler üzerinde odaklanarak yüksek para cezaları kesmiştir.⁹⁴⁰ Bu yaklaşım saha hakimiyetini, güvenlik politikasının bileşeni konumundan politikanın hedefi konumuna taşımıştır.

İsrail'in güvenlik uygulamaları karşısında BM, Genel Kurul 46/82 sayılı kararıyla (1991)⁹⁴¹ Ortadoğu'da barışın Filistin halkının temsilcisi olan FKÖ de dahil olmak üzere, çatışan tarafların eşit katılımı olmadan sağlanamayacağına vurgu yapmıştır. BM Güvenlik Konseyi de 694 (1991)⁹⁴² sayılı kararıyla İsrail'in Filistinlileri sınır dışı etme uygulamasının Cenevre Konvansiyonu'na aykırı olduğunu ilan etmiş, sınır dışı edilenlerin güvenli ve acil geri dönüşünün teminini istemiştir.

Filistinli örgütlerin eylemlerinden hareketle, daha sonra başbakan olacak Knesset Dışişleri ve Savunma Komitesi Üyesi Yitzhak Rabin, güvenliğin barış yoluyla başarılacağından ziyade, güvenliğin barıştan öncelikli olduğu görüşünde ısrarcı olmuştur. Böylece ortaya çıkan 'tüm hususların İsrail'in güvenliği penceresinden görülmesi' ilkesi Madrid Barış Konferansı ve sonrasında güvenlik politikasının rotasını belirlemiştir. Politika oluşturma sürecinde etkin olan bir diğer unsur da, Filistin eylemlerinde meydana gelen sayısal değişim olmuştur.⁹⁴³ İsrail-Filistin çatışması bağlamında 1990'da 65.944 olan olay

---

⁹³⁹ Schanzer, s. 37, 41.

⁹⁴⁰ Amira Hass, "Israel's Closure Policy: An Ineffective Strategy of Containment and Repression", **Journal of Palestine Studies**, XXXI, Number 3, Spring 2002, s. 6-7.

⁹⁴¹ UN/RES/46/82 (1991).

⁹⁴² UN/SC/RES/694 (1991).

⁹⁴³ Elie Rekhess, "The West Bank and The Gaza Strip", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XV, 1991, s. 250, 269-270.

sayısının 1992 yılında 24.882'ye düşmesi İntifada'nın etkisinin azalmaya başlamasının bir göstergesi olurken, direniş eylemlerinde azalma görülmesine rağmen 1990'da 168, 1991'de 297 olan İsrail güvenlik güçlerine karşı silah kullanılması eylemi 1992 yılında 508'e yükselmiştir. Bu durumun karşı dengesi olarak da İsrail güvenlik güçlerinin silah kullanması 1991'de 80 olan Filistinli kaybını 1992'de 120'ye çıkarmıştır.⁹⁴⁴ Bu tablo, İsrail'in güvensizlik duygusunun güç kullanımıyla, dolayısıyla da silah kullanımıyla doğru orantılı olduğunu görünür kılmıştır.

Madrid Konferansı sonrasında, durakladıktan sonra artış gösteren Filistinli örgütlerin eylemlerine yönelik olarak Başbakan Yitzhak Shamir, 1992 yılının ilk yarısında eylemcilerin liderlerini sınır dışı ederek karşı dengeyi oluşturmaya çalışmıştır. Savunma Bakanı Moshe Arens de İsrail politikasına destek sağlamak için barış isteyen devletleri İsrail'in 'terörle mücadele politikasına' destek olmaya çağırmıştır. Bu dönemde İsrail iç siyasetinde Duvdevan ve Shimshon birimlerinin Filistinlilere yönelik sert uygulamaları tartışma konusu olmuştur. Tartışmalar sonunda güvenlik birimlerinin silah kullanma talimatına, tutuklamadan kaçmaya kalkan Arapların vurulması ve silah taşıyan Filistinlilerin ikaz edilmeden vurulması ifadeleri eklenmiştir.⁹⁴⁵ İsraili akademisyen Uri Ben-Eliezer, İsrail'de barışa yönelik çalışmalarıyla tanınan B'Tselem'in tespitlerine göre, Duvdevan ve Shimshon birimlerinin 1988-1992 yılları arasında 28'i arananlar listesinde olmak üzere 86 Filistinliyi öldürdüğünü, bunlardan 27'sinin silahlı olduğunu, 21'inin de kaçarken vurulduğunu, ayrıca yakın mesafeden ölümcül bölgelerden ve birden fazla atışla öldürüldüğünü aktararak, bu birimlerin tasfiye görevini keyfi bir şekilde yerine getirdiklerini ileri sürmektedir.⁹⁴⁶ İsrail'in saha hakimiyeti yaklaşımıyla birlikte düşünüldüğünde, bu birimlerin benimsedikleri operasyon şekliyle, Filistinli örgütler arasında korku ve endişe yaratarak eylem sahalarını daraltmayı amaçladıkları açıklık kazanmaktadır.

Filistinlilerle çatışmaların saldırı-misilleme dengesinde devam ettiği bir dönemde iktidara gelen (13 Temmuz 1992) Yitzhak Rabin, İsrail'in askeri gücünü önemsemekle birlikte, asıl gücü ekonomiyle ilişkilendirmiş, ekonomik ve askeri gücü madalyonun iki yüzü olarak kabul etmiştir. Ekonomik yönden güçlü bir İsrail'in siyaseten de güçlü olacağı

⁹⁴⁴ Elie Rekhess, "The West Bank and The Gaza Strip", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVI, 1992, s. 302.

⁹⁴⁵ Rekhess, s. 287.

⁹⁴⁶ Uri Ben-Eliezer, "Post Modern Armies and The Question of Peace and War: The Israeli Defence Forces in The New Times", **International Journal of Middle East Studies**, XXXVI, No. 1, February 2004, s. 57.

ve güvenlik sorunlarıyla daha az karşı karşıya kalacağı varsayımından hareket etmiştir.⁹⁴⁷ Rabin, barışı uzun vadeli ve riskli kabul etmekle birlikte, başarılması gereken bir amaç olduğuna vurgu yapmış, bu amaç için de Madrid Barış Konferansı çerçevesinin kullanılmasını savunmuştur. Dışişleri Bakanı Shimon Peres'in de aynı görüşü benimsemesinden sonra, güvenlik politikalarını belirleyen sürecin iki farklı kanaldan yürütülmesine karar verilmiştir.⁹⁴⁸

Bu düşünce kapsamında Rabin hükümeti 13 Temmuz 1992'de açıklanan programıyla hedefini; ulusal ve kişisel güvenlik ile barışın sağlanması ve savaşın önlenmesi olarak belirlemiştir. Bu hedef doğrultusunda hükümet, ordunun gücünü arttırarak caydırıcı kapasitesini ve herhangi bir tehdide karşı durma yeteneğini korumayı esas almış, tüm terör ve şiddet hareketlerine karşı güç kullanımı prensibiyle hareket edeceğine ve güvenlik güçlerinin düşmanca faaliyetleri en alt düzeye indirmek için çalışacağına da vurgu yapmıştır.⁹⁴⁹ Rabin düşünce tarzının da, güç kullanımını çözüm sayan genel yaklaşımdan uzaklaşmadığı resmi programla belirginleşmiştir.

Rabin politikasının bir diğer esası da, işgal altındaki topraklarda İsraililer ile Filistinlilerin fiziksel olarak ayrılmasının İsrail'in güvenlik duygusunu geliştireceği varsayımı olmuştur. Bu doğrultuda Rabin, Madrid Barış Konferansı çerçevesini, bu amacın gerçekleştirilmesi için kullanmak istemiştir. Rabin bu ayrımı Filistinlilerle imzalanacak anlaşmalar yoluyla yapmayı tercih etmiş, bunun mümkün olmaması halinde ise tek taraflı olarak gerçekleştirmeyi planlamıştır.⁹⁵⁰ Bu yaklaşımın bir diğer yansıması da, 25 Mart 1992'de kabul edilen 'Temel Yasa: İnsanlık Onuru ve Özgürlük'tür. Bu yasa, İsrail Devleti'ni Yahudi Devleti olarak tanımlayarak, 'güvenlik=ayrım' denklemi sabitlemiştir. Aynı düzenleme İsrail Devleti değerlerini, hayata ve mala müdahalenin bir istisnası olarak da belirlemiştir.⁹⁵¹ Böylece İsrail, Filistinlilerin neden olduğu güvenlik sorununu İsrail Devleti'nin değerleriyle tanımlayacak ve insan haklarının getirdiği bağlayıcılığı açacak bir aracı da meydana getirmiştir.

---

⁹⁴⁷ Ben-Ami, s. 208.

⁹⁴⁸ Shlaim, **The Iron Wall**, s. 503.

⁹⁴⁹ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/2+Basic+Policy+Guidelines+of+the+25th+Government-.htm> E.T. 05.07.2010.

⁹⁵⁰ Dennis Ross, **The Missing Peace: The Inside Story of The Fight For Middle East Peace**, New York: Farrar Straus and Giroux, 2004, s. 797.

⁹⁵¹ http://www.knesset.gov.il/laws/special/eng/basic3_eng.htm E.T. 04.07.2010.

Rabin, güvenlik için ayrımı esas almakla birlikte, Filistin direnişini yaşamsal tehdit olarak değerlendirmemiştir. Onun hassasiyeti, Knesset'te 13 Temmuz 1992'de yaptığı konuşmadan da anlaşılacağı gibi, güvenliği barışa tercih etmesidir.⁹⁵² Bu kabul doğrultusunda İsrail ordusunun görev anlayışı; güvenlik konularının İsrail'in egemenliği altında olmasını, İsrail güvenlik mekanizmasının Filistin kurumları, kişileri ve değerleri üzerinde konumlandırılmasını esas almıştır.⁹⁵³ Ötekileştirmenin ayrıma, ayrımın güvenlik politikasına dönüştüğü bu dönemde, Rabin seçilmeden önce el-Fetih eylemlerinin, Rabin seçildikten sonra da Hamas eylemlerinin çokluğu dikkat çekmektedir. Bu değişimin nedeni; Rabin'in Filistinlilerle anlaşmaya yakın tutumunun, FKÖ'yü de anlaşmaya yaklaştıracığı ve Filistin halkının kırmızı çizgilerinin aşılabacağına yönelik Hamas endişesi olmuştur. Bu kapsamda anlaşma ortamını ortadan kaldıracak eylemlere yönelmek, Hamas'ın karşı stratejisinin çerçevesini çizmiştir. Bu aşamadan sonra İsrail, güvenlik politikalarının odağına Hamas'ı yerleştirmeye başlamıştır. Bu bağlamda yürütülen güvenlik uygulamaları çerçevesinde İsrail'in Filistinli muhbirleri etkin olarak kullanmaya başladığı, Filistinli örgütlerin muhbirlik suçlamasıyla 1992 yılında 223 Filistinliyi öldürmesinden anlaşılmaktadır.⁹⁵⁴ Bu sonuç, İsrail'in Filistin direnişinin enerjisini kendi içinde tüketmesine yönelik güvenlik politikasına devam ettiğini de ispatlamıştır.

Bu uygulamaya ek olarak İsrail, sınır dışı etme uygulamasını güvenlik politikasının bir tamamlayıcısı olarak belirledikten sonra, Aralık 1992'de 1.600 Hamas ve İslami Cihad aktivistini tutuklamış, bunlardan 430'unu İsrail Yüksek Mahkemesi'nin onayıyla Lübnan sınırına transfer etmiştir. ABD ve Avrupa Topluluğu (AT)'nun İsrail'in sınır dışı ve sürgün uygulamalarını kınamaları karşısında Genel Kurmay Başkanı Ehud Barak, eylemlere karışmış Filistinlilerin sınır dışı edilmesinin, 'terörle mücadele' kapsamında olduğunun üzerinde durmuştur. Ancak militanların sınır dışı edilmesi, organize olmayan bir şekilde ferdi olarak İsraililere karşı bıçaklı saldırıların artmasına neden olmuştur. İsrail de, aranan Filistinlilerin sakladığından şüphelenilen evleri roket atışıyla vurmaya, güvenlik uygulamaları arasına almıştır.⁹⁵⁵ Bu uygulamanın devamı olarak 1992 yılında 193 ev de

---

⁹⁵² Makovsky, s. 111.

⁹⁵³ Ron, s. 132.

⁹⁵⁴ Elie Rekhess, "The West Bank and The Gaza Strip", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVI, 1992, s. 302-303.

⁹⁵⁵ Ali Jarbawi, Roger Heacock, "The Deportations and The Palestinian-Israeli Negotiations", **Journal of Palestine Studies**, XXII, Number 3, Spring 1993, s. 35; Barry Rubin, "The United States and The Middle East"; Ronny Bregman, Lawrence Freedman, "Europa and The Middle East", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVI, 1992, s. 18, 81.

cezalandırma amacıyla yıkılmıştır.⁹⁵⁶ Genel duruma itibarıyla, İntifada öncesinde işgal topraklarındaki Yahudilerin güvenliğini sağlamak için 10.000 askerin yeterli olması, ancak İntifada'nın getirdiği travmatik değişim ortamında bu sayının 180.000'e kadar çıkması⁹⁵⁷ Filistinliler üzerindeki baskının yanı sıra, İsrail'in güvenlik duygusundaki olumsuz değişimin de işareti olmuştur.

Çoğunluğu Hamas üyesi Filistinlilerin sınır dışı edilmesinden sonra, işgal topraklarında olayların artması üzerine yoğunlaşan güvenlik uygulamaları sırasında, silah kullanma talimatı esnetilmiş ve silah kullanımı olağan güvenlik uygulaması haline getirilmiştir. Bu uygulamaların büyük çoğunluğu Gazze'de gerçekleştirilmiştir. İsrail Dışişleri Bakanı Peres, artan olayları Filistinlilerin barış sürecini sabotajı olarak değerlendirmiş, Bayındırlık Bakanı Binyamin Ben Eliezer ortaya çıkan durumun İsrail'in güvenlik duygusunda kayba neden olabileceğini ifade etmiştir. Güvenlik duygusunu güçlendirmek için yol kapama uygulaması, şehirlerarası seyahatin kontrol altında tutulması ve izinsiz çalışan Filistinli işçilerin denetimi üzerinde yoğunlaşmıştır. İsrail Polisi de, İsraililerin kendilerini koruyabilmeleri için silah edinmelerini teşvik etmiştir.⁹⁵⁸

Güvenlik duygusundaki azalma nedeniyle İsraili bazı bakanlar, işgal altındaki topraklardaki sınırların Filistinlilere kapatılmasını teklif etmiş, Rabin ise kapatmanın Filistinlilerin yaşam şartlarını daha kötüleştireceğinden daha radikalleştireceği düşüncesiyle karşı çıkmış, hatta 8.000 olan Filistinli işçi vizesinin 40.000'e yükseltilmesini içeren bir programın talimatını vermiştir. Ancak diğer taraftan, Rabin Gazze'den İsrail'e gelecek Filistinli işçi sayısındaki azalmanın İsraililere karşı saldırı ihtimalini azaltacağını da göz önünde tutmuştur.⁹⁵⁹ Tüm bu güvenlik uygulamaları İsrail'in, Filistinlilerin güvenlik sorununa yol açtığını ve tehdit oluşturduğunu kabul ettiğini de tanımlı hale getirmiştir.

İsrail, 1992 yılında İntifada'yı sona erdirmek amacıyla özerklik anlaşması görüşmelerinin devam ettiği süreçte, içteki FKÖ ile Tunus'taki FKÖ'yü ayrıştırma politikası izlemiş ancak başarılı olamamıştır.⁹⁶⁰ FKÖ dışında bir otorite bulunmadığından ve görüşmeleri bloke edebilecek etkiye sahip olduğundan Rabin, Hamas'ın artan etkisi ve

---

⁹⁵⁶ Halper, s. 275.

⁹⁵⁷ Jimmy Carter, **Palestinian Peace Not Apartheid**, New York: Simon & Schuster, 2006, s. 175.

⁹⁵⁸ Elie Rekhess, "The West Bank and The Gaza Strip", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVII, 1993, s. 203-205.

⁹⁵⁹ Makovsky, s. 85, 88-89.

⁹⁶⁰ Yitzhak Rabin, **The Rabin Memoirs**, Berkeley: University of California Press, 1996, s. 357.

Hamas karşısında FKÖ'den başka bir gücün denge oluşturamayacağı düşüncesi doğrultusunda siyasi çözüme yönelmiştir.⁹⁶¹ Rabin'in kabullenmeci tavrına rağmen İşçi Partisi şahinleri ve Genel Kurmay Başkanı Ehud Barak, FKÖ'nün tanınması ile Batı Şeria'da ve Gazze'de Filistin silahlı polisinin kurulmasına şüpheyle yaklaşmışlardır.⁹⁶² Rabin'in FKÖ'yü kabullenerek güvenliği sağlamak için bir yol aramaya çalışması, İsrail'in sürdürdüğü güç kullanımı politikasını askıya aldığı anlamına gelmemiştir.

İsrail'in devam eden güvenlik uygulamaları karşısında BM, Genel Kurul 47/64 (1992) ve 47/69 (1992) sayılı kararlarıyla daha önceki kararları teyit ederek, İsrail'in kapattığı Filistinlilere ait eğitim ve mesleki kurumlarını açmasını bir daha da kapatmamasını istemiştir. 47/70 (1992) sayılı kararla İsrail'in kolektif cezalandırmaya başvurmasını, ev yıkmasını, mahkumlara kötü muamele ve işkence etmesini, tebdili kıyafet 'ölüm mangaları' (Duvdevan ve Shimshon'un kastedildiği anlaşılmaktadır) kullanmasını ve silahlı yerleşimcilerin Filistinlilere karşı giriştikleri şiddet hareketlerini kınamıştır. BM Güvenlik Konseyi de 799 (1992) sayılı kararıyla Filistinlilerin sınır dışı edilmesiyle ilgili hususları tekrarlamıştır.⁹⁶³ İsrail'in 1992 yılında Hamas üyelerini Lübnan'a sürmesine Moskova, Filistin yanlısı bir tepki vermeyerek İsrail uygulamalarına dolaylı destek vermiş, bunu İsrail'in barış sürecinden ayrılması olarak görmemiştir.⁹⁶⁴ Rusya, ayrıca ABD ile İsrail arasında imzalanan sürülen kişilerin bir yıl içinde geri dönmesini kapsayan anlaşmayı da desteleyerek, İsrail'in BM'de kınanarak yıpratılmasına da engel olmuştur. Genel anlamda Rabin'in iktidara gelmesinden sonra, ABD-İsrail ilişkileri İsrail güvenlik politikalarına bakış anlamında düzelmiş ve ABD İsrail'i yeniden stratejik ortak olarak tanımlamıştır.⁹⁶⁵

Güvenlik uygulamaları doğrultusunda 1992 yılı itibarıyla ortaya çıkan tablo, İsrail'in Batı Şeria ve Gazze'de devam eden düşük yoğunluklu çatışmayı, devletin varlığını tehdit eden temel güvenlik sorunundan ziyade, cari güvenlik sorunu olarak görme eğiliminde olduğu, ayrıca Filistinlilerin meşru haklarını gündemden uzak tutmak için de çatışmayı aşayış sorunu olarak yansıtmaya çalıştığı şeklinde tanımlanabilmesini kolaylaştırmıştır.

---

⁹⁶¹ Oren, s. 81.

⁹⁶² Shlaim, **The Iron Wall**, s. 516.

⁹⁶³ UN/RES/47/64 (1992); UN/RES/47/69 (1992); UN/RES/47/70 (1992); UN/SC/RES/799 (1992).

⁹⁶⁴ Robert O. Freedman, "Israeli-Russian Relations Since The Collapse of The Soviet Union", **The Middle East Journal**, IL, Number 2, Spring 1995, s. 240.

⁹⁶⁵ Ali Kılıçarslan Topuz, "Rusya-İsrail İlişkileri", **Avrasya Dosyası**, V, Sayı 1, İlkbahar 1999, s. 125; Barry Rubin, "The United States and The Middle East", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVI, 1992, s. 19.

1993 yılına gelindiğinde ise, Filistinli yaralı sayısının 18.000'e ve yıllık ortalama sorgulanan Filistinli sayısının da 5.000'e ulaşması, şiddet dozunun yükseldiğinin göstergesi olmuştur.⁹⁶⁶ Rabin, Mart 1993'te artan şiddet olaylarının faillerinin İsrail'e geçişini engellemek için bölge kapatma ve eylemcilerin liderlerinin sınır dışı edilmesi uygulamasına ağırlık vermiştir.⁹⁶⁷ Şiddetin arttığı bu ortamda İsrail-Filistin çatışması bağlamında ilk intihar saldırısı 16 Nisan 1993'te Ürdün Vadisi'ndeki Mechola yerleşim yeri yakınında meydana gelmiştir.⁹⁶⁸ Devamında gerçekleşen saldırılar bağlamında, İsraili akademisyen Rueven Paz'ın İsrail'e karşı girişilen intihar saldırılarının düşünsel motivasyonu 'İslamcı', eylemcileri de 'radikal gruplar' olarak tanımlamasından⁹⁶⁹ da anlaşılacağı gibi, bu dönemden itibaren İsrail güvenlik politikasının dini motivasyonlarla ve milliyetçi duygularla mücadele üzerine yoğunlaştığı sonucuna ulaşılmaktadır.

İsrail'in güvenlik kaygısının yüksek olmasına rağmen ABD Başkanı Bill Clinton sınır dışı edilen Filistinlilerin geri dönüşü için İsrail'in taviz vermesini istemiştir.⁹⁷⁰ Resmi söylemlerde açıklıkla ortaya konmamakla birlikte, Rus basınının Mart 1993 itibarıyla Rusya ve İsrail'i İslami köktencilik yayılmasını önlemeye çalışan iki müttefik olarak tanımladığı görülmektedir.⁹⁷¹ ABD'nin yaklaşımı Soğuk Savaş sonrası yeni dünya düzenini kurma çabasıyla açıklanmaya uygunluk göstermektedir. Rusya'nın yaklaşımı ise, bölgede artık ABD ile rekabet edecek gücünü kaybetmesiyle, ekonomik yardıma ihtiyaç duymasıyla ve Filistinli örgütlerin Soğuk Savaş bağlamında desteklenmesini gerektiren şartların ortadan kalkmasıyla açıklanabilir.

İntifada'nın başlangıcında 'demir yumruk' politikasıyla çözümü arayan Rabin, İntifada'dan 5 yıl sonra İsrail'in Filistinlilerle olan güvenlik sorununu askeri yöntemlerle çözülemeyeceğine inanan, sorunun kökünde işgalin yer aldığını kabul eden, siyasi bir çözümü amaçlayan bir anlayışı politikasına taşımış ve tam özerkliği model olarak benimsemiştir.⁹⁷²

⁹⁶⁶ Marc H. Ellis, **Israel and Palestine: Out of Ashes**, London: Pluto Press, 2002, s. 63-64; Ron, s. 156.

⁹⁶⁷ Rabin, **The Rabin Memoirs**, s. 358.

⁹⁶⁸ Nachman Tal, "Suicide Attacks: Israel and Islamic Terrorism", **Tel-Aviv University Jaffa Center For Strategic Studies**, V, No.1, June 2002, <http://www.tau.ac.il/jcss/sa/v5n1p6Tal.html> E.T. 02.07.2010.

⁹⁶⁹ Reuven Paz, "The Islamic Legitimacy of Palestine Suicide Terrorism", **Countering Suicide Terrorism: An International Conference Paper**, Herzliya: International Policy Institute For Counter-Terrorism Press, 2001, s. 62-64.

⁹⁷⁰ Barry Rubin, "The United States and The Middle East", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVII, 1993, s. 21.

⁹⁷¹ Richard K. Herrmann, "Russian Policy in The Middle East: Strategic Change and Tactical Contradictions", **The Middle East Journal**, III, Number 3, Summer 1994, s. 465.

⁹⁷² Laqueur, **The Israeli-Arab Reader**, s. 403-407.

1.1.2. Barış Sürecinde Çatışmanın Karakteri

1.1.2.1. Çatışmanın Niteliğinde Farklılaşma

Rabin'in çözümü siyasi olarak arama çabası ve uluslararası konjonktürün etkisiyle, Madrid Barış Konferansında görüş birliğine varılamayan konular, İsrail ve Filistin tarafları arasında 8 ay süren gizli görüşmelerle ele alınmıştır. Sonucunda da 9-10 Eylül 1993 tarihlerinde Norveç'in başkenti Oslo'da İsrail ile Filistin tarafları arasında, Oslo Anlaşmaları⁹⁷³ adıyla bir tanıma ve ortak eylem anlaşması gerçekleştirilmiştir. Bu anlaşmalara göre FKÖ, İsrail Devleti'in varlığını tanımış, şiddet eylemlerinden vazgeçtiğini ve barış sürecine zarar verecek eylemlerde bulunmayacağını ilan etmiştir. İsrail de bu mutabakattan sonra, 1986'da çıkarttığı FKÖ ile teması yasa dışı sayan düzenlemeyi geçersiz kılmış ve FKÖ'nün Filistinlilerin yasal temsilcisi olduğunu kabul etmiştir. Bu süreçte İsrail'de sağ kesim ise, Yahudilere Filistinlilerin saldırılarının devam etmesini, Araplara taviz verilmemesi için yeterli kanıt olarak görmüştür.⁹⁷⁴ Oslo Anlaşmaları'nın İsrail'in ordusunu nereye konuşlandıracağına karar vermesi imkanı tanıdığı, konuşlu bulunduğu yerlerde kendi metodlarına göre yönetimi sağlamasını esas aldığı ve Gazze haricinde ordunun tümüyle çekilmesinden bahsetmediği tespiti de yapılmalıdır.⁹⁷⁵ Anlaşma şartları bağlamında Rabin, şiddet olaylarını siyasi yöntemlerle önleme düşüncesi konusunda aşama kaydetmiştir. Oslo Anlaşmaları'nın İsrail güvenlik politikaları açısından bir diğer avantajı da; Filistin Yönetimi'ni güvenlik sorunundan sorumlu tutabilmesi olmuştur. Anlaşmaya ilişkin bir diğer tespit de; FKÖ'nün Hamas'a tercih edilebilir konuma gelmesidir. Bu durum, FKÖ'nün direniş örgütü olarak rolünde aşınma meydana getirirken, Hamas'ın FKÖ karşısında güçlenmesini sağlayarak İsrail'in tehdit değerlendirmesindeki konumunu yukarıya taşıyan bir etki yaratmıştır.

Oslo Anlaşmaları'nın imzalandığı 13 Eylül 1993 tarihine kadar İntifada bağlamında meydana gelen çatışmalarda 160 İsrailli hayatını kaybederken, İsrail güvenlik uygulamaları sonucu 1.160-1.283 Filistinli ölmüş, 130.472'si yaralanmış, 481'i sınır dışı edilmiş, 22.088'i idari tutuklamaya maruz kalmış, 2.533 ev yıkılmış (1993'te yıkılan ev sayısı 130) veya mühürlenmiştir.⁹⁷⁶ Bu kayıplarla şekillenen Oslo sürecinde İsrail, FKÖ'yü ve Arafat'ı kabul

⁹⁷³ Anlaşma detayları için bkz. <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace%20Process/Guide%20to%20the%20Peace%20Process/Declaration%20of%20Principles> E.T. 10. 09. 2010.

⁹⁷⁴ Fraser, s. 141.

⁹⁷⁵ Carter, s. 176.

⁹⁷⁶ Baylis Thomas, s. 121; Halper, s. 275.

etmekle birlikte, görüşme ortağı olarak benimsememiştir. Buna ilişkin temel neden; Arafat'ın elde edeceği yeni güçle muhalif grupları ortadan kaldırarak, İsrail'in Filistin toplumunu parçalama politikasını bloke edebileceği düşüncesi olmuştur.⁹⁷⁷ Bu yaklaşım, İsrail'in Hamas'ı FKÖ'ye karşı denge unsuru olarak gördüğü ve çatıştırmak enerjilerini birbirlerine karşı tüketmelerini amaçlayan bir politikasına devam etmek istediği sonucuna ulaştırmaktadır.

Şiddet döngüsünün ve muhatap karmaşasının sürdüğü Oslo süreci ile birlikte, İsrail ordusunun güvenlik uygulamaları daha kompleks hale gelmiştir. Bir yandan anlaşmalar gereği Filistinli tutuklular salıverilirken, diğer taraftan tutuklamalara devam edilmiştir. Filistin bayraklarının sökülmemesi ve barış yanlısı Filistin gösterilerine müdahale edilmemesi için emir yayınlanmıştır. Bu süreçte İsrail askerlerinin yerleşimcileri gözaltına alma ve Yahudi yerleşim yerlerinde sokağa çıkma yasağı uygulamasına imkan veren emirler yayınlanmasına rağmen uygulama esnetilmiştir.⁹⁷⁸ Bu yaklaşım İsrail'in bu dönemdeki güvenlik anlayışını; Filistinliler üzerindeki baskının azaltılıp, eylemsizlik içinde olmalarının sağlanması olarak tanımlı hale getirmektedir.

Bu dönemle birlikte uygulamaya konan bir diğer yöntem de, İsrail'in Oslo sürecindeki güvenlik uygulamaları ve askeri operasyonlarından ABD'yi haberdar etmemeyi güvenlik politikasının bir bileşeni haline getirmesi olmuştur. Başkan Clinton'un "hiçbir İsrail hükümetinin kendilerini engelleriz düşüncesiyle haber vermediğini, bunda belki haklı olabilecekleri"⁹⁷⁹ ifadesi İsrail'in bu yöntemini açığa çıkarmaktadır. Bu tutumdan ABD'nin İsrail'in güvenlik operasyonlarına karışmak istemediği, müdahil olup da engel olamamak durumunu yaşamaktan çekindiği veya İsrail güvenlik operasyonlarının haklılığına önceden ikna olduğu neticesine de varılabilir.

Oslo Anlaşmaları'nın imzalanması İsrail'e Filistin tarafıyla yürüttüğü çatışmanın kriterlerini uluslararası hukuk standartlarından taraflar arasındaki anlaşma standartlarına indirgemesine de imkan sağlamıştır.⁹⁸⁰ Bunun anlamı; Filistinlilerin uluslararası aktörler bağlamında haklarının savunulması sürecinin, Filistinlilerin kendi haklarını yaptıkları

---

⁹⁷⁷ Ben-Ami, s. 211.

⁹⁷⁸ Susan Hattis Rolef, Elie Rekhess, "Israel", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVII, 1993, s. 432.

⁹⁷⁹ Makovsky, s. 126.

⁹⁸⁰ Ben-Ami, s. 215.

anlaşmalarla kendilerini savunacağı bir sürece dönüşmesi olmuştur. İsrail'in Filistinliler karşısındaki gücü dikkate alındığında, İsrail'in isteklerini anlaşma sonucu olarak Filistinlilere kabul ettirmesi kolaylaşmıştır. Böylece İsrail, çatışma halini siyasi hakların mücadelesi değil, iç güvenlik çerçevesinde bir asayiş sorunu olarak lanse etme imkanı bulmuştur. Ayrıca asayişin sağlanması için güç kullanılmasının dünya kamuoyunu fazla rahatsız etmeyeceğini de bir diğer hesap olarak belirginleşmiştir.

Bu doğrultuda sürecin her şart altında İsrail lehine sonuçlar üretmesini sağlamak amacıyla Rabin, "Oslo süreci yokmuş gibi terörle mücadele edeceğini, terör yokmuş gibi süreç için çaba göstereceğini"⁹⁸¹ belirten siyasal bir söylemle hareket etmiştir. Bu söylemin bir göstergesi olarak İsrail, daha önce terörist olarak nitelediği el-Fetih yöneticilerine uyguladığı seyahat kısıtlamasını kaldırmıştır. İsrail benimsediği bu esnek tutumla hem güvenlik operasyonlarını yapabileceği hem de güvenlik sorununun kaynağı olarak Filistinlileri göstermeye devam edebileceği bir ortam yakalamıştır. Bu söylem, uluslararası aktörlere karşı uygun bir manevra aracı da olmuştur.

İsrail, Oslo Anlaşmaları'nın uygulama safhasını, güvenlik işbirliğinin taviz için ön şart sayılmasında ısrar edilmesi ve Filistin politikaları üzerinde karar verme hakkına sahip olunması üzerinden yürütmek istemiştir.⁹⁸² Böylece Oslo Anlaşmaları ile işgal, dolaylı kontrol yöntemleriyle değiştirilmeye çalışılmıştır.⁹⁸³ Bu dönüşüm güvenlik politikasında saha hakimiyetinin önemini arttırmıştır. Bu kapsamda Kuzey ve Güney Batı Şeria ile Gazze, Batı Şeria ve Kudüs arasında kontrol noktası uygulaması sıkılaştırılmış, Filistinlilere seyahat izni alma zorunluluğu getirilmiştir. İşgal topraklarında tüm seyahat izinlerinin, ordu etkisindeki Sivil Yönetim İlçe Koordinasyon ve İrtibat Ofisleri'nin karmaşık sistemi üzerinden yürütülmesi, Filistinlilerin hareketini önemli ölçüde kısıtlamıştır. İsrail'in Oslo Anlaşmaları imzalanmadan 6 ay önce Batı Şeria'ya giren ana güzergahlarda daimi askeri kontrol noktaları tesis ederek, farklı kategorilerde izin belgeleri oluşturması bu uygulamanın bir diğer aşaması olmuştur. Ayrıca Oslo Anlaşmaları'na göre İsrail'in yükümlülüğü olan Batı Şeria ile Gazze arasında serbest geçiş güzergahı da hayata geçirmemiştir.⁹⁸⁴

---

⁹⁸¹ Carter, s. 189.

⁹⁸² Lorenzo Veracini, *Israel and Settler Society*, London: Pluto Press, 2006, s. 26.

⁹⁸³ Hanieh, s. 328.

⁹⁸⁴ Yehudit Kirstein Keshet, *Checkpoint Watch*, London: Zed Books, 2006, s. 13, 17.

İsrail uygulamaları karşısında Rusya Federasyonu 1992-1993 yıllarında FKÖ ile resmi temasını devam ettirmekle birlikte, ABD politikalarını ve İsrail'in çıkarlarını savunan görüntüde bir politika sergilemiştir.⁹⁸⁵ ABD Başkanı Clinton, Oslo Anlaşmaları yoluyla İsrail-Filistin çatışmasının uluslararası boyuttan ulusal boyuta indirgenmesini desteklemiştir.⁹⁸⁶ BM ise Genel Kurul 48/41 (1993)⁹⁸⁷ sayılı kararıyla işgal altındaki topraklarda İsrail'in güvenlik amaçlı yaptığı uygulamaların insan hakları ile ilgili uluslararası hukuk ve anlaşmaları ihlal ettiğini ifade etmiş, keyfi gözaltına alınan ve tutuklanan Filistinlilerin serbest bırakılmasını istemiştir.

İsrail-Filistin çatışmasının silahlı mücadele karakterinde değişime neden olan olaylardan birisi de, 25 Şubat 1994'te el-Halil Cami'sinde 29 Filistinlinin öldürülmesi 125'inin de yaralamasıyla başlayan süreçtir. Baruch Goldstein'in bu eylemi İsrail hükümetince 'deli bir adamın yalnız başına giriştiği bir eylem' olarak kabul edilse de, İsrail radikal sağınca Filistin terörüne karşı yapılmış meşru bir eylem ve Rab'ın yüceltilmesi anlamında kutsal bir görev olarak görülmüştür.⁹⁸⁸ Olay, İsrail-Filistin çatışmasının siyasi karakterinin kişisel bir kan davasına dönüştürülmeye yatkınlığının bir delili niteliğinde olmuştur. Bu açıdan, 'iki toplumun ayrımı' ilkesi İsrail'in iç güvenlik politikası bağlamında çatışma ortamını sona erdirecek tek yöntem olarak rüştünü ispat etmiştir. Bu çıkarımın siyaseten gelmesi istenen yer olarak kurgulandığı ise, Soğuk Savaş dönemindeki güvenlik politikasıyla birlikte düşünüldüğünde bir diğer tespit olarak ortaya çıkmaktadır.

Devam eden çatışma ortamı karşısında BM, Genel Kurul 49/36 (1994)⁹⁸⁹ sayılı kararıyla İsrail'in uygulamalarında işgalci güç olarak uluslararası hukuk çerçevesinde yükümlülüklerini yerine getirmesine vurgu yapmış, Cenevre Konvansiyonu'nun hukuken işgal topraklarında uygulanabilirliğini kabul etmeye çağırarak, bir yerleşimcinin el-Halil'de Filistinlilere karşı giriştiği katliamı hatırlatarak silahlı yerleşimcilerin neden olduğu tehlikeli durumu ön plana çıkarmış, varılan anlaşmalar çerçevesinde İsrail'den keyfi gözaltına alınan ve mahkum edilen Filistinlileri serbest bırakması istemiştir. BM Güvenlik Konseyi de, el-Halil'de Filistinlilere yönelik katliamı kınamış, İsrail'den yerleşimcilerin

---

⁹⁸⁵ Galia Golan, "Moscow and PLO: The Ups and Downs of Complex Relationship", **The PLO and Israel: From Armed Conflict to Political Solution 1964-1994**, Ed. A. Sela, M. Ma'oz, New York: St. Martin's Press, 1997, s. 133.

⁹⁸⁶ Baylis Thomas, s. 126.

⁹⁸⁷ UN/RES/48/41 (1993).

⁹⁸⁸ Ehud Sprinzak, **Brother Against Brother: Violence and Extremism in Israeli Politics From Altalena to The Rabin Assassination**, New York: Free Press, 1999, s. 2-3.

⁹⁸⁹ UN/RES/49/36 (1994).

silahsızlandırılmasını istemiştir. Baruch Goldstein'in Filistinlilere karşı giriştiği eylem karşında RF'nin, İsrail'in kınanmasının yeterli olmadığını açıklaması, İsrail hükümetine sorumluluklarını hatırlatması ve Filistinlilerin korunması için uluslararası gözlemci gönderilmesini talep etmesi, Rusya-İsrail ilişkilerinin donuklaşmasına neden olmuştur.⁹⁹⁰

Çatışmaların yarattığı gerilim ortamında Rabin, Mart 1994'te hükümet politikasını; "terör ve aşırılığın hiçbir formunun İsrail'de yasal yapıda bulunamayacağı" söylemi üzerinden şekillendirmiştir.⁹⁹¹ Bu politika ile Filistinlilerin yaptığı eylemlerin Filistin Yönetimi'ne atfedildiği ve yönetimin meşriyetinin sorgulandığı açıklık kazanmıştır.

Oslo Anlaşması'ndan sonraki ilk yıl Hamas ve İslami Cihad örgütlerinin eylemlerini arttırması ve Yahudilerin özellikle yerleşimcilerin de karşılık vermesi üzerine şiddet düzeyi yükselmiştir. Yahudi karşı şiddetinin yükselmesinde özellikle yerleşimcilerin Rabin hükümetini teröristleri tanımakla suçlamasının payı büyük olmuştur. Aynı süreçte İsrail, Hamas'ın yükselişini de FKÖ'nün zayıflamasıyla ilgili görmüştür.⁹⁹² Hamas'ın çatışmada belirleyici konuma gelmesiyle İsrail güvenlik uygulamaları da, saha hakimiyetini arttırmak için kısıtlayıcılığı esas almıştır. Oslo sonrasında Filistinlilerin Gazze'yi terk etmeleri mümkün olduğunca kısıtlanmış ve Batı Şeria'daki akrabalarını ziyaret edecekler için dahi izin verilmemeye başlanmıştır.⁹⁹³ Güvenlik katsayısını arttırma yaklaşımı doğrultusunda Gazze'de İntifada benzeri bir halk ayaklanmasına karşı bölgenin küçük parçalara ayrılarak, sorunlu bölgenin kolaylıkla bloke edilmesini sağlayacak bir askeri plan hazırlanmıştır. Bu plan dahilinde 1994 yılında Gazze-İsrail sınırı kontrolsüz geçişi engelleyecek şekilde çitle çevrilmiş ve Mısır-İsrail sınırında kontroller arttırılmıştır. Bu politikasının ayrılmaz parçası olan kontrol noktaları, güvenlik uygulamalarındaki ağırlığı Oslo Anlaşmaları ile birlikte önemli bir konuma gelmiştir.⁹⁹⁴ Diğer taraftan da, güvenlik politikasının bileşenlerinden olan ev yıkımına 1994 yılında 153 kez başvurularak⁹⁹⁵ uygulamanın politikasının sürekli unsurlarından biri olduğu vurgulanmıştır.

Bu tamamlayıcı unsurların yanı sıra, güvenlik politikasının temel bileşeni silah kullanımı olmaya devam etmiştir. İşgal altındaki topraklarda İsrail güvenlik güçlerinin silah

⁹⁹⁰ Robert O. Freedman, "Russia's Middle East Ambitions", *Middle East Quarterly*, V, No.3, September 1998, s. 39.

⁹⁹¹ Raymond G. Helmick, *Negotiating Outside The Law: Why Camp David Failed*, London: Pluto Press, 2004, s. 59.

⁹⁹² Ramzy Baroud, *The Second Palestine Intifada*, London: Pluto Press, 2006, s. 10.

⁹⁹³ Tanya Reinhart, *The Road Map to Nowhere: Israel/Palestine Since 2003*, London: Verso, 2006, s. 52-53.

⁹⁹⁴ *Haaretz* (2 December 2004).

⁹⁹⁵ Halper, s. 275.

kullanma yetkisi konusunda çifte standart uyguladığı ise, Mart 1994'te düzenlenen Shamgar Komisyonu Raporu⁹⁹⁶ ile ortaya çıkmıştır. Filistinlilere şartlar oluşunca ateş açıldığı ancak Yahudilere hiçbir şart altında ateş açılmayacağı şeklinde bir yorum oluşturulmuştur.⁹⁹⁷ Benzer bir esneklik de İsrail güvenlik uygulamalarının doğal sonucu olan gözaltına alma sürecinin işleyişine ilişkin olarak Human Rights Watch'un 1994 raporundan aktarılmaktadır. Rapora göre; İsrail'in Filistinlilerden baskı altında aldığı itirafların İsrail askeri mahkeme sisteminin bel kemiğini oluşturduğu, bu imzalı ifadenin cezaya çarptırılmak için yeterli kabul edildiği, bu nedenle sorgulamayı yapanların böyle bir ifadenin elde edilmesi yönünde çaba sarfettikleri vurgulanmaktadır.⁹⁹⁸ Bu yöntem, İsrail'in güvenlik prosedürü uygulama metodunun, kuralların duruma uydurulması şeklinde olduğuna açıklık getirmiştir.

Hamas'ın 1994 yılında İsraili sivillere karşı ilk kapsamlı intihar eylemini gerçekleştirmesinden sonra, İsrail hükümeti duruma sessiz kalınmayacağı yönünde bir politika açıklamıştır.⁹⁹⁹ Bu politika, 1994 yılından itibaren Yahudilerin ve Filistinlilerin birbirinden ayrılmasının, terörle mücadele politikası olarak uygulanması düşüncesini güçlendirmiştir.¹⁰⁰⁰ Rabin de bu doğrultuda 1994 yılı sonları itibarıyla terörizmi özellikle intihar saldırılarını, hükümetin kişisel güvenliği sağlayamadığı eleştirileri nedeniyle stratejik bir sorun olarak görmeye başlamıştır.¹⁰⁰¹

Şiddet olaylarının tırmanışa geçtiği 1994 yılında Moskova, Filistinlilerin İsrail şiddetinden korunması için Batı Şeria ve Gazze'ye uluslararası gözlemciler gönderilmesi yönündeki Filistinlilerin talebini desteklerken, ABD ve İsrail'in RF'nin bu tutumuna yaklaşımı olumsuz olmuştur. ABD Dışişleri Bakanı Warren Christopher Arafat'ı RF ile ayrı anlaşmalar içinde olmaması için uyarılmış, 18-20 Nisan 1994'de Arafat'ın Moskova'ya yaptığı ziyaret sonrasında RF Dışişleri Bakanlığı basına İsrail'e Filistinlileri koruması için

---

⁹⁹⁶ Rapor için bkz.

<http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Law/Legal%20Issues%20and%20Rulings/COMMISSION%20OF%20INQUIRY-%20MASSACRE%20AT%20THE%20TOMB%20OF%20THE> 08.10.2010.

⁹⁹⁷ Meir Litvak, Elie Rekhess, "Palestinian Affairs", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVIII, 1994, s. 138.

⁹⁹⁸ Ron, s. 156.

⁹⁹⁹ Schanzer, s. 67.

¹⁰⁰⁰ Susan Hattis Rolef, Elie Rekhess, "Israel", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVIII, 1994, s. 388.

¹⁰⁰¹ Gideon Gera, "The Middle East in 1995: Perilous Rambling", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XIX, 1995, s. 5-6.

baskı yapılmayacağını açıklamıştır.¹⁰⁰² Bu tutumdan RF'nin İsrail-Filistin çatışmasında duruma göre dönemselsel farklı çıkarları hedefleyen, tutarlılığı olmayan bir politik yaklaşım içinde olduğu veya ABD'nin kendisi üzerindeki baskısına direnemediği sonucu çıkarılabilir.

1994-1995 sürecinde Filistinli grupların İsrail'e karşı silahlı eylemlerinde tırmanmayla birlikte, siyasi ve askeri kesimlerde Oslo Anlaşmaları'nın askerlerin görüşü alınmadan gizli pazarlıklarla tamamlanmasının ciddi güvenlik zaafını ortaya çıkardığı ve eylemlerin bu zaafın sonucu olduğu konusunda tartışmalar belirginleşmiştir.¹⁰⁰³ Benzer bir tartışma da, Rabin'in Ocak 1995'te Filistin intihar saldırıları devam etmesine rağmen görüşmelerin devam edeceğini açıklaması sonrasında yaşanmış ve İsrail kamuoyu Filistinlilerin güvenilirliğini daha fazla sorgulayan bir yaklaşım içine girmiştir.¹⁰⁰⁴ FKÖ ile görüşmelerde ısrarcı olan Rabin ise, FKÖ ve altyapısını Hamas ve İslami Cihad örgütlerine karşı bir denge ve eylemlerini önlemek için bir araç olarak kullanmak istemiştir.¹⁰⁰⁵ Bu dönemde İsrail toplumunda güvenliğe ilişkin hayal kırıklığı ve barış düşüncesinden kopuş yaşandığı, Rabin'in ise tek başına şiddeti azaltma ümidini canlı tutmaya çalıştığı bir tablo netlik kazanmıştır.

Barış sürecinden güvenlik adına beklenti azalmakla birlikte, II. Oslo Anlaşması (1995)¹⁰⁰⁶ ile ortak güvenlik amaçları için bir İsrail-Filistin Güvenlik ve İşbirliği Konseyi kurulmuştur. Bu çerçevede tutukluların işledikleri suçlara göre sınıflandırılması esas benimsenmiştir. Ancak İsrail, düzenlemeyi 'ellerinde Yahudi kanı olanlar ve olmayanlar' kuralına dönüştürülerek, Filistin Yönetimi'nin birçok tutuklunun salıverilmesi için meşrulaştırıcı bir araç olarak kullandığı şeklinde bir yaklaşım geliştirmiştir.¹⁰⁰⁷ Rabin hem bu yaklaşım hem de terörün stratejik bir sorun olduğuna yönelik anlayışı doğrultusunda, Filistin Yönetimi üzerinde etkin mücadele için baskıyı arttırmış ve barış sürecinin mantığı üzerindeki rezervini kaldırmıştır.¹⁰⁰⁸ Bu yöntemle Rabin, Filistin Yönetimi'ni Filistinli grupların şiddet eylemleriyle mücadelesinin bir aracı yaparak, hem barış sürecinin devamlılığını sağlamaya hem de kamuoyuna mücadele kararlılığını göstermeye çalışmıştır.

¹⁰⁰² Kreutz, s. 56-57; Golan, "Moscow and PLO: The Ups and Dows of Complex Relationship", s. 135.

¹⁰⁰³ Shlaim, *The Iron Wall*, s. 516.

¹⁰⁰⁴ Fraser, s. 145.

¹⁰⁰⁵ Rabin, s. 364.

¹⁰⁰⁶ Anlaşma detayları için bkz.

<http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Guide+to+the+Peace+Process/THE+ISRAELI-PALESTINIAN+INTERIM+AGREEMENT.htm> E.T. 08.10.2010.

¹⁰⁰⁷ Allegro Pacheco, "Çiğnenen Ahit: Oslo Anlaşmaları", *Yeni İntifada: İsrail'in Apartheid Politikasına Direnmek*, Der. Roana Carey, İstanbul: Everest Yayınları, 2002, s. 332.

¹⁰⁰⁸ Gera, "The Middle East in 1995: Perilous Rambling", s. 6.

Bu çaba dahilinde güvenli ortamının sağlanması için bir orta yol bulunması amacıyla 12 Ekim 1995'te Beilin-Mahmud Abbas Anlaşış Protokolü¹⁰⁰⁹ imzalanmıştır. Protokolle taraflar; gücün ve güç kullanma tehdidinin siyasi bir araç olmasını reddetmiş, diğer tarafa karşı şiddet, terör ve yıkıcı eylemler içinde olmak, organize etmek, kışkırtmak, yardım etmekten kaçınacaklarını ilan etmişlerdir. Ayrıca taraflar şiddet eylem ve tehditlerinin kendi bölgelerinden kaynaklanmaması için etkin önlemler almayı, diğer tarafa karşı düşmanlık maksadıyla herhangi bir askeri, teşkilat, koalisyon ve ittifak içinde olmamayı kabul etmişlerdir. Bunlara ek olarak, İsrail'in üzerinde anlaşılmış askeri tesislerde ve yerlerde askeri güç bırakabilmesine imkan tanınmış, İsrail askeri çekilmesini izlemek ve diğer güvenlik meselelerini koordine etmek üzere İsrail-Filistin Güvenlik Koordinasyon Komitesi kurulmasına karar verilmiş, sınır ötesi terörizm ve diğer şiddet eylemlerini caydırmak, önlemek ve mücadele etmek için Ürdün Irmağı ve İsrail-Filistin sınırı boyunca müşterek devriye görevlendirilmesi karara bağlanmıştır. Protokol içeriğinin çatışmanın kırılabilirliği ve tarafların uygulaya geldiği yöntemlerle örtüşmediği tespiti yapılabilir. İsrail'in bir yandan ötekileştirme üzerinden güvenlik politikası oluşturmaya çalışırken, diğer taraftan işbirliği ile tanımlanan bir anlayışı uygulamaya çalışması bir çelişki olarak ortaya çıkmıştır.

Başbakan Rabin'in 4 Kasım 1995'te Yahudi bir fanatik tarafından öldürülmesiyle barış sürecine ilişkin karmaşık tartışmalar İsrail iç siyasetini esir almıştır. Ancak sürece devam anlayışı doğrultusunda, hükümeti devralan Shimon Peres 22 Kasım 1995'te Rabin ile aynı içeriğe sahip bir program açıklamıştır.¹⁰¹⁰ Fakat artan Filistinli örgüt eylemleriyle barış sürecinin riskli bir yol haline gelmesi üzerine Peres, İsraili seçmene terörle mücadele etme ve kaybolan güvenlik ortamı geri getirme konusunda kararlılığını göstermek için başta Hamas olmak üzere terör eylemlerine liderlik edenlerin öldürülmesine izin vermiştir. Bu yöntemin Hamas'ın intikam saldırılarıyla farklı bir boyuta taşınması, barış sürecinin güvenlik getirmediği şeklinde bir kamuoyu görüşüne neden olmuştur.¹⁰¹¹ Bu doğrultuda İsrail, sadece Hamas tehdidiyle değil, terörle her cephede mücadele etme politikasına paralel olarak 1995 yılında Kuzey Komutanlığı görev bölgesinde Hizbullah ve Lübnan sınırından gelecek Filistinli eylemci tehdidine karşı özel eğitilmiş Egoz Birimi'ni kurmuştur.¹⁰¹²

¹⁰⁰⁹ Detay için bkz. <http://www.mideastweb.org/beilinabumazen1.htm> E.T. 07.10.2010.

¹⁰¹⁰ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Basic+Policy+Guidelines+of+the+Israel+Government> t.htm E.T. 08.07.2010.

¹⁰¹¹ Ben-Ami, s. 215.

¹⁰¹² Cohen, s. 49. Gazze'de faaliyet gösteren Shimshon biriminin wikipedia sözlüğüne göre 1995 itibarıyla lavedildiği belirtilse de bu durum başka bir kaynaktan doğrulanamamıştır.

Çatışma sürecinde Yahudi yerleşimcilerin iki toplum arasındaki şiddet düzeyinin yüksek kalmasındaki rolü BM kararlarıyla tespit edilmiş, ayrıca Genel Kurul 50/129 (1995)¹⁰¹³ sayılı kararıyla Yahudi yerleşimcilerin silahlarının müsaderesi de dahil olmak üzere Filistinlilerin güvenliğini sağlayacak tedbirlerin alınması istenmiştir.

Çatışmanın kontrol altına alınamayarak, karşılıklı misilleme boyutuna taşınmasıyla İsrail, hedef gözeterek öldürme politikasına daha sık başvurmaya başlamıştır. Hamas'ın önde gelen isimlerinden Yahya Ayyash'ın İsrail tarafından Ocak 1996'da öldürülmesi Şubat sonu Mart başında İsrail'i intihar saldırıları dalgasıyla karşı karşıya bırakmıştır. Durum karşısında Peres, 1967 öncesi 350 km'lik sınırın doğusunda 2-3 km'lik güvenlik şeridi oluşturulması emrini vermiş, Hamas'a savaş ilan etmek durumunda kalmış, Filistinli işçi ve mallarının Batı Şeria ve Gazze'den İsrail'e girişlerini düzenleyen ve kısıtlayan bir kontrol sistemi kurmuştur.¹⁰¹⁴ Filistinli grupların İsrail'e karşı düzenlediği özellikle 1994 ve 1995'teki intihar saldırıları, İsrail politikalarında Filistinlilerden ayırım, sorunlu bölgelerden çekilme ve daha sert yöntemlere başvurma yöntemleri arasında bir tercihe yol açmıştır. Karşılıklı misillemelerin çatışmanın güncelini oluşturduğu bu dönemde tarafların birbirlerini terörist ifadesi içerisine oturtması, çatışmanın geleceği açısından da belirleyici olmuştur.¹⁰¹⁵

1.1.2.2. Çatışmada Geleneksel Çizgiye Dönüş

İktidar adayı Benyamin Netanyahu, seçim öncesinde barış sürecine karşı güvenlik bağlamında açık bir antipati içinde olmuş, süreci İsrail'in zayıflığının bir işareti, İsrail ordusunun caydırıcılığına zarar veren bir unsur ve İsrail'in güvenliğini tehlikeye düşüren bir aşama olarak tanımlamıştır.¹⁰¹⁶ Bu düşünce altyapısıyla Likud lideri Benyamin Netanyahu, 29 Mayıs 1996'da düzenlenen seçimlerinde başbakan olmuştur. İsrail kamoyunda İşçi Partisi barışı getirebilecek parti olarak değerlendirilirken, Likud ise terörle nasıl mücadele edileceğini bilen bir parti olarak görülmüştür.¹⁰¹⁷ Bu değerlendirmeden, siyasi liderlerin güvenlik politikasının belirleyicisi olmakla birlikte, İsrail kamuoyunun beklentilerinin de güvenlik politikasının ne şekilde devam edeceğinin ve dozunun belirleyicisi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

¹⁰¹³ UN/RES/50/129 (1995).

¹⁰¹⁴ Aharon Klieman, *Compromising Palestine: A Guide to Final Status of Negotiations*, New York: Colombia University Press, 2000, s. 190; Helmick, s. 63.

¹⁰¹⁵ Helmick, s. 64.

¹⁰¹⁶ Barry, s. 100.

¹⁰¹⁷ Shlaim, s. 560-563.

Netanyahu hükümetinin 18 Haziran 1996'da açıklanan programında: ulusal ve kişisel güvenlik sağlanırken, tüm komşularla barışın gerçekleştirilmesine çalışılacağı; ordunun ve diğer güvenlik güçlerinin düşmanları caydırmak, savaşı önlemek, devleti vatandaşlarını korumak için güçlendirilmeye devam edileceği; hükümetin Yahudi halkının ve İsrail'deki yerleşiklerin refahını temin için herhangi bir yerdeki terör tehdidine karşı orduyu kullanma hakkı olduğu vurgulanmıştır.¹⁰¹⁸ Netanyahu, bu bağlamda barış karşılığında toprak vermeyi esas alan bir sözü asla vermeyeceğini açıklamıştır.¹⁰¹⁹ Hükümet programı bağlamında Netanyahu'nun güvenlik anlayışı, seçim öncesi düşüncelerine paralel olarak, Filistin tarafının askeri olarak mağlup edilmesini esas alan bir çizgiye yerleşmiştir.

Netanyahu iktidara geldikten sonra İsrail'in bulunduğu coğrafyanın Ortadoğu değil Ortadoğu olduğunu hatırlatıp, coğrafyanın çatışmacı kimliğini ön plana çıkararak, İsrail'in eylemlerinin ona göre değerlendirilmesini istemiştir.¹⁰²⁰ Bu düşünceden hareketle Filistinli grupların 'terör' olarak nitelenen eylemlerinin bertaraf edilmesi ve İsrail ordusunun Filistin özerk bölgelerine girme hakkı olmasına yönelik politikalar üretmiş, Rabin gibi intihar saldırılarının durdurulmasını görüşmelerin ön şartı saymıştır.¹⁰²¹ Böylece 'güvenliğin barıştan üstünlüğü' ilkesi işletilmeye devam edilmiştir.

Netanyahu'nun güç kullanımı üzerinden Filistin tarafının yenilgisine dayalı güvenlik politikasının temel hedefi; Batı Şeria'nın savunma amaçları doğrultusunda elde tutulması olmuştur. Bu çerçevede Netanyahu, Oslo Anlaşmaları ile belirlenen uygulamalara tek tarafı olarak son verdiğini ve Filistin tarafı yükümlülüklerini yerine getirene kadar İsrail'in kendine düşen sorumlulukları yerine getirmeyeceğini açıklamıştır. Barış görüşmelerinden çekileceğini açıklamamakla birlikte, Netanyahu önceki hükümetlerin ertelemiş olduğu tünel açılışını gerçekleştirince hassas dengeler üzerine kurulu olan şiddet artmış, böylece süreç tehlikeye girmiştir.¹⁰²² Netanyahu, bu aşamada olayların bastırılması için kapalı bölge uygulamasının yanı sıra, kontrol noktalarını da etkin bir şekilde kullanmıştır.¹⁰²³ Oslo Anlaşmaları'nın etkisinin en üst seviyede olduğu 1993-1996 döneminde bile Gazze'de

---

¹⁰¹⁸ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Guidelines+of+the+Government+of+Israel+-+June+1996.htm> E.T. 07.07.2010.

¹⁰¹⁹ Carter, s. 192.

¹⁰²⁰ Mitchell G. Bard, **Will Israel Survive?** New York: Palgrave MacMillan, 2007, s. 35.

¹⁰²¹ Shlaim, s. 571; Baylis Thomas, s.133.

¹⁰²² Peleg, s. 29.

¹⁰²³ Keshet, s. 13.

toplam 342, Batı Şeria’da 291 gün bölge kapatma uygulaması yapılmıştır.¹⁰²⁴ Uygulamalar, Netanyahu’nun güvenlik politikasının esaslarının, Filistin toplumunun izolasyonundan ve Filistin Yönetimi üzerindeki baskı yaratılmasından oluştuğunu açığa çıkarmıştır. 1996 yılına kadar yaşanan intihar saldırıları dalgası sonrasında Arafat’ın Hamas ve İslami Cihad üzerine baskıyı arttırması, camilerdeki birçok imamı değiştirmesi, Hamas’ın askeri kanadından tutuklamalar yapması, Shin Bet ile güvenlik işbirliğine devam edileceğini açıklaması¹⁰²⁵ İsrail’in Filistin Yönetimi üzerindeki baskı politikasının bir göstergesi olmuştur.

Netanyahu, barış sürecinin devamlılığını terör gruplarının etkisiz hale getirilmesiyle ilişkilendiren ve Arafat’ı teröre yeşil ışık yakmakla suçlayan yaklaşımı doğrultusunda, Filistin tarafından beklentisi yönünde bir cevap alamayınca güvenlik ilişkilerini askıya alınmış, Mart ayı itibarıyla da teması kesmiştir.¹⁰²⁶ Saldırıların artması üzerine Netanyahu güvenlik politikasını “Kendilerini koruyacak olanlar biziz. Oslo konsepti başarısız olmuştur. Arafat bizi koruyamamakta veya korumak istememektedir. Savunmamızı kendi ellerimize almalı ve ordumuza ne zaman ve nerede doğru olduğuna inanıyorlarsa o anda ve yerde onları vurma özgürlüğü vermeliyiz” söylemi üzerine oturtmuştur.¹⁰²⁷ Netanyahu söylemlerinin güvenlik sağlama faaliyetlerine aktarılmasıyla, Mart 1996’da ilk geniş kapsamlı bölge kapatma uygulaması 21 gün olarak hayata geçirilmiştir.¹⁰²⁸

İsrail güvenlik uygulamalarının Filistin Yönetimi’ni devre dışı bıraktığı Mart 1996’da ABD Başkanı Clinton, İsrail’e terörle mücadele için ek 100 milyon \$’lık yardım sözü vermiş, Nisan 1996’da da Clinton ve Peres ABD-İsrail Terörle Mücadele Anlaşması’nı imzalamışlardır. Bu anlaşmayla İsrail Filistinlilere karşı uyguladığı güvenlik politikasının ABD tarafından kabul gördüğü açık hale gelmiştir. Bu anlaşmanın destekleyici etkisi ve 30 Temmuz ve 4 Eylül’de meydana gelen intihar saldırıları, İsrail’in Filistin güvenlik güçleriyle diyalogu kesmesini kolaylaştırmıştır.¹⁰²⁹ Bu süreçle birlikte ilk kez, geniş ölçekli gerilla savaşında kullanılmak üzere birlikler eğitilmeye başlanmıştır.¹⁰³⁰

¹⁰²⁴ Sara Roy, **Failing Peace: Gaza and The Palestinian-Israeli Conflict**, London: Pluto Press, 2007, s. 242.

¹⁰²⁵ Rose, s. 261.

¹⁰²⁶ Elie Rekhess, Meir Litvak, “Palestine Affairs”, **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXI, 1997, s. 184.

¹⁰²⁷ Graham Usher, **Dispatches From Palestine**, London: Pluto Press, 1999, s. 99.

¹⁰²⁸ David Delaney, **Territory: A Short Introduction**, Massachusetts: Blackwell Publishing, 2005, s. 138.

¹⁰²⁹ Daniel C. Kurtzer, Scott B. Lasensky, **Negotiating Arab-Israeli Peace: American Leadership in The Middle East**, New York: United States Institute of Peace Press, 2008, s. 103.

¹⁰³⁰ Rekhess, s. 184.

23 Eylül 1996'da Netanyahu'nun Batı Duvarı ile Harem-i Şerif boyunca bir arkeolojik tünel açılacağını ilan etmesi şiddet zincirine neden olmuştur. Olaylarda 80 Filistinli ve 15 İsrail askeri ölürken 1.500 Filistinli de yaralanmıştır.¹⁰³¹ Olaylara ilişkin olarak AB tünelin hemen kapatılmasını ve Filistinlilerle en üst düzeyde görüşmelerin başlatılmasını talep ederken, RF İsrail'e karşı AB'den daha ılımlı ve daha az Arap yanlısı bir tutum içinde olmuştur.¹⁰³² Savunma Bakanı Yitzhak Mordechai bölgede 'acil durum' ilan edip Ramallah, Nablus ve Gazze'ye tank ve helikopterler sevk ederken, Netanyahu olaylardaki Filistinli kayıplarından, şiddeti manüple eden FKÖ'yü sorumlu tutmuştur. İsrail olayların geçtiği kesimi kapalı bölge ilan ederek, sokağa çıkma yasağı uygulamış ancak çatışmalar Gazze'ye yayılmıştır.¹⁰³³ Bu dönemde Netanyahu, Gazze'yi 'serbest terör bölgesi' olarak nitelmiş, Filistin şehirleri yakınlarına tankları konuşlandırarak olayların şiddetlenmesini önleyecek caydırıcılık yaratmaya çalışan bir taktik izlemiştir.¹⁰³⁴

Olayların devamında İsraili güvenlik güçleri ile Filistinliler arasında Ramallah eteklerinde 25 Eylül 1996'da plastik mermiyle başlayan çatışmada, İsrail askerlerinin gerçek mermiler kullanmaları üzerine, Filistin polisinin İsrail askerleriyle çatışmaya girmesi şiddet sarmalının daha önce yaşanmadığı boyuta taşınmasına neden olmuş, İsrail askerleri ve Filistin Polisi karşı karşıya gelmiş, güvenlik işbirliği anlayışı tüm yönleriyle ortadan kalkmıştır.¹⁰³⁵ BM Güvenlik Konseyi 1073 (1996)¹⁰³⁶ sayılı kararıyla İsrail ordusu ile Filistin polisi arasındaki çatışmaya ve kayıplara dikkat çekerek, durumu kötüleştirecek tüm eylemlere son verilmesi ve Filistinli sivillerin korunması için çağrıda bulunmuştur.

Bu gelişme üzerine İsrail, Filistinliler tarafından İsrail askerlerine ve yerleşimcilerine karşı yoğun silah kullanımının esas alındığı, Filistin Yönetimi'nce desteklenecek bir ayaklanmaya karşı uygulanacak senaryoları içeren 'Dikenli Tarla' isimli bir plan hazırlamıştır.¹⁰³⁷ Bu çerçevede İsrail, Amerikalı akademisyen Jeff Halper'in tespitlerine göre misilleme ve cezalandırıcı güvenlik uygulamaları bağlamında 1996 itibarıyla

---

¹⁰³¹ Barry, s. 101.

¹⁰³² Kreutz, s. 59.

¹⁰³³ Usher, s. 118-119.

¹⁰³⁴ Laura Drake, "Implementating Netanyahu's Political and Economic Programme: What Are Israel's Strategic Objectives for The Current Historical Phase?", **Economic and Political Impediments to Middle East Peace**, Ed. J.W. Wright, Laura Drake, London: Mac Millan Press, 2000, s. 15; Elie Rekhess, Meir Litvak, "Palestinian Affairs", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XX, 1996, s. 157.

¹⁰³⁵ Hartley, s. 217.

¹⁰³⁶ UN/SC/RES/1073 (1996).

¹⁰³⁷ Mauin Rabbani, "Envai Çeşit Başarısızlık: Oslo ve El-Aksa İntifadası", **Yeni İntifada: İsrail'in Apartheid Politikasına Direnmek**, Der. Roana Carey, İstanbul: Everest Yayınları, 2002, s. 106.

Filistinlilere ait 142 evi yıkmıştır.¹⁰³⁸ Böylece İsrail tehdit değerlendirmesinde, Filistinlilerin İntifada dönemindeki konumlarına döndüğü, barış sürecinin fiilen sona erdiği ve taraflar arasındaki ilişkilerin tekrar çatışma üzerinden tanımlandığı bir dönem başlamıştır.

Artan olaylar, tutuklanan ve sorgulanan Filistinlilerin sayısını da arttırmıştır. İsrail ordusunun ve Shin Bet'in sorgu faaliyetlerinin eleştiriyeye konu olması üzerine, İsrail Adalet Bakanlığı kurduğu Landau Komisyonu aracılığıyla konuyu araştırmıştır. 1 Aralık 1996'da açıklanan rapora göre; sorgu sırasında ılımlı fiziki baskı kullanılmasının işkence olarak tanımlanamayacağına dolayısıyla gayri insani ve kötü muamele sayılamayacağına karar verilmiştir.¹⁰³⁹ Rapor, İsrail güvenlik kurumlarında, sonuca giden her yolun mübah gören bir düşüncenin hakim olduğunu ve İsrail güvenlik politikasında 'fazla zararı önlemek için azın gözden çıkarılması' ilkesinin uygulandığını da ortaya çıkarmıştır.

Çatışmanın fiilen devam etmesine rağmen Oslo süreci resmen kesilmemiştir. Sürecinin devamı niteliğinde 15 Ocak 1997'de imzalanan el-Halil Protokolü'ne¹⁰⁴⁰ göre bazı bölgelerin (H-1) güvenliğini sağlama sorumluluğu Filistinlilere, bazı yerlerin (H-2) de İsrail'e verilmiştir. Protokolden sonra el-Halil, İsrail askerleri ile Filistinlilerin sıklıkla çatışma yaşadıkları bir sahne haline gelmiştir. Aynı paralelde Gazze de yerleşimcilerin yakın sahaları elde etmek için çatışmalar çıkarmalarına sahne olmuştur. Çatışmaların artması üzerine ABD Başkanı, Dışişleri Bakanlık Müsteşarı Thomas Pickering'i bölgeye göndermiş, yapılan temaslar sonucu taraflar sükunetin sağlanmasında hemfikir olmuşlar, ancak 30 Temmuz'da meydana gelen intihar eylemi çatışmayı eski seyrine taşımıştır.¹⁰⁴¹ Durum üzerine BM, Genel Kurul 52/66 (1997)¹⁰⁴² sayılı kararıyla silahlı yerleşimcilerin eylemlerinin neden olduğu tehlikeli duruma işaret etmiş, yerleşimcilerin silahlarının müsaderesini ve Filistinlilerin güvenliğini garanti eden tedbirlerin alınmasını istemiştir.

30 Temmuz 1997'de İsraili sivillere karşı düzenlenen intihar saldırısından sonra RF bu tür saldırıları kınamış, bu saldırıları insanlık dışı ve haklılığı olmayan eylemler olarak tanımlamış, İsrail'in Filistinliler üzerindeki cezalandırıcı baskısının Filistinlileri ümitsizliğe

---

¹⁰³⁸ Halper, s. 275.

¹⁰³⁹ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Law/Legal%20Issues%20and%20Rulings/Israel-s%20Interrogation%20Policies%20and%20Practices%20-%20De> E.T. 14.06.2010

¹⁰⁴⁰ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Guide+to+the+Peace+Process/Protocol+Concerning+the+Redeployment+i> n+Hebron.htm E.T. 14.06.2010.

¹⁰⁴¹ Hartley, s. 228.

¹⁰⁴² UN/RES/52/66 (1997).

sevk ettiğine de vurgu yapmıştır. Bu eleştirel tutum karşısında İsrail, bölge kapatma uygulamasını 27 güne çıkarmıştır. Karşı tutum olacak şekilde RF Dışişleri Bakanı Yevgeny Primakov da, İsrail'in 'teröre karşı zafer kazanıp sonra barış görüşmelerine başlama' yaklaşımını verimsiz bir düşünce olarak nitelemiş, ancak bu çizginin ötesinde ABD ile karşı karşıya gelmesini sağlayacak eylemsel bir duruş benimsememiştir.¹⁰⁴³

Uluslararası ortamın yaptırımından yoksun tutumunun sağladığı manevra sahasında İsrail, Kudüs'te 23 Eylül 1997'de meydana gelen intihar saldırısından sonra, Oslo sürecindeki yükümlülükleri askıya alarak klasik nitelikteki güvenlik uygulamalarına geri dönmüştür. Netanyahu, şiddet olaylarına tepki olarak Batı Şeria ve Gazze'den İsrail'e çalışmaya gelenleri engellemek için geçiş noktalarını kapatmış, Filistin Yönetimi'ne yaptığı vergi ödemelerini askıya almış ve İsrail ordusunu Filistin bölgelerine gönderme tehdidinde bulunmuştur.¹⁰⁴⁴ Yine aynı ay içinde çatışmanın seyrini etkileyen bir diğer olay da, Hamas siyasi büro şefi Halid Meshal'in Amman'da Mossad görevlileri tarafından öldürülmeye çalışılması, ancak operasyonun fiyaskoyla sonuçlanması olmuştur. Operasyonun sahte Kanada pasaportu taşıyan görevlilerce yapılması İsrail'in hedef gözeterek öldürme uygulamasına uluslararası tepkileri arttırmıştır.¹⁰⁴⁵ Eylül 1997 itibarıyla oluşan ortamda RF Başkanı Boris Yeltsin, İsrail'in taviz vermez tutumu ve Filistinlilerin eylemleri nedeniyle taraflar arasındaki krizi, durumunu düzelmesi zor bir durum olarak tanımlamıştır.¹⁰⁴⁶

Güvenlik sorunun kaynağı olarak Filistin Yönetimi'ni gören Netanyahu hükümeti, Wye River Memorandumu öncesinde güvenliğine ilişkin olarak; Filistin Yönetimi'nin tüm şiddet olaylarını durdurmasını ve Filistin yönetiminden kışkırtıcı olmaktan vazgeçmesini, İsraili kanı dökmüş mahkumların salıverilmesinden vazgeçilmesini, yasa dışı silahların toplanmasını (Oslo Anlaşması ile tahsis edilenler hariç) ve İsrail ile terörle mücadelede işbirliği yapılmasını kapsayan talep listesini Filistin tarafına iletmiştir.¹⁰⁴⁷ Netanyahu, Filistin Yönetimi'nden beklentisini sona erdirmiş olması, bu talebin aslında Filistin Yönetimi'ne yönelik değil, uluslararası kamuoyuna yönelik olduğunun ispatı olmuştur. Filistin Yönetimi'nden başaramayacağı taleplerde bulunması ve taleplerin yerine gelmemesi, İsrail'in güvenlik uygulamalarında hareket sahasını geniş tutmuştur.

¹⁰⁴³ Kreutz, s. 61-62; Delaney, s. 138.

¹⁰⁴⁴ Kurtzer, s. 104.

¹⁰⁴⁵ Robert O. Freedman, "Israel and The United States", **Contemporary Israel**, Ed. Robert O. Freedman, Colorado: Westview Press, 2009, s. 262.

¹⁰⁴⁶ Kreutz, s. 62.

¹⁰⁴⁷ Ahmed Qurei, **Beyond Oslo: The Struggle for Palestine**, New York: I.B. Tauris, 2008, s. 25-26.

Netanyahu, şiddet olaylarının dozuna ve barış sürecine karşı tutumuna rağmen sürecin varlığını, işlevsizliğini göstermek için kullanmayı tercih etmiştir. Wye River'a giden süreçte Netanyahu, Oslo sonrasındaki 5 yılda 279 İsrailinin saldırılar sonucu öldüğüne, Oslo öncesi 15 yılda ise bu sayının 254 olduğuna işaret ederek, barış sürecinin terör saldırılarını arttırdığını ve sürecin İsrail'e barış getirmediğini kabul eden bir yaklaşımı politika olarak benimsemiştir.¹⁰⁴⁸ Hamas polit büro şefi Halid Meshal'in 28 Ekim 1998'de İsrail ile Filistin Yönetimi arasında imzalanan Wye River Memorandumu'nu¹⁰⁴⁹ lanetleyip, İsrail'e karşı savaşın devam edeceğini ilan etmesi, İsrail'e istediği gerekçeyi sağlamıştır. Bunun ardından İsrail, Filistinlilere ait 180 evi yıkarken, kapalı bölge uygulamasını da 40 güne çıkarmış, Gazze'ye yaşayan Filistinlilerin Allenby köprüsü üzerinde Ürdün'e, Tel-Aviv üzerinden Ben Gurion Havalimanı'na ve Mısır sınırındaki Refah kapısına erişimini engelleyecek tedbirler almıştır.¹⁰⁵⁰ Böylece İsrail etki-tepki prensibi doğrultusunda misillemeyi sorunsuz güvenlik aracı olarak kullanmanın yanı sıra, uluslararası aktörleri sürecin İsrail için güvenlik üretilip üretilmediği konusunda ikna imkanı elde etmiştir.

Sonuçta İsrail, Wye River Memorandumu'nda, ABD'nin desteğiyle Filistin tarafına örgütlerle mücadele etmesi hususunu kabul ettirmiş ve iki haftalık uygulama raporlarının ABD yetkilileriyle paylaşılması konusunda da aşama kaydetmiştir.¹⁰⁵¹ İsrail, memorandum sonrasında, Arafat'tan artan Filistin intihar eylemlerinin sorumlusu olarak gördüğü İzzettin el-Kassam Tugayı'nın 300 militanını tutuklamasını, ayrıca Hamas'ın ruhani lideri Şeyh Ahmed Yasin'i evde gözaltında tutmasını istemiştir. Ancak beklentilerini karşılamaktan uzak tabloyu Netanyahu, "Arafat'ın teröre karşı tedbir almakta isteksizliği"¹⁰⁵² olarak nitelmiştir. İsrail'in beklentileri Filistin Yönetimi ile Hamas arasında çatışmanın ve gerginliğin artmasına yol açmıştır. Bu manevrayla İsrail Filistinlilerin iç dinamiklerini kendilerine karşı kullanmaya çalışırken, diğer taraftan Filistin Yönetimi'nin Hamas ve İslami Cihad'ın askeri altyapısına yönelik bir çalışmasının olmadığını iddia ederek, Hamas'ın askeri kanadına yönelik hedef gözeterek öldürme yöntemine başvurmuştur.¹⁰⁵³

¹⁰⁴⁸ Marshall J. Breger, Steven L. Spiegel, "Why Likud Needs The Peace Process", **Middle East Quarterly**, VI, Number 1, March 1999, s. 39.

¹⁰⁴⁹ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace%20Process/Guide%20to%20the%20Peace%20Process/The%20Wye%20River%20Memorandum> E.T. 04.07.2010.

¹⁰⁵⁰ Detay için bkz. Bard, s. 24; Halper, s. 275; Delaney, s. 138; **Haaretz** (23 September 2005).

¹⁰⁵¹ Morris, **Righteous Victims**, s. 647.

¹⁰⁵² Hartley, s. 245.

¹⁰⁵³ Leslie Susser, Elie Rekhess, "Israel", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXI, 1998, s. 338, 340-341.

ABD Başkanı Clinton'un Aralık 1998'de İsrail'e yaptığı ziyaret sırasında İsrail Filistin tarafından beklentilerini; Filistinlilerin devlet ilanından vazgeçmesi, silahlı mücadeleye son vermesi, Filistinlilerden silahların toplanması, Filistin polislerinin sayısının arttırılması ve İsrail tarafından aranan kişilerin tutuklanması şeklinde sıralamıştır. Ayrıca ABD, İsrail'in güvenliğinin azaldığı imajına neden olacak şekilde, İsrail'i barış sürecinin çıkmaza girmesi nedeniyle doğrudan suçlamamıştır.¹⁰⁵⁴ ABD'nin kendi itibarını koruyacak şekilde eleştirel bir görünüm sergilerken, İsrail'e yalnız olmadığını hissettirmesi, İsrail'in güvenlik uygulamalarına dolaylı destek anlamı taşımıştır.

Barış sürecine rağmen çatışmanın yakın zamanda çözümü ulaşamayacağı yönündeki kabul doğrultusunda, 1998 yılında İsrail Silahlı Kuvvetler Akademisi'nde gerilla savaşı tarihi, teorisi ve taktiklerine ilişkin eğitim müfredata ilave edilmiş, 1999'de taktik komutanlık okulu kurulmuş ve 2000'de İsrail'in güneyinde şehir savaşı eğitimi için kullanılmak üzere bir eğitim merkezi açılmıştır.¹⁰⁵⁵ İsrail güvenliğiyle ilgili bir diğer kurumsal yapılanma da; Mart 1999'da başbakana bağlı olarak kurulan, İsrail'in güvenliği meselesini profesyonellerin süzgecinden geçirerek, ulusal güvenlik görüş geliştiren danışma konseyi niteliğindeki Ulusal Güvenlik Konseyidir.¹⁰⁵⁶ İsrail'in Filistin şiddet hareketleriyle mücadele içeriğine yaptığı bu eklemeler, çatışmanın süreceği beklentisini güçlendirirken, çatışmanın formunu da belirlemiştir.

Netanyahu'nun başbakanlık döneminde diğer dönemlere göre daha sert bir politik anlayış dikkat çekmektedir. Bu dönemde önceki hükümet döneminde 21 olan intihar saldırısı sayısının 3'e, silahlı saldırı-bombalama olaylarının 1000'den 250'ye, öldürülen İsraili sayısının 274'ten 70'e düştüğü¹⁰⁵⁷ göz önüne alındığında, İsrail toplumunun memnuniyeti ve sert yaklaşıma desteği kolaylıkla açıklanabilmektedir. Barak öncesi dönemde, çatışmanın yönünün yerleşimcilerle Filistinlilerin arasında sürtüşmelerle belirlendiği ve çatışma düzeyinin ise iki toplum arasındaki ilişki düzeyini teşkil ettiği bir ortam oluşmuştur. Bu dönemde göreceli olarak İsraililer için daha iyi güvenlik şartlarının sağlanmasında sert tedbirlerin yanı sıra, Filistin Yönetimi'nin çeşitli yöntemlerle iş birliğine zorlanması ve Filistinli örgütler arasındaki çekişmeler de etkili olmuştur. Netanyahu

¹⁰⁵⁴ Sefer Turan, **Kudüs: Tarihin Kalbi**, İstanbul: Pınar Yayınları, 2002, s. 48-49.

¹⁰⁵⁵ Cohen, s. 49.

¹⁰⁵⁶ National Security Council, <http://www.nsc.gov.il> E.T. 18.06.2010. Konsey dış politika, güvenlik politikası ve stratejik meseleler bölümleri, terörle mücadele bürosu ile ekonomik ve hukuki danışmanlıklardan oluşmaktadır

¹⁰⁵⁷ Boaz Ganor, "Israel's Counter-Terrorism Policy: 1983-1999", Israeli Institute For Counter-Terrorism, <http://www.ict.org.il/articles/articledet.cfm?articleid=447> E.T. 02.07.2010.

politikalarıyla, Filistin örgütlerine şiddet metodunun amaçlarını gerçekleştirmek için işe yaramadığını hissettirmeye çalışmıştır. Filistin şiddet hareketine karşı İsrail'in mücadele esasları da; potansiyel hedeflerin saldırılara karşı güçlendirilmesi, caydırıcı unsurların etkin kullanılması ve inisiyatifin sürekli elde tutulması şeklinde tanımlı hale gelmiştir.

31 Aralık 1999'da RF Devlet Başkanı olan Vladimir Putin (1999 Devlet Başkanı Vekili, 2000-2008 Devlet Başkanı) İsrail ve Filistin taraflarına en fazla faydayı sağlayacak mesafede yaklaşmış, İsrail'i bölgede stratejik anlamda tercih edilmesi gereken bir müttefik olarak görmüştür.¹⁰⁵⁸ Netanyahu dönemindeki sert güvenlik uygulamalarına rağmen, ABD ve Rusya'nın eleştirel ancak yaptırımdan uzak bir denge politikası izlemesi, İsrail'e güvenlik politikasını uygulama kolaylığı sağlamıştır.

İşçi Partisi lideri Ehud Barak'ı başbakanlığa taşıyan 17 Mayıs 1999 seçimlerinden sonra açıklanan hükümet programında: teröre karşı kararlı bir mücadeleyle ulusal ve kişisel güvenliğin sağlanmasına; İsrail'in ulusal güvenliği, bütünlüğü ve gelişimi korunarak barışçı yolla çatışmanın durdurulmasına; güvenlik ve ulusal çıkar konularında yapılacak anlaşmalarda geniş halk desteği aranacağına; ordunun gücünün takviye edileceğine ve hükümetin terörizm ve teröristlere karşı topyekün bir mücadele içinde olacağına vurgu yapılmıştır.¹⁰⁵⁹ Hükümet programı, İsrail-Filistin ilişkilerinde görüşme sürecine rağmen, çatışma şartlarının ve İsrail'in güvenlik beklentilerinin ilişkilerde belirleyici olacağını sabitleştirmiştir. Barak'ın güvenlik ve ulusal çıkarlar konularında geniş halk desteği araması, uzlaşmacı bir yönde yorumlanabileceği gibi, İsrail toplumunu tam ölçekli bir çatışmaya hazırlamak için kullanılabilecek bir altyapıyı hazırlamak şeklinde de değerlendirilebilir.

Bu anlayış doğrultusunda Barak, İsrail-Filistin çatışmasını 15 ay içinde bitireceğini ilan etmiş, ABD Başkanı Clinton da bir barış anlaşması sözünü veren Barak'a tam destek verdiğini açıklamıştır.¹⁰⁶⁰ Barak bu çıkışının yanı sıra, bir anlaşmaya varılması halinde Filistin tarafının çatışmanın sona erdiğine dair bir deklarasyon yayınlamasını da istemiştir.¹⁰⁶¹ Bu talep, Oslo Anlaşmaları'nın İsrail'in güvenliği için Filistin Yönetimi adı

---

¹⁰⁵⁸ Kreutz, s. 69.

¹⁰⁵⁹ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Guidelines+of+the+Government+of+Israel+-+July+1999.htm> E.T. 07.07.2010.

¹⁰⁶⁰ Kurtzer, s. 106.

¹⁰⁶¹ Reinhart, s. 30.

altında bir yüklenici yaratmayı istemesinden kaynaklanmış, Filistin kimliği ve devleti beklentisiyle örtüşen bir yönü olmamıştır. Barak'ın Filistin tarafı üzerinde oluşturduğu baskının arka planındaki nedeni ise 'barış için ortak yok' kabulüne dayanmıştır.¹⁰⁶² Barak, bu düşüncenin oluşmasını, Oslo Anlaşmaları'nın gereği olarak Filistin güvenlik güçlerine tahsis edilen silahların el değiştirdiğine yönelik söylemleriyle de destekleyerek, İsrail kamuoyunda 'sorunun siyasi bir çözüm olmadığı ve mücadeleden başka seçenek olmadığına' yönelik bir kapıyı açık bıkmayı amaçlamıştır.¹⁰⁶³ Böylece, Barak'ın güvenlik anlayışının, Filistin tarafına güvenlik konusunda güvenilmezliği başlangıç noktası olarak kabul ettiği açıklık kazanmıştır.

Bu genel kabulün yarattığı olumsuz ortama rağmen taraflar; 4 Eylül 1999'da imzalanan Şarm eş-Şeyh Memorandumu¹⁰⁶⁴ ile Filistinli mahkumların salıverilmesi için tarafların bir komite oluşturulması, 13 Eylül 1993 öncesinde işlenen suçlara ilişkin ve 4 Mayıs 1994 öncesi tutuklanan Filistinlilerin serbest bırakılması, iki tarafın terör eylemleri ve tehdidinin bertaraf edilmesi için bilgi paylaşımları, koordineli eylem ve politika belirlenmesi konusunda çalışma yürütülmesi, yasa dışı silahların toplanması ve şüphelilerin tutuklanması konularında görüş birliğine varmışlardır. İsrail de, Filistin tarafının İsrail'in güvenliği konusunda aşama kaydetmesi beklentisiyle, Ekim 1999'da Batı Şeria ve Gazze arasındaki 40 km'lik güzergahı açmıştır.¹⁰⁶⁵ Barak'ın ön yargısına rağmen barış sürecini devam ettirme çabası, çözüm arayışında istekliliğinin yanı sıra, silahlı mücadelesi için meşruiyet sağlayabilmesi için gerekli hareket alanına olan ihtiyacıyla da açıklanabilir.

Bu yaklaşım doğrultusunda İsrail'in Filistin tarafıyla yaptığı her anlaşmayı, Filistin Yönetimi'nin şiddet eylemleriyle (İsrail bunu 'terör' olarak nitelemektedir) mücadele etmesi koşuluna bağlaması, uzlaşma zemini için asgari şartı oluşturmuştur. Filistinli silahlı eylem gruplarının bölünmüşlüğü dikkate alındığında, Filistin Yönetimi'nin bu gruplar üzerinde etkin olamayacağı, etkin olmaya çalışması halinde ise Filistinlilerin iç savaşa sürükleneceği, dönemin gerçekliği olarak tanımlı hale gelmiştir. Böylece İsrail, her iki durumda da ortaya çıkacak sonuçtan olumlu biçimde yararlanacağı bir kurguya sahip olmuştur.

---

¹⁰⁶² Dan Rubinowitz, Khawla Abu-Baker, **Coffins on Our Shoulder**, Berkeley: University of California Press, 2005, s. 100.

¹⁰⁶³ Lawrence Freedman, **A Choice for Enemies**, New York: PublicAffairs, 2008, s. 338; Halper, s. 180, 186.

¹⁰⁶⁴ http://www.mfa.gov.il/MFA/MFAArchive/1990_1999/1999/9/Sharm%20el-Sheikh%20Memorandum%20on%20Implementation%20Timel E.T. 12.06.2010.

¹⁰⁶⁵ Fraser, s. 152.

RF Devlet Başkanı Vladimir Putin, 31 Aralık 1999'da ortak düşman olan teröre karşı İsrail ile koordinasyonu desteklediğini açıklamıştır.¹⁰⁶⁶ Aynı doğrultuda Putin Rusya'nın Çeçenistan'daki mücadelesi ile İsrail'in Filistinlilere karşı mücadelesi arasında paralellik kurmuştur.¹⁰⁶⁷ Bu yaklaşımla Rusya'nın İsrail'in güvenlik uygulamaları karşısı politika üretemeyeceği belirginleşmiştir.

Görüşmelerin devam ettiği süreçte İsrail'in 1999'da Filistinlilere ait 142 evi yıktığı¹⁰⁶⁸ ve Oslo sürecinde 13.000 Filistinliyi tutuklayıp yargıladığı¹⁰⁶⁹ dikkate alındığında, Barak'ın Filistinlilere karşı İsrail ordusu ve Shin Bet üzerinden yürüttüğü baskıcı politikanın Netanyahu döneminden kötü olduğu ve artan şiddet olaylarının nedenlerinden biri olduğu açıklık kazanmaktadır.¹⁰⁷⁰ Buradan Barak'ın barış sürecini çözüm aşaması olarak değil, politikaları için meşru zemin elde etmek amacıyla takip ettiği çıkarımında bulunulabilir.

II. İntifada'nın (el-Aksa İntifadası) başlamasından önce Bar Ilan Üniversitesi Begin-Sadat Stratejik Çalışmalar Enstitüsü ve Terörle Mücadele Uluslararası Enstitüsü tarafından Nisan-Mayıs 1999 tarihleri arasında yapılan kamuoyu araştırması İsrail toplumunun nabzını şu şekilde tutmaktadır; konvansiyonel olmayan bir savaş riski görenler %60 iken intihar saldırısı korkusu taşıyanların oranı %72 olarak ortaya çıkmış; hükümetin terörle mücadele politikasından duyulan memnuniyet oranı %51 olurken, memnuniyetsizlik %21 oranında gerçekleşmiştir; terörist saldırılarının Filistin tarafıyla görüşme gerekliliğini arttırdığını savunanların oranı %40 olurken, %34'lük diğer bir kesim görüşmelerin askıya alınması gerektiği yönünde görüş bildirmiştir; sadece %20 lik bir oran Filistin tarafının terör ortamının ortadan kaldırılması için elinden geleni yaptığına inandığını belirtmiştir.¹⁰⁷¹ Genel eğilim dikkate alındığında, Filistinlilere yönelik güvenlik uygulamalarının İsrail kamuoyunca desteklendiği ortaya çıkmaktadır.

Genel anlamda İsrail'in Oslo sürecini (1993-2000) Batı Şeria ve Gazze'de işgalini ve kontrolünü artırma için kullandığı, anlaşmalar paralelinde yaptığı düzenlemelerle işgal

¹⁰⁶⁶ Barry Rubin, "The United States and The Middle East", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXIII, 1999, s. 40.

¹⁰⁶⁷ Mark N. Katz, "Putin's Pro-Israel Policy", **Middle East Quarterly**, XII, Number 1, Winter 2005, s. 53.

¹⁰⁶⁸ Halper, s. 275.

¹⁰⁶⁹ Pacheco, s. 331.

¹⁰⁷⁰ Rose, s. 593.

¹⁰⁷¹ Raphael Ventura, "Terrorism and Public Opinion", Israeli Institute For Counter-Terrorism, <http://www.ict.org.il/documents/documentdet.cfm?docid=33> E.T. 02.07.2010

altındaki bölgelerdeki Filistinlilerin İsrail'e girişini engellemek üzere girişi izine tabi kıldığı, Filistin bölgeleri arasındaki hareketliliği engellemek için de kontrol ve kapatma faaliyetlerine sıklıkla başvurduğu süreç izlemesinden varılan sonuçları oluşturmuştur.¹⁰⁷² Bu tutuma karşı BM, Genel Kurul 53/56 (1999)¹⁰⁷³ sayılı kararıyla Filistin topraklarında kişi ve mallar için seyahat özgürlüğünün garanti edilmesini istemiş, imzalanan anlaşmalar doğrultusunda keyfi gözaltına alınan ve mahkum olan tüm Filistinlilerin salıverilmesinin hızlandırılması için çağrıda bulunmuştur.

İsrail, Oslo sürecinde yapılan anlaşmalarla Filistin tarafının zaafa düşmesi durumunda Filistin bölgeleri de dahil olmak üzere terörle mücadele uygulamalarını tek taraflı olarak yapabilme hakkına sahip olmuştur. Aynı paralelde Filistin bölgelerinden saldırı olması halinde, İsrail müdahale hakkını saklı tutmuştur. Oslo döneminde daha güçlü bir Filistin güvenlik gücünün İsrail için daha fazla güvenlik anlamına geleceği düşüncesinin tersine İsrail, bu gücü sadece polis hizmeti verecek, küçük ve zayıf bir güç olmasını isteyen bir yaklaşımı benimsemiştir.¹⁰⁷⁴ Filistin Yönetimi'nin İsrail'e karşı yürütülen şiddet eylemlerine müdahaleden kaçındığı kabulü, İsrail tarafından kendine karşı yürütülen savaşın bir parçası olarak yorumlanmıştır.

Tüm bu toplam dahilinde Oslo sürecini hazırlayan, gerçekleştiren ve sürdüren güvenlik anlayışı, güvenliğin barıştan önemli olduğu ilkesinden fedakarlıkta bulunmadan, siyasi çözümü esas alarak, toplumsal ayrımı ideal güvenlik ortamı olarak kabul etmiştir. Karşı tarafın davranışında değişiklik oluşturma konusunda, anlaşma yöntemi siyasi çerçeveyi oluştururken, güç kullanıma dayalı caydırma, cezalandırma ve misilleme uygulamaları da askeri çerçeveyi meydana getirmiştir. Soğuk Savaş sonrası konjonktüre mümkün olduğunca taviz vermeden uyum sağlanarak, uluslararası aktörleri Filistin şiddet eylemlerinin sona erdirilmesinde özne olarak kullanılması amaçlanmıştır. Bu çerçevede barış sürecinden öncelikli beklenti; Filistinli örgütlerin eylemlerinin sona erdirilmesi, eylem altyapılarının ortadan kaldırılması ve saha hakimiyetinin sürekli elde tutulması olmuştur.

---

¹⁰⁷² **Ruling Palestine**, s. 141.

¹⁰⁷³ UN/RES/53/56 (1999).

¹⁰⁷⁴ Yaakov Amidror, "Israel's Security: The Hard-Learned Lessons", **Middle East Quarterly**, XI, No. 1, Winter 2004, s. 36-37.

1.2. İntifada: Çatışma ve Barış

1.2.1. II. İntifada

1.2.1.1. Çatışmanın Karakteri

İki toplumun arasında endişe ve güvensizliğin yüksek oranda hissedildiği bir ortamda Likud Partisi lideri Ariel Sharon, 6 Şubat 2000’de Harem-i Şerif’e beraberinde silahlı bir güç ile (1000 asker ve polis) ziyaret gerçekleştirmiştir. Ziyaretle başlayan şiddet olayları daha önce olmadığı şekilde, dini mücadeleyi çatışmanın merkezine taşımıştır. Savunma Bakanı Shlomo Ben-Ami, Filistin ayaklanmasının nedenin ‘Sharon’un Harem-i Şerif’e yaptığı ziyaretten Filistinlilerin duyduğu hayal kırıklığı’ olduğu tespitini yapmıştır. Filistinliler ise durumu, kutsal mekanlar üzerinde İsrail egemenliği ve hak sahipliği iddiası ile ilişkilendirmiştir. Şiddet sarmalında İsrail güvenlik uygulamalarının plastik mermiyle başlayıp, gerçek mermiye dönüşmesiyle Filistinli kaybı Ekim sonu itibarıyla 127’ye, yaralı sayısı da yaklaşık 5.000’e ulaşmıştır. Ekim boyunca devam şiddet olayları üzerine Başbakan Barak, Ramallah ve Nablus’taki Filistin Yönetimi ofislerine ve Arafat’ın koruma gücü Güç 17’ye karşı helikopterle ‘önleyici nokta vuruşu’ operasyonları için emir vermiştir.¹⁰⁷⁵

Başbakan Barak’ın olayları Filistin Yönetimi ile ilişkilendiren yaklaşımı, “bu olayların ardında bazı Filistinli yetkilerin olmadığını söylemek güç”¹⁰⁷⁶ söylemiyle açık hale gelmiştir. Barak’ın tutumu, Filistin Yönetimi’ni çatışmanın kaynağı olarak tanımlayan yaklaşımın devamlılığının yansıması olmuştur. Bu tutumun devamı olacak şekilde Barak, 20 Temmuz 2000’deki Camp David Zirvesi’nde Batı Şeria’nın ve Gazze’nin İsrail askerinden arındırılmasını kabul etmezken,¹⁰⁷⁷ Oslo sürecini belirleyen kriterlerin ABD’nin desteğiyle İsrail’in güvenlik ihtiyaçları ve çıkarları olduğunu ortaya koymuştur.¹⁰⁷⁸ İsrail’in bu anlayışı çerçevesinde ele alındığı anlaşılan Camp David görüşmelerinin çökmesi ve II. İntifada’nın başlamasıyla Barak, olayların sorumluluğunu Arafat’a yüklemiş, Arafat’a şiddet olaylarını kontrol altına alması için iki gün süre vermiş, ancak sonuç alınamaması ve Filistinlilerin radikal uçlara kaymaması için ultimatomen süresini belirsiz olarak uzatmıştır.¹⁰⁷⁹

¹⁰⁷⁵ Helmick, s. 206, 213, 215.

¹⁰⁷⁶ A.g.e., s. 206.

¹⁰⁷⁷ Reich, *A Brief History of Israel*, s. 200.

¹⁰⁷⁸ Hartley, *A Survey of Arab-Israeli Relations*, s. 273.

¹⁰⁷⁹ Mustafa Coşkun, “Ortadoğu Barış Süreci Yine Bıçak Sirtında”, *Stratejik Analiz*, I, Sayı 7, Kasım 2000, s. 9.

Hem İsrail hem de Filistin Yönetimi'nin çatışmayı karşı tarafın başlatması beklentisi, Camp David başarısızlığının ardından güvenlik ortamını belirlemiştir. İsrail'in bu dönemde anlaşma sonucu kurulmuş bir Filistin Devleti yerine, mücadele sonucu kurulacak Filistin Devleti'nin karizmatik görüntüsünü hedeflemiş bir düşünceye karşı mücadele etmiştir.¹⁰⁸⁰ Nablus ve Beytullahim çatışmaların başlangıç noktası olmuş, çatışmanın İsrail şehirleri yakınlarına kadar yayılmasıyla Yahudi ve Filistin toplumları arasındaki ayrım iyice belirginleşmiştir.¹⁰⁸¹ Ortaya çıkan durum karşında Barak, Filistin tarafı ile görüşme kanalını açık tutarken, diğer taraftan Savunma Bakanı Ephraim Sneh'e marjinal senaryolar için hazırlık yapılması talimatını vermiştir.¹⁰⁸² Ancak bu marjinal senaryoların ne olduğuna dair bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Olayların şiddetinin İntifada düzeyine taşınmasıyla Barak, çatışmaya barış üzerinden çözüm üretme yaklaşımına son verdiğini, Arafat'ın yanı sıra Filistinliler arasında da barış ortağı olmadığını açıklayarak ortaya koymuştur.¹⁰⁸³ Geline aşama ve Barak'ın iktidara geldiğindeki görüşleri bir arada düşünüldüğünde, ortaya çıkan tablonun zaten Barak'ın zihnindeki kurgu olduğu açıklık kazanmaktadır. Böylece, Netanyahu dönemindeki güvenliği anlaşma değil, çatışma üzerinden tanımlama yaklaşımına geri dönmüştür.

Bu kapsamda İsrail, II. İntifada'yı 'savaştan daha düşük çatışma-savaşa yakın çatışma' ve 'hemen hemen savaş' şeklinde bir terminolojiyle ifade etmiştir. Bu yaklaşımla her çeşit direnişi de 'terörizm' olarak kabul etmiş ve bu kapsamda Filistinlilerin insan haklarını etkin bir şekilde kullanılamaz hale getirebileceği bir teammül altyapısı oluşturmuştur.¹⁰⁸⁴ Bu paralelde II. İntifada, 1948 Savaşı hariç, İsrail-Filistin düşmanlığının zirve noktası olarak da tanımlanmış, Yahudi ve Filistin halkları arasında her yönüyle bir savaş olarak kabul edilmiştir.¹⁰⁸⁵ Eylül 1993-Eylül 2000 arasında Filistinli grupların düzenledikleri 31 intihar saldırısında 137 İsrailinin ölümüne, 989'unun da yaralanmasına neden olduğu¹⁰⁸⁶ göz önüne alındığında, İsrail açısından barış sürecinin, aslında barış denemelerinin yapıldığı bir çatışma sürecinden ibaret olduğu sonucuna varılmaktadır.

¹⁰⁸⁰ Rabbani, s. 110; Shai Feldman, "The October Violence: An Interim Assessment", **Tel-Aviv University Jaffa Center For Strategic Studies**, III, No.3, November 2000, <http://www.tau.ac.il/jcss/sa/v3n3p7.html> E.T. 02.07.2010

¹⁰⁸¹ Leslie Susser, Elie Rekhess, "Israel", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXIV, 2000, s. 306.

¹⁰⁸² Peri, s. 59.

¹⁰⁸³ Baroud, s. 21.

¹⁰⁸⁴ Halper, s. 156.

¹⁰⁸⁵ Meron Benvenisti, **Son of The Cypresses**, Berkeley: University of California Press, 2007, s. 102.

¹⁰⁸⁶ Sumatra Bose, **Contested Lands**, Massachusetts: Harvard University Press, 2007, s. 267.

Oluşan bu zemin çerçevesinde II. İntifada ile birlikte, İsrail ordusu Shin Bet'in bir kolu haline gelmiş,¹⁰⁸⁷ kara operasyonları için ileri hareket yeteneğine sahip özel antigerilla birimleri görevlendirilmeye başlanarak, bunlar ateş gücü ve istihbarat imkanlarıyla desteklenmiştir.¹⁰⁸⁸ Ayrıca Haaretz gazetesine göre 1996 yılında hazırlanan 'Dikenli Tarla Planı' da II. İntifada sürecinde güncellenmiştir.¹⁰⁸⁹ Çatışma sürecine yönelik hazırlık, barış sürecinin geri dönmesinin güçlüğüne açıklamaktadır.

RF, tarafları kendilerine hakim olmaya ve barış görüşmelerine dönmeye çağırarak, Filistin şiddetini kınamış, Filistin liderlerinden aşırılığa son vermelerini istemiş, ancak İsrail'i doğrudan kınamaktan kaçınan bir üslup benimsemiştir.¹⁰⁹⁰ RF'nin bu yaklaşımıyla İsrail-Filistin sorununda çözümsüzlüğü kabul ederek, çatışmanın kendi çözümünü yaratmasını bekleyen bir çizgiyi, politika olarak kabullenmiştir.

Çatışmanın kalıcı hale gelmesiyle İsrail, II. İntifada'nın planlayıcısı olarak Filistin Yönetimi'ni ve Arafat'ı gördüğünü açıklamış, Eylül 2000'den itibaren de Arafat'ı barışa engel olarak nitelemeye başlamıştır.¹⁰⁹¹ Barak hükümeti Arafat'ın anlaşmalardaki yükümlülüklerine uymadığı, terörü terketmediği ve Hamas'ın intihar eylemlerine yeşil ışık yaktığını gösteren detaylar yayınlarken, diğer taraftan Shin Bet Başkanı Ami Ayalon ise, Arafat'ın II. İntifada'nın planlanmasında doğrudan bir bağlantısının tespit edilemediğini ifade etmiştir.¹⁰⁹² Bu belirsiz duruma rağmen Barak, Ekim 2000'de yürüttüğü politikanın devamı niteliğinde Arafat'ın İsrail'in güvenliği için ciddi bir tehlike olduğunu seslendirerek, varlığının yokluğundan daha zararlı olduğuna vurgu yapmıştır.¹⁰⁹³ Şiddetin durdurulması için ABD tarafından 4 Ekim 2000'de Paris'te düzenlenen görüşmelerden de sonuç çıkmayınca, İsrail için Arafat'ın barış anlamında bir geçerliliği kalmamış ve tasfiyesine giden yol açılmıştır.¹⁰⁹⁴ Geline nokta Arafat'ın tasfiyesini, güvenlik politikasının önceliği haline getirirken, İsrail'in inanmak istediği kurguyu, politika haline getirdiğinin de bir göstergesini oluşturmuştur.

---

¹⁰⁸⁷ Cohen, s. 49.

¹⁰⁸⁸ Anthony H. Cordesman, **Arab-Israeli Military Forces in An Era of Asymmetric Wars**, Connecticut: Praeger Security International, 2006, s. 76.

¹⁰⁸⁹ **Haaretz** (23 November 2001).

¹⁰⁹⁰ Kreutz, s. 72.

¹⁰⁹¹ Rabbani, s. 133; Reinhart, s. 65.

¹⁰⁹² Ghada Karmi, **Married to Another Man: Israel's Dilemma in Palestine**, London: Pluto Press, 2007, s. 162.

¹⁰⁹³ Barry, s. 116.

¹⁰⁹⁴ Reich, s. 211.

Aynı dönemde (12 Ekim 2000) iki İsrail askerinin Ramallah'taki Filistin polis karakolunda linç edilmesinin görüntülerin kamuoyuna yansması, İsrail toplumunda Filistinlilere yönelik sert güvenlik uygulamaları beklentisini arttırmıştır. Barak, "Arafat'ın artık barış ortağı olmadığını, barış sürecinin öldüğünü"¹⁰⁹⁵ açıklamıştır. İsrail, olaydan doğrudan Filistin Yönetimi'ni özellikle de Arafat'ı sorumlu tutarak polis karakolunu, Ramallah ve Gazze'yi vurmuş, misillemeleri 'sınırlı ve sembolik' olarak tanımlayarak, gelecek operasyonların niteliğini de ortaya koymuştur. 9 Kasım 2000'de gelinen noktada İsrail, Hamas üzerinde odaklanmış olduğu hedef gözeterek öldürme politikasını el-Fetih'e genişletmiştir. II. İntifada sonrasında ilk kez hedef gözeterek öldürme uygulaması yapılmış, Hamas, İslami Cihad, el-Fetih ve bağlı askeri birimleri açık hedef olarak tanımlanmıştır.¹⁰⁹⁶ İsrail helikopter ve uçakla düzenlediği hedef gözeterek öldürme operasyonlarının sorumluluğunu üstlenirken, diğer yöntemlerle tasfiye edilenlerin sorumluluğunu üstlenme konusunda sessiz kalmayı tercih eden bir politika benimsemiştir. ABD, bunu şiddeti sona erdirecek bir yöntem olarak görmemekle birlikte, ABD'nin BM temsilci Richard Holbrooke İsrail'i kınayacak herhangi bir kararı veto edeceklerini açıklamıştır.¹⁰⁹⁷

İsrail'in güvenlik politikasının cezalandırma ve caydırma yaklaşımı ile şekillendirilmeye devam edildiği dönemde, benzer bir politikayı Çeçenistan'da uygulayan Rusya'nın 6 Ocak 2001'de İsrail ile birlikte müşterek olarak teröristlerle müzakere olmayacağını açıklayarak desteğini belirginleştirmiştir.¹⁰⁹⁸ Bu doğrultudaki politikaların kalıcılığı sağlayacak şekilde, İsraili Yahudiler Ağustos 2001 itibarıyla %75 gibi oranla hedef gözeterek öldürme dahil olmak üzere Filistinli eylemcilere karşı uygulanan İsrail askeri fiillerini onaylamışlar, %72'lik bir oranla da İsrail'in daha sert askeri tedbirlere başvurmasını istemişlerdir.¹⁰⁹⁹ Ortaya çıkan bu tablo, İsrail'in güvenlik uygulamalarını harekete geçiren ve devamlılığını sağlayan tamamlayıcı bir unsur da temsil etmiştir.

ABD Başkanı Clinton, Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek, Ürdün Kralı Abdullah, BM Genel Sekreteri Kofi Annan ve AB temsilcisi Javier Solana barış sürecini yaşatmaktan ziyade, artan şiddet olaylarının durdurulması önceliğiyle tarafları 17 Ekim 2001'de Şarm eş-Şeyh'te toplamıştır. Toplantının, Barak'ın "İsrail'in güvenliği için şiddetin

¹⁰⁹⁵ Helmick, s. 210, 216.

¹⁰⁹⁶ Leslie Susser, Elie Rekhess, "Israel", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXIV, 2000, s. 306-307.

¹⁰⁹⁷ Gal Luft, "The Logic of Israel's Targeted Killing", **Middle East Quarterly**, X, No. 1, Winter 2003, s. 5, 7.

¹⁰⁹⁸ Mark N. Katz, s. 54.

¹⁰⁹⁹ Ronen Sebag, "Lebanon: The Intifada's False Premise", **Middle East Quarterly**, IX, No. 2, Spring 2002, s. 20.

durdurulması gerektiği”¹¹⁰⁰ yönündeki açıklamasıyla aynı döneme gelmesi, İsrail’in barışı değil güvenliğini esas aldığı bir delili olmuştur.

Filistinli örgütler tarafından çoğunlukla İsraili sivillerin hedef alınması, İsrail yerleşim yerlerinin civar Filistin köy ve kasabalarından ateşle taciz edilmesi, ilerleyen dönemlerde yerleşim yerlerine yönelik organize saldırıların gerçekleştirilmesi ve yoğun intihar saldırıları, İsrail’in II. İntifada sürecinde maruz kaldığı tehdidin çerçevesini çizmektedir. İsrail’in genel cevabı da; karşı ateşle, hava bombardımanıyla, topçu ateşiyle ve hedef gözeterek öldürme operasyonlarıyla misilleme üretmesi üzerine kurulu olmuştur.¹¹⁰¹ Diğer taraftan da aynı cevap kapsamında, İsrail’in II. İntifada ile birlikte Savunma Düzenlemeleri (1945) madde 119’a göre askeri ve güvenlik gerekçeleriyle yürüttüğü ev yıkma politikasına hız vermiş (1967-2000 arasında toplam 9400 ev yıkılmıştır) ve 2000-2003 döneminde 4000 Filistinlinin evini yıkmıştır. İsrail’in kolektif ceza kapsamında da yürüttüğü anlaşılabilir uygulama, bazen şiddet olaylarının engellenmesi için yıkma tehdidi olarak da uygulanmıştır. İsrail, yıkma faaliyetleri ‘temizlik politikası’ olarak adlandırmış ve bu yapıların askerlere saldırı için kullanıldığı gerekçesinden hareket etmiştir. Ayrıca yıkılan evler ‘terkedilmiş’ statüsüne girdiğinden, yasal düzenlemeler hükümete buralar üzerinde istediği tasarrufu kullanma imkanı da tanımıştır.¹¹⁰²

İntifada’nın getirdiği çatışma ortamında Oslo Anlaşmaları gereği İsrail işgali altındaki toprakların A, B, C bölgelerine ayrılması, İsrail’in bölgeler arasındaki hareketini daha kolay denetlemesine imkan sağlamıştır. Bu denetleme yetkisi, gözaltına alma, tutuklama ve tutukluların İsrail içindeki hapisanelere sevkini de içermiştir. Bu yönüyle seyahat kısıtlaması güvenlik aracı olarak kullanılmıştır. II. İntifada, İsrail ordusuna Filistin köylerinin kuşatılması için uygun zemin hazırlamış, bu durum Filistinlilerin hareketini İsrail’in izin düzenlemesine tabi kılmıştır. Ancak seyahat özgürlüğü kısıtlamasının Filistindeki işsizliği 3 katına çıkardığı¹¹⁰³ hesaba katıldığında, bu tedbirin Filistin kesiminde radikalleşmeyi arttırarak, İsrail için güvenlik üretmediği sonucuna ulaşılmaktadır.

İsrail Adalet Bakanlığı tarafından Ekim 2000’de meydana gelen olaylarda hayatını kaybeden ve yaralanan Filistinlilerle ilgili olarak yürütülen soruşturma neticesinde, ortaya

¹¹⁰⁰ Tuncay Topur, **Dipsiz Kuyu: Ortadoğu ve Türkiye**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005, s. 434.

¹¹⁰¹ Cordesman, s. 76.

¹¹⁰² **Ruling Palestine**, s. 117-118.

¹¹⁰³ Pacheco, s. 325-327.

çıkan olumsuz tablonun askerlerin kişisel sorumluluğuyla açıklamayı tercih etmiştir.¹¹⁰⁴ Bu yaklaşım ve Barak'ın Kasım 2000'de ki "Eğer 200 ölü (Filistinli) yerine 2000 ölünün bu meseleyi tamamen çözeceğini düşünseydik daha fazla güç kullanırdık"¹¹⁰⁵ ifadesi bir arada düşünüldüğünde, İsrail'in çatışmadaki kaygısının Filistinli kayıpları değil, uluslararası toplumdaki olumsuz yansımaları olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, İsrail'in güç kullanımını, güvenlik politikası olarak benimseme konusunda bir tereddütü olmadığı görülmektedir.

II. İntifada'nın ilk birkaç gününde İsraili askerlerin 1.300.000'den daha az mühimmat kullanmadığına yönelik istatistik, bu tespitin ispatını oluşturmaktadır. Bu istatistik, İsrail tarafından Filistin direnişinin askeri karakterini uluslararası kamuoyuna açıklamaya yönelik bir dayanak noktası olarak da kullanılmıştır.¹¹⁰⁶ Kayıpların yüksekliği de dikkate alındığında, bu tablodan İsrail güvenlik güçlerinin Filistinli göstericilerin kendine güven kazanmalarına ve toplumsal psikolojinin avantajından yararlanmalarına imkan vermemek için hızlı ve sert müdahale yöntemini benimsedikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Kayıpların hızla artması ise, çatışmayı geri döndürülmez ve her iki tarafça da kazanılması zorunlu bir süreç haline getirmiştir.

Artan şiddet üzerine İsrail-Filistin çatışmasının nedenlerinin araştırılması amacıyla BM 1322 sayılı kararla (2000)¹¹⁰⁷ kurulan Mitchell Komisyonu'nun Kasım 2000 tarihli raporu¹¹⁰⁸ ve Şarm eş-Şeyh Komisyonu'nun Nisan 2000 tarihli raporunda¹¹⁰⁹ terörün sona erdirilmesi, karşılıklı güvenin yeniden tesis edilmesi, güven ortamı için bir süre sessizlik sağlanması, İsrail'in Filistinli gruplara ateş açmaması, Filistinlilerin çalışma izinlerinin devam ettirilmesi ve yeni güvenlik işbirliklerine gerek olduğu yönünde tespitler yapılmıştır. Bu raporlarında da önceki çalışmalarda olduğu gibi yatıştırma amacının ötesine gidemediği, çatışmadaki dengelerin sürekli doğal konumuna geldiği, BM'nin Genel Kurul 54/79 (2000)¹¹¹⁰ sayılı kararıyla daha önceki kararlardaki hususları tekrarlamasından anlaşılmaktadır.

---

¹¹⁰⁴ Rubinowitz, s. 164.

¹¹⁰⁵ **Washington Post** (17 November 2000).

¹¹⁰⁶ **Haaretz** (29 June 2004). Bu miktar ilk beş günde 170 Filistinlinin hayatına 7.000'in de yaralanmasına neden olmuştur. Halper, s. 190.

¹¹⁰⁷ UN/RES/13/22 (2000).

¹¹⁰⁸ Detay için bkz. http://www.mideastweb.org/mitchell_report.htm E.T. 03.07.2010.

¹¹⁰⁹ Detay için bkz. <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/6E61D52EAACB860285256D2800734E9A> E.T. 03.07.2010.

¹¹¹⁰ UN/RES/54/79 (2000).

Bu çerçevede Barak dönemindeki güvenlik yaklaşımı, Yahudilerin fiziksel güvenliğini (vücut bütünlüğünün zarar görmemesi) sağlama odaklı olmuştur. Bu yaklaşım, Filistinlilerin barışı istemediği varsayımına ve II. İntifada olgusuna dayanmakla birlikte, güvenlik karşılığında barışa ve tavize eğilimli bir tablo da ortaya çıkarmıştır.¹¹¹¹ Hatta Barak, İsrail-Filistin barışı yoluyla güvenliğin sağlanması halinde, İsrail'in güvenlik uygulamalarının uluslararası denetime açılabilceğini ifade etmiştir.¹¹¹² Ancak güvenliğin sınırları belirsiz bir ifade olması, İsrail-Filistin barışının yakın bir gelecekte mümkün görünmemesi ve Barak'ın tasvir edilen tutumu nedeniyle, denetlenebilmenin siyasi manevra aracı olarak kullandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Çatışmanın getirdiği bu noktada Barak ve Arafat, Camp David II görüşmeleri çerçevesinde Ocak 2001'de bir araya gelirken, İsrail ile barışa Hayır diyen aralarında Hamas ve İslami Cihad örgütlerinin de bulunduğu 8 eylem grubu Şam'da toplanarak İsrail'e karşı silahlı mücadeleye devam kararı almışlardır.¹¹¹³ Filistinli eylem gruplarının bu kararı, Barak'ın güvenlik mekanizmasının kişisel güvenliği sağlamak için daha sert tedbirlere başvurmasını kolaylaştırmıştır.

İsrail-Filistin çatışmasının yoğun olarak devam ettiği bu dönemde ABD Başkanı olan George W. Bush, bölge politikasını belirleyen temel unsurları; inancına, iyi dünya ile kötü dünya arasında bir mücadeleye dayandırmış ve İsrail'e sıklıkla referans yapmıştır. Batı dünyası karşısında tanımlanan 'İslami terörizm', İsrail'in uzun zamandır mücadele ettiği Arap dünyasını büyük ölçüde kapsadığından, İsrail bu mücadelede müttefikliğin ötesinde stratejik ortak olarak konumlandırılmıştır. İsrail'in bu anlamda aynı savaşı yürüttüğü lanse edilmiştir. İsrail'in güvenliği bu anlamda İsrail-Filistin çatışmasında öncelik olarak alınmıştır.¹¹¹⁴ Bush'un yaklaşımı ve Filistinli eylem örgütlerinin İsrail'e karşı silahlı mücadeleye devam etme kararı, İsrail'in güvenlik politikalarını geleneksel çizgide tutmasına yardım etmiştir.

Bu süreçte Likud Partisi lideri Sharon, terörizmi yerel ve küçük bir tehdit olarak değil, Ortadoğu'nun süreklilik arzeden bir sorunu olarak görmüş, bu nedenle mücadelede devamlılığı esas alan bir görüş geliştirmiştir. İsrail Genel Kurmay Başkanlığı da aynı

---

¹¹¹¹ Halper, s. 65.

¹¹¹² Helmick, s. 219.

¹¹¹³ Topur, s. 417.

¹¹¹⁴ Michael Thomas, s. 178-179.

paralelde Ocak 2001'de Filistin Yönetimi'ni 'terörist kimlik' olarak tanımlamıştır.¹¹¹⁵ Bu kabul doğrultusunda terörle şehirde mücadeleyi mümkün kılmak için 2001'de Negev Çölünde Lachish üssünde şehir savaşı kompleksi açılmıştır.¹¹¹⁶ Nisan 2001'den itibaren de ilk kez buldozerler Filistin kamu ve güvenlik binalarının yıkımında ve atış güzergahlarının ağaç gibi engellerden temizlenerek mülteci kampları yakınlarındaki Filistin mevzilerinin görünür kılınmasında kullanılmıştır.¹¹¹⁷ Bu tarihten sonra buldozerlerin İsrail güvenlik politikasının Filistinliler üzerinde yıkıcı sembollerinden biri olarak daha sık olarak kullanılmaya başlandığı medyada kolaylıkla izlenebilir hale gelmiştir. Bu durum, İsrail güvenlik politikasında, Filistinlilerin baskı altında tutulması bileşeninin devamlığının ispatı olmuştur.

Barak, Filistin Yönetimi'ne yüklenen anlam bağlamında terörü barış sürecini baltalayan ve tam güçle mücadele edilmesi gereken bir olgu olarak tanımlamıştır.¹¹¹⁸ Geçmişte sert tedbirler gerektiren durumlar asayiş sorunları olarak görülmeye çalışılmışsa da bu dönemde, İsrail ordusunun düşük yoğunluklu savaş (terörizm) etkinliği ve kabiliyeti önde gelen savunma prensipleri olarak kabul edilmiş, çatışma riskinin azaltılması amacıyla caydırıcı faaliyetlere önem verilmiştir.¹¹¹⁹

7 Mart 2001'de Ariel Sharon, Filistin direnişiyle tamamen başa çıkmak ve Filistin şiddetini 100 günde bitirmek iddiasıyla, Arafat'ın barış ortağı olduğuna inancını bütünüyle yitirmiş olarak ve 'bırakalım da İsrail ordusu kazansın' ilkesiyle iktidara gelmiştir.¹¹²⁰ Sharon hükümetinin 7 Mart 2001 tarihli programında: hükümetin ilk görevinin İsrail'in güvenliğinin ve bölgesel istikrarın sağlanması olduğuna; terör ve şiddete karşı kararlı bir mücadele ile ulusal güvenliği güçlendirip kişisel güvenliğin sağlanacağına; Filistinlilerden şiddeti ve terörü terk etmeleri, Filistin Yönetimi'nden de güvenlikle ilgili yükümlülüklerini yerine getirmesinin talep edileceğine; İsrail'in tarihi, ulusal ve güvenlik çıkarları doğrultusunda bölgedeki halklar ve devletlerle barışın geliştirilmesi çabası içinde olunacağına; Judea ve Samaria'daki Yahudilerin güvenliğini sağlama faaliyetlerinin

¹¹¹⁵ Uri Dan, **Ariel Sharon: An Intimate Portrait**, New York: Palgrave Mc Millan, 2006, s. 139.

¹¹¹⁶ Freedman, **A Choice for Enemies**, s. 452.

¹¹¹⁷ Cordesman, s. 74, 78.

¹¹¹⁸ Başbakan Ehud Barak'ın Sharm Al-Sheikh Memorandumu imza törenindeki konuşması, 04 Eylül 1999, <http://www.mfa.gov.il/MFA/Foreign%20Relations/Israels%20Foreign%20Relations%20since%201947/1999-2001/34%20The%20Sharm%20el-Sheikh%20Memorandum-%20text%20and%20speech> E.T. 02.07.2010.

¹¹¹⁹ Shai Feldman, "An Agenda For The Barak Government", **Tel-Aviv University Jaffa Center For Strategic Studies**, II, No.1, June 1999, http://www.tau.ac.il/jcss/sa/v2n1p1_n.html E.T. 02.07.2010.

¹¹²⁰ Baroud, s. 23; Hartley, s. 278.

süreceğine; İsrail vatandaşlarının, yerleşiklerinin ve diaspora Yahudilerinin güvenliğini temin için nerede ve zaman olursa olsun orduyu ve diğer güvenlik güçlerini kullanma haklarının saklı tutulduğuna; Filistin Yönetimi'nden ve Arap ülkelerinden İsrail'e karşı duyulan düşmanlığa ve kışkırtmaya son vermelerinin isteneceğine vurgu yapılmıştır.¹¹²¹ Sharon hükümeti programı barışı hedefler olmakla birlikte, barışı kazanılmış bir çatışmadan sonra gelecek şekilde konumlandırmış, bu süreçte de silahlı mücadele araçlarının kullanılacağı izlenimini pekiştirmiştir.

Hükümet programında orduya verilen önem açık olarak görülmekle birlikte, Oslo sürecine olan muhalefeti nedeniyle ordu ile siyasetin ilişkilerini düzeleceği düşünülürken, Sharon orduyu İntifada sürecinde İsrail kayıplarını azaltmadaki yetersizliği nedeniyle eleştirmiştir. Sharon döneminin başlarında hükümet ile ordu arasında güvenlik politikasına ilişkin görüş farkının belirgin hale gelmiştir. Ordu İntifada'yı tüm yönleriyle bir savaş olarak tanımlarken, siyaset aynı fikirde olmamış ve görüşmelerin canlı tutulmasından yana olmuştur. Ordu da bu yaklaşımı tutarsızlığı nedeniyle eleştirmiştir.¹¹²² Ortaya çıkan bu tablodan Sharon'un olaya, ordunun neden daha aktif ve etkili olarak kullanılmadığı yönüyle yaklaştığı anlaşılmaktadır.

Bu nedenledir ki, Sharon görevi devraldıktan sonra siyasi sorunlara askeri çözümler üreten bir anlayış güvenlik politikalarına hakim olmuştur. Bu bağlamda Filistin direnişinin kırılıp İsrail'e boyun eğmelerini sağlanması beklentisiyle hareket edildiğinden, sürekli çatışma ortamı rutin hale gelmiştir.¹¹²³ İsraili yazar David Grossman, ne zaman şiddet dozunda bir azalma olsa Sharon'un bir hedef gözeterek öldürme uygulamasıyla gerilimi yükselttiğini, Filistinli temsilcilerin görüşmelere yeniden başlama ve şiddeti durdurma tekliflerini dikkate almadığını ifade etmektedir.¹¹²⁴ Sharon'un seçildikten sonra ilk kapsamlı güvenlik uygulamasına, Ramallah'ın 12 Mart 2001'de kapalı bölge ilan etmekle başlamıştır. Uygulamanın daha önce örnekleri olmakla birlikte, bu Filistin ticaret ve kültür merkezlerine yönelik en kapsayıcı örneği teşkil etmiştir. Sharon, kapamayı saldırganlar ve arkasındakilere yönelik bir güvenlik uygulaması olarak tanımlayarak, hükümetinin teröristlere ve onları

---

¹¹²¹ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Guidelines+of+the+Government+of+Israel+-+March+200.htm> E.T. 07.07.2010.

¹¹²² Peri, s. 59-60.

¹¹²³ Baylis Thomas, s. 145.

¹¹²⁴ David Grossman, **Death as A Way of Life: Israel Ten Years After Oslo**, New York: Farrar, Straus and Giroux, 2003, s. 185.

sevkedenlere karşı sürekli ve kararlı bir şekilde hareket edeceğini açıklamıştır.¹¹²⁵ Sharon politikasına karşı BM, Genel Kurul 55/36 (2001)¹¹²⁶ sayılı kararıyla İsrail'in işgal topraklarında bölge kapatma ve sınırlama uygulamalarının ve Filistin kontrolündeki bölgelerin işgalinin devam ettiğine işaret edilerek, Mitchell Komisyonu'nun önerilerine uyulmasını istemiştir. Sharon göreve geldikten sonra genel anlamda Filistinlilerle yaşanan çatışma halinin tanımının; Filistin şiddeti → terör → savaş düzleminde ilerlediği gözlemlenmektedir.

Bu anlayış doğrultusunda İsrail, 29 Mart 2001'de Arafat'ı tutuklamak ve Filistin topraklarından sürmek için Ramallah'taki karargahına bir operasyon düzenlemiştir. ABD operasyona 'sonuçlarının iyi düşünülmesi gereken bir hareket' olarak yaklaşırken, BM Güvenlik Konseyi İsrail'in derhal geri çekilmesini istemiş, ancak İsrail operasyon karşılığı görüşleri görmezlikten gelmiştir.¹¹²⁷ Böylece, Barak ile başlayan Arafat'ın tasfiye düşüncesi Sharon ile birlikte uygulamaya geçerek, güvenlik politikasının önceliğini oluşturmuştur.

Dahaf Enstitüsü tarafından Mart 2001'de yapılan kamuoyu araştırmasında; İntifada sonrasında İsrail toplumunda şahin kesime yönelme oranının %37, barışçı kesime yönelme oranının %13, Filistin ile bir barış yapmanın imkansız olduğunu düşünen kesimin oranı ise %63 olarak ortaya çıkması,¹¹²⁸ Sharon'un İsrail kamuoyunda Filistin şiddetinin, Filistinlilere karşı savaşa dönüştürmesini sağlayacak bir toplumsal tabanını yakaladığını göstermektedir.

Bu tablonda etkisiyle İsrail, 18 Mayıs 2001'de Netanyahu'da gerçekleştirilen intihar saldırısından sonra, 1967'den beri sivil hedeflere ilk kez büyük ölçekli, uçakların katıldığı bir hava saldırısı düzenlemiştir. Bu saldırıyla İsrail güvenlik konseptinde toplu sivil hedeflerin meşru hedef sayıldığı yönünde bir değişim de meydana gelmiştir. ABD'nin bu saldırı tipine karşı tutumu, taraflara eylemlerini durdurma çağrısında bulunmak olmuştur.¹¹²⁹ İsrail bu harekattan sonra tek taraflı olarak ateşkes ilan etmiş, kendini savunmak dışında silah kullanmayacağını açıklamıştır. İsrail Savunma Bakanı Binyamin Ben-Eliezer, operasyonları "Filistinlilerin dönmesini istemediğimiz noktalar var, bu operasyon açık bir

¹¹²⁵ Reich, *A Brief History of Israel*, s. 221.

¹¹²⁶ UN/RES/55/36 (2001).

¹¹²⁷ Carter, s. 205.

¹¹²⁸ The Middle East Media Research Institute (MEMRI), 6 Nisan 2001 tarihli 204 Nolu Basın Özetleri Özel Raporu, <http://memri.org/bin/articles.cgi?Page=archives&Area=sd&ID=SP20401> E.T. 02.07.2010.

¹¹²⁹ Helmick, s. 259-260.

savunma eylemidir”¹¹³⁰ sözleriyle değerlendirmiştir. Bu saldırı şekli ve bu yönde bir açıklama, İsrail’in meşru müdafaa eylemine ilişkin olarak yapılabilecek evrensel ve hukuksal tanımların ötesinde bir çerçeveyi benimsediğinin göstergesi olmuştur.

Haziran 2001’de yaşanan intihar saldırıları ve Temmuz ayında İsrail’in el-Fetih üyesi 6 militanı öldürmesi, İsrail ile el-Fetih, Hamas ve İslami Cihad arasındaki şiddet döngüsünü yenilemiştir. Bu süreç, İsrail kamuoyunda İslami tehdit değerlendirmesini de yükseltmiştir. Ağustos’ta Ramallah’taki Filistin polis karakolları İsrail hava saldırısıyla vurulurken, Sharon Filistin Yönetimi’nin Dışişleri Bakanlığı görevini gören Orient House’un ele geçirilmesi emrini vermiştir. İsrail, Ağustos 2001 döneminde düzenlenen intihar saldırıları sonrasında Ramallah’taki Orient House’u işgal etmiş, Filistin bayrağını indirerek binaya İsrail bayrağı çekmiş ve tüm Filistin Yönetimi resmi belgelerine el koymuştur.¹¹³¹ Eylül ayında A bölgesi kapsamındaki Filistin şehirlerine yönelik İsrail askeri harekati ve operasyonlar kapsamında ev yıkma politikasına devam edilmiştir.¹¹³² İsrail bu hareket tarzıyla Filistin Yönetimi’nin varlığını fiilen tartışmaya açmıştır.

İsrail, 2001 yılı ortalarından itibaren güvenlik sorunun kaynağı olarak gördüğü Gazze’de doğrudan askeri yönetimi tesis edecek bir politika izlemiştir. Gazze’de Oslo sürecinde uygulamaya konan birbirinden izole ve her biri için ayrı bir askeri güç görevlendirilmiş ‘güvenlik parseli’ uygulamasına devam edilmiştir. İsrail-Mısır sınırındaki askerlerinin silahlı saldırılara karşı güvenliği sağlamak gerekçesiyle, daha önce sınıra birkaç metre mesafede bulunan Filistinlilere ait yapılar, 300 metrelik bir güvenlik şeridi oluşturacak şekilde yıkılmıştır.¹¹³³

İsrail’in güvenlik politikası çerçevesinde uygulamaya devam ettiği bir diğer yöntem de; işgal topraklarındaki Filistinlilerin muhbirlik amacıyla kullanılması olmuştur. Filistinli örgütlerin muhbirlik yaptığından şüphelendikleri yaklaşık 800 Filistinliyi öldürmeleri¹¹³⁴ İsrail’in hem bilgi toplama ağının genişliğini hem de Filistinlileri Filistinlilere karşı kullanma taktiğinin işe yaradığını ispatlamıştır. Bu uygulama, İsrail’in Filistinlilerin enerjisini kendi içinde tüketmesi esaslı güvenlik politikasına devam ettiğini göstermiştir.

---

¹¹³⁰ Baroud, s. 25.

¹¹³¹ Helmick, s. 266.

¹¹³² Hartley, s. 287-288.

¹¹³³ Yedioth Ahronoth (9 March 2001).

¹¹³⁴ Schanzer, s. 55.

Ortaya çıkan tablo bakımından II. İntifada'yı İsrail açısından ilkinden ayıran husus; ilkinde taş atan çocuk profili yerine yetişkin, silahlı ve yarı üniformalı (Filistin polisi) Filistinli profilinin çatışmaya taşınması olmuştur. Çatışmaların ilerlemesi üzerine ABD, CIA Başkanı George Tenet kendi adıyla anılan planla (Tenet Planı)¹¹³⁵ 13 Haziran 2001'de tarafların ateşkese uymasını, terör eylemlerinin ve provakasyonlarının önlenmesini, güvenlikle ilgili bilgilerin karşılıklı aktarılmasını, İsrail birliklerinin Eylül 2001'deki konumlarına geri dönmelerini, taraflar arasında güvenlik işbirliğinin yeniden tesis edilmesi için acilen sağlam ve gerçekçi adımlar atılmasını esas alan bir öneri getirmiştir. Öneri karşında tarafların ise, sorumluluğu diğer tarafa atma çabası içinde oldukları ve çatışma pozisyonlarını korudukları gözlemlenmiştir. Bu dönemde de İsrail ve Filistin toplumları arasındaki ilişki tanımlayan kavramın 'çatışma' olduğu, bu çerçevede İsrail güvenlik politikasının da güç kullanımı yöntemini temel esas olarak kullanmaktan vazgeçmediği tespiti yapılabilir.

1.2.1.2. Küresel Terörle Mücadele Döneminde Çatışma

11 Eylül 2001'de el-Kaide eylemcilerinin ABD'de düzenlediği büyük ölçekli saldırı, ortaya çıkardığı etkilerden dolayı terörle mücadele konseptinde yapısal boyutta değişiklik oluşturmuştur. ABD Başkanı George W. Bush, el-Kaide'yi İslami terör örgütü olarak niteleyerek, küresel anlamda bu tip terörle mücadele başlatmıştır.

11 Eylül saldırıları, terörle mücadelede müttefik olarak gördüğü İsrail'e destek konusunda ABD'nin eline uygun aracı vermiştir. Sharon da, doğrudan Bush'un savaşının bir parçası olarak, kendisini bu düşmanların karşısındaki konuma yerleştirerek, Filistinlilerle olan mücadelesini Bush'un küresel terörle mücadelesine entegre etmiştir.¹¹³⁶ Bush ve Sharon bu dönemde kendilerine yönelik şiddet eylemlerine verilecek cevabı, teröre karşı küresel savaş kapsamında değerlendireceklerini açıklamışlardır. Bu bağlamda İsrail "Arafat bizim Bin Ladin'imizdir" söylemiyle, Arafat = Hamas = Hizbullah = Bin Ladin = Taliban = Saddam = Çeçen asiler eşitliğini güvenlik politikasına dönüştürmüştür.¹¹³⁷ Arafat'ı şiddetten sorumlu tutan İsrail'in tutumuna AB'den bir itiraz gelmezken, İsrail'i şiddetten doğrudan sorumlu tutan bir ifadesine rastlanmamıştır. Ancak destek olmadan şiddet olayları karşısında

¹¹³⁵ Plan detayı için bkz. <http://www.mideastweb.org/tenet.htm> E.T. 21.06.2010.

¹¹³⁶ Michael Thomas, s. 175; Halper, s. 188.

¹¹³⁷ Carter, s. 207.

barış sürecini götüremeyeceğini gören AB'nin Arafat'ın desteklenmesini savunması, süregelen politikasının doğal istikameti olmuştur.

İsrail ordusu da hükümet paralelinde, İsraililere karşı girişilen eylemleri yönettiğine inandığı Arafat'ın yönetiminin sona erdirilmesini desteklemiş, bu yapılamasa bile sürgüne gönderilmesini istemiştir.¹¹³⁸ 11 Eylül konjonktürünün kolaylıklarından yararlanan İsrail, bir sonraki aşamada ise Filistin terörizminin Arap ve Müslüman hükümetlerinin teşkil ettiği bir koalisyon etkisiyle hareket ettiğini ileri sürmüştür.¹¹³⁹ İsrail bu tutumuyla Filistinlilerle olan güvenlik sorununu dünya kamuoyunun tartışmasına açmadan, terör bağlamında çatışma olarak lanse edip, ABD kökenli bir düşünce sistematığı üzerinden kendi güvenlik sorunlarını çözmeyi hedeflediği görünür hale gelmiştir.

Küresel terörle mücadele konseptinin tüm etkileriyle gündemde olduğu dönemde, 17 Ekim 2001'de Turizm Bakanı Rehavam Ze'evi suikast sonucu öldürülmüştür. Suikasta İsrail'in tepkisi; Başbakan Sharon'un ifadesiyle "herşey değişti"¹¹⁴⁰ şeklinde olmuştur. Suikast zanlısı olarak görülen Filistin Halk Kurtuluş Cephesi örgütüne üye 3 kişi tutuklansa da, İsrail hükümeti Arafat'ın Ramallah'taki ablukasını kaldırmamış, ablukanın gevşetilmesi için tutuklanan kişilerin yargılanmak üzere İsrail'e iadesini şart koşturmuştur. İsrail misilleme olarak da Batı Şeria'daki Filistin bölgelerine askeri müdahale gerçekleştirmiştir. Bu durum İsrail'in ABD ile olan ilişkilerinde gerilime neden olmakla birlikte Bush, İsrail lehinde anlaşılacak bir şekilde Filistin Yönetimi'ni sorumlu davranmaya çağırmıştır. ABD'nin General Antonio Zinni üzerinden yürüttüğü çatışmayı durdurma girişimi sonuç vermediği gibi, İsrail'in Hamas'a karşı yürüttüğü hedef gözeterek öldürme uygulaması Hamas'ın intihar saldırılarıyla karşılık bulmuştur.¹¹⁴¹

İsrail'in 11 Eylül saldırılarından sonra teröristleri koruyan ve barındıran devletlere terörist olarak davranılacağını ifade eden Bush Doktrini'ni,¹¹⁴² Filistin Yönetimi'ne uygulaması Filistinliler ile olan çatışmasında hareket kabiliyeti ve ABD desteği sağlamıştır. Bush'un İsrail Turizm Bakanı Rehavam Ze'evi'nin öldürülmesini takiben bu olayı kastederek terörle mücadele edilmesine ihtiyaç olduğunu vurgulaması, Bush Doktrini'nin

¹¹³⁸ Peri, s. 60.

¹¹³⁹ Ellis, s. 87.

¹¹⁴⁰ Fraser, s. 159.

¹¹⁴¹ Reich, s. 224.

¹¹⁴² Kenneth W. Stein, "The Bush Doctrine: Selective Engagement in The Middle East", *Middle East Review of International Affairs*, VI, No.2, June 2002, <http://meria.idc.ac.il/journal/2002/issue2/jv6n2a5.html> E.T. 05.09.2010.

İsrail-Filistin çatışması üzerindeki etkisini göstermektedir.¹¹⁴³ İsraili bakanın öldürülmesi gerekçesi üzerinden ABD'den aldığı destekle hareket eden İsrail, Beyt Cala, Beytullahim, Kalkilya ve Tulkarem'i işgal etmiştir. ABD işgali kaldırmak için İsrail'e baskı yapsa da Sharon, terör ve şiddet bitene kadar Filistin şehirlerinin işgal altında kalacağını açıklamıştır. Bu süreçte hedef gözeterek öldürme ve kitle tutuklamasına da sıklıkla başvurulmuştur.¹¹⁴⁴

ABD Başkanı Bush, ne yaptığına bakmadan İsrail'in kendini savunma hakkını ön plana çıkaran bir söylem benimsemiştir.¹¹⁴⁵ Bush'un Arafat'ı inkar eden, İsrail'in hedef gözeterek öldürme politikasına anlayışla yaklaşan ve Batı Şeria şehirlerinin güvenlik operasyonlarıyla tekrar işgaline sesini çıkarmayan tavrı, İsrail güvenlik politikasıyla tamamen örtüşmüştür.¹¹⁴⁶ AB ise, hedef gözeterek öldürme, ev yıkımı ve kolektif ceza gibi insan hakları ihlalleri uygulanmalarına son vermesini isteyen bir tutum içinde olmuştur.¹¹⁴⁷

Saha hakimiyetini sağlamak amacıyla başlangıçta göz yaşartıcı gaz kullanılmışken, daha sonra kauçuk mermi uygulamaya sokulmuş, 25 m'den daha uzağa ve bel altı atılması gereken kauçuk mermilerin yakın mesafeden ve kafa-göğüs bölgelerine atılmaya başlanmıştır. İsrail güvenlik güçleri, molotof kokteyli atan Filistinlilerin bel altı bölgesine gerçek mermilerle atış yapmıştır. 21 Kasım 2001 itibarıyla hastaneye kaldırılan 4.448 eylemcinin % 21.4'ünün bacaklarından gerçek mermi ile vurulmuş olmaları bu tespitleri doğrulamaktadır.¹¹⁴⁸ Bu dönemde bir diğer etkin güvenlik uygulaması da, sayısı 2.000'e yaklaşan idari tutuklama olmuştur.¹¹⁴⁹ İsrail'in güvenlik uygulamalarından yola çıktığında, I. İntifada'da başvurduğu göstericileri yaralayarak gösteri alanlarından uzak tutma davranışında bir değişim olmadığı tespiti yapılabilir.

Sharon, 3 Aralık 2001'de İsrail'e yönelik terörün tek sorumlusu olarak Arafat'ı ve Filistin Yönetimi'ni gösterdikten sonra, Arafat'ın Ramallah'taki karargahına bir saldırı düzenleyerek abluka altına almıştır. Bu tarih itibarıyla Arafat, İsrail kabinesi tarafından terörist olarak nitelenmese de, İsrail'deki terörizmin sorumlusu olarak kabul edilerek

---

¹¹⁴³ Michael Thomas, s. 186.

¹¹⁴⁴ Hartley, s. 293-294.

¹¹⁴⁵ Helmick, s. 257.

¹¹⁴⁶ Helmick, s. 257; Kathleen Christison, "Perceptions of Palestine: U.S. Middle East Policy", **The Palestinian-Israeli Impasse: Has U.S. Policy Run Its Course?**, Proceedings of The Tenth Annual Center for Policy Analysis on Palestine Conference, Washington D.C.: The Center for Policy Analysis on Palestine, 2002, s. 9-17.

¹¹⁴⁷ Tocci, s. 102.

¹¹⁴⁸ Cordesman, s. 70.

¹¹⁴⁹ Freedman, **A Choice for Enemies**, s. 460.

izolasyona tabi tutulmaya başlanmış, Arafat'ın koruma birimi Güç 17 ve el-Fetih'in Tanzim kanadı terör örgütü olarak ilan edilmiştir. 12 Aralık'ta ise İsrail hükümeti, Arafat ile bağlarını kopardığını ve bir daha bu bağın kurulmayacağını açıklamıştır. Bağların kopmasıyla İsrail ordusu Filistin Yönetimi altyapısına yönelik saldırılarını arttırmış, 2001 yılı 1967 Savaşı'ndan sonra İsrail için en kanlı yıl olmuş, 1000 Filistinli ve 200 İsrailli hayatını kaybetmiştir.¹¹⁵⁰ Bu döneme kadar olan zaman dilimi dikkate alındığında, İsrail güvenlik uygulamalarının dozunu arttırdıkça, güvenlik sağlamanın aksine kayıplarının yükseldiği ortaya çıkmaktadır. Sonuç itibarıyla, İsrail uygulayageldiği 'güç kullanımı=güvenlik' denklemi genel toplamda güvenlik değil, toplumsal ayrışma üretmiş, bu da bir başka eşitlik olan 'toplumsal ayrışma=güvenlik' ilkesini doğrulamıştır.

Putin, Aralık 2001'de Filistin topraklarını bombalamanın, geçişleri bloke etmenin, Filistin bölgelerine girmenin, mahkeme edilmeden cezai işlem uygulamanın, İsrail-Filistin çatışmasının çözümüne katkı sağlamayacağı konusunda İsrail'i uyarılmış, Mitchell Komisyonu barış planına da destek vermiştir.¹¹⁵¹ İsrail'i İslami teröre karşı müttefik olarak gören Rusya'nın bu yönde bir eleştiri getirmesi, Filistin tarafını desteklemekten ziyade, denge politikasını ve imajını koruma çabası olarak görülmeye uygundur.

BM, Genel Kurul 55/133 (2001)¹¹⁵² sayılı kararıyla İsrail'in Filistinli sivillere karşı aşırı güç kullanımı sonucu ölüm ve yaralanmalara neden olan şiddet eylemleri kınamış, İsrail'den Filistin halkının insan haklarını ihlal eden uygulamalarına son vermesi istemiş, Filistin topraklarında kişi ve mal hareketi özgürlüğünün garanti altına alınmasına vurgu yapmış ve İsrail'i Filistin halkının temel özgürlüklerine saygılı olmaya çağırmıştır. Yine aynı kararla BM, Filistin halkının güvenliği ve korunması için işgal topraklarında geçici bir uluslararası veya yabancı gücün varlığının olumlu etkisi olacağına ikna olduğunu belirtmiştir. 55/209 (2001)¹¹⁵³ sayılı kararıyla da Cenevre Konvansiyonu hükümlerinin işgal topraklarında uygulanabilirliğini teyit etmiştir. II. İntifada'nın ilk yılı itibarıyla, ABD ve Rusya tutumlarıyla İsrail politikasına dolaylı veya doğrudan destek sağlarken, BM ve AB'nin karşı duruş sergilemiştir. Amacı ne olursa olsun hiçbir uluslararası aktörün II. İntifada ile başlayan süreçte, İsrail güvenlik anlayışını ve davranışını değiştiremediği de bir diğer tespittir.

¹¹⁵⁰ Hartley, s. 297; Cordesman, s. 80-81.

¹¹⁵¹ Kreutz, s. 72.

¹¹⁵² UN/RES/55/133 (2001).

¹¹⁵³ UN/RES/55/209 (2001).

İsrail'in Filistin Yönetimi'ni barış arayışı olmayan ve şiddetin devamına istekli taraf olarak nitelenmesine yol açan bir diğer olay da; İsrail'in Karina A isimli gemiyi 50 ton silahla yüklü olarak İsrail açıklarında 4 Ocak 2002'de ele geçirmesidir. Filistin Yönetimi gemiyle bağlantısını reddetse de, ABD'nin Arafat'a baskı yaparak tutuklamalar yapmasını sağlaması, İsrail politikalarıyla doğru orantılı bir görünüm ortaya çıkarmıştır.¹¹⁵⁴ Bu olay bahanesiyle Sharon, Filistinlilere karşı savaş pozisyonu alırken, Batı Şeria'nın yeniden işgaline ve güvenlik engelinin inşasına giden süreç hızlanmıştır. İntihar saldırılarının da bu sürecin tamamlayıcısı olduğu vurgulanmalıdır.¹¹⁵⁵ Genel Kurmay Başkanı Shaul Mofaz da gerekmesi halinde tüm Filistin bölgesini işgal etmek üzere yedekleri çağırarak için hazırlık yapıldığını açıklamıştır.¹¹⁵⁶ Kapsamlı İsrail kara operasyonları öncesinde, ABD'nin Filistinlilerden %100 çaba, İsrail'in ise %100 sonuç isteyen yaklaşımın şekillendirdiği güvenlik ortamında, Sharon güvenlik politikasını Filistinlilerin şiddeti önlemek için yeterli çaba göstermediği söylemi üzerine kurmuştur.¹¹⁵⁷

20 Mart 2002'de İslami Cihad örgütünün başlattığı intihar saldırısı serisini, Hamas saldırılarının izlemesi İsrail toplumunda endişenin derinleşmesine neden olmuştur. Sharon'un "Filistinliler vurulmalıdır ve bu acı verici olmalıdır. Kayıplara neden olmalıyız. Yüksek bedel ödediklerini görmeliler"¹¹⁵⁸ söylemi operasyonların taktik altyapısını ve gerçek hedefini tanımlamıştır. Filistin terör altyapısı ortadan kaldırmak amacını taşıdığı açıklanan askeri operasyon, Filistin Yönetimi kontrolündeki şehirlere yönelik olarak 29 Mart'ta Savunma Kalkanı adıyla başlatılmıştır. Operasyon Tulkarem, Kalkilya, Beytullahim, Cenin, Nablus ve Ramallah'ı kapsayacak şekilde 1967 Savaşı'nda sonra Batı Şeria'da yürütülen en büyük askeri hareket olacak şekilde icra edilmiştir. Operasyonda Filistin altyapı ve kurumları da geniş ölçüde tahrip edilirken, bölge uzun süre kapalı bölge olarak kalmıştır. Sharon, savaş durumu ilan etmiştir.¹¹⁵⁹ BM Güvenlik Konseyi 1402 (2002)¹¹⁶⁰ sayılı kararıyla İsrail'den askerlerini Filistin şehirlerinden çekmesi çağrısında bulunmuş, 1405 (2002)¹¹⁶¹ sayılı kararıyla Cenin mülteci kampına İsrail askeri müdahalesini kastederek, sivillerin güvenliğinin teminine ve uluslararası insani hukuk normlarına saygı

¹¹⁵⁴ Detay için bkz. Uri Dan, s. 198-201; Reich, s. 227; Freedman, "Israel and The United States", s. 274.

¹¹⁵⁵ Yoav Peled, "From Zionism to Capitalism", **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**, Ed. Joel Beinin, Rebecca L. Stein, California: Stanford University Press, 2006, s. 52.

¹¹⁵⁶ Hartley, s. 305.

¹¹⁵⁷ Helmick, s. 263.

¹¹⁵⁸ Hartley, s. 306-308.

¹¹⁵⁹ Rema Hammami, Salim Tamari, "Anatomy of Another Rebellion", **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**, Ed. Joel Beinin, Rebecca L. Stein, California: Stanford University Press, 2006, s. 274, 276.

¹¹⁶⁰ UN/SC/RES/1402 (2002).

¹¹⁶¹ UN/SC/RES/1405 (2002).

duyulmasına vurgu yapmıştır. Savunma Kalkanı Operasyonundan sonra İsrail, Batı Şeria'yı 8 kantona ayırmış ve her biri arasında Filistinlilerin seyahatini izne bağlamıştır. Operasyon sırasında ve hemen sonrasında 447 Filistinlinin öldüğü ve 1.447'sinin de yaralandığı¹¹⁶² göz önüne alındığında, Sharon'un söylemiyle ortaya koyduğu taktik hedefe ulaşıldığı ortaya çıkmaktadır. Operasyon söylemleri ve eylemleri itibarıyla İsrail kamuoyunun ihtiyaçlarını karşılamaya ve orduya duyulan güveni tazelemeye de yönelik olmuştur.

Sharon, Savunma Kalkanı Operasyonu sırasında "buradaki işi tamamlamadan kılmıdamayacakları"¹¹⁶³ söylemiyle kararlılığını bir kez daha ortaya koymuştur. Bu kararlılık Ramallah'ta bulunan Filistin ulusal arşivinin tahrip edilmesinden de anlaşılmaktadır.¹¹⁶⁴ Sharon'un İsrail toplumunun güvenlik duygusuna kavuşmasını, Filistin Yönetimi'nin mümkün olduğunca altyapısının ve varlığının dağıtılmasıyla özdeşleştirdiği, Filistinlilerin kayıplarını İsraililerin kazancı olarak saydığı açıklık kazanmıştır. Bu tablo itibarıyla ele alındığında, Sharon'un güvenlik için asgari şartının, Filistinliler karşısında taktik düzeydeki galibiyet olduğu ortaya çıkmaktadır.

Başkan Bush, operasyonun hukuki ve ahlaki yönlerine temas etmemiş, ancak Arafat'ın kahraman yapılmaması için öneride bulunmuştur. ABD sorumluluğu Arafat'a transfer edip, İsrail'in kendini savunma hakkını desteklerken, diğer yandan da İsrail'in askerlerini acilen çekmesini istemiş ancak bu konuda bir baskı yapmamıştır. Operasyonların sürdüğü sırada Bush'un Sharon'dan 'barış adamı' olarak bahsetmesi ise, verdiği açık desteğin işareti olmuştur. AB ise, İsrail operasyonlarının karşısında bir duruş sergilemiştir.¹¹⁶⁵ İsrail, operasyon sırasında Arafat'a zarar verilmeyeceği konusunda Bush'a söz vermekle birlikte, Arafat'ın Ramallah'taki karargahını hedef alarak onu yenilgiye uğramış lider konumuna düşürmek için çaba göstermiş, bu amaçla sürgün teklif etmiştir.¹¹⁶⁶ Ancak Arafat'ın kabul etmemesiyle İsrail hedeflediği amaca ulaşamamış, hem dünya kamuoyunun ilgisi çatışmaya çekilmiş hem de Arafat tekrar kahraman yapılmıştır.

Savunma Kalkanı Operasyonu ile başlayan askeri uygulamalar sürecinde Sharon, Arafat'ı ülkesine karşı olan terör koalisyonunun bir parçası olarak düşman ilan etmesinin

¹¹⁶² <http://www.un.org/peace/jenin/> E.T. 08.07.2010.

¹¹⁶³ Daniel Dor, **The Suppression of Guilt**, London: Pluto Press, 2005, s. 22.

¹¹⁶⁴ Benvenisti, **Son of The Cypresses**, s. 105.

¹¹⁶⁵ **Washington Post** (19 April 2002); Hammami, s. 274, 276.

¹¹⁶⁶ Freedman, **A Choice for Enemies**, s. 455.

ardından,¹¹⁶⁷ İsrail ordusu da Filistin terör merkezlerine karşı müdahalede bulunacağını açıklamıştır. Öncelikli hedef olarak Filistin Yönetimi'nin Ramallah'taki karargahı belirlenmiştir. Bu çerçevede İsrail, operasyonların genel amacını; terörist altyapısının sistematik olarak bölgeden sökülmesi olarak tanımlamıştır.¹¹⁶⁸ Gelişmeler üzerine BM Güvenlik Konseyi, 1402 sayılı kararıyla (2002)¹¹⁶⁹ tarafları anlamlı bir ateşkese davet etmiş ve İsrail'den Ramallah dahil Filistin şehirlerinden çekilmesini istemiştir.

Ancak İsrail, 28 Şubat 2002'de aranan teröristleri ele geçirmek için Cenin ve Balata mülteci kamplarına yönelik olarak Renkli Yolculuk adını verdiği bir operasyon düzenlemiş, 29 Mart 2002'de de Judea ve Samaria'daki Filistin terör altyapısını karşı İsrail içinde yapılan saldırıları önlemek amacıyla Savunma Duvarı adıyla bir operasyon yapmıştır.¹¹⁷⁰ İsrail'in bu hareketleri BM Güvenlik Konseyi 1368, 1373 ve 1377 nolu kararlarına¹¹⁷¹ dayandırdığı kararların içeriği incelendiğinde anlaşılmaktadır. Operasyonlar, İsrail egemenliğinin Filistin yaşam alanlarına tekrar nüfuzunun da sembolü olmuştur.

Artan şiddet olayları ve karşı denge olarak yapılan operasyonların oluşturduğu ortamda, Mart 2002 itibarıyla İsrail toplumunda farklı eğilimler şekillenmeye başlamıştır. Filistin Devleti'nin kurulmasının terörü azaltacağı, ancak bitirmeyeceğini düşünenlerin oranı %44 olurken, Filistin Devleti'nin kuruluşunun terörü arttıracığını düşünenlerin oranı %25, durumda bir değişiklik olmayacağını düşünenlerin oranı %14, terörün ortadan kalkacağını düşünenlerin oranı ise %10 olmuştur.¹¹⁷² İsrail toplumunun çatışmanın devamlılığına yönelik görüşünün, hükümetin askeri çözümde sabit kalmasını sağlayan unsurlardan birisini oluşturduğu belirginleşmiştir. Devamlılık anlayışı doğrultusunda İsrail, Batı Şeria'nın merkez ve kuzey kesiminde başlattığı askeri hareketini Nisan 2002 itibarıyla güneye kaydırmıştır. Bu ilerleme Filistinli kayıplarının artmasıyla sonuçlanmıştır.¹¹⁷³

---

¹¹⁶⁷ Fraser, s. 162.

¹¹⁶⁸ Freedman, s. 456.

¹¹⁶⁹ UN/SC/RES/1402 (2002).

¹¹⁷⁰ Baroud, s. 41; http://elyon1.court.gov.il/Files_ENG/02/510/034/a06/02034510.a06.htm E.T. 08.07.2010.

¹¹⁷¹ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1368 Nolu (2001) kararı; teröre karşı tüm yolların kullanılarak mücadeleyi, BM Güvenlik Konseyi 1373 Nolu (28 Eylül 2001) Güvenlik Konseyi bildirgesi; uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden terör faaliyetlerine karşı Birleşmiş Milletler Şartı'nda belirtildiği üzere her türlü yolu kullanarak mücadeleyi, BM Güvenlik Konseyi 1377 Nolu 12 Kasım 2001 tarihli kararı; her nerede ve kim tarafından yapılırsa yapılsın, motivasyonu, şekli ve ilkeleri ne olursa olsun, her tür terör faaliyet, metod ve uygulamalara suç ve kabul edilemez olarak değerlendirip kınanmasını öngörmektedir.

¹¹⁷² Tamar Hermann, "Tactical Hawks, Strategic Doves: The Position of The Jewish Public in Israel on The Israeli-Palestinian Conflict", **Tel-Aviv University Tami Steinmetz Center for Peace Research**, V, No.2, Ağustos 2002, <http://www.tau.ac.il/jcss/sa/v5n2p5Her.html> E.T. 02.07.2010.

¹¹⁷³ Hartley, s. 309.

RF Devlet Duma'sı Nisan 2002'de İsrail'i aşırı güç kullanan eylemlerinden dolayı kınamış, İsrail liderlerinden şiddetin hemen durdurulmasını istemiş ve İsrail'in uluslararası taleplere uygun hareket etmemesi halinde ekonomik yaptırımların gerekli olabileceği uyarısında bulunmuştur.¹¹⁷⁴ Bush, 4 Nisan 2002'de Filistinlilerin intihar saldırılarını terk etmemeleri durumunda Filistin Devleti umutlarını kaybedebileceklerini ima ederken, İsrail'den de Filistin bölgelerindeki askerlerini çekmesini isteyerek denge politikası güttüğünü göstermiştir.¹¹⁷⁵ ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'in mekik diplomasisi ise, İsrail ile Filistinliler arasındaki şiddeti sona erdiren bir anlaşmanın imzalanmasını sağlayamamıştır.¹¹⁷⁶ Şiddetin sona ermemesinin temel nedeni olarak; Mart-Mayıs 2002 döneminde düzenlenen operasyonlarda 497 Filistinli öldürülmüş, 1.447'si yaralanmış ve yaklaşık 6.000 kadarı tutuklanmış olması, 2002 yılında İsrail kayıplarının ise 451'e ulaşması ve idari tutuklamaya tabi Filistinli sayısının yaklaşık 4.700 olarak gerçekleşmiş olması görülebilir.¹¹⁷⁷ Buradan çatışmanın şiddetinin taraflar için anlaşma toleranslarının ötesine geçtiği ve karşı tarafı eylemsizlik konumuna ulaştırmadan sıfır toplamı oyunu sona erdirmenin güç olduğu sonucu çıkarılabilir.

Bu anlayış doğrultusunda 18-20 Haziran 2002'de Hamas, el-Fetih ve Filistin Halk Kurtuluş Cephesi örgütlerinin giriştiği eylemlerde çok sayıda İsrailinin hayatını kaybetmesi, Filistin bölgesinde İsrail askerlerinin öldürülmesi ve Savunma Kalkanı Operasyonu ile eksik kalan hedeflerin tamamlanması gerekçeleriyle, Kararlılık Yolu Operasyonu yapılmıştır. Operasyonun amacı; ihtiyaç duyulan güvenlik düzeyi sağlanana kadar Batı Şeria'daki Filistin şehirlerinin işgal altında tutulması olarak açıklanmıştır. Operasyon, Savunma Kalkanı'nında olduğu gibi doğrudan saldırı yöntemiyle değil, sokağa çıkma yasağını takiben İsrail birliklerinin Filistin şehirlerine girmesi ve pozisyonlarını aldıktan sonra tutuklamalara başlamaları şeklinde icra edilmiştir. İsrail ordusu Filistin saldırılarındaki düşüşe dikkat çekerek, operasyonu başarılı olarak nitelemiştir. Aynı süreçte Gazze de İsrail'e yönelik artan saldırıları nedeniyle havadan bombardıman yoluyla baskı altına alınmıştır.¹¹⁷⁸ İsrail'in Gazze'ye yönelik cezalandırıcı karakterdeki bir diğer uygulaması da tarımsal gelir kaynaklarının ve Gazzelilerin evlerinin tahrip edilmesi

---

¹¹⁷⁴ Kreutz, s. 73.

¹¹⁷⁵ Reich, s. 233.

¹¹⁷⁶ Kurtzer, s. 111.

¹¹⁷⁷ Freedman, s. 457, 460.

¹¹⁷⁸ Hartley, s. 313-316.

olmuştur. Bush, İsrail uygulamalarını destekler tarzda 24 Haziran 2002’de Filistin Devleti’nin teröre bulaşmamış liderlere ihtiyacı olduğunu söylemiştir.¹¹⁷⁹

Operasyonlar sürecinde AB, Filistin Yönetimi’ne desteğini, İsrail’ de baskısını arttırmıştır. İsrail, düzenlediği askeri operasyonlarla AB fonları ile yapılan altyapıyı tahrip etmekle suçlanmış, AB Komisyonu Başkanı Romano Prodi İsrail’in Filistin halkına karşı tutumunu ‘son derece hoşgörüsüz’ olarak nitelemiştir. Ancak AB ortaya çıkan şiddet ortamının sorumluluğunu her iki tarafa da yüklemiştir. Bu eşit muamele İsrail-AB ilişkisini sekteye uğratmıştır. 2003 ortalarına kadar uygun muhatap olarak Arafat’a olan destek devam ederken, İsrail’e ticari yaptırım, akademik ve bilimsel boykot uygulamasına gidilmiştir.¹¹⁸⁰ AB ülkelerinin Arafat’ın şiddet olaylarındaki rolünü göz ardı ettiği ve İsrail’in terörle mücadelesine önem vermediği yönündeki varsayımlar, AB karşıtı bir İsrail görüşünün oluşmasına katkı sağlamıştır.

İsrail’in bu kara hareketlerini Filistin güvenlik güçlerinin Hamas ve diğer Filistinli örgütlerin silahlı eylemlerini önlemedeki yetersizliği ve Filistin eylem altyapısını yok etme isteği nedeniyle yaptığı tezi, güvenlik politikasının esasını teşkil etmiştir.¹¹⁸¹ İsrail açıklamaları, 2002 yılında düzenlenen operasyonların Filistinli eylem gruplarını askeri baskı altında tutarak, eylem sayısında azalmaya neden olduğunu vurgulamayı esas almıştır. İsrail kamuoyunun da 2002 yazı itibarıyla Filistin saldırılarını durduracak bir güvenlik engelini %80 oranında desteklediği dikkate alındığında, bu operasyonların reaksiyonel nitelikte olmayıp planlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde güvenliği sağlama anlayışı, İsrail ordusunun önemli miktarda bir güçle Filistin bölgesine girmesi ve Filistinli örgütlerin altyapısına mümkün olan en etkin darbeyi vurarak geri çekilmesi üzerine kurulmuştur. Operasyonların genel siyasi amacı ise, Arafat’ı ve Filistin Yönetimi’ni işlevsizleştirmek olmuştur. İstihbarat elde etmek amacıyla, 2002 yılında düzenlenen kara operasyonlarında kitle tutuklamalarına yaygın olarak başvurulmuştur.¹¹⁸²

---

¹¹⁷⁹ Dünya Bankası raporuna göre 107 milyon \$ değerinde 454.874 ağaca zarar verilmiştir. World Bank, **Fifteen Months-Intifada Closures and Palestinian Economic Crises: An. Assessment, Final Report 18 March 2002**, s. 100. BM raporuna göre İsrail 2000 yılından itibaren artan sayılarda ev yıkımına giriştiği görülmektedir. 2000’de 11 ev, 2001’de 35 ev, 2002’de 25 ev, 2003’te 65 ev, 2004’te en az 260 ev yıkılmıştır. Sara Roy, “Economic Seige and Political Isolation”, **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**, Ed. Joel Beinin, Rebecca L. Stein, California: Stanford University Press, 2006, s. 283-284; Reich, s. 234.

¹¹⁸⁰ Rory Miller, “The PLO Factor in Euro-Israeli Relations 1964-1992”, **Israel: The First Hundred Years**, Ed. Efraim Karsh, London: Frank Cass, 2004, s. 117.

¹¹⁸¹ **Haaretz** (26 March 2004); Cook, s. 148.

¹¹⁸² Reich, s. 232; Cordesman, s. 80.

II. İntifada sonrasında Filistin şehirlerine yönelik kara hareketlerinde sokağa çıkma yasağı etkin bir şekilde uygulanmıştır. Savunma Kalkanı ve Kararlılık Yolu operasyonları sırasında 29 Mart-10 Mayıs 2002 tarihleri arasında Eriha hariç tüm Filistin şehir ve kasabaları yasak kapsamına alınmıştır. Genel yasaklamaların yanı sıra, Haziran ortası-Şubat 2003 arasında Nablus'ta uygulandığı gibi, uzun süreli lokal yasaklamalar da söz konusu olmuştur. İsrail'in sokağa çıkma yasağını kendi aleyhine olabilecek her türlü protestoyu önlemek için bir araç olarak kullandığı, aynı paralelde kitle tutuklaması yapacağı zaman da sokağa çıkma yasağına başvurduğu gözlemlenmiştir. Bu uygulamalarda İsrail'in temel amacı; Filistinlilerin organize olmalarını engellemek ve sosyal-siyasal hayatı felce uğratmak olmuştur.¹¹⁸³ Buradan İsrail'in daha fazla izolasyonu, daha fazla güvenlik olarak değerlendirdiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Bush yönetimi, 11 Eylül sonrası konjunktürde İsrail'in Batı Şeria ve Gazze'de yaptığı operasyonları küresel terörle mücadelenin bir parçası sayacak kadar İsrail'e sempatiyle yaklaşmıştır.¹¹⁸⁴ Bu desteğin devamı olacak şekilde Bush'un 24 Haziran 2002'de terörle geçmişi bulunmayan yeni bir lider seçme çağrısı yapması, olağan bir durum olarak ortaya çıkmıştır.¹¹⁸⁵ Bu nedenle İsrail-Filistin çatışmasında kırılma noktalarından birisi de; Bush'un Filistinlilerin yeni bir liderle yoluna devam etmesi yönündeki ön şartı yani Arafat'ın tasfiye edilmesi görüşü olmuştur. Bu yönlendirici yaklaşım, İsrail'in askeri ve siyasi hareket sahasını da çizen bir etki yaratmıştır.

Putin ise, 2002 itibarıyla Sharon'un Arafat'ı izole etme veya saf dışı bırakma yaklaşımına karşı olmuştur. Arafat'ın karargahına yönelik İsrail saldırısı sırasında da Arafat'ın 'uluslararası olarak tanınmış, Filistin'de ve Arap dünyasında etkinliği olan bir lider' olarak kabul edildiğine vurgu yapmıştır.¹¹⁸⁶ RF'nin bu yaklaşımından Hamas'ın kazanacağı üstünlüğe dikkat çekmeye çalıştığı, ayrıca Arafat'ın muhatap alınabilirlik konumuna karşı Hamas içinde bir kimsenin olmamasını çatışmanın geleceği için riskli gördüğü çıkarımında bulunulabilir.

11 Eylül sonrası konjunktürün sağladığı hareket sahasından yararlanan İsrail, Filistinli örgütlerin üyelerine yönelik tasfiye uygulamalarına devam etmiştir. İsrail, 22

¹¹⁸³ Hanieh, s. 329.

¹¹⁸⁴ Ray Dolphin, *The West Bank Wall*, London: Pluto Press, 2006, s. 35.

¹¹⁸⁵ Michael Thomas, s. 188.

¹¹⁸⁶ Kreutz, s. 73.

Temmuz 2002’de hedef gözeterek öldürme uygulaması kapsamında, İzzettin el-Kassam Tugayları’nın lideri Salah Shahada’ya yönelik operasyonda, bulunduğu binayı 1000 kg’lık bir bombayla vurarak eylemcilerle masumlar arasında bir ayırım yapma konusundaki duyarsızlığını belirginleştirmiştir. Bu yaklaşım, istenilen sonuca ulaşmanın sivil kayıplarından daha önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Sharon, operasyonu ‘büyük başarı’ olarak nitelerken, AB Temsilcisi Solana İsrail’i şiddetle kınamış, ABD daha ılımlı bir değerlendirmeye ‘sert bir uygulama’ olarak tanımlamıştır.¹¹⁸⁷ BM, Genel Kurul 56/42 (2002)¹¹⁸⁸ sayılı kararıyla İsrail’den Cenevre Konvansiyonu’nun ihlal eden hedef gözeterek öldürme uygulamasına ilişkin önlem almasını istemiş, Güvenlik Konseyi de 1397 (2002)¹¹⁸⁹ sayılı kararıyla tarafları Tenet Planı’na ve Michell Komisyonu tavsiyelerine uymaya çağırmıştır.¹¹⁹⁰

Sharon 2002’de düzenlenen kara operasyonlarının amacını; “teröristlerin, onları sevkedenlerin ve mali destek sağlayanların ele geçirilmesi, İsraililere karşı kullanılan silahlara el konması ve terörün altyapısını oluşturan her türlü materyalin yok edilmesi” olarak ortaya koyarken, operasyon uygulanma esaslarını da; “askeri birliklere karşı silaha sarılan, onlara karşı gelip tehlikeye atan herkesin hedef alınması” şeklinde açıklamıştır.¹¹⁹¹ Bu doğrultudaki operasyonlarla Filistinliler tarafından Oslo sonrasında oluşturulan yarı özerk yapı tahrip edilmiş ve Batı Şeria’da doğrudan kontrol yeniden ele alınmıştır.¹¹⁹²

1.2.2. Değişmeyen Dialektik: Görüşme ve Çatışma

1.2.2.1. Çatışmaya Yönelik Taktik Devamlılık

İsrail, kara operasyonlarının yarattığı etkinin Filistinlilerin meşru hakları gündemde tutmasını engellemek ve çatışma ortamını aşayış sorunu çerçevesinde tutmak için çaba göstermiştir. Bu hedefe ulaşmak için de, Filistin taraflıyla görüşmelerin yeniden başlayacağını sinyalini verip, Filistin tarafını devam eden şiddetten vazgeçirmek, İsrail kayıplarını aza indirmek ve kitle gösterileriyle İsrail karşıtı nefrete neden olan cenaze törenlerini önlemek şeklinde 3 taktik metod benimsemiştir. Ancak bu taktik uygulamalar

---

¹¹⁸⁷ Haaretz (23 July 2002).

¹¹⁸⁸ UN/RES/56/42 (2002).

¹¹⁸⁹ UN/SC/RES/1397 (2002).

¹¹⁹⁰ Kurtzer, s. 108.

¹¹⁹¹ Beverly Milton-Edwards, *The Israeli-Palestinian Conflict*, New York: Routledge, 2009, s. 157.

¹¹⁹² Reinhart, s. 128.

sırasında İsrail'in karşılaştığı en büyük sorun, kararlı bir caydırıcılık oluşturmaya çalışılırken, Filistin kayıplarının nasıl en alt seviyede tutulacağı olmuştur.¹¹⁹³

Kayıpların en az seviyede tutulması amacıyla ve aranan Filistinlilerin büyük ölçekli operasyonlarla ele geçirilmesinin askeri ve siyasi maliyetinin yüksek olması nedeniyle İsrail, 2002 sonlarından itibaren *mista'arvim* (maskeli kimseler) adıyla yerel görünümde operasyonel küçük birimler şeklinde bir yapılanmayla direniş karşıtı güvenlik faaliyetlerini yürütmeye başlamıştır.¹¹⁹⁴ Bu birimin Duvdevan ve Shimshon ile görev sahasına ve içeriğine ilişkin olan bağı veya ayrımı tespit edilememiştir.

Askeri taktiklerdeki değişim yasal düzenlemelerle de desteklenmiştir. İsrail 2002 yılında çıkardığı Yasadışı Muhariplerin Hapsedilmesi Kanunu ile 'yasadışı muharip' İsrail Devleti'ne karşı doğrudan veya dolaylı olarak düşmanca faaliyet içinde bulunan ya da İsrail Devleti'ne karşı düşmanca faaliyete girişen güce mensup olan kişi olarak tanımlanmıştır. İsrail Genel Kurmay Başkanı'nın devlet yetkilileri tarafından elde tutulan bir kişinin salınması halinde devlet güvenliğine zarar vereceğine veya yasadışı muharip olmasına dair makul nedeni olması halinde hapsedilebilmesine (14 gün içinde mahkemeye çıkarılmak şartıyla) imkan tanıyan bir düzenlemeye gidilmiştir.¹¹⁹⁵ Bu şekilde Genel Kurmay Başkanı'na kısıtlı bir sahada olsa da savcı gibi işlev görmesi imkanı tanınmıştır.

Çatışmanın devam ettiği süreçte, Ariel Sharon'un 28 Şubat 2003'te ikinci kez iktidara gelmesinden sonra açıklanan hükümet programı, öncekinin devamı niteliğinde olmuştur.¹¹⁹⁶ Aynı kalan içerik, aynı uygulama şeklinin de devamı anlamına gelmiştir. Mahmud Abbas'ın 29 Nisan 2003'te Filistin Yönetimi Başbakanlığı'nı devraldığı gün Filistin Halk Kurtuluş Cephesi komutanı Nidal Salameh İsrail tarafından öldürülmüş, İsrail Genel Kurmay Başkanı Moshe Ya'alon bunu Abbas'ın eli rahatlatan, Abbas'a destek veren bir eylem olarak nitelemiştir. Ancak Abbas'a güven duyulmamıştır. Abbas kabinesinin ilk haftasında İsrail askeri istihbaratı, İsrail yönetim elitine Abbas yönetimindeki Filistin kabinesinin terör altyapısını temizlemeye niyeti olmadığı, Hamas ve İslami Cihad ile çatışma değil, görüşme planladığı yönünde bilgi vermiştir. Bu paralelde İsrail, Filistin

¹¹⁹³ Shai Feldman, "The October Violence: An Interim Assessment", **Tel-Aviv University Jaffa Center For Strategic Studies**, III, No.3, November 2000, <http://www.tau.ac.il/jcss/sa/v3n3p7.html> E.T. 02.07.2010

¹¹⁹⁴ **Haaretz** (22 October 2002).

¹¹⁹⁵ <http://www.jewishvirtuallibrary.org/source/Politics/IncarcerationLaw.pdf> E.T. 11.05.2010

¹¹⁹⁶ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Basic+Guidelines+of+the+30th+Government+of+Israel.htm> E.T. 07.07.2010.

Yönetimi'nin kendi açılarından güvenilir olabilmesi için sadece terörü durmasının yetmeyeceğini, örgütlerin silahlı altyapılarını da temizlemesi gerektiğini vurgulamıştır.¹¹⁹⁷ İsrail bu yöntemle, bir Filistin iç çekişmesine yol açarak eylem enerjisini kendi içinde tüketmesini hedefleyen politikasına devam etmiştir.

Sharon'un iktidarda kalmasının doğal sonucu olan sert güvenlik uygulamaları ve devam eden çatışmalara yönelik olarak ABD Başkanı Bush, Ortadoğu Dörtlüsü'nün de desteğiyle 30 Nisan 2003'te Yol Haritası Planı'nı açıklamıştır. Plan; İsrail'in Filistin sivil bölgelerine saldırılarına son vermesini, Filistinli yetkilerin seyahatini kısıtlayan ve sokağa çıkma yasağını kaldırmasını, Filistinlilerin İsrail ve ABD ile güvenlik işbirliği içinde olmasını esas almıştır.¹¹⁹⁸ Yol Haritası Planı'nın güvenliğe ilişkin düzenlemeleri bağlamında ilk safhasında Filistin bölgelerinden kaynaklanan şiddet ve terör olaylarına son vermek amacıyla Filistin güvenlik güçlerinin yeniden yapılandırılması ve reforma tabi tutulması ele alınmış, ikinci safhasında (Haziran-Aralık 2003) da Filistin Yönetimi'nin teröre karşı kararlı bir eylem ve istek göstermesi istenmiştir. Plan karşısında İsrail'in tutumu; Filistin şiddeti özellikle de Hamas ve İslami Cihad eylemleri sona erdirilene kadar planı kabul etmeye ilgisizlik olmuştur. Aynı paralelde Batı Şeria ve Gazze'deki bazı yerlerden İsrail birliklerinin çekilerek güvenliğin Filistin Yönetimi'ne bırakılması fikri, Filistin Yönetimi'nin güvenliği sağlayamayacağına duyulan endişe nedeniyle uygulanabilir kabul edilmemiştir. Güvenliği Filistin Yönetimi'ne devredilen bölgelerde İsraililere karşı girişilebilecek bir eylem durumunda, güvenlikle ilgili otoritenin İsrail tarafından ele alınacağı açıkça ifade edilmiştir.¹¹⁹⁹ Böylece, İsrail'in güvenliğin sağlanması konusunda Filistin tarafına güvensizliğinin devam ettiği ve paylaşılmazlığı esas aldığı netlik kazanmıştır.

Hamas, 24 Haziran 2003'te Akabe'de Bush-Sharon-Abbas görüşmesi devam ederken, ilk kez İsrail hedef gözeterek öldürme uygulamasından vazgeçmesi durumunda ateşkes anlaşması yapmaya niyetli olduğunu ilan etmiştir. Sharon bu öneriyi reddetmiş, ateşkesi yeterli görmemiştir. İsrail, Akabe görüşmeleri sırasında ABD'nin Filistin Yönetimi'ne silahlı örgütlerle silahlı mücadele etmesi için baskı yapmasını istemiş, bunun

¹¹⁹⁷ Haaretz (27 May 2003).

¹¹⁹⁸ Baylis Thomas, s. 150; Yol Haritası Planı için bkz. <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Guide+to+the+Peace+Process/A+Performance-Based+Roadmap+to+a+Permanent+Two-Sta.htm> E.T. 15.7.2010.

¹¹⁹⁹ Detay için bkz. Hartley, s. 329; Reich, s. 251; Freedman, s. 460; Filistin Başbakanı Mahmut Abbas ile yapılan toplantı sonrasında İsrail Başbakanlığı tarafından yapılan 30 Mayıs 2003 tarihli basın açıklaması, <http://www.pmo.gov.il/PMO/Eng/Archive/Press+Releases/2003/05/Speeches7271.htm> E.T. 03.07.2010.

karşılığında da ABD'ye Batı Şeria'daki bazı ileri karakolları boşaltma sözü vermiştir.¹²⁰⁰ Akabe görüşmelerinin ardından İsrail, üzerine düşeni yaptığını vurgulayarak, Filistin direnişinin tolere edilmeyeceğini açıklamış ve Filistin Yönetimin'den yükümlülüklerini yerine getirmesini istemiştir. Görüşmeler sonrasında ABD'nin tutumunun İsrail'in politikasıyla aynı yönde olmuş, Başkan Bush, Hamas ve benzeri grupların dışarıda bırakılmasını ve tasfiyesini talep etmiştir. Ayrıca Bush, Hamas'ın siyasi ve silahlı kanadı arasında ayırım yapan Avrupa ülkelerine, örgütün tamamen dışlanması için baskı yapmıştır. Akabe görüşmesinin ardından İsrail'in Hamas askeri operasyonlar kanadı başkanı Abdullah Kavameh'i öldürmesini gereksiz ve barış sürecine engel olarak niteleyen Dışişleri Bakanı Powell'in ifadesi ABD yönetimi tarafından İsrail'e destek olunduğu belli olacak şekilde yumuşatılmaya çalışılmış, Bush yönetimi Powell'in İsrail'i kınamak gibi bir niyeti olmadığını anlatmak durumuna düşmüştür. ABD açıkça İsrail'in kendisini savunma hakkı olduğuna vurgu yaparak, İsrail'in tasfiye politikasının arkasında olduğunu göstermiştir.¹²⁰¹

Akabe görüşmeleri sonrasında Başbakan Sharon ve Genel Kurmay Başkanı Shaul Mofaz, ateşkes ve anlaşmaya bakılmaksızın Filistin Yönetimi'nin sorumlu olduğu alanlarda militanları silahsızlandırması için ısrar edilmesi prensibini benimsemişlerdir. Dışişleri Bakanlığı'na da Filistin tarafının 'İsrail ateşkesi bozdu' yönündeki propagandası için hazırlıklı olunması talimatı verilmiştir.¹²⁰² İsrail'in meşruiyet sağlamak için sürekli olarak diplomatik manevra alanın geniş ve hareketli tutmaya çalıştığı, bu yönüyle Dışişleri Bakanlığı'nın Savunma Bakanlığı kadar çatışmanın içinde etkin yer aldığı açıklık kazanmıştır.

İsrail ile Filistin Yönetimi arasında 29 Haziran 2003'te ateşkes anlaşması yapılmasının ardından, İsrail birliklerini Gazze'nin kuzeyinden çekmiş, Sharon Filistinli tutukluların salıverilmesi için söz vermiş ve Temmuz ayında da Batı Şeria'nın Beytullahim şehrinden çekilmiştir.¹²⁰³ Sharon, ateşkesle birlikte Abbas'a Filistinli militanların silahsızlandırılması için baskısını arttırmıştır.¹²⁰⁴ Böylece, geri çekilmenin bir karşılığı olması gerektiği beklentisi güvenlik politikanın bileşeni haline getirilmiştir.

---

¹²⁰⁰ Haaretz (25 May, 2 June 2003).

¹²⁰¹ Haaretz (3, 26 June 2003).

¹²⁰² Haaretz (26 June 2003).

¹²⁰³ Haaretz (28 July 2003).

¹²⁰⁴ Hartley, s. 333.

Çekilmenin ardından Kudüs'te 19 Ağustos 2003'te düzenlenen intihar saldırısından sonra, İsrail'in Hamas liderlerine karşı hedef gözeterek öldürme yöntemiyle misilleme yapmasıyla Yol Haritası süreci raydan çıkmıştır. İsrail kabinesinin 1 Eylül tarihli kararıyla da Filistin Yönetimi görevlileriyle tüm irtibat askıya alınmıştır. İsrail aynı paralelde intihar saldırılarına karşı 5 Ekim 2003'te Suriye'deki Filistin mülteci kamplarını da bombalamıştır.¹²⁰⁵ Misilleme davranışının devamı olarak Sharon, 9 Ekim'de güvenlik güçlerine Filistin şiddet eylemleri durana kadar terör örgütlerini, liderlerini ve eylemcilerini saf dışı kılmak için 'merhametsiz, sürekli ve kararlı' bir şekilde hareket edilmesi emrini vermiştir.¹²⁰⁶ Bu kapsamda Filistin saldırılarına paralel artan hedef gözeterek öldürme uygulamasıyla 29 Eylül 2000-Aralık 2003 arasında en az 126 Filistinli örgüt mensubu tasfiye edilmiş, operasyonlar sırasında 85 ilgisiz Filistinli de hayatını kaybetmiştir.¹²⁰⁷

İsrail'in Filistin Yönetimi ile irtibatını kesmesinin ardından Abbas başbakanlıktan istifa etmiş, bu durum İsrail ve ABD görüşlerinde Arafat'ın barış sürecini baltaladığı düşüncesini güçlendirici etki yapmıştır.¹²⁰⁸ Bu düşüncüyü doğrular şekilde İsrail Bakanlar Kurulu, 11 Eylül tarihinde "yaşanan olayların Arafat'ın İsrail-Filistin uzlaşma görüşlerinin engeli olduğunun bir kez daha ispatlandığını" belirtir bir bildiri yayınlamıştır.¹²⁰⁹ Aynı ay içinde Guardian Gazetesi'nde daha sonra başbakan vekili ve başbakan olacak milletvekili Ehud Olmert'in Arafat'ı açıkça öldürmekle tehdit ettiği haberi yer almıştır.¹²¹⁰ Arafat'ın tasfiyesinin, İsrail güvenlik politikasının vazgeçilmezi haline getirilerek, iç ve dış kamuoyunun alıştırılmaya çalışıldığı bir süreç işletilmiştir.

Abbas hükümetinin 7 Ekim 2003'te düşmesiyle, Başbakanlığı Ahmed Kurey devralmıştır. Kurey'nin İsrail'e yaptığı ateşkes teklifi, Dışişleri Bakanı Silvan Shalom tarafından reddedilmiştir. İsrail, Kurey hükümeti ile terörle mücadele niyetini ve terör altyapısının ortadan kaldırılması yönündeki kararlılığını ispatlayana kadar resmi ilişki kurmama yaklaşımını benimsemiştir. İsrail'in bir sonraki aşamadaki tutumu ise, tüm Hamas liderlerinin açık hedef olduğunu açıklamak olmuştur.¹²¹¹ Akabinde Hamas'ın kurucusu ve ruhani lideri Şeyh Ahmed Yasin'e karşı başarısız bir tasfiye operasyonu düzenlenmiştir.

---

¹²⁰⁵ Kurtzer, s. 114.

¹²⁰⁶ Reich, s. 261.

¹²⁰⁷ Tamar Meisels, **The Trouble With Terror**, Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 159.

¹²⁰⁸ Hartley, s. 336.

¹²⁰⁹ Reich, s. 261.

¹²¹⁰ **Guardian** (15 September 2003).

¹²¹¹ **Haaretz** (8 October, 30 April 2003).

İsrail kabinesi, 11 Ekim 2003'te Arafat'ı İsraililerin öldürülmesinin en üst sorumlusu ilan etmiş ve prensipte Arafat'ın Filistin Yönetimi Başkanlığı'ndan uzaklaştırılmasına karar vermiştir.¹²¹² İsrail'in Filistinli örgütlerin eylemlerinin devamının geleceği beklentisi, Ekim 2003'te güvenlik engelinin batısının kapalı bölge ilan etmesi ve girişlerin izne bağlaması sonucunu üretmiştir.¹²¹³ Amnesty International, 2003 yılı itibarıyla işgal topraklarında 300'den fazla kontrol noktası ve yol kapaması olduğunu tespitini yapmıştır.¹²¹⁴

İsrail güvenlik uygulamalarına Filistinli eylemcilerin Mısır'dan tünel yoluyla silah edinmeleri engellemek için Gazze şehrini ve Refah mülteci kampını hedef olan 13 Ekim 2003'teki Kök Kanal Operasyonu ile devam etmiştir. Operasyonda yaklaşık 200 evin yıkımı gerçekleştirilmiştir. Bu yıkım, Savunma Kalkanı Operasyonunda Cenin'de yıkılan ev sayısına yakındır. Avrupa ülkeleri operasyonu zayıf tonda kınarken, ABD operasyonu terörle mücadelenin gerekli bir parçası olarak görmüştür.¹²¹⁵ BM, Genel Kurul 57/110 (2003)¹²¹⁶ sayılı kararıyla Filistin nüfus merkezlerinin tekrar işgaline, askeri saldırılara, tahrip etme uygulamalarına ve terör eylemleri dahil olmak üzere tüm şiddet eylemlerine tamamen son verilmesine vurgu yapmıştır. Genel Kurul 57/127 (2003)¹²¹⁷ sayılı kararıyla da, İsrail hapishanelerindeki ve gözaltı merkezlerindeki binlerce Filistinlinin bulunmasına ve bunların maruz kaldıkları kötü muameleye, tacize ve işkenceye işaret ederek, tüm şiddet eylemlerini özellikle aşırı güç kullanımı, ölüm, yaralanma, tahribat ve yer değiştirmeye sonuçlanan olayları kınamıştır. BM, kararlarıyla İsrail uygulamalarını delillendirmeye devam etmiştir.

RF'nin BM Daimi Temsilcisi Sergei Lavrov 3 Aralık 2003'te, Moskova'nın "Filistin Yönetimi tarafından terör faaliyetlerinin önlenmesini isterken, İsrail tarafından da orantısız güç kullanımına ve mahkemesiz misillemelere son vermesini isteyen"¹²¹⁸ görüşlerini dile getirmiştir. Böylece, RF'nin İsrail'in kendini savunma hakkını, uluslararası hukuk standartlarında belirlenmiş çerçevede gördüğü açıklık kazanmıştır.

¹²¹² **Guardian** (12 September 2003).

¹²¹³ Catherine Cook, Adam Hanieh, "The Separation Barrier", **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**, Ed. Joel Beinin, Rebecca L. Stein, California: Stanford University Press, 2006, s. 340.

¹²¹⁴ Delaney, s. 136.

¹²¹⁵ **Guardian** (27 October 2003).

¹²¹⁶ UN/RES/57/110 (2003).

¹²¹⁷ UN/RES/57/127 (2003).

¹²¹⁸ Kreutz, s. 75.

Sharon, 16 Şubat 2004'te Gazze'den çekilme planını açıkladıktan sonra, Gazze üzerindeki askeri baskıyı arttırmıştır. Hamas'ın Ashdod liman kompleksine intihar saldırısı düzenleyerek 11 İsrailinin ölümüne neden olması üzerine İsrail, 14 Mart 2004'te Sürekli Hikaye Operasyonunu başlatmıştır. Operasyonun amacı, hedef gözeterek öldürme ve diğer yöntemler de dahil olmak üzere, terör örgütlerinin eylemlerini besleyen zeminin ortadan kaldırılması olarak açıklanırken, icra şeklinin süreklilik arzedeceği vurgulanmıştır. Buna ek olarak Sharon, ordu ve Shin Bet'i tüm terör örgütlerinin lider kadrolarına karşı sınırsız hareket edecek şekilde talimatlandırmıştır. Ordu bu kapsamda Batı Şeria ve Gazze'yi süresiz kapalı bölge ilan etmiş, 22 Mart 2004'te Hamas ruhani lideri Şeyh Ahmed Yasin'i düzenlediği operasyonla öldürmüştür.¹²¹⁹ Sharon, Yasin'i 'Filistin terörünün ustası' olarak tanımlayarak, İsrail'in konumunu meşru müdafı olarak belirlemiştir.¹²²⁰ ABD Dışişleri Bakanı Rice da, Yasin'in Hamas terör örgütünün bir üyesi olduğuna ve terör eylemlerinin planlamasında yer aldığına inandıklarını açıklamıştır.¹²²¹

İsrail Dışişleri Bakanlığı 22 Mart 2004'te yaptığı bir açıklamada; hedef gözeterek öldürme yönteminin, yakın ve gerçek bir tehlikenin var olduğu ve durumun başka yollarla bertaraf edilmesinin mümkün olmadığı hallerde başvurulmuş bir uygulama olduğunu ifade etmiştir. Yöntemin masum sivilleri öldüren teröristlere karşı meşru müdafı hakkının kullanılması olduğu ve Birleşmiş Milletler sözleşmesi 51. maddesine göre de uluslararası hukuka uygunluğunun tartışılmaz olduğu vurgulanmıştır.¹²²² Bu açıklama sonrasında İsrail, Hamas'ı etkisizleştirme politikası kapsamında, Yasin'in yerini alan Abdulaziz Rantisi'yi de 17 Nisan 2004'te öldürmüştür. İsrail'in tasfiye operasyonunu, Hamas militanlarının sorgusunda Rantisi'nin terör politikalarını yöneten kişi olduğu yolundaki itiraflarına dayandırmıştır.¹²²³ Karşılıklı artan şiddet eylemleri karşısında BM, Genel Kurul 58/21 (2004)¹²²⁴ sayılı kararıyla Filistin ve İsrail tarafındaki kayıpların neden olduğu karşılıklı güven kaybının, Ortadoğu barış sürecine olumsuz katkı yaptığını vurgulamış, hem intihar saldırısı eylemlerini hem de hedef gözeterek öldürme operasyonlarını kınamıştır.

¹²¹⁹ Michele K. Esposito, "Quarterly Update on Conflict and Diplomacy", *Journal of Palestine Studies*, XXXIII, No. 4, Summer 2004, s. 142.

¹²²⁰ Schanzer, s. 80.

¹²²¹ Matthew Levitt, *Hamas*, New Haven: Yale University Press, 2006, s. 34-35.

¹²²² İsrail Dışişleri Bakanlığının 22 Mart 2004 tarihli "Targeting Terrorist-Legal Aspect" başlıklı açıklaması. <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Law/Legal+Issues+and+Rulings/Targeting%20Terrorists%20-%20Legal%20Aspects%20-%20March%202004> E.T. 03.07.2010.

¹²²³ Levitt, s. 38.

¹²²⁴ UN/RES/58/21 (2004).

İsrail-Hamas düellosunun devam ettiği ortamda Bush, Sharon'a 14 Nisan 2004'te yazdığı mektupta; Yol Haritası Planı kapsamında Filistinlilerin silahlı mücadeleyi durdurmaları gerektiğine, Filistinli liderlerin teröre karşı kararlılıkla hareket etmeleri zorunluluğuna, ABD'nin İsrail'in güvenliğini taahhüt ettiğine ve İsrail'in teröre karşı kendini savunma hakkı olduğuna vurgu yapmıştır.¹²²⁵ Bush döneminde ABD'nin İsrail'in güvenlik politikasına olan açık desteği, daha önce olmadığı kadar güç kullanımına başvurulmasına neden olan kriterlerden birini oluşturmuştur. Bu açıdan ABD'nin İsrail'e olan desteği ile çatışma dozu arasında doğru orantı olduğu ileri sürülebilir.

Hamas'ın Yasin'in ölümü üzerine eylemlerini arttırması sonucunda İsrail, 8 Mayıs 2004'te Gazze'ye yönelik olarak Gökkuşluğu Operasyonunu başlatmıştır. Askerlerin çekilirken görevlerinin tamamlanmadığına yaptıkları vurgu, operasyonların devamlılığının işareti olmuştur.¹²²⁶ İsrail 30 Eylül-16 Ekim 2004'te Gazze'den İsrail'in Sderot kasabasına ve Gazze'deki yerleşim yerlerine yönelik havan ve Katyusha saldırılarını önlemek için ve terörizmi bastırmaktan başka çaresi kalmadığı gerekçesiyle, Pişmanlık Günü Operasyonu adıyla bir askeri hareket yapmıştır.¹²²⁷ İsrail, Gazze'den gelen saldırıları terörist saldırılar olarak nitelendirirken, Filistin tarafı ise bu saldırıları terör değil bir savaş eylemi olarak görmüştür. İsrail durumu savaş olarak nitelemese de, savaşta görülecek ölçüde silah seçimiyle sivil yerleşim yerlerini vurmuştur.¹²²⁸ Filistinli sivillerin operasyonlarda geniş oranda zarar görmesi, İsrail'in cezalandırma politikasının devamlılığına işaret etmektedir.

I. İntifada da Filistin/İsrail kayıplarının oranı 25/1 iken, II. intifada sürecinde bu oranın 3/1'e yükselmesi İsrail'in hedef gözeterek öldürme yöntemine sıklıkla başvurmasında temel tahrik unsuru olmuştur. Ekim 2000-Eylül 2004 arasında Filistinli grupların giriştikleri intihar saldırılarında 650 İsraili ölmüş, 3.277'si yaralanmıştır.¹²²⁹ Bu sayı 2004 itibarıyla 117 kişilik kayıpla önceki yıllara göre düşüş göstermektedir.¹²³⁰ II. İntifada döneminde hedef gözeterek öldürme yöntemin uygulanmasında helikopter kullanımı ön plana çıkmıştır. 2000-2004 döneminde operasyonları 2/3'ü Batı Şeria'da 1/3'ünde Gazze'de olmak üzere, %50 Hamas, %31 el-Fetih ve %17 İslami Cihad dağılımıyla

¹²²⁵ Halper, s. 287-288.

¹²²⁶ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Terrorism-+Obstacle+to+Peace/Terror+Groups/Weapon+Smuggling+Tunnels+in+Rafah+May+2004.htm> E.T. 08.07.2010.

¹²²⁷ Joel Kovel, **Overcoming Zionism**, London: Pluto Press, 2007, s. 124.

¹²²⁸ **Haaretz** (20 January 2005).

¹²²⁹ Michele K. Esposito, "The Al-Aqsa Intifada: Military Operations, Suicide Attacks, Assassinations, and Loses in The First Four Years", **Journal of Palestine Studies**, XXXIV, No. 2, Winter 2005, s. 103-104.

¹²³⁰ Freedman, s. 460.

her seviyedeki planlayıcı ve eylemciye karşı uygulanmıştır.¹²³¹ Buradan İsrail'in güce başvurma oranının Filistin eylemleriyle doğru orantılı olduğu, bu açıdan güvenlik politikasının bazen caydırıcılığı, bazen de cezalandırmayı ön plana çıkardığı sonucuna varılmaktadır.

Eylül 2000-Ekim 2004 arasında İsrail'in güvenlik uygulamaları sırasında 3.300 Filistinli hayatını kaybetmiştir. Filistin kayıplarının yüksek olması, İsrail açısından bir başka güvenlik uygulamasını da devreye sokmuştur. İsrail, yakınları İsrail ordusu tarafından öldürülenlerin yakınlarına terör eylemlerine eğilimli oldukları gerekçesiyle seyahat izni vermemeyi prensip olarak benimsemiştir.¹²³² Yine aynı dönemde İsrail, yürütülen kapalı bölge uygulamasını yoğunlaştırmış, bu kapsamda Filistinlilere ait araçların kısmen ya da tamamen trafiğe çıkışını önlemiştir.¹²³³ Filistinlilerin izolasyonu ve Yahudi toplumundan ötelenmesi silahlı mücadelenin önemli bir bileşeni olmaya devam etmiştir.

İsrail'in Gazze'den çekilme öncesinde yaptığı bir diğer güvenlik uygulaması da, Mısır-Gazze sınırında güvenlik şeridi olarak kullanılan Philadephi Yolu'nun genişletilmesi olmuştur. İsrail, bu şeridin ideal genişliğini 1 km olarak tanımlamıştır. Bu yaklaşım doğrultusunda İsrail'in Gazze operasyonları sırasında UNRWA rakamlarına göre 2.370 ev tahrip edilmiş ve 22.800 Filistinli evsiz kalmıştır.¹²³⁴ İsrail güvenlik uygulamalarının güvenli ortam yaratmayı değil, mümkün olduğunca Filistinlileri baskı altına alarak Yahudiler için güvenliği arttırmayı amaçladığı gözlemlenmektedir.

İsrail, ev yıkımlarının birçoğunun İsraili yerleşimcilerini ve askerlerini korumak amacıyla yaptığını ifade etmiştir. İsrail Yüksek Mahkemesi de bu uygulamayı geniş kapsamlı ele almış ve İsrail ordusu lehine karar vermiştir.¹²³⁵ İsrail Yüksek Mahkemesi HCJ 7473/02 sayılı 'Bachar vs. Commander of IDF Forces in the West Bank' isimli dava kararında; ev yıkımı yöntemini ulusal güvenlik konusunda benimsenen tedbirlerden biri olarak kabul etmiş, yöntemin saldırı düzenleyenleri ve onları sevkedenleri caydırma amacıyla uygulandığını vurgulamıştır. Uygulama, İsrail Yüksek Mahkemesi'nin 'SC 6696/02- Amar vs. the Chief of Staff of the IDF ile SC 6868/02- Salah-a-din vs. the Chief of

¹²³¹ Asaf Zussman, Noam Zussman, "Targeted Killing: Evaluating The Effectiveness Of A Counterterrorism Policy", Bank of Israel Research Department, **Discussion Paper No. 2005/02**, January 2005, s. 7, 9-10.

¹²³² Halper, s. 172.

¹²³³ Yedioth Ahronoth (23 January 2004).

¹²³⁴ Yedioth Ahronoth (19 March 2004).

¹²³⁵ Cordesman, s. 71-72. İsrail 2000-2004 yılları arasında Filistinlilere ait 4.747 evi yıkmıştır. Halper, s. 275.

Staff of the IDF' kararlarında da görüldüğü gibi defalarca onaylanmış ve iç hukuk açısından yasal çerçevede olduğu ifade edilmiştir.¹²³⁶ İsrail'in kendisine yönelik saldırılar için önemli bir kaynak olarak gördüğü yapıları, meşru hedefler olarak kabul etmesi, caydırıcılığın yanı sıra, baskı oluşturan bir işleve de sahip olmuştur.

1.2.2.2. Arafat Sonrasında Çatışmanın Seyri

Filistin Yönetimi Başkanı Yaser Arafat'ın 11 Kasım 2004'te ölümünün ardından yerini alan Mahmud Abbas'ın daha iyi bir görüşme ortağı olabileceğini düşünen İsrail, kısa zaman sonra Abbas'ın şiddet eylemleri sona erdirebilecek kapasiteye sahip olmadığına karar verince 'barış için ortak yok' söylemine geri dönmüştür.¹²³⁷ Ancak Abbas'a Hamas'a karşı denge olabileceği ve Filistinlilerin tüm desteğinin Hamas'a yönelmesini engellemek için destek verilmiştir. ABD ve AB de aynı tutumu benimsemiştir.¹²³⁸ İsrail'in Filistin Yönetimi'nin şiddet eylemlerini sona erdirmeye konusunda fayda üretemeyeceği düşüncesine geri dönmesi, askeri operasyonlarına devam etmesi sonucunu doğurmuştur. İsrail 17 Aralık 2004'te Gazze'de Han Yunus mülteci kampından Gush Katif yerleşim yerine havan saldırılarını önlemek için Turuncu Demir Operasyonunu başlatmıştır. Havan ve roket saldırılarının sürmesi, eylem dizinine 23 Aralık'ta yapılan Mor Demir Operasyonu ile devam etmesine neden olmuştur.¹²³⁹ İsrail'in güvenlik operasyonlarında izlediği model, Filistinli örgütlerin intihar saldırılarının yerini, Gazze'den yapılan havan ve roket saldırılarının aldığı göstermektedir.

Operasyonların neden ve sonuçları ile çatışmaların seyri dikkate alındığında, güvenlik politikasına yön veren genel tablo şu şekilde ortaya çıkmıştır; II. İntifada'nın devam ettiği 2000-2005 yılları arasında 20.000'den fazla kayıtlı olayda İsrail sivil kaybı 764, yaralı sayısı 3100, askeri kaybı 215, yaralı sayısı da 532 olmuş,¹²⁴⁰ aynı dönemde Filistinli ölü sayısı 3.800, yaralı sayısı da 53.000 olarak gerçekleşmiştir.¹²⁴¹ İsrail Yüksek Mahkemesi rakamlarına göre, 2005 yılı sonu itibarıyla hedef göstererek öldürme yöntemiyle 300 örgüt

¹²³⁶ Ronen Shnayderman, "Through No Fault of Their Own: Punitive House Demolition During Al-Aksa Intifada", The Israeli Information Center For Human Rights in The Occupied Territories (**B'Tselem**) **Kasım 2004 Raporu**, s. 8, 54-56. http://www.btselem.org/English/Press_Releases/20041115.asp E.T. 03.07.2010.

¹²³⁷ Bard, s. 122.

¹²³⁸ Reich, s. 286.

¹²³⁹ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Archive/Israel+Line/2004/Israel%20Line%2017-Dec-2004> E.T. 08.07.2010; Michele Esposito, "Cronology", **Journal of Palestine Studies**, XXXIV, No. 3, Spring 2005, s. 188.

¹²⁴⁰ Cohen, s. 60.

¹²⁴¹ Milton-Edwards, s. 155; Freedman, s. 460.

üyesi tasfiye edilmiş, 30 girişim başarısız olmuş ve operasyon sahasında yaklaşık 150 ilgisiz sivil de hayatını kaybetmiştir.¹²⁴² Kayıplar bağlamında belirginleşen çerçeve dahilinde Sharon ve Abbas, Şarm eş-Şeyh'te 8 Şubat 2005'te şiddetin ve askeri operasyonlarının sona ermesi ile İsrail'in güvenlik operasyonları çerçevesinde işgal ettiği Filistin şehirlerinden çekilmesi konularında anlaşmışlardır.¹²⁴³ Ancak Sharon, anlaşmış olmakla birlikte, bir gün sonra terör örgütleri saf dışı bırakılana kadar barış sürecinde bir ilerleme olmayacağını açıklamıştır.¹²⁴⁴ Ocak 2005 itibarıyla Filistinlilerden ayrılmak isteyen İsraililerin oranının %70'e ulaştığı¹²⁴⁵ hesaba katıldığında, Sharon'un politikasının İsrail kamuoyunu istediği noktaya sürüklemekte başarılı olduğu ortaya çıkmaktadır.

8 Şubat 2005'teki Sharon-Abbas görüşmesinden sonra, Filistinlilere güvenlik uygulamaları sırasında ateş açılmaya devam edilse de, 900 Filistinli mahkum serbest bırakılmış ve hedef gözeterek öldürme operasyonları azaltılmıştır.¹²⁴⁶ Sharon, Filistinli mahkumların salıverilmesini, geçmişteki tecrübeleri bağlamında, mantıksız bulmakla birlikte, anlaşmanın getirdiği diplomatik gereklilik olarak uygulamıştır. Ancak bu süreçlerin yaşandığı döneme hakim olan ateşkesin çökmesiyle Sharon, Abbas hükümetinin istikrarına olan ilgisini kaybetmiştir.¹²⁴⁷ İsrail'in Yol Haritası Planı'ndaki yükümlülükleri, güvenlik uygulamaları üzerinde baskı oluşturmuştur. Bu nedenle yükümlülüklerin ötelenmesini sağlayan çatışma ortamının uzaması, İsrail'in tercih ettiği bir durum olarak belirginleşmiştir. Böylece, 'barış için ortak yok' söylemi doğrultusunda taviz verilmeden güvenlik politikalarının uygulanması kolaylaşmıştır.

Aynı paralelde güvenlik uygulamaları yargı kararlarıyla da desteklenerek, meşruiyet güçlendirilmeye çalışılmıştır. İsrail Yüksek Mahkemesi'nin HCJ 769/02 (2005) sayılı kararıyla hedef gözeterek öldürme uygulamasına ilişkin olarak "bir sivil düşmanca faaliyeti bir defa işler veya arada sırada işleyip eylem yapmaktan vazgeçerse, hedef gözeterek öldürme uygulamasına tabi olmaz. Kişiye geçmişteki düşmanlıkları nedeniyle saldırılmaz" şeklinde hüküm vermesi, uygulamanın cezalandırıcı değil, saldırıları önleyici karakterde olduğuna işaret etmiştir. Ancak diğer taraftan aynı kararlar 'yasadışı muharıpler' terimini

---

¹²⁴² **Judgements of The Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within Law**, Jerusalem: Israel Supreme Court, III, 2006, s. 93-94.

¹²⁴³ Kurtzer, s. 116.

¹²⁴⁴ **Yedioth Ahronoth** (7 January 2005).

¹²⁴⁵ Halper, s. 186.

¹²⁴⁶ Reinhart, s. 79- 82-83, 101.

¹²⁴⁷ **Judgements of The Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within Law**, II, s. 209.

‘muharip kategoriye girmeyen, doğrudan düşmanlıktan kaçınan ancak savaş kurallarını ve yasaları sivil statüsünü kaybetmeden ihlal eden sivil kişi’ olarak tanımlayarak¹²⁴⁸ güvenlik güçlerinin hareket kabiliyetini genişletmiştir.

Bu genişleyen çerçevede II. İntifada sürecinde İsrail ordusu avukatları, İntifada’nın karakterinin ‘savaştan daha düşük yoğunlukta silahlı çatışma’, Filistinlilerin de ‘hukuk dışı muharıpler’ olduğunu ileri sürerek, ordunun uygulamalarını haklı göstermeye çalışmışlardır.¹²⁴⁹ İsraili akademisyen ve hukukçu David Kretzmer, özellikle II. İntifada sonrasında İsrail Yüksek Mahkemesi’nin işgal altındaki topraklarda İsrail ordusunun yürüttüğü operasyonlara daha az müdahil olduğunu, ordu aleyhine birkaç kararı olmasına rağmen lehine birçok kararının bulunduğu dikkat çekmekte ve mahkemenin hükümet düşünce tarzıyla paralel hareket ettiğini ifade etmektedir.¹²⁵⁰

Devam eden çatışma ortamının, iki toplumun ayrışmasını güvenlik politikasının merkezine oturtması sonucu İsrail, Ağustos 2005’te Batı Şeria’nın bazı yerleşim yerlerinden ve Gazze’dekilerin tamamından tek taraflı olarak çekilme politikasını uygulamaya koymuştur. Diğer taraftan ise bu politikanın, Filistin özgürlük hareketi için çekim merkezi olacağı endişesi belirginleşmiştir.¹²⁵¹ Ancak çekilme Gazze’yi İsrail’in güvenlik politikası dışında bırakmadığı gibi dışarıdan kuşatmayı daha da arttırmıştır. Gazze’ye kara, deniz ve hava geçişlerinin sürekli denetimine, dış sınırlarında askeri unsurlar konuşlandırılmasına ve Gazze’deki Filistinli nüfusun kayıtlarının tutulmasına devam edilmiştir. İsrail geri çekilmenin istisnai bir durum olduğunun anlaşılması ve Filistin şiddetine taviz verildiğinin anlaşılmaması için 23 Ağustos 2005’te Tulkarem mülteci kampında gizli birimleri vasıtasıyla 3 Filistinli örgüt mensubunu öldürmüştür. 24 Eylül’de de Gazze’de silah ürettiğinden şüphelenilen binaları vurmuş, Filistinli balıkçılara ateş açmış, havan ve roket saldırılarına karşı sert misilleme yapılacağını anlatan bildirimler atmıştır. Ertesi gün 3 Hamas üyesini helikopter saldırıyla öldürmüş ve roket atış sahası olarak kullanılan yerleri uçaklarla bombalamıştır.¹²⁵² Gazze’den yapılan havan saldırısına misilleme olarak İsrail Hava Kuvvetleri tarafından Hamas ile bağlantısı olduğuna inanılan bir okul binasının

¹²⁴⁸ Meisels, s. 140-142.

¹²⁴⁹ Cohen, s. 151.

¹²⁵⁰ David Kretzmer, **The Occupation of Justice: The Supreme Court of Israel and The Occupied Territories**, New York: Suny Press, 2002, s. 188.

¹²⁵¹ Sari Bahsi, Kenneth Mann, **Disengaged Occupiers: The Legal Status of Gaza**, Tel-Aviv: Legal Center of Freedom of Movement, 2007, s. 10, 12.

¹²⁵² Michele K. Esposito, “Quarterly Update on Conflict and Diplomacy”, **Journal of Palestine Studies**, XXXV, No. 2. Winter 2006, s. 145-146.

vurulduđu¹²⁵³ da dikkate alındığında, İsrail'in Gazze'de izleyeceği güvenlik politikasının askeri ağırlıklı ve misilleme üzerine kurulu olacağı netlik kazanmıştır. Böylece, bölgeden çekilmenin egemenlik kavramında oluşturacağı boşlukların askeri operasyonlar üzerinden tamamlanması yöntemi, güvenlik politikasındaki yerini almıştır.

Bu doğrultuda 2005 yılından itibaren İsrail, güvenlik politikası 'ya Filistin otoritesi terör örgütleriyle ilgili birşeyler yapar ya da biz onlar için bu konuda bir şey yaparız, sabrımızın bir sınırı var' anlayışı üzerine kurmaya başlamıştır. İsrail'in Filistin Yönetimi üzerindeki baskısından sonra Abbas, Gazze'den İsrail'e karşı roket saldırılarının önlenmesi için 500-700 kişilik bir polis gücünü görevlendirmek durumunda kalmıştır. İsrail Genel Kurmay Başkanı Moshe Ya'alon, Abbas'a terörü sona erdirmesi için bir şans verilmesinden sonra, dünyanın İsrail'in Gazze'de geniş ölçekli bir saldırı düzenleme konusunda alternatifi kalmadığını anlamasını isteyen bir açıklama yapmıştır. Bu kapsamda İsrail 2005 yılında güvenlik uygulamalarıyla ilişkili olarak Filistinlilere ait 290 evi yıkmıştır.¹²⁵⁴ Ya'alon, Batı Şeria dahil olmak üzere Filistin güvenlik güçlerinin operasyonel olmadığı bölgelerde Filistinli militanlara karşı askeri operasyonların devam edebileceğini de açıklamıştır.¹²⁵⁵ Sharon ve Ya'alon'un yaklaşımları dahilinde, dönemin güvenlik politikasında askeri operasyonların güvenliği sağlamanın başlıca aracı olmaya devam ettiği, İsrail'in Filistinli örgütlerle ateşkes içinde olmayı istemediği, Filistin Yönetimi'nin bunları yok etmesini beklediği ve bu başarılamazsa kendisinin yapmaya kararlı olduğu tanımlı hale gelmiştir.

İsrail'in yaklaşımına ABD sessiz kalmıştır. ABD Dışışleri Bakanlığı sözcüsü Sean McCormack'in "İsrail'in kendini savunma hakkını tamamıyla anlıyoruz" ifadesi bunun kanıtı olmuştur. AB ise, uygulamaları nedeniyle İsrail'i suçlamaya devam ederken, İsrail'in kendini savunma hakkını tanımıştır.¹²⁵⁶

Nisan 2005 itibarıyla hem Hamas ve İslami Cihad hem de İsrail askeri faaliyetlerinde artış olmuştur. Hamas, Gazze'den havan ve roket saldırılarını arttırırken, İsrail de Hamas liderlerini tasfiye politikasına geri dönmüş ve İsrail Genel Kurmay Başkanı Shaul Mofaz geniş kapsamlı bir kara hareketi için orduya hazırlık emri vermiştir. Bu bağlamda İsrail ordusu 17 Ekim 2005'te Filistin Yönetimi ile tüm irtibatını kestiğini

¹²⁵³ **Haaretz** (25 September 2005).

¹²⁵⁴ **Haaretz** (16, 18, 25 January 2005); Halper, s. 275.

¹²⁵⁵ **Guardian** (24 January 2005).

¹²⁵⁶ **Haaretz** (25, 27 September 2005).

duyurarak, Batı Şeria'da kuzeyde Ramallah-Kudüs, güneyde el-Halil-Kudüs arterlerini özel Filistin araçlarına kapatmış, Beytullahim, el-Halil ve Ramallah'ta daha önce kaldırdığı kontrol noktalarını yeniden koymuştur. İki gün sonra da Batı Şeria'daki tüm ana yollarda özel Filistin araçlarının seyrini yasaklamıştır. Gazze'den çekilmiş olmasına rağmen kuzeyinde güvenlik şeridi oluşturulması çalışmalarına devam etmiştir. İsrail'in güvenlik şeridi ve tampon bölge uygulamasının sadece açık alanları kapsamadığı ise, Gazze-İsrail sınırına yakın konumlanan Beyt Hanun ve Beyt Lahia kasabalarının topçu ateşiyle hayalet kasabaya dönüştürülmesinden anlaşılmaktadır. İsrail güvenlik şeridinin sağladığı etkinliği arttırmak için 2005 yılından itibaren Gazze'den gelen roket ve havan saldırısına karşı Ashkelon'da Kızıl Şafak erken uyarı sistemini de kurmuştur.¹²⁵⁷ İsrail'in Filistinli örgütlerin oluşturduğu tehdide karşı Filistin yaşam bölgelerinin kuşatma altında tutulması yöntemi üzerinde yoğunlaşması, izolasyon politikasının devamlılığı anlamını taşımıştır.

İslami Cihad'ın 26 Ekim 2005'te düzenlediği intihar saldırısında 5 İsrailinin ölmesi üzerine, İsrail kabinesi Batı Şeria ve Gazze'de terör sona erene kadar geniş kapsamlı (hedef gözeterek öldürme dahil) ve süreklilik arzedecek Yeniden Baştan Başlamak Operasyonunu uygulamaya sokmuştur. İsrail, Batı Şeria'daki Filistinlilerin seyahat özgürlüğünü kısıtlamış, Gazze'de roket atış sahası olduğu düşünülen şüpheli yerleri bombalamış, Batı Şeria'da genel sokağa çıkma yasağı ilan etmiş ve tüm Filistin özel araçlarını kuzeyde tutacak şekilde yol kapaması uygulaması yapmıştır. İsrail, ABD'nin operasyonu sınırlama ve Filistin Yönetimi ile görüşme çağrısını kabul etmemiştir.¹²⁵⁸

Aynı süreçte, klasik güvenlik politikası sınırlarında kalmak isteyen Sharon açısından Hamas'ın seçimlere girerek siyasi kimlik kazanmaya çalışması, ciddi bir tehdit olarak görülmüştür. Bu nedenle Hamas'ın katılacağı bir seçimin iptal edilmesini istemiş, Abbas'a seçim öncesinde Hamas'ın silahsızlandırılması hususunda sürekli baskı yapmıştır. Ekim 2005 yılından itibaren bu konuda destek arayışı İsrail dış politikasının ilk sıralı gündemi olmuştur.¹²⁵⁹ Bush, Sharon'un terör faaliyetlerine darbe vurulmadan diğer meselelere geçilmemesi yaklaşımına muhalefet etmemekle birlikte, dünyada tiranları sona erdirme ve seçimler yoluyla demokrasiyi geliştirme yaklaşımı doğrultusunda İsrail'den Filistin'de

¹²⁵⁷ **Haaretz** (16 July 2005); Michele K. Esposito, "Quarterly Update on Conflict and Diplomacy", **Journal of Palestine Studies**, XXXV, No. 2. Winter 2006, s. 148-149; **Haaretz** (27 December 2005).

¹²⁵⁸ Michele K. Esposito, "Quarterly Update on Conflict and Diplomacy", **Journal of Palestine Studies**, XXXV, No. 2, Winter 2006, s. 149-150.

¹²⁵⁹ **Haaretz** (17 June, 2 October 2005).

seçimlere izin vermesini istemiştir.¹²⁶⁰ İsrail, ABD'nin bu girişimine Hamas'ı güçlendireceği gerekçesiyle karşı çıkmıştır. ABD seçimler öncesinde Hamas'ın silahsızlandırılmasına değil, Filistin Yönetimi ile el-Fetih arasındaki kaosu aşılmasına odaklanmış, silahsızlandırma için uygun zamanı seçimler sonrası olarak işaret etmiştir.¹²⁶¹ Bu durum Bush'un birinci dönemi ile karşılaştırıldığında önemli bir değişimdir. Ancak seçimlerin Hamas'ı işbaşına getirmesiyle güvenlik sorunu daha da karmaşıklaşmıştır.

Seçim sonrasında Hamas'ın refüze edilmesi, bu başarılmasa bile hukuki meşruiyetinin tartışmaya açık kalmasını sağlama yönünde İsrail çabaları belirginleşmiştir. İsrail, Filistin Yönetimi'nden bu konuda destek almak amacıyla olduğu anlaşılacak şekilde, 15 Kasım 2005 tarihli Hareketlilik ve Geçiş Anlaşması ile Refah sınır geçişinin kontrolünü Filistin Yönetimi'ne bırakmıştır.¹²⁶² İsrail'in el-Fetih'in değil Hamas'ın etkin olduğu bir yerde bu uygulamayı yapmasından, geçişin İsrail güvenlik uygulamalarıyla kapatılmasından Hamas'ı sorumlu tutmak olduğu, Filistinlilerin karşı karşıya getirilmesi taktiğinin uygulanmaya devam edildiği sonucuna ulaşılmaktadır.

İsrail, Aralık 2005 itibarıyla Gazze Şeridi'nin Kuzey kesimi girilmez bölge ilan ederek, burada bulunacaklara ateş açılacağını duyurmuş, bu sabit uygulamanın yanı sıra Gazze içinde de dönemsel olarak aynı uygulamaya tabi kesimler ilan etmiştir.¹²⁶³ Bu politikanın tamamlayıcısı olacak şekilde Sharon, Gazze'den atılan her roketten sonra bölgede birkaç saat elektrik kesintisini kolektif ceza bağlamında rutin hale getirmiştir. İnsan hakları örgütlerinin yaptığı kolektif cezaya itiraz başvuruları ise, İsrail Yüksek Mahkemesi'nce 2007 sonu itibarıyla İsrail politikası lehine sonuçlandırılmıştır.¹²⁶⁴ İsrail Yüksek Mahkemesi'nin hükümet politikalarına yakın karar verme eğiliminin, güvenlik politikasının bir bileşeni haline geldiği açıkça izlenebilir hale gelmiştir.

Yasaların güvenlik politikasıyla eş güdümlü hale getirilmesi çabası doğrultusunda Knesset, 2005 yılında Devlet Sorumluluğu Kanunu'na (1952) yeni bir düzenleme getirerek, Savunma Bakanlığı'na işgal altındaki topraklardaki herhangi bir bölgeyi ' çatışma bölgesi' ilan etme yetkisi vermiştir. 1952'de düzenlenen kanun 'muharip faaliyetler' den doğan

---

¹²⁶⁰ Michael Thomas, s. 190.

¹²⁶¹ **Haaretz** (27 January, 18 September, 24 October 2005).

¹²⁶² Schanzer, s. 185.

¹²⁶³ Bahsi, s 13.

¹²⁶⁴ Cook, **Blood and Religion**, s. 131.

sorumluluğun İsrail Devleti'ne yüklenemeyeceğine hükmederken, buna çatışma bölgesindeki sorumluluğun da devlete yüklenemeyeceği düzenlemesi eklenmiştir. Diğer taraftan İsrail Yüksek Mahkemesi de HCJ 11026/05 sayılı kararıyla, saldırıların önlenmesi için güvenlik aygıtı olarak kullandığı idari tutuklamayı, adli tutuklama süreçlerinin takip edilmesi ve adli sürece dönüştürülmesi kaydıyla onaylamıştır.¹²⁶⁵

Sharon, bu dönemde görüşmeleri Filistinlilerin şiddeti sona erdirmesine endeksleyerek, terörle mücadele söylemini canlı tutmuştur. Bu kapsamda İsrail Dışişleri Bakanlığı, 22 Ocak 2005'te ilan edilen 'sükunet' döneminde bile 2.990 terör saldırısının meydana geldiğine işaret etmiştir. Judea bölgesinde (Batı Şeria'nın kuzey kesimi) bir önceki yıl 288 olan saldırı sayısının 2005 yılında 379'a çıkarken, Gazze'de ise 2.637 olan sayının 1.205'e düştüğüne vurgu yapılmıştır. Bakanlık tarafından güvenlik duvarının yoksunluğundan Judea ve Kudüs, Filistinli eylemcilerin sızmalarına en elverişli bölgeler olarak tespit edilmiş, Samaria bölgesinde (Batı Şeria'nın güney kesimi) güvenlik duvarının olmadığı 29 Eylül 2000-Temmuz 2003 döneminde 73 intihar saldırısında 293 İsrailinin öldüğü 1.950'sinin yaralandığına, güvenlik çitinin inşa edildiği Ağustos 2003-Aralık 2005 döneminde 11 saldırıda 54 İsrailinin öldüğü 358'inin yaralandığına dikkat çekilerek, güvenlik engelinin gerekliliği ön plana çıkarılmıştır. Bakanlık, 2005 yılında güvenlik duvarı nedeniyle intihar eylemlerinin roket ve havan atma eylemlerine dönüştüğü, ayrıca Hamas'ın ilan edilen sükuneti sona erdiren taraf olmak istemediği için kendisinin eylem yapmadığı ve diğer örgütlere yardım ettiği tespitini ortaya koymuştur.¹²⁶⁶

İsrail'in eylemlerini meşrulaştırmaya çalışan bu söylemine karşın BM, Genel Kurul 59/121 (2005)¹²⁶⁷ sayılı kararıyla 28 Eylül 2000'den beri 750'si çocuk 3400 Filistinlinin ölümü onbinlercesinin yaralanmasına neden olan İsrail'in aşırı ve ayrımsız güç kullanımı ile hedef gözeterek öldürme uygulamalarına vurgu yapmıştır. 59/123 (2005)¹²⁶⁸ sayılı kararıyla Filistinlilere ve mallarına karşı İsraili yerleşimciler tarafından girişilen tüm şiddet eylemlerinin önlenmesi için çağrıda bulunmuştur. 59/124 (2005)¹²⁶⁹ sayılı kararıyla tüm devletlerin kendi vatandaşlarını ölümcül şiddet eylemlerine karşı uluslararası hukuk ve uluslararası insani hukuk kapsamında koruma görevi ve hakkı bulunduğunu teyit etmiş,

¹²⁶⁵ **Judgements of The Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within Law**, III, s. 36; II, s. 218-220.

¹²⁶⁶ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Terrorism-+Obstacle+to+Peace/Terrorism+and+Islamic+Fundamentalism-/2005+Terrorism+Review.htm> E.T. 09.07.2010.

¹²⁶⁷ UN/RES/59/121 (2005).

¹²⁶⁸ UN/RES/59/123 (2005).

¹²⁶⁹ UN/RES/59/124 (2005).

İsrail'den Filistin halkının insan haklarını ihlal eden uygulamalardan vazgeçmesi istemiş, İsrail işgal güçlerinin Filistin yaşam alanlarında yaptığı geniş ölçekli tahribatı kınamıştır.

İsrail'in Gazze'den çekilmesinden sonra, bölge üzerindeki güvenlik amaçlı uygulamalarının durumu kötüleşmesi, ABD Dışişleri Bakanı Condeleeze Rice'in İsrail üzerindeki baskıyı arttırmasına neden olmuştur. İsrail'in Kasım 2005 itibarıyla Gazze'nin Mısır sınırında bulunan Refah kapısının geçişini izlemeleri konusunda AB yetkilerine izin vermesi, ABD'nin İsrail'e baskısının sonucu olarak algılanmıştır.¹²⁷⁰ Ancak Refah geçişinin sadece Filistin kimliği taşıyanlar ve izin verilenlerce sınırlandırılması, araç ve malların İsrail-Mısır geçiş kapısı olan Kerem Shalom'a yönlendirilmesi, İsrail'in bu uygulamadan kendi adına bir taviz vermediği çıkarımına neden olmaktadır.

2005 yılında güvenliğe ilişkin politikalar bakımından siyasi anlamdaki gelişme, Kadima Partisi'nin kurulması olmuştur. Kuruluşu önemli yapan husus, partinin iktidardaki Ariel Sharon tarafından kurulmasıdır. Sharon partinin kuruluşunu açıklarken, İsrail'in nerede yaşadığını ve terörle mücadele için ne yapması gerektiğini vurgulayan yaklaşımını, Likud söylemleriyle örtüştürmüştür. Siyonist görüş, gerçekleştirilmesi gereken bir hedef olarak kabul edilmiş, terör örgütlerinin kökü kazınırken, ülke sınırlarının belirleneceği barış anlaşmalarına işaret edilmiştir. Gazze'den çekilmenin ise bu yolda tarihi bir fırsat olduğu ifade edilmiştir.¹²⁷¹ Kadima'nın İsrail toprağının her köşesinde Yahudilerin egemen olması düşüncesi ile Yahudi ulusal yurdu olarak İsrail'in varlığının devamlığı arasında bir dengeyi hedeflerken, Likud gibi İsrail-Filistin çatışmasını silahlı yöntemlerle çözme seçeneğinin yanı sıra, siyasi ayrışma yoluyla da çözmeyi esas alan bir orta yol benimsemesi bu dönemin siyasi tartışma zeminini oluşturmuştur. Hamas'ın 25 Ocak 2006'da iktidara gelmesi ise hem çatışmacı hem de ayrışmacı çözüm arayışını eş zamanlı olarak devreye sokmuştur.

Hamas'ın iktidara gelmesinden sonra ABD, Hamas karşıtı İsrail yanlısı tutumu daha ileriye taşıyarak, 1 Şubat 2006'da İsrail'in yekvücut müttefiki olduğunu ve İsrail'in güvenlik ihtiyaçlarını karşılayıp savunacağını açıklamıştır.¹²⁷² Hem ABD hem de Batı Avrupa ülkelerinin aksine RF ise, Hamas'ı terör örgütü olarak nitelememiş, Hamas liderlerini Moskova'ya davet etmiş, bu durum İsrail'in güçlü eleştirilerini beraberinde

¹²⁷⁰ Haaretz (2, 6 November 2005).

¹²⁷¹ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Speeches%2Bby%2BIsraeli%2Bleaders/2005/PM%2BSharon%2Bannounces%2Bnew%2Bparty%2Band%2Bcalls%2Bfor%2Belections%2B21-Nov-2005.htm> E.T. 09.07.2010.

¹²⁷² Reich, s. 300.

getirmiştir. RF, 3-6 Mart 2006 tarihleri arasında Moskova'yı ziyaret eden Hamas heyetinden İsrail'in varolma hakkının tanınmasını, terörü reddetmesini ve İsrail ile varolan anlaşmaları kabul etmesini istemiştir.¹²⁷³ Uluslararası aktörler İsrail'in güvenliğini garanti altına alacak çizgide yer alırken, Hamas'ın istenen şartları kabul etmemesi de, İsrail güvenlik uygulamaları için uluslararası aktörler nezdinde meşruiyet elde etmesine zemin hazırlamış, sonuçta da süreç İsrail güvenlik politikasının istediği yönde gelişmiştir.

İsrail, 2006 yılı başlarında güvenliği konusunda oluşan şartlar ve deneyimlerinden hareketle, konvansiyonel askeri gücünden taviz vermeden düşük yoğunluklu şehir ve asimetrik savaş konseptine uyum sağlamayı amaçlayan Koshet Planı'nı Şubat ayında açıklamıştır. Plan, sınır sızmalarına ve terör saldırılarına karşı Lübnan, Gazze ve Batı Şeria sınırını uzaktan izleme ve algılama sistemini içermiştir. Plan ayrıca, operasyonel birimleri idari birimlerden ayırmayı, müşterek eğitim ve silah sistemi oluşturmak üzere özel kuvvetler okulu kurmayı ve çok amaçlı taktik tümenler teşkil etmeyi de amaçlamıştır.¹²⁷⁴

Sharon'un geçirdiği rahatsızlık sonucu iktidardan ayrılana kadar (14 Nisan 2006) olan sürede, İsrail güvenlik politikasının; "önemli olan atalarımızın yaşadığı bu topraklar üzerinde varolmaktır. Eğer Araplar, Yahudilerin yaşamlarına son vermek isteyecek olurlarsa bunu çok pahalıya ödeteceğimizi bilmeleri en önemlisidir"¹²⁷⁵ söylemi üzerine inşa edildiği açıklık kazanmıştır. Bu kapsamda Filistinlilerin güvenlik uygulamalarıyla baskı altında tutulduğu, nokta vuruşlu yerine saha vuruşlu operasyonlarla daha fazla kaybın hedeflendiği ve kolektif cezaların yaygın olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir. Filistinlilerin yenilgisi üzerinden güvenliği tanımlama eğilimi devamlılığını korumuştur.

Sharon'dan görevi devralan Başbakan Vekili Ehud Olmert de, aynı çizginin devamı olacak şekilde Hamas'ın içinde bulunduğu bir Filistin Yönetimi'ne güvenemeyeceklerini açıklamıştır.¹²⁷⁶ Bu açıklama, Filistin Yönetimi nezdinde Filistinlilerle mücadelenin, konvansiyonel çerçevede kalacağı kabulünü de beraberinde getirmiştir. Bu yaklaşım, İsrail'in 'terör' olarak nitelediği Filistinli grupların şiddet eylemleriyle mücadelesini, demokrasi mücadelesi olarak lanse etme çabası olarak da yorumlanabilir.

---

¹²⁷³ Kreutz, s. 76-77.

¹²⁷⁴ Cordesman, s. 100-101.

¹²⁷⁵ Özgen Acar, "2006 Yılı'nın Odağında Sharon'un İsrail'i Olacak", *Stratejik Analiz*, Sayı 69, Ocak 2006, s. 78.

¹²⁷⁶ Yıldırım Boran, *Geçmişten Günümüze Filistin Direniş Hareketi: El-Fetih ve Hamas*, İstanbul: Mephisto, 2006, s. 182.

Ortadoğu Dörtlüsü, Hamas terörü kınayana, İsrail'i kabul edene ve Filistin Yönetimi ile İsrail arasındaki anlaşmaları tanıyana kadar Hamas liderliğindeki Filistin Yönetimi ile irtibatta olunmayacağını politika olarak benimsemiştir. Bush yönetimi de, 2006 Haziran ayından itibaren artan eylemleri ve İsrail'in Lübnan'daki Hizbullah operasyonu bağlamında, Hamas'ı Suriye ve İran ile bağlantılı bir terörist örgüt ve ABD'nin düşmanı olarak gören bir yaklaşım içinde olmuştur.¹²⁷⁷ AB'de Hamas'ı terör örgütleri listesinde kayıt altına almıştır.¹²⁷⁸

Artan Hamas eylemleri Gazze'ye yönelik Yaz Yağmuru Operasyonu (28 Haziran 2006) ile sonuçlanmıştır. Operasyonun amacı; Gazze'den İsrail'e yapılan roket atışlarının durdurulması, kaçırılan asker Gilat Shalit'in geri getirilmesi olarak açıklanmıştır. Ayrıca, İsrail'e yönelik saldırılar ve asker kaçırma eylemleri sürdükçe, operasyonların süreceği mesajı verilmek istenmiştir.¹²⁷⁹ Bu mesajın verilmesine Gazze'de Beyt Hanun bölgesinde artan terör faaliyetleri üzerine 1 Kasım 2006'da düzenlenen Sonbahar Bulutları Operasyonunu ile devam edilmiştir. İsrail, Beyt Hanun'u Sderot ve Batı Negev'e yönelik roket saldırılarının yanı sıra, Erez geçiş kapısı yakınlarında İsrail devriyelerini düşürdüğü tehlike nedeniyle de hedef aldığı vurgulanmıştır.¹²⁸⁰ Sürece genel olarak bakıldığında, Hamas'ın iktidara geldiği ilk 7 ay içinde, 19 İsrailinin hayatını kaybettiği olaylarda 500 Filistinli hayatını kaybettiği görülmektedir. Olayları kontrol etmek amacıyla İsrail, 2006'da Filistinlilere ait 319 evi yıkmanın yanı sıra, Filistinli örgütler tarafından gerçekleştirilen roket ve havan atışlarını cezalandırmak için Gazze'ye yakıt tedarikini de durdurmuştur. İsrail, siviller için yiyecek, giyecek ve ilaç sağladığı sürece, güvenlik odaklı uygulamalarının Cenevre Konvansiyonu ile uyumlu olduğu tezini savunmuştur.¹²⁸¹

İsrail, operasyonları ve sonuçlarını dikkate alarak, uluslararası kamuoyunu eylemlerinin haklılığına ikna etmek için İsrail Yüksek Mahkemesi'nin kararlarına da başvurmuştur. HCJ 769/02 (2006) sayılı kararla İsrail ile Filistinliler arasındaki silahlı mücadelenin 'uluslararası çatışma' sınıfına konamayacağı, dolayısıyla savaş kanunlarının bu çatışmaya uygulamayacağı, ancak asayiş ve polisiye uygulamalar kapsamında ele

¹²⁷⁷ Freedman, "Israel and The United States", s. 286.

¹²⁷⁸ Deniz Altınbaş, "AB'nin Dış Politika Başarısızlığı: Gazze Örneği", **Stratejik Analiz**, Sayı 108, Nisan 2009, s. 19.

¹²⁷⁹ Detay için bkz. <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Communiques/2006/IDF+enters+southern+Gaza+Strip+to+secure+release+of+abducted+soldier+28-Jun-2006.htm> E.T. 09.07.2010; Harms, s. 190-191; Cook, s. 224.

¹²⁸⁰ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Terrorism+Obstacle+to+Peace/Terrorism+and+Islamic+Fundamentalism-/Beit+Hanoun+hub+of+terrorist+activity+5-Nov-2006.htm> E.T. 09.07.2010.

¹²⁸¹ Halper, s. 173, 275.

alınabileceği vurgulanmış, İsrail'in BM Şartı Madde 51 kapsamında meşru müdafı için askeri operasyonlar düzenleme hakkı olduğu ifade edilmiştir.¹²⁸²

Ehud Olmert, iktidara geldikten sonra Hamas ile görüşmeyi reddederek, açıkça Hamas yönetiminin istikrarını bozmak arzusunda olduğunu ilan etmiştir.¹²⁸³ Bu doğrultuda Olmert hükümeti, 4 Mayıs 2006'da açıklanan programında; şiddetin sona erdirilmesi ve terör örgütlerinin silahsızlandırılması için çalışacağına, İsrail Devleti'nin ülke içindeki ve dışındaki vatandaşlarının güvenliğini terör örgütlerine karşı korumaya kararlılıkla devam edeceğine ve İsrail güvenlik güçlerinin düşmana karşı caydırıcılığını koruyacak kapasite gelişimini sağlayacağına vurgu yapmıştır.¹²⁸⁴ Askeri geçmişi olmamasından dolayı ılımlı izlenimi veren Olmert'in hükümet programına bakıldığında, Sharon hükümetinin programından farkı olmadığı dikkat çekmektedir.

Bu yaklaşım doğrultusunda Olmert, Gazze'ye yönelik askeri operasyonlara devam edileceğini, Gazzeliler için üzüntü duyduğunu, ancak Sderot'un güvenliğinin daha önemli olduğunu belirtmiştir.¹²⁸⁵ Aynı kapsamda İsrail ordusu da Batı Şeria'da da Filistinlileri Kuzey kesimindeki Tulkarem, Nablus ve Cenin'den güneydeki Ramallah'a ve diğer Filistin şehirlerine geçirmeme yönünde bir taktik benimsemiştir.¹²⁸⁶ Olmert'in güvenlik anlayışının da, Filistinlilerin yaptıklarının cezasını çekmeleri ve aslolanın İsraililerin güvenliği olduğu düşüncesine dayandığı açıklık kazanmıştır.

Olmert döneminde ötekileştirme ve öteleme temel güvenlik bileşlerinden olmaya devam ettiği, İsrail Yüksek Mahkemesi'nin yaklaşımdan da anlaşılmaktadır. Yüksek Mahkeme HCJ 769/02 (2006) sayılı kararında 'düşmanlığı' terörist saldırılar planlama, teröristleri sevk etme ve terör birimlerinin komutasını yürütme faaliyetleri olarak tanımlamıştır. Bu ilişkilendirmeden hareketle, İsrail'in potansiyel düşman olarak gördüğü Filistinlileri potansiyel terörist olarak da nitelemek istediği bir eşitliğine ulaşılmaktadır. Yine aynı kararda hedef gözeterek öldürme politikasına uygunluk vermenin bir diğer nedeni

---

¹²⁸² **Judgements of The Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within Law**, III, s. 94.

¹²⁸³ Stephen Eric Bronner, **Peace Out of Reach**, Lexington: The University Press of Kentucky, 2007, s. 86.

¹²⁸⁴ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Basic+Guidelines+of+the+31st+Government+of+Israel.htm> E.T. 07.07.2010.

¹²⁸⁵ Harms, s. 190.

¹²⁸⁶ Alina Korn, "The Gettoization of Palestinians", **Thinking Palestine**, Ed. Ronit Lentin, London: Zed, 2008, s. 117.

de, Yahudi dini metinlerinde yer bulan “eğer birisi seni öldürmeye geliyorsa önce sen onu öldür” (Babylonian Talmud, Berachot 58a) ifadesine dayandırılmıştır.¹²⁸⁷

Ayrıca mahkemenin HCJ 796/02 (2006) sayılı kararından Batı Şeria’da otoyol kenarlarında 82cm yüksekliğinde beton bariyerler inşa edildiği anlaşılmaktadır. Bu bariyerin amacı; eylemcilerin araçlara ateş etmesini önlemenin yanı sıra, eylem sonrası kaçmalarını engellemek olarak ifade edilmiştir. İsrail Yüksek Mahkemesi bu uygulamayı terörle mücadele tedbiri olarak değerlendirmiştir.¹²⁸⁸

Olmert döneminde de fiziki izolasyon güvenlik uygulamalarının temel unsurlarından olmuştur. Bu durum, BM İnsani İşler Komisyonu’nun 2006 sonu itibarıyla Batı Şeria’da 528 kontrol noktası ve yol kapaması bulunduğu, Haaretz Gazetesine göre ise de 2007 sonu itibarıyla sürekli personel bulunan kontrol noktası sayısının 75, seyyar kontrol noktası sayısının 150 olduğu ayrıca 400 noktada yol kapaması bulunduğu tespitleriyle ispatlanmaktadır.¹²⁸⁹

Olmert’in güvenlik anlayışını tamamlayacak şekilde İsrail Dışişleri Bakanlığı, terörü 2006 yılının merkezi gündem konusu olarak tanımlamıştır. Bakanlık, Filistinlilerin saldırı motivasyonları yüksek olmasına rağmen saldırı sayısında özellikle intihar saldırılarında azalma olduğuna işaret ederek nedenini; İsrail’in etkin terörle mücadele politikası ve Hamas’ın siyasallaşmaya odaklanmasıyla eylemlerine sınırlama getirmesi olarak açıklamıştır. 2006 yılında intihar saldırılarının yerini, roket saldırıları ile asker kaçırma eylemlerinin aldığına, bu saldırıların daha az öldürücü olmakla birlikte, İsrail iç siyasetinde etkilerinin daha uzun vadeli olduğuna dikkat çekilmiştir. Gazze çekilmesinden sonra terör örgütlerinin yeniden yapılanma çalışmalarının (havan ve roket atma eylemlerinin geliştirilmesi dahil) İsrail’in güvenlik faaliyetleri neticesinde başarılı olamadığı, ancak terör örgütlerinin özellikle İslami Cihad’ın İsrail’de intihar saldırısı için eylemci sokma çabasının sürdüğü ifade edilmiştir. Terör örgütleri faal olduklarından ateşkes anlaşmasının gündeme gelmediğine, ayrıca Olmert ile Abbas arasında fikirbirliğine varılan konuların örgütlerce kabul edilmediğine vurgu yapılmıştır. Bakanlık, 2006 yılı boyunca yürütülen faaliyetlerin örgütlerin altyapısına zarar vermesi ve güvenlik duvarının (Bakanlığın ifadesiyle ‘çit’)

---

¹²⁸⁷ **Judgements of The Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within Law**, III, s. 102, 104.

¹²⁸⁸ **A.g.e.**, s. 163-164.

¹²⁸⁹ **Haaretz** (16, 19 January 2007).

olumlu etkisi neticesinde, örgütlerin organize eylemler yerine ateş etme ve bıçaklama gibi basit eylemlere yönelmek zorunda kaldığı belirtilmiş, Yaz Yağmuru ve Sonbahar Bulutları Operasyonlarının örgütlerin eylem yapabilme kabiliyetini zayıflattığına işaret etmiştir.¹²⁹⁰

İsrail'in 1990 yılı başından beri güvenlik politikası bağlamındaki uygulamaları, 2006 yılının sonu itibarıyla 3.6 milyon Filistinlinin fiziksel hareket özgürlüğünü kısıtlayan bir boyuta ulaşmıştır.¹²⁹¹ İsrail'in güvenlik gerekçesiyle yoğunlaştırdığı baskı karşısında BM, Genel Kurul 60/39 (2006), 60/104 (2006), 60/107 (2006) ve 60/183 (2006)¹²⁹² sayılı kararlarıyla önceki kararlardaki hükümleri tekrarlayıp, her türlü şiddet eylemlerinin sona erdirilmesi için çağrıda bulunarak geleneksel işlevsizlik rolünü pekiştirmiştir.

İsrail'in kara operasyonlarıyla güçlendirdiği Hamas kontrolündeki Gazze'nin ötekileştirilmesi yaklaşımı, 2007 yılının yazında Gazze'yi 'düşman toprak' ilan edilmesi sonucunu üretmiştir.¹²⁹³ Buna ek olarak, Gazze'den gelip Batı Şeria'da izinsiz olarak bulunan Filistinlilere 'yasa dışı yabancı' olarak niteleyen bir uygulama başlatılmış, bir Filistinli yıllardır Batı Şeria'da yaşasa bile Gazze'deki adresini Batı Şeria'ya nakletmesine izin verilmemiştir.¹²⁹⁴ İsrail'in bu yaklaşımıyla güvenlik politikaları ve uygulamaları bakımından Filistinlileri iki farklı kategoriye tabi tuttuğu belirginleşmiştir. Bu kategorizasyon da, tehdidin geldiği toprağın İsrail bakımından önemi ve tehdidin niteliği olarak tanımlı hale gelmiştir.

Ancak tehdit bakımından sınıflandırılmanın olayların dışında kalan Filistinliler için güvenlik üretmediği, II. İntifada sonrasındaki dönemde (2000-2007) İsrail güvenlik uygulamalarında düşmanlıkla ilgisi olmayan yaklaşık 2.000 Filistinlinin ölmesinden anlaşılmaktadır. Buna karşılık İsrail'in sadece 270 suç soruşturması yapması ve 31 iddianame düzenlemesinden,¹²⁹⁵ İsrail'in çatışma kurallarını kendi görev disiplini ve yasal zorunlulukları bakımından değil, uluslararası kamuoyunun karşı söylemlerini dengelemek için meşruiyet aracı olarak kullandığı çıkarımına neden olmaktadır.

¹²⁹⁰ [http://www.mfa.gov.il/MFA/Terrorism-+Obstacle+to+Peace/Palestinian+terror+since+2000/Anti-Israeli+Terrorism + 2006.htm](http://www.mfa.gov.il/MFA/Terrorism-+Obstacle+to+Peace/Palestinian+terror+since+2000/Anti-Israeli+Terrorism+2006.htm) E.T. 09.07.2010.

¹²⁹¹ Rashid Khalidi, **The Iron Cage: The Story of The Palestinian Struggle for Statehood**, Oxford: Oneworld Books, 2007, s. 201.

¹²⁹² UN/RES/60/39 (2006). UN/RES/60/104 (2006). UN/RES/60/107 (2006). UN/RES/60/183 (2006).

¹²⁹³ Cook, s. 114, 130.

¹²⁹⁴ **Survey of Palestine Refugees and Internally Displaced Persons 2008-2009**, Ed. Ingrid Jaradat Gassner, Bethlehem: BADIL Source Center, 2010, s. 24.

¹²⁹⁵ **A.g.e.**, s. 103.

Çatışmanın sonuçlarının iki taraf içinde ağırlaşması yeni bir çözüm sürecinin başlatılmasını gerekli kılmıştır. 27 Kasım 2007’de düzenlenen Annapolis Konferansı’nda İsrail ve Filistin tarafları çatışmaya son vermek, yeni bir barış dönemi açmak hususunda kararlılıklarını ifade etmişlerdir.¹²⁹⁶ Ancak İsrail’in yaklaşımını, Filistin Yönetimi’nin terör örgütleriyle etkin mücadelesine endekslemeye devam etmesiyle, hem Yol Haritası Planı hem de onun devamı niteliğinde olan Annapolis Barış Konferansı çabaları boşa çıkmıştır. İsrail’in ‘güvenlik yoksa barış da yok’ ilkesi kalıcılığını korumuştur.

Annapolis çabasının sonuç vermemesi, çatışmanın ilişkilere hakim olduğu döneme geri dönülmesini sağlamıştır. BM, Genel Kurul 61/25 (2007) ve 61/116 (2007)¹²⁹⁷ sayılı kararlarıyla ölüm, yaralanmaya yol açan, geniş ölçüde mal ve hayati altyapının tahribine neden olan İsrail’in aşırı güç kullanımına vurgu yapmak, 61/119 (2007)¹²⁹⁸ sayılı kararıyla da sivil Filistinlilere Gazze içinde ve dışında hareket özgürlüğü tanınmasını istek durumunda kalmıştır. 61/25 (2007)¹²⁹⁹ sayılı kararı da İsrail’in artan kontrol noktası uygulamasıyla daimi sınır geçiş uygulamasını değiştirerek, Filistin toprak bütünlüğünü bozduğuna dikkat çekmiştir. BM kararlarında yapılan tasvir çatışmanın eski konumuna döndüğünün kanıtı olmuştur. Ortaya çıkan durum üzerine NATO Genel Sekreteri Jaap de Hoop Scheffer, Gazze’yi devralmayı teklif etmiş, İsrail ise egemenliğini ve operasyonel kabiliyetini olumsuz etkileyeceği için bunu kabul etmemiştir.¹³⁰⁰ NATO’nun bu girişimi çatışmanın boyutunu göstermektedir.

İsrail, çatışmanın hakim olduğu çözümsüzlük sürecinde, güvenlik uygulamalarını destekler yasal düzenlemelere devam etmiştir. İsrail Yüksek Mahkemesi CrimA 6659/06, 1757/07, 8228/07 ve 3261/08 (2008) sayılı kararlarıyla Yasadışı Muharipler Kanunu (2002)’nin İsrail Devleti’ni uzun zamandır tehdit eden terör faaliyetlerine karşı uygulamaya konduğu belirtilerek, bu bağlamda uygulanan idari gözaltına almanın amacının; yasa dışı muhariplerin İsrail Devleti’ne karşı düşmanlık çarkının içine geri dönmesinin engellenmesi olduğu ve istisnasi bir tedbir olduğu vurgulanmış, bu bakımdan diğer hukuki düzenlemelerin tamamlayıcısı olarak ele alınmıştır. Yasa, devletin güvenliğinin korumasını gerektirecek durumları, ‘Temel Yasa: İnsan Onuru ve Özgürlük’ hükümlerinin ihlali

¹²⁹⁶ <http://www.mfa.gov.il/MFA/History/Modern+History/Historic+Events/The+Annapolis+Conference+27-Nov-2007.htm>
E.T. 20.07.2010.

¹²⁹⁷ UN/RES/61/25 (2007). UN/RES/61/116 (2007).

¹²⁹⁸ UN/RES/61/119 (2007).

¹²⁹⁹ UN/RES/61/25 (2007).

¹³⁰⁰ Schanzer, s. 174.

sayılamayacağına da vurgu yapmıştır. Yasadışı Muharipler Kanunu ile ‘yabancı kesim’ İsrail Devleti’in güvenliğine karşı faaliyet içinde olan terör örgütlerine dahil olanlar olarak tanımlanırken, artık İsrail işgali altında olmayan Gazze yerleşikleri de bu kapsamda sayılmıştır.¹³⁰¹ Böylece, İsrail yasalarının kişi haklarını koruyan hükümlerinin, güvenlik uygulamalarında Gazze’deki Filistinlileri kapsamaması sağlanmıştır.

2000-2008 yılları arasında Gazze’den İsrail’e yönelik olarak 12.000’e ulaşan roket ve havan saldırısı ile Hamas’ın roket menzilini sürekli olarak geliştirme çabasının, İsrail toplumu üzerindeki etkisi, %64’lük oranla ‘konuşacak kimse yok’ ilkesine dönüş olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum karşısında İsrail bir yandan Hamas’ın şiddet hareketlerinin durdurulması için BM Genel Sekreterine ve Güvenlik Konseyi’ne başvururken, diğer yandan Hamas’ın saldırıların sürdürdüğüne atıfta bulunarak bir askeri operasyonun gerekliliğini vurgulamıştır. İsrail bu çerçevede 28 Aralık 2008’de hava saldırısı şeklinde başlatılan Dökme Kurşun Operasyonuna kara harekatı aşamasını da eklemiştir. Operasyonun amacı; Gazze’de İsrail varlığını tekrar sağlamak değil, İsrail’e yapılan roket ve havan atışları durdurmak, İsrail’in güneyinin güvenliği sağlanmak ve Hamas’ın eylem kapasitesinin azaltılmak olarak açıklanmıştır. Operasyonda 1.414 Filistinli öldürülmüş, 5.000’i de yaralanmıştır. Sivil kayıpların sorumluluğunun ise sivillerin yaşam alanlarından saldırılar düzenleyen Hamas’a ait olduğu ifade edilmiştir.¹³⁰² İlk 24 saatte 230 ölü, 520 yaralı olarak gerçekleşen Filistinli kayıplarına bakıldığında 1967 Savaşı’ndan beri kısa sürede yaşanan en yüksek kayıp olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Gazze’deki evlerin %2.6’sının tamamen %20’sinin de kısmen yıkıldığı ve tarım alanlarının %80’inin tahrip edildiği bir diğer tespiti oluşturmuştur.¹³⁰³ Sonuçları itibarıyla ele alındığında operasyonun Filistin eylem yapılanmasını ortadan kaldırma faaliyetinden ziyade, kolektif cezalandırma operasyonu olduğu ve Gazze’deki herkesin Hamas mensubu, en azından sempatzanı kabul edildiği açıklık kazanmaktadır.

Gazze’de ortaya çıkan tablodan, İsrail’in Hamas’ın gittikçe Hizbullah modeline evrilen yapısından duyduğu endişe açıkça görülmektedir. İsrail’de Haziran 2008’de yapılan kamuoyu yoklamasında, Filistinlilere karşı yürütülen kara hareketlerine destek sonucunun çıkması hem bu endişeyi hem de kamuoyunun tatmin edilmesinin gerekliliğini

¹³⁰¹ **Judgements of The Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within Law**, III, s. 245-247, 261, 265.

¹³⁰² <http://www.mfa.gov.il/GazaFacts/About/Operation-Cast-Lead-against-Hamas.htm> E.T. 10.07.2010; Cook, s.128.

¹³⁰³ **Survey of Palestine Refugees and Internally Displaced Persons 2008-2009**, s. 19.

göstermektedir.¹³⁰⁴ İsrail bu bağlamda askeri operasyonların hedefinin; caydırıcılığının yeniden tesis edilmesi ve şiddet yoluyla taviz elde edilemeyeceğinin karşı tarafça anlaşılmasının sağlanması olarak belirginleşmiştir.

AB, bu anlayış doğrultusunda gerçekleştirilen Gazze’de ki askeri operasyonların suçlusunu belirleme konusunda tutarsız ve tereddütlü açıklamalarda bulunmuş, bazı AB ülkeleri İsrail, bazı ülkeler de Filistinlilerin yanında duruş sergilemişlerdir.¹³⁰⁵ İsrail uygulamaları BM tarafından ise Genel Kurul 62/83 (2008), 62/106 (2008), 62/109 (2008) ve 62/181 (2008)¹³⁰⁶ sayılı kararlarıyla daha önceki kararlardaki hükümler çerçevesinde ele alınmış, kınama sınırı aşılmadığı için yaptırım söz konusu olmamıştır. Vladimir Putin’in görev süresi içinde (2000-2008) Rusya Federasyonu-İsrail ilişkilerinde köklü bir değişiklik meydana gelmemiştir. Ancak İsrail’in Rusya’nın Çeçenistan politikasına destek vermesine, Rusya da Filistinli yetkilileri çatışmanın çözümsüzlüğünde yer almakla suçlayarak karşılık vermiştir.¹³⁰⁷ Uluslararası aktörlerin İsrail-Filistin çatışması sürecindeki olaylara yönelik politika çıktıklarına bakıldığında, İsrail’in güvenlik politikasının rotasında bir farklılaşma sağlayamadıkları açıklık kazanmaktadır.

Hamas’ın Gazze’deki hakimiyetinin geri döndürülemez bir duruma gelmesi, Gazze’nin tümüyle düşman toprağı ilan edilmesi, ayırım üzerine kurulu iki devletli bir çözümün belirginleşmesi ve Hamas liderliğindeki Gazze’nin uluslararası bir kimlik kazanması II. İntifada sonrasındaki dönemin İsrail açısından temel güvenlik sorunları olarak tanımlanabilir. Bu tablo dahilinde çatışmanın devamlılığını esas alan İsrail Yüksek Mahkemesi HCJ 210/09 ve 248/09 sayılı kararlarıyla İsrail Devleti ile Hamas örgütü arasındaki silahlı çatışmanın kompleks bir yapıya sahip olduğunu, bu nedenle uluslararası çatışma olarak sınıflandırılmasında güçlükler bulunduğu vurgu yapmıştır.¹³⁰⁸ Bu karardan, boyut değiştirecek bir çatışma modeliyle karşılaşılması halinde uluslararası kamoyunun müdahil olma ihtimalinin azaltılmasının amaçlandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Bu tehdit değerlendirmesi çerçevesinde, Gazze’nin siyasi izolasyonunu esas alan güvenlik önlemlerine devam edilirken, diğer taraftan da İsrail’in fiziksel güvenliğini

---

¹³⁰⁴ Schanzer, s. 128, 173.

¹³⁰⁵ Altınbaş, s. 19.

¹³⁰⁶ UN /RES/62/83 (2008). UN/RES/62/106 (2008). UN/RES/62/109 (2008). UN/RES/62/181 (2008).

¹³⁰⁷ İlyas Karmalov, “Rusya’nın Ortadoğu Politikası”, *Stratejik Analiz*, Sayı 85, Mayıs 2007, s. 98.

¹³⁰⁸ **Judgements of The Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within Law**, III, s. 334.

arttıracak özellikle Gazze sınırından İsrail'e yönelik havan ve roket atışlarına karşı önleme görevini yapacak Rafael şirketi tarafından üretilen Demir Kubbe projesi ön plana çıkarılmıştır.¹³⁰⁹ Güvenlik şartlarının nispeten daha kontrol altında olduğu Batı Şeria'da ise 592 kontrol noktası ve güvenlik duvarıyla denetim sağlanmıştır.¹³¹⁰ II. İntifada sonrası dönemde İsrail-Filistin çatışması bağlamında neredeyse tüm güvenlik araçlarının Hamas ile mücadeleye yöneldiği gözlemlenmektedir.

II. İntifada sonrası dönemde karşılıklı güven ve ortak gelecek beklentisinin olmayışı, iki toplum arasındaki ayrımı derinleştirerek şiddet ortamının devamlılığını sağlamıştır. Bu süreklilik de güvenliğin barıştan önde gelmesini gerekli kılmış, güvenlikte yaşanan eksiklik Hobsiyen bakış açısını yani 'doğa durumunu' çatışmanın temel belirleyicisi haline getirmiştir. Şiddetin sürekliliği, sonlandırılabilir bir olgu olarak kabul edilmesini zorlaştırmış, çatışmaya sürekli olarak hazır olma hali de, şiddet uygulamayı ve şiddete maruz kalmayı doğal bir süreç olarak muhafaza etmiştir. İsrail, Filistinlilerle olan çatışmasını karşı tarafın yenilmesiyle son bulacak bir mücadele olarak görmüş, yenilginin kabulünü hızlandırmak için orantısızlığı esas almıştır. Taraflar arasındaki güç asimetrisi çatışmanın terör özellikleri gösteren karakterde devam etmesini sağlamıştır. Bu durum İsrail lehine sonuç üretmiş, İsrail kendi faaliyetleri için hesap vermezken, Filistinlilerin faaliyetleri için hesap sorulmasını isteyebildiği bir ortamı uluslararası konjonktürün ve lobilerinin etkisi sayesinde yakalamıştır. Bu kapsamda güvenlik uygulamalarının meşrulaştırılmasında meşru müdafaa ve 'barış için ortak yok' söylemleri kullanılmıştır. II. İntifada döneminde 'güvenlik=güç kullanımı' denklemi geçerliliğini korumuştur. İsrail, Filistinlilerin sefalet ve ümitsizlik duygusu içinde olmasının siyasi mücadele azimlerinin ve beklentilerinin kırılmasını sağlayacağı gibi bir kabule sahip olmuştur. Misilleme, caydırıcılık ve cezalandırma üzerinden, fiziki olarak izolasyon ve ayrışma, psikolojik olarak da ümitsizlik duygusunun kalıcı kılınması amaçlanmıştır. İki toplumun ayrışması üzerinden güvenliği tanımlama stratejisinde, kara operasyonları saha hakimiyetinin temsilcisi olmanın yanı sıra, ayrışmanın da katalizörü olmuştur. Tüm bu değerlendirme kapsamında II. İntifada ile başlayan süreçte, çatışmanın İsrail için yaşam refleksi haline geldiği ve öngörülebilir bir gelecekte bir değişime uğraması ihtimalinin az olduğu ortaya çıkmıştır.

¹³⁰⁹ <http://www.rafael.co.il/Marketing/186-1530-en/Marketing.aspx?searchText=iron+doom> E.T. 20.08.2010.

¹³¹⁰ **Survey of Palestine Refugees and Internally Displaced Persons 2008-2009**, s. 26.

2. GÜVENLİK POLİTİKASINDA SEBEP/SONUÇ PARADOKSUNA YOL AÇAN KONULAR

2.1. Hayat Sahası

2.1.1. Sınırlar ve Toprak

2.1.1.1. Barış Sürecinde Sınırlar ve Toprak Politikası

1990'ların başında ülkenin bekasının dayandırıldığı 'seçeneksizlik savaşı' ve 'demir duvar' doktrinleri, yerini İsrail'in işgal topraklarından çekilmesini isteyenler ile istemeyenler arasında bir siyasi düşünce çekişmesinin yaşandığı evrimsel bir döneme bırakmıştır. Bu dönem, milli politikadan, lider politikalarına dönüşün de bir başlangıcı olarak görülebilir.

Soğuk Savaş'ın bitimine yakın Yitzhak Shamir'in iktidara geldiği İsrail'de, Rusya'ya ve AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu)'ye karşı güvensizlik duyan, uluslararası barış konferansına karşı olan, iki taraflı görüşmede Camp David modelini benimseyen, FKÖ ile diyalogu reddeden, Arap devletleri ile görüşmeyi önemseyen, AET'yi FKÖ yanlısı tutumu nedeniyle barış sürecinden dışlayan bir politika hakim konumda olmuştur.¹³¹¹ Bu çerçevede İsrail'in sınırlar ve toprak politikasını yürüteceği konjonktür olarak alınabilir.

Soğuk Savaş'ın bittiği dönemin başlangıcında İsrail, SSCB desteğinin Araplar üzerinden kalkması ve kendisinin ABD nezdinde önemli bir konuma gelmesi nedeniyle stratejik pozisyonunun güçlendiğini kabul etmiştir.¹³¹² Bu doğrultuda İsrail Başbakanı Yitzhak Shamir sınırlar ve toprak politikasını, "Judea, Samaria ve Gazze'nin İsrail Devleti'nin ayrılmaz parçaları olduğunu düşünüyoruz ve bu düşünceyi uygulamaya geçirmek için mücadele edeceğiz"¹³¹³ ifadesi üzerinden kurgulamış, ayrıca "Zayıf olursam nasıl taviz verebilirim? Güçlü isem niye taviz vereyim"¹³¹⁴ esasıyla da desteklemiştir. Bu çerçevede Shamir, hükümet programını da; İsrail toprağının Yahudi halkının tartışmasız yurdu olduğu ve bu topraklarda güvenlik içinde yaşamaya hakkı bulunduğu kabulleri üzerine oturtmuştur.¹³¹⁵ Buradan hareketle 8 Haziran 1990'da açıklanan hükümet programında; Yahudi halkının İsrail toprağında bir araya getirilmesinin amaçlandığına ve bu

¹³¹¹ Rory Miller, "The PLO Factor in Euro-Israeli Relations 1964-1992", **Israel: The First Hundred Years**, Ed. Efraim Karsh, London: Frank Cass, 2004, s. 139.

¹³¹² Behrent, s. 13.

¹³¹³ Masalha, **Imperial Israel and Palestines**, s. 77.

¹³¹⁴ Thomas, s. 146.

¹³¹⁵ Reich, **A Brief History of Israel**, s. 157.

amaçla göçün hızlandırılacağına, Yahudi halkının İsrail toprağı üzerindeki ebedi hakkının tartışma konusu olmadığına, Camp David'te fikirbirliğine varılan çerçevede barış sürecinin takip edileceğine, İsrail'in Judea, Samaria ve Gazze'den Arap temsilcilerin (Filistinliler ifadesinden kaçınıldığı görülmektedir) barış sürecine katılımlarının cesaretlendirileceğine, bir Filistin Devleti'nin kuruluşunun kabul edilmeyeceğine ve bölgedeki Arap devletlerinin barış sürecine davet edileceğine vurgu yapılmıştır.¹³¹⁶

Shamir'in hükümet programı hayata geçirme aşamasında *de jure* ilhak, Filistinlilere vatandaşlık verilmesini gerektireceği, diğer taraftan ise Filistin toplumuyla entegrasyon hedeflenmediği için uygulanmamış, bunun yerine işgal topraklarında Filistinli nüfusun tedrici olarak azaltılması yöntemi benimsenmiştir.¹³¹⁷ Kudüs merkezli Uygulamalı Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nün Eylül 1990'da yaptığı bir araştırmada, Yahudi gençlerin %60'ının İsrail'in işgal topraklarında yayılcı politikalarını desteklediği, %67'sinin Filistinlilerin göç etmeleri için teşvik edilmesini düşündükleri¹³¹⁸ dikkate alındığında, Shamir'in politikaları için gerekli kamuoyu desteğine sahip olduğu açıklık kazanmaktadır. Bu çerçeve dahilinde Shamir'in ve partisi Likud'un çizgisi; Filistinlilerin Ürdün'e transfer edilerek Yahudi yaşam sahasının genişletilmesi, 'barış için toprak' ilkesini red ve ABD'nin barış çabalarına direnç gösterilmesi şeklinde tanımlanmıştır.¹³¹⁹ Bu yaklaşım, Yahudi toprağının bütünlüğünün *a priori* kabul olduğunu da ortaya çıkarmıştır.

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle İsrail'in sınırlar ve toprak politikasında ön plana çıkarılan husus ise; İsrail'in Batı Şeria ve Gazze'yi (Doğu Kudüs ve Golan Tepeleri hariç) ilhak etmediği tezi olmuştur. Bu tezin temel dayanaklarını da; İsrail güvenliği için hayati olan bu toprakları işgal yoluyla ordusu ve diğer devlet gereçleriyle kontrol altında tutmakta olduğu ve işgal toprakların İsrail Devleti'nin dışında yer aldığı kabulleri oluşturmuştur.¹³²⁰ Bu yaklaşım İsrail'in savaş yoluyla ele geçirdiği toprakları işgal toprağı değil, tartışmalı topraklar olarak nitelemesini kolaylaştırmıştır. Bu nitelemenin de, işgal topraklarının geleceğinin bulanık kalmasını ve üzerinde daha kolay tasarrufta bulunma imkanını sağladığı, dönemin realitesi olarak tanımlı hale gelmiştir.

¹³¹⁶ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/144+Guidelines+of+the+Government-s+Policy-+8+June.htm> E.T. 05.07.2010.

¹³¹⁷ Masalha, s. 77.

¹³¹⁸ Elie Zureik, Fouad Mougabi, Vincent F. Sacco, "Perception of Legal Inequity in Deeply Divided Societies: The Case of Israel", *International Journal of Middle East Studies*, XXV, No.3, August 1993, s. 429.

¹³¹⁹ Hadar, s. 604.

¹³²⁰ Delaney, s. 132.

Bu yaklaşımı, Shamir'in Batı Şeria ve Gazze'deki kontrolü kaybetmeye yanaşmayan tutumu ile Filistinlilerle görüşme kanalını açık tutan ve uluslararası baskıyı özellikle ABD baskısını yumuşatmaya çalışan politikası takip etmiştir. Diğer taraftan da Tevrat'ta tanımlı sınırlar dahilinde varlığına yönelik sürekli tehdit değerlendirmesinde bir erozyon olmamıştır.¹³²¹ ABD ise Dışişleri Bakanı vasıtasıyla AIPAC üzerinden İsrail'e gerçekçi olmayan 'Büyük İsrail' hedefinden ve ilhak politikasından vazgeçmesi yönünde telkinde bulunan bir duruş benimsemiştir.¹³²² Ancak İsrail'in tehdidin sürekliliği varsayımını, vaad edilmiş topraklar inancıyla harmanlayan politikasına devam ettiği, güvenlik uygulamalarının akış yönünden anlaşılmaktadır.

İsrail'in işgal topraklarını elde tutma yaklaşımına BM, Genel Kurul 45/69 (1990)¹³²³ sayılı kararıyla İsrail'in bu toprakların hukuki statüsünde değişiklik yapamayacağını hatırlatarak cevap vermiştir. 45/74 (1990) ve 45/83 (1990)¹³²⁴ sayılı kararlarla da işgal edilmiş toprakların ilhakı kınanmış, işgal topraklarının fiziksel, demografik ve yapısal karakterini değiştiren İsrail'in tüm uygulamalarının geçersiz ve hükümsüz olduğu teyit edilmiş, adil ve kalıcı barışın Filistin topraklarından şartsız tam bir çekilmeyle ve Filistinlilerin ulusal hakları tanınarak gerçekleştirilebileceği vurgulanmıştır.

Körfez Savaşı'nda (1990-1991) Filistinlilerin ve Ürdün'ün Irak'ı desteklemesine karşın Arap ülkelerinin ABD yanlısı bir tutum içinde olması, Madrid Barış Konferansı'na giden süreçte ABD'nin Arap ülkelerinin de desteğini alarak, İsrail ve Filistin taraflarını bir masa etrafında toplamasını kolaylaştırmıştır. Filistinlilerin Irak işgali yanlısı tutumları, İsrail'in Filistin topraklarından çekilmesi talepleriyle çeliştiği için uluslararası konjonktür bakımından İsrail'in elini güçlendirmiştir.¹³²⁵ FKÖ'nün ABD tarafından görüşmeler dışında bırakılması, İsrail'in geleneksel politikasıyla örtüşürken, diğer taraftan da İsrail'in Irak'ın attığı Scud füzelerinden ABD Patriot füzeleriyle korunmuş olması ve savaş zararının büyük kısmının ABD tarafından karşılanması nedeniyle, ABD'nin getirdiği bir barış konferansı önerisini tartışmak gibi bir şansı olmamıştır.¹³²⁶ Başbakan Yitzhak Shamir konferansa katılmayı kabul etmiş, ancak İsrail'in görüşme kriterlerini değiştirmemiştir.¹³²⁷

¹³²¹ *The Jerusalem Post* (6 April 1991).

¹³²² Michael Thomas, s. 138.

¹³²³ UN/RES/45/69 (1990).

¹³²⁴ UN/RES/45/74 (1990). UN/RES/45/83 (1990).

¹³²⁵ Quandt, *Peace Process*, s. 303-304.

¹³²⁶ Barry, s. 89.

¹³²⁷ Peri, s. 52.

İsrail, Madrid Konferansı öncesinde Arap yanlısı tutumuyla Avrupa Birliği'ni (AB) dürüst bir arabulucu olarak görmemiş, İsrail'in güvenliğini hiç önemsemeyen kendi ekonomik çıkarlarının peşinde koşan bir yaklaşım içinde olduğu gerekçesiyle barış sürecine dahil olmasını istememiştir. İsrail'in ABD'yi arabulucu olarak kabul etmesi de AB'yi süreç dışına itmiştir.¹³²⁸ AB'nin barış sürecine dahil olma isteği, ABD ve Rusya tarafından da tercih edilmemiştir. ABD, AB'yi süreç dışında tutarak Rusya'nın eş ortak olmasını arzulamıştır. AB Madrid Konferansı'na davet edilmiş, ancak iki taraflı görüşmelerin dışında bırakılmıştır.¹³²⁹ Konferans öncesinde Başkan Bush, İsrail-Filistin çatışmasına mümkün olduğunca karışmama yaklaşımı içinde olmuştur. Ancak İsrail ve Filistin arasında artan radikalleşme ile işgal ve ilhak imajının ABD-İsrail ilişkileri üzerindeki olumsuz etkisi nedeniyle ABD'nin sorunun dışında kalması zorlaşmıştır.¹³³⁰ Bu çerçevede Bush, 6 Mart 1991'de ABD'nin İsrail-Filistin/Arap çatışmasının çözümünde yer almaya istekli olduğunu açıklamış, Dışişleri Bakanı Baker'ı taraflar arasında bir barış konferansı düzenlenmesi çalışmalarını yürütmek üzere Mart-Ekim 1991 tarihlerinde bölgeye göndermiştir.¹³³¹

30 Ekim 1991'de başlayan İsrail-Ürdün, İsrail-Lübnan, İsrail-Suriye şeklinde ikili görüşmeler üzerine kurulu Madrid Konferansı'nın İsrail-Filistin ayağında temel konuyu, işgal altındaki topraklarda Filistin özerkliği kurulması oluşturmuştur. BM 242 ve 338 sayılı kararları ile 'barış için toprak' ilkesini esas alan konferans sırasında İsrail pozisyonu; Filistinliler için özerklik ve sınır politikasının yerleşim yerlerinin ulaştığı noktalar bağlamında ele alınması yaklaşımları üzerine inşa etmiştir.¹³³² Ayrıca Shamir, İsrail toprağının tüm Yahudi hayatı ile doğrudan ilişkisi olduğuna, güvenlik, toprak ve yurdun tek kimlik olduğuna vurgu yapmış, Likud'un barış karşılığında toprak tavizi verme yanlısı olmadığını ve Batı Şeria'daki hak iddialarından vazgeçmeyeceğini ortaya koymuştur.¹³³³ İsrail'in diğer direnç noktaları da; terörist olarak kabul ettiği FKÖ'nün görüşmelere katılmasını kabul etmemesi ve konferansa katılan Filistinli görüşmecilerin talimatları Tunus'taki FKÖ karargahından aldığını düşünmesi olmuştur.¹³³⁴ Böylece konferans süreci, İsrail'in Filistinlilere yönelik indirgemeci ve ötekileştirici yaklaşımının açığa çıkmasını sağlayan bir tabloyu da tanımlı hale getirmiştir.

---

¹³²⁸ Ben Soetendorp, **Foreign Policy in The European Union**, London: Longman, 1999, s. 103-107.

¹³²⁹ Herrmann, s. 463-464.

¹³³⁰ Quandt, s. 305.

¹³³¹ Kurtzer, s. 97.

¹³³² Freedman, **A Choice for Enemies**, s. 268.

¹³³³ Barry, s. 90.

¹³³⁴ Selin Çağlayan, **İsrail Sözlüğü**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2004, s. 513.

Konferans sürecinde Jaffe Stratejik Çalışmalar Merkezi tarafından yapılan bir araştırmada İsraili Yahudilerin %38'inin Filistinlilerin Batı Şeria ve Gazze'den transferini desteklediği¹³³⁵ dikkate alındığında, İsrail toplumunda 'barışa karşılık toprak' esasına göre Filistinlilere özerklik verilmesine sıcak bakılmadığı netlik kazanmaktadır.

Bu tablo karşısında ABD, çözüm olarak 'barış için toprak' ilkesini esas almakla birlikte, Filistinlilere kendi geleceğini belirleme hakkını ve İsrail'in Batı Şeria ve Gazze'den tamamıyla çekilmesini içermeyecek bir formülü kabul etmiştir.¹³³⁶ ABD'nin yaklaşımından süreçte Rusya ve AB'nin bir etkisinin olmadığı, görüşmelerin dolayısıyla İsrail'in sınırlarına ilişkin değerlendirmelerin ABD ve İsrail arasında bir danışıklı dövüş düzeni içinde şekillendiği anlaşılmaktadır.¹³³⁷ Madrid Konferansı'ndan sonra Moskova'da yürütülen görüşmeler sırasında Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin, FKÖ'yü dışarıda tutmak isteyen ABD-İsrail görüşü doğrultusunda hareket ederken,¹³³⁸ Başbakan Shamir de, 'barış için toprak' ilkesinin, Filistin sorununun çözümü olarak görülmesini reddetmeyi sürdürmüştür.¹³³⁹

İsrail seçimlerinin yaklaştığı dönemde, siyasi alternatiflerin belirlenmesi safhasında, İsrail Dışişleri Bakanı Shimon Peres'in Madrid Barış Konferansı'nı çerçeve olarak benimsemesinden sonra, politikaları belirleyen süreç iki farklı kanaldan yürütülmeye karar verilmiştir. Başbakanlığın güçlü adayı Yitzhak Rabin, sınırlar konusunda Filistinliler, Ürdün, Suriye ve Lübnan ile doğrudan görüşmelere eğilirken, Peres bölgesel güvenlik, ekonomik gelişme, mülteciler gibi sorunlar üzerinden bölgesel işbirliği imkanlarını ele almıştır.¹³⁴⁰ Ancak İsrail'in Madrid Konferansı'na rağmen işgal topraklarıyla ilgili tutum değişikliğine gitmemesi üzerine BM, Genel Kurul 46/47 (1991) ve 46/82 (1991)¹³⁴¹ sayılı kararıyla önceki kararlardaki hükümleri tekrarlamıştır. Avrupa Konseyi, Haziran 1992'deki Lizbon toplantısında Ortadoğu'nun önemli bir stratejik değer olduğuna karar verip, İsrail-Filistin barış sürecine dahil olma isteğini ön plana çıkarmıştır.¹³⁴²

---

¹³³⁵ Ron, s. 200.

¹³³⁶ Elie Rekhess, "The West Bank and The Gaza Strip", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XV, 1991, s. 258.

¹³³⁷ Joel Beinin, "The Oslo Process and The Limits of A Pax Americana", **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**, Ed. Joel Beinin, Rebecca L. Stein, California: Stanford University Press, 2006, s. 22-23.

¹³³⁸ Golan, "Moscow and PLO: The Ups and Dows of Complex Relationship", s. 133.

¹³³⁹ Elie Rekhess, "The West Bank and The Gaza Strip", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVI, 1992, s. 282.

¹³⁴⁰ Peres, s. 314, 317.

¹³⁴¹ UN/RES/46/47 (1991). UN/RES/46/82 (1991).

¹³⁴² Behrent, s. 31.

Rabin, toprak tavizi konusunda ulusal bir referanduma dönüşen seçim kampanyası sırasında, seçilmesi halinde 9 ay içinde işgal altındaki topraklarda Filistinlilerin kendi yönetimini esas alan bir anlaşma sağlanacağına vurgu yaparken, İşçi Partisi'nin ilkeleri doğrultusunda FKÖ ile görüşmeyip Batı Şeria ve Gazze'den Filistinlileri muhatap alacağını açıklamıştır.¹³⁴³ Bu yaklaşımla İşçi Partisi, Filistin meselesinin 1949 ateşkes hattı ötesindeki topraklardan kaynaklanan bir sorun olduğunu da kabul etmiştir. Böylece Rabin, işgal altındaki topraklardan çekilmenin kaçınılmaz olacağı barış sürecine kendisini endekslemiştir.¹³⁴⁴ Diğer taraftan Shamir'in Rabin'in söylemine yaklaşarak, güvenlik karşılığında Gazze'den taviz vermeyi kabul etmesi halinde, yeniden seçilme ihtimali söz konusu olmasına rağmen, bunu reddetmesi toprak tavizinin İsrail politikalarındaki tabu konumunu göstermektedir.¹³⁴⁵ Buna karşın Rabin, işgal topraklarından çekilmeyi bir güvenlik politikası olarak kabul ederken, silah kapasitesini göç politikasına denk sayan bir güvenlik politikası çizgisinde olmayı sürdürmüştür.¹³⁴⁶ Bu yaklaşım, göç yoluyla işgal toprakları üzerinde hak iddiasının güçlendirilmeye çalışıldığını da tanımlı hale getirmiştir.

İntifada'nın getirdiği güvenlik bunalımını aşma iddiasında olan Yitzhak Rabin seçimleri kazanmıştır. 13 Temmuz 1992'de açıklanan Rabin hükümeti programında; barışta karşılıklı tanıma esasının temel alınacağına, ön şart olmaksızın Arap ve Filistinli temsilcilerle (Shamir'in aksine Rabin Filistinliler ifadesini kullanmıştır) barış sürecinin ilerletilmesine çalışılacağına, süreçte Madrid Konferansı'nda çizilen çerçevenin esası oluşturacağına, görüşmelerin gidişini engelleyecek eylemlerden kaçınılacağına, çatışma hatlarındaki bölgelerin gelişim haritalarının yeniden sınıflandırılacağına ve Yahudilerin İsrail topraklarında bir araya getirilmesi politikasına devam edileceğine vurgu yapılmıştır. Bu program, Rabin'in işgal topraklarını ilhak yönünde bir arzusu olmamakla birlikte, 1967 öncesi sınırlara dönmek konusunda bir niyeti olmadığını da teyit anlamı taşımıştır.

Hükümet programıyla çizilen rota doğrultusunda Oslo'ya giden süreçte İsrail, güvenlik bakımından yük olduğunu hissettiği Gazze'den taviz vermeyi, daha öncede 'Gazze ilk' planında olduğu gibi ilerlemenin ilk aşaması olarak kabul etmiştir. Peres, 16 Kasım 1992'de bir adım ileri giderek 'Gazze artı' yaklaşımıyla Gazze'ye ek olarak Cenin veya Eriha'yı (Jericho) ve Yahudi yerleşim yeri içermeyen 2 tane Batı Şeria'daki Filistin

¹³⁴³ Makovsky, s. 193.

¹³⁴⁴ Laqueur, s. 403-407.

¹³⁴⁵ Peleg, s. 40.

¹³⁴⁶ Rabin, s. 390-391.

kasabasını vermeyi önermiştir. Bu öneri dahilinde Kudüs'e yakın olan Eriha, idari merkez olarak önerilmiş, böylece Kudüs üzerindeki ısrarın hafifleyeceği hesap edilmiştir. Ayrıca Ürdün'e olan yakınlığıyla da ileride olası bir Ürdün-Filistin Federasyonu'na da imkan tanınmıştır.¹³⁴⁷ İşçi Partisi'nin Batı Şeria'nın bazı kesimlerinden ve Gazze'den çekilmek isteme düşüncesi ise, bu bölgeleri İsrail'den ayırarak İsrail'in Yahudi Devleti karakterini korumakla ilgili olmuştur.¹³⁴⁸ Bu anlamda İsrail Devleti'nin güvenliğinin bir coğrafya meselesi olduğu kadar, bir dini inanç ve siyonizm meselesi olduğu da belirginleşmiştir.

Oslo'da FKÖ ile görüşmeler devam ederken Rabin, iç siyasi dinamiklerin müdahalesini en aza indirme gayretinde olmuştur. FKÖ'nün tanınması bir oldubitti olarak kabul edilene değin görüşmeler gizli tutulmuştur. Oslo sürecinde görüşmelerden dışlanan ordu, Rabin'in anlaşmayı imzalamasından sonra barış sürecinin her aşamasına dahil edilmiştir. Bu anlamda ordunun Stratejik Planlama Bölümüne, askeri-siyasi durumların analizi ile Filistinliler, Ürdün ve Suriye taraflarıyla yapılacak görüşmelerin saha çalışmasını yapma görevi verilmiştir. Rabin'in girişimlerine karşı İsrail sağ kesimi ise, FKÖ'nün tanınması ile Gazze ve Eriha'nın FKÖ'ye devri düşüncelerini ihanet olarak görmüştür.¹³⁴⁹ Sürecin gelişimine bakıldığında, Rabin'in güvenliği sağlamak adına topraklar konusunda hassas siyonist politika ve geleneği karşısına aldığı görülmektedir.

Görüşme sürecinde Başkan Bush, ABD Kongresi'nin İsrail'e 10 milyar \$'lık kredi garantisini, anlaşmaya varılması için Shamir'e baskı aracı olarak kullanmak istemiştir. Oslo sürecinin olumlu ilerlemesiyle de kredi garantisi, Batı Şeria ve Gazze'de kullanılmamak şartıyla 1992'de yürürlüğe girmiştir.¹³⁵⁰ Barış süreci olmadan ABD-İsrail ilişkilerin işgal ve ilhakin olumsuz etkisinden kurtulmasının mümkün görünmemesi dönemin gerçeği olarak ortaya çıkmıştır. BM'in dönem itibarıyla tutumu ise Genel Kurul 47/64 (1992) ve 47/70 (1992)¹³⁵¹ sayılı kararlarıyla daha önceki kararlardaki hükümleri tekrarlamak olmuştur.

Oslo Anlaşmaları'na giden süreçte ABD, 12 Mayıs 1993'te İsrail-Filistin barışı yoluyla sınır ve toprak sorununun çözümünü ele alan bir teklifi taraflara götürmüştür. Buna göre; 5 yıllık bir süreçte geçici özerklik düzenlemelerinin görüşülmesi ve sonrasında BM

¹³⁴⁷ Shimon Peres, *The New Middle East*, New York: Henry Holt, 1993, s. 23.

¹³⁴⁸ Bar-On, s. 27-30.

¹³⁴⁹ Yaacov Bar-Siman-Tov, *Peace Policy as Democratic and as Foreign Policy*, Jerusalem: The Hebrew University Press, 1998, s. 22; Peri, s. 55-56.

¹³⁵⁰ Terry, s. 80.

¹³⁵¹ UN/RES/47/64 (1992). UN/RES/47/70 (1992).

242 ve 338 sayılı kararlarını temel alan nihai statü düzenlemeleri yapılması esas alınmıştır.¹³⁵² İsrail geçiş döneminde geri çekilmeyi kabul etmemiş, 242 sayılı kararın uygulanmasını nihai dönem için öngörmüş, ayrıca geçici dönemde Filistin Yönetimi'nin yetkisinin kısıtlı kalmasını da temel ilke olarak kabul etmiştir.¹³⁵³ Diğer taraftan, görüşme sürecinde İsrail'in FKÖ ile görüşmek istemeyen yaklaşımı, ABD yönetiminde de görülmeye başlamış ve yeni muhatap arayışı görünür hale gelmiştir.¹³⁵⁴ Sürecin ve tarafların duruşundaki bulanıklığa rağmen Oslo Anlaşmaları kapsamında 13 Eylül 1993'te imzalanan İlkeler Deklarasyonu'na göre Gazze ve Eriha'da Filistin halkına geçici özerklik tanınması, 5 yıllık bir geçiş sürecinde geçici bir yönetim oluşturulması, İsrail varlığının 4 ay içinde Gazze ve Eriha'dan çekilmesi, nihai olarak da BM 242 ve 338 sayılı kararları doğrultusunda bir barış platformunun oluşturulması karara bağlanmıştır.

Rusya Federasyonu, Oslo sürecinde yürütülen gizli görüşmelerin içeriğine vakıf olmuş ve tarafları görüşmelerin başarıyla sonuçlanması konusunda teşvik etmiştir. AB, Filistin ekonomisinin gelişmesi, Batı Şeria ve Gazze'de Filistin Yönetimi'nin tesisi gibi sürecinin ekonomik boyutlarında liderlik rolüne talip olmuştur.¹³⁵⁵ BM süreç içindeki rolüne kararlarıyla işaret etmiştir. Genel Kurul 48/41 (1993)¹³⁵⁶ sayılı kararıyla güç kullanımı yoluyla toprak kazanımının BM Şartı'na aykırı olduğunu vurgulamış, 48/158 (1993)¹³⁵⁷ sayılı kararıyla İsrail-Filistin sorununu çatışmasının merkezine koymuş, çözümün dünya barışına ve güvenliğine önemli katkı sağlayacağına vurgu yapmış, Filistin halkının meşru hakları ile İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi hususlarını ön plana çıkarmıştır. Oslo Anlaşmaları sonrasında ABD'nin tutumu, müdahale etmeden sorunun çözümünü taraflara bırakmak olarak şekillenmiştir. Bu yönüyle Oslo, İsrail ve FKÖ'nün bir araya geldiği bir süreç olmanın ötesinde, iki tarafın da üzerinde fikirbirliğine vardıkları bir yapının ortaya çıkmasını sağlayan bir dönemeci temsil etmiştir.

Oslo süreci bağlamında 4 Mayıs 1994'te imzalanan Gazze-Eriha Anlaşması¹³⁵⁸ ile 5 yıllık geçiş süreci resmen başlamış, bu kapsamda İsrail'in askeri ve sivil yönetimini Gazze ve Eriha'dan 3 hafta içinde çekmesi takvime bağlanmıştır. Ancak bu çekilme toprakların

¹³⁵² Makovsky, s. 195.

¹³⁵³ Bülent Aras, **Filistin-İsrail Barış Süreci ve Türkiye**, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1997, s. 102.

¹³⁵⁴ Quandt, **Peace Process**, s. 327.

¹³⁵⁵ Detay için bkz. Kreutz, s. 55; Golan, s. 134; Soetendorp, s. 107-109.

¹³⁵⁶ UN/RES/48/41 (1993).

¹³⁵⁷ UN/RES/48/158 (1993).

¹³⁵⁸ Detay için bkz. <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace%20Process/Guide%20to%20the%20Peace%20Process/Main%20Points%20of%20Gaza-Jericho%20Agreement> E.T. 21.10.2010.

tamamen boşaltılıp sınır değişikliği yaratacak sonuçlara neden olmamış, sadece İsrail'in Filistin nüfus merkezlerinden çekilerek bölgedeki askeri varlığını daha uzaktan sürdürmesini esas almıştır.¹³⁵⁹

Barış sürecinde İsrail, Filistinlilerin toprak üzerindeki hakimiyetleri en az seviyede tutacak şekilde, egemenliği değil fonksiyonel hakimiyeti esas alan bir yaklaşım içinde olmuştur. Buna göre; Filistin Devleti'nin askersizleştirilmiş bir devlet olması, diğer ülkelerle askeri anlaşma yapmaması, İsrail'in Filistin hava sahasını kullanabilmesi, acil durumda birliklerini Ürdün Vadisi'ne geçirebilmesi ve Yahudi yerleşim yerleriyle bağlantılı yollar üzerinde kontrol hakkına sahip olması genel çerçeveyi teşkil etmiştir. Bu haliyle İsrail, barış sürecinden iki devletli bir çözüm beklememiştir.¹³⁶⁰ İsrail, anlaşma metinlerinde Filistin Devleti'ne ilişkin bir bahis yer almamış olmasını da, 20 yıl içinde İsrail'deki Yahudi nüfusunun 8 milyon olması hedeflenerek İsrail Devleti'nin Yahudi karakterini ön plana çıkarmakta kullanmıştır.¹³⁶¹ Buradan saha hakimiyetinin yaşamsal olduğu, İsrail'in göçü egemenliği sağlamanın ve elde tutmanın gereği olarak kullanmaya devam ettiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Bu çerçevede Rabin'in iki devlet görüşü; deniz ile çöl arasında iki devlet olarak İsrail ve Ürdün'ü esas almış, Filistinliler ile Ürdün arasında yapılacak bir düzenlemeyi ise önemsememiştir. Rabin, silahsız olmak şartıyla bir Filistin Devleti düşüncesini benimsemekle birlikte, 'Filistin Devleti' yerine 'Filistin kimliği' ifadesini kullanmayı tercih etmiştir.¹³⁶² İsrail'in Oslo sürecinde bir başka çabası da; FKÖ'nün meseleye bakış açısı ile işgal altındaki topraklardaki Filistinlilerin bakış açısının ayrıştırılması şeklinde belirginleşmiştir. Bu yaklaşım, sınırlar politikası ile güvenlik politikasının kesişme noktalarının artmasına da katkı sağlamıştır.

Bu dönemde muhalefette olan Netanyahu, Oslo sürecini 'müthiş bir yalan', 'siyonizme karşı bir suç' olarak nitelemiş, ulusal referanduma gidilmesini istemiş, tekrar göreve gelmeleri halinde anlaşmaların onursuzluğunu taşımayacağını ifade etmiştir.¹³⁶³ Netanyahu'nun olumsuz değerlendirmesine rağmen, Oslo Anlaşmaları'nın İsrail açısından

---

¹³⁵⁹ Bose, s. 250.

¹³⁶⁰ Davutoğlu, s. 34.

¹³⁶¹ Drake, s. 14.

¹³⁶² Rabin, s. 361.

¹³⁶³ Masalha, **Imperial Israel and Palestines**, s. 99.

önemli yönü; Batı Şeria ve Gazze'yi birbirinden ayırması, bu gelişmeye paralel olarak da İsrail'in kendi şehir ve kasabalarının etrafında tampon bölge uygulaması başlatması olmuştur.¹³⁶⁴ Bu uygulama, İsrail'in kendi yaşam alanı ayırarak, tek devletli çözümün imkansız seçenek haline getirdiği bir sürecin başlangıcı alınabilir.

Ortaya çıkan tablo bağlamında BM, Genel Kurul 49/36 (1994)¹³⁶⁵ sayılı kararıyla İsrail hükümet düzenlemelerinin Batı Şeria'nın tamamına genişletilmesi uygulamasından vazgeçilmesi için çağrıda bulunmuş, 49/62 (1994)¹³⁶⁶ sayılı kararıyla Filistin sorunu uluslararası meşruiyet doğrultusunda tatminkar bir şekilde çözülene kadar, soruna ilişkin daimi sorumluluğuna ve bölgedeki tüm devletlerin güvenli ve uluslararası olarak tanınmış sınırlar dahilinde yaşama hakkına vurgu yapmış ve barış sürecinde ABD'nin rolünü ön plana çıkarmıştır. RF Dışişleri Bakanı Andrey Kozyrev de, Arap-İsrail barışını teşvik ederken, Filistinlilerin arzularının gerçekleştirilmesinin Rusya'nın Ortadoğu politikasındaki amaçlarından biri olduğunu ifade etmiştir.¹³⁶⁷ Filistinlilerin işgal toprakları üzerindeki meşru haklarını ön plana çıkarma gayretinde olan tüm politikalar, bunu görmezden gelen İsrail'in çıkarlarıyla zıtlık oluşturmayı sürdürmüştür.

İsrail'in taviz yanlısı olmayan tutumuna rağmen, sınırların belirlenme sürecine yapılan anlaşmalarla devam edilmiştir. 27 Eylül 1995'te İsrail kabinesince onaylanan Oslo II veya Geçici Anlaşma¹³⁶⁸ olarak anılan metne göre; Batı Şeria'nın üç bölgeye ayrılması, el-Halil ve Doğu Kudüs dışındaki ana Filistin kentlerini kapsayan %7'lik A bölgesi (Filistin Yönetimi), %21'lik B bölgesi (Filistin sivil yönetimi ve İsrail güvenlik kontrolü), C bölgesi (İsrail yönetimi), İsrail'in Filistin seçimlerinden (Ocak 1996) 22 gün önce Batı Şeria şehirlerinden (Beytullahim, Cenin, Nablus, Kalkilya, Ramallah, Tulkarem) çekilmesi, Filistin seçimlerini takip eden altı aylık aralarla üç aşamada C bölgelerinin B bölgelerine dönüştürülmesi esas alınmıştır. II. Oslo Anlaşması'nın yeniden yerleşim bölgeleri (askeri noktalar, Doğu Kudüs ve Batı Şeria'nın 1967'den beri İsrail topraklarında bulunan bölümleri, Yahudi yerleşim yerleri, el-Halil şehir merkezi) hariç, tüm toprakları kapsadığı gözönüne alındığında, İsrail'in çekilmekten ziyade daha geniş alana bu kez anlaşma yoluyla

---

¹³⁶⁴ Hammami, s. 276.

¹³⁶⁵ UN/RES/49/36 (1994).

¹³⁶⁶ UN/RES/49/62 (1994).

¹³⁶⁷ Kreutz, s. 56.

¹³⁶⁸ Detay için bkz. <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Guide+to+the+Peace+Process/THE+ISRAELI-PALESTINIAN+INTERIM+AGREEMENT.htm> E.T. 02.07.2010.

meşrulaştırılmış olarak yerleşmeye başladığı görülmektedir.¹³⁶⁹ Bu durum Harita 10'da açıkça tanımlı haldedir. Böylece İsrail işgali meşrulaştırılmış, anlaşma yoluyla ilhak gerçekleştirilmiş ve fiili durum hukuki duruma dönüştürülmüş olmaktadır.

Aynı sürecin devamı niteliğinde 12 Ekim 1995'te imzalanan Beilin-Abbas Anlaşım Protokolü: İsrail hükümetinin üzerinde mutabık kalınan ve güvenli sınırlar dahilindeki Filistin Devleti'ni tanımasını; Ürdün ile Filistin arasında anlaşmaya varılması halinde Ürdün-Filistin Konfederasyonu'nun kurulması imkanını; tarafların birbirlerinin güvenli sınırlarda yaşama haklarını, toprak bütünlüklerini, egemenliklerini ve siyasi-ekonomik bağımsızlıklarını kabul etmesini; 5 Mayıs 1999'dan geç olmamak üzere İsrail'in Batı Şeria'da ve Gazze'den üzerinde fikir birliğine varıldığı şekilde geri çekilmesini ele almış ve onaylamıştır.¹³⁷⁰ İsrail bu çerçevede Gazze ile Batı Şeria'nın Filistin kesimini birbirine bağlayacak bir koridorun açılmasını da karara bağlanmıştır.¹³⁷¹ Bu kapsamda, İsrail'in oluşacak bir Filistin Devleti'ne bakışı da, 'asimetrik kuşatma' anlayışı doğrultusunda 'bağımlı bir bağımsızlık' kalıbına oturmaya başlamıştır.

1995 yılı Ekim ayında Knesset'te İsrail ile FKÖ arasında geçici anlaşma ve Filistin özerkliğini Arap şehirlerine ve Batı Şeria'nın kırsal kesimine uzatan tasarı oylamasında en düşük çoğunluk olan 61 oyla kabul edilmesi, Filistin tarafına verilecek tavizler konusunda Rabin'in siyaseten rahat olmadığını göstermektedir.¹³⁷² Oslo sürecinin devamına yönelik desteğin azalması iktidarı tehdit etmeye başlayınca Rabin, barış sürecini parlamento desteği yerine, İsrail halkının desteğine endeksleyen bir yöntem benimsemiştir.¹³⁷³ Ancak Hamas ve İslami Cihad örgütlerinin giriştiği eylemler sonucunda Rabin, barış süreci için halk desteğini genişletme şansını yitirmiş ve Oslo Anlaşmaları İsrail kamuoyu için daha da tartışmalı hale gelmiştir. Buna rağmen Rabin, barış süreci doğrultusunda gitmeye devam etmiş, %51 olan halk desteğini sonuna kadar kullanmıştır.¹³⁷⁴ Ortaya çıkan tablo, İsrail siyasetinin ve kamuoyunun geleneksel toprak politikasında bir devrimsel bir değişime hazır olmadığına ve Rabin'in süreci doğal yoldan değil, kendi isteği doğrultusunda zorlayarak yönlendirdiğine açıklık getirmiştir.

---

¹³⁶⁹ Rabbani, s. 112-113.

¹³⁷⁰ <http://www.mideastweb.org/beilinabumazen1.htm> E.T. 31.05.2010.

¹³⁷¹ Klieman, s. 228.

¹³⁷² Reuven Y. Hazan, **The Labor Party and Peace Process: Partisan Disintegration Amid Political Cohesion**, Jerusalem: The Hebrew University Press, 1998, s. 13-14.

¹³⁷³ Bar-Siman-Tov, s. 23.

¹³⁷⁴ Hazan, s. 22-25.

Oslo süreciyle özdeşleşen Rabin'ın hükümeti döneminde (1992-1995) RF ve ABD, İsrail'in tutumunu kabul ederek, kendilerini dışarıda tutmuşlardır.¹³⁷⁵ BM de pozisyonunu Genel Kurul 50/29 (1995)¹³⁷⁶ sayılı kararıyla daha önceki kararlar doğrultusunda korumuştur.

Rabin'ın öldürülmesi barış sürecinde dönüm noktası olmuştur. Hükümeti devralan Shimon Peres, sınırlar ve toprağa ilişkin esaslar bakımından Rabin hükümeti programının aynısını 22 Kasım 1995'te açıklamıştır.¹³⁷⁷ Buna rağmen Peres, barış sürecinin iç maliyetine karşı daha hassas olmuş, Mayıs 1996 yapılacak seçimler sonrasına kadar Oslo barışı ile ilgili hususlardan uzak durmuş, taslak anlaşma olan Beilin-Abbas Protokolü'nü yürürlüğe koymayı reddetmiştir.¹³⁷⁸ Rabin'ın izlerini taşımasına rağmen İşçi Partisi'nin iktidarda olduğu 1992-1996 döneminde işgal topraklarında Yahudi nüfusunun %50 arttığı¹³⁷⁹ gözönüne alındığında, Oslo sürecinin İsrail'i genişleme konusunda sınırlamadığı ortaya çıkmaktadır. Bu tespit, göçün, sınırlar ve toprak politikasının sürekli altını dolduran bir etmen olarak kullanılmaya devam edildiğini de delillendirmektedir.

İsrail'in Filistinlilere ait toprakları elde etmek için 1990 ortalarından itibaren kullandığı bir diğer yöntem de; barış hareketi Peace Now (Barış Şimdi)'nin 2008 yılında görülen bir mahkemeye ait raporunda anlatılmaktadır. Bu yöntemde göre; yerel konsey tarafından belediye sınırlarının hemen dışındaki bir toprak Yahudi yerleşimciye kiralanmakta, ordudan da Filistinlinin toprağına ulaşmasının engellenmesi istemekte, 3 yıl sonra yerel konsey Sivil Yönetime başvurarak 3 yıldır toprağın işlenmediği ve Filistinlinin sahiplik hakkını kaybettiği gerekçesiyle kamulaştırılarak devlet malı ilan edilmesini gündeme gelmektedir.¹³⁸⁰ İsrail'in bir taraftan çeşitli uygulama ve yasal düzenlemelerle, diğer taraftan da barış süreci bağlamında yürütülen anlaşmalarla işgal kazanımlarını meşrulaştırmaya çalışması, toprak politikasının genişleme anlayışını koruduğunu göstermektedir. Bu açıdan Rabin ve Peres döneminin toprak politikası; barış süreci temalı, güvenlik esası üzerinden işgali meşrulaştırma odaklı olarak tanımlanabilir.

---

¹³⁷⁵ Kreutz, s. 53.

¹³⁷⁶ UN/RES/50/29 (1995).

¹³⁷⁷ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Basic+Policy+Guidelines+of+the+Israel+Government.htm> E.T. 08.07.2010.

¹³⁷⁸ Ben-Ami, s. 215.

¹³⁷⁹ Bard, s. 126.

¹³⁸⁰ Haaretz (17 March 2008).

Benyamin Netanyahu iktidara geldikten sonra 18 Haziran 1996'da açıklanan hükümet programında; Yahudi halkının İsrail toprağındaki hakkının ebedi ve tartışmasız olduğuna, İsrail'e Yahudi göçünün arttırılacağına, Yahudi ve demokratik bir devlet olarak İsrail Devleti'nin değerlerinin geliştirileceğine, Yahudi mirasının ve siyonizmin gelişmesi için çaba gösterileceğine, Filistinlilerin yükümlülüklerini yerine getirmeleri halinde Filistin Yönetimi ile görüşmelerin devam edeceğine, bir Filistin Devleti'nin kurulmasına ve Ürdün Irmağı'nın batısında bir yabancının egemenliğine karşı olunacağına vurgu yapılmıştır.¹³⁸¹

Bu program doğrultusunda Netanyahu hükümeti döneminde artan sağ eğilimle birlikte, barış sürecine yönelik şüpheli yaklaşımda artış olmuştur. Netanyahu, Oslo'yu İsrail-Filistin görüşmeleri için fiili bir gerçeklik olarak görürken, özerkliğin üzerinde durmuş, bağımsız bir Filistin Devleti'ni ise kabul etmemiştir.¹³⁸² Barış sürecine yönelik görüşme politikasını da güvenli barış konsepti üzerine oturtmuştur.¹³⁸³ Netanyahu, AB'nin barış sürecindeki ısrarının, İsrail kamoyunda radikalleşmeyi de beraberinde getirdiğine vurgu yaparak, sürecin İsrail için bağlayıcı olmasının istenmediği bir anlayışı da belirginleştirmiştir.¹³⁸⁴ Bu yaklaşımlar çerçevesinde Netanyahu, Filistin Devleti'ne karşı olmakla birlikte, mevcut toprakların en fazla %40'ında kurulabilecek bir Filistin Devleti vizyonu sunmuştur.¹³⁸⁵ İsrail'in bu söz konusu orandan daha fazla bir toprak üzerinde kurulacak bağımsız bir Filistin Devleti fikrini kabul etmemesi, işgal ettiği topraklardan geri çekilmeye niyeti olmadığı düşüncesinin de bir diğer delilini teşkil etmiştir.

İsrail kendi güvenliği ve toprak beklentileriyle ilgili konulara AB'nin müdahil olmasına ve ABD ile rekabet etmek istemesine karşı olunca AB, soruna müdahil olmak için Arap/Filistin tarafının görüşleri üzerinden hareket etmek durumunda kalmıştır. Bu bağlamda İsrail'in 1996 yılında Mescid-i Aksa'nın yakınlarında bir tünel açması girişimine İngiltere, Fransa ve Almanya'nın sert tepki göstermiş, bu vesileyle İsrail'in 1967'de işgal ettiği topraklardan çekilmesini istemişlerdir.¹³⁸⁶

¹³⁸¹<http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Guidelines+of+the+Government+of+Israel+-+June+1996.htm> E.T. 07.07.2010.

¹³⁸² Dan Eldar, "Western Europe, Russia and Middle East; Europe's Role in The Arab-Israeli Peace Process", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Maddy-Weizman Bruce, Boulder: Westview Press, XXI, 1997, s. 59.

¹³⁸³ Reich, s. 190.

¹³⁸⁴ Morris, **Righteous Victims**, s. 641.

¹³⁸⁵ Ben-Ami, s. 218.

¹³⁸⁶ Edgar O'Ballance, **The Palestinian Intifada**, New York: St. Martin Press, 1998, s. 228.

1996 yılında RF Dışişleri Bakanı olan Yevgeny Primakov da, ABD ve İsrail'in toprak ve sınırlara ilişkin olarak 'savaş yok, barış yok' yaklaşımlarına ve İsrail üstünlüğünün Arapları boyun eğmeye zorlamasına itiraz etmiştir. Bu bağlamda Primakov, taraflar arasındaki düşmanlığın düzeyini hesaba katarak, dıştan müdahale olmaksızın bölgeye barışın gelmeyeceğini düşünmüş, bu nedenle de Madrid Barış Konferansı'nın esasını oluşturan 'barış için toprak' ilkesinde ısrarcı olmuş ve İsrail'in sorumluluktan kaçan uygulamalarının karşısında eleştirel bir tutum belirlemiştir.¹³⁸⁷ Çatışma ve görüşme sürecinin diğer uluslararası aktörü olan BM ise eleştiriden uzak daha teşvik edici bir tutumla, Genel Kurul 51/26 (1996)¹³⁸⁸ sayılı kararıyla varılan anlaşmalar sonucunda İsrail ordusunun Gazze Şeridi ve Eriha'dan çekilmesini ve Batı Şeria'dan çekilmeye başlamasını tatminkar bulduğunu ifade etmiş, 59/29 (1996)¹³⁸⁹ sayılı kararıyla da tarafları anlaşmayla belirlenen yükümlülüklerini yerine getirmeye ve görüşmeleri hızlandırmaya çağırmıştır.

İsrail'in isteksiz yaklaşımına rağmen barış sürecine Netanyahu ile Arafat arasında 17 Ocak 1997'de imzalanan el-Halil (Hebron) Protokolü ile devam edilmiştir. Protokole göre İsrail; ordusunu el-Halil'in %80'inden çekmeyi, 7 Mart'ta Batı Şeria'nın kırsal kesiminden çekilme aşamasının başlatılmasını, ilk çekilmeden 8 ay sonra ikinci aşamaya geçilmesini, 1998 yılı ortasında gerçekleştirilecek ikinci aşamada da yerleşim yerleri ve askeri pozisyonlar hariç Batı Şeria'dan çekilmeyi kabul etmiştir. Ancak Mart ayında Netanyahu, artan şiddet olaylarını gerekçe gösterip, barış sürecinin devamı için gerekli asgariyi sürdürmeyeceğini açıklamıştır.¹³⁹⁰

Protokol, çekilmeden bahsetse de Netanyahu, Filistin topraklarında yayılımı esas alan kendinden önceki Allon ve Sharon Planları'na benzer Allon-Artı Planı'nı¹³⁹¹ uygulamaya koymuştur. Bu plana göre; Ürdün Vadisi boyunca 15 km'lik bir şeridin İsrail egemenliğinde olması, İsrail egemenliğinin kuzeybatıda Beit Horon ile güneyde Etzion bloğuna kadar genişletilerek Kudüs ile Akdeniz sahili arasında genişlemenin sağlanması, Yeşil Hat ile Batı Şeria'nın Batı kesimi ve Kfar Kasm ile Umm el-Fahm arasındaki bölgede Filistin nüfusunun bütünlüğünün bozulması hedeflenmiştir. Altyapı Bakanı Ariel Sharon ise, Temmuz 1997'de İsrail'in elinde tutması gereken güvenlik bölgelerinin Ürdün Vadisi

¹³⁸⁷ Kreutz, s. 59-60.

¹³⁸⁸ UN/RES/51/26 (1996).

¹³⁸⁹ UN/RES/59/29 (1996).

¹³⁹⁰ Leslie Susser, Elie Rekhess, "Israel", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXI, 1997, s. 414.

¹³⁹¹ <http://www.fmep.org/reports/archive/vol.-7/no.-4/netanyahu-presents-his-allon-plus-final-status-map> E.T. 13.06.2010

boyunca 25 km genişliğinde bir şeridi ve Yeşil Hattın doğusu boyunca 10-15 km genişliğinde uzanan bir şeridi esas almasına vurgu yapmıştır.¹³⁹² İsrail'in anlaşmalar bağlamında çekilme yükümlülüğü sürerken egemenliğini genişletme yaklaşımı, barış sürecini çözüm değil zaman kazanma süreci olarak kullanıldığı izlenimini vermektedir.

AB, el-Halil Protokolü'nün hayata geçirilmesinde sorun yaşanması halinde her türlü desteği vereceğini açıklayarak, İsrail-Filistin çatışması sürecine müdahil olma isteğini tekrarlamıştır.¹³⁹³ Şubat 1997'de Moskova'ya ziyarette bulunan Arafat'a RF Dışişleri Bakanı Primakov, işgal altındaki bölgelerdeki İsrail ekonomik ambargosunun kaldırılması konusunda şartsız destek vermiştir. Bu ziyaret vesilesiyle RF'nin İsrail-Filistin çatışmasının toprak boyutuna yönelik politikasının; Madrid Konferansı'nı esas alan Filistin topraklarının nihai statüsünü destekleyen ve İsrail'in meşru çıkarlarına zarar vermeden Filistinlilerin kendi geleceğini belirleme hakkını ele alan bir çizgide olduğu ortaya konmuştur.¹³⁹⁴ Özellikle Netanyahu'nun 'barış için toprak' ikesinin kabul edilmezliğine yönelik açıklamalarından sonra, RF'nin bu yöndeki ısrarını sürdürmesinin İsrail'in esas aldığı çıkarlarla örtüşmediği belirginleşmiştir.

ABD'nin Eylül 1997'de Dışişleri Bakanı Albright üzerinden, 1998 başlarında da Başkan Clinton tarafından gündeme getirilen Oslo II ve el-Halil Protokolü gereğince İsrail'in daha fazla topraktan çekilmesi talebi, Netanyahu tarafından reddedilmiş, böylece 3 aşamalı geriye çekilmenin ikinci aşamasına geçilememiştir. Ocak 1998'de İsrail hükümetinin 1967'de işgal ettiği toprakların %60-75'ini elinde tutmak niyetinde olduğu yönündeki açıklamasını RF resmen kınamıştır.¹³⁹⁵ İsrail, Filistinlilerle hangi anlaşma imzalanmış olursa olsun Batı Şeria üzerindeki kontrolünü tekrar ele alacağını 14 Ocak 1998'de ilan etmiş,¹³⁹⁶ ABD'nin Batı Şeria'nın %13'ünden çekilme önerisini de kabul etmemiştir.¹³⁹⁷ 1998 yazında Clinton'un İsrail'e yaptığı ziyaret sonrasında ise İsrail'in teklifi, çekilmenin 3 aşamadan meydana gelmesi ve her aşamasında Filistinlilerin özel tavizler vermesi şartıyla kabul etmiştir.¹³⁹⁸ AB, çekilmeyi esas alan barış sürecini kendi Akdeniz politikası bağlamında önemsemiş ve İsrail'in meşru güvenlik ihtiyacını tanımıştır.

---

¹³⁹² Klieman, s. 167.

¹³⁹³ Eldar, s. 55.

¹³⁹⁴ Kreutz, s. 61.

¹³⁹⁵ A.g.e., s. 63.

¹³⁹⁶ Qurei, s. 63.

¹³⁹⁷ Kurtzer, s. 105.

¹³⁹⁸ Morris, *Rightous Victims*, s. 645-646.

Ancak AB, Netanyahu'yu barış sürecinin tahribinden sorumlu tutmuş ve İsrail uygulamalarına karşı ilk kez yaptırım gündemine almıştır.¹³⁹⁹

Barış süreci bağlamında İsrail'in sınırlar ve toprak politikasının geleceğini belirleyecek anlaşmalar yapılmaya devam etmiştir. 23 Ekim 1998'de imzalanan Wye River Memorandumu; İsrail'in kendi denetiminde olan C bölgesinin %13'ünden daha çekilmesini bu oranın %1'nin A bölgesine (Filistin Yönetimi'nin denetim alanı) %12'sinin ise B bölgesine (Filistin Yönetimi idari, İsrail askeri denetimi üstlendiği alan) dahil edilmesini, %14.2'lik B bölgesinin de A bölgesine dahil edilmesini esas almıştır. Böylece Batı Şeria'nın %40'lık bölgesinde Filistin Yönetimi tam veya kısmi denetime sahip olurken, İsrail kalan %60'lık bölümde tam denetim hakkını elinde tutmuştur. Bu tablo, İsrail işgal topraklarında yeniden yerleşiminin pekiştirildiğini göstermektedir. Ayrıca, II. Oslo Anlaşması ile daha önce tahsis edilen A, B ve C bölgelerinin statüsünde yapılan değişiklikle İsrail'e toprak avantajı sağlanmış, buna ek olarak Filistin yönetimine tahsis edilen B bölgesinin ¼'ünün yeşil alan/sit alanı biçiminde düzenlenmesiyle de Filistinlilerin kendi bölgeleri içinde genişlemesine engel olunmuştur. Wye River Memorandumu, İsrail'e Batı Şeria'nın %63'ünü siyasi ve askeri olarak kontrolü imkanı tanıırken, Filistinlilere ait oranın %6.36 olarak gerçekleştiği, kalanın da ortak kontrole tabi olduğu bir tabloyu ortaya çıkarmıştır. Buna rağmen İsrail kabinesi anlaşmanın imzalanmasından iki hafta sonra anlaşmanın icrasını ertelemiştir.¹⁴⁰⁰ Başkan Clinton da Mart 1999'da İsrail'e Wye River Anlaşması hükümlerine göre hareket etmezse anlaşma gereği tahsis edilen ödeneğin kesileceğini hatırlatmıştır.¹⁴⁰¹ ABD bu yaklaşımla, Netanyahu'yu barış süreciyle aynı fikirde olmadığı için uyarma ihtiyacı hissetmiştir.¹⁴⁰²

Anlaşmalara göre elindeki toprakların %13'ünden çekilmesi gereken Netanyahu, Clinton'un ikazını hafife almadığını göstermek, ancak yerine de getirmemek için mazeret oluşturma yolunu tercih etmiştir. Filistinlilerin ABD'ye 'güvenlik çalışma planını' vermeyi geciktirdiği gerekçesiyle memorandumunu kabine gündemine almayı geciktirmiş,¹⁴⁰³ 20 Ekim 1998'de de İsrail güvenlik ihtiyaçlarını ve Filistinlilerin yükümlülüklerini yerine getirmediğini ileri sürerek anlaşmada istenen ikinci aşama geri çekilmenin olmayacağını

¹³⁹⁹ Eldar, s. 33-34.

¹⁴⁰⁰ Thomas, s. 133; Carter, s. 192.

¹⁴⁰¹ Kurtzer, s. 106.

¹⁴⁰² Barry Rubin, "The United States and The Middle East", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXIII, 1999, s. 20.

¹⁴⁰³ Barry, s. 105.

ilan etmiştir.¹⁴⁰⁴ 11 Kasım 1998'e kadar anlaşmayı yürürlüğe koymayan Netanyahu, bu tarih itibarıyla %13'lük toprağın sadece %2'sinden çekilmiştir. Bu davranış, Likud'un toprak tavizi konusunda gönülsüzlüğüne işaret etmekle birlikte, çekilmeyi kabul etmiş olması, Büyük İsrail konseptinden vazgeçebileceğinin işareti olarak görülmeye uygundur.

Mayıs 1998'de ABD'yi ziyaret eden Netanyahu, ABD'nin İsrail'in Batı Şeria'nın %13.1'inden çekilmesi teklifine, %9.5'ten fazla çekilmenin İsrail'in güvenlik ihtiyaçlarını karşılamadığı cevabını vererek iki öneri sunmuştur. İlk öneri, Filistinliler güvenlik yükümlülüklerini yerine getirmeleri halinde %9.5'lik kesimden çekilmek, ikinci öneri ise daha fazla oranda bir çekilme için sonraki aşamada gerekecek çekilmelerin ABD'nin desteğiyle gerçekleştirilmesi olmuştur. Her iki yaklaşım da Filistinlilerce kabul edilmemiştir. İsrail'in Batı Şeria'dan geri çekilmesindeki gecikme nedeniyle 1998 yılı kışı ve baharında Clinton-Netanyahu ilişkilerine gerilim hakim olmuştur. AB, aynı paralelde Netanyahu'nun barış sürecindeki uzlaşmaz tutumunu eleştirmeye devam etmiştir.¹⁴⁰⁵ BM de 53/136 (1998)¹⁴⁰⁶ sayılı kararıyla bölgedeki tüm devletlerin güvenli ve uluslararası olarak tanımlı sınırlar dahilinde yaşama hakkının yanı sıra, devlet seçeneği de dahil olmak üzere Filistin halkının kendi geleceğini belirleme hakkı olduğunu teyit etmiştir.

Primakov'un 1998'de RF Başbakanı olması sonrasında Dışişleri Bakanı Igor Ivanov, özellikle güvenlik konusu olmak üzere İsrail'in ulusal çıkarlarından taviz vermeden kurulacak bağımsız bir Filistin Devleti'ni Moskova'nın destekleyeceğini açıklamıştır. İsrail Dışişleri Bakanı Ariel Sharon'un Ocak 1999'daki Moskova ziyareti sırasında Başbakan Primakov, Rusya'nın resmi politikasını 'barış için toprak' formülü ve BM 242 ve 338 sayılı kararları üzerine oturttuğunu hatırlatmıştır. Dışişleri Bakanı Ivanov da, Filistin halkının kendi geleceği belirme ve kendi devletlerini kurma hakkının yadsınamaz olduğuna, ancak Filistin Devleti ilanının zamanı olmadığına vurgu yapmıştır.¹⁴⁰⁷ Bu tutum, İsrail'in sürecin mümkün olduğunca uzatılması yaklaşımıyla örtüşmüştür. AB Konseyi de 1999 yılında demokratik ve barışçı Filistin Devleti'nin İsrail'in güvenliğinin garantisi olacağını açıklamıştır.¹⁴⁰⁸

---

¹⁴⁰⁴ Leslie Susser, Elie Rekhess, "Israel", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXI, 1998, s. 338.

¹⁴⁰⁵ Detay için bkz. Hartley, s. 239; Kurtzer, s. 104; Rubin, "The United States and The Middle East", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXIII, 1999, s. 32.

¹⁴⁰⁶ UN/RES/53/36 (1998).

¹⁴⁰⁷ Kreutz, s. 53, 64-65.

¹⁴⁰⁸ Tocci, s. 101.

RF Dışişleri Bakanı Ivanov, Ortadoğu'ya 22-23 Nisan 1999'da yaptığı gezi sırasında Filistinlilerin kendi devletlerine sahip olmalarının yadsınamaz bir hak olduğuna vurgu yapmıştır. Bu tutum, İsrail karşıtı Filistin yanlısı gibi gözükse de, müstakbel Filistin Devleti'nin nerede kurulacağını belirtmediğinden, politik bir söylemden ibaret kalmıştır. Zira İsrail, 1967 sonrası sınırları içinde olmamak kaydıyla bir Filistin Devleti'ne itiraz etmemiştir (Ürdün'ün bir Filistin Devleti olduğu görüşü). RF'de Eylül 1999'da başlayan Vladimir Putin dönemiyle birlikte, Filistinlilerin kendi devletlerine sahip olma haklarının sorgulanamayacağı ifade edilmekle birlikte, 2002 yılına kadar olan dönemde Primakov'un Arap yanlısı söylemi terkedilerek, İsrail ile işbirliğini arttıracak bir politika izlenmiştir.¹⁴⁰⁹

Filistinlilerle anlaşma yapılması fikrine karşı olan Netanyahu, 26 Ekim 1999'da Wye River'da yerleşim yeri inşasının durdurulması talebine de itiraz etmiştir. Bunun ardından 27 Ekim'de Filistin Yönetimi'nin güvenlik konularında yükümlülüklerini yerine getirmediği gerekçesiyle Wye River Memorandumu'nun Knesset'te onaylanmasını geciktirmiştir.¹⁴¹⁰ Bu yönüyle Netanyahu, 'Filistin' kavramına Filistin halkı değil Filistin coğrafyası anlamıyla yaklaşmış, barışa ilişkin olarak da "barış Yahudiler arasında başlar dışa doğru genişler"¹⁴¹¹ ifadesini temel kabul etmiş ve Filistinlilerin siyasi geleceğine dair 'özerklikten fazla devletten az' şeklinde bir modeli benimsemiştir.¹⁴¹² Bu bağlamda Filistinlilerin kendi yönetimleri çerçevesinde yaşamasına olumlu, ancak Filistin Devleti'ne olumsuz bakılmıştır. Bu sonuca ulaşmak için Netanyahu ve Sharon'un barış sürecini tamamen durdurmak yönünde bir irade ortaya koydukları, bu durumun da belirsizliği getirdiği ve şiddet için uygun ortam sağladığı söylenebilir.

İsrail'de 1999 seçimleri, Ehud Barak'ı başbakanlığa taşımıştır. Barak hükümetinin 6 Haziran 1999'da açıklanan programında; gerçek barış yoluyla Arap-İsrail çatışmasına son verilmesi isteğine, İsrail Devleti'nin güvenlik ve diğer hayati çıkarları elde edilerek karşılıklı saygı esasına göre barışın sağlanmasına, İsrail Devleti'nin demokratik, Yahudi ve siyonist karakterinin devamlılığını sağlayacak eylemlerin benimseneceğine, İsrail ile diaspora arasındaki ilişkilerin güçlendirileceğine, hükümetin bölgede barışın güçlü bir ordu ve caydırıcılıkla elde edilebileceğine inandığına, barışın ulusal güvenlik konseptinin bir bileşeni olduğuna, Filistinlilerle görüşmelerin hızlandırılacağına, Yahudi göçünün ve

¹⁴⁰⁹ Kreutz, s. 53, 66.

¹⁴¹⁰ Masalha, s. 101.

¹⁴¹¹ Drake, s. 11,13.

¹⁴¹² Halper, s. 178.

entegrasyonun devam edeceğine vurgu yapılmıştır.¹⁴¹³ Barak göreve geldiğinde temel ilkesini 1967 öncesi sınırlara dönmeye Hayır olarak açıklamasına¹⁴¹⁴ rağmen, 9 Temmuz 1999'da barış görüşmelerinde ilerleme sağlanması için güvenlik ve hayati çıkarları tehlikeye atmadan her imkanın ele alınacağını ifade etmiştir.¹⁴¹⁵

Ancak Barak'ta Netanyahu gibi Oslo anlaşmalarını umursamayan bir yaklaşıma ek olarak, Wye River hükümlerini de geciktiren bir tutum içinde olmuştur. Barak, Oslo çerçevesinden ziyade, Filistinlilerle doğrudan bir nihai statü anlaşmasını hedeflemiş, ancak görüşme sürecinde Filistinlilerden İsrail'in söylediklerine Evet demelerini beklemiştir. Ayrıca FKÖ, Filistin halkının temsilcisi olarak kabul edilmekle birlikte, FKÖ liderlerinin müstakbel Filistin Devleti'nin liderleri olarak görülme istenmediği vurgulanmıştır. Barak, Arafat'tan İsrail'in Wye River Memorandumu hükümlerine uyması yolundaki talebini terk etmesini isterken, ABD'den de bölgedeki rolünü 'kolaylaştırıcı' olarak belirleyip, 'arabulucu, polis, yargıç' gibi rollere talip olmamasını istemiştir.¹⁴¹⁶

Barak'ın iktidara geldiği ilk yıl içinde Yeşil Hat boyunca 1.924 konutun inşa edildiği, bu sayının Netanyahu'nun inşa ettiği sayıdan %65 daha fazla olduğu, ayrıca Netanyahu döneminde durdurulan 17 ileri karakol inşasına devam edilerek 11 yeni karakolun inşasına başlandığı,¹⁴¹⁷ bu ileri karakollarla inşa edilen konutlar arasında bağlantı için bir otoyol inşa edildiği, daha sonra sadece yerleşimcilerin kullanacağı 400 km'lik bir yola dönüştürüldüğü,¹⁴¹⁸ göz önüne alındığında genişleme faaliyetlerine hız kesmeden devam edildiği açıklık kazanmaktadır. Ortaya çıkan tablo, Barak'ın iktidara geldikten sonra '1967 öncesi sınırlara dönüş olmayacağı' yönündeki ilkesel kabulünün de yansımaları oluşturmuştur. Böylece tek taraflı fiili bir sınır belirleme sürecine devam edildiği tanımlı hale gelmiştir.

Ancak diğer taraftan da barış süreci bağlamındaki anlaşmalar dizisine devam edilmiştir. Şarm eş-Şeyh Memorandumu ile 5 Eylül 1999'da C bölgesinin %7'sinin B bölgesine, 15 Kasım 1999'da B bölgesinin %2'sinin A bölgesine ve C bölgesinin %3'ünün

---

¹⁴¹³ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Guidelines+of+the+Government+of+Israel+-+July+1999.htm> E.T. 07.07.2010.

¹⁴¹⁴ Qurei, s. 84.

¹⁴¹⁵ Hartley, s. 254.

¹⁴¹⁶ Detay için bkz. Thomas, s. 137-138; Halper, s. 176; Helmick, s. 87.

¹⁴¹⁷ Rabbani, s. 122.

¹⁴¹⁸ Pacheco, s. 318.

B bölgesine, 20 Ocak 2000'de de C bölgesinin %1'inin A bölgesine, B bölgesinin %5.1'inin A bölgesine transferi hususunda anlaşılmıştır.¹⁴¹⁹ Ancak İsrail, BM 242 sayılı kararının Batı Şeria'da uygulanmaması konusunda ısrarcı olmuştur.¹⁴²⁰ Bu paralelde İsrail, Şarm eş-Şeyh sürecinde sınırlara ve toprağa ilişkin nihai görüşmelere ilişkin ilkelerini Dışişleri Bakanı David Levy'nin ifadesiyle şu şekilde belirlemiştir; 1) İsrail 1967 sınırlarına dönmeyecektir, 2) Birleşik Kudüs İsrail'in başkentidir, 3) Yerleşim yerleri İsrail'in egemenliğinde kalacaktır, 4) Ürdün Irmağı'nın batısında yabancı bir ordu bulunmayacaktır.¹⁴²¹ Bu ifade, İsrail'in toprak taviziyle sonuçlanacak her hangi bir düşünce ve uygulamayla barışık olmayacağını mevcut politikasına eklemiştir.

Şarm eş-Şeyh Memorandumu da içeriği itibarıyla, öncekiler gibi İsrail'in Batı Şeria'da yeniden yerleşmesini sağlayan ve anlaşma yoluyla işgal topraklarındaki varlığını meşrulaştıran bir görünümüdür. Anlaşmanın Gazze limanının Filistinlilere özel olarak açılmasını öngördüğü, ancak İsrail'in artan şiddet olaylarını gerekçe göstererek limanın kuruluşunu müstebel Filistin Devleti'ne egemenlik alanı sağlamamak ve kendi kontrol mekanizmasını zaafa uğratmamak için reddettiği dikkate alındığında, İsrail'in gerçek anlamda toprak tavizine yanaşmayacağı sonucuna ulaşılmaktadır.¹⁴²² Aynı mantık doğrultusunda Barak, iktidarın ilk yılı içinde Eylül-Ekim 1999'da nihai görüşmelerde pazarlık konusu yapabilmek için yaklaşık 10.000 hektar toprağı müsadere etmiştir.¹⁴²³ Ayrıca anlaşmalar gereği Barak'ın Batı Şeria'da tanımlı bölgelerden askeri birliklerini çekmediği ve Kudüs yakınlarındaki 3 köyü Filistin Yönetimi'ne teslim etmediği¹⁴²⁴ de hesaba katıldığında, barış yanlısı görünümüne rağmen Barak'ın İsrail'in toprağa ilişkin temel politikalarına bir değişik getirmedeği ortaya çıkmıştır. BM Genel Kurul 53/39 ve 53/56 (1999)¹⁴²⁵ sayılı kararlarıyla daha önceki kararlardaki hususları tekrarlayarak Barak'ın tutumunun kabul edilmezliğini onaylamıştır.

¹⁴¹⁹http://www.mfa.gov.il/MFA/MFAArchive/1990_1999/1999/9/Sharm%20elSheikh%20Memorandum%20on%20Implementation%20Timel E.T. 12.06.2010.

¹⁴²⁰ Qurei, s. 90.

¹⁴²¹ Leslie Susser, Elie Rekhess, "Israel", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXIII, 1999, s. 312.

¹⁴²² Baroud, s. 153.

¹⁴²³ Hartley, s. 257.

¹⁴²⁴ Freedman, **A Choice for Enemies**, s. 330.

¹⁴²⁵ UN/RES/53/39 (1999). UN/RES/53/56 (1999).

2.1.1.2. Sınırlar ve Toprak Politikasında Belirginleşen Çizgi: Toplumsal Ayrım

Camp David Zirvesi öncesinde (4 Mayıs 2000) Stocholm, İsrail ile Filistin tarafları arasındaki gizli görüşmelere ev sahipliği yapmıştır. Bu görüşmelerde İsrail, sınır ve toprak politikasını, 4 Haziran 1967'deki sınırlara dönmek ve Ürdün Irmağı'nın batısında bir Arap ordusunu kabul etmemek üzerine kurarken, Batı Şeria'nın %83'ünün kontrolünü elinde tutma avantajı üzerinden bir pazarlık arayışında olmuştur.¹⁴²⁶

Bu arayışa giden yolun başlangıç noktasını, Barak'ın Ocak 2000'de kabul ettiği, 'bağımsızlık olmadan özerklik' yaklaşımı üzerinden, Filistin Yönetimi'nin sınırlarını belirleme anlayışı oluşturmuştur.¹⁴²⁷ Bu doğrultuda Barak, Filistin Yönetimi'nin tek taraflı olarak Filistin Devleti'ni ilan etmesi halinde, Batı Şeria'daki yerleşim yerlerinin tümünün ilhak edileceğini ve Ürdün Vadisi'nin bloke edileceğini ifade etmiştir.¹⁴²⁸ Böylece, Barak'ın çatışmayı çözmesini beklediği barış vizyonunun; tarafların birbirinden ayrımı üzerine kurulu olduğu ve 'biz burada siz orada' söylemini esas aldığı açıklık kazanmıştır.¹⁴²⁹ Bu kapsamda İsrail'in toprak politikası da, Filistinlilere mümkün olduğunca az yaşam sahası bırakacak şekilde bir ayrımı sağlamak şeklinde tanımlı hale gelmiştir.

İsrail ve Filistin tarafları arasında 25 Haziran 2000'de Nablus'ta yapılan görüşmelerde İsrail, sınır ve toprak sorununun çözümünün yerleşim yerleri ve askeri yerleşkelerle ilgili düzenlemeler yapılmadan olmayacağına vurgu yapmış, bazı Filistin bölgelerinin kontrolünü bazı bölgelerin de ilhakını içeren bir egemenlik beklentisiyle hareket etmiştir.¹⁴³⁰ İsrail'in sınırlarını yerleşim yerleri ile ilişkilendirmesi, geri çekilmeyi sorunlu ve çözümü güç bir konu durumuna taşımıştır.

Çözümsüzlüğün belirgin olduğu bu ortama rağmen İsrail ve Filistin tarafları, çatışmanın sona erdirilmesi, nihai barış ve sınırlar konularını ele almak üzere, 11 Temmuz 2000'de ABD'de Camp David Zirvesi'nde bir araya gelmişlerdir. ABD Başkanı Clinton, zirvede İsrail ve Filistin taraflarına; %92'si Batı Şeria %100'ü Gazze üzerinde kurulu

¹⁴²⁶ Kurtzer, s. 107; Rabbani, s. 125; Roy, **Failing Peace**, s. 239.

¹⁴²⁷ Laurance Silberstein, **The Postzionism Debates: Knowledge and Power in Israeli Culture**, New York: Routledge, 1999, s. 122.

¹⁴²⁸ Hartley, s. 269.

¹⁴²⁹ Jeff Halper, "The 94 Percent Solution", **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**, Ed. Joel Beinin, Rebecca L. Stein, California: Stanford University Press, 2006, s. 70.

¹⁴³⁰ Qurei, s. 156.

silahsız bir Filistin Devleti, 1967 öncesi topraklar bağlamında Filistinlilere bir miktar tazminat ödenmesi ve Batı Şeria'nın %8'inin İsrail tarafından ilhakı teklifinde bulunmuştur.¹⁴³¹ Camp David sürecinde Barak, Filistin Devleti fikrini kabul etme ve 1967 öncesi sınırlara dönmeyi reddetme yaklaşımı kapsamında, Batı Şeria'nın 150.000 yerleşimciyi ve 120.000 Filistinliyi kapsayacak şekilde %9'unu ilhak etme talebini dile getirmiş, bunun karşılığında İsrail toprağından %1'lik bir kesimi önermiştir.¹⁴³² Bu teklif kapsamındaki alan içinde kalan Filistinlilerin tahliye edilmesi ve ilhak edilecek bölgenin geniş yer altı su yataklarını içermesi, ikincil kazanç olarak düşünülmüştür. Ayrıca bu öneriyle medyada Filistinlilerin sanki Batı Şeria'nın %92'de hakim olacağı gibi bir yanlış yaratılmaya çalışılmıştır. Oysa Filistinlilerin 4 ayrı yaşam sahasında toplam 2.3 milyon nüfusla Filistin Devleti'ni yaşatmayı başarmasının imkansızlığı aşıkardır.¹⁴³³ Ortaya çıkan tabloda Filistin Devleti'nin işlevsel olmasının imkansızlığının, İsrail'in Filistin Devleti'ne Evet yaklaşımının önemli bir nedeni olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

İsrail, Camp David sürecinde, Yahudilerin sahip oldukları toprakların İsrail Devleti'ni bu topraklar üzerinde egemen kılacağı tezini kullanmış ve Yahudilerin tarihi ana yurtları Judea ve Samaria'da (Batı Şeria) yaşamasının öneminin tanınmasını istemiştir.¹⁴³⁴ Barak, bu süreçte toprak tavizinin kaçınılmaz olduğunun farkında olacak kadar pragmatist, tavizi mümkün olduğunca az tutacak kadar da Yahudi beklentileri yönünde hareket eden bir tutum içinde olmuştur.¹⁴³⁵ Camp David'e kadar olan dönemde işgal edilen Filistin topraklarının Yahudi toprağı olarak içselleştirildiğı, bu nedenle de görüşmelerde tavize yanaşmadığı açıklık kazanmıştır.

Camp David görüşmelerinin çökmesi ve II. İntifada'nın başlamasıyla, İsrail-Filistin çatışması bağlamında sınırlar ve toprağına ilişkin jargon değişikliğe uğramış, uzlaşmacı kavramlar yerini çatışmacı ve ayrışmacı olanlara bırakmıştır. Barak, görüşmelerin geleceğinin olmayacağını anlayarak, Arafat'tan Kudüs dahil İsrail'den bir talepleri olmadığına dair belge istemiş,¹⁴³⁶ Ekim 2000'de de mevcut şiddet olaylarını neden gösterip İsrail'in barış görüşmelerine devam edemeyeceğı açıklamıştır.¹⁴³⁷ Bu şekilde İsrail, ABD'yi

¹⁴³¹ Halper, **An Israeli in Palestine**, s. 183-184.

¹⁴³² Reich, s. 200.

¹⁴³³ Thomas, s. 139-140.

¹⁴³⁴ Helmick, s. 134, 138.

¹⁴³⁵ Freedman, s. 324.

¹⁴³⁶ Neill Lochery, **Why Blame Israel?: The Facts Behind The Headlines**, Cambridge: Icon Books, 2004, s. 8-9.

¹⁴³⁷ Topur, s. 420.

şiddetin sona erdirilmesi için Filistin tarafına baskıya, kendisine de mücadelede desteğe sürüklemeye çalışmıştır.¹⁴³⁸ ABD Başkanı Clinton'un Camp David görüşmelerinin çözümsüzlükle sonuçlanmasından özellikle Filistinlileri suçlaması,¹⁴³⁹ İsrail yönlendirmesinin başarısını göstermektedir.

Görüşme sürecinin devamlılığını sağlamak için ABD Başkanı Clinton, 19 Ekim 2000'de İsrail'in ön onayını almadan kendi adıyla anılan plan (Clinton Planı)¹⁴⁴⁰ dahilinde Batı Şeria'nın %95'inde ve Gazze'nin tümünde silahsız bir Filistin devletinin kurulmasını, İsrail'e verilmesi düşünülen %5'lik kısımdaki Ma'ale Adumim, Ariel ve Gush Etzion yerleşim yerlerinin ilhak edilmesini esas almıştır. Plandan Clinton'un İsrail'in sınırlara ilişkin pozisyonunu ve 1967 öncesi sınırlara dönülmesi itirazını kabul ettiği anlaşılmaktadır. Süreci yaşatma çalışmaları bağlamında AB'nin Ürdün ve Mısır ile görüşmelere devam edilmesi anlayışı ise ABD ve İsrail tarafından kabul edilmemiştir. Likud Partisi lideri Sharon'un AB'ye yönelik eleştirisi, İsrail ve Filistin yönetimlerine eşit diplomatik aktörler olarak davranılması olmuştur. AB'nin tutumu, İsrail'in Filistin Yönetimi'ni terörle ilişkilendirme yaklaşımını zayıflattığı gibi, Filistinlilerin toprak üzerinde hak sahipliğini güçlendirmiştir.

RF'nin bölgedeki çabaları, 2000 yılında da Filistinlilerin kendi geleceğini belirleme hakkını tanımakla birlikte, devlet ilan etmemelerini ve Putin'in barış sürecinde daha etkin rol almak isteğini kapsamıştır.¹⁴⁴¹ İsrail de RF'nin bu yöndeki çabasını takdirle karşılamış ve Barak bu tutumu 'yapıcı ve gerçekçi' olarak değerlendirmiştir.¹⁴⁴² Putin, Kasım 2000'de Arafat'ın barışı sağlama çabasından söz ederken, İsrail'in bu konudaki büyük çabasına da vurgu yapmıştır.¹⁴⁴³ Böylece, RF'nin denge politikasını, standart siyasi tutum haline getirdiği netleşmiştir.

Camp David sonrasında Oslo sürecinin popüler yaklaşımı olan 'barış için toprak' ilkesi silinmeye yüz tutmuş ve ABD söylemlerinde İsrail'in geri çekilme hattı olarak, 1967

¹⁴³⁸ Morris, **Righteous Victims**, s. 670.

¹⁴³⁹ Alfred G. Gerteiny, **The Terrorist Conjunction: The United States, The Israeli-Palestine Conflict, Al-Qaida**, Connecticut: Praeger, 2007, s. 60.

¹⁴⁴⁰ <http://www.mfa.gov.il/mfa/foreign%20relations/israels%20foreign%20relations%20since%201947/1999-2001/226%20%20the%20clinton%20peace%20plan-%2023%20december%202000> E.T. 12.08.2010.

¹⁴⁴¹ Dan Eldar, "Western Europa, Russia and The Middle East", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXIV, 2000, s. 32.

¹⁴⁴² Mark N. Katz, s. 53.

¹⁴⁴³ Kreutz, s. 69-70.

sınırları yerine Eylül 2000 öncesi sınırlar ifadesi duyulmaya başlamıştır.¹⁴⁴⁴ Buna karşı BM, Genel Kurul 54/230 (2000)¹⁴⁴⁵ sayılı kararıyla İsrail'in işgalci pozisyonunu teyit etmiştir.

İsrail'in 2000 yılına değin Oslo süreci kapsamında, Filistin tarafı ile yaptığı anlaşmalardaki taahhütleri yerine getirmekteki isteksizliği, tavizlerini anlaşmalar zinciri içinde azaltmaya çalışması ve işgalci güç olarak yükümlüklerinden sıyrılıp bu görevi uluslararası topluma yükleme çabası, dönemsel tespitleri oluşturmaktadır.¹⁴⁴⁶ Yapılan anlaşmalar yoluyla İsrail'in Batı Şeria'nın %60-70'inde, Gazze'nin de %35'inde tam hakimiyet elde etme imkanına sahip olduğu dikkate alındığında,¹⁴⁴⁷ uluslararası toplumun İsrail'in bahse konu tutumuyla şekillenen bir anlaşma dizisini destekleyerek, İsrail işgalinin meşrulaşmasını kolaylaştırdığı sonucuna ulaşılmaktadır.

George W. Bush'un 20 Ocak 2001'de ABD Başkanı olmasıyla, ABD politikalarında İsrail lehine tutum açık hale gelmiş, bölgede barış İsrail'in güvenliği ile özdeşleştirilmiş hatta şarta bağlanmıştır.¹⁴⁴⁸ Bu çerçevede Bush'un barış sürecine ilişkin yaklaşımı da, Clinton'un yaklaşımının devamı niteliğinde yani 'ABD tarafların istediğinden daha fazla barış isteyemez' ilkesi yönünde olmuştur.¹⁴⁴⁹ Hem Bush yaklaşımı hem de II. İntifada sürecinde İsrail ve Filistin tarafları arasında artan şiddet, görüşme sürecine dönülmesini gerekli kılmıştır. Taba görüşmelerinde (21-27 Ocak 2001) İsrail, Batı Şeria'da ilhak edeceği toprak miktarına karşı İsrail'den toprak değişeceğini, Gazze'den tamamen çekileceğini, Filistin Devleti'nin Batı Şeria'daki kesiminde yerleşim yeri kalmayacağını ilke olarak kabul etmiştir. Taba görüşmelerinde taraflar birbirlerinin tezlerine yaklaşırsalar da, sonuç bildirgesinde bütün konularda anlaşmaya varmanın imkansızlığına işaret edilmiştir. Likud lideri Sharon'un sonuç bildirisinin hiçbir şey ifade etmediğini, sadece Knesset'in onaylayacağı anlaşmalara uyacağını açıklaması, İsrail politikasının yönünü çizmiştir. Bu politika doğrultusunda Barak, İsrail işgalinin sona ermesi ve Filistin Devleti'nin kurulması için Ürdün Vadisi boyunca hali hazırda zaten varolan bir güvenlik şeridinin kabul edilmesini istemiştir.¹⁴⁵⁰

---

¹⁴⁴⁴ Roy, **Failing Peace**, s. 229.

¹⁴⁴⁵ UN/RES/54/230 (2000).

¹⁴⁴⁶ Rabbani, s. 112, 115.

¹⁴⁴⁷ **Haaretz** (16 September 2003).

¹⁴⁴⁸ Thomas, s. 176.

¹⁴⁴⁹ Christisan, s. 18.

¹⁴⁵⁰ Qurei, s. 323-324; <http://www.mideastweb.org/taaba.htm> E.T. 12.06.2010; Cook, **Blood and Religion**, s. 99.

Taraflar arasında artan şiddetin durdurulması için, 13 Haziran 2001’de sunulan güvenlik düzenlemeleri içerikli Tenet Planı’nda,¹⁴⁵¹ toprak ve sınırlara ilişkin olarak ilk aşamada, İsrail’in 28 Eylül 2000’den beri işgal ettiği Filistin topraklarından çekilmesi ve o tarihten önceki statünün korunmasını ele alan hükümler yer almıştır. Sharon, planı arkasına alarak, Arafat’ı terörizm stratejisi seçmekle suçlamış ve konjonktürün avantajlarından yararlanarak Arafat’ı devre dışı bırakmaya çalışmıştır.¹⁴⁵² Sharon’un bu çabasının, bir Filistin Devleti’nin ortaya çıkışını önleme isteğiyle ilişkili olduğu, terörle mücadele gerekçesiyle Filistin kurumlarını tahrip etmesinden anlaşılmaktadır.¹⁴⁵³ Bu bağlamda Sharon’un toprak politikasının; terör gerekçesiyle işgalin sürdürülmesi olduğu açıklık kazanmıştır.

Sharon’un 6 Şubat 2001’de başbakanlığa seçilmesiyle bu düşünceler iktidara taşınmıştır. Sharon hükümetinin 7 Mart 2001’de açıklanan programında; İsrail’in Yahudi, demokratik siyonist bir devlet olarak kalması için çalışılacağına, İsrail ile diaspora arasındaki ilişkilerin takviye edileceğine, İsrail’e Yahudi göçü arttırılarak devletin Yahudi-siyonist kimliğinin güçlendirileceğine, diğer imza tarafı desteğini çekmediği sürece Knesset tarafından onaylanmış anlaşmaların tanınacağına, Filistinlilerle BM 242 ve 338 sayılı kararları esas alan nihai barış görüşmeleri için çalışılacağına, geçici anlaşmalar gereği İsrail çıkarlarına zarar vermeyecek şekilde Judea, Samaria ve Gazze’den çekilmenin olanaklarının araştırılacağına vurgu yapılmıştır.¹⁴⁵⁴ Programa bakıldığında, Sharon’un Ürdün’ü bir Filistin Devleti olarak gören, bu nedenle de ayrı bir Filistin Devleti’ni gereksiz gören yaklaşımının iktidara geldikten sonra, Filistin Devleti’ne desteğe dönüştüğü görülmektedir.¹⁴⁵⁵ Bu yönüyle Sharon da Rabin gibi İsrail’in güvenliğini, iki toplumun kesin sınırlarla ayrılmasında görmeye başlamış, Filistin Devleti’nin coğrafi bütünlüğünün sınırlı ve bağımlı olması da bu kabulün esaslarını oluşturmuştur.

ABD Başkanı Bush, BM 242 ve 338 sayılı kararların uygulanabilirliğine işaret ederek, İsrail ve Filistinlilerin güvenli ve tanınmış sınırlar dahilinde güvenle yaşayabileceği güne ulaşmak için çaba içinde olacağını açıklamıştır. Aynı paralelde RF Başkanı Putin de,

¹⁴⁵¹ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace%20Process/Guide%20to%20the%20Peace%20Process/Palestinian-Israeli%20Security%20Implementation%20Work%20P> E.T. 17. 08.10.2010.

¹⁴⁵² **Washington Post** (4 November 2001).

¹⁴⁵³ Baylis Thomas, s. 146.

¹⁴⁵⁴ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Guidelines+of+the+Government+of+Israel+-+March+ 200.htm> E.T. 07.07.2010.

¹⁴⁵⁵ Benvenisti, **Son of The Cypresses**, s. 221.

tarafklar arasında görüşmelerin balamasını istemiştir. Ancak ABD'nin 242 ve 338 sayılı kararları süratle ön plana çıkarması İsrail'i rahatsız etmiştir.¹⁴⁵⁶ BM de, Genel Kurul 55/209 (2001)¹⁴⁵⁷ sayılı kararıyla ABD gr destekler tarzda, işgal edilmiş Filistin topraklarının ve toplumunun btnlgnn korunmasına duyulan ihtiyaı ön plana çıkarmıştır.

Ancak bu durumun aksine Tel-Aviv niversitesi tarafından Mart 2002'de yapılan bir kamuoyu araştırmasında, İsraili Yahudilerin %61'inin Filistinlilerin Batı Şeria'dan transferini desteklediği, %31'inin aynı uygulamaya İsraili Arapların da dahil edilmesini istediği, %60'ının Filistinlilerin İsrail'i terk etmeye teşvik edilmesinden yana olduğu, %80 oranla da İsraili Arapların ulusal konularda karar mekanizmasından dışlanması beklentisi taşıdığı ortaya çıkmıştır. İsrail aşırı sağı ise 'transfer=barı ve güvenlik' denklemini dile getirmeye devam etmiştir.¹⁴⁵⁸ Bu altyapı toplumsal ayrımın yanı sıra, Filistin toprak btnlgnn bozulmasını da gündemde tutmuştur. Sonuçta da İsrail, 15 Mayıs 2002'de Filistinlilerin ancak İsrail makamlarından izin almak suretiyle bir diğerine geçebileceği 8 bölgeye ayıran politikasını ilan etmiştir.¹⁴⁵⁹

Bu tanımlanan eşitlik ve güvenliğin ayrımı esas alması, çözüm arayışlarını uç noktaya taımıtır. Süreklilik gösteren saldırılar, silah ve patlayıcıların İsrail'e sokulması ve yerel halk içinde kamufle olan terör eylemcileri gibi tehditler zerine İsrail, Batı Şeria'da tamamlandığında 720 km uzunluğunda olacak kendi ifadesiyle 'güvenlik çiti'nin yapımına balanacağını 23 Temmuz 2001'de ilan etmiştir. İsrail bu engeli; pasif savunma maksatlı, hiçbir şekilde siyasal sınırları belirleme amacı taşımayan, Filistin'in toprak statüsünde (arazi sahiplerinin hukuksal haklarında) ve bölge sakinlerinin yerleşiminde bir değişikliğe neden olmayan, ihtiyaç ortadan kalktığında derhal sökülebilir yapıda tanımlamıştır. Planlanan güvenlik engeli Yahudi yerleşimlerinin %88'ini batıda, Filistin yerleşimlerinin de %89'unu doğuda bıraktığı, Harita 11'de açıkça görülmektedir.¹⁴⁶⁰ Güvenlik engeli İsrail ve Filistin yaşam bölgeleri arasında duvar, diğer yerlerde it şeklinde inşa edilmiştir. Bu nedenle İsrail'in 'it' şeklindeki küçültücü nitelemesinin yerine duvar olarak adlandırılmaya uygunluk göstermektedir. Tel-Aviv niversitesi tarafından yapılan ayrımı destekleyen anket

¹⁴⁵⁶ Hartley, s. 295-296.

¹⁴⁵⁷ UN/RES/55/209 (2001).

¹⁴⁵⁸ Robert Blecker, "Living on The Edge", **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**, Ed. Joel Beinin, Rebecca L. Stein, California: Stanford University Press, 2006, s. 192-193, 198.

¹⁴⁵⁹ Honaída Ghanim, "Thanatopolitics: The Case of The Colonial Occupation in Palestine", **Thinking Palestine**, Ed. Ronit Lentin, London: Zed Books, 2008, s. 72.

¹⁴⁶⁰ <http://www.securityfence.mod.gov.il> E.T. 03.07.2010; Levine, s. 96.

sonuçlarıyla birlikte düşünüldüğünde güvenlik duvarı, terör gerekçesiyle iki toplumun kalıcı sınırlarla ayrılması politikasının uygulamaya geçmiş hali olarak tanımlanabilir.

Başbakan Sharon'un işgal topraklarının geniş anlamda kontrolüne ilişkin stratejisi, sadece coğrafya ve yerleşim yerlerinin kullanımı üzerine değil idari tedbirler, ekonomik önlemler, fiziksel kabiliyetler (yaratılan fiili durumlar) ve ordunun birbiriyle koordineli kullanımı üzerine de kurulu olmuştur. Bu anlayışın stratejik aşamasını içeren İsrail'in güvenlik haritası ise, Ürdün Vadisi'nin %22'sinin elde edilmesini ve önemli Filistin bölgelerinin Yahudi yerleşimleri ve güvenlik bölgeleriyle çevrilmesini hedeflemiştir. Bu kapsamda Sharon, müstakbel Filistin Devleti'nin Batı Şeria'nın %40'undan fazla bir alanda yer alması mümkün görmemiştir.¹⁴⁶¹ Sharon bu vesileyle "Filistinlilerin bu topraklarda kiracı haklarını kullanabileceğini, ev sahibinin Yahudiler olduğunu"¹⁴⁶² hatırlatmıştır.

RF Devlet Başkanı Putin, 26 Mart 2002'de Arap Birliği toplantısında; Ortadoğu'da barışın, İsrail'in Arap topraklarındaki işgaline son vermesi ve kendi geleceklerini belirleme ve kendi devletlerini kurma hakkı da dahil olmak üzere Filistinlilerin haklarını tanımasıyla mümkün olabileceğini ifade etmiştir. RF, bu tarihten itibaren İsrail ile olan işbirliğinde bir gerileme yaratmadan, Filistinlilerin haklarına ve İsrail'in işgal altında oluşturduğu baskıya daha fazla vurgu yapmaya başlamıştır.¹⁴⁶³ AB de, işgal topraklarıyla müstakbel Filistin Devleti arasında ilişkilendirme yaparak, Bush'un Nisan 2002'de açıkladığı, İsrail'in 1967 öncesi sınırlara dönmesini gerçekçi bulmadığı yaklaşımını, 'tehlikeli' olarak değerlendirmiş ve 1967 öncesi sınırlarda bir değişiklik yapılmasını kabul etmemiştir.¹⁴⁶⁴ Bu aşamada ABD Başkanı Bush ileri bir hamle yaparak, 24 Haziran 2002'de iki devletli çözümü çatışmanın çözümü olarak açıklayarak, ilk kez Filistinlilerin egemen olacağı bir devleti işaret etmiştir.¹⁴⁶⁵ İktidar partisi Likud ise, İsrail toprağında ikinci bir devlet olmayacağını ilan etmiş ve İsrail'in toprak sorununun hallini Filistinlilerin Arap ülkelerine yerleşmesinde görmüştür.¹⁴⁶⁶ Diğer taraftan Bush, bir Filistin Devleti'nin gerekliliğine vurgu yapmasına rağmen, hem söylemlerinde hem de barış süreçlerinde Filistin Yönetimi'nin yanında yer

¹⁴⁶¹ Halper, *An Israeli in Palestine*, s. 153-154; *Ruling Palestine*, s. 147. Sharon başlangıçta İsraililerin güvenlik duvarının diğer tarafında kalacağı ve İsrail'in duvarın diğer tarafında kalan toprak üzerinde hak iddiasından vazgeçtiği algısına yol açacağı için duvarın inşasına karşı olduğu görülmektedir. Neill Lochery, "The Politics and Economics of Israeli Disengagement, 1994-2006", *Middle Eastern Studies*, XLIII, No.1, January 2007, s. 6.

¹⁴⁶² Cook, *Blood and Religion*, s. 16.

¹⁴⁶³ Kreutz, s. 53, 73.

¹⁴⁶⁴ *Guardian* (16 April 2004).

¹⁴⁶⁵ Carter, s. 206.

¹⁴⁶⁶ Oren Yiftachel, "Beyond Ethnocracy and Conflict in Israel/Palestine", *Rethinking Insecurity, War and Violence*, Ed. Damian Grenfell, Paul James, New York: Routledge, 2009, s. 155.

almamış ve İsrail politikalarına muhalefet etmemiştir. Sharon da, bu tutumu destekler tarzda İsrail'in II. Bush döneminde olduğu kadar hiçbir zaman ABD ile her alanda işbirliği içinde olmadığına vurgu yapmıştır.¹⁴⁶⁷ RF ve AB İsrail'in toprak politikası karşısında politik davranırken, ABD'nin İsrail yanlısı tutumu netlik kazanmıştır.

Uluslararası aktörlerin söylemde kalan eylem politikasından yararlanan İsrail hükümeti, 23 Haziran 2002'de güvenlik duvarı planının geliştirilmesini onaylamıştır. Bu genişletilmiş planla, Umm el-Fahm, Kalkilya-Tulkarem ve Kudüs bölgelerinden Filistinli eylemcilerin İsrail içlerinde her türlü saldırılarının en aza indirilmesi amaçlanmıştır. Plan, ulusal bir güvenlik projesi olarak da lanse edilmiştir. Filistinliler ise planı, İsrail'in fiili ilhakını güvenlik başlığı altında devam ettirmesi olarak değerlendirmişlerdir. Güvenlik duvarı, izlediği güzergahla Filistin bölgelerinin bütünlüğü bozarken, Yahudi yerleşim yerlerini mümkün olduğunca duvarın kapsamına dahil etmiştir. İsrail, askeri emirler yayımlayarak duvarın inşa edileceği yerlerdeki Filistin köylerinde arazi kamulaştırması yapılacağını bildirmiş, ancak duvarın inşası ilerledikçe ön bildirim yapılmadan plan değişiklikleri uygulamaya konmuştur.¹⁴⁶⁸ Filistinlilerin arazi kamulaştırılmasına ve duvarın inşasına yönelik yaptığı şikayetler, İsrail Yüksel Mahkemesi tarafından işleme alınmıştır. Ancak mahkeme HCJ 2056/04 ve HCJ 7957/04 sayılı kararlarıyla güvenlik duvarının İsrail'in vatandaşlarını koruma mecburiyeti kapsamında askeri bir gereklilik olduğuna, dolayısıyla inşasının hukuki olduğuna karar vermiştir.¹⁴⁶⁹ Mahkeme, güvenlik duvarına ilişkin olarak Uluslararası Adalet Divanı'nın karşı kararını kabul etmezken, duvarın politik sınırlar oluşturamayacağını bu nedenle de ilhak amacı taşımadığını esas almıştır.¹⁴⁷⁰ İki toplumun ayrımı üzerinden güvenliği hedefleyen duvarın sadece Yahudiler ile Filistinlileri değil, Filistinlileri de kendi içinde ayırdığı Harita 11'de görülmektedir.

Güvenlik duvarının fiili sınırları belirleme işlevi yürütmeye başladığı dönemde, Arap Birliği'nin İsrail'in işgal topraklarından çekilmesi karşılığında tanıma, barış ve bölgesel entegrasyon önerisi İsrail tarafından kabul edilmemiştir.¹⁴⁷¹ Yine aynı yıl Suudi Prensi Abdullah Ortadoğu Barış Planı (28 Mart 2002) ile İsrail'in tanınması karşılığında İsrail'in

---

¹⁴⁶⁷ Michael Thomas, s. 176.

¹⁴⁶⁸ **Ruling Palestine**, s. 145.

¹⁴⁶⁹ **Judgements of The Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within Law**, II, s. 7-150.

¹⁴⁷⁰ Fania Domb, "The Separation Fence in The International Court of Justice and High Court of Justice: Commonalities, Differences and Specifics", **International Law and Armed Conflict: Exploring The Faultlines**, Ed. Michael Schmitt, Jelena Pejic, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2007, s. 509-510, 516.

¹⁴⁷¹ Halper, **An Israeli in Palestine**, s. 94.

1967 öncesi sınırlara dönmesini, Batı Şeria ve Gazze’de başkenti Kudüs olan bir Filistin Devleti kurulmasını teklif etmiştir.¹⁴⁷² İsrail, planı görüşmelerin başlaması için zemin olarak görmüşse de, İsrail kayıplarının yüksek olduğu bir dönemde görüşmelere başlamayı uygun bulmamıştır.¹⁴⁷³ Mevcut durum karşısında BM ise Genel Kurul 56/142 (2002) ve 56/204 (2002)¹⁴⁷⁴ sayılı kararlarıyla daha önceki kararlardaki hususları tekrarlamıştır.

İsrail, güvenlik duvarının daha ilk safhasının yapılmasıyla güvenliğine katkı sağladığını, Nisan-Aralık 2002 tarihlerinde Batı Şeria’nın kuzeyinden kaynaklanan 17 intihar saldırısının 2003 yılı boyunca 5’e düştüğünden ve meydana gelen intihar saldırılarının da 2002, 2003 yılları arasında %50 daha az ölümcül olduğundan hareketle örneklemiştir.¹⁴⁷⁵ Ayrıca Tel-Aviv Üniversitesi tarafından Ekim 2003’te yapılan bir kamuoyu araştırmasında, İsrail toplumunun %70’inin duvarın güvenliği geliştirdiğini ve %63’ünün de terörü önlemekte başarılı olduğunu düşündüğü ortaya çıkmıştır. Bu sonucun siyasi yansıması olarak İsrail, güvenlik duvarını Filistinlilerin şiddet eylemleri için ödemeleri gereken bir bedel olarak görmüş, bu anlayıştan hareketle de başlangıçta ‘güvenlik çiti’ daha sonra da ‘terörle mücadele çiti’ olarak adlandırmaya başlamıştır.¹⁴⁷⁶

2002 yılından itibaren artan Filistin saldırıları doğrultusunda İsrail, Batı Şeria’yı doğrudan askeri operasyonlar üzerinden tekrar işgal altına alarak, bu bölgelerden vazgeçmenin güvenlik zaafına neden olduğunu kendine tekrar ispat etmiştir. İsrail güvenlik uygulamaları Gazze’de olduğu gibi, Batı Şeria’da da güvenlik unsurlarıyla çevrili Filistin gettolaşmasını öngören bir modeli belirginleştirmiştir.¹⁴⁷⁷ Güvenlik operasyonları saha hakimiyetinin hayati konumunu, saha hakimiyeti de işgal topraklarının elde tutulmasının güvenlik açısından öneminin tekrar anlaşılmasını tetiklemiştir.

Güvenlik duvarı güzergahının toprak kazanımı sağlayacağı görülmesine rağmen, Başbakan Sharon ve dönemin Savunma Bakanı Ben-Eliezer (2001-2002) sürekli olarak duvarın siyasi amacının olmadığı üzerinde durmuşlardır.¹⁴⁷⁸ Sharon ve daha sonra Savunma Bakanı olan Shoul Mofaz tarafından çizilen ve Ekim 2003’te İsrail kabinesince onaylanan

---

¹⁴⁷² Hartley, s. 302.

¹⁴⁷³ Reich, **A Brief History of Israel**, s. 228.

¹⁴⁷⁴ UN/RES/56/142 (2002). UN/RES/56/204 (2002).

¹⁴⁷⁵ Cordesman, s. 90-91.

¹⁴⁷⁶ Cook, s. 1.

¹⁴⁷⁷ Reinhart, s. 159.

¹⁴⁷⁸ Reich, s. 237.

güzergaha göre ise, Batı Şeria'nın %16'sının fiilen ilhak edildiği ve bu haliyle onaylanan güzergahın Sharon'un 1975'teki planının bir yansıması olduğu açıklık kazanmıştır.¹⁴⁷⁹

İsrail, güzergah seçiminde 1967 sınırları ve büyük yerleşim yerlerinin İsrail'e entegrasyonunu hesaba katmıştır. Bu kapsamda 56.000 Filistinli Batı Şeria ile ilgisini kaybetmiş, 400.000'i de yaşamsal zarar görmüştür. Duvar, fiili toprak ilhakı durumunu ortaya çıkarırken, Batı Şeria'daki en büyük yeraltı su rezervinin İsrail tarafında kalmasını da sağlamıştır.¹⁴⁸⁰ Böylece, doğal kaynakların denetimi üzerinden Filistinlilerin kontrolü için bir araca daha sahip olunmuştur.

Ariel Sharon'un ikinci kez iktidara gelmesinden sonra, 28 Şubat 2003'te açıklanan hükümet programında; terörle mücadele çerçevesinde sınır bölgelerinde tampon bölge uygulamasının yanı sıra güvenlik duvarının yapımının hızlandırılmasına, güvenlik duvarının bir güvenlik aygıtı olduğuna ve siyasi bir öneminin bulunmadığına vurgu yapılmıştır.¹⁴⁸¹ Bu politika kapsamında 2003'te Batı Şeria'nın Kuzey kesiminde duvarın ilk 145 km'lik bölümü tamamlanmıştır. Böylece 121.5 km²'lik kamulaştırmayla Batı Şeria toprağının yaklaşık %3'ü fiili olarak ilhak edilmiştir.¹⁴⁸² Aynı yıl yapılan bir kamuoyu yoklamasında, Filistinlilerin ikna veya güç kullanımı yoluyla göç etmeye teşvik edilmesini isteyenlerin oranının %57 çıkması, duvarın ayırım duygusunu güçlendirdiğini göstermektedir.¹⁴⁸³ Bu sonuç, Filistinlilerin olduğunca ileri ötelenerek, nihai sınırın ona göre çizilmesinin istendiği çıkarımını üretmektedir.

Sınırların geleceği konusunda uluslararası aktörler dönüldüğünde, ABD Kongresi'nin 16 Nisan 2003'te İsrail'e 1967 öncesi sınırlar kapsamında kullanılmak üzere 9 milyar \$'lık kredi garantisi verdiği görülmektedir. 26 Ekim 2003'te ise, İsrail'in 1967 öncesi sınırlarının ötesinde güvenlik duvarı inşa ettiği ve yerleşim yeri inşasına devam ettiği gerekçesiyle kredinin 3 milyar \$'lık kısmından 289.5 milyonluk bir kesinti yapılmıştır. Bu sembolik yaptırımla ABD'nin güvenlik duvarına üstü kapalı destek verirken, BM Genel Sekreteri ise yapının uluslararası hukuka aykırı olduğuna ve durdurulmasına vurgu yapmıştır. BM Genel Sekreteri'nin Yol Haritası Planı'na olumsuz etki yaratacağını

¹⁴⁷⁹ Dolphin, s. 17-18.

¹⁴⁸⁰ Haaretz (16 May 1993, 16 February 2004).

¹⁴⁸¹ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Basic+Guidelines+of+the+30th+Government+of+Israel.htm> E.T. 07.07.2010.

¹⁴⁸² Ruling Palestine, s. 145.

¹⁴⁸³ Cook, Disappearing Palestine, s. 43.

açıklamasından sonra, BM Güvenlik Konseyi'nin 1515 sayılı kararla güvenlik duvarına temas etmeden Yol Haritası Planı'nı onaylaması BM'nin duvarla ilgili bir yaptırıma gitmeyeceğinin bir işareti olmuştur.¹⁴⁸⁴ AB, İsrail'in Filistin Yönetimi'nin barış karşıtı olduğu ve reform yapacak kabiliyette olmadığı yönündeki iddialarını kabul etmemiş, Filistin Yönetimi'nin çökmesine neden olacak bir süreçte rol almayı reddetmiş, güvenlik duvarını barışa engel ve uluslararası hukukun ihlali olarak görmüştür.¹⁴⁸⁵ Bu kapsamda ABD ve BM, İsrail politikalarına üstü kapalı bir destek verirken, AB ise karşı bir duruş sergilemiştir.

Çatışmaya uluslararası çözüm arama çabalarına, Mayıs 2003'te taraflara sunulan Yol Haritası Planı ile devam edilmiştir. Planın ilk safhası İsrail'in 28 Eylül 2000'den itibaren işgal ettiği topraklardan çekilmesini esas alırken ikinci safhası, geçici sınırlarıyla bağımsız bir Filistin Devleti'nin kurulmasını, üçüncü safhası da 2005 sonu itibarıyla nihai görüşmelerin tamamlanmasını kapsamıştır.¹⁴⁸⁶ İsrail kabinesinin iki devletli çözümü içeren Yol Haritası Planı'nı 23 Mayıs 2003'te kabul etmesi, Ürdün Irmağı'nın batısında bir Filistin Devleti'nin kurulmasını kabul anlamına geldiğinden, İsrail kırmızı çizgilerinin aşıldığı bir nokta olmuştur.¹⁴⁸⁷ Ancak plan 2005 yılına kadar taraflar arasındaki çatışmaya nihai ve kapsamlı bir çözüm olarak ilan edilmesine rağmen, çözümün toprak boyutuna temas etmemiştir.¹⁴⁸⁸ Sharon, planın gündemde olduğu süreçte ilk kez işgal kelimesini kullanarak hem İsrail hem de Filistinliler için kötü olduğuna ve belirsiz bir süre devam edemeyeceğine vurgu yapmıştır.¹⁴⁸⁹ Bu görüşün devamı olarak da, 3-4 Haziran 2003 tarihinde Akabe'de Bush-Abbas-Sharon görüşmesinde, plansız ileri karakolların kaldırılması ve toprak bütünlüğü olan bir Filistin Devleti'ne destek verilmesi kabul edilmiştir.¹⁴⁹⁰ Yol Haritası Planı'nın BM 242, 338 ve 1397 sayılı kararlarını, taraflar arasında imzalanmış tüm anlaşmaları ve 'barış için toprak' ilkesini esas aldığı dikkate alındığında, İsrail'in bu şartlarda bir planı ABD'nin zorlaması üzerine uluslararası kamuoyunun tepkisini çekmemek adına kabul ettiği, işgalin olumsuzluğuna işaret ederek diplomatik manevra alanı yaratmaya çalıştığı ve öncelikli hedefinin güvenlik sorununa çözüm getirmek olduğu açıklık kazanmaktadır. Güvenlik duvarının fiili sınır belirleme işlevini kolaylaştırmak için de Yol Haritası Planı ile taviz veriyor görüntüsünün yaratıldığı ileri sürülebilir.

¹⁴⁸⁴ Kurtzer, s. 112, 114; Dolphin, s. 149, 152, UN/RES/15151 (2003).

¹⁴⁸⁵ Haaretz (21 August 2001); Tocci, s. 102.

¹⁴⁸⁶ Hartley, s. 329; Haaretz (27 May 2003).

¹⁴⁸⁷ Uri Dan, s. 220.

¹⁴⁸⁸ Reinhart, s. 12-13.

¹⁴⁸⁹ Reich, s. 257.

¹⁴⁹⁰ Kurtzer, s. 113.

BM İnsan Hakları Raportörü John Dugard, Ekim 2003'te hazırladığı raporda; İsrail güvenlik duvarının fiili ilhaki beraberinde getirdiğini ortaya koyarken, AB liderleri 17 Ekim 2003'te duvarın Filistin toplumunun şartlarını kötüleştirdiğine vurgu yaparak, seçilen güzergahın iki devletli çözümü imkansızlaştırdığını dile getirmişlerdir. RF, duvarı İsrail'in Batı Şeria ve Gazze'deki yerleşme faaliyetleriyle ilişkilendirerek, güçlü bir muhalefet göstermiş, 3 Ekim 2003'te RF Dışişleri Bakanı Igor Ivanov inşaatın durdurulmasını istemiştir.¹⁴⁹¹ ABD'nin tutumu muğlak bir görüntü sergilemiş, ABD 15 Ekim 2003'te BM Güvenlik Konseyi'nin güvenlik duvarını kınayan kararını kınarken, Dışişleri Bakanı Colin Powell eleştirel yaklaşımla, duvarın 1967 sınırlarının da ilerisinde olduğunu vurgulamıştır. Başkan Bush da düşük dozda eleştirel bir tavır takınmıştır.¹⁴⁹² ABD'nin tutumuna bakıldığında, Sharon'un Bush'un 'güvenlik duvarı' olarak kullandığı terimi, İsrail jargonu olan 'güvenlik çiti' ile değiştirebilecek etkiye sahip olduğu görülmektedir.¹⁴⁹³ BM de, Genel Kurul 58/98 (2003)¹⁴⁹⁴ sayılı kararıyla 1949 ateşkes sınırları ötesindeki konumuyla duvarın, görüşmeleri ve iki devletli çözümü tehlikeye attığını vurgulamıştır.

İntifada'nın etkisi, Camp David Zirvesi'nin barış üretememesi ve güvenlik duvarının optimum seviyede sonuç vermesi üzerine Sharon, Kasım 2003'te Yol Haritası Planı'nın başarısız olması halinde tek taraflı olarak sınır ve toprak düzenlemesine gideceklerini açıklamıştır.¹⁴⁹⁵ Bu yaklaşım, Sharon'un işgal altındaki topraklardaki varlığı devam ettiği sürece güvenlik tehdidinin ortadan kalkmayacağına ve Yahudi Devleti'nin geleceğinin güvenlik sorunlarından arındırılmayacağına ikna olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda Sharon'un temel güvenlik politikasının, Gazze'den tek taraflı çekilme ve güvenlik duvarının tamamlanması üzerinden kurgulandığı açıklık kazanmıştır.¹⁴⁹⁶ Aralık 2003'te Ticaret ve Sanayi Bakanı Ehud Olmert de, artan Filistinli nüfusunun saatli bomba olduğunu belirterek, Filistinlilerin bir süre sonra Filistin Devleti istemek yerine oy hakkı isteyeceğine, bunun da İsrail Devleti'nin sonu olacağına dikkat çekmiştir. Ayrıca İsrailliler ile Filistinlilerin fiziken ayrılması gerektiğini, icap ederse Batı Şeria'dan çekilmenin düşünülmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁴⁹⁷ Böylece, iki toplumun ayrımı kaçınılmaz olarak güvenlik ve sınır politikasına dönüşmeye başlamış ve 'güvenlik politikası=sınır politikası' denklemi belirginleşmiştir.

---

¹⁴⁹¹ Kreutz, s. 74.

¹⁴⁹² Reinhart, s. 35.

¹⁴⁹³ Yedioth Ahronoth (29, 30 July 2003).

¹⁴⁹⁴ UN/RES/58/98 (2003).

¹⁴⁹⁵ Reich, s. 262.

¹⁴⁹⁶ Michael Thomas, s. 190.

¹⁴⁹⁷ Hartley, s. 341.

İsrail'in tek taraflı inisiyatif kullanacağı yönündeki yaklaşımından sonra BM, Genel Kurul 57/110 (2003)¹⁴⁹⁸ sayılı kararıyla iki devletli çözüm vizyonuna, 'barış için toprak' prensibine ve BM 242, 338 ve 1397 sayılı kararlarının uygulanması gerekliliğine vurgu yapmıştır. Güvenlik Konseyi 1515 (2003)¹⁴⁹⁹ de sayılı kararıyla tarafları iki devletli çözüm bağlamında ve Yol Haritası Plan'ı dahilinde Ortadoğu Dörtlüsü ile işbirliğine çağırmıştır.

Gelinen bu nokta itibarıyla ABD, 2004 başlarında İsrail ile tek taraflı geri çekilme ve güvenlik duvarı konusunda pazarlığa başlamış, bu kapsamda Sharon güvenlik duvarını 1949 ateşkes sınırlarına doğru esnetme konusundaki düşünceye yaklaşmıştır.¹⁵⁰⁰ Bu paralelde ABD Başkanı Bush, Sharon'a 14 Nisan 2004'te yazdığı mektupta; iki devletli çözümü İsrail-Filistin çatışmasının çözümü olarak gördüğünü, İsrail'in Gazze ve Batı Şeria'nın bazı kesimlerinden çekilmesini memnuniyetle karşıladığını, Yol Haritası Planı'nda sayılan hükümleri desteklediğini ve başka bir planın ileri sürülmesine izin vermeyeceğini belirtmiştir.¹⁵⁰¹ Ancak Bush'un Nisan 2004 itibarıyla İsrail'in Gazze'den çekilmesini göz önüne alarak "büyük nüfus merkezleri dahil olmak üzere yeni gerçekler ışığında 1949 ateşkes sınırlarına dönmek gerçekçi değildir"¹⁵⁰² şeklindeki açıklaması, ABD'nin İsrail'in işgali ile fiili ilhakını tanıdığı, güvenlik duvarını desteklediği ve Yol Haritası Planı'nı terkettiği çıkarımına neden olmuştur.¹⁵⁰³ BM ise 58/21 (2004)¹⁵⁰⁴ sayılı kararıyla işgal topraklarında güvenlik duvarının uluslararası hukuk hükümleriyle çeliştiğini teyit ederek, her iki taraftan Yol Haritası Planı'ndaki yükümlülüklerini yerine getirmelerini istemiştir.

RF, İsrail'in Gazze'den çekilme planının Yol Haritası Planı ile yer değiştirmesine karşı olmuş, Yol Haritası'nı tek uygun plan olarak görerek, geri çekilmenin Filistin Yönetimi ile koordine edilmesinden yana olmuştur. AB de geri çekilmeden sonra, İsrail tarafından tahrip edilmeme garantisi vermesi halinde, Gazze'yi rehabilite edebileceği yönünde görüş bildirmiştir. BM Genel Sekreteri Annan'ın Arafat'a bir mektup göndererek çekilmeye bir şans vermesini istemesi ise, çekilmeye yönelik BM desteğini temsil etmiştir.¹⁵⁰⁵

¹⁴⁹⁸ UN/RES/57/110 (2003).

¹⁴⁹⁹ UN/SC/RES/1515 (2003).

¹⁵⁰⁰ **Washington Times** (13 August 2004).

¹⁵⁰¹ Halper, **An Israeli in Palestine**, s. 287-288.

¹⁵⁰² **Haaretz** (15 April 2004).

¹⁵⁰³ Harms, s. 179.

¹⁵⁰⁴ UN/RES/58/21 (2004).

¹⁵⁰⁵ Michele K. Esposito, "Quarterly Update on Conflict and Diplomacy", **Journal of Palestine Studies**, XXXIII, No. 4, Summer 2004, s. 162-163.

Sharon'un 27 Mayıs 2004'te Knesset'te İsrail'in 3.5 milyon Filistinliyi işgal altında tutmasının kötülüğüne işaret eden ifadesi, radikal bir değişiklik olarak yorumlanırken, O, Eylül 2004'te Yol Haritası Planı'na dönülmeyeceğini ve işgal topraklarında tek taraflı ayrımı kolaylaştıracak sadece Filistinlilerin kullanacağı ve kendileri İsrail bölgelerinden izole edecek 80 milyon \$'lık bir otoyol projesi açıklamıştır. Bu süreçte atılacak tek taraflı adımların ABD ile koordine halinde gerçekleştirileceğine de vurgu yapılmıştır. Bu anlayış paralelinde Sharon'un Batı Şeria'yı Kuzey-Güney istikametinde iki güvenlik şeridiyle ayırmak istediği de açığa çıkmıştır. Birinci şeridin Batı Şeria'ya paralel olacak şekilde 3-6 millik bir şerit olması, ikinci şeridin ise Ürdün Vadisi'ne paralel Ürdün'ü cephesine alan 9-12 mil genişliğinde bir kuşağı kapsamaması esas alınmıştır.¹⁵⁰⁶ Böylece, güvenlik gerekçesi üzerinden son sınır çizgilerine ulaşmaya yönelik bir ivme yaratılmıştır.

Dünya kamuoyunun çoğu İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesinin yaptırımlar yoluyla olacağını düşünmesine rağmen, ABD bu yöntemi 'radikal bir fantazi' olarak nitelmiş ve uygulamaya izin vermeyen bir duruş sergilemiştir. Ancak askeri yardımlar üzerinden dolaylı ve sembolik olsa da bir yaptırım içinde olmuştur. Bush yönetiminin 2 Kasım 2004'te yapılacak ABD seçimleri öncesinde Sharon'un politikalarından tatmin olmadığı da bir başka tespittir.¹⁵⁰⁷ ABD'nin Sharon'u sınırlar ve toprak konusunda tek taraflı inisiyatif kullanmasını engellememesi, sonrada Sharon'un politik güzergahından memnun olmaması siyasi bir manevra olarak anlaşılmaya müsaittir.

II. İntifada'nın neden olduğu şiddet ortamını sona erdirmeye niyetlerini açıklamak için 8 Şubat 2005'te Şarm eş-Şeyh'te bir araya gelen Sharon ve Abbas, Yol Haritası Planı'na bağlı olduklarını tekrar ilan etmişlerdir. Ancak aynı dönemde Filistinli örgütlerin ilan ettiği ateşkesin çökmesiyle ortaya çıkan güvenlik manzarası karşısında Sharon, ABD'yi barış sürecinin işlemediği bu nedenle durdurulması gerektiğine ikna etmeye çalışmıştır. ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice ise, Abbas'ı destekleyeceklerini açıklamış ve İsrail'in Şarm eş-Şeyh yükümlülüklerine uymasını talep etmiştir.¹⁵⁰⁸

Ancak taraflar arasında çatışmanın şiddetini koruması İsrail'i tek taraflı çözüm anlayışına yaklaştırmıştır. Başkan Bush'un 'gerçek bir ilerleme' olarak nitelendiği çekilme

¹⁵⁰⁶ Detay için bkz. **Haaretz** (28 May 2003); **Yedioth Ahronoth** (15 September 2004); Halper, s. 194; **New York Times** (12 October 2004).

¹⁵⁰⁷ Reinhart, s. 117.

¹⁵⁰⁸ **Haaretz** (9 February, 26 May 2005).

17-23 Ağustos 2005'te tüm Gazze ve Batı Şeria'daki 4 yerleşim yerinden tamamen olmak üzere tamamlanmıştır.¹⁵⁰⁹ Batı Şeria'daki bu yerleşim yerlerinde yaşayanların yıllardan ayrılmak için hükümetten tazminat istedikleri, birisinin ise nüfus olarak yarısının boşalmış olduğu dikkate alındığında, İsrail'in Batı Şeria'da terkettiği yerleşim yerlerinin kendisi için hayati bir önem arzemediği görülmektedir.¹⁵¹⁰ Gazze'deki yerleşim yerlerinin ise önemli miktarda askeri ve ekonomik kaynağın tükenmesine neden olduğu, buradan çekilmenin Batı Şeria'daki önemli yerleşim yerlerine odaklanmayı kolaylaştıracağı, ayrıca Gazze'de doğal kaynakların yoksunluğu elde tutmayı anlamsız kıldığı gerekçeleriyle gözden çıkarıldığı anlaşılmaktadır.¹⁵¹¹

Oysa İsrail'in Gazze'den çekilmesi, ABD tarafından uluslararası kamuoyu baskısının bir başarısı olarak görülmüş, İsrail'in üzerine düşeni yaptığı, sıranın Filistinlilerde olduğu kabul edilmiştir. ABD Dışişleri Bakanı Rice, Sharon'a barış görüşmelerine başlaması hususunda baskı yapmayacaklarını açıklamıştır.¹⁵¹² AB, geri çekilmeyi barış çalışmaları için iyi bir fırsat olarak değerlendirmiş ve çekilmeyi Yol Haritası Planı'nın uygulanması için ilk safha olarak görmüştür.¹⁵¹³

Sharon, 12 Eylül 2005'te Gazze'den çekilmesini tamamladıktan sonra "Gazze Şeridi üzerinde kontrolü ve sorumluluğu olmadığını" açıklamış, İsrail Yüksek Mahkemesi'ne de Gazze'yi artık işgal yoluyla elinde tutmadığını, dolayısıyla işgale ilişkin uluslararası insani hukuk hükümlerinin Gazze'de uygulanamayacağı yolunda bildirimde bulunmuştur.¹⁵¹⁴ Ekim 2005'te BM Genel Sekreteri Kofi Annan ve Ortadoğu Dörtlüsü temsilcisi James D. Wolfensohn ise İsrail hükümetinin sanki Gazze'den çekilmemiş gibi kontrolü elde tutmak istediğini, karar verme sürecini geciktirdiğini ve önemli hususları yavaş işleyen alt komisyonlara havale ettiğine işaret etmişlerdir.¹⁵¹⁵ İsrail uygulamaları, uluslararası kurumların düşünceleri ve 1907 Lahey Konvansiyonu 42. maddesinde "düşman ordusu otoritesi altında fiili kontrol" olarak tanımlanan 'işgal'¹⁵¹⁶ ile bir arada düşünüldüğünde İsrail'in Gazze'den çekilmesinin esastan değil, şekil yönüyle gerçekleştiği netlik kazanmaktadır.

¹⁵⁰⁹ Michael Thomas, s. 190.

¹⁵¹⁰ Kurtzer, s. 117.

¹⁵¹¹ Reinhart, s. 30-31.

¹⁵¹² **Haaretz** (12 September 2005); **Guardian** (8 February 2005).

¹⁵¹³ Tocci, s. 109.

¹⁵¹⁴ İsrail Yüksek Mahkemesi'nin HCJ 10265/05, 769/02, 11120/05 ve 2990/06 sayılı kararlarından aktaran Bahsi, s 23.

¹⁵¹⁵ **Haaretz** (24 October 2004).

¹⁵¹⁶ Bahsi, s 64.

Bu açıdan ele alındığında, İsrail'in Gazze'den çekilmesi işgalin bir formundan diğerine geçişten ibaret olmuştur.¹⁵¹⁷ İsrail, bir taraftan Gazze'ye yönelik tam ölçekli askeri kontrolünü devam ettirirken, diğer taraftan da 2020 yılına kadar 1 milyon göçmenin İsrail'e göçünü planlayarak Filistinlilere yaşam alanı bırakmamak ve demografik olarak Filistinliler üzerinde baskı oluşturmak üzerine bir strateji oluşturmuştur.¹⁵¹⁸ Aynı kurgunun devamı olacak şekilde Şubat 2005'te güvenlik duvarı, güzergahında yapılan değişikliklerle Batı Şeria'nın %10'unu fiili olarak ilhak eden konuma getirilmiş, böylece 56 yerleşim yerinde 170.000 Yahudi nüfusu kapsaması sağlanmıştır. Ancak bu güzergah dahilinde İsrail tarafında 49.000 Filistinli, duvarın doğusunda da 70.000 Yahudi kalmıştır. Ortaya çıkan bu durumla, nüfus transferi anlamına gelecek ve gelecekte de BM kararlarıyla çelişecek bir sorun yaratılmıştır.¹⁵¹⁹ Duvarın yarattığı bu karmaşık soruna rağmen İsrail, güzergahı daha fazla Yahudi yerleşim yerini kapsayacak şekilde geçici güvenlik hattına dönüştürmek için ABD'nin desteğini aramıştır. Bu arayışla Uluslararası Adalet Divanı'nın duvar karşıtı tutumu da dengelenmeye çalışılmıştır.¹⁵²⁰ İsrail manevralarına BM, Genel Kurul 59/124 (2005)¹⁵²¹ sayılı kararıyla, işgal edilmiş Filistin toprağının bütünlüğünün korunmasının gerekliliğine vurgu yaparak cevap vermiştir.

Uluslararası destek arandığı bu dönemde İsrail Yüksek Mahkemesi, 20 Şubat 2005 tarihinde duvar güzergahında Filistin toprakları lehine %2.5'lük bir düzeltme yapmıştır. Ancak bu değişiklik etkilenen Filistinli sayısında azalmaya neden olmamıştır.¹⁵²² Diğer taraftan da İsrail kabinesi aynı ay içinde güvenlik duvarının Ma'aleh Adumim civarından sanayi bölgesini ve birkaç yerleşim yerini içine alacak ve Kudüs ile Eriha arasında İsrail lehine toprak kazancına neden olacak şekilde yeni güzergahını belirleme kararı almıştır.¹⁵²³ Bu sonuç bağlamında mahkemenin kararının, tepkileri azaltma ve diplomatik hareket alanı yaratma amacı taşıdığı belirginleşmiştir.

Sharon'un görevden ayrılmadan kısa bir süre önce Ma'ariv Gazetesi 2 Ocak 2006'da Batı Şeria'nın geleceğiyle ilgili bir aksiyon planı açıklamıştır. Buna göre; Yol Haritası Planı'nın öldüğü, Filistin tarafında barış için bir ortak bulunmadığı, Filistin tarafının terörle

---

¹⁵¹⁷ Reinhart, s. 133.

¹⁵¹⁸ Bard, s. 58.

¹⁵¹⁹ Dolphin, s. 18-19, 60.

¹⁵²⁰ Yedioth Ahronoth (20 February 2005).

¹⁵²¹ UN/RES/59/124 (2005).

¹⁵²² Reinhart, s. 169.

¹⁵²³ Haaretz (27 August 2005).

mücadelede başarısız olduğunu kabullerine dayanılarak tek taraflı bir çekilmeyle (güvenlik duvarı olduğu anlaşılmaktadır) kalıcı bir sınır teşkil edileceğine vurgu yapılmıştır.¹⁵²⁴ Sharon'dan sonra yönetimi devralacak olan Olmert'in de aynı paralelde İsrail ulusal yurdunun varlığını sürdürebilmesi için Filistinli halkın yaşadığı bölgeleri kontrol altında tutmaktan vazgeçmeyeceklerini, mümkün olduğunca demografik duruma göre net sınırlar oluşturmaları gerektiğini, İsrail'in güvenlik bölgelerinde ve yerleşim yerlerinde kontrolünü devam ettirmesinin ulusal öneme sahip olduğunu belirten açıklaması¹⁵²⁵ İsrail'in sınırları tek taraflı olarak belirleme isteğinin bir diğer delili olmuştur.

İsrail, Sharon dahil önceki dönemlerde 1967'den beri işgal toprakları ve sınırlar politikasını yaşam sahasını genişletmek ve kontrol etmek üzerine kurmuştur. Bu doğrultuda Ürdün Vadisi İsrail'in doğudaki güvenli sınırı olarak olmaya devam etmiş, Batı Samaria yerleşimci bloğu ile Batı Şeria bölünerek stratejik ve taktik kontrolü, Modi'in yerleşimci bloğu ile de Batı Samaria bloğunun Kudüs'e ve en verimli Filistin topraklarına bağlanması sağlanmıştır. Diğer yandan da el-Halil bloğu şehri ve çevresini kontrol altında tutmuştur. Kudüs ve çevresinin kontrolü de Givat Ze'ev, Ma'aleh Adumim, Gush Etzion, Efrat-Beitar ve Illit yerleşim yerleri ile Büyük Kudüs projesi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede yerleşim yerleri, Filistin topraklarının bütünlüğünü engelleyecek şekilde konumlandırılmıştır.¹⁵²⁶ BM, İsrail yaklaşımına karşı 60/183 (2006)¹⁵²⁷ kararıyla Yol Haritası Planı'nın ileriye götürülebilmesi için Batı Şeria'nın kuzeyinden kısmi çekilmenin önemine vurgu yapmıştır.

Başbakan Vekili Ehud Olmert yerleşim yerleri bloğu yaklaşımını destekler şekilde, 28 Mart 2006'da İsrail'deki genel seçimler öncesinde, tek taraflı sınır belirleme girişimini, 'yeni çekilme planı', 'birleştirme' ve 'uyum' planı isimleriyle yeniden ifade etmiştir. Plan, Sharon Planı'nın içeriğini değiştirmemiş, Batı Şeria'nın Doğu şeridinin (Ürdün Vadisi) ilhakını hedeflemiş ve İsrail'in yeni sınırları da, güvenlik duvarının güzergahı olarak tanımlamıştır.¹⁵²⁸ Olmert'e göre, Hamas'ın seçimle göreve gelmesi Filistin'de barış için bir ortak bulunamayacağının ispatı olduğundan, üzerinde uluslararası olarak mutabakata varılmış sınırlarla iki toplumun ayrılması ve kalıcı sınırların belirlenmesi gerekliliği

¹⁵²⁴ **Ma'ariv** (2 January 2006).

¹⁵²⁵ Halper, s. 170-171.

¹⁵²⁶ **A.g.e.**, s. 165-166.

¹⁵²⁷ UN/RES/60/183 (2006).

¹⁵²⁸ **Haaretz** (10 March 2006).

oluşmuştur.¹⁵²⁹ Seçimleri kazanıp Başbakan olan Ehud Olmert, 14 Nisan 2006'da Filistinlilerle bir anlaşmaya varılamazsa İsrail'in nihai sınırları tek taraflı olarak belirleyeceğine dair İsrail toplumuna söz vermiştir.¹⁵³⁰ Mayıs 2006'da yapılan bir kamuoyu araştırması da, İsraili Yahudilerin %68'inin Filistinlileri Batı Şeria ve Gazze'den transfer edilmiş görmek istediklerini ortaya koymaktadır.¹⁵³¹ Siyasal ve toplumsal talep, iki toplumun ayrımını, sınır ve güvenlik politikası olarak aynı paydada bir araya getirmiştir.

Oluşan bu düşünce ortamında Olmert hükümetinin 4 Mayıs 2006'da açıklanan programında; Yahudi Devleti olarak İsrail Devleti'nin nihai sınırlarını şekillendirme çabasında olunacağına, karşılıklı tanıma, imzalanan anlaşmalar ve Yol Haritası Planı esasına göre Filistinlilerle görüşme anlaşma sürecinin sürdürüleceğine, Filistinlilerle görüşme şartlarının ortadan kalkması halinde geniş tabanlı ulusal konsensüs ve başta ABD olmak üzere dünyadaki dostlarıyla anlayış dahilinde İsrail'in toprağına ve sınırlarına hükümet tarafından karar verileceğine, güvenlik duvarının mümkün olan en kısa zamanda tamamlayacağına ve Yahudi göçü ulusal güvenliği tamamlayan bir unsur olduğundan devamlılığının sağlanacağına vurgu yapılmıştır.¹⁵³² Bu politikayla işgal yoluyla elde edilen toprağın güvenlik gerekçesiyle ayrıma tabi tutularak, ilhaka giden sürecin başlatıldığı, bu yönüyle çatışmanın toprak edinimi üzerindeki olumlu etkisi olduğu netlik kazanmıştır.

Böylece, Olmert'in 'birleştirme' planı, hükümet programıyla birlikte resmi politika haline gelmiştir. Plan, İsrail kamuoyunda geniş ölçüde kabul görürken, Batı Şeria'daki Filistinlilerin topraklarının %40'ını kaybettiği dikkatten uzak kalmıştır. Batı Şeria'nın %40-60'ının elde edilmesinin 1980'lerdeki 'Allon Planı' nın temelini oluşturduğu dikkate alındığında, İsrail'in Batı Şeria'nın mümkün olduğunca çok kısmını elde tutma isteğinde bir gerileme olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda Olmert'in 'birleştirme' planıyla, Batı Şeria'nın gelecekteki sınırları 5 blok halinde yerleşim yeriyle belirlenmiş, bu blokların Yahudi yerleşimci nüfusunun %70'ini barındırması öngörülmüş, diğer %30'luk kesim olan 60.000 kişinin bu bloklara dağıtılması veya 1967 öncesi sınırlara yerleştirilmesi esas alınmıştır. Ancak diğer taraftan sınırların bu şekilde belirlenmesi halinde bile, İsrail içinde kalan İsraili Araplar sahip oldukları yüksek doğum oranlarıyla İsrail için demografik tehdit

¹⁵²⁹ Baylis Thomas, s. 159.

¹⁵³⁰ Kurtzer, s. 119.

¹⁵³¹ Halper, s. 78.

¹⁵³² <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Basic+Guidelines+of+the+31st+Government+of+Israel.htm> E.T. 07.07.2010.

olmaya devam edecekleri aşikarlığını korumuştur.¹⁵³³ Bu tehdit karşısında Olmert'in mümkün olduğunca her yönüyle İsrail'in kontrolünde bir Filistin Devleti'nden yana olması, İsrail sınırları içinde sorun olarak görülen Filistinlileri kabul edecek bir devlet yaratılmasına verdiği önemle de özdeşleştirilebilir. Zira Mart 2006'da yapılan bir kamuoyu yoklamasına göre İsraili Yahudilerin %68'inin Araplarla aynı mekanda yaşamak istemedikleri, %46'sının Arapların evlerini ziyaret etmelerine karşı oldukları, %63'ünün de Arapların İsrail Devleti için güvenlik ve demografik tehdit olduğunu kabul ettiği görülmektedir.¹⁵³⁴ Tüm bu kapsam, güvenlik duvarının Yahudi topraklarını Araplardan temizlemek fikriyle örtüştüğünü, Yahudileri tanımlayan sınırlar beklentisinin sona ermediğini, ötekileştirmenin devam ettiğini ve Filistinlilerle bir entegrasyon geleceğinin olmadığını açığa çıkarmıştır.

RF, 2006 itibarıyla Filistin konusunda Batıdan daha bağımsız bir politika izleme yanlısı olurken, Bush yönetimi Mayıs 2007'ye kadar Clinton politikasında olduğu gibi sorunun içinde kişisel olarak yer almayı tercih etmemiştir. Ancak 16 Temmuz 2007'de Bush'un Batı Şeria'daki Filistin hükümetine 80 milyon \$'lık yardımda bulunması, İsrail Devleti ile yan yana bir Filistin Devleti kurulması için uluslararası konferans çağrısı yapması ve Filistinlilerin Hamas'ı reddetmelerini istemesiyle soruna aktif olarak müdahil olmuştur.¹⁵³⁵ 6 Ağustos 2007'de Filistin tarafıyla 2000 yılından beri ilk kez yapılan görüşmede Olmert, en yakın zamanda iki devletli çözümden yana olduğunu açıklamıştır.¹⁵³⁶

Taraflar, 27 Kasım 2007'de ABD'nin daveti üzerine Annapolis Konferansı'nda bir araya gelerek, iki devletli çözüm için çaba harcayacaklarını ve Yol Haritası Planı'ndaki yükümlülüklerini yerine getireceklerini ifade etmişlerdir.¹⁵³⁷ Başbakan Olmert barışı gerçekleştirmek için taviz vereceklerini ve risk alacaklarını söylemiştir. Ancak sınırlar ve Kudüs bağlamındaki toprak tavizinin boyutları, İsrail'in hem güvenlik hem de Tevrat'ta tanımlı topraklar bakımından psikolojik sınırlarını zorlamıştır.¹⁵³⁸ İsrail Dışişleri Bakanı Tzipi Livni Knesset'e verdiği raporda; Annapolis'e esas teşkil eden Yol Haritası Planı'nın şartlı olarak benimseneceğini, uygulamanın ilk aşamasında önemli konularda bağlayıcı bir anlaşma yapılmayacağını ve uluslararası bir baskıyla oluşacak takvime tabi olunmayacağını

---

¹⁵³³ Bard, s. 56-57.

¹⁵³⁴ Halper, s. 83, 95.

¹⁵³⁵ Kreutz, s. 53.

¹⁵³⁶ Reich, s. 286.

¹⁵³⁷ <http://www.mfa.gov.il/MFA/History/Modern+History/Historic+Events/The+Annapolis+Conference+27-Nov-2007.htm>
E.T. 20.07.2010.

¹⁵³⁸ Reich, s. 288.

vurgulamıştır.¹⁵³⁹ ABD Başkanı Bush, konferansta iki devletli çözümden yana olduğunu tekrarlamıştır.¹⁵⁴⁰ BM Güvenlik Konseyi de 1850 (2008)¹⁵⁴¹ sayılı kararıyla tarafları Annapolis'te anlaşıldığı üzere Yol Haritası Planı'ndaki yükümlülüklerine uymaya çağırılmış ve güveni sarsacak adımlar atmamalarını istemiştir.

Batı Şeria'nın el-Fetih etkisindeki Filistin Yönetimi ile Hamas hakimiyetindeki Gazze Yönetimi arasında ayrımın derinleşmesiyle İsrail, 2007'de Batı Şeria'da Ürdün seçeneğini, Gazze'de de Mısır seçeneğini canlandırarak, iki Filistin devletçisi seçeneğini her birine farklı bir statü vererek ele almayı düşünmüştür.¹⁵⁴² Diğer taraftan güvenlik duvarı güzergahının kalıcı sınır olarak anlaşılmaya başlamasıyla, İsrail işgali geçici bir durum olmaktan çıkmaya başlamıştır.¹⁵⁴³ 2008 yılı sonu itibarıyla İsrail'in Batı Şeria'nın %70'ini işgal ve ilhak yoluyla elinde tuttuğu¹⁵⁴⁴ düşünüldüğünde, İsrail'in mümkün olduğunca toprak kaybetmeyecek seçenekleri politika haline getirdiği tanımlı hale gelmiştir.

Bu politik ivmeyi desteleyecek şekilde Knesset, 2008'de Vatandaşlık Kanunu'nda yaptığı bir değişiklikle İsrail Devleti'nin güveninin ihlal edilmesi durumunda vatandaşlığın düşürülmesine imkan sağlamıştır.¹⁵⁴⁵ Böylece, bir sadakat mekanizması yaratılarak toprağın toplumsal ayrımı sağlaması ve Filistinliler arasında ikilik yaratması kolaylaştırılmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde İsrail'in sınırlar ve toprak politikasının; Filistin toprakları için dini ve tarihi referansların devam ettirilmesi, Filistinlilerle toplumsal doku uyumsuzluğunun ön plana çıkarılarak ayrımın bilinçaltına yerleştirilmesi, uluslararası aktörlerin etkin olmayan politikaları ile ABD'nin desteğinin maksimum kazanç için kullanılması, toprak tavizini güvenlikle ilişkilendirerek çözüm olarak sunulmasının engellenmesi, 'barış için toprak' ilkesinin 'barış için barış' olarak değiştirilmeye çalışılması, barış görüşmelerinden ve anlaşmalarından iki toplumun ayrışması ve işgal topraklarının meşrulaştırılması beklentisi, Yahudi göçlerinin toprak politikasının tamamlayıcısı olduğu kabulü, oldubitti ile elde edileceklerin kalıcı statüye dönüşeceği varsayımı, bağımlı ve

¹⁵³⁹<http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Communiques/2007/PM+Olmert+and+FM+Livni+report+to+Cabinet+on+Annapolis+Conference+2-Dec-2007.htm> E.T. 20.07.2010.

¹⁵⁴⁰ Schanzer, s. 155.

¹⁵⁴¹ UN/SC/RES/1850 (2008).

¹⁵⁴² Cook, **Blood and Religion**, s. 118-119.

¹⁵⁴³ Bronner, s. 84.

¹⁵⁴⁴ **Survey of Palestine Refugees and Internally Displaced Persons 2008-2009**, Ed. Ingrid Jaradat Gassner, Bethlehem: BADIL Source Center, 2010, s. 27.

¹⁵⁴⁵ **Haaretz** (6 May 2009).

toprak bütünlüğü olmayan bir Filistin Devleti modeli ve 1967 sınırlarının kırmızı çizgi olarak kabul edilmesi unsurlarını içerdiği gözlemlenmiştir.

Bu dönemde de güvenlik ve sınırlar-toprak politikası aynı parametreleri paylaşmaya sürdürmüştür. İçselleştirilen işgal topraklarından taviz, güvenlikten tavizle aynı anlamda görülmeye devam edilmiştir. Fiili ilhak saha hakimiyeti için kullanılmış, saha hakimiyeti de Filistinlilerin mümkün olduğunca ötelenmesi ve Yahudi toplumundan ayrıştırılması için hem araç ve hem de hedef yapılmıştır. İşgal topraklarının elde tutulması Yahudi göçüyle doğrudan ilişkili olmuş, göçün devamlılığı da egemenliği güçlendiren bir etmene dönüştürülmüştür. İsrail için güvenliğin tanımı değişmediği için toprakla olan ilişkisi de değişmemiştir. İsrail'in topraklarını korumak için güvenlik ihtiyacından ziyade, güvenliğin sağlanması için toprağa olan ihtiyacı ön plana çıkmıştır. Bu nedenle güvenlik ve toprak paylaşılabilir iki olgu olma konumunu korumuştur. Geri çekilmeyi toprak kaybetmekle eş anlamlı saymamak için güvenlik sorunu sürekli olarak kullanılmıştır. Böylece çatışma devam ettiği sürece toprak tavizinin olmayacağı bir ortam yaratılmıştır.

2.1.2. Yerleşim Yerleri

2.1.2.1. Barış Sürecinde Yerleşim Yerleri Politikası

1988 yılı sonrasında Likud'un güç kaybetmesine rağmen iktidar ortağı olması, yerleşim yerlerine yönelik politikalarını devam ettirme ve Batı Şeria ile Gazze'den çekilme girişimlerine engel olacak politikalar üretebilme imkanı sağlamıştır. Likud, Batı Şeria ve Gazze'deki yerleşim yerlerini siyonizmin hayata geçirildiği yerler olarak görmüş, bu bölgelerde yerleşimi de Yahudi halkının İsrail toprağı üzerindeki hakkının yansıması olarak ele almış ve İsrail Devleti'nin hayati çıkarlarının savunulması için önemli bir değer kabul etmiştir. Likud'un geleneksel görüşüne göre, görüşme sürecinin toprak tavizini beraberinde getirmesi kaçınılmaz olduğundan, bu konuda ek bir mücadelenin yürütülmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.¹⁵⁴⁶ Ancak Likud'un benimsediği yerleşim yeri politikasının tek uluslu devlete, sürekli işgale veya iç savaşa neden olacağı da dönemin gerçeklerini oluşturmuştur.

Başbakan Yitzhak Shamir, 14 Ocak 1990'da yerleşim yerlerine ilişkin olarak "bizim İsrail toprağı ile büyük ve güçlü bir devlete ihtiyacımız var, herkesi kabul edebilmek için

¹⁵⁴⁶ Ben-Ami, s. 187; http://www.knesset.gov.il/elections/knesset15/elikud_m.htm E.T. 12.07.2010.

yere ihtiyacımız var ve her göçmen istediği yere gidecektir”¹⁵⁴⁷ diyerek, Filistin toprağının herhangi bir yerine yerleşimi desteklemiştir. Shamir’in tekrar başbakan olması sonrasında 8 Haziran 1990’da ilan edilen hükümet programında; Yahudi halkının İsrail toprağının her tarafında yerleşme hakkı olduğuna, yerleşim yerlerinin İsrail’in güvenliğinin ayrılmaz bir parçasını teşkil ettiğine, hükümetin yerleşim yerlerinin güçlendirilmesi, genişletilmesi ve geliştirilmesi için çaba göstereceğine tekrar vurgu yapılarak¹⁵⁴⁸ Shamir’in görüşü hükümet politikasına dönüştürülmüştür.

Shamir’in yerleşim yerleriyle ilgili hükümet programı belli olduktan sonra, ABD Dışişleri Bakanı James Baker AIPAC üzerinden İsrail’e yerleşim yerleri inşasının durdurulması yönünde telkinde bulunmuş, ancak Shamir bu tür önerileri ‘faydasız’ bularak reddetmiştir. Aynı yıl Bush da, Batı Şeria ve Doğu Kudüs’teki yerleşim yerlerine karşı olduğunu açıkça ifade etmiştir. Bu vurgunun özelliği, Batı Şeria konusundaki ABD tutumu sabit olmakla birlikte, buna Doğu Kudüs’ün de eklenmiş olmasıdır. Bush, yerleşim yerlerini yasa dışı olarak niteleyerek, ABD’nin Ortadoğu’daki girişimleri için engel teşkil ettiğini ön plana çıkaran bir çizgi izlemiştir.¹⁵⁴⁹ İsrail’in işgal altında tuttuğu toprakları görmezden gelen bir politika izleyen Bush’un, yerleşim yerlerine karşı oluşu ABD politikasında tutarsızlığa ya da bilinçli bir denge politikasına işaret etmektedir. Her iki durum da, İsrail’in süreci kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmesi için uygun zemin yaratmıştır.

Rusya Yahudilerinin 1990’da İsrail’e göç etmesi yönünde bir anlaşma sağlandıktan sonra, gelen göçmenlerin yerleşimleri bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. İsrail Dışişleri Bakanı David Levy, göçmenlerin Yeşil Hattın ötesinde yerleşiminin sağlanmayacağını, kredi desteğinin Yeşil Hat ötesindeki göçmen yerleşimi için kullanılmayacağını ve yerleşim programıyla ilgili olarak ABD’ye düzenli bilgilendirme yapılacağını kabul etmiştir. Ancak Başbakan Shamir, yerleşim yerlerine yönlendirilen fonlar için açıklama yapılmasına yanaşmamıştır.¹⁵⁵⁰ Rusya’dan İsrail’e başlayan Yahudi göçü sırasında Başkan Mikhail Gorbachev, bu göçmenlerin işgal altındaki topraklara yerleştirilmesine veya bu amaçla daha fazla Filistin toprağının elde edilmesine engel olmaya gönüllü olmamıştır.¹⁵⁵¹ Bu tablo, İsrail’in ABD’yi dengede tuttuğunu ve Soğuk Savaş’ın bitiş döneminde kendi iç

¹⁵⁴⁷ Donald Neff, “Settlements in U.S. Policy”, *Journal of Palestine Studies*, XXIII, No. 3, Spring 1994, s. 61.

¹⁵⁴⁸ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/144+Guidelines+of+the+Government+s+Policy+-+8+June.htm> E.T. 05.07.2010.

¹⁵⁴⁹ Michael Thomas, s. 138-139.

¹⁵⁵⁰ Ross, s. 82-83.

¹⁵⁵¹ Golan, *Soviet Policies*, s. 131.

sorunlarıyla uğraşan Rusya'nın ise İsrail'in ne yaptığıyla ilgilenmediğini tanımlı hale getirmiştir. BM ise geleneksel çizgisi dahilinde Genel Kurul 45/74 (1990)¹⁵⁵² sayılı kararıyla yeni Yahudi yerleşim yerleri kurulmasını, mevcutların genişletilmesini ve yabancı bir nüfusun oralara transfer edilmesini kınamış, bu faaliyetlerin Cenevre Konvansiyonu'nun hükümlerinin açık ihlali olduğunu teyit etmiştir.

Rusya'dan göçmenlerin İsrail'e gelmesiyle Başbakan Shamir, Batı Şeria ve Gazze'deki hakimiyetlerinin gelen göçmenlerin yerleşimine imkan sağlamak bakımından artırılması gerektiğini açıklamıştır. Shamir'in bu ifadesi ve gelen göçmenleri kontrol altındaki bir bölgede yerleşimlerini sağlama imkanına ve niyetine sahip olunmadığının açıklanması, uluslararası kamuoyunu endişeye sevk etmiştir.¹⁵⁵³ Shamir'in yerleşimci hareketi kendilerinden bağımsız bir bilinçle hareket eder gösteren bir politika izlemesi ve gelen göçmenlerin iskanını sağlamak için yerleşim yeri faaliyetlerine hız vermesi üzerine ABD Başkanı Bush, göçmenlerin entegrasyonu için ABD tarafından tahsis edilen 10 milyar \$'lık krediyi vermeme tehdidinde bulunmuştur.¹⁵⁵⁴ Böylece Körfez Savaşı (1991) öncesinde Shamir-Bush diyaloguna ABD'nin yerleşim yerlerine olan itirazı nedeniyle anlaşmazlık görüntüsü hakim olmuştur.¹⁵⁵⁵ Shamir'in 'barış için toprak' ilkesini benimsememesi ve ABD'nin kredilerinin yerleşim yerleri için kullanılmasına izin vermemesi, İsrail'in bu faaliyetleri kendi kaynaklarıyla yürütmesini gerekli kılmıştır.¹⁵⁵⁶ Bu durumun, yerleşim yeri programlarının milli proje olarak algılanmasına katkı yaptığı, yerleşim yerlerinin siyonizmin kalesi olduğu görüşünü güçlendirdiği ve dünya Yahudileri tarafından sahip çıkılma düzeyini yükselttiği bu döneme ait gözlemleri oluşturmuştur.

Madrid Barış Konferansı (1991) öncesinde ABD Dışişleri Bakanı Baker, işgal altındaki topraklardaki yerleşim yerlerinin barış karşısında büyük bir engel olduğunu ifade etmiş, ABD'nin 1967 de işgal edilen yerlerde yerleşim yeri faaliyetlerine karşı olduğunu ve olacağını vurgulamıştır. Görüşmeler esnasında ise ABD, İsrail'in yerleşim yeri faaliyetlerini durdurması halinde 10 milyar \$'lık kredi garantisi vermiştir. İsrail, 1991'de Rusya'dan gelecek Yahudi göçmenlerin yerleşimi için ABD'den kredi istediğinde, Bush Shamir'i yerleşim yeri kurmaya devam etmek ile Rus Yahudilerin göçünü entegre etmek arasında

---

¹⁵⁵² UN/RES/45/74 (1990).

¹⁵⁵³ Gerner, s. 148.

¹⁵⁵⁴ Fraser, s. 136.

¹⁵⁵⁵ Reich, s. 160.

¹⁵⁵⁶ Herbert S. Parmet, **George Bush: The Life of Lone Star Yankee**, New York: Scribner, 1997, s. 500.

seçim yapmaya zorlamış, 1989 yılındaki gibi krediyi yerleşim yerleri için kullanmama şartına bağlamış ve Likud'un bunu reddetmesi üzerine krediyi askıya almıştır.¹⁵⁵⁷

Shamir, Madrid Barış Konferansı sırasında uyumlu bir tavır sergilese de, yeni yerleşim yerleri inşa etme, mevcutları genişletme ve birleştirme politikasından vazgeçmemiştir.¹⁵⁵⁸ Madrid görüşmelerinin kaosa dönüştüğü aşamada Shamir, yerleşim yerlerini iki katına çıkarma planını devreye sokmuştur. Bu kapsamda 1991 yılında yerleşim yerlerine 1 milyar \$ tahsis edilmiş ve 13.000 yeni konutun inşasına başlanmıştır. 1968-1990 yıllarında toplam 20.000 konutun yapıldığı dikkate alındığında, 1991 yılındaki girişimin önemi ortaya çıkmaktadır.¹⁵⁵⁹ Shamir'in yaklaşımı Filistinlilerin İsrail'i yok etmek istedikleri kabulünün¹⁵⁶⁰ yanı sıra, siyonist ilkeleri de bünyesinde barındırmıştır. Bu yaklaşım doğrultusunda Likud yönetimi 4 yıl içinde yerleşimci sayısını iki katına çıkarmayı amaçlayan bir plan açıklamıştır.¹⁵⁶¹ Bu tutuma karşı BM, Genel Kurul 45/74 ve 46/47 (1991)¹⁵⁶² sayılı kararlarıyla İsrail uygulamalarının gayri meşruluğunu vurgularken, 46/82 (1991)¹⁵⁶³ ile diğer devletlere çağrı yaparak, işgal topraklarındaki yerleşimlerde kullanılacak yardımlardan kaçınmalarını istemiştir. Böylece, Shamir için güvenlik faktörü olarak yerleşim yerlerinin barıştan önemli olduğu açıklık kazanmıştır.

Ortaya çıkan tablo üzerine Bush, Temmuz 1991'de Shamir'e gönderdiği dolaylı mesajda yerleşim yerleri durdurulmazsa büyük bir müşterek sorunları olacağına işaret etmiş, Shamir'in cevabı ise bu toprakların İsrail'e ait olduğunu vurgulamak olmuştur.¹⁵⁶⁴ Bunun üzerine Bush, İsrail'e yerleşim yerleri konusunda baskı yapmak için, ABD kredilerinin Yahudi yerleşim yerleri için kullanıldığına dair anketler yaptırmış ve anketlerde İsrail'in aleyhine oluşan sonuçları gerekmesi halinde kullanmak üzerinde elinde tutmuştur.¹⁵⁶⁵ Ancak sonuçların kullanılıp kullanılmadığı konusunda bir tespit yapılamamıştır.

ABD Dışişleri Bakanı Baker'ın Şubat 1992'de İsrail'e verilecek 10 milyar \$'lık kredi garantisinin yerleşim yerleri inşasının durdurulmasına bağlı olduğunu açıklaması,

¹⁵⁵⁷ Detay için bkz. Michael Thomas, s. 148; Quandt, s. 296, 312-313; Behrent, s. 14.

¹⁵⁵⁸ Laura Zittrain Eisenberg, Neil Caplan, **Negotiating Arab-Israeli Peace: Patterns, Problems, Possibilities**, Bloomington: Indiana University Press, 1998, s. 81.

¹⁵⁵⁹ Shlaim, s. 486.

¹⁵⁶⁰ Tessler, s. 745.

¹⁵⁶¹ Barry, s. 90.

¹⁵⁶² UN/RES/45/74 (1991). UN/RES/46/47 (1991).

¹⁵⁶³ UN/RES/46/82 (1991).

¹⁵⁶⁴ Yossi Melman, Dan Raviv, **Friends in Deed: Inside US-Israeli Alliance**, New York: Hyperion, 1994, s. 421.

¹⁵⁶⁵ Michael Thomas, s. 152.

Bush ve Shamir yönetimleri arasında gerilimin sürmesine katkı sağlamıştır.¹⁵⁶⁶ ABD İsrail'i kredi ile yerleşim yerleri inşası seçenekleri arasında bırakmış, ancak İsrail yerleşim yerleri inşasını tercih etmiştir.¹⁵⁶⁷ Shamir'in ABD fonlarından elde edilen kaynakla yerleşim yeri açma politikası, ABD'nin BM 242 sayılı kararı ile ilgili duruşunun altını boşaltmış ve ABD destekli bir barış sürecine Arapların katılımını engelleyen bir etkisi olmuştur. Mart ayında ABD Kongresi bu konuda taviz verse de, Beyaz Saray'ın bu yönde bir politika değişikliğini kabul etmediği de bir diğer tespittir.¹⁵⁶⁸ ABD'nin Madrid ile başlayan barış sürecinde kredi tehdidiyle yerleşim yeri faaliyetlerini kontrol etme çabalarının sonuç vermediği ve faaliyetleri sevkedenden gücün siyonist değerler olduğu dönemin gerçeklerini oluşturmuştur.

Shamir'in siyonist değerlerle örülü yerleşim yerleri politikasından sonra, barış sürecini kendine politik çizgi kabul eden Yitzhak Rabin iktidarı devralmıştır. Rabin hükümetinin 13 Temmuz 1992'de açıklanan programında; Judea, Samaria ve Gazze'deki yerleşimcilerin güvenlik dahil tüm ihtiyaçlarının karşılanacağına, çatışma hattı boyundaki yerleşim yerlerinin takviye edileceğine, önemli bir değer olarak görülen her türlü yapıdaki yerleşim yerinin birleştirilip güçlendirileceğine, yerleşim yerlerinin karşılaştıkları sorunları aşmalarına yardımcı olacak tarımsal ve ekonomik politikaların benimseneceğine vurgu yapılmıştır.¹⁵⁶⁹ Rabin'in de yerleşim yeri kurma ve devamlılığını sağlama esasları bakımından Shamir'den farklı düşünmediği programıyla tanımlı hale gelmiştir.

Bu yaklaşımına rağmen Rabin, ABD Dışişleri Bakanı Baker'ın 19-21 Temmuz 1992'de İsrail'i ziyareti ardından, barış sürecine olan desteğini göstermek amacıyla Batı Şeria'da 6.000 konutluk yerleşim yeri projesini iptal etmiştir. Ancak Rabin, işgal altındaki topraklardaki mevcut yerleşim yerlerine yatırım yapılmasını kesmemiş ve yenilerinin inşasını durdurmakta kararlı olurken mevcut yerleşim yerlerinin genişletilmesinin barış sürecinde de devam edeceğinin sözünü vermiştir. Bu politika, İşçi Partisi'nin 1992 yılı yazında yayınlanan İşçi Partisi Hükümeti Temel Rehberi'nde; 'İsrail'in güvenliği için ön cephede bulunan yerleşim yerlerinin mali olarak takviye edilmesi gerektiği' şeklinde de ortaya konmuştur.¹⁵⁷⁰ Bu politika doğrultusunda Rabin, iktidarının ilk iki yılında Batı Şeria

---

¹⁵⁶⁶ Kurtzer, s. 98-99.

¹⁵⁶⁷ Barry Rubin, "The United States and The Middle East", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVI, 1992, s. 17.

¹⁵⁶⁸ Michael Thomas, s. 140.

¹⁵⁶⁹ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/2+Basic+Policy+Guidelines+of+the+25th+Government-.htm> E.T. 05.07.2010.

¹⁵⁷⁰ Detay için bkz. Quandt, s. 314; Laqueur, s. 403-407; Barry, s. 90; Behrent, s. 64.

ve Gazze’de 11.500 konutluk projeyi tamamlamış, 4.000 konutluk bir projeyi planlamıştır. Ayrıca Doğu Kudüs’te 13.000 konutluk projeyi tamamlamış, 15.000 konutluk projeyi de planlamıştır. Böylece işgal altındaki topraklarda nüfus 28.000 kişi, Doğu Kudüs’te de 50.000 kişi arttırılmıştır.¹⁵⁷¹ Bu sonuçlar bağlamında Rabin’in Shamir ile aynı yerleşim yeri politikasını izlediği netlik kazanmıştır.

İsrail uygulamalarına rağmen Bush, Rabin’in barış sürecine olan olumlu yaklaşımına destek vermek amacıyla İsrail’in güvenliğe katkıda bulunan yerleşim yerlerine karşı olmadığını açıklamış ve Shamir karşısında Rabin’in elini rahatlatmak için İsrail iç politikasına karışmamayı tercih etmiştir.¹⁵⁷² Diğer taraftan da mevcut durum ışığında ABD, İsrail’in yerleşim yerleri için harcadığı tutarı kredi tutarından kesmek suretiyle politik bir orta yol bulmaya çalışmıştır.¹⁵⁷³ AB, yerleşim yerlerinin barışa ve İsrail’in güvenliğine katkısı olmadığı görüşünü seslendirirken, İsrail bu tutum karşısında AB’nin ‘dürüst arabulucu’ olamayacağını vurgulamıştır.¹⁵⁷⁴ BM de Genel Kurul 47/64 (1992)¹⁵⁷⁵ sayılı kararıyla işgal altındaki topraklardaki yerleşim yerlerinin sökülmesi hususunu teyit etmiştir.

Yerleşim yerleri güvenlik ilişkisi bağlamında 1987 yılında 2.500 olan Gazze’deki yerleşimci sayısının 1993 yılında 3.810’a ulaşması, İntifada’nın etkisiyle Gazze’deki yerleşim yerlerinin tampon bölge oluşturarak güvenlik göreviyle teçhiz edildiğinin bir kanıtını oluşturmuştur.¹⁵⁷⁶ Rabin de bu kapsamda yerleşim yerlerini, ‘siyasi’ ve ‘stratejik’ olarak iki gruba ayırmıştır. Stratejik olanları Suriye ve Ürdün sınırları boyunca 1967 Savaşı sonrası kurulanlar olarak tanımlarken, geriye kalanları siyasi olanlar olarak değerlendirmiş, Kudüs’tekileri ise farklı bir kategori olarak görmüştür. Bu çerçevede Rabin, ABD ile olan kredi pazarlığında siyasi yerleşim yerlerini pazarlık konusu yapmış, diğerlerini tartışmaya açmamıştır.¹⁵⁷⁷ Bu yönüyle yerleşim yerlerinin bazılarının güvenlikle, bazılarının da siyonist amaçlarla özdeşleştirildiği belirginleşmiştir.

Oslo sürecinin başlangıcında işleyişi rahatlatmak amacıyla Başbakan Rabin, 1325 sayılı Askeri Emirle planlanmış bölgelerdeki yerleşim yeri faaliyetlerini sınırlamıştır. Ancak

¹⁵⁷¹ Geoffrey Aronson, “Quarterly Update on Settlements”, *Journal of Palestine Studies*, XXIV, No. 2, 1995, s. 98-108.

¹⁵⁷² Michael Thomas, s. 153.

¹⁵⁷³ Kurtzer, s. 99.

¹⁵⁷⁴ Ronny Bregman, Lawrence Freedman, “Europa and The Middle East”, *Middle East Contemporary Survey*, Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVI, 1992, s. 74, 79.

¹⁵⁷⁵ UN/RES/47/64 (1992).

¹⁵⁷⁶ Masalha, s. 74.

¹⁵⁷⁷ Neff, s. 65-66.

yerleşim yerinin inşası tümünden durdurulmamış, doğal büyümenin ve göçün gerektirdiği yerleşim yerlerinin kurulması bir hak olarak ifade edilmiştir. ‘Tarım’, ‘gelişim’ ve ‘doğal kaynak’ olarak sınıflandırılan Batı Şeria’daki topraklara, Filistinlilerin nüfuz etmesi imkansızken, Yahudi yerleşimciler bu sınırlamalara tabi olmamıştır. Bu durum Oslo sürecinde daha da açık hale gelmiş, bu yolla toprak tavizi vermeyi imkansız kılacak derecede yayılmanın sağlanması İsrail sağıının politik çizgisini oluşturmuştur.¹⁵⁷⁸

Bu politikanın devamı olacak şekilde Rabin, Oslo görüşmeleri sırasında nihai bir anlaşmaya varılana kadar görüşmelerin süreceği 5 yıllık geçici dönemde, Gazze’deki yerleşim yerlerinin sökülmeyeceğini vurgulamıştır.¹⁵⁷⁹ Bu yaklaşımla birlikte, nihai anlaşma imzalanana kadar Yahudi yerleşimcilerin güvenliğini sağlama yetkisine sahip olma prensibinin benimsendiği netlik kazanmıştır. Diğer taraftan Oslo anlaşma metinlerinde Yahudi yerleşim yerlerinin geleceğine dair bir ifade olmadığı tespiti de yapılmalıdır.

Oslo Anlaşmaları’nı ihanet olarak gören Likud, Gazze ve Eriha’nın FKÖ’ye devriyle işgal topraklarındaki yerleşimcileri Filistinli teröristlerin merhametine bıraktığı tezini işlemiştir.¹⁵⁸⁰ Bu paralelde İsrail kamuoyu görüşü de, %51 oranında İsrail’in fazla taviz verdiği, %69 oranında İsrail’in Batı Şeria’daki yerleşim yerleri üzerinde hakimiyetinin devam etmesi şeklinde tanımlı hale gelmiştir.¹⁵⁸¹ Oslo sürecini, toplumsal eğilimi ve ideolojik yaklaşımı bir arada kullanan İsrail politikası, 1993 itibarıyla toplam 120 yerleşim yerindeki yerleşimci sayısının 110.900’e yükseldiği bir tabloyu ortaya çıkarmıştır.¹⁵⁸²

Oslo süreci ile birlikte Rabin’in yerleşim yerlerini donduracağını ifade eden, ancak dondurmuyarak faaliyet düzeyini en aşağı seviyeye çeken yaklaşımından sonra, oluşan boşluk ileri karakollarla doldurulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda ileri karakol oluşturulması yerleşim yeri kurma faaliyetinin bir aşaması olarak görülmüş ve uluslararası konjonktür gereği azaltılan yerleşim yeri faaliyetlerinin yerini almıştır. İsrail içinde veya işgal topraklarında yerleşim yeri kurmak kararname gerektirdiği, dolayısıyla siyasi bir eşik oluşturduğu için, hükümet kararı gerektirmeyen, yasal iskan planına tabi olmayan, herhangi bir yerleşim yeri ile bağlantısı olması gerekmeyen ileri karakollar, oluşan boşluğu

¹⁵⁷⁸ **Ruling Palestine**, s. 140.

¹⁵⁷⁹ Reinhart, s. 48.

¹⁵⁸⁰ Yaacov Bar-Siman-Tov, s. 22.

¹⁵⁸¹ **Guardian** (15 May 1993).

¹⁵⁸² **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**, s. 188-190.

tamamlamada en uygun araç olarak ortaya çıkmıştır.¹⁵⁸³ Bu araç, yerleşim faaliyetindeki bir duraksama nedeniyle yerleşimcilerin işgal topraklarında yayılma isteklerinde oluşacak bir körelmeyi önlemeye de katkı sağlamıştır.

Yerleşimcilere yönelik bir diğer uygulama da; Yahudi yerleşim yerinde yakalanan Filistinlilerin İsrail askeri emirleri doğrultusunda askeri mahkemelere, ancak aynı yerde Yahudilerin sivil mahkeme şartlarına tabi olmasıdır.¹⁵⁸⁴ Bu uygulama, İsrail'in yerleşim yerlerini İsrail toprağı saydığıının delili olarak da alınabilir.

Bu kabulü tamamlayacak şekilde, yerleşimciliğin kişisel ve gönüllü bir hareket olduğu varsayımı doğrultusunda, Oslo Anlaşmaları'na Knesset dışından en güçlü direnç Gush Emunim hareketinden gelmiştir. Bu hareket tezini, tüm İsrail topraklarının Yahudi halkına atalarının mirası olduğu, başkalarına devredilemeyeceği ve Rabin hükümeti ile Oslo Anlaşmaları'nın meşruiyeti olmadığı söylemleri üzerine kurmuştur.¹⁵⁸⁵ Bu yaklaşımın siyonizmin yerleşim yerlerine bakış açısını oluşturduğu ve Rabin politikasının da bu yönde ilerlediği dikkate alınınca, Filistinlilerin yerleşim yerleri yardımıyla kantonlara ayrılması ve toprak bütünlüklerinin bozulması politikasının Güney Afrika ayrımcı rejiminin 'Bantustan' modeline çok benzediği açıklık kazanmaktadır.¹⁵⁸⁶ Rabin hükümetinin eylemleriyle Gush Emunim felsefesine yaklaştığı diğer bir tespiti oluşturmaktadır.

Rabin'in tutumuyla şekillenen İsrail politikası karşısında BM, Genel Kurul 48/41 (1993) sayılı kararıyla İsrail'in işgal topraklarındaki yerleşim yerlerinin yasa dışı ve barışa engel olduğunu, 48/212 (1993) sayılı kararıyla da İsrail yerleşim yerlerinin Filistin halkı üzerinde büyük ekonomik ve sosyal bir baskı oluşturduğunu teyit etmiştir.¹⁵⁸⁷ 1993 yılında ABD yönetimine gelen Bill Clinton da İsrail'in ABD kredisi kullanılarak işgal altındaki topraklarda yerleşim yerlerini kurmasının barış sürecine zarar verdiğini görerek, 1990 yılında yerleşim yeri kurulması için sağladığı 10 milyar \$'lık krediyi 1993'te 437.5, 1994'te

---

¹⁵⁸³ İleri karakol kurma şekilleri; 1) Bir tepeye bir anten yerleştirilir, sonra ona bir kabin yerleştirilerek elektrik sonrada yol çekilir ve karavanlarla takviye edilir. 2) Bir tarımsal çiftlik yapılır, karavanlarla takviye edilir ve yaşam alanı haline getirilir. 3) Bir eğitim birimi oluşturulur çevresine görevlilerin aileleri yerleştirilir. 4) Eski bir ileri karakolun yakına yenisi kurulur. Bazı ileri karakolların İsrail hükümetinin bilgisi olmadan ilgili bakanlık veya kurum (Bayındırlık, Savunma Bakanlıkları, Ordu, Dünya Siyonist Örgütü Yerleşim Yeri Bölümü gibi) tarafından da kurulduğu ifade edilmektedir. <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Law/Legal+Issues+and+Rulings/Summary+of+Opinion+Concerning+Unauthorised+Outposts+-+Talya+Sason+Adv.htm> E.T. 12.07.2010.

¹⁵⁸⁴ Pacheco, s. 317.

¹⁵⁸⁵ Bar-On, s. 80-82.

¹⁵⁸⁶ Haaretz (27 May 1994).

¹⁵⁸⁷ UN/RES/48/41 (1993). UN/RES/48/212 (1993).

216.8 ve 1995'te 60 milyon \$'lık kesintiye uğratmıştır.¹⁵⁸⁸ Ancak kesinti miktarının düşüklüğü ve İsrail'in yerleşim yerleri konusundaki kararlılığı dikkate alındığında, ABD'nin çabasının sembolik olmaktan öte gidemediği sonucuna ulaşılmaktadır.

Rabin, 1994-1995 yıllarında mevcut yerleşim yerlerinin genişletilmesi, yenilerinin ve bağlantı yollarının inşası için 930 milyon \$ tahsis etmiş, görev süresinin sonuna kadar yerleşim yerleri ve bağlantı ağlarının Batı Şeria'nın %65'ini kapsamasını esas alan bir politikanın uygulayıcısı olmuştur.¹⁵⁸⁹ 1992-1995 yılları arasında yerleşimci sayısı 74.800'den 136.000'e çıkması, Oslo Anlaşmaları'nda İsrail'i yerleşim yerleri inşa etmesi yönünde kısıtlayan bir hükmün yer almamasıyla da bağlantılıdır.¹⁵⁹⁰ Ancak 28 Eylül 1995 tarihli Oslo II Anlaşması'nda "hiçbir tarafın Batı Şeria ve Gazze'de statü değişikliği yapamayacağına" dair hüküm bulunmasına rağmen, İsrail'in yerleşim yeri açma politikasından vazgeçmediği de bir diğer tespittir.¹⁵⁹¹ Oslo II sürecinde İsrail'in resmi söylemlerine göre yerleşim yerlerinin Batı Şeria'nın %2'sini kapsaması, ancak civar yaşam alanları da hesaba katılınca kapsamın %7'ye çıkması, İsrail'in hedef şaşırtması biçiminde ön plan çıkan bir gerçeklik olurken, Oslo II Anlaşması'nın İsrail'e çoğu fanatik 400 yerleşimciyi de el-Halil'de muhafaza şansı tanıması da yerleşim yerleri üzerinden saha hakimiyeti elde etmenin bir diğer başarılı manevrasını teşkil etmiştir.¹⁵⁹² Yerleşimcilerin bir yerde iskanı güvenlik ihtiyacını ortaya çıkardığından, İsrail ordusunun bölgedeki varlığının da meşru bir gerekçesi olmasını sağlamıştır. BM, bu fiili durum karşısında Genel Kurul 49/62 (1994), 50/29 (1995) ve 50/129 (1995)¹⁵⁹³ sayılı kararlarıyla önceki kararlardaki hususları tekrarlamaktan ileri gidecek bir tutum üretememiştir.

Oslo sürecine ilişkin olarak Rabin hükümetine karşı Likud'un mücadelesi sürerken, diğer yandan da bazı hahamlar Rabin hükümetinin meşruiyetini Arap milletvekillerinin oyuna güvenmesi nedeniyle tartışmaya açmışlardır. Aynı haham kesimi Yahudi yerleşim yerlerinin kaldırılmasını ve yerleşim yeri statüsündeki askeri üslerin boşaltılmasını yasaklayan, yerleşim yerlerini tahliyesi halinde askerlerin emre itaatsizlik etmelerini isteyen,

¹⁵⁸⁸ Ekrem Karakoç, "ABD'nin Filistin Politikası", **Filistin: Çıkmazdan Çözüme**, İstanbul: Küre, 2003, s. 119-120.

¹⁵⁸⁹ Avi Shlaim, "Prelude to The Accords", **Journal of Palestine Studies**, XXIII, No. 2, Winter 1994, s. 15.

¹⁵⁹⁰ Barry, s. 96.

¹⁵⁹¹ **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**, s. 187.

¹⁵⁹² Ben-Ami, s. 230; Bose, s. 257.

¹⁵⁹³ UN/RES/49/62 (1994). UN/RES/50/29 (1995). UN/RES/50/129 (1995).

hatta yerleşim yerlerinin yok edilmesi karşısında Yahudilerin hayatlarını vermelerini isteyen fetvalar yayınlamışlardır.¹⁵⁹⁴

Barış sürecinde taraflar arasında yapılan görüşme ve anlaşmalarda yerleşim yerleri kritik konumda olmaya devam etmiştir. 12 Ekim 1995'te imzalanan Beilin-Abbas Anlaşım Protokolü'ne göre; Filistin Devleti'nde İsrail sivil yerleşim alanlarının yer almaması, Filistin Devleti sınırları içinde kalan İsraililerin Filistin egemenliğine ve yasalarına tabi olmaması, 5 Mayıs 1999 itibarıyla Filistin Devleti içinde kalacak İsraililerin İsrail vatandaşlıklarını kaybetmeden Filistin vatandaşı olmaları ya da yabancı ikamet sahibi olmaları önerilmesi, Filistin güvenlik sahası dışındaki bölgelerdeki İsrail yerleşim yerlerinin güvenliğinden İsrail hükümetinin ve güvenlik güçlerinin sorumlu olması kabul edilmiştir.¹⁵⁹⁵ Protokol'ün esasları dikkate alındığında tarafların ayrımını temel kabul ettiği, Yahudileri ayrıcalıklı statüye tabi tuttuğu ve yerleşimciler sayesinde İsrail ordusunun toprak üzerindeki hakimiyeti devam ettirmesi için uygun zemin oluşturduğu göze çarpmaktadır.

Rabin'in suikast sonucu öldürülmesiyle hükümeti Shimon Peres'in devralmasından sonra, 22 Kasım 1995'te açıklanan hükümet programında bir değişiklik yapılmamıştır.¹⁵⁹⁶ Bu doğrultuda İsrail, Oslo sonrası barış sürecinde Batı Şeria'daki yerleşim yerlerini birbirine bağlayarak toprak bütünlüğünü sağlamanın karşılığında, Filistin tarafına Necef Çölü'nde toprak vermeyi teklif etmiş, ancak Filistinliler öneriyi reddetmiştir.¹⁵⁹⁷ Böylece, Peres döneminde de Rabin'in çizgisinin izlenmeye devam edildiği açıklık kazanmıştır.

Peres'in ardından Benyamin Netanyahu iktidar olduktan sonra, 18 Haziran 1996'da açıklanan hükümet programında: yerleşim yerlerinin güçlendirileceğine, genişletileceğine ve geliştirileceğine; herhangi bir siyasi anlaşmada yerleşim yerlerinin İsrail'in varlığı ve güvenliğiyle olan ilişkisinde ısrarlı olunacağına; hükümetin yerleşim yerlerine ve yerleşiklerine karşı tam sorumluluk taşımaya devam edeceğine; Negev, Galile, Golan Tepeleri, Ürdün Vadisi ile Judea, Samaria ve Gazze'de yerleşimin İsrail'in savunması ve siyonizmin yayılmasında ulusal önemine sahip olduğuna; hükümetin yerleşim yeri

---

¹⁵⁹⁴ Ehud Spinzak, **The Israeli Right and Peace Process 1992-1996**, Jerusalem: The Hebrew University Press, 1998, s. 20-22; Yoram Peri, "The Media and The Military: From Collusion to Collision", **Democratic Societies and Their Armed Forces in Comparative Context**, Ed. Stuart A. Cohen, London: Frank Cass Publishers, 2000, s. 201.

¹⁵⁹⁵ <http://www.mideastweb.org/beilinabumazen1.htm> E.T. 31.05.2010

¹⁵⁹⁶ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Basic+Policy+Guidelines+of+the+Israel+Government.htm> E.T. 08.07.2010.

¹⁵⁹⁷ Karakoç, s. 119-120.

politikasını değiştirerek bu bölgelerdeki yerleşim yerlerini birleştireceğine ve bunun için kaynak tahsis edeceğine vurgu yapılmıştır.¹⁵⁹⁸ Netanyahu programı da, yerleşim yerlerini siyasi bir araç, Yahudi karakterli İsrail Devleti'nin geleceği için bir teminat ve yayılmacılığın baş enstrumanı olarak tanımlayarak mevcut politikayı gclendirmiştir.

Netanyahu ile aynı paralelde Dışişleri Bakanı Ariel Sharon da, Oslo Anlaşmaları'nı ulusal bir intihar olarak tanımlayarak, her Yahudinin yerleşim yerlerini genişletmek için mümkün olduğunca çok tepeyi elde etmesi gerektiğini ve alacakları her Őeyin kendilerine kalacağını, almadıkları her Őeyin ise Filistinlilere gideceğini temel ilke olarak benimsemiştir.¹⁵⁹⁹ Böylece Netanyahu döneminde, yerleşim yerleri politikasında nispeten barış sürecini göz önünde tutan Rabin ve Peres yaklaşımları ortadan kalkmıştır.

Bu doğrultuda Netanyahu hükümeti, daha fazla Yahudi yerleşim yerinin inşasına yönelmiştir. Bu amaç için de, Oslo Anlaşması'ndan bahsetmeden, yerleşim yerlerinin ulusal önemini, İsrail'in savunmasında ve siyonizmin yayılmasındaki önemini vurgulayan 'Temel İlkeler' adıyla bir program yayınlamıştır. Programa göre, yerleşim yerlerinin birleştirilmesi ve genişletilmesi için yeterli kaynağın tahsisi esas alınmıştır. Bu hızlı değişime neden olan bir diğer faktör de, Filistinlilerin İsrail'i anlaşmalardan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmeleri için uluslararası baskı yaratmaya çalışmaları olmuştur. İsrail, baskıya karşı Batı Şeria'da bulunan Emanuella yerleşim yerine 1.200 konut inşa etme kararıyla misilleme üretmiştir. Bu yaklaşım sonucunda 1996 yılı itibarıyla, yerleşim yeri sayısı 121'e, yerleşimci sayısı da 141.500'e ulaşmıştır.¹⁶⁰⁰ BM ise, Genel Kurul 51/26 (1996)¹⁶⁰¹ sayılı kararıyla yerleşim yerlerinin yasa dışılığını tekrar vurgulayarak, ortaya çıkan durumu teyit etmenin ötesine gidememiştir.

Yayılmacı politikanın devamı olarak 1997 yılında imzalanan el-Halil Protokolü (Hebron Protokolü) ile de Yahudi yerleşimlerinin burada kalması sağlanmıştır. İsrail ordusunun Şehrin 1/5'inde egemen olması da İsrail'in bölgede güvenliği sağlama yetkisinin dolayısıyla gözaltına alma, tutuklama ve sorgulama yetkisinin devamlılığını mümkün kılmıştır. Böylece İsrail, 450 yerleşimci üzerinden 140.000 Filistinlinin yaşadığı bir bölgeyi

¹⁵⁹⁸ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Guidelines+of+the+Government+of+Israel+-+June+1996.htm> E.T. 07.07.2010.

¹⁵⁹⁹ Carter, s. 192.

¹⁶⁰⁰ Detay için bkz. Shlaim, **The Iron Wall**, s. 571; Harms, s. 161; Hartley, s. 220; **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**, s. 188-190.

¹⁶⁰¹ UN/RES/51/26 (1995).

kontrol edebilme imkanına sahip olmuştur.¹⁶⁰² Bu örnek, yerleşim yerlerinin Filistin topraklarında saha hakimiyetini sağlamadaki önemini göstermektedir.

Netanyahu hükümetinin 1997 yılında el-Halil ile ilgili daha önceki anlaşma hükümlerini ele alan bir anlaşma yapması hem parti içinden hem de koalisyonun küçük ortaklarından eleştiri alınca, Netanyahu iç siyaset anlamında bir adım atmak için Kudüs'ün güneyinde Har Homa'da 6.500 konutluk proje kapsamında bir yerleşim yeri açma faaliyetine girişmiştir. Bu girişime İsrail'in Batı Şeria'nın sadece %2'sinden çekilebileceğini açıklaması da eklenince, Netanyahu hükümeti ile FKÖ arasındaki ilişkiler, güvenlik işbirliği ilişkileri de dahil olmak üzere askıya alınmıştır. Netanyahu, Aralık 1997'de yerleşim yerlerinin tamamının elde tutulmasının yanı sıra, tamamına ulaşımın da ulusal çıkarların gereği olduğunu açıklamıştır. AB, ortaya çıkan durumu 'barış için büyük bir engel' ve İsrail'i de barış sürecini tehlikeye sokan taraf olarak tanımlamış, ABD ise 'keşke hiç olmasaydı' ifadesiyle karşılamıştır. Netanyahu'nun 1997 yılında Moskova ziyareti sırasında Başkan Boris Yeltsin'in İsrail'in yerleşim yeri politikasına eleştirel olduğu anlaşılan yaklaşımı, Netanyahu'nun "Kudüs ebediyen İsrail'in egemenliğinde kalacaktır" cevabıyla karşılık bulmuştur.¹⁶⁰³ Böylece Netanyahu'nun yerleşim yerleri konusunda eleştirilere, yönlendirme ve tavsiyelere kapalı olan bir politika izlediği açıklık kazanmıştır.

Netanyahu, 1997 yılında yürürlüğe koyduğu 'Allon-Artı' Planı ile de, İsrail ve Ürdün Vadisi arasındaki bağlantıyı teminen 4 transfer koridoru oluşturmak için Yahudi yerleşim yerlerini kullanmayı esas almıştır. Böylece, Filistin nüfus bütünlüğünün bozulması da hedeflenmiştir. Netanyahu iktidara geldikten sonraki dönemde 93 yerleşim yeri genişletilmiş, 13 yeni yerleşim yeri için yer tespiti yapılmış ve Rabin döneminde inşası durdurulan yerleşim yerlerinin tekrar inşa faaliyetine başlaması için resmi onaya gerek olmadığını belirten bir hükümet kararnamesi çıkartılmıştır.¹⁶⁰⁴ Bu yönleriyle Netanyahu döneminde yerleşim yeri açma ve genişletme faaliyetleri, pekiştirilmenin yanı sıra Rabin ve Peres dönemlerinin aksine uluslararası kamuoyuna karşı açık bir politika haline de getirilmiştir.

---

¹⁶⁰² Reich, s. 322.

¹⁶⁰³ Detay için bkz. Usher, s. 136; Klieman, s. 212; Hartley, s. 223; Leslie Susser, Elie Rekhess, "Israel", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXI, 1997, s. 420; Kreutz, s. 60.

¹⁶⁰⁴ "Netanyahu Presents His Allon-Plus"Final Status Map", Foundation for Middle East Peace, **Settlement Report**, VII, No. 4, July-August 1997. <http://www.fmep.org/reports/archive/vol.-7/no.-4/netanyahu-presents-his-allon-plus-final-status-map> E.T. 13.06.2010

Bu politik yaklaşıma BM, Genel Kurul 52/66 (1997)¹⁶⁰⁵ sayılı kararıyla Filistin topraklarındaki yerleşim yerlerini yasa dışı, barışa, ekonomik ve sosyal gelişmeye engel olarak tanımlayarak ve Har Homa'da yeni kurulacak yerleşim yeri politikasından tamamen vazgeçilmesini isteyerek cevap vermiştir. RF, Nisan 1997'de BM'nin İsrail'in işgal altındaki Filistin topraklarında yerleşim yeri inşa etmesine ilişkin muhalefeti paralelinde İsrail'i kınama yönünde oy kullanırken, Temmuz 1997'de oyu çekimser olmuştur.¹⁶⁰⁶ 1997 yılı itibarıyla RF, İsrail'in yerleşim yerleri yoluyla bir Ortadoğu barışını çıkmaza sokmasının önlenmesine ve barış sürecinin devam etmesinin gerekliliğine yönelik bir politik çizgide bulunmuştur.¹⁶⁰⁷

Barış sürecinin devam etmesine ve yerleşim yerlerinin görüşmelerde anlaşmayı engelleyen konularından biri olmasına rağmen Netanyahu hükümeti, 7 Ocak 1998'de Batı Şeria'da Efrat yerleşim yerinde 574 yeni yapının inşa edileceğini açıklamış, ayrıca kabine gelecek 20 yıl içinde Batı Şeria'da 30.000 yeni evin kurulması planını onaylamıştır. Ulusal Altyapı Bakanı Ariel Sharon da, 1998'de mevcut yerleşim yeri politikasına ek olarak 'tepe üstü gençliği' olarak nitelediği ikinci nesil yerleşimci modeliyle Filistin şehirlerine hakim tepelerde yerleşilmesini sağlamış, Batı Şeria'da bu şekilde 100'den fazla ileri karakol oluşturulmuştur.¹⁶⁰⁸ Bu yerler planlanmamakla beraber, yerel sivil yönetimce geriye dönük tarihe onaylanmaları da sağlanmıştır.¹⁶⁰⁹ Bu uygulama, hükümetin siyasi kararlılık göstererek mevcut yasal düzenlemeleri anlaşma hükümlerinin tersine, yerleşimcilerin lehine esnettiğini de açığa çıkarmıştır.

1998 yılı yazında Batı Şeria'da üç Yahudi yerleşimcinin öldürülmesine Netanyahu'nun cevabı Nablus, Kudüs ve Hebron'da üç daimi yerleşim yerinin kurulacağını ilan etmek olmuştur. Bu örnek, yerleşim yerlerinin Filistinlileri cezalandırma aracı olarak konumunu belirginleştirmiştir. Uygulamanın devamında 4 Ekim 1998'de Hebron yakınlarında Ma'ate Hever yerleşim yeri Filistinlilerin 7 dönümlük toprağı müsadere edilerek genişletilmiş, birkaç gün sonra Batı Şeria'daki ikinci büyük yerleşim yeri olan Ariel kasaba statüsünden şehir statüsüne kavuşturulmuş ve Ramallah'taki yerleşim yerlerine 150

---

¹⁶⁰⁵ UN/RES/52/66 (1997).

¹⁶⁰⁶ Qurei, s. 52.

¹⁶⁰⁷ Kreutz, s. 61-62.

¹⁶⁰⁸ Leslie Susser, Elie Rekhess, "Israel", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXI, 1998, s. 340.

¹⁶⁰⁹ Halper, s. 155.

yeni konutun ekleneceği açıklanmıştır.¹⁶¹⁰ İsrail'in Wye River Memorandumu'nu imzalamasının (23 Ekim 1998) bedeli olarak Har Homa'da ilave konutlar yapılabilmesi için ABD Başkanı Clinton'un kişisel olurluğunu alması, politikasının diplomatik safhasını teşkil etmiştir.¹⁶¹¹ İsrail'in yerleşim yerlerinin varlığını kalıcı hale getirme çabaları, barış sürecini önemsemediğinin de bir işareti olmuştur.

Netanyahu, Wye River Memorandumu'nun Ekim ayında uygulamasını geciktirerek, Batı Şeria ve Gazze'de mevcut yerlere 18 ay içinde tamamlanmak üzere yeni yerleşim yerleri eklenmesine onay vermiş ve A Bölgesinden çekilme öncesinde bu kesimdeki 33 yerleşim yerini güçlendirmiştir. İsrail, Wye River Memorandumu'nu ABD'nin baskısıyla Kasım ayı ortalarında onayladıktan sonra, Batı Şeria'da 17 yeni yerleşim yeri ve 4.000 konut inşa etmiştir (bu sayı 1996'da 1.680, 1997'de 1.900 dür). Bu son inşa edilen yerleşim yerlerinin amacı, 160.000 olan yerleşimci nüfusunu 200.000'e çıkarmanın yanı sıra, Wye River ile Filistinlilere tahsis edilen yaşam alanlarının dışına taşmamaları için bir bariyer görevi üstlenmek olmuştur. Ayrıca Ulusal Altyapı Bakanı iken Dışişleri Bakanı olan Sharon, yerleşimcilerin Batı Şeria'da fiili durum yaratmak için mümkün olduğunca çok tepiyi elde etmesini istemiş, Netanyahu da Negev, Galile, Golan Tepeleri, Ürdün Vadisi, Judea-Samaria ve Gazze'deki yerleşim yerlerinin İsrail'in savunulması ve siyonizmin gereklerinin yerine getirilmesi için ulusal öneme sahip bulunduğunu vurgulamıştır.¹⁶¹² RF Dışişleri Bakanı Igor Ivanov, 22-23 Nisan 1999'da Ortadoğu'ya düzenlediği gezi sırasında İsrail'in yerleşim yerlerinin daha da yayılması için izlediği politikanın kabul edilmez olduğunu ifade ederken, AB de aynı yıl itibarıyla İsrail yerleşim yeri açma ve genişletme politikasına karşı duruşunu yinelemiştir.¹⁶¹³ Tüm eleştirilere rağmen Netanyahu politikasının, yerleşim yerlerinin varlığının ve güvenliğinin sürekli kılınması → İsrail Devleti ile olan yakın ilişkisinin korunması düzleminde ilerlemeye devam etmesi dönemin gerçekliğini meydana getirmiştir.

Ancak diğer taraftan 1996-1999 yıllarında artan şiddet olayları, İsrail iç siyasetinde yerleşim yerlerinin boşaltılmasına yönelik görüş ayrılığı derinleştirmiş, Yahudi ve Filistin

---

¹⁶¹⁰ Hartley, s. 242-243.

¹⁶¹¹ Rose, s. 467.

¹⁶¹² Detay için bkz. Masalha, s. 101, 103; Hartley, s. 251; Susser, s. 338; P.R. Kumaraswamy, "Benjamin Netanyahu's Policy Statement: An Assessment", *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies*, XX, No.2, Winter, 1997, s. 18.

¹⁶¹³ Kreutz, s. 66; Kenneth W. Stein, "The Arab-Israeli Peace Process", *Middle East Contemporary Survey*, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXIII, 1999, s. 51.

toplumları arasında birbirinden ayrılma isteğini zirve noktasına taşımıştır.¹⁶¹⁴ Böylece, yerleşim yerlerinin katalizör olduğu İsrail sınırlar ve toprak politikasının, toplumların birbirinden ayrılması amacına ulaşıldığı açıklık kazanmıştır.

2.1.2.2. Yerleşim Yerleri Politikasında Radikalleşme Süreci

İsrail'in geleneksel yerleşim yeri politikasını daha ileri taşıyacak bir düşünsel altyapıyla Ehud Barak'ın iktidara gelmesinden sonra, 6 Temmuz 1999'da açıklanan hükümet programında; tüm yerleşim yerlerinin sosyal ve ulusal değer olarak görüldüğüne, yerleşimlerin kurulmasında karşılaşılan zorluklarla mücadele etme yeteneğinin geliştirileceğine, Judea, Samaria ve Gazze'deki Yahudi yerleşimlerinin nihai statüsü belirlenene kadar yenilerinin kurulmayacağına, mevcutların ise olumsuz etkiye açık olmayacağına, hükümetin yerleşim yerlerinin güvenliği için çalışacağına ve İsrail'de verilen hizmetlerin aynısının buralarda da verileceğine vurgu yapılmıştır.¹⁶¹⁵ Bu çerçevede Barak, Arafat'ın Batı Şeria ve Gazze'deki yerleşim yerlerinin İsrail'in egemenliğinde olmasını kabul etmesini de istemiştir.¹⁶¹⁶ Böylece Barak'ın temel ilkesi, 'yerleşim yerlerinin sökülmesine Hayır' olarak belirginleşmiştir.

Barak, geçmiş politikaları gözden geçirme ihtiyacı hissetmeden mevcut uygulamayı sürdürmüş, yerleşim yerlerinin 'doğal gelişimi' ilkesi de politikasının esasını teşkil etmiştir. Bu doğrultuda da ilk üç ayı içinde mevcut yerleşim yerlerinde 2.600 konut tamamlanmıştır (bu sayı Netanyahu döneminde yılda ortalama 3.000 olarak gerçekleşmiştir).¹⁶¹⁷ Barak'ın Netanyahu ve Sharon'dan ayrıldığı nokta, yerleşim yerlerinin bir plan dahilinde ele alınması olmuştur. Yerleşimcilerin kendi inisiyatifleriyle giriştikleri yerleşme faaliyetleri, istenilen siyasi sonucu üretemeyeceği için uygun yöntem olarak benimsenmemiştir. Bu bağlamda Barak, Ekim 1999'da Netanyahu hükümeti tarafından yapılan 42 yerleşim yerinden 15'i hakkında tahliye emri vermiştir. Ancak yerleşimcilerle yürütülen pazarlık sonucu sayıyı 12 olarak değiştirilmiştir.¹⁶¹⁸ Barak'ın bu yaklaşımı, yerleşim yerlerinin planlanmış siyasi sonuçlar üretmesinin hedeflendiği bir dönemin başlangıcına işaret etmektedir.

¹⁶¹⁴ Abraham Diskin, *The Last Days in Israel*, London: Frank Cass, 2003, s. 26.

¹⁶¹⁵ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Guidelines+of+the+Government+of+Israel+-+July+19+99.htm> E.T. 07.07.2010.

¹⁶¹⁶ Qurei, s. 84; Helmick, s. 89.

¹⁶¹⁷ Hartley, s. 257.

¹⁶¹⁸ Leslie Susser, Elie Rekhess, "Israel", *Middle East Contemporary Survey*, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXIII, 1999, s. 313.

İsrail hükümeti ‘doğal gelişim’ hariç yeni yerleşim yerleri kurmama sözü vermekle birlikte, ‘doğal gelişim’ terimi hiçbir zaman tam olarak tanımlanmamıştır. Bu yaklaşım, İsrail’e yerleşim yerlerini genişletme imkanı tanımanın yanı sıra, ABD ile doğrudan karşı karşıya gelmesini de önlemiştir. Ayrıca İsrail bu terimin kapsamına dışarıdan gelen göçleri de katmıştır. Yine aynı kabul doğrultusunda ‘Yeni Komşular’ programıyla Yahudi yerleşimleri arasındaki boşluklar doldurulmuştur.¹⁶¹⁹ Böylece Oslo barış sürecinde yerleşim yeri kurma faaliyetinde azalma gözlenirken, yerleşim yeri nüfusunda %50 artış meydana gelmiştir. 1993-2000 yılları arasında 120 olan yerleşim yeri sayısı 123 olurken, 110.000 olan yerleşimci sayısı 191.000 olmuştur.¹⁶²⁰ Durum karşısında BM, Genel Kurul 53/55 (1999)¹⁶²¹ sayılı kararıyla daha önceki kararlardaki hususları teyit etmenin dışında bir etkiye sahip olamamıştır. Oslo Anlaşmaları’nın Batı Şeria’da Yahudi yerleşim yerlerini inşasını ve genişlemesini engelleyen düzenlemeler içermemesi ve sorunu nihai görüşmelere ötelemesi, İsrail’in politikasına katkı sağlamış ve yeni fiili durumlara zemin hazırlamıştır.

Bu paralelde Camp David’e giden süreçte Batı Şeria ve Gazze’de yerleşim yeri amaçlı toprak müsaderesine devam edilmiş, silahlı yerleşimcilerin nüfusu sürekli artırılmış ve yerleşim yerleri Filistin toplumunu kantonlara ayırmak için kullanılmıştır.¹⁶²² Bu işleyiş, yerleşim yerlerinde asker sivil çizgisinin ve meşru hedef tarifinin bulanıklaşmasına yardım etmiştir. Böylece, yerleşim yerlerindeki Yahudiliğin karakteri, askerileşmiş Yahudilik olarak tanımlı hale gelmiştir.

Gelinen nokta itibarıyla da İsrail, Camp David Zirvesi (2000) öncesinde politikasını tüm yerleşim yerlerinin boşaltılmasının kabul edilemezliği üzerine kurmuştur.¹⁶²³ Bu ön hazırlık Camp David’te Barak tarafından hiçbir yerleşim yerinin boşaltılmayacağı şeklinde açıkça ortaya konmuştur.¹⁶²⁴ Bu, Filistinlilerin gettolaşmasının ve işgal topraklarındaki Yahudi varlığının devamlılığı anlamına da gelmiştir. Shamir döneminden itibaren izlenen politikanın yeni fiili durumlar yaratmada başarılı olduğu, bir geri dönüşmezlik eşiği yaratarak İsrail’in taviz verse bile kazançlı çıkacağı bir duruma zemin hazırladığı, bu sürece ilişkin tespitleri oluşturmaktadır.

---

¹⁶¹⁹ **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**, s. 187-188.

¹⁶²⁰ Levine, s. 81-82.

¹⁶²¹ UN/RES/53/55 (1999).

¹⁶²² Ellis, s. 62.

¹⁶²³ Rabbani, s. 125.

¹⁶²⁴ Reinhart, s. 166.

Bu tablo dahilinde Başbakan Barak, 2000 yılı bütçesinden 30 milyon \$'ı yerleşim yerlerinin genişletilmesi, 51 milyon \$'ı da Arap topraklarının kamulaştırılması için ayırmış, 2000 yılında Batı Şeria'da 1.943 konutun inşasına başlamış, 2001 yılı içinde yeni 3.575 konut için izin vermiş ve yerleşim yerleri için 500 milyon \$ tahsis etmiştir. II. İntifada'ya giden süreçte şiddetin yoğunlaşmasının Barak'ın yerleşim yeri politikasına olan yansıması, 945 konutluk ayrı bir projeyi başlatması olmuştur.¹⁶²⁵ Bu yaklaşımdan Filistin şiddetinin İsrail politikalarında ayırım duygusunu güçlendirdiği, yerleşim yerlerinin inşasına ve takviyesine yol açtığı sonucuna da ulaşılmaktadır.

Yerleşim yeri yanlısı uygulamalar üretilmesine rağmen barış sürecinin getirdiği konjonktür, Camp David öncesinde Ekim 1999'da olduğu gibi yasa dışı yerleşim yerlerinin sökülmesi gündeme getirmiştir. Bu kapsamda 42 yasa dışı yerleşim yerinin 15'inin söküleceğini açıklanmış, ancak yerleşimci hahamların baskısı nedeniyle bu sayı 10'a indirilmiştir. Diğer 5 tanesini yasallaştıran bir kararname yayınlanarak, 40 ileri karakolun da daimi yerleşim yerine dönüştürülmesi sağlanmıştır.¹⁶²⁶ Bu 42 yerleşim yerinin tekrar gündeme gelmesi, önceki verilen kararın uygulanmadığını göstermektedir. Diğer taraftan ise İsrail'de yerleşimcilerin, hükümetin politikası üzerindeki etkisi ve yerleşim yerlerinin dini önemi açıkça görülmektedir.

Camp David'te Barak, işgalin sona ermesi ve Filistin Devleti'nin kurulabilmesi için, Batı Şeria'daki yerleşimcilerin %80'inin ilhak edilecek %8'lik kısım içinde bulunmasını, bunun karşılığında toprak değişimi kapsamında Negev'den toprak verilmesini esas almıştır.¹⁶²⁷ ABD Başkanı Clinton da taraflara, birçok yerleşim yerinin sökülmesini ve yerleşimcilerin ilhak edilecek %8'lik kesimde toplanmasını önermiştir.¹⁶²⁸ Bu öneriyle ABD ilk kez yerleşimcilerin %80'inin İsrail egemenliği altında kalmasını kabul etmiştir.¹⁶²⁹ ABD'nin bu teklifi, yerleşim yerleri tartışması üzerinden İsrail'in 1967 Savaşı ve sonrasındaki işgal politikasını tanıdığı sonucuna götürmektedir. Bu sonuç, işgalin tanınması konusunda, güvenlik gerekçesinden sonra yerleşim yerlerinin ikinci gerekçe olma rolünü üstlendiğini belirginleştirmektedir.

---

¹⁶²⁵ Ellis, s. 63.

¹⁶²⁶ Helmick, s. 95, 198.

¹⁶²⁷ Cook, **Blood and Religion**, s. 98.

¹⁶²⁸ Halper, s. 183-184.

¹⁶²⁹ Helmick, s. 147.

Camp David görüşmelerinin çökmesinin ardından İsrail Genel Kurmay Başkanı Shaul Mofaz, Filistinlileri her an yerleşim yerlerine saldıracak nitelikte tanımlamış, bu varsayım ile yerleşim yerlerinin silahlandırılması sürdürülmüş ve Filistinlilerin yerleşim yerlerine saldırmaları halinde yerleşimcilere öldürme yetkisi verilmiştir.¹⁶³⁰ Bu doğrultuda II. İntifada ile birlikte, yerleşim yerlerinin genişletilmesi faaliyetlerine güvenliği geliştirme anlayışı çerçevesinde hız verilmiştir.¹⁶³¹ Bu uygulamayla yerleşim yerlerinin askeri karakteri ve amacı açıkla izlenebilir hale gelmiştir.

Genel anlamda barış görüşmelerinin kesintiyle sürdüğü 1993-2000 yılları arasında yerleşim yerlerine ilişkin İsrail Dışişleri Bakanlığı'nca yayınlanan resmi yaklaşım; Yahudilerin İsrail topraklarında yerleşme hakkının orada yaşayan yerel halkın hakkına eşit olduğunu yönünde olmuştur. Bakanlık, Yahudi yerleşimlerinin Arapları yerlerinden etmeyi amaçlamadığını, yerleşim yerlerinin siyasal değil, kişisel gönüllülüğü esas aldığını, Filistin tarafı ile yapılan anlaşmalarda yerleşim yeri inşasını ve genişlemesini yasaklayan bir hüküm bulunmadığını, barış görüşmeleri döneminde İsrail'in tek taraflı olarak güven arttırıcı tedbirler kapsamında yerleşim yeri faaliyetlerini durduğunu ifade eden bir söylem kullanmıştır.¹⁶³² Bu yaklaşımla İsrail, savaş yoluyla elde ettiği topraklarda yerleşim yerleri sayesinde işgalci olmadığını kabul eden bir duruş sergilemiştir.

Rabin, Peres ve Barak dönemlerinde yerleşim yerlerinin sürekli artması, barış çabaların altını boşaltmıştır. Ayrıca, görüşme masasında statüleri belirlenecek yerlerin sürekli olarak yerleşim yerleri inşası nedeniyle İsrail kontrolüne geçmesi, Filistin tarafında aşırı uçları beslemiştir.¹⁶³³ Bu durum da çatışma üzerinden güvenlik gerekçesinin ön plana çıkarılmasını kolaylaştırmıştır. Bu yönüyle yerleşim yerleri, işgalin ve çatışmanın kalıcılığını pekiştirirken, İsrail'e Filistin tarafından taviz almakta kullanılacak yeni fiili kazançlar sağlayan yolu açmıştır.

Ariel Sharon'un Başbakan olması sonrasında 7 Mart 2001'de açıklanan hükümet programında; yerleşim yerlerinin sosyal ve ulusal değere sahip olduğuna, yerleşim faaliyetlerinde karşılaşılan zorlukların üstesinden gelecek yeteneğin güçlendirilmesine

---

¹⁶³⁰ A.g.e., s. 166.

¹⁶³¹ Levine, s. 90-91.

¹⁶³² <http://www.mfa.gov.il/mfa/peace%20process/guide%20to%20the%20peace%20process/israeli%20settlements%20and%20international%20law> E.T. 12.07.2010.

¹⁶³³ Ross, s. 195.

çalışılacağına, hükümetin görev süresi içinde yenilerinin kurulmayacağına, mevcutların ihtiyaçlarının karşılanmasına devam edileceğine vurgu yapılmıştır.¹⁶³⁴ Yeni yerleşim yerleri açılmayacağı yönündeki açıklamanın sahada oluşturduğu boşluk, ileri karakollarla doldurulmaya devam edilmiştir. Batı Şeria’da tepe-üstü ileri karakol sayısı yaklaşık 50 iken, Sharon iktidarının ilk birkaç ayı içinde sayı iki katına çıkarılmıştır. Yasa dışı statülerine rağmen buralar elektrik ve su şebekesine hızla bağlanmışlar, İskan Bakanlığı portatif evler, Eğitim Bakanlığı da okul imkanı sağlamıştır.¹⁶³⁵ Programı itibarıyla Sharon da Rabin gibi, yerleşim yerleri inşasını durdurma yaklaşımı sergilenirken, ileri karakollar yoluyla işgal topraklarında varlığını genişletmeyi ilke edinmiştir.

İsrail’in prensiplerine yakın bir pozisyon belirleyen ABD Başkanı Clinton’un Batı Şeria’daki Yahudi yerleşim yerlerinin %80’ini İsrail’in elde tutmasını esas alan önerisi, Şarm eş-Şeyh Komisyonu’nun Nisan 2000 tarihli raporunda ve Mayıs 2001 tarihli Mitchell raporunda Yahudi yerleşim yerleri faaliyetlerinin dondurulmasını isteyen ve konunun çatışmadaki önemine işaret eden yaklaşımı, yerleşim yerleriyle ilgili beklentilerin uluslararası yansımaları oluşturmuştur. İsrail, yerleşim yerlerinin dondurulması hariç Mitchell raporuna desteğini açıklamıştır.¹⁶³⁶

George W. Bush’un (2001-2009) 20 Ocak 2001’de ABD Başkanı seçilmesinden sonra, güvenlik üzerinden ilişkilerin gelişmesi yaklaşımı, yerleşim yerleri politikasına da yansımıştır. Bu kapsamda Bush, İsrail’in arazi müsadere ve yerleşim yerlerinin genişletilmesi politikalarına güvenlik bağlamında anlayışla yaklaşmış, Sharon-Bush ittifakı belirgin hale gelmiştir.¹⁶³⁷ BM ise Genel Kurul 55/132 (2001)¹⁶³⁸ sayılı kararıyla İsrail’in yerleşim yeri politikası, kararları ve uygulamalarıyla Ortadoğu barış sürecine olumsuz etki yaptığına işaret etmiş, 55/133 ve 55/209 (2001)¹⁶³⁹ sayılı kararlarıyla da yerleşim yerlerinin Filistinliler üzerindeki olumsuz ekonomik-sosyal etkisine ve yasa dışılığına vurgu yapmıştır.

11 Eylül sonrasında Sharon ve Bush’un ‘teröre’ karşı yürüttükleri mücadele, İntifada’nın etkisini ve sonuçlarını ön plana çıkardığından, yerleşim yerleri konusunun

---

¹⁶³⁴ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Guidelines+of+the+Government+of+Israel+-+March+200.htm> E.T. 07.07.2010.

¹⁶³⁵ Cook, s. 94.

¹⁶³⁶ Detay için bkz. Carter, s. 193; Baylis Thomas, s. 149; Kurtzer, s. 109; Helmick, s. 259.

¹⁶³⁷ Christisan, s. 18.

¹⁶³⁸ UN/RES/55/132 (2001).

¹⁶³⁹ UN/RES/55/133 (2001). UN/RES/55/209 (2001).

gözden uzak kalmasına neden olmuştur. Bu süreçte Sharon, yerleşim yerleri konusundaki fikirlerini, politikasına aktarma imkanı bulmuştur. İsrail uygulamaları karşısında AB, Aralık 2002’de Yahudi yerleşim yerlerinin uluslararası hukuku ihlal ettiği ve çatışmayı alevlendirdiği kabulünü siyasi duruş olarak benimsemiştir.¹⁶⁴⁰ BM ise Genel Kurul 56/204 (2002)¹⁶⁴¹ sayılı kararında daha önceki hükümlerin tekrarıyla yetinmiştir.

Ariel Sharon’un ikinci kez iktidara gelmesinden sonra, 28 Şubat 2003’te açıklanan hükümet programı öncekine paralel olmuştur.¹⁶⁴² İsrail, yerleşim yeri faaliyetlerine bu doğrultuda devam ederken, Mayıs ayında taraflara sunulan Yol Haritası Planı’nın ikinci safhasında Mitchell raporuna paralel olacak şekilde, yerleşim yerlerinin durdurulması ve Mart 2001’den beri inşa edilen yerleşim yerlerinin sökülmesi esas alınmıştır.¹⁶⁴³ Ancak İsrail’in %35 oranında artan yerleşim yeri açma ve genişletme faaliyeti dikkate alındığında, Yol Haritası Planı hükümlerine uymadığı, ayrıca planın 2001’den sonra inşa edilen ileri karakolların sökülmesini ele alan maddelerine rağmen hiçbir karakolu sökmediği görülmektedir.¹⁶⁴⁴

İsrail’in tutumu karşısında ABD Başkanı Bush, Ortadoğu Dörtlüsü’nün de desteğiyle ilan ettiği Yol Haritası Planı kapsamında Yahudi yerleşim yerlerinin dondurulmasını istemiştir.¹⁶⁴⁵ Böylece ABD, Sharon’un iktidara geldiği Mart 2001’den itibaren inşa edilen yerleşim yerlerinin sökmesi için ilk kez baskı yapmıştır.¹⁶⁴⁶ BM de aynı doğrultuda Genel Kurul 57/125 (2003)¹⁶⁴⁷ sayılı kararıyla İsrail’in uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Ancak İsrail, yerleşim yeri inşasına devam etmiştir. 2003 yılında Negev bölgesinde Bedevilere ait topraklarda planladığı 14 yerleşim yerinden ilkinin inşasına başlamıştır. Bu toprakları ‘tanınmamış köyler’ yerleşiklerini de ‘başkasının arazisine izinsiz olarak girenler’ olarak tanımlayan bir anlayışla hareket edilmiştir.¹⁶⁴⁸ Amerikalı siyasal analizci Catherine

---

¹⁶⁴⁰ Hartley, s. 324.

¹⁶⁴¹ UN/RES/56/204 (2002).

¹⁶⁴² <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Basic+Guidelines+of+the+30th+Government+of+Israel.htm> E.T. 07.07.2010.

¹⁶⁴³ Hartley, s. 329.

¹⁶⁴⁴ Catherine Cook, Adam Hanieh, “The Separation Barrier”, **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**, Ed. Joel Beinin, Rebecca L. Stein, California: Stanford University Press, 2006, s. 344-345.

¹⁶⁴⁵ Baylis Thomas, s. 150.

¹⁶⁴⁶ **Haaretz** (20 October 2003).

¹⁶⁴⁷ UN/RES/57/125 (2003).

¹⁶⁴⁸ **Ruling Palestine**, s. 147.

Cook, tamamı İsrail vatandaşı olan 60.000-70.000 Bedevinin tahliyesinde ev yıkımı ve tarım alanlarına zarar verilmesi yönteminin kullanıldığı tespitini de yapmaktadır. Batı Şeria'daki yerleşim yerleri karşılığında Negev'de toprak değişimi gündeme geldiğinde, Sharon "üzerinde Arapların yaşadığı topraklarla bu toprakları niye değişelim" diyerek, Batı Şeria'da değişime tabi olacak Filistinlilerin topraklarının da boşaltılmasını ima etmiştir.¹⁶⁴⁹

Sharon, 2001 yılından sonra inşa edilen yerleşim yerlerinin sökülmesi için ABD'ye çeşitli vesilelerle söz verse de, bu tarihten sonra inşa edilenlerin genişletilmesi faaliyetini sürdürerek, buraları ileri karakol olarak kullanmaya devam etmiştir. Bu ileri karakol mantığı İsrail kanunlarının genişlemeye olan sınırlamalarını by-pass etmek için bir araç olarak da kullanılmış ve buldukları yerlerin devlet toprağı ilan edilmesini kolaylaştırmıştır.¹⁶⁵⁰ Bu durum karşısında ABD Başkanı Bush, 2003 itibarıyla Batı Şeria'da dış sınırlardaki yerleşim yerlerinin sökülmesi konusunda ısrarcı olmuş, Sharon da Aralık 2003'te Gazze ve Kuzey Samaria'daki bazı yerleşim yerlerinden tek taraflı olarak çekileceğini açıklamıştır. Ancak Bush'un 2004'te Sharon'a yazdığı mektupta büyük yerleşim yerlerinin geri çevrilemez bir gerçek olarak tanımlaması, yasa dışı ileri karakolların yasal yerleşim yerlerine dönüştürülmesinin önündeki psikolojik engeli kaldırmıştır.¹⁶⁵¹

Diğer taraftan yerleşim yerlerine ilişkin olarak yürütülen tartışmalar çerçevesinde Sharon'un isteğı üzerine, Devlet Kovuşturma ve Suç Dairesi Başkanı Talia Sason, ileri karakollarla ilgili bir rapor hazırlamıştır. 2005 başlarında açıklanan rapora göre; 1990 ortalarından beri 150 kadar yasa dışı ileri karakolun oluşturulduğu, bunlardan 61'inin devlete ait olmayan arazi üzerinde 15'inin Filistinlilere ait toprak üzerinde bulunduğu belirlenmiştir. Ancak bu rapor uygulamada bir değişikliğe neden olmamıştır.¹⁶⁵² Sharon bu rapordan beklentisi, ABD'nin dikkatini Batı Şeria'daki büyük yerleşim yerlerinden uzaklaştırarak, Bush'un da üzerinde fikir birliğine sahip olduğu yerleşim yeri bloklarını ön plana çıkarmak olmuştur.¹⁶⁵³ Dönemsel realite bağlamında bir diğer amaç da, bazı mevcut yerleşim yerlerinin genişletilmesi karşılığında, ileri karakolların sökülmesini koz olarak kullanmak şeklinde tanımlı hale gelmiştir.

---

¹⁶⁴⁹ Cook, s. 162.

¹⁶⁵⁰ **Haaretz** (5 August 2004).

¹⁶⁵¹ Cohen, s. 63; Cook, **Blood and Religion** s. 93-94.

¹⁶⁵² <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Law/Legal+Issues+and+Rulings/Summary+of+Opinion+Concerning+Unauthorized+Outposts+-+Talya+Sason+Adv.htm> E.T. 17.08.2010.

¹⁶⁵³ Cook, s. 95.

Sharon'un yaklaşımı karşısında ABD Başkanı Bush ve Dışişleri Bakanı Rice, yerleşim yerlerinin Yol Haritası Planı'na tehdit oluşturduğu gerekçesiyle 'tamamen' durdurulması yönünde talepte bulunmuşlardır. Ancak Sharon, Nisan 2005'te ABD'ye yaptığı ziyarette kararlı bir duruş sergilemiştir.¹⁶⁵⁴ Yerleşim yerleri yoluyla işgal topraklarını giderek Yahudileştirilmesinin Filistinliler ile yerleşimciler arasındaki çatışmayı arttırdığı görüşüne Sharon, bu yerleşim yerlerinin gelecekteki daha büyük çatışmaları önleme görevi üstlendiği yönünde bir savunma üretmiştir.¹⁶⁵⁵ BM de cevaben Genel Kurul 59/123 (2005)¹⁶⁵⁶ sayılı kararıyla Uluslararası Adalet Divanı'nın İsrail yerleşim yerlerinin uluslararası hukuku ihlal ettiği yönündeki kararına vurgu yaparak, iki devletli çözüm kapsamında tüm yerleşim yeri faaliyetlerinin durdurulması gerektiğini hatırlatmıştır.

İsrail, Batı Şeria'daki yerleşim yerleri konusunda kararlı bir politika izlerken, Gazze'dekilerden çekilme kararı almıştır. Gazze'den çekilmeden önceki tablo itibarıyla, 1.4 milyon Filistinlinin yaşadığı toplam 365 km²'lik alanın 54 km²'sinin 8.000 yerleşimciyle kontrolünün sağlandığı görülmektedir. İsrail'in 2000-2005 döneminde Gazze'yi Yahudi yerleşim yerlerinin Filistinlilerin yaşam alanlarından bağlantısını kesecek şekilde bina yıkma, tarım alanları oluşturma gibi 'güvenlik şeridi' görevini görecek unsurlarla ayırarak denetim altında tuttuğu da bir diğer tespittir. Çekilme sonrasında ise Sharon, İsrail'in artık Gazze'de işgalci olmadığı için orada olanlardan sorumlu olmadığını, meselenin kendisinin sorunu olduğu kadar Mısır ve Avrupalıların da sorunu olduğunu açıklamıştır.¹⁶⁵⁷

Ancak Gazze'deki yerleşim yerlerinin boşaltılması, yüklendikleri güvenlik tamponu görevi nedeniyle, özellikle Gazze'nin kuzeyindeki İsrail sınırında güvenlik sorunlarına yol açmıştır. Filistinlilerin İsrail'e daha da yaklaşması havan ve Kassam roketlerinin yaklaşık 9 km olan menzillerini İsrail içine uzatmıştır. Yerleşim yerleri yokluğundan kaynaklanan tampon bölge ihtiyacı, Gazze Şeridi içinde İsrail ordusu tarafından bir güvenlik şeridi oluşturularak karşılanmaya çalışılmıştır. Bu uygulamaya göre güvenlik şeridi içinde Filistinlilerin ikametine izin verilmeyeceği ve bu alanda bulunanların İsrail ateşine maruz kalacağı açıklanmıştır.¹⁶⁵⁸ Bu uygulanma, İsrail'in yerleşim yerlerinden vazgeçmekle güvenlikten vazgeçmeyeceği ve Filistinlilerin toprak kaybına neden olan uygulamaları

---

¹⁶⁵⁴ Bronner, s. 80.

¹⁶⁵⁵ Masalha, s. 85.

¹⁶⁵⁶ UN/RES/59/123 (2005).

¹⁶⁵⁷ Reinhart, s. 47, 52, 54.

¹⁶⁵⁸ **Haaretz** (23 January, 23 September 2005).

hayata geçireceği bir anlayışı gündeme taşımıştır. Bu dönemde ‘insansız sahalara=güvenlik şeridi=güvenlik’ eşitliği belirginleşmiştir.

Gazze’deki çekilmeden sonra Sharon, Batı Şeria’daki yerleşimlerin genişletilmesi için ABD’nin desteğini ararken,¹⁶⁵⁹ ABD yönetimi ise yerleşim yerlerinin nihai durumunun görüşülmesi gerektiğini dile getirmiştir.¹⁶⁶⁰ ABD’nin duruşuna karşı Sharon, ileri karakol inşasını ve yerleşim yerlerini genişletme politikasına, siyaset dışı kaldığı Ocak 2006 tarihine kadar devam etmiştir.¹⁶⁶¹ Gelinek nokta Sharon’un yerleşim yeri politikasının, işgal edilen toprakların elde tutulması hedefine ulaştığını göstermektedir.

Sharon sonrasında Ehud Olmert önce Başbakan Vekilliği görevini almış, seçimlerde de başbakan olmuştur. Olmert, Batı Şeria’daki yerleşim yerlerinin %85’ini elde tutmayı planlayan ve yerleşim yerlerini kuzeyden güneye Batı Şeria’yı kesecek şekilde konumlandırma yaklaşımı içinde olan bir politika benimsemiştir.¹⁶⁶² Bu ek olarak 4 Mayıs 2006’da açıklanan hükümet programında, tarımsal yerleşim yerleri ulusal değer olarak tanımlanmış ve güçlendirilmesi hedef olarak ortaya konmuştur.¹⁶⁶³ İsrail’in tutumuna karşı BM, Genel Kurul 60/39 (2006), 60/106 (2006) ve 60/107 (2006)¹⁶⁶⁴ sayılı kararıyla önceki kararlardaki hususlara ek olarak, Uluslararası Adalet Divanı’nın işgal altındaki topraklardaki İsrail yerleşimlerinin uluslararası hukuku ihlal ettiği yönündeki kararını hatırlatarak, iki devletli çözüm kapsamında tüm yerleşim yerlerinin dondurulmasını istemiş, 60/183 (2006)¹⁶⁶⁵ sayılı kararıyla da Yol Haritası Planı’nda ilerleme sağlanabilmesi için Yahudi yerleşim yerlerinin sökülmesinin gereğine vurgu yapmıştır.

27 Kasım 2007’de Annapolis’te düzenlenen zirve sırasında Olmert, yerleşim yerlerini durduracağına söz vermesine rağmen aksi bir politikayı takip etmiştir. Bu politika bağlamında, Aralık 2007’de Atarot’ta 1967’den beri en büyük yerleşim yeri projesi açıklanmış, Har Homa’da 15.000 konutluk proje uygulamaya konmuştur. 2007 yılı sonu itibarıyla Batı Şeria’daki yerleşimcilerin 1/3’ünün 4 büyük ultra Ortodoks Yahudi

¹⁶⁵⁹ Yedioth Ahronoth (20 February 2004).

¹⁶⁶⁰ Kurtzer, s. 115.

¹⁶⁶¹ Haaretz (6 June 2005).

¹⁶⁶² Baylis Thomas, s. 149.

¹⁶⁶³ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Basic+Guidelines+of+the+31st+Government+of+Israel.htm> E.T. 07.07.2010.

¹⁶⁶⁴ UN/RES/60/39 (2006). UN/RES/60/106 (2006). UN/RES/60/107 (2006).

¹⁶⁶⁵ UN/RES/60/183 (2006).

kolonisinde yaşaması, yerleşimci nüfusun gittikçe muhafazakar bir forma dönüştüğünün ve siyasi tavizler için uygun ortamın gittikçe kaybolduğunun göstergesini oluşturmuştur.¹⁶⁶⁶

Bu dönemde yerleşim yerlerinin sökülmemesi güvenlik şartlarıyla gerekçelendirilmeye devam edilmiştir. Bu doğrultuda İsrail Yüksek Mahkemesi HCJ 8414/05 (2007) sayılı kararıyla Yahudi yerleşim yerlerinin meşruiyeti sorununun bölgedeki askeri komutanın İsraili yerleşimlerin hayatını koruma ve güvenliğini sağlama görevine bir etkisi olmayacağını karara bağlamıştır.¹⁶⁶⁷ Bu karardan İsrail'in yerleşim yerlerindeki askeri varlığının devam edeceği sonucuna ulaşılmaktadır. Askeri varlığın devam etmesi de güvenlik gerekçesinin kullanılmasını kolaylaştırmış, dolayısıyla yerleşim yerlerinin sökülmesi hususunun gündem dışına çıkarılmasına yardımcı olan bir zemin sağlamıştır.

Filistin topraklarındaki Ramat Shlomo'da Mart 2008'de 1.500 konutluk yeni bir projenin devreye sokulması, Batı Şeria'da Givat Ze'ev yerleşim yerinde 750 konutun inşasına başlanması Olmert'in yerleşim yerlerinin dondurulacağı yaklaşımının Annapolis öncesinde bir taktik söylemden ibaret olduğunu kanıtlamıştır. Bu kapsamda Olmert'in politikası; Batı Şeria'daki dağınık yerleşimlerin büyük bloklar halinde toplanması ve bu yolla da istikrarlı toprak bütünlüğüne sahip bir Yahudi Devleti'nin varlığını devam ettirmesi şeklinde tanımlı hale gelmiştir.¹⁶⁶⁸ 2007-2008 döneminde yerleşim yeri kurma ve genişletme faaliyetlerinin güvenlik duvarı ile koordineli bir planın parçaları olarak işlev sergilediği bu döneme bir diğer tespiti oluşturmaktadır. Bu fiili durum karşısında BM, Genel Kurul 62/83 (2008), 62/106 (2008), 62/108 (2008), 62/109 (2008) ve 62/181 (2008)¹⁶⁶⁹ sayılı kararlarıyla daha önceki hükümleri tekrarlamak dışında bir yaptırım ortaya koyamamıştır. Bu kapsamda Yahudi yerleşimlerinin ulaştığı son konum Hariya 12'de açıkça görülmektedir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde İsrail'in yerleşim yerleri politikasının; yerleşimlerin din ve siyonizmle olan ilişkisinin devam etmesi, göç politikasıyla entegre olarak ele alınması, her Yahudinin istediği yere yerleşme hakkı olduğu kabulü, uluslararası yaptırımdan yoksun eleştirilerin dikkate alınmaması, yerleşim yerleri bağlamında 'barış için' toprak ilkesinin reddedilmesi, yerleşim yeri programlarının milli proje olarak görülmesi, yeni yerler açmak yerine mevcutların genişletilmesi, önemsiz olanların barış

¹⁶⁶⁶ Baylis Thomas, s. 149; Cook, s. 92.

¹⁶⁶⁷ **Judgements of The Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within Law**, III, s. 213.

¹⁶⁶⁸ Detay için bkz. Baylis Thomas, s. 149; Cook, s. 91; Reich, s. 276.

¹⁶⁶⁹ UN/RES/62/83 (2008). UN/RES/62/106 (2008). UN/RES/62/108 (2008). UN/RES/62/181 (2008).

sürecinde pazarlık için kullanılması, etkin güvenlik ve asayiş görevi verilmesi, ötekileştirmenin bir aracı olarak kullanılması, siyasi nedenlerle yaşanan duraksamaların oluşturduğu boşluğun ileri karakollarla kapatılması, Filistinli nüfusun bütünlüğünün bozulması için kullanılması, anlaşmalardaki boşluklardan yararlanılarak yeni fiili durumların yaratılması, planlı siyasi sonuçlar üretecek şekilde programa alınması ve güvenlik şeridi olarak işlevselleştirilmesi unsurlarından oluştuğu söylenebilir. Bu unsurlar üzerinden Yahudi varlığını Filistin topraklarında kalıcı kılması ve iki toplumu ayırıştırarak güvenlik duygusunu geliştirmesi güvenlik politikasıyla arasındaki bağıntıyı oluşturmuştur.

2.2. Filistinli Mültecilerin Geri Dönüşü ve Kutsal Yerler

2.2.1. Filistinli Mülteciler

2.2.1.1. Barış Sürecinde Mülteciler Politikası

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından İsrail'in Filistinli mülteciler sorununa olan ilgisizliğini koruması 1990 başlarının ilk tespitidir.¹⁶⁷⁰ UNRWA tespitlerine göre 1990'da 2.422.514'e ulaşan mültecilerin, 1990 ekonomik verileri baz alınarak hesap edildiğinde, 11.5 milyar \$'ı bulan geride kalan mal ve toprak bedelleri konusu da geri dönüş hakkı ile birlikte yok sayılmıştır. Sorun ne zaman gündeme gelse İsrail ve ABD konuyu reddederek görüşme masasından uzak tutmuşlardır.¹⁶⁷¹ Bu yaklaşım, ABD'nin sınırlar ve yerleşim yerleriyle ilgili kısıtlı da olsa getirdiği eleştiriyi mülteciler konusunda göstermediğinin ve doğrudan İsrail tezlerinin yanında yer aldığı ispatı olmuştur.

İsrail ve ABD'nin uzlaşmaz tutumuna karşı BM, Genel Kurul 45/73 (1990)¹⁶⁷² sayılı kararıyla Filistinli mülteciler için BM 194 sayılı kararla öngörülen vatandaşlık veya tazminat konularında bir ilerleme sağlanamamasından duyulan üzüntüyü ifade etmiş, mülteci ailelerine ait yapıların İsrail tarafından yıkıldığına dair alınan raporlara vurgu yapmış, İsrail'den Filistin topraklarındaki mültecilerin yerlerinden edilmesi ve yeniden yerleştirilmesi politikasından vazgeçmesini istemiş, mültecilerin evlerine dönüşünün yadsınamaz bir hak olduğunu teyit etmiş, bunu sınırlayan ve şarta bağlayan her türlü anlaşmanın geçersiz ve hükümsüz olduğuna işaret etmiş ve İsrail'e bu yönde acil adımlar

¹⁶⁷⁰ Salim Tamari, "Palestinian Refugee Property Claims: Compensation and Restitution", **Israel and Palestinian Refugees**, Ed. Eyal Benvenisti, Chaim Gans, Sari Hanafi, Berlin: Springer, 2007, s. 311.

¹⁶⁷¹ [http://www.unrwa.org/userfiles/reg-ref\(2\).pdf](http://www.unrwa.org/userfiles/reg-ref(2).pdf) E.T. 14.07.2010; Dan Rabinowitz, "Beyond Recognition: Staggered Limited Return of Palestinians into Israel", **Israel and Palestinian Refugees**, Ed. Eyal Benvenisti, Chaim Gans, Sari Hanafi, Berlin: Springer, 2007, s. 416.

¹⁶⁷² UN/RES/45/32 (1990).

atması için çağrıda bulunmuştur. Bu karara ek olarak 45/74 (1990)¹⁶⁷³ sayılı kararla da işgal altındaki topraklardaki Filistinlilerin ve diğer Arapların tahliyesini, sınır dışı edilmesini, sürülmesini, yerlerinin değiştirilmesini ve geri dönüş haklarının inkar edilmesini kınamıştır.

İsrail, Madrid Barış Konferansı'nda İsrail-Filistin ikili görüşmeleri sırasında, FKÖ'yü tanımamanın yanı sıra, temel sorunların başında gelmesine rağmen mülteciler sorununu da görüşmekten kaçınmıştır.¹⁶⁷⁴ İsrail, ikili görüşmeler sırasında mültecileri, kendi geleceğini belirme hakkını kullanmak isteyen bir toplum değil, 1948 Savaşı sırasında Arap ülkelerine kaçan kişiler olarak gören bir yaklaşım benimsemiştir.¹⁶⁷⁵ Bu bakış açısıyla Başbakan Shamir, mültecilerin barış karşılığında dönüşüne izin vermek yerine, Batı Şeria'daki Filistinlilerin sınır dışı edilmesi yönünde bir anlayışa sahip olmuştur.¹⁶⁷⁶ Böylece, Shamir'in Ben Gurion ile aynı düşünce yapısına sahip olduğu, sorunun siyonist ilkeler kapsamında adil ve üzerinde fikir birliğine varılmış bir çözümünün olmadığı açıklık kazanmıştır. Shamir'in tutumu karşısında BM, Genel Kurul 46/46 (1991) ve 46/47 (1991)¹⁶⁷⁷ sayılı kararları 45/73 ve 45/74'teki ifadeleri tekrarlamıştır.

İsrail'in bu tutumunun gölgesinde BM tarafından oluşturulan Mülteci Çalışma Grubu 1992 yılında çalışmalarına başlamıştır. Mayıs ve Kasım 1992'deki toplantılarda öncelikle konunun insani boyutu İsrail'in bürokratik prosedürleri çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışma daha sonra ailelerin birleştirilmesi üzerine yoğunlaştırılarak, İsrail'den sayının mümkün olduğunca yüksek tutulması istenmiştir. İsrail de sayıyı 1.000'den 2.000'e çıkarmıştır.¹⁶⁷⁸ Ancak İsrail Batı Şeria ve Gazze dışından gelen Filistinlilerin, Filistin heyetinin içinde bulunması nedeniyle Mayıs 1992'deki oturumu boykot etmiştir. İsrail'in itiraz ettiği bir diğer konu da; aile birleştirilmesi konusunun mültecilerin geri dönüş hakkı gibi kullanılması olmuştur.¹⁶⁷⁹ İsrail'in uzlaşmaz yaklaşımı karşısında BM, Genel Kurul 47/69 (1992)¹⁶⁸⁰ sayılı kararıyla önceki kararlardaki hükümlere ek olarak, İsrail'i işgal altındaki topraklardaki Filistinli mültecilerin güvenliğini sağlamaktan sorumlu tutmuştur.

---

¹⁶⁷³ UN/RES/45/74 (1990).

¹⁶⁷⁴ Yunus Sönmez, Ömer Faruk Kalaycı, "1990 Sonrası Dönemde Ortadoğu Barış Sürecine Bakış", **Filistin: Çıkmazdan Çözüme**, İstanbul: Küre Yayınları, 2003, s. 53.

¹⁶⁷⁵ Menachim Klein, "The Negotiations for The Settlement of The 1948 Refugees", **Israel and Palestinian Refugees**, Ed. Eyal Benvenisti, Chaim Gans, Sari Hanafi, Berlin: Springer, 2007, s. 467.

¹⁶⁷⁶ Baylis Thomas, s. 117.

¹⁶⁷⁷ UN/RES/46/46 (1991). UN/RES/46/47 (1991).

¹⁶⁷⁸ Jacob Tovy, "Negotiating The Palestinians Refugees", **Middle East Quarterly**, X, No.2, Spring 2003, s. 41-42.

¹⁶⁷⁹ Klein, s. 468.

¹⁶⁸⁰ UN/RES/47/69 (1992).

Çözüm arayışlarının sonraki aşaması olan Oslo görüşmelerinde (1993) İsrail'in mültecilere yönelik yaklaşımı; İsrail'e geri dönüş hakkını tanımamak, ancak aile birleştirmesi konusunun görüşülebileceğini kabul etmek yönünde olmuştur. İsrail, Oslo Anlaşmaları gereği çekilmesini tamamlandıktan sonra ortaya çıkacak Filistin bölgelerine dönüşünün mümkün olabileceğini kabul etmiştir.¹⁶⁸¹ 1993 yılında imzalanan İlkeler Deklerasyonu ve İsrail-Ürdün Müşterek Gündemi'nde 1948 mültecileri sorununun İsrail ile Filistin tarafları arasında nihai görüşme çerçevesinde çözüm aranmasına, 1967 Savaşı ile Batı Şeria ve Gazze'de yerlerinden edilen kişilerin kabulünün bir İsrail-Filistin-Mısır-Ürdün Komitesi tarafından ele alınmasına ve Batı Şeria ve Gazze'nin yerleştiği olup yurt dışında uzun süre kalınması nedeniyle sürekli oturma izinleri kaybedenlerin durumlarının İsrail ile Ürdün arasında görüşülmesine karar verilmiştir. Oslo Anlaşmaları bağlamında mülteciler sorununun, geçiş sürecinin aşamalarına dahil olmaması ancak 3 yıl sonra gerçekleştirilmesi düşünülen barış anlaşmasının bir parçası olması benimsenmiştir.¹⁶⁸² Bu yaklaşımın düşünsel temelini de, Yahudilerin göçünün ulusal-kolektif bir model olarak görülürken, Filistinli mültecilerin dönüşünün kişisel-liberal bir model olarak alınması teşkil etmiştir.¹⁶⁸³ İsrail, barış sürecinin başlamasıyla sorunun varlığını kabul etse de, çözümün kendi politikaları doğrultusunda olacağını ve FKÖ'yü tanısa da onu mülteciler konusunda çözümsüzlüğün siyasi gerekçesi olarak kullanacağını da göstermiştir.

Barış sürecinin başlaması, Filistin ulusal hareketinin sürgünde veya diasporada başlatılması girişimini ortadan kaldırmıştır. UNRWA kamplarından Filistinli mültecilerin Filistin Yönetimi bölgelerine transfer edilmesi mülteci statülerinden, dolayısıyla İsrail'den geri dönüş taleplerinden vazgeçme sonucu doğuracağından, Filistinliler tarafından kabul edilmemiştir. Barış süreci, Filistinlilerin temsil sorununu ortadan kaldırırsa da, İsrail'in aile birleştirmesine izin vermediği ve geçmişte seyahat iznini zamanında yenilememiş Filistinlilerin İsrail'e girişini reddettiği bir ortamı yaratmıştır. Bu çerçevede İsrail, aile birleştirmesine bir haktan ziyade insani bir ihtiyaç olarak yaklaşmış ve genel beklentisini mültecilerin buldukları ülkede yerleşmesi ve rehabilite edilmesi üzerine kurgulamıştır.¹⁶⁸⁴ İsrail'in bu yaklaşımı, Filistinlileri mümkün olduğunca öteleyip Yahudi toplumunun

---

¹⁶⁸¹ Qurei, s. 69.

¹⁶⁸² <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace%20Process/Guide%20to%20the%20Peace%20Process/Refugee%20Working%20Group> E.T. 20.07.2010.

¹⁶⁸³ Elia Zureik, "Palestine Refugees and Peace", *Journal of Palestine Studies*, XXIV, No. 1, Autumn 1994, s. 16.

¹⁶⁸⁴ Riccardo Boca, "UNRWA and The Palestinian Refugees", s. 241; <http://www.unrwa.org/userfiles/201006109359.pdf> E.T. 14.07.2010; Klein, s. 468-469.

homojen kalmasını sağlayarak, güvenlik katsayısının artırılması politikasıyla uyumlu olmuştur.

Mülteciler aleyhine belirginleşen İsrail politikası karşısında BM, Genel Kurul 48/40 (1993)¹⁶⁸⁵ sayılı kararıyla İsrail'in mültecilerin evlerini yıkma politikasındaki ısrarını belirten raporlar alındığına vurgu yapmıştır. Aynı kararla İsrail'i işgal altındaki topraklardaki Filistinli mültecilerin güvenliğini sağlamaktan da sorumlu tutmuştur. 48/41 (1993)¹⁶⁸⁶ sayılı kararıyla ise İsrail'in 1967'den beri işgal etmiş olduğu topraklardan sınır dışı edilen tüm Filistinlilerin geri dönüşüne imkan tanınmasını istemiştir.

İsrail ile Ürdün arasında 1994'te imzalanan barış anlaşmasında, mülteciler ve yerinden edilmiş kişilere ilişkin sorunun; 1) yerinden edilmiş kişilerle ilgili olarak Mısır, Filistin, Ürdün ve İsrail taraflarının oluşturacağı bir komisyonca, 2) mültecilerle ilgili çok taraflı bir çalışma grubunca, 3) nihai görüşmeler bağlamında veya iki taraflı görüşmeler çerçevesinde esas alınacağı belirtilmiştir.¹⁶⁸⁷ Sorunun çözümüne yönelik olarak gösterilen yolların tümünde ABD'nin doğrudan ve dolaylı olarak etkisi olacağı kesin gözüktüğünden ve ABD'nin de İsrail tezlerine yakın görüşe sahip olduğu bilindiğinden, İsrail'in görüşme enstrumanını diplomatik manevra alanı olarak kullandığı, zaten bu yolların hiçbirinden çözümü amaçlamadığı, barış sürecinin ilk iki yılına ait tespiti oluşturmaktadır.

Bu yaklaşım doğrultusunda, Filistinli mültecilere tazminat konusu gündeme geldiği her ortamda İsrail de, Arap ülkelerinden gönderilen Yahudiler için tazminat talep etmiştir.¹⁶⁸⁸ Bu tutum, sorunu İsrail ile Filistin tarafı arasında değil, İsrail ile Arap dünyası arasında görüldüğü bir noktaya sürüklemiştir. Oslo Anlaşmaları'nda mültecilerin geri dönüşüne dair bir ifadenin yer almaması ve sorunun 5 yıllık geçiş döneminin 3. yılından itibaren görüşmeye başlanmasını esas alınması gibi, altı doldurulmamış bir takvimle ifade edilmesi, İsrail'in çözüm sürecinin dışına çıkmasını kolaylaştıracak bir alan yaratmıştır.

Benzer bir manevra alanını da; İsrail hükümetlerinin uygulamalarına karşın, Filistinlilerin kitleler halinde sınır dışı edilmesine yönelik açıkça ortaya konmuş resmi bir

---

¹⁶⁸⁵ UN/RES/48/43 (1993).

¹⁶⁸⁶ UN/RES/48/41 (1993).

¹⁶⁸⁷ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace%20Process/Guide%20to%20the%20Peace%20Process/Main%20Points%20of%20Israel-Jordan%20Peace%20Treaty> E.T. 15.07.2010.

¹⁶⁸⁸ Milton-Edwards, **The Israeli-Palestinian Conflict**, s. 116.

politikanın bulunmaması oluşturmuştur.¹⁶⁸⁹ İsrail, çatışmalar nedeniyle bölgeden uzaklaşan Filistinlileri sürmüş saymadığı için karşı bir hak iddiasının altı doldurulamamıştır. Ancak BM, Genel Kurul 49/35 (1994)¹⁶⁹⁰ sayılı kararıyla Filistinli mültecilerin geçen 40 yılda evlerini, topraklarını ve yaşam araçlarını kaybettikleri gerçeğini tanımış, 49/62 (1994)¹⁶⁹¹ sayılı kararıyla da Filistinli mülteciler sorununun BM 194 sayılı kararı doğrultusunda çözülmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

Mısır, Ürdün, İsrail ve Filistin tarafları 1967 Savaşı'nın yol açtığı mülteci sorununu görüşmek üzere ilk kez Mart 1995'te Amman'da bir araya gelmişlerdir. İsrail toplantıda mülteciler ifadesi yerine 'yerinden edilmiş kişiler' ifadesini kullanırken, bu kişileri de 20.000-30.000 gibi bir sayı ile niteleyerek indirgemeci bir politika izlemiştir. Toplantı öncesinde İsrail, 1947'de BM taksim planını kabul etmeyip, Yahudi Devleti'ne savaş ilan eden Arapları sorunun kaynağı olarak gösterme yaklaşımı sergilemiştir. Bu bağlamda, mültecilerin geri dönüş hakkının tanınması, olayların sorumluluğunu üstlenmekle eş anlamlı kabul edilmiş, mültecilerin geri dönüş talebi olmasa bile sorumluluğu inkar eden bir yaklaşım içinde olunmuştur.¹⁶⁹² Geri dönüş hakkının tanınmasının, Filistin milliyetçiliğini ve toprak talebini tetikleyebileceği akabinde çatışmanın belirsiz bir noktaya sürükleneceği endişesi ile bağıntı oluşturduğu süreç izlemesinden elde edilen bir çıkarım olmuştur. Bu tablo da İsrail'in 'güvenlik=geri dönüş hakkının tanınmaması' denklemi dahilinde politika ürettiğini tanımlı hale getirmiştir.

İsrail Savunma Bakanı Yossi Beilin 1995'te soruna ilişkin gelinen noktada, BM'nin 194 sayılı kararında 'İsrail' ismi geçmediğinden, İsrail'in ne mülteci sorununu yaratmaktan ne de çözümünden sorumlu tutulamayacağını ifade etmiştir. Beilin ayrıca kararın mültecilerin geri dönüşünü tek çözüm olarak ele almadığını da dile getirmiştir. İsrail'in bakış açısı, mültecilerin geri dönüş kararını kendi vermeleri, dolayısıyla bu kararın FKÖ gibi yapılar tarafından alınmamasından yana olmuştur.¹⁶⁹³ İsrail'in sorunu FKÖ'den uzaklaştırarak siyasi çerçeveden kurtarma çabası, sorunu sadece insani boyutuyla ele alma politikası ile uyumludur.

---

¹⁶⁸⁹ Masalha, s. 84.

¹⁶⁹⁰ UN/RES/49/35 (1994).

¹⁶⁹¹ UN/RES/49/62 (1994).

¹⁶⁹² Klein, s. 470, 472.

¹⁶⁹³ Davutoğlu, s. 27-28.

28 Eylül 1995'te imzalanan Oslo II Anlaşması ile UNRWA rakamlarına göre 3.172.641'e ulaşan¹⁶⁹⁴ mültecilere ilişkin nihai görüşmelerin en geç 4 Mayıs 1996'da başlaması esas alınmıştır. Bu paralelde Ekim 1995'te İsraili Bakan Yossi Beilin ile Filistin Yönetimi temsilcisi Mahmud Abbas arasında yapılan anlayış protokolüne göre; İsrail, Filistin halkının 1947-1949 yıllarındaki savaşlar sonucu oluşan maddi ve manevi kayıpları ile Filistinli mültecilerin Filistin Devleti'ne dönüş ve tazminat hakkını tanımış, taraflar Uluslararası Filistinli Mülteciler Komisyonu'nun kurulmasına karar vermiş, bağışçı ülkeleri bu komisyona katkı vermeye çağırarak, İsrail bu amaçla kurulan komisyona bir fonla katkı sağlayacağını açıklamış, her bir mülteci aileye komisyonun belirleyeceği bedel üzerinden tazminat ödemeyi kabul etmiş, İsrail ailelerin birleşmesi ve özel olarak tanımlanmış düzenlemelerle mültecilerin dönüşüne izin verme konusunda hemfikir olmuştur.¹⁶⁹⁵ Üzerinde anlaşmaya varılan metinden, İsrail'in mültecilerin ayrıldıkları topraklara geri dönüş hakkını tanımamasının, Filistin tarafınca da kabul edildiği anlamı çıkarılabilir. Mültecilerin müstakbel Filistin Devleti'ne dönüşünün İsrail tarafından tanınması, mülteciler sorunun belirsiz bir süre ötelendiği anlamını da taşımıştır.

İsrail'in protokol bağlamındaki yaklaşımı doğrultusunda BM, Genel Kurul 50/28 (1995)¹⁶⁹⁶ sayılı kararıyla 1967 Savaşı ve düşmanlıklar nedeniyle yerlerinden edilen herkesin işgal topraklarındaki evlerine veya eski ikamet ettikleri yerlerine dönme hakkını teyit etmiştir. Bu kararla BM'nin görüşü, mültecilerin malları ve onlardan elde edilen gelirler üzerinde hak sahibi oldukları yönünde tanımlı hale gelmiştir. Ancak İsrail, BM'nin tespitlerine ilgisizliğini korumuştur. Rabin'in öldürülmesinden sonra iktidarı devralan Peres, Filistinli mültecilerin geri dönüş talebini maksimalist, kabul edilmesi halinde İsrail Devleti'nin Yahudi karakterini silecek, Yahudilerin azınlık durumuna düşmesini sağlayacak, ne şimdi ne de gelecekte kabul edilemez bir beklenti olarak nitelemiştir.¹⁶⁹⁷ Böylece, ılımlı lider olarak Peres'in de İsrail ile Filistin tarafları arasındaki görüşme sürecinin sadece barış sıfatı ile betimlediği, süreçten İsrail'in beklentilerinin çatışma sürecinin sonunda varılacak nokta ile farklılık göstermediği açıklık kazanmıştır. Yani İsrail, Filistinlilerle çatışsa da barışsa da mültecilerin İsrail'e geri dönüş hakkını tanımayacağını değişmez bir ilke konumuna getirmiştir.

¹⁶⁹⁴ [http://www.unrwa.org/userfiles/leg-ref\(2\).pdf](http://www.unrwa.org/userfiles/leg-ref(2).pdf) E.T. 14.07.2010.

¹⁶⁹⁵ Beilin-Abbas Protokolü için bkz. <http://www.mideastweb.org/beilinabumazen1.htm> E.T. 31.05.2010

¹⁶⁹⁶ UN/RES/50/28 (1995).

¹⁶⁹⁷ Rex Brymen, "Imaging A Solution: Palestinian Refugees in Lebanon", *Journal of Palestine Studies*, XXVI, Number 2, Winter 1997, s. 45.

1996 yılında Mülteci Çalışma Grubu İsrail heyetinin başkanı olan Shlomo Ben-Ami İsrail'in yaklaşımını, "mülteciler sorununun, Yahudilerin önceden planladığı bir sonuç olmadığı, çatışma bağlamında Yahudilerin ve Arapların korkularının eseri olduğu, çatışmanın tarafı olan Filistinlilerin aynı simetrik sorumluluğu taşıdıkları"¹⁶⁹⁸ şeklinde ortaya koymuştur. Bu yaklaşımın akabinde Benyamin Netanyahu'nun 29 Mayıs 1996'da iktidara gelmesi, İsrail'in geleneksel politikası haline gelen mültecilerin geri dönüşünün kabul edilmemesi yaklaşımını güçlendirmiştir. 18 Haziran 1996'da açıklanan programında Netanyahu hükümeti; Arapların, Ürdün Irmağı'nın batısında yer alan İsrail toprağının herhangi bir parçasına dönüşüne karşı çıkacak bir çizgi benimsediğini açıklamıştır.¹⁶⁹⁹ İsrail'in mültecilerin geri dönüşüne itiraz ettiği nokta; İsrail topraklarına dönüş halinde nüfusun 11 milyona çıkacağı, Yahudilerin genel nüfus içindeki oranının %76'dan %48'e düşeceği, dolayısıyla İsrail Devleti'nin Yahudi karakterinin kaybolacağı endişesi olmuştur.¹⁷⁰⁰ Bu durum ise, 1948 Savaşı'nda Yahudilerin öncelikli olarak önlemek istediği olguların başında gelmiştir.¹⁷⁰¹

Bu yaklaşımın birlikte İsrail'in mülteciler soruna bakışının, öncelikle demokratik kaygıdan kaynaklanmakla birlikte, mültecilerin kaybettiği toprak ve malların tazmini konusunda da ilgili olduğu açıklık kazanmıştır. Durum karşısında BM, Genel Kurul 51/129 (1996)¹⁷⁰² sayılı kararıyla İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin kimsenin keyfi olarak malından mahrum bırakılmayacağına ilişkin hükmünü hatırlatarak, Filistinli mültecilerin malları ve bunlardan elde edilen gelirler üzerinde hak sahibi olduklarını teyit etmiş, İsrail ve Filistin tarafından nihai statü görüşmeleri çerçevesinde bu konunun ele alınmasını istemiştir.

17 Mayıs 1999'daki seçimlerde Başbakan olan Ehud Barak, Filistinli mülteciler konusunda 'tatminkar bir çözüm'den bahsederken, bir miktar mültecinin İsrail'e dönmesine izin verilebilmesinin değerlendirilebileceğini ifade etmiştir. Ancak Arafat'a mültecilerin geri döneceğine veya tazminat ödeneceğine dair bir düşünceye kapılması için bir neden verilmemiştir.¹⁷⁰³ Barak, Filistinli mültecilerin İsrail Devleti'ndeki eski yerlerine dönemeyeceklerini açıkça ortaya koymuş, mülteci sorununa çözümün halihazırda

¹⁶⁹⁸ Elia Zureik, **Palestine Refugees and Peace Process**, Washington: Institute of Palestine Studies Press, 1996, s. 47-48.

¹⁶⁹⁹ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Guidelines+of+the+Government+of+Israel+-+June+19+96.htm> E.T. 07.07.2010.

¹⁷⁰⁰ Shlaim, **The Iron Wall**, s. 571.

¹⁷⁰¹ Bard, s. 127.

¹⁷⁰² UN/RES/51/129 (1996).

¹⁷⁰³ Baylis Thomas, s. 140.

yaşadıkları ülkelerde bulunması gerektiğine işaret etmiştir.¹⁷⁰⁴ Bu yaklaşımla Barak mültecilerin herhangi bir şekilde geri dönüşünü reddeden bir çizgide politika yürütmüş, mültecilerin dönüş hakkının değil, tazminat hakkının söz konusu olmasını temel ilke olarak benimsemiştir.¹⁷⁰⁵ Bu yaklaşımla birlikte İsrail'in mülteciler politikasındaki istikrar korunmaya devam etmiştir. Durum karşısında BM, Genel Kurul 53/51 (1999)¹⁷⁰⁶ sayılı kararıyla daha önceki kararlardaki hususları tekrarlamakla yetinmiştir.

İsrail, II. İntifada'ya kadar olan süreçte Filistin tarafı ile imzaladığı tüm anlaşma ve protokollerde mülteci sorununu nihai görüşme konusu olarak ele almıştır. Bu dönemde mülteciler konusundaki genel politika; Ürdün Irmağı'nın batısına ve İsrail topraklarına Filistinlilerin dönüş hakkının inkar edilmesi olmuştur.

2.2.1.2. İsrail'in Mülteciler Politikasında Camp David ve II. İntifada

2000 yılı itibarıyla UNRWA rakamlarına göre Filistinli mültecilerin toplam sayısının 3.737.494'e ulaştığı ve İsrail'in istikrarlı karşı duruşu dikkate alındığında, İsrail için geri dönüşün tamamen inkar edilecek boyuta ulaştığı netlik kazanmıştır. Bu nedenle Camp David öncesinde taraflar arasında Stocholm'de yapılan gizli görüşmelerde Barak, mülteci sorunuyla sadece 1948 Savaşı'nı ilişkilendirmiştir. İsrail, sorunun adil ve insani çözümü gerektiği konusunda hemfikir olurken, çatışmasının çözülmesi halinde BM 242 sayılı karar temelinde olmak üzere 194 sayılı karara kadar gidecek bir güzergahta çözüm arayışının mümkün olabileceğini ifade etmiş, konunun doğrudan 194 sayılı karar doğrultusunda ele alınmasına ise karşı çıkmıştır. Mültecilerin geri dönüş hakkı kapsamında olmayacak şekilde, birkaç yıllık dönemlerde 10.000-15.000'inin dönmesine izin verebileceğini açıklamıştır. Ancak taraflar sayı hususunda anlaşamamışlardır. İsrail, görüşme sürecinde genel anlamda geleneksel politikasını değiştirmeyerek, mültecilerin geri dönüş hakkını reddetmiştir.¹⁷⁰⁷

İsrail ve Filistin tarafları arasında 25 Haziran 2000'de düzenlenen görüşmede İsrail, mültecilerin geri dönüş hakkını bir kez daha reddederek, aile birleştirilmesi uygulamasının uygun görülebileceğini hatırlatmıştır.¹⁷⁰⁸ Camp David Zirvesi öncesinde politika, geri dönüş

¹⁷⁰⁴ Helmick, s. 87, 89.

¹⁷⁰⁵ Tovy, s. 43.

¹⁷⁰⁶ UN/RES/53/51 (1999).

¹⁷⁰⁷ Detay için bkz. [http://www.unrwa.org/userfiles/reg-ref\(2\).pdf](http://www.unrwa.org/userfiles/reg-ref(2).pdf) E.T. 14.07.2010; Qurei, s. 120, 136; Klein, s. 481.

¹⁷⁰⁸ Qurei, s. 158.

hakkının kabul edilmezliği üzerine kurulmakla birlikte, Başbakan Barak 100.000 mültecinin İsrail'e dönmesini teklif etmiştir.¹⁷⁰⁹ Bu önerinin gerçekleşme safhaları hakkında bir düzenlemeye ilişkin tespit yapılamamıştır.

Oslo ile başlayıp Camp David'e kadar gelen barış görüşmeleri sürecinde İsrail'in Filistin tarafı ve uluslararası platformla teması sırasında, mülteciler sorununu gündemden, dolayısıyla görüşme masasından uzak tutma çabası, genel politik çizgisini oluşturmuştur. Sorun sürekli olarak nihai barış anlaşmasının konusu olarak görülmesi ve çözüm aşamalarının belirlenmemesi çözümsüzlüğü kalıcı kılmıştır.¹⁷¹⁰ Çözümsüzlüğünün ilke haline getirilmesi ve mültecilerin sayısında meydana gelen aşırı artışla birlikte geri dönüşün kendi doğası içinde kabul edilebilir olmaması, İsrail'in hareket alanını genişletmiştir.

ABD Başkanı Clinton, Camp David Zirvesi'nde (11-25 Temmuz 2000) taraflara Filistinli mültecilerin İsrail'e değil, kurulacak Filistin Devleti'ne dönmelerini ve mültecilerin rehabilitasyonu için yoğun bir yardım programı önermiştir.¹⁷¹¹ İsrail'in tutumu ise, mültecilerin geri dönüşünü 'varlığına yönelik tehdit' olarak tanımlamayı, tanımaya kesinlikle yanaşmamayı ve BM kararlarına aykırı bir şekilde sınırlı bir tazminatla konuyu geçiştirmeyi esas almıştır.¹⁷¹² Barak, tazminat için uluslararası olarak kurulacak bir fona katkı sağlayacağını açıklarken, 1948 Savaşı ile mülteci durumuna düşen Yahudiler için de tazminat talebinde bulunmuştur. İsrail görüşmelerde UNRWA'nın 10 yıllık bir süreçte kaldırılmasını yerine mültecilerin yeniden yerleşim ve rehabilitasyonuna gözlemcilik edecek bir yapının kurulmasını da gündeme getirmiştir.¹⁷¹³ İsrail'in tutumu, sorunun çözüm maliyetlerine katılmak, ancak hukuki, siyasi ve ahlaki sorumluluğundan kaçınmak şeklinde politikasının çerçevesini belirlemiştir. UNRWA'nın kaldırılma isteği ise, İsrail'in geri dönüşü değil, yeniden yerleştirilmeyi esas alan duruşunun göstergesi olmuştur.

Camp David'in çözümsüzlükle sona ermesinin ardından ABD Başkanı Clinton, 19 Ekim 2000 tarihli kendi adını taşıyan plan doğrultusunda taraflara Filistinli mültecilerin eski topraklarına değil, kurulacak Filistin Devleti'ne dönmelerini, bunu kabul etmeyenlere de

¹⁷⁰⁹ Reich, s. 200.

¹⁷¹⁰ Karma Nabulsi, "Popular Sovereignty, Collective Rights, Participation and Crafting Durable Solutions for Palestine Refugees", **Rights in Principle-Rights in Practice: Revisiting The Role of International Law in Crafting Durable Solutions for Palestine Refugees**, Bethlehem: BADIL Source Center, 2009, s. 72.

¹⁷¹¹ Halper, s. 183-184.

¹⁷¹² Elia Zureik, "Palestinian Perceptions of The Israeli Position on The Refugee Issue" **Israel and Palestinian Refugees**, Ed. Eyal Benvenisti, Chaim Gans, Sari Hanafi, Berlin: Springer, 2007, s. 135.

¹⁷¹³ Klein, s. 482.

tazminat ödenmesini esas alan bir öneri götürmüştür. Clinton, iki devletli çözüm bağlamında Filistinli mültecilerin nihai yurtları olarak; 1) Filistin Devleti, 2) İsrail'in Filistinlilerle arazi takası yapacağı yerleri, 3) halen buldukları ülkeyi, 4) herhangi üçüncü bir ülkeyi, 5) İsrail'i adres göstermiştir. Buna ek olarak ABD, mültecilerin Irak'a yerleştirilmesi yönünde bir plan daha ortaya atmıştır. Bu plana göre; Iraklı Sünnilerle mezhep uyumu olan Filistinlilerin, Şiilere karşı demografik bir denge unsuru olarak yerleştirilmesi hesap edilmiştir.¹⁷¹⁴ Clinton'un bir başka yaklaşımı da, mültecilerin Batı Şeria ve Gazzeye dönmesi yönünde olmuştur. Clinton bu bağlamda Batı Şeria'nın %10'unu kapsayan 209 yerleşim yerinde 180.000 yerleşimcinin bulunmasını esas almış ve geri kalan kesimi mültecilerin dönebileceği saha olarak görmüştür. ABD Başkanı Clinton, mülteci sorununa getirilecek çözüme ABD öncülüğünde kaynak aktarımı yapılacak bir uluslararası kuruluşun ödeme planının da dahil edilmesini istemiştir. Clinton'un geri dönmek istemeyen mültecilerin buldukları ülkede rehabilitasyonu, bir başka ülkeye transferi veya İsrail egemenliğini kabul ederek aile birleştirmesi bağlamında İsrail'e dönmesi teklifine Barak, Arafat kabul etmesi halinde onay vereceğini açıklamıştır. Ancak tarafların cevap verme sürecini uzatması ve Clinton'un görev süresinin dolması çözümsüzlüğü kalıcı kılmıştır.¹⁷¹⁵

II. İntifada ile birlikte Filistinlilerle olan düşmanlığın üst noktaya taşınmasıyla İsrail, mülteciler sorununu, çözümü en zor mesele olarak nitelermeye başlamıştır.¹⁷¹⁶ Böylece İsrail'in ortaya çıkan kaos ortamını, sorunu soğutmak için bir gerekçe olarak kullanması kolaylaşmıştır. Bu davranışıyla İsrail, geri dönüşü gerçekçi bulmadığını ve sorunun bu şekilde çözülmeyeceğini teyit etmiştir.¹⁷¹⁷ II. İntifada sırasında İsrail'in mülteci kamplarına özellikle Cenin kampına düzenlediği saldırı, Filistinli mülteciler sorunun başka bir boyutta da devam ettiğini hatırlatmıştır. İsrail'in Filistin topraklarındaki mülteci kamplarını güvenliği açısından tehdit olarak gördüğü bu dönemde çözüm önerileri daha da ötelenmiştir. Bu açıdan çatışma ortamı, İsrail'in sorunu istediği çözümsüzlük alanında tutması için kolaylaştırıcı bir zemin hazırlamıştır.

21-27 Ocak 2001'de düzenlenen Taba görüşmelerinde mülteci sorunu, temel çıkmazlardan birini oluşturmuştur. Filistin tarafının BM 194 sayılı kararı doğrultusunda

¹⁷¹⁴ Hartley, s. 277; *Survey of Palestine Refugees and Internally Displaced Persons 2008-2009*, s. 176-177; Sevinç Alkan Özcan, "Filistinli Mülteciler", *Filistin: Çıkmazdan Çözüme*, İstanbul: Küre Yayınları, 2003, s. 342-343.

¹⁷¹⁵ Carter, s. 196-197; Davutoğlu, s. 30; Tovy, s. 46-47.

¹⁷¹⁶ Milton-Edwards, s. 114.

¹⁷¹⁷ Benvenisti, *Son of The Cypress*, s. 120.

çözüm bulunmasını isteyen yaklaşımını reddeden İsrail, bunun bir özlemden öte bir şey olmadığını vurgulamıştır. İsrail, çözümü bir Filistin Devleti'nde ve BM 242 sayılı kararı doğrultusunda görmüştür. Bu paralelde Barak, üzerinde anlaşılmamış olmakla birlikte görüşmelerde 15 yıllık program çerçevesinde ilk üç yılda 25.000 ve ilk beş yılda 40.000 mülteciyi kabul etmeyi de teklif etmiştir. İsrail görüşmelerde mültecilerin geri dönüşünü BM kararları doğrultusunda meşru bir hak olarak değil, ailelerin birleştirilmesi kapsamında gördüğünü ortaya koymuştur.¹⁷¹⁸ Taba'da üzerinde anlaşılan konu ise; her bir mültecinin statüsünden vazgeçerek yerleşeceği yerin tam ve eşit vatandaşlığını kabul etmesi olmuştur. İsrail, böyle bir kabulün her türlü mal ve toprak talebinden vazgeçmek anlamına geldiğinin altını çizmiştir.¹⁷¹⁹ Bu anlayışla İsrail'in 'mülteci' statüsünü, 'göçmen' ifadesiyle değiştirmek istediği görünürlük kazanmıştır.

Kariyeri boyunca mültecilerin geri dönüşüne karşı olan Ariel Sharon'un 6 Şubat 2001'de iktidara gelmesi, geleneksel politikanın devamlılığını sağlamıştır. Bu bağlamda Sharon'un Filistinli ebeveynlerden birinin işgal topraklarından olmaları halinde İsrail'de doğacak çocuklara İsrail vatandaşlığı verilmemesi yönünde bir görüşü benimsemesi ve iç siyasette Filistinlilerin transferi yönündeki tartışmalara karşı çıkmayıp kınamaması, geri dönüşe karşı olan istikrarlı tutumunu özetlemektedir.¹⁷²⁰ Sharon döneminde mülteciler sorunu, görüşme masasına hiç gelmeyen konulardan biri olmuştur. İktidarın bu yaklaşımı mahkeme kararlarıyla da desteklenmiştir. İsrail kabinesi, 10 Ekim 2001'de İsrail vatandaşı Arapların 1948 Savaşı'nda boşaltılan İrçit ve Bi'rim köylerine dönme talebini, İsrail Yüksek Mahkemesi'nin 1981'de davacıların başvuruları üzerine verdiği ret kararını baz alarak, güvenlik gerekçesiyle kabul etmemiştir. Burada İsrail'in asıl çekincesi; bu köylere geri dönüşün gerçekleşmesi halinde Filistinli mülteciler lehine örnek karar teşkil etmesi olmuştur.¹⁷²¹ Bu tablo güvenlik ve mültecilerin geri dönüşü arasındaki bağıntıyı kurarken, Sharon açısından en gerçekçi çözümün geride kalan Filistinlilerin de İsrail sınırlarından ötelenmesi olduğu sonucuna ulaştırmaktadır.

Hamas'ın 2002 yılında mültecilerin geri dönüşünü çatışmaların sona ermesi için ön şart olarak kabul etmesi ve çözüm için kendini adres göstermesi açmazı

---

¹⁷¹⁸ Klein, s. 484.

¹⁷¹⁹ Topur, s. 426.

¹⁷²⁰ Zureik, "Palestinian Perceptions of The Israeli Position on The Refugee Issue", s. 136.

¹⁷²¹ Hussein Abu Hussein, Usama Halabi, "Israel's Legal System, Expropriation of Palestine Property and The Case of Iqrit", **Rights in Principle-Rights in Practice**, s. 110.

kronikleştirmiştir.¹⁷²² Bu durum da, çatışmayı ve çözümsüzlüğü avantaj olarak kullanan İsrail'in politikasındaki devamlılığa zemin sağlamıştır.

Gelinen nokta itibarıyla AB, Filistinli mültecilere ilişkin açık bir politika belirlemediği gibi, mültecilerin geri dönüş hakkını da açıkça tanımamıştır. AB, 2002 yılında Seville Deklerasyonu¹⁷²³ ile Filistinli mülteciler sorununa adil ve üzerinde fikir birliğine varılmış bir çözüm bulunmasını isteyen bir bildiri yayınlamış, ancak sorunun çözümü için tanımlamalar yapmamıştır. BM ise Genel Kurul 56/56 (2002)¹⁷²⁴ sayılı kararıyla İsrail'den Filistinli mültecileri olumsuz etkileyen uygulamalarına son vermesini istemiştir.

İsrail, 14 Mart 2003'te Yol Haritası Planı kapsamında toprak tavizinde bulunabileceğini, ancak Filistinlilerin geri dönüşünü kabul etmeyeceğini açıklamıştır.¹⁷²⁵ Plan dahilinde mültecilerin geri dönüş hakkının değil, geri dönüş talebinin değerlendirileceği ifade edilmiş ve görüşme süreci boyunca sorunun Arapların saldırganlığının bir neticesi olduğu tezini ön plana çıkarılmıştır.¹⁷²⁶ Aynı görüş paralelinde Sharon, Nisan 2003'te Yol Haritası Planı'nın uygulanabilmesi için Filistinlilerin 1948 öncesi sınırlar içine dönme talebinden vazgeçmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁷²⁷ Bu yaklaşımın devamı olarak Knesset de, Mayıs 2003'te oy birliğiyle Filistinli mültecilerin geri dönmesine izin verilmemesine dair bir karar almıştır.¹⁷²⁸ Böylece çatışmaya çözüm olarak sunulan Yol Haritası Planı'nın mülteciler sorununa çözüm getiremeyeceği belirgin hale gelmiştir.

Yol Haritası Planı'nın yürürlükte olduğu süreçte Sharon, Filistin halkını ve mültecilerini içine alacak bir Filistin Devleti'nin oluşturulmasına itirazı olmadığını, ancak mültecilerin İsrail topraklarına dönüşüne asla izin verilmeyeceğini ifade etmiştir.¹⁷²⁹ Bu çerçevede 2003 yılında Tabiyet Yasası'nda (1952) yapılan değişiklikle, Batı Şeria veya Gazze'den evlilik yoluyla bir eşin İsrail'e getirilmesi engellenmiştir. Böylece Filistinli mültecilerin 1994'ten beri 130.000'e ulaşan sayılarla İsrail'e gelebilmelerini sağlayan

---

¹⁷²² Milton-Edwards, s. 110.

¹⁷²³ <http://ec.europa.eu/research/era/docs/en/council-eu-29.pdf> E.T. 24.09.2010.

¹⁷²⁴ UN/RES/56/56 (2002).

¹⁷²⁵ Kurtzer, s. 112.

¹⁷²⁶ Reich, s. 257.

¹⁷²⁷ Lynn Welchman, "The Rule of International Law and Human Rights in Peacemaking and Crafting Durable Solutions for Refugees: A Comparative Comment", **Rights in Principle-Rights in Practice**, s. 22.

¹⁷²⁸ Zureik, "Palestinian Perceptions of The Israeli Position on The Refugee Issue", s. 132.

¹⁷²⁹ Uri Dan, s. 221.

uygulama kaldırılmıştır.¹⁷³⁰ Süreç izlemesinden Sharon'un mülteciler sorununa yönelik yaklaşımının, Filistinlilerin mümkün olduğunca İsrail'den izole edilmesi anlayışına paralel yürütüldüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Bu yönüyle mülteciler sorununun İsrail'in güvenliği anlayışının ortak paydası konumunda olduğu açıklık kazanmaktadır.

Bu tespit doğrultusunda İsrail'in mültecilerin dönüşüne izin vermeme anlayışının demografik denge politikasıyla da yakından ilişkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşıma göre 2003-2012 yılları arasında 1.000.000 Yahudinin İsrail'e göç etmesi ve hiçbir Filistinlinin geri dönüşüne izin verilmemesi halinde nüfus dengesinin 2090 yılında sağlanacağı, Yahudi göçü aynı kalmak şartıyla 250.000 Filistinlinin geri dönmesine izin verilmesi halinde bu denge noktasının 2078'e kısılacağı, gelecek Filistinli sayısının 1.000.000 olması halinde ise denge noktasının 2058 yılına geleceği görülmektedir.¹⁷³¹ İsrail'in bu yaklaşımı Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkını, güvenlik tehdidi olarak görme anlayışını ortaya koymaktadır.

Bu tutuma karşı BM, Genel Kurul 57/125 (2003)¹⁷³² sayılı kararıyla İsrail'in uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmesi gerektiğini vurgulamış, 58/92 (2003)¹⁷³³ sayılı kararıyla 1967 Savaşı ve akabindeki düşmanlıklar sonucu yerleri değişen herkesin evlerine ve önceki ikamet yerlerine dönme hakkını teyit etmiş ve 58/95 (2003)¹⁷³⁴ sayılı kararıyla da ölüm, yaralanma, mülteci barınaklarının tahribi ve zarar verilmesi dahil olmak üzere Filistinli mültecilerin yaşadıkları sorunlardaki artışı ön plana çıkarmıştır.

Bush, Nisan 2004'te mültecilerin Filistin'e dönme hakları olduğuna ancak bunun İsrail anlamına gelmediğine, dönülmesi gereken yerlerinde Yahudi şehir merkezleri haline gelmiş olan yerler olmasının yeni gerçeklerle örtüşmeceğine ve 1949 ateşkes sınırlarına geri dönülmesinin beklenmesinin gerçekçi olmadığına vurgu yapmış, çözümü Filistin Devleti'nin kurulmasında ve dönüşün buraya yapılmasında görmüştür.¹⁷³⁵ Bush'un bu yaklaşımından, İsrail'in politika ve uygulamalarını kabul ettiği sonucuna ulaşılmaktadır.

¹⁷³⁰ Cook, *Disappearing Palestine*, s. 43.

¹⁷³¹ Zureik, s. 133-134.

¹⁷³² UN/RES/57/125 (2003).

¹⁷³³ UN/RES/58/92 (2003).

¹⁷³⁴ UN/RES/58/95 (2003).

¹⁷³⁵ Michael Thomas, s. 190; *Haaretz* (7 April, 2004).

Ortadoğu Dörtlüsü ise, 2004 yılı başlarında mülteci sorununa çözümü, üzerinde fikir birliğine varılmış, adil ve gerçekçi bir yaklaşımda aramıştır.¹⁷³⁶ Gerçekçi yaklaşım ifadesinin ABD'ye ait olduğu, İsrail'in yarattığı fiili durumları tanıma anlamında kullanıldığı vurgulanmalıdır. ABD'nin tutumunun aksine BM, Genel Kurul 58/21 (2004)¹⁷³⁷ sayılı kararıyla sorunun BM 194 sayılı karar doğrultusunda çözümüne vurgu yapmıştır.

UNRWA rakamlarına göre mülteci sayısının 2005 yılı itibarıyla 4.283.892 olduğu, Batı Şeria'nın %40'nın, Gazze'nin de %70'inin mülteci olduğu¹⁷³⁸ hesaba katıldığında, sorunun sadece Filistin dışındakilerin topraklarına dönmesi sorunuyla sınırlı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Özellikle Hamas'ın Ocak 2006'da iktidara gelmesinden sonra İsrail'in aldığı sıkı güvenlik önlemleri ve askeri operasyonlar mülteci kamplarını hedef konumuna getirmiştir. Bu dönem itibarıyla Filistinli mülteci sayısının UNRWA rakamlarına göre 4.375.050'ye ulaştığı¹⁷³⁹ ve mültecilerin Gazze ve Batı Şeria'da nüfus içindeki oranları dikkate alındığında, İsrail'in askeri operasyonlarının hedeflerinin çoğunluğunu mültecilerin oluşturduğu açıklık kazanmaktadır.

Başbakan Yardımcısı Avigdor Liberman'ın 2006'da İsrail'in güvenlik sorununun çözümü için Filistinlilerin transfer edilmesi yönünde görüş bildirmesi, İsrail hükümetinin mülteci sorununa yaklaşımını da özetlemektedir.¹⁷⁴⁰ Bu paralelde İsrail'in mülteci kamplarını güvenlik tehdidi olarak algılamasının, mülteci sorununa yönelik yaklaşımını uzlaşmaz tavra dönüştürdüğü de belirginleşmiştir. İsrail'in tutumu karşısında BM, Genel Kurul 60/39 (2006), 60/101 (2006) ve 60/103 (2006)¹⁷⁴¹ sayılı kararlarıyla tüm genel hususları tekrarlamıştır.

İsrail, Kasım 2007'de düzenlenen Annapolis Konferansı'nda mülteciler sorununa çözüm getirmeyen, genel ifadelerle konuyu geçiştiren bir politika takip etmiştir.¹⁷⁴² İsrail'in geri dönüş konusunda BM kararlarında karşı oy kullanması mültecilerin geri dönüş hakkını ve ilkesini tanımadığının bir diğer göstergesi olmuştur.¹⁷⁴³ BM, Genel Kurul 61/25

¹⁷³⁶ Arthur C. Helton, "End of Exile: Practical Solutions to The Palestinian Refugee Question", **Israel and Palestinian Refugees**, Ed. Eyal Benvenisti, Chaim Gans, Sari Hanafi, Berlin: Springer, 2007, s. 350.

¹⁷³⁷ UN/RES/58/21 (2004).

¹⁷³⁸ [http://www.unrwa.org/userfiles/reg-ref\(2\).pdf](http://www.unrwa.org/userfiles/reg-ref(2).pdf) E.T. 14.07.2010; Delaney, s. 135.

¹⁷³⁹ Milton-Edwards, s. 101.

¹⁷⁴⁰ **A.g.e.**, s. 112.

¹⁷⁴¹ UN/RES/60/39 (2006). UN/RES/60/101 (2006). UN/RES/60/103 (2006).

¹⁷⁴² **Haaretz** (14 November 2007).

¹⁷⁴³ **Survey of Palestine Refugees and Internally Displaced Persons 2008-2009**, s. 179.

(2007)¹⁷⁴⁴ sayılı kararıyla daha önceki kararlardaki hususları tekrarlarlarken, ABD Başkanı Bush, Filistinli mültecilerin İsrail'e geri dönüşü fikrine destek vermemiştir.¹⁷⁴⁵ Ayrıca ABD'nin iki devletli çözüm yaklaşımı da, mültecilerin eski topraklarına dönüş hakkını dolaylı olarak ortadan kaldıran yaklaşıma destek şeklinde yorumlanmaya uygundur.

Tüm bu tespitlerden yola çıkarak, İsrail'in geri dönüş ile ilgili olarak kimin dönüş yapıp yapamayacağına, devlet ile kişi arasında varolan ilişkiyi sorgulayarak karar verdiği bir güvenlik süzgecinin varlığından söz edilebilir. Bu nedenle İsrail'in bakış açısının hak değerlendirmesi olmadığı, Filistinlileri kabul etmek durumunda kaldığında seçici davrandığı, bu bağlamda uluslararası hukuku ve BM kararlarını bir ölçü kabul etmediği sonucuna varılmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde İsrail'in Filistinli mülteciler politikasının; mültecilerin geri dönüş hakkının, mal ve toprak bedellerinin yok sayılması, geri dönüşü yaşam sahası ve Yahudi toplumunun homojenliği için tehdit kabul edilmesi, sınırlı sayıda aile birleştirmesinin ve tazminat ödenmesinin uygun yöntem olarak görülmesi, sorunun çıkış noktasını Araplarla ilişkilendirerek sorumluluktan kaçınması, BM 194 sayılı kararını uygulanabilir bulmaması, sorunu nihai görüşmelerin konusu sayarak mümkün olduğunca ötelenmesi, gittikçe artan mülteci sayısını çözümsüzlük için gerekçe olarak kullanılması, mülteci ifadesini sorunu küçültücü diğer ifadelerle değiştirme çabası, geri dönüşün tanınmaması ve demografik dengenin güvenliğin gereği sayılması, kurulacak bir Filistin Devleti'nin dönüşün adresi olarak tanımlanması, çatışma şartlarının sorunun ötelenmesi için kullanılması, mülteci kamplarının terörle ilişkilendirilmesi ve uluslararası aktörlerin eylemsizliğinden avantaj olarak yararlanılması unsurlarını içerdiği söylenebilir. Bu açıdan İsrail'in Yahudi varlığını devam ettirme bağlamında mültecileri tehdit olarak görülmeye devam edileceğinden sorunun güvenlik politikasındaki konumunu koruyacağı öngörülebilir.

Filistinlilerin topraklarının İsrail'in uygulamaları neticesinde gittikçe küçülmesi, küçük bir alanda büyük kitleleri absorbe edilmesini imkansız kılacağı için mülteciler sorununun İsrail lehine çözüleceği söylenebilir. Özellikle iki devletli çözüm seçeneğinin kabul edilmesi halinde toprak tahsisi sorununun İsrail yararına sonuçlanarak, mültecilerin tarihi topraklarına dönmesi imkanının ortadan kalkacağı ileri sürülebilir.

¹⁷⁴⁴ UN/RES/61/25 (2007).

¹⁷⁴⁵ Milton-Edwards, s. 117.

2.2.2. Kudüs

2.2.2.1. Soğuk Savaş Sonrasında İsrail'in Kudüs Politikası

Soğuk Savaş döneminin sonuna gelinmesinin, İsrail'in Filistinlilerle olan kalıcı sorunlarından biri olan Kudüs'ün statüsü hususunda bir değişikliği gündeme getirmediği gözlemlenmiştir. Bu tespit, Yitzhak Shamir 11 Mayıs 1990'da iktidara geldikten sonra, 8 Haziran'da açıklanan hükümet programıyla da doğrulanmıştır. Bu çerçevede, Kudüs'ün İsrail'in ebedi ve bölünmez başkenti olduğuna, İsrail egemenliği altında kalmaya devam edeceğine ve Kudüs'ün özerklik çerçevesine dahil edilmeyeceğine vurgu yapılmıştır.¹⁷⁴⁶ Bu yaklaşımın devamı olarak, İsrail'in 1991 yılına kadar Kudüs'te yaklaşık 100.000 Filistinlinin iskan hakkına idari kararlar son vermesi,¹⁷⁴⁷ Kudüs'te Filistinli yerleşiklerin mevcudiyetini azaltmaya yönelik sistematik politikanın göstergesi olmuştur.

İsrail'in yaklaşımı karşısında ABD Başkanı Bush'un 1990'da Doğu Kudüs'ü İsrail işgalinde olan bir toprak olarak nitelemesi, İsrail yönetiminde kızgınlık yaratmıştır. Başkan'ın ifadesinin anlamını “Yahudilerin ve diğerlerinin istediği yerde yaşayabilmesi”¹⁷⁴⁸ olarak düzeltmek durumunda kaldığı dikkate alındığında, ABD'nin Kudüs konusunda Shamir politikalarına eleştirel yaklaşmadığı açıklık kazanmaktadır. BM'nin tutumu ise Genel Kurul 45/69 (1990)¹⁷⁴⁹ sayılı kararıyla İsrail işgalinin Kudüs'ün hukuki statüsünde bir değişiklik yapamayacağını teyit etmek olmuş, 45/74 (1990)¹⁷⁵⁰ sayılı kararıyla da Kudüs'te işgal edilen toprakların ilhakını, tarihi-kültürel-dini yerlerdeki kazılar ve dönüştürme çalışmalarını kınamıştır. BM, kararlarında ABD'nin söylem değişikliğinin aksine ‘işgal’ ifadesini sürekli olarak kullanmıştır.

Oluşan bu ortam çerçevesinde Başbakan Shamir'in Madrid Barış Konferansı görüşmelerinde yaptığı konuşmada; “gelecek yıl Kudüs'te”, “seni unutursam ey Kudüs sağ elim sanatını unutsun” söylemlerini Yahudi halkının Kudüs'e bağlılığını ve Kudüs'ten vazgeçilmezliğini vurgulamak için kullanmıştır.¹⁷⁵¹ Bu söylemi tamamlayacak şekilde İmar ve İskan Bakanı Sharon, Kudüs'te Yahudilerin çoğunluğunu garanti edecek bir amaç için

¹⁷⁴⁶ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/144+Guidelines+of+the+Government-s+Policy-+8+June.htm> E.T. 05.07.2010.

¹⁷⁴⁷ **Survey of Palestine Refugees and Internally Displaced Persons 2008-2009**, s. 23.

¹⁷⁴⁸ **New York Times** (31 March 1990).

¹⁷⁴⁹ UN/RES/45/69 (1990).

¹⁷⁵⁰ UN/RES/45/74 (1990).

¹⁷⁵¹ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Archive/Peace%20Process/1991/ADDRESS%20BY%20MR%20YITZHAK%20SHAMIR%20-%2031-Oct-91> E.T. 20.07.2010.

hazırlık yapılması gerektiğinin üzerinde dururken, Shamir Kudüs'ün Yahudiler için sembolik anlamı üzerinden bir hak iddiası yaklaşımı sergileyerek, konferansta Kudüs'ün İsrail Devleti'nin ebedi ve bölünmez başkenti olduğunu tekrarlamıştır.¹⁷⁵² İsrail'in bu tutumuna karşı Rusya Federasyonu Kudüs'ü başkent olarak tanımayı reddetmiştir.¹⁷⁵³ ABD de 16 Eylül 1991'de İsrail'in Doğu Kudüs'ü ilhakını hiçbir zaman tanımayacağını açıklamıştır.¹⁷⁵⁴ BM'de Genel Kurul 46/82 (1991)¹⁷⁵⁵ sayılı kararıyla İsrail'in 1980'deki Kudüs'ü ilhakını tanımayan devletlerin diplomatik misyonlarını şehirden çekmelerini hatırlatmış, İsrail'in hukuki ve idari yapısını Kudüs'e genişletmesinin yasa dışı olduğuna bu nedenle de geçersiz ve hükümsüz olduğuna vurgu yapmıştır.

İktidarı Shamir'den devralan Yitzhak Rabin hükümetinin 13 Temmuz 1992'de açıklanan programında ise politik çizgi korunarak, birleşik Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak tamamıyla İsrail'in egemenliğinde olması esas alınmıştır.¹⁷⁵⁶ Kudüs'ün birleşik şehir statüsünü değiştirecek düzenlemelere karşı olunması ve bu statüyü değiştirmeye yönelecek bir barış sürecinin benimsenmemesi Rabin'in temel prensipleri olarak ön plana çıkmıştır.

Böylece Rabin'in politikasıyla devam eden Shamir anlayışı, Madrid Barış Konferansı'ndan Oslo'ya giden süreçte gelişerek, 'Büyük Kudüs' projesi kapsamında kuzeyde Ramallah, güneyde Beytullahim, doğuda Ölü Deniz'e kadar olan kesimi içine alacak şekilde küçük yerleşim yerlerinin büyütülmesi esası üzerinden, 'Metropolitan Kudüs' modeline ulaşmıştır. Bu model, Batı Şeria'nın %40'ını ve önemli Filistin bölgelerini bünyesine alarak, İsrail'in saha hakimiyetini daha etkin kılmayı hedeflemiştir.¹⁷⁵⁷ Böylece Kudüs'ün Batı Şeria'nın bir parçası yapılarak, uluslararası kararlarda geçen *corpus separatum* statüsünün ortadan kaldırılmasına çalışıldığı açıklık kazanmıştır.

Oslo görüşmeleri sonunda ortaya çıkan anlaşma metinlerinde Doğu Kudüs'ün geleceğine dair bir düzenleme yapılmamış, ancak bu soruna ait görüşmelerin 5 yıllık geçiş sürecinin 3. yılından itibaren ele alınabileceği kararlaştırılmıştır. Oslo görüşmeleri sürecinde

¹⁷⁵² Donald Neff, "Jerusalem in U.S. Policy", **Journal of Palestine Studies**, XXIII, No. 1, Autumn 1993, s. 4; Behrent, s. 99.

¹⁷⁵³ Galia Golan, "The Soviet Union and Middle East", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XV, 1991, s. 42.

¹⁷⁵⁴ Elie Rekhess, "The West Bank and The Gaza Strip", **a.g.e.**, s. 260.

¹⁷⁵⁵ UN/RES/46/82 (1991).

¹⁷⁵⁶ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/2+Basic+Policy+Guidelines+of+the+25th+Government-.htm> E.T. 05.07.2010.

¹⁷⁵⁷ **Ruling Palestine**, s. 134-135.

İsrail'in Kudüs'e ilişkin görüşme konularına resmi söylemlerinin aksine esnek yaklaştığı tespiti de yapılmalıdır.¹⁷⁵⁸ Ancak İsrail'in ılımlı tutumuna rağmen Oslo süreci ile birlikte İsrail Filistinlilere özellikle Kudüs'te yeni yapı izni vermediği ve Filistinlilere ait yapıların yapı izinleri bulunmayanları yıktığı da bir başka tespittir.¹⁷⁵⁹ Bu dönemde İsrail kamuoyunun ise %89'unun Kudüs'ün herhangi bir parçasının statüsünde İsrail aleyhine değişiklik yapılmasına karşı olduğu ve Doğu Kudüs'ün Arap kesiminin ise tek taraflı ilhakının tümüyle arkasında olduğu görülmektedir.¹⁷⁶⁰ Bu toplumsal desteği değerlendiren hükümet, Kudüs'teki Yahudi yerleşimci sayısının 146.000'e ulaşmasını sağlamıştır.¹⁷⁶¹ Böylece barış sürecinin İsrail'in geleneksel Kudüs politikasına bir değişiklik getirmedeği, sorunun ileri aşamalara ötelenmesinin yeni ve geriye döndürülmesi zor fiili durumların yaratılması için araç olarak kullanıldığı tanımlı hale gelmiştir.

İsrail'in Mart 1993'ten itibaren Kudüs'e yönelik bir başka uygulaması da, genişletilmiş Kudüs bölgesini İsrail toprağı kabul edip, Filistinlilere özel geçiş izni alma zorunluluğu getirmesi olmuştur. Başlangıçta 40 yaş altı için istenen izin daha sonra herkes için geçerli kılınmıştır.¹⁷⁶² Buradan güvenlik gerekçesinin İsrail tarafından Kudüs politikalarını desteklemek için kullanıldığı ve dolaylı zorluklarla Filistinlilerin Kudüs'ten ayrılmasını sağlamaya yönelik bir yaklaşım içinde bulunduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Rabin'in Kudüs politikasını desteklemek için barış görüşmelerine Kudüs'te devam edilmesi teklifi, diğer taraflarca kabul edilmemekle birlikte, Kudüs'ün son statüsünü meşrulaştırma amacı taşımıştır.¹⁷⁶³ Oslo süreci ile birlikte İsrail, Kudüs'ün statüsünün kabullenilmesini sağlayacak girişimleri de yoğunlaştırmıştır. Dışişleri Bakanı Peres'in Kudüs'ün statüsüne ilişkin olarak 11 Ekim 1993'te Norveç Dışişleri Bakanı John Jorgen'e yazdığı mektupta; "Doğu Kudüs'teki Filistin kurumlarının ve buradaki Filistinlilerin çıkarlarının ve refahlarının büyük öneme sahip olduğunu ve korunacağını teyit ederken, bu kurumların sosyal, ekonomik, kültürel ve eğitim faaliyetlerini engellemek bir kenara teşvik edileceğini"¹⁷⁶⁴ ifade etmesi bu çabalara bir örnek teşkil etmektedir. Ancak diğer taraftan İsrail, diplomatik manevra girişimlerine zıt yönde bir anlayışla, 1993 yılı boyunca Batı Şeria

¹⁷⁵⁸ Qurei, s. 103.

¹⁷⁵⁹ **Ruling Palestine**, s. 119.

¹⁷⁶⁰ **Guardian** (15 May 1993).

¹⁷⁶¹ **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**, s. 188-190.

¹⁷⁶² Amira Hass, "Israel's Closure Policy: An Ineffective Strategy of Containment and Repression", **Journal of Palestine Studies**, XXXI, Number 3, Spring 2002, s. 8.

¹⁷⁶³ Behrent, s. 65.

¹⁷⁶⁴ Makovsky, Appendix XIX.

ve Gazze’de yaşayan Filistinlilerin Kudüs’e girişini izne bağlamıştır.¹⁷⁶⁵ Durum karşında BM, Genel Kurul 48/59 (1993)¹⁷⁶⁶ sayılı kararıyla İsrail’in Kudüs’ün karakteri ve statüsünü değiştirmeye yönelik tüm yasal ve idari uygulamalarının özellikle de şehri ilhakının geçersiz ve hükümsüz olduğunu, bu uygulamaların feshedilmesi gerektiğini hatırlatmıştır.

İsrail, 1994 yılında Filistinlilerin Kudüs’te iskanını sağlayan ‘sürekli ikamet’ izinleriyle ilgi bir değişiklik yaparak, 3 yılda bir yenilenen izinlerle kalma hakkı veren hükmü iptal etmiş ve daimi ikamet izni sahibi olunmasının sürekli ikamet hakkı anlamına gelmediği yönünde bir uygulama başlatmıştır.¹⁷⁶⁷ İsrail, bu uygulamayı yaparken Kudüs’teki Filistinlilerin toplam nüfusun %28’ini geçmemesini esas almıştır.¹⁷⁶⁸ Kudüs’te artan Yahudi nüfus için konut ihtiyacı karşılanırken Filistinlilerin doğal nüfus artışına cevap veremeyecek düzeyde konut tahsis edilmiş, özellikle Oslo sürecinin başlamasıyla tahsis ile nüfus arasındaki oranını gittikçe bozulmaya başlamış, bu politika doğrultusunda 1994 yılında inşa edilen 2.233 konutun sadece 98’i Filistinlilere verilmiştir. Aynı süreçte Doğu Kudüs’te sadece Yahudilerin yerleşimine açık olacak 10.000 konutun inşasına devam edilmiştir.¹⁷⁶⁹ İsrail’in tutumu karşısında BM, 49/62 (1994)¹⁷⁷⁰ sayılı kararı ile Kudüs’ün statüsünü değiştiren eylemlerin yasa dışı olduğunu teyit ederken, ABD’nin İsrail’in Doğu Kudüs’teki yerleşim yeri faaliyetlerine yönelik bir eleştirisi olmamıştır.¹⁷⁷¹ Filistinlilerin nüfus artış hızının İsraililerden daha yüksek olduğu hesaba katıldığında, İsrail’in konutlaşma politikasının Filistinlilere Kudüs’te yaşam alanı sağlamama anlayışını esas aldığı açıklık kazanmıştır. Bu uygulama, Kudüs’ün Yahudileştirilmesi hedefinin de göstergesini oluşturmuştur.

Kudüs’e ilişkin olarak ikinci taraflarla olan temaslardan birisi de, 1994 yılında imzalanan barış anlaşmasıyla birlikte Ürdün ile yapılmıştır. İsrail, Kudüs’e dair nihai görüşmeler söz konusu olduğunda, kutsal mekanlarla ilgili olarak Ürdün’ün tarihi önemine binaen kendisine öncelik verileceğini belirtmiştir.¹⁷⁷² İsrail’in bu yaklaşımından soruna çok taraflı çözüm aradığı sonucuna ulaşılmakla birlikte, kutsal mekanlar zaten İsrail politikası

---

¹⁷⁶⁵ Levine, s. 90.

¹⁷⁶⁶ UN/RES/48/59 (1993).

¹⁷⁶⁷ **Ruling Palestine**, s. 129.

¹⁷⁶⁸ Meron Benvenisti, **City of Stone: The Hidden History of Jerusalem**, California: University of California Press, 1996, s. 50.

¹⁷⁶⁹ **Ruling Palestine**, s. 126.

¹⁷⁷⁰ UN/RES/49/62 (1994).

¹⁷⁷¹ Neff, “Jerusalem in U.S. Policy”, s. 41.

¹⁷⁷² Reich, s. 177.

açısından bir sorun teşkil etmediği için Ürdün'ün görüşmeye dahil edilecek olmasının işlevsel bir önemi bulunmadığı ve diplomatik bir manevra olduğu açıklık kazanmaktadır.

Oslo sonrası dönemde yerleşim yerlerinin genişlemesi yoluyla Batı Şeria'nın kontrolünü sağlayacak yeni fiili durumlar yaratılırken, Kudüs ve civarında da saha hakimiyeti aynı paralelde önem kazanmıştır. İsrail hükümeti 1995 yılında 'Büyük Kudüs' master planını kabul ederek Har Adar, Givat Ze'ev, New Givon, Kiryat Sefer, Tel Zion, Ma'ale Adumim ve Ramallah'ın doğusundaki yerleşim yerlerini Kudüs'ün dış halkası olarak belirlemiştir. Planın neden olduğu genişleme Harita 13'te açıkça görülmektedir. Plan doğrultusunda Rabin, Nisan 1995'te Bayındırlık Bakanlığı'nın Doğu Kudüs'te inşasını planladığı 7.000 konutluk projeyi desteklemiş ve projenin 130 dönümlük Arap toprağının müsaderesi sonucu gerçekleştirileceğini ilan etmiştir. İmar ve İskan Benyamin Ben Eliezer de Mayıs ayında Kudüs'ün kuzeyindeki Yahudi kesiminde yerleşim yeri inşası için 300 dönümlük ek kamulaştırmayı açıklamıştır.¹⁷⁷³ BM ise Genel Kurul 50/29 (1995)¹⁷⁷⁴ sayılı kararıyla önceki kararları tekrarlamanın ötesinde bir varlık gösterememiştir.

İsrail bir taraftan Kudüs ile ilgili fiili durum yaratmaya devam ederken, diğer taraftan işleyen barış süreci dahilinde bir takvim ortaya çıkmıştır. 28 Eylül 1995'te imzalanan Oslo II Anlaşması'na göre, Kudüs konusundaki nihai görüşmelerin en geç 4 Mayıs 1996'da başlaması esas alınmıştır. Bu takvim dahilinde İsraili Bakan Yossi Beilin ile Filistin Yönetimi temsilcisi Mahmud Abbas arasında 12 Ekim 1995'te yapılan anlayış protokolünde; iki devletli çözüm halinde Kudüs'ün açık ve bölünmemiş şehir olarak kalması, belediye sisteminde reform yapılması, belediye sistemine 'Kudüs Şehri Belediyesi' adı verilmesi, 20 yıllık kalkınmayı kapsayan bir master plan yapılması, şehirde yerleşik İsraililerin ve Filistinlilerin seçimlerde yer almaları, Kudüs'ün İsrail egemenliğindeki Batı kesiminin 'Yerushalayim' adıyla, Filistin hakimiyetindeki Doğu kesiminin ise 'el-Quds' olarak anılması, her kesimin kendi yasal düzenlemelerine tabi olması, şehirde insan ve mal hareketliliğinin kontrolünün şehrin çıkışında yapılması hususlarında fikir birliğine varılmıştır.¹⁷⁷⁵ Tarafların bu içerikteki protokolu kabul etmesi, iki devletli çözüm halinde birleşik Kudüs üzerindeki İsrail egemenliğini tam olarak açıklamasa da, şehrin tarafların kendi adlarıyla anacağı kesimlere bölünmesi anlayışını ortaya çıkarmıştır.

¹⁷⁷³ Detay için bkz. Halper, "The 94 Percent Solution", s. 67; Hartley, s. 202; David Horowitz, Elie Rekhess, "Israel", *Middle East Contemporary Survey*, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, VXIX, 1995, s. 361.

¹⁷⁷⁴ UN/RES/50/29 (1995).

¹⁷⁷⁵ <http://www.mideastweb.org/beilinabumazen1.htm> E.T. 31.05.2010

Diğer taraftan ABD Kongresi 1995 yılında oybirliği ile ABD Büyükelçiliğinin 1999 yılına kadar Kudüs'e taşınmasına karar vermişse de bu uygulama hayat bulmamıştır.¹⁷⁷⁶ En azından bu kararın verilmiş olması bile ABD'nin İsrail'in Kudüs'ün statüsünde yaptığı değişikliği hukuken olmasa da fiilen tanıma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Rabin'in suikast sonucu öldürülmesinden sonra iktidarı devralan Shimon Peres'in 22 Kasım 1995'te açıklanan programı, Rabin hükümeti ile aynı olmuş, bu bağlamda Kudüs'ten tavize yanaşılmamıştır.¹⁷⁷⁷ Barış sürecinin ılımlı ismi Rabin'in ve benzer anlayıştaki Peres'in Kudüs'ten tavize yanaşmaması, şehrin statüsüyle ilgili olarak İsrail'in rızasıyla BM kararları doğrultusunda bir sonuç üretmeyeceğinin de işareti olmuştur.

İsrail hükümetinin bu yaklaşımı, 1995 yılında Maryland Üniversitesi ve Guttman Uygulamalı Sosyal Araştırmalar Enstitüsü tarafından yapılan kamuoyu araştırmasında İsraili Yahudilerin Kudüs'ü %98 oranında kişisel olarak önemli veya çok önemli olarak görmesi ve %78'lik oranla da Kudüs'ün görüşmelerde pazarlık konusu yapılmaması yönündeki eğilimde sosyal karşılığını bulmaktadır.¹⁷⁷⁸ İsraili Yahudilerin Kudüs'e ilişkin algılarının bu çerçevede olduğu sürece, statü değişikliği düşünmesinin bile imkansızlığı ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle İsrail'in Kudüs politikası, hükümet politikasının ötesinde toplumsal bir talebi de yansıtmıştır.

Çatışmanın şiddetlendiği 1994-1996 dönemi ile birlikte İsrail, Doğu Kudüs'teki Filistinlileri şehri terk etmeye ikna etmek için yoğun bir şekilde Yahudi göçü başlatmıştır. 1996 yılı itibarıyla da Yahudi nüfus 157.000'den 170.000'e çıkarılarak, Filistinli nüfusla eşit fiili bir durum yaratılmıştır.¹⁷⁷⁹ Böylece nüfus hakimiyeti, İsrail'in Kudüs'te egemenliği sağlama politikasında, şehrin Yahudileştirilmesi aşamasının tamamlayıcısı olmaya devam etmiştir.

Benyamin Netanyahu'nun 29 Mayıs 1996'da iktidara gelmesinden sonra 18 Haziran'da açıklanan hükümet programında; Kudüs'ün Yahudi halkının ebedi başkenti olarak sonsuza kadar İsrail egemenliği altında kalacağına, Kudüs'ün bütünlüğüne yönelik ve

¹⁷⁷⁶ Bard, s. 63.

¹⁷⁷⁷ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Basic+Policy+Guidelines+of+the+Israel+Government.t.htm> E.T. 08.07.2010.

¹⁷⁷⁸ Ian S. Lustick, "Yerushalayim and Al-Quds: Political Catechism and Political Realities", **Journal of Palestine Studies**, XXX, Number 1, Autumn 2000, s. 15.

¹⁷⁷⁹ Ellis, s. 67.

İsrail'in Kudüs'te egemenliğine engel olacak girişim eylemlerin önlenmesine, hükümet bakanlıklar ve belediye kaynakları kullanılarak yapılaşmaya hız verileceğine, belediye hizmetlerinin geliştirileceğine ve Büyük Kudüs bölgesinin sosyal ve ekonomik statüsünün güçlendirileceğine vurgu yapılmıştır.¹⁷⁸⁰ Hükümet programı doğrultusunda Netanyahu, Kudüs'ün statüsünün görüşmelere kapalı olduğunu ilan etmiştir.¹⁷⁸¹ Programın uygulama safhasında ise Netanyahu hükümeti Filistinlilerin şehirdeki haklarını inkar etmiş ve Doğu Kudüs'teki Arap nüfusunu önemsiz bir seviyeye indirecek planlar oluşturmaya başlamıştır. Bu plan çerçevesinde Filistinlilere yeni ev inşa izni vermeden en az 2.000 evin yıkılması ve Yahudi yerleşimciler için 7.000 yeni konutun yapılması esas alınmıştır.¹⁷⁸² Buna ek olarak Kudüs'te yerel vergiler yükseltilerek refah seviyesi düşük Filistinlilerin şehirde iskan zorlaştırılmıştır. Bu uygulamaların tamamlayıcısı olarak Netanyahu, Peres'in aksine Filistin Yönetimi'nin Doğu Kudüs'teki faaliyetlerini kısıtlayan ve yeri hükümet konumundaki kurumlarını kapatmaya çalışan bir politika izlemiştir.¹⁷⁸³ Bu politika, İsrail'in kendini sorunlu bir şehrin aydınlanmış yöneticisi olarak kendini dünyaya takdim etme çabasıyla da desteklenmiştir.¹⁷⁸⁴ Bu dönemde artan şiddet olaylarının Kudüs için görüşme sürecini sona erdirme ve şehrin statüsünü tek taraflı olarak belirleme eğilimine kolaylaştırıcı etki yaptığı, güvenlik ve toprak politikası ile birlikte ele alındığında izlenebilirlik kazanmaktadır.

1996 seçimlerinde tüm partilerin Kudüs'ün İsrail egemenliğinde birleşik bir şehir olduğu konusunda fikir birliği içinde olmalarının İsrail politikasına yansımaları, barış sürecini baskıyı kaldıran bir dönem olarak görüp, politikalarını daha rahat uygulayabilmek için bir fırsat olarak kullanılması olmuştur.¹⁷⁸⁵ Netanyahu, bu paralelde Kudüs'ün ebedi başkent olmaya devam edeceğini, egemenliğin sürekli olacağını ve hiçbir kesiminin verilmeyeceğini tekrarlamıştır.¹⁷⁸⁶ Netanyahu'nun taviz vermez tutumu karşısında Arafat'ın genel grev çağrısında bulunduğu, Netanyahu'nun cevabının ise Kudüs'te özürsüz çocuklara hizmet veren Burc el-Laklak Merkezini yıkmak olduğu¹⁷⁸⁷ dikkate alındığında, İsrail'in anlayışını

¹⁷⁸⁰ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Guidelines+of+the+Government+of+Israel+-+June+1996.htm> E.T. 07.07.2010.

¹⁷⁸¹ Morris, **Righteous Victims**, s. 641.

¹⁷⁸² Masalha, s. 99; Qurei, s. 23.

¹⁷⁸³ Amir Chesin, Bill Hutman, Avi Melamed, **Seperate and Unequal: The Inside Story of Israeli Rule in East Jerusalem**, Cambridge: Harvard University Press, 1999, s. 10; **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XX, 1996, s. 155.

¹⁷⁸⁴ Ellis, s. 67.

¹⁷⁸⁵ Davutoğlu, s. 20.

¹⁷⁸⁶ Armstrong, s. 428.

¹⁷⁸⁷ Mouin Rabbani, "Palestine Authority, Israeli Rule", **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**, Ed. Joel Beinin, Rebecca L. Stein, California: Stanford University Press, 2006, s. 76.

uygulama rahatlığı ve Kudüs'ün İsrail'in Filistinliler üzerindeki egemenlik politikasındaki önemli konumu tanımlı hale gelmektedir.

Netanyahu, bu yaklaşımı çerçevesinde Eylül 1996'da Kudüs'ün dış yerleşim yerleriyle entegre edilmesi için 40 milyon \$ harcanarak Gush Etzion yerleşim yeri Kudüs'e bağlanmıştır. Aynı düşünce paralelinde Filistinlilerin Kudüs'e erişimini engellemek maksadıyla güneyde Har Homa yerleşim yeri kurulmuş,¹⁷⁸⁸ burası Kudüs'te fiili durum yaratma aşamalarından birini oluşturmuştur.¹⁷⁸⁹ BM, Genel Kurul 51/223 (1996)¹⁷⁹⁰ sayılı kararıyla İsrail hükümetinin Doğu Kudüs'te Har Homa bölgesinde yeni yerleşim yeri kurmasına işaret ederek, toprak ve malları kamulaştırarak Kudüs'ün statüsünü değiştirme uygulamalarının geçersiz olduğunu teyit etmiş ve görüşmeleri olumsuz etkileyecek eylemlerden kaçınmasını istemiştir.

İmar ve İskan Bakanı Benyamin Ben Elizer'in 1992-1996 yılları arasında Kudüs'te yapılan inşaat seferberliğini Kudüs'ün kaderi için bir savaş olarak değerlendirmesi ve 1992-1994 döneminde Doğu Kudüs'ün nüfusunun 148.000'den 200.000'e çıkarılması, İsrail'in Kudüs politikasındaki işleyişi açıklamaktadır. Oslo Anlaşmaları'nın mimarlarından olan Ya'ir Hirschfeld de 1996 yılında Kudüs'ün nihai statüsünü; "İsrail Batı Kudüs'ün hukuki, Doğu Kudüs'ün de *de facto* egemenliğini elinde tutacaktır, Filistin'in başkenti el-Kuds olacak ancak Kudüs belediye sınırları dışında Ebu Dis'te kurulacaktır, Filistin bayrağı Harem-i Şerif ve Filistinliler üzerinde dalgalanacak ancak fiili egemenlik İsrail'e ait olacaktır" şeklinde tanımlamıştır.¹⁷⁹¹ Bu tablo, İsrail'in barış sürecinde Kudüs'ün statüsünde bir değişikliği esas almadığını ve süreci sadece çatışmaları sona erdirmekle özdeşleştirdiğini ortaya koymaktadır.

Netanyahu hükümeti, Kudüs üzerindeki egemenlik politikası ve uygulamalarına, 1997 yılı itibarıyla Kudüs bölgesinde kamusal gerekçeyle toprak kamulaştırması 24.5 km²'ye çıkararak ve bu alanın 1/3'ünü Yahudi yerleşimine tahsis ederek devam etmiştir. Diğer taraftan 1997 yılında 13 yıldır Filistinliler tarafından Shu'fat ve Beyt Hanina'da yapılması istenen 18.000 konutluk proje teklifi 10.000'e düşürülmüş, nihai olarak 7.500

---

¹⁷⁸⁸ Rabbani, s. 79.

¹⁷⁸⁹ Qurei, s. 20.

¹⁷⁹⁰ UN/RES/51/223 (1996).

¹⁷⁹¹ **The Jerusalem Post** (31 Haziran 1996).

konutluk izin verilmesine rağmen inşasına başlanmamıştır.¹⁷⁹² İsrail, 26 Şubat 1997’de de Kudüs’te 2.456 konutluk bir projeyi onaylamış, bu projeyle yerleştirilecek 32.000 Yahudi sayesinde Kudüs ile Batı Şeria’nın güneyi arasındaki koridorun bloke edilmesini amaçlamıştır.¹⁷⁹³ Netanyahu ayrıca 1997’de ‘Allon–Artı’ planı adıyla anılan egemenliğini genişletme projesini uygulamaya koymuştur. Bu planla toprak ilhakı yoluyla kuzeyde Givat Ze’ev ve Beit El, doğuda Ma’ale Adumim, güneyde Etzion bloğuna kadar bir genişlemeyle Metropolitan Kudüs projesinin desteklenmesi esas alınmıştır.¹⁷⁹⁴ Kudüs civarında konumlandırılan yerleşim yerlerinin, Filistinlilerin Kudüs’ten izole edilmesine ve Filistin yerleşim yerlerinin birbirinden ayrılarak Kudüs için güvenlik katsayısının yükseltilmesine destek verme amacını taşıdığı, güvenlik politikasının da doğal çıkarımını oluşturmaktadır.

Demografik uygulamalar aşamasında ise; 1997 yılına kadar iptal edilen daimi ikamet izinleri Filistinliler tarafından temyize götürülemezken, bu tarihten sonra azda olsa buna imkan tanınmış, ancak temyiz şartları İçişleri Bakanlığı tarafından iptal edilenler için değil mevcutların süresinin uzatılması şeklinde belirlenmiştir. Aynı yıl itibarıyla aile birleştirilmesi bağlamında yapılan yaklaşık 7.500 başvuru için işlem yapılmamış ve aile birleştirme yoluyla daimi ikamet izni başvurularının başvuru sırasına göre işleme alınacağı kabul edilmiştir. Bu uygulama aile birleştirmesi yoluyla Kudüs’te daimi ikamet izini alma süresini 5 yıla kadar uzatmıştır.¹⁷⁹⁵ İsrail’in bu yöntemle aile birleştirmesi üzerinden Kudüs’te Filistinli nüfusun artışı önlediği gibi, Kudüs’ten kaçışı da arttırdığı sonucuna varılabilir. Bir diğer tespit de; İsrail’in Kudüs’e yönelik politikasının demografik ve fiziki hakimiyet esaslarının birbirini tamamlar bir sistematik içinde kullanılması olduğudur.

İsrail’in Doğu Kudüs’teki uygulamalarının barış sürecinde meydana getirdiği gerileme üzerine AB, İsrail’in bu kararını yasa dışı ve barış önünde bir engel olduğunu ifade eden bir karar yayınlamış ve İsrail’in bu tür davranışlardan kaçınmasına vurgu yapmıştır.¹⁷⁹⁶ RF’nin 1997 yılı itibarıyla Kudüs sorununun çözümünü karşılıklı kabul edilebilir esaslar üzerinden görüşmelerle mümkün gördüğü ifade edilirken,¹⁷⁹⁷ BM Genel Kurul 52/53 (1997)¹⁷⁹⁸ sayılı kararıyla daha önceki kararlardaki hususları tekrarlamıştır.

¹⁷⁹² **Ruling Palestine**, s. 127, 132.

¹⁷⁹³ Armstrong, s. 430.

¹⁷⁹⁴ <http://www.fmep.org/reports/archive/vol.-7/no.-4/netanyahu-presents-his-allon-plus-final-status-map> E.T. 13.06.2010

¹⁷⁹⁵ **Ruling Palestine**, s. 129-130.

¹⁷⁹⁶ Eldar, “Western Europe, Russia and Middle East; Europe’s Role in The Arab-Israeli Peace Process”, s. 55.

¹⁷⁹⁷ Kreutz, s. 61.

¹⁷⁹⁸ UN/RES/52/53 (1997)

Doğu Kudüs'te Ras el-Amud isimli Arap bölgesinde Yahudiler için 132 evin yapılacağını Şubat 1998'de açıklamasıyla, Kudüs'ün fiziken ele geçirilmesi sürecine devam edilmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, barış sürecinin yaşandığı bu dönemde İsrail'in bu tür adımlar atmasını anlamakta zorlandığını ifade etmekle, formalite itibarıyla eleştirel bir yaklaşım sergilemiştir. ABD'nin dolaylı desteği Kudüs'e ilişkin İsrail uygulamaları için manevra alanı sağlamıştır.¹⁷⁹⁹ 1996-1998 yıllarında Kudüs'te Burc el-Laklak bölgesinde bir grup yerleşimcinin komşu yerleşim eklentisi yapmak mantığıyla yerleşmeye çalışması, Sharon'un esasını oluşturduğu 'komşu yerleşim yerleri' mantığının uygulamada olduğunun ispatı olmuştur.¹⁸⁰⁰ Bu doğrultuda Yahudi kesiminde genişleme, Filistin kesiminde ise daralma sürmüştür. 1995-1999 yılları arasında 3.095 Filistinlinin Kudüs'te iskan izinleri belediye sınırları dışında oturdukları gerekçesiyle kaldırılmıştır.¹⁸⁰¹ Kudüs'ün Yahudileştirilmesi yaklaşımı doğrultusunda muhafazakar ailelerin ve dini okul öğrencilerinin Kudüs'ün eski kesimine yerleştirilmesi de bu politikayı tamamlamıştır.¹⁸⁰² Kudüs'te hak iddiasında bulunacak Filistinlilerin sayısının azaltılması, Yahudileştirmenin artırılması anlamına gelmenin yanı sıra, geri dönüşü fiilen ve hukuken imkansız kılmaya yol açacak yöntemi de bünyesinde barındırmıştır.

İsrail uygulamalarıyla, Oslo sürecinde nihai görüşmelere geçilmeden önce, oldubitti yoluyla daimi bir statü oluşturmak için Kudüs üzerindeki egemenliğini genişletmeye hız vermiştir. Ma'ale Adumim yerleşim yerinin topraklarının 'devlet arazisi' ilan edilmesi yoluyla genişlemesi, bu politikanın delilini oluşturmuştur. E-1 Planı ile Ma'ale Adumim 'Metropolitan Kudüs' projesi için önemli bir başlangıç noktası yapılarak, sanayi ve iş bölgesi, turizm ve spor tesisleri ile kapsamlı bir otoyol şebekesinin getirdiği yayılma imkanlarıyla Kudüs, Batı Şeria'ya entegre edilmeye çalışılmıştır.¹⁸⁰³

Netanyahu döneminde hükümet Kudüs'ün birleşik yapısını değiştirmeye yönelik olabilecek her hangi bir girişimi engelleme ve Kudüs'te İsrail'in mutlak egemenliğini muhafaza etme çabası Kudüs politikasının merkezini oluşturmuştur. AB izlenen politikaya

---

¹⁷⁹⁹ Leslie Susser, Elie Rekhess, "Israel", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXI, 1998, s. 340.

¹⁸⁰⁰ Ricca, s. 33.

¹⁸⁰¹ **Survey of Palestine Refugees and Internally Displaced Persons 2008-2009**, s. 23-24.

¹⁸⁰² Ricca, s. 98.

¹⁸⁰³ **Ruling Palestine**, s. 135-136.

Kudüs'ün *corpus separatum* statüsünü işaret ederek cevap vermiştir.¹⁸⁰⁴ Ancak bu durum Yahudileştirmenin Kudüs'ü elde etmenin anahtarı olarak görülmesini engellememiş, bu doğrultuda şehrin demografik ve fiziksel edinime tabi olması belirginleşmiştir. Genel anlamda Yahudi karakterli bir Kudüs'ün geleceği, Filistinlilerin ötelenmesiyle doğru orantılı hale getirilmiştir.

2.2.2.2. İsrail'in Kudüs Politikasında Temel Pozisyonu: Statüko

Netanyahu'dan hükümeti devralan Ehud Barak'ın 6 Temmuz 1999'da açıklanan hükümet programında; Kudüs'ün birleşik ebedi başkent olarak tümüyle İsrail'in egemenliğinde kalacağı, Kudüs'ün gelişimine ve yapılaşma faaliyetlerine devam edileceği ortaya konmuştur.¹⁸⁰⁵ Bu program ve 'Kudüs'ün paylaşımına Hayır' ilkesi doğrultusunda Barak, Batı Şeria'daki uygulamalarına paralel olarak Filistinlilerin Kudüs üzerinde mümkün olduğunca az (%0.5) saha hakimiyetine sahip olmasını esas almıştır.¹⁸⁰⁶ Bu kapsamda, Filistin'in başkenti olarak Kudüs'ü hiçbir zaman ifade etmezken, Batı Şeria'daki Ebu Dis işaret edilmiş¹⁸⁰⁷ ve Ma'ale Adumim'in İsrail'in ebedi parçası olarak Kudüs'ün bir parçası olacağına vurgu yapılmıştır.¹⁸⁰⁸ Barak döneminden itibaren eski şehir, yeni şehir ayrımının yerleşim yerleri eklentileriyle ortadan kaldırılarak, Kudüs'ün genişletilmiş statüsünün kabulünün hedeflendiği açıklık kazanmaktadır.

4 Eylül 1999'da Şarm eş-Şeyh görüşmeleri sürerken Barak, Kudüs civarındaki çeşitli yerleşim yerlerinde 5.752 konutun inşa edileceğini açıklamış, böylece Doğu Kudüs'teki Filistinlilerin topraklarının %35'i Yahudi yerleşim yerleri için müsadere edildiği bir tablo tezahür etmiştir.¹⁸⁰⁹ Diğer taraftan Doğu Kudüs'ün %54'ünün 'açık yeşil alan' ilan edilmesiyle de Filistin bölgelerinde üzerinde imar hakkının engellendiği bir durum yaratılmıştır.¹⁸¹⁰ Bu politika, Filistinlilere Doğu Kudüs'ün %11'inde Kudüs şehri genelinde de %7 düzeyinde imar iskan olanağı tanıyan kısıtlı bir çerçeveyi ortaya çıkarmıştır.¹⁸¹¹

¹⁸⁰⁴ Barry Rubin, "The United States and The Middle East", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXIII, 1999, s. 33.

¹⁸⁰⁵ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Guidelines+of+the+Government+of+Israel+-+July+1999.htm> E.T. 07.07.2010.

¹⁸⁰⁶ Qurei, s. 84.

¹⁸⁰⁷ Baylis Thomas, s. 140.

¹⁸⁰⁸ Helmick, s. 89, 94.

¹⁸⁰⁹ Qurei, s. 90.

¹⁸¹⁰ Cheshin, s. 37.

¹⁸¹¹ Halper, **An Israeli in Palestine**, s. 47.

Barak'ın uygulamaları, Kudüs'ün fiziken elde edilmesi politikasının devamlılığını da teyit etmiştir.

Oslo sürecinin başlangıcı olan 1993 yılı itibarıyla birleşik Kudüs'te 406.000 Yahudi nüfusuna karşı 161.000 Filistinli olduğu, eski şehir sınırları dahilinde ise 116.000 Yahudiye karşı 28.200 Filistinlinin bulunduğu, 2000 yılında ise 200.000 olduğu¹⁸¹² dikkate alındığında, demografik dengenin İsrail lehine sonuç üretecek ve geri çevrilemeyecek bir fiili durum yaratacak seviyeye ulaştığı açıklık kazanmaktadır. Bu sonuca ulaşmak için fiziki ve demografik hakimiyet uygulamaları idari düzenlemelerle de desteklenmiştir. İsrail İçişleri Bakanlığı 1996-1999 yıllarına Kudüs belediye sınırları dışına taşınan yaklaşık 3.000 Filistinlinin daimi ikamet iznini iptal etmiştir. 2000 yılında eski yasal düzenlemeye geri dönmüşse de bu yıllar arasında doğanlar Kudüs'te ikamet şanslarını kaybetmişlerdir.¹⁸¹³ İsrail'in Kudüs'te Filistinlileri bir diğer çevreleme politikası da seyahat izinlerine getirdiği kısıtlama olmuştur. BM Genel Kurul 53/56 (1999)¹⁸¹⁴ sayılı kararıyla Doğu Kudüs'teki seyahat sınırlamaların kaldırılmasını istemiştir.

İsrail, Oslo sürecinde Doğu Kudüs'te Filistinlilere ait 92 evi çeşitli gerekçelerle yıkmış ve 322'si için de yıkım kararı vermiştir.¹⁸¹⁵ II. İntifada'nın başladığı 2000 yılı itibarıyla ise İsrail'in Kudüs'te Filistinlilere ait 10.000 yapıyı çeşitli nedenlerle yasa dışı olarak tanımlanmış ve 2.000'i için de yıkım kararı çıkarılmıştır.¹⁸¹⁶ Bu durum, hem Filistinlilerin Kudüs'teki nüfusları üzerinden hak iddialarını zayıflatmaya hem de cezalandırmaya yönelik bir uygulama olarak görülmeye müsaittir. İntifada ortamının getirdiği çatışmanın katalizör etkisi yaptığı da vurgulanmalıdır.

İsrail ve Filistin tarafları arasında 25 Haziran 2000'de Nablus'ta yapılan görüşmelerde İsrail, Filistinlilere Arap bölgelerinin kontrolünü, el-Aksa Cami'nde güvenlik düzenlemesi dahilinde ortak görevler ve bazı kesimlerde işlevsel görevler önerirken, birleşik şehir olarak tanımladığı Kudüs'te ise kendi egemenliğini tartışmaya açmamıştır.¹⁸¹⁷ Camp David Zirvesi'ne kadar olan barış sürecinde Kudüs üzerindeki egemenlik senaryoları 'işlevsel egemenlik', 'nitelikli egemenlik' ve 'müşterek egemenlik' kavramları üzerinden

¹⁸¹² **Ruling Palestine**, s. 125; Levine, s. 77.

¹⁸¹³ Dolphin, s. 128.

¹⁸¹⁴ UN/RES/53/56 (1999).

¹⁸¹⁵ Pacheco, s. 312.

¹⁸¹⁶ **Ruling Palestine**, s. 128.

¹⁸¹⁷ Qurei, s. 157.

yürütülmüş, İsrail için Kudüs üzerinde egemenlik, Filistinliler için ise Kudüs içinde özerklik esas alınmıştır.¹⁸¹⁸ İsrail'in barış sürecini, bir yandan kendi tezlerini Filistinlilere kabul ettirmek, diğer taraftan da taviz gerektirebilecek durumlara yönelik olarak mümkün olduğunca daha fazla kazanımı elde etmek için kullandığı, Camp David Zirvesi'ne kadar olan dönemdeki Kudüs uygulamalarından çıkarılan sonuç olmuştur.

ABD Başkanı Clinton, Camp David Zirvesi'nde (2000) taraflara, kurulacak Filistin Devleti'nin başkentinin Doğu Kudüs olmasını, Doğu Kudüs'te Arap kesimlerinin egemen Filistin bölgesi olmasını, diğer yerlerin işlevsel özerklikten faydalanmasını, Kudüs'te eski şehirde Filistinlilerin %50 oranda egemenliği paylaşmasını önermiştir.¹⁸¹⁹ Barak ise, zirvede Filistinlilere Kudüs'te geniş özerlik sağlamayı ön plana çıkarmış,¹⁸²⁰ ancak Filistin Devleti'nin başkenti olarak Doğu Kudüs üzerinde Filistin egemenliğini kabul etmemiştir.¹⁸²¹ Barak, Filistin tarafına Doğu Kudüs'te kısmi egemenlik karşılığında şehrin sınırlarını İsrail lehine genişletmeyi ve Doğu Kudüs'teki 9 ilçeden 7'sinin kontrolünü Filistin yönetimine bırakmayı da teklif etmiştir. Ancak egemenlik olarak anlaşılması gereken kontrol ifadesi ile Barak'ın her türlü taviz için Kudüs üzerindeki İsrail egemenliğini ön şart olarak ileri sürmesi, Filistin tarafının da bunu Arap dünyası adına kabul etmemesi görüşmelerin kırılma noktası olmuştur.¹⁸²² Oysa Camp David sonrasında, Filistinlilerin Doğu Kudüs'e ilişkin taleplerinin Mısır ve Suudi Arabistan dışındaki Arap devletlerinin desteğini görmediği dikkate alındığında, Barak'ın Filistinlileri Kudüs konusunda Arap dünyası ile karşı karşıya getirmeyi esas alan bir planı olduğu açığa çıkmaktadır.¹⁸²³

Camp David'te Başkan Clinton'un barış sürecinin gelecekteki seyrine ilişkin tespiti kapsamında yer alan; barış sürecinin çökmesi, Kudüs sorununun ertelenmesi, Kudüs sorununun kısmen ertelenmesi ve küçük ilerlemelerle zirveyi bitirip barış sürecinin açık kalmasını sağlanması¹⁸²⁴ seçeneklerine bakıldığında, Kudüs sorunun zirveyi çıkmaza sokan başlık olduğu anlaşılmaktadır. Clinton'un bu tespitine ve Kudüs sorununun barış süreci önündeki önemli engellerden biri olduğunun ABD tarafından bilinmesine rağmen, bu konuda ılımlı eleştiri ötesinde sonuç odaklı bir yaptırım üretilmemesi, hem İsrail tezlerinin

---

¹⁸¹⁸ Klieman, s. 153.

¹⁸¹⁹ Halper, s. 183-184.

¹⁸²⁰ Reich, s. 200.

¹⁸²¹ Helmick, s. 155.

¹⁸²² Freedman, *A Choice for Enemies*, s. 335.

¹⁸²³ Rabbani, s. 105.

¹⁸²⁴ Qurei, s. 244.

geçerliliğinin kabulü anlamına gelmiş hem de gelecekte statükonun korunacağına ipucunu vermiştir.

Bu olumsuz havaya rağmen Camp David, İsrail ve Filistin taraflarının Kudüs meselesini karşılıklı detaylarla konuştuğu ilk toplantı olmuştur. ‘Her şeye karar verilene kadar hiçbir şeye karar verilmemiştir’ ilkesi doğrultusunda İsrail, söz konusu görüşmelerde dile getirdiği hususların kendini bağlamadığını da vurgulamıştır.¹⁸²⁵ İsrail’in egemenlikten vazgeçmeyen tutumu dikkate alındığında, Kudüs’ü güç kullanımıyla elde ettiği diğer topraklara benzer yasal prensiplere göre yönetmek istediği tanımlı hale gelmiştir.

Bu doğrultuda Knesset, Temmuz 2000 sonunda Kudüs ile ilgili Temel Yasa’da değişikliğe giderek Kudüs’ün sınırlarının belirlenmesi, şehre Yahudi olmayanların transferi ve belediye sınırlarının herhangi bir bölümünün Filistin Yönetimi’ne devrine ilişkin olarak 120/61 oy çokluğunu şartını getirmiştir.¹⁸²⁶ Bu uygulamayla tek taraflı barış planlarıyla Kudüs’ün tartışmaya açılmasının önlenmesinin ve sorumluluğun mümkün olduğunca geniş tabana yayılmasının hedeflendiği, siyasi süreç izlemesinde elde edilen bir çıkarım olmuştur.

Sharon’un 28 Eylül 2000’de beraberindeki önemli sayıda güvenlik gücüyle Harem-i Şerif’i ziyaret etmesi, Kudüs’ün İsrail egemenliğindeki sembolik yerini Filistin tarafına göstermek olarak değerlendirildiğinde, şehirde Filistinlilerin hakimiyetine izin verilmeyeceği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu çıkarımı Filistinlilerin verdiği sert tepki doğrulamıştır. Silahlı çatışmaya dönen olaylar ve Kudüs üzerindeki tartışmaların büyümesi üzerine ABD Başkanı Clinton, Ekim 2000’de kendi adıyla anılan planla İsrail’in eski Kudüs’ün Yahudi kesimini ile Ağlama Duvarı’nı ilhak etmesini ve Ağlama Duvarı’nın arkasında kalan el-Aksa kesiminde işlevsel egemenliği paylaşmasını ve Kudüs’ün demografik yoğunluğa göre bölünmesini, Doğu Kudüs’ün Filistin Devleti’nin başkenti olmasını, Arap bölgesini Filistinlilerin, Yahudi bölgesini Yahudilerin yönetmesini öneren bir anlaşmayı taraflara sunmuştur. Plan her iki tarafça da kabul edilmemiştir. Barak, Arafat ABD’nin Kudüs konusundaki önerisini kabul etmediği sürece, kendisi ile görüşmenin bir anlamı olmadığını vurgulamıştır.¹⁸²⁷ Barak’ın tutumu ABD’nin bu konuda İsrail’e olan desteğini ve süreç üzerindeki etkisini ortaya çıkarmıştır.

---

¹⁸²⁵ Helmick, s. 161.

¹⁸²⁶ Reich, s. 204

¹⁸²⁷ Detay için bkz. Hartley, s. 277; **New York Times** (11 January 2001); Carter, s. 196; Helmick, s. 198.

Clinton döneminde (1993-2001) ABD'nin Kudüs politikası 'Arap bölgelerinin Filistin'in Yahudi bölgelerinin İsrail'in olması' yönünde olmuş, her iki taraf için de mümkün olan en fazla toprak bütünlüğünün sağlanması önerilmiştir. Ancak bu orta yolu bulma çabasında Harem-i Şerif sorunlu bir tablo ortaya çıkarmıştır. Clinton sorunun çözümü için idari egemenlikten ziyade, karşılıklı dini saygıyla aşılması yönünde bir tutum benimsemiştir. Clinton'un Kudüs'e ilişkin bir diğer tespiti de, her iki tarafın da güvenliği için uluslararası bir gözleme duyulan ihtiyaca işaret etmesidir. RF'nin ise 2000 yılı itibarıyla Kudüs'e ilişkin görüşleri, sorunun İsrail ve Filistin taraflarınca görüşmeler yoluyla çözülmesi ve şehirle ilgili tek taraflı eylemlerin durdurulması yönünde olmuştur. BM, Genel Kurul 54/79 (2000) sayılı kararıyla önceki hükümlerini tekrarlayarak etkin olmayan duruşunu değiştirmemiştir. ABD'nin şekil olarak öneriler getirdiği, RF'nin ortada durup bir şeye pek karışmak istemeyen bir duruş sergilediği, BM'nin varolanı tekrardan öte gidemediği, AB'nin de şehrin *corpus separatum* statüsünü geçerli statü olarak kabul ettiği yaklaşımlar uluslararası konjonktürü oluşturmuştur.¹⁸²⁸ Zirvenin sonucu, İsrail'in aktörlerin eleştiriyi aşmayan tutumlarını, tek taraflı uygulamaları için kolaylaştırıcı zemin olarak kullandığını teyit etmiştir.

Camp David sürecinin çökmesinden sonra, görüşme zemini Taba'da sürdürülmeye çalışılmıştır. 21-27 Ocak 2001'de Taba görüşmesinde İsrail, Kudüs'te her iki kesiminde kendi bölgesinde egemen olmasını ve Kudüs'ün açık şehir olarak her iki devletin başkenti olmasını ilke olarak kabul etmiştir.¹⁸²⁹ Barak'ın tutumunun 'ilke olarak kabul etmenin nihai olarak kabul etmek anlamına gelmediği' olduğu hatırlandığında, Barak'ın Kudüs konusundaki görüşme aşamalarını diplomatik hareket sahasını korumak için kullandığı çıkarımına ulaşılmaktadır.

Kudüs konusu İsrail'in hedeflediği kişisel güvenlik konularıyla ilgisi olmamasına rağmen, II. İntifada sonrasında İsrail'in çözümsüzlük listesinde yerini korumaya devam etmiştir. İntifada'nın yarattığı kaos ortamında Kudüs meselesi, İsrail'in çözüp çözmeyeceği kendi inisiyatifine kalmış bir iç siyaset sorunu gibi lanse edilmeye çalışılmıştır.¹⁸³⁰ Diğer taraftan II. İntifada ile başlayan süreçte yapılan kamu yoklamalarında İsraililerin karşılığında ne alındığını önemsemeyen yaklaşık %40 oranla Doğu Kudüs'ten

¹⁸²⁸ Detay için bkz. Davutoğlu, s. 23-24; Kreutz, s. 69; Dan Eldar, "Western Europa, Russia and The Middle East", **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXIV, 2000, s. 32.

¹⁸²⁹ Qurei, s. 323-324.

¹⁸³⁰ Benvenisti, **Son of The Cypresses**, s. 119.

vazgeçilebileceğini düşündüğü ortaya çıkmıştır.¹⁸³¹ Barak ise işgalin sona ermesi ve bir Filistin Devleti'nin kurulabilmesi için Filistinlilerden Doğu Kudüs'te ciddi bir toprak tavizi istemiştir. Bu kapsamda Kudüs'te toprak bütünlüğünün olmasını, Ma'ale Adumim ve Har Homa gibi büyük yerleşim yerleri üzerinden şehrin Batı Şeria ile olan bağlantısını kontrol edebilmeyi, şehir duvarları dışında yer alan kutsal havza olarak adlandırılan İsrail ve Ermeni meydanlarını da istemiştir.¹⁸³² Yahudilik açısından kutsal olmayan yerlerin elde edilmesi yaklaşımı, Metropolitan Kudüs şehri yapılanması dahilinde Filistinlilerin mümkün olduğunca ötelenmesi beklentisiyle ilişkilendirilmeye uygunluk göstermektedir.

Ariel Sharon kariyeri boyunca Kudüs'ün herhangi bir parçasının Yahudilerden başkasının egemenliğinde olmasını kabul etmeyen ön yargısı¹⁸³³ ile iktidara gelmiştir. 7 Mart 2001 tarihli Sharon hükümeti programında öncüllerinin ortaya koyduğu hususlara ek olarak, Kudüs ulusal öncelikler arasında sayılmıştır.¹⁸³⁴ II. İntifada'nın hız kazandığı bir dönemde Sharon, Kudüs üzerinde tek taraflı tasarruf kullanma isteğini, Filistin şiddeti gerekçesiyle daha rahat uygulayabildiği bir ortam yakalamıştır. Bu potansiyelin harekete geçmesini önlemek için BM, Genel Kurul 55/50 (2001) ve 56/31 (2001)¹⁸³⁵ sayılı kararlarıyla genel hususları tekrarlama ihtiyacı hissetmiştir.

Buna rağmen Sharon'un politikası, 2002 yılında Kudüs'te kurulmuş olan 20 yerleşim yerindeki nüfusu 175.000'e ulaştırmış, Batı Şeria'da kurulmuş olan Ramot Eshkol, Ramot, East Talpiot ve Ma'alot Dafna yerleşim yerlerinin sınırları Kudüs'teki Yahudi yerleşim yerleriyle birleşerek Batı Şeria'daki Filistinlilerin Kudüs'e nüfuzunu imkansız kılmış, Filistinlilerin Kudüs'teki yaşam ve yerleşme alanlarını 1967 öncesi dikkate alındığında %8'e düşürmüştür.¹⁸³⁶ Bu tarihe kadar yapılan toplam 47.000 konutla Kudüs'ün toplam Yahudi nüfusu da (yerleşim yerleri ve şehirde iskanlı olanlar) 230.000'e çıkarılmıştır. Bu çerçevede İsrail'in Kudüs'teki bir diğer uygulaması da; Yahudilerin Batı Kudüs'te yasa dışı olarak yaptığı yapılara göz yumarken, Filistinlilerin Doğu Kudüs'teki yapılarını yıkma politikasına devam etmek olmuştur.¹⁸³⁷ Ortaya çıkan tablo, Sharon'un Kudüs konusundaki yargılarının, Filistinlilere karşı güvenlik konusundaki yargılarıyla yakinen ilişkili olduğunu

¹⁸³¹ Helmick, s. 183.

¹⁸³² Cook, **Blood and Religion**, s. 99.

¹⁸³³ Harms, s. 173.

¹⁸³⁴ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Guidelines+of+the+Government+of+Israel+-+March+2001.htm> E.T. 07.07.2010.

¹⁸³⁵ UN/RES/55/50 (2001). UN/RES/56/31 (2001).

¹⁸³⁶ **Ruling Palestine**, s. 127, 132.

¹⁸³⁷ Dolphin, s. 116-117.

açığa çıkarmıştır. İsrail uygulamaları karşısında BM, Genel Kurul 56/61 (2002)¹⁸³⁸ sayılı kararıyla Doğu Kudüs'te Har Homa ve Ras el-Amud bölgelerinde devam eden yerleşim yeri kurma faaliyetlerine işaret ederek önceki kararlardaki hususları hatırlatmıştır.

Sharon'un ikinci kez iktidara gelmesinden sonra, 28 Şubat 2003'te açıklanan hükümet programı, ortaya konan tablonun devamlılığını sağlayacak şekilde oluşturulmuştur.¹⁸³⁹ Bu doğrultuda İsrail hükümetinin 2003 yılında Kudüs'te Ma'ale Adumim'de 3500 konutluk bir projeyi ilan etmesi Kudüs'ün müstakbel Filistin Devleti'nin başkenti olması ihtimalini fiziksel olarak ortadan kaldırmıştır.¹⁸⁴⁰ Filistinlilere ait kılınmasını sağlayacak izler azaltıldıktan sonra, şehrin dini geçmişinin ötesinde diğer potansiyelleriyle ön plana çıkarılarak, İsrail kimliği üzerinden lanse edilmeye çalışılması, Kudüs politikası olarak tanımlı hale gelmiştir.

İsrail'in idari uygulamaları politikalarıyla paralellliğini korumuştur. 31 Temmuz 2003'te yürürlüğe giren Vatandaşlık ve Giriş Kanunu ile Kudüs'te ikamet sahibi Filistinlilerin Batı Şeria'da doğan çocukları hariç, aile birleştirilmesi yoluyla Kudüs'te ikamet alması imkanı ortadan kaldırılmıştır. Bu kanun sadece Filistinlilerin Kudüs'ten uzaklaştırılmasını amaçlamamış, yüklediği bürokratik engellerle Kudüs'te Filistinlileri resmi evrak işinde zora sokarak caydırılmasını da amaçlamıştır.¹⁸⁴¹ İsrail'in Kudüs'teki bir başka zorlaştırıcı uygulamasının da plaka tahsisinde olmuştur. İsrail vatandaşları sarı plaka ile İsrail dahil her yere gidebilme imkanına sahipken, Filistinlilerin hareketi taşıdıkları yeşil plaka ile Kudüs'ün doğu kesimiyle sınırlanmıştır. İsrail uygulamaları karşısında BM Genel Kurul 57/111 (2003) sayılı kararıyla Kudüs ile ilgili kapsamlı, adil ve kalıcı bir çözümde her iki tarafın meşru çıkarlarının hesaba katılması gerektiğini, 57/125 (2003) sayılı kararıyla da İsrail'in uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmesi gerektiğini vurgulamıştır.¹⁸⁴²

İsrail kabinesi, Namevcutların Malları Kanunu'nun (1950) Temmuz 2004'den itibaren Kudüs'te uygulanmasına karar vermiştir. Bunun anlamı; güvenlik duvarıyla topraklarından ve mallarından ayrılan Filistinlilerin 'namevcut' kabul edileceği dolayısıyla

¹⁸³⁸ UN/RES/56/51 (2002).

¹⁸³⁹ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Basic+Guidelines+of+the+30th+Government+of+Israel.htm> E.T. 07.07.2010.

¹⁸⁴⁰ Levine, s. 90.

¹⁸⁴¹ Keshet, s. 26.

¹⁸⁴² UN/RES/57/111 (2003); UN/RES/57/125 (2003).

toprak ve mallarının devletçe kamulaştırılması olmuştur. Kudüs bölgesinde Beytullahim ve Beyt Cala'da Filistinli toprak sahipleri arazilerinde çalışmak için izin istemiş, ancak toprakları Namevcut Malları Yedieminliğine devredilmiştir.¹⁸⁴³ Uluslararası ve ulusal itirazların artması nedeniyle İsrail uygulamayı 1 Şubat 2005'te geri çekmek durumunda kalmıştır. İsrail'in uygulamalarından Kudüs politikasının, güvenlik duvarı politikasına paralel yürütüldüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Güvenlik duvarının geleceği bu bağlamda Kudüs'ün gelecekteki sınırlarının da belirleyicisi olacağını ortaya koymaktadır.

2004 yılı itibarıyla Kudüs'ün kimliğinde gözle görünür hale gelen bir başka değişiklik de; şehirde bulunan genç ve laik kesiminden 18.000 kişinin ayrılması ve Kudüs'ün yerel Yahudi nüfusunun ideolojik dengesinin gittikçe aşırı sağa kayması olmuştur. Bu durum, Kudüs sorununun çözümüne İsrail iç siyasi dinamikleri bakımından bir başka zorluk getirmiştir.¹⁸⁴⁴ Bu durumu tespit eden bir çalışma da, Kudüs İsrail Çalışmaları Enstitüsü'nün 2005'te yaptığı araştırmadır. Buna göre; Kudüs'te ikamet edenlerin sayısının yaklaşık 706.000 olduğu, bunlardan 469.000'inin (1/3'ü Ortadoks Yahudi) Yahudi, 237.000'in de Filistinli olduğu tespit edilmiştir.¹⁸⁴⁵ Araştırma sonuçları, İsrail'in demografik üstünlüğü geri döndürülmez düzeyde elde ettiğini, dolayısıyla daha sonraki aşamalarda yaratılacak fiili durumlar için uygun zeminin bulunduğunu açığa çıkarmıştır.

Bu tablo doğrultusunda İsrail kabinesi, Şubat 2005 itibarıyla Kudüs'ün sınırlarının doğuda Eriha'ya doğru Batı Şeria'nın 25 km içerisine girecek şekilde genişletilmesine karar vermiştir.¹⁸⁴⁶ Bu karar, Kudüs'te bulunan Filistinlilerin Batı Şeria nüfus bölgesine kaydedilmesini ve Kudüs'ün Yahudileştirilmesini kolaylaştırmıştır. Aynı mantık doğrultusunda Sharon, Ağustos 2005'te Doğu Kudüs ile Ma'ale Adumim arasındaki E-1 olarak tanımlanan bölgede yerleşimciler için 35.000 yeni konut yapılacağını açıklamıştır. Bu proje ile Doğu Kudüs ve Batı Şeria arasında kalacak Yahudi bölgesine Filistinlilerin erişiminin engellenmesi ve Batı Şeria'nın Kuzey-Güney doğrultusunda etkin bir şekilde ikiye ayrılması amaçlanmıştır.¹⁸⁴⁷ Plan sonuçları bağlamında müstakbel Filistin Devleti'nin coğrafi ve ekonomik geleceğini de köreltmeyi hedeflemiştir. Kudüs'ün Filistin Devleti'nin başkenti olma ihtimali fiziksel olarak ortadan kaldırıldıktan sonra, bu planla bağımsız

¹⁸⁴³ Haaretz (20 January 2005).

¹⁸⁴⁴ Benvenisti, s. 92, 94.

¹⁸⁴⁵ Haaretz (28 September 2005).

¹⁸⁴⁶ Dolphin, s. 133.

¹⁸⁴⁷ Bose, s. 210-211.

ekonomik varlık olması engellenerek, doğacak devletin Kudüs kimliliği olmaksızın ve İsrail'e bağımlı olmasını sağlayacak bir fiili durum yaratılmıştır. BM uygulamayı Genel Kurul 59/37 (2005)¹⁸⁴⁸ sayılı kararıyla önceki hükümleri çerçevesinde değerlendirmiş, ancak İsrail'de politika değişikliğine neden olacak bir yaptırım üretememiştir.

Sharon'un sağlık şartları nedeniyle siyaset dışı kalıp, Ehud Olmert'in iktidara gelmesinden sonra 4 Mayıs 2006'da açıklanan hükümet programında; Yahudi halkının ve İsrail'in başkenti olarak Kudüs'ün üst düzeyde ulusal öneme sahip olduğuna, şehri siyaset, kültür ve ekonomi merkezine dönüştürmek için çaba gösterileceğine vurgu yapılmıştır.¹⁸⁴⁹ Olmert'in 1993 ve 2003 yıllarında iki kez Kudüs Belediye Başkanlığı görevini yürütmesi, onun hükümet programında Kudüs'ü daha da ön plana çıkarmasına neden olmuştur. Böylece Olmert döneminde Kudüs'ün dini-tarihi geçmişi ötesinde, İsrail kimliği ile ekonomi, bilim ve kültür merkezi yapılması çalışmaları için uygun ortam yakalanmıştır.

Kudüs Belediyesi bu yaklaşımı destekler şekilde, 2006 yılı itibarıyla Filistinlilere ait yaklaşık 150 evi yıkmış, ayrıca Kudüs'te Filistinlilere ait 22.000 yapının 1/3'ünün yasa dışı ilan ederek yıkım kararı çıkarmıştır.¹⁸⁵⁰ Bu uygulamanın devamı olarak güvenlik duvarının inşası Kudüs bölgesine doğru genişletilmiştir. Böylece 2006 yılında Doğu Kudüs'te yaşayan 253.000 Filistinlinin %25'inin duvarın Batı Şeria tarafında kalacağı ve Kudüs'teki ikamet ve kimliklerini kaybederek Batı Şeria nüfusuna kayıt edilecekleri bir durum ortaya çıkarılmıştır.¹⁸⁵¹ Güvenlik duvarına Kudüs sınırlarını belirleyecek şekilde güzergah kazandırılması, Sharon'un Kudüs'ün sınırlarının Batı Şeria içlerine uzatılması politikasının ispatını oluşturmuştur. Böylece amaç; şehrin Yahudileştirilmesi olarak netleşmiştir. Doğu Kudüs'ün daha geniş kapsamda Yahudileşmesini sağlamak için, yerleşimci dernekleri hükümet, devlet görevlileri özellikle de Amerikalı milyarder Irving Moskowitz gibi bağıışçılar tarafından desteklenmiştir. İsrail Toprak Otoritesi, bu paralelde Doğu Kudüs'teki geniş zeytinliklerin kontrolü için Ateret Chonim gibi aktif yerleşimci gruplarının arkasında durmuştur.¹⁸⁵² Bu yönüyle Kudüs politikasının esasının, toprak edinimi veya güvenlik odaklı değil, siyonizmin temel değerleri gereği yürütüldüğü tanımlı hale gelmiştir.

¹⁸⁴⁸ UN/RES/59/37 (2005).

¹⁸⁴⁹ <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Previous+governments/Basic+Guidelines+of+the+31st+Government+of+Israel.htm> E.T. 07.07.2010.

¹⁸⁵⁰ Halper, *An Israeli in Palestine*, s. 49.

¹⁸⁵¹ *Survey of Palestine Refugees and Internally Displaced Persons 2008-2009*, s. 27.

¹⁸⁵² Cook, *Disappearing Palestine*, s. 90-91.

Doğu Kudüs'te toprak edimi yoluyla kontrolü sağlamak için, yerleşim yerleri arasındaki boşluğu dolduran 'komşu yerleşimler ve eklentiler' yaklaşımı uygulanmaya devam edilmiştir. Bu şekilde Filistinliler şehrin genişlemesinden izole edilirken, yerleşim yerleri arasında yapılan yolların oluşturduğu sistem yardımıyla Kudüs şehri, Batı Şeria'da merkezi pozisyon teşkil eden bir bölgeye dönüştürülmüştür.¹⁸⁵³ Bu uygulama Kudüs'ün yaşam alanı sınırlarını bulanıklaştırdığından, Kudüs'ün hem statüsünün hem de karakterinin değiştirilmesini kolaylaştırmıştır. İsrail'in statü değişikliğine neden olan uygulamaları, BM Genel Kurul 60/39 (2006), 60/41 (2006) ve 60/107 (2006)¹⁸⁵⁴ sayılı kararlarıyla daha önceki kararlardaki hususlar hatırlatılarak cevaplanmaya çalışılmıştır.

İsrail'in 2007 yılında Doğu Kudüs'te 300 konut yapacağını açıklaması, AB ve ABD'nin kınamasına muhatap olurken, İsrail sınırlamanın Doğu Kudüs'e uygulanamayacağını iddia etmiştir.¹⁸⁵⁵ Buna karşılık BM, Genel Kurul 61/26 (2007)¹⁸⁵⁶ sayılı kararıyla Doğu Kudüs içinde ve çevresinde güvenlik duvarı inşası yoluyla işgal toprakları ile şehrin bağlantısının kesilmesine vurgu yaparak, bu durumun nihai anlaşmalara olacak etkisine dikkat çekmiş, 61/119 (2007)¹⁸⁵⁷ kararıyla da Kudüs'te seyahat özgürlüğüne vurgu yapmanın ötesinde gidememiştir.

Tarafları arasındaki sorunun sürekliliği ve ABD'nin bu sorunsaldaki etkin rolü, tarafların tekrar Annapolis'te bir araya gelmesini gerekli kılmıştır. İsrail, Annapolis'te Filistin tarafının Doğu Kudüs'ün Filistin Devleti'nin başkenti olması önerisini reddetmiş ve Kudüs'ün statüsü sorununu çözüm önermeden genel ifadelerle geçiştirmiştir.¹⁸⁵⁸ İsrail hükümet ortağı Shas Partisi, Olmert'in Annapolis Konferansı'nda 27 Ekim 2007 Kudüs'ten taviz vermesi halinde koalisyonu bozacaklarını açıklamıştır.¹⁸⁵⁹

Kudüs politikasının devamlılığı bağlamında Haziran 2008'de Kudüs'te (Batı ve Doğu) bir bölümü Filistin toprakları üzerinde olmak üzere 40.000 apartman dairesini kapsayan bir proje ilan edilmiştir. Buna ek olarak Doğu Kudüs'te 600 konut inşa edeceğinin

---

¹⁸⁵³ Halper, s. 51.

¹⁸⁵⁴ UN/RES/60/39 (2006). UN/RES/60/41 (2006). UN/RES/60/107 (2006).

¹⁸⁵⁵ http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7136984.stm E.T. 12.07.2010.

¹⁸⁵⁶ UN/RES/61/27 (2007).

¹⁸⁵⁷ UN/RES/61/119 (2007).

¹⁸⁵⁸ **Haaretz** (14 November 2007).

¹⁸⁵⁹ **Yehioth Aharanoth** (27 November 2007).

açıklanmasından sonra,¹⁸⁶⁰ ABD Dışişleri Bakanı Rice, İsrail uygulamasının güven sağlama çabalarını olumsuz etkileyeceğine vurgu yapmıştır. Rice, ABD'nin duruşunu yerleşim yerlerinin inşasının ve genişlemesinin durdurulması yönünde olduğunu ve gelişmenin Yol Haritası Planı'na uygun olmadığını hatırlatmıştır.¹⁸⁶¹ AB'nin bu dönemde İsrail'in Doğu Kudüs'te Filistinlilere ait evlerin yıkılmasını gündeme getirmesinin ötesinde bir girişimi olmamış,¹⁸⁶² BM de Genel Kurul 62/83 (2008), 62/84 (2008) ve 62/109 (2008)¹⁸⁶³ sayılı kararlarıyla daha önceki kararlardaki hususları tekrarlamakla yetinmiştir. BM kararları İsrail uygulamalarını delillendirme işleviyle sınırlı kalmıştır.

Bu çerçevede İsrail'in Soğuk Savaş sonrası dönemdeki Kudüs politikası; şehrin Filistin özerklik pazarlıklarına dahil olmaması, idari uygulamalarla şehirdeki Filistinli varlığının azaltılması, Yahudiler için sembolik anlamı ön plana çıkarılarak vazgeçilmezliğinin vurgulanması, İsrail egemenliğinin tartışılmazlığı ve Filistinlilere işlevsel hakimiyet verilmesi, Metropolitan Kudüs modeliyle şehrin *corpus separatum* statüsünün ortadan kaldırılması, yerleşim yerlerinin Filistinlileri şehirden bloke edecek şekilde konumlandırılması, şehrin dini kimliğinin ötesinde İsrail kimliğiyle anılmasını sağlayacak açılımların yapılması, Yahudi yerleşimlerinin arttırılıp Filistin yaşam alanlarının azaltılmasıyla şehrin Yahudileştirilmesinin sağlanması, Kudüs konusunda İsrail siyasi hayatında bölünme yaşanmaması ve güvenlik duvarının tüm bu amaçları gerçekleştirecek işlevde kullanılması unsurlarından oluşmuştur.

Kudüs, Filistin topraklarında Yahudi varlığının sembolü olarak bekanın, dolayısıyla güvenlik politikasının önde gelen bileşenlerinden biri haline getirilmiştir. Kudüs'ün yaratılan fiili durumlar üzerinden Yahudileştirilmesinin, çatışmayı canlı tutan potansiyele katkı sağlayacağı, sürecin izlenmesinde elde edilen sonucu oluşturmaktadır. Bu yönüyle Kudüs'ün güvenlik politikasında hem sebep hem sonuç olmaya devam ederken, siyasi ve dini mücadelenin ağırlık merkezini oluşturacağı öngörülebilir.

---

¹⁸⁶⁰ Baylis Thomas, s. 150.

¹⁸⁶¹ <http://www.reuters.com/article/idUSL3140883420080331> E.T. 12.07.2010.

¹⁸⁶² Altınbaş, s. 19.

¹⁸⁶³ UN/RES/62/83 (2008). UN/RES/62/84 (2008). UN/RES/62/109 (2008).

SONUÇ

Çevrelenmişlik kabulü doğrultusunda sıfır toplamlı oyun mantığı, İsrail güvenlik politikasının çıkış noktasını ve yönünü şekillendirmiştir. Yahudilerden başkasının tehdit olarak görüldüğü ortamda, milis yapısı ve ötekileştirici karakteriyle İsrail ordusu, güvenlik duygusunun oluşturulmasında önemli bir rol üstlenmiş, diğer güvenlik kurumları ise yapısal boşlukların tamamlanmasında ve özel görevlerin yerine getirilmesinde kullanılmıştır. İsrail güvenlik kurumlarının yapılanmasında ve görev anlayışlarında Filistinlilerin daha kolay kontrol altında tutulmasını sağlayacak düzenlemeler süreklilik göstermiştir. Bu kapsamda güç kullanımının yaşamsal bir gereklilik olarak görülmesi, “İsrail ordusu ne zaman ve nerede doğru olduğuna inanıyorsa o anda ve yerde tehdit unsurlarını vurma özgürlüğüne sahip olmalıdır” söylemini tüm süreçlerin genel kabulü haline getirmiştir. Bu kabul, ‘güç ile elde edilenin güç ile korunması’ yaklaşımını da olağan kılmıştır.

Tüm dönemlerde İsrail için güvenliğin tanımı, ‘var olma ve varlığını devam ettirme’ formunu korurken, Yahudiliğin ve siyonizmin değerleri güvenliğin anlamlandırılmasında kullanılmıştır. Bu çerçevede güvenlik; çatışmanın sürekliliğini ve kaçınılmazlığını esas alan, daha çok silah daha çok güvenlik kabulüne dayanan, çatışmayı var olmak ile yok olmak arasında bir seçim olarak kabul eden, sıfır toplamlı ve asimetric karakterde bir kurgu olarak belirginlik kazanmıştır. Bu kapsamda güvenlik ve barış arasında işteş bir ilişkiden ziyade, ikisi arasında bir tercih söz konusu edilmiştir. Tavizin çatışmayı sona erdireceğinin öngörülmemesi ve güvenlik zaafının kaynaklarından biri olarak değerlendirilmesi nedeniyle düşmanın yenilmeden barış yapılması, İsrail için açıklanması zor bir kavram olmayı sürdürmüştür. Bu yaklaşım, İsrail’in güvenliğin Yahudilerden başkasına emanet edilemeyeceği ve paylaşılabılır bir olgu olmaması sonucunu doğurmuştur.

Yahudilerin beka mücadelesinin kritik dönemlerini, Arap devletleriyle yaşanan savaşlar oluşturmuştur. Ancak Filistinliler tüm bu süreçlerde çatışma ortamını kalıcı kılan ötekileştirmenin hedefinde yer almışlardır. Ötekileştirme ve çatışma bağlamında yerleşim yerleri, iki toplumu bir yandan fiziken ayırırken bir yandan da çatışmak için sebep üreten bir işlev yerine getirmiştir. Böylece çatışma, iki toplum arasında temas ve ilişki modeli olarak tanımlı hale gelmiştir. Bu modelde saldırgan savunma, genel strateji olurken taktik düzey; misilleme, caydırıcılık ve cezalandırma unsurlarını içermiştir. Genel anlamda güç kullanımı,

güvenliği sağlamının başka bir unsurla ikame edilemez gerekliliği olmayı sürdürmüştür. Güç kullanımında orantısızlık ilkesi, caydırıcılığın yanı sıra yüksek bedel ödetmeyi de amaçlamıştır. Bu çerçevede tehdidin boyutu ile seçilen müdahale modeli arasında doğru orantı olmakla birlikte eşitlik aranmamıştır. Caydırıcılıkta kabul edilebilir eşik; karşı tarafın çatışmayı tırmandıramayacağı veya tırmandırmak istemeyeceği yıkıcı düzey olarak esas alınmaya devam edilmiştir. Bu sonuca ulaştırın bir başka unsur da, Arapların güçten anlayacağı varsayımı olmuştur. Sürecin tümü dikkate alındığında, İsrail'in bu yöntemi hem güvenliği sağlama aracı hem de Filistinliler üzerinde egemenliğini devamlı kılma aracı olarak kullandığı açıklık kazanmaktadır. İsrail'in güvenlik sorununun önlenmesi ve çözümü için güç kullanımına yüklediği anlama bakıldığında, bir değişim görmek ve öngörmek olası değildir.

İsrail siyasetinde sol kesim Filistinlilere karşı güç kullanımını zaman zaman tartışırken, sağ kesimin ise istisnasız uygulamanın yanında olduğu gözlemlenmiştir. Genel tutum, güç kullanımı yoluyla Filistinlilerin davranışlarını değiştirmek olarak belirginleşmiştir. Bu bağlamda sol görüş barışı getirebilecek fikir yapısı olarak ortaya çıkarken, sağ görüş ise şiddet eylemleriyle mücadele etmeyi bilen görüş olarak kimlik kazanmıştır. Bu tablo ise, sol görüşün güç kullanımını Filistinlileri barışa ikna aracı olarak, sağ görüşün ise Filistinlileri bertaraf etme aracı olarak kullandığı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu siyasi yaklaşımların ortak paydası olacak şekilde İsrail'in tüm dönemlerdeki güvenlik politika ve uygulamalarındaki değişmez unsurların; Filistinlilerin kendi güvenlerini kazanmalarının engellenmesi, bütünlüklerinin bozulması ve mümkün olduğunca enerjilerini kendi içlerinde birbirlerine karşı tüketmelerinin sağlanması olduğu görülmüştür.

Bu unsurların sabit tutulması, İsrail güvenlik uygulamalarının Filistinliler üzerinde oluşturduğu baskının, sürekliliğini sağlamıştır. Baskı, bazı dönemlerde Filistin toplumunda atalet yaratmayı amaçlarken, özellikle şiddetin arttığı dönemlerde de intikam ve cezalandırma üzerinden güvenliğin bileşeni olma rolü üstlenmiştir. Aynı yöntemler, şiddet olaylarına paralel olarak yükselen Filistinli kimliğinin altının boşaltılması için de kullanılmıştır. Filistinli örgütlere karşı düzenlenen operasyonların yanı sıra, savaş ölçütlerinde silahlarla Filistinli sivil hedeflere karşı olan müdahaleler, düşmanın yenilgisi üzerinden güvenliği tanımlama beklentisinin devamlılığına işaret etmektedir. Bu tespitin ispatı olacak şekilde hem hükümet politikalarında hem de Yahudi kamuoyu görüşünde

Filistinlilerin tehdit olarak kabul eden tutumda bir erozyon gözlemlenmemiştir. Ötekileştirmeyi esas alan kolektif cezalandırma yöntemi de bir başka delil konumundadır.

Filistin tarafı ile olan çatışmanın devamlılığı, İsrail'in konjonktürel olarak önem kazanan 'terörizm' kavramını güvenlik politikasında etkin olarak kullanmasına imkan sağlamıştır. Bu etki sayesinde Filistinli kayıplarını yüksek tutarak ve Filistinlilerin kaybedecekleri şeyleri arttırarak dirençlerini kırmaya çalışan bir caydırıcılık yöntemini daha kolay benimsemiş ve dünya kamuoyunu uygulamalarını konusunda ikna için uygun bir araç elde etmiştir. Bu bağlamda İsrail'in güvenlik politikasında; güvenlik uygulamalarının gerekliliğinin anlatılmaya çalışılmasından, bu uygulamaların meşrulaştırılmasına doğru değişim gözlemlenmiştir. Böylece terörle mücadele, İsrail-Filistin çatışmasının önde gelen tanımlayıcısı yapılarak, ilginin çatışmanın gerçek nedenlerinden uzaklaşması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu yaklaşım, bir yandan Filistinliler ile olan mücadelede güçlü bir araç sağlarken, diğer taraftan da dünya kamuoyuna kendi kriterlerini genel anlamda terörizmi tanımlayan parametrelermiş gibi sunma olanağı vermiştir. Bu paralelde Filistinlilerin işgale direnci 'terör eylemi' olarak kategorize edilmek istenmiş, Filistin toplumu indirgemeci anlayışla 'terörist' olarak nitelenmeye çalışılmış, iki toplumun mümkün olduğunca birbirinden ayrılması güvenliği geliştirecek bir unsur olarak görülmüştür. Diğer taraftan ise; Filistinlilerin sürekli tehdit olduğu kabulü üzerinden toplumun kolektif savunma davranışı canlı tutulmuş, ulusal psikolojinin acil durum statüsünden çıkmasına engel olunmuştur.

Terör üzerinden ötekileştirme yaklaşımı, çatışmanın temel argümanlarının bulanıklaşmasını sağlarken, Filistinlilerin düşük yoğunluktaki savaşın kaynağı olarak gösterilmesini kolaylaştırmıştır. Aynı mantık dahilinde Oslo sürecinde tanıma söz konusu olmasına rağmen Filistin kurumsal yapılanması şiddet eylemleriyle ilişkilendirilmeye devam edilmiş, ayrıca dış dünya tarafından da böyle anlaşılması için çaba sarfedilmiştir. Güçlü bir ötekileştirmeyle birlikte yürütülen terörle ilişkilendirme politikası, ortak çaba üzerinden güven ve güvenlik tesisini imkansız hale getirmiştir. İsrail, Filistin tarafından sürekli olarak güvenliği sağlamanın gereği olarak sadece saldırıların durdurulmasını değil, güvenlik sorununa neden olan örgüt altyapısının da ortadan kaldırılmasını istemiştir. İntihar saldırıları İsrail'in bu politikasını belirginleştiren katalizör olmuştur. İntihar saldırılarının bir diğer fonksiyonu da; iki toplumun ayrımı üzerinden güvenliğin tesis edilmesi sürecini hızlandırması şeklinde ortaya çıkmıştır.

Yerleşim yerlerinden sonra, 'ayırım=güvenlik' denkleminde en önemli belirleyici, I. ve II. İntifada olmuştur. I. İntifada İsrail ordusunun devasa gücünün kullanımının sınırlanabileceği farkındalığını yaratmış, ancak II. İntifada sonrasında İsrail Filistin sivil bölgelerine savaş ölçeğinde silahlarla operasyonlar düzenleyerek bu düşünceyi değiştirmiştir. İntifada'nın İsrail'in işgal topraklarında eski konumuna dönemeyeceği fikrini sabitleştirmesi, iki toplumun ayrılması gerekliliğini kaçınılmaz noktaya taşımış, böylece ayırım terörle mücadele politikasıyla eş anlamlı hale gelmiştir.

Silahlı unsurlardan arındırılırsalar dahi Filistinlilerin var olmaya devam edecek olmaları, İsrail güvenlik politikasında tehdit değerlendirmesi kapsamında kalmaları için yeterli görülmüştür. Bu kabul, Filistin bölgelerinin askeri kuşatma altında tutulma uygulamasını, güvenlik politikasının sürekli bileşeni haline getirmiştir. Bu yaklaşımın yerleşim yerleri üzerinden oluşturulan güvenlik kuşağı mantığının da devamı niteliğinde olmuştur. Aynı işleyişi tamamlamak üzere Filistinli grupların eylemlerini önlemek üzere bölge kapatma, sokağa çıkma yasağı ve kontrol noktalarından oluşan bir saha hakimiyeti sistemi, özellikle II. İntifada sonrasında ayırım politikası ve kolektif cezalandırma yöntemiyle eş güdüm içinde kullanılmıştır. Bu şekilde hem inisiyatifin sürekli elde tutulması amaçlanmış hem de çatışma bir asayiş sorunu olarak yansıtılmaya çalışılmıştır.

Filistin tarafı ile görüşme süreçlerinin barış getirmediği kabulü de, 'önce teröre karşı zafer kazanıp sonra barış görüşmelerine başlamak' anlayışını ortaya çıkarmıştır. Bu işleyişin devamı olarak, 'Filistin terörü' olarak tanımlanan şiddet eylemlerinin sona erdirilmesini taraflar arasındaki görüşmelerin başlamasına endeksleyen bir politika üretilmiştir. Bu sonuca varılmasında 'Filistinlilerin düşmanlıktan vazgeçmeyeceği, mutlak galibiyet için düşman kabul edilen toprakların elde edilmesinin gerekli olduğu' görüşünün belirleyici olduğu süreç izlemesinden elde edilen çıkarım olmuştur. Bu kapsamda İsrail'in bir tam ölçekli savaş konsepti olan 'savaşı düşman toprağına taşıma' yaklaşımını İsrail-Filistin çatışmasına aktardığı ve Filistinli örgütlerin kendi eylem sahalarında hem ordu hem de özel birimler tarafından bertaraf edilmeye çalışıldığı gözlemlenmiştir. Bu uygulamanın devamında operasyon şekli, nokta vuruşundan kara harekatıyla süpürme modeline evrilmiştir. Bu yöntem hem saha hakimiyetini arttırmış hem de Filistinliler için direnişi daha maliyetli hale getirmiştir. Misilleme bu doğrultuda caydırıcılık ve cezalandırma beklentilerini cevaplayacak temel araç olmaya devam ederken, muhbirlik yoluyla

Filistinliler arasında endişe ve güvensizlik yaratılması taktiği, İsrail lehine kazanım sağlamayı sürdürmüştür.

Önleyici saldırı konsepti, hedef gözeterek öldürme politikası bağlamında belirginleşse de, çatışmanın tüm dönemlerinde uluslararası ortamdaki eleştirilere rağmen sürekli olarak uygulamada kalmıştır. Bu nedenle ilk saldıran olmanın gayrimeşruluğunu meşruiyet olarak anlatılmasını sağlayacak kurum olarak dışişleri bakanlığı, güvenlik politikasında kritik öneme sahip olma konumunu korumuştur. Meşruiyet ihtiyacına ilişkin olarak göze çarpan diğer hususlar da; İsrail'in güvenlik uygulamaları sırasında yasal ve askeri kuralları mevcut duruma uydurma eğilimiyle hareket etmesi ve askeri eylemlerini BM madde 51 bağlamında meşru müdafa olarak görmesi ve görülmesini istemesidir. Bu talep, çatışmaya ilişkin uluslararası kuralların İsrail'in şartlarına göre tekrar yazılması ya da kuralların esnetilmesi beklentisiyle tamamlanmaktadır. Aynı zincirin bir diğer halkası da; tüm çatışma sürecinde Filistin tarafının saldırgan, İsrail tarafının savunma konumunda kabul edilmesinin sağlanması olmuştur. Güvenlik gerekçesiyle meşrulaştırma çabaları sırasında parçaların arasındaki boşlukların doldurulmasında holokost mağduriyetinin kullanılması gündemdeki yerini korumuştur.

İsrail güvenlik politikasında araçların, yaklaşımların ve uygulamaların çokluğuna rağmen Filistinlilerle olan çatışmasını doktrine edecek resmi yazılı ulusal bir güvenlik politikası yoktur. İç güvenlik uygulamaların şeklini ve dozunu belirleyen, siyasi liderlerin düşünce dünyasıyla şekillenen hükümet politikaları olmuştur. Çatışma sürecinin tümü değerlendirildiğinde İsrail liderleri için çatışmanın, barış yapmaktan daha kolay ve daha iyi bilenen bir olgu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durumun da etkisiyle güvenlik politikasının değişmezleri; 'seçeneksizlik', 'barış için ortak yok' ve 'güvenlik yoksa barış da yok' ilkeleri olmaya devam etmiştir. Bu ilkeler İsrail toplumunun güvenlik sorunlarıyla ilgili olarak mobilize edilmesini kolaylaştırırken, siyasi sorunları askeri araçlarla çözme yaklaşımını daha da statik hale getirmiştir.

Filistinliler güçlü bir kurgu dahilinde düşman konumuna yerleştirilmelerine rağmen, İsrail için tüm süreç itibarıyla yaşamsal tehdit boyutuna ulaşmamışlardır. Ancak stratejik boyutta kalan bu tehdit her şart altında demografik çekincelerle tanımlı bir güvenlik kaygısını canlı tutmuştur. İsrail'in göç politikası bu bağlamda güvenlik politikasının

olmazsa olmaz unsuru olmaya devam etmiştir. Göç hem Filistin topraklarında uç noktalara erişim ve toprak elde etme hem de insan gücü dengesi işlevini görmüştür. Bu politikanın uygulama yeri olan yerleşim yerleri de bu mantık üzerinden saha hakimiyetinin esas bileşeni haline getirilmişlerdir.

İşgal edilen yerlere hızla Yahudi nüfus transferiyle yaratılan fiili durumlar üzerinden Filistin topraklarında dini, sosyal ve fiziki yaşam sahası oluşturma ve koruma görevi, güvenlik politikasının temel çerçevesini tanımlı hale getirmiştir. Bu kapsamda Yahudilerin güvenliğinde, oldubitti ile elde edileceklerin stakükoyu oluşturacağı kabulü ve ‘demografiyi değiştirirsen coğrafyayı değiştirirsin’ ilkesi politikanın harekete geçme noktasını teşkil etmiştir. Çatışmalar ve Yahudi nüfus akışıyla Filistinlilerin ötelenmesi kolaylaşırken, sınırları oluşturacağı mantığıyla mümkün olan en fazla genişleme, yerleşim yerleri üzerinden sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca tüm politikaların moral yönü olan milliyetçilik duygusunun merkezinde de yerleşim yerleri yer almıştır. Bu sayede İsrail kendisini ‘yabancı bir fatih olarak değil, kendi topraklarına geri dönenler’ olarak tanımlama imkanı bulmuştur. Bu yönleriyle yerleşim yerleri hem güvenlik hem de sınırlar politikası bağlamında bekanın sembolü olmuş ve işgal topraklarında İsrail varlığını meşrulaştırma aracı olarak kullanılmıştır. Tüm süreç boyunca ‘yerleşim yerlerinin Yahudi egemenliğinin sınırlarını çizdiği’ ve ‘buralar olmadan İsrail ordusunun yabancı halkı yöneten bir ordu olacağı’ ilkelerinde bir aşınma gözlemlenmemiştir.

Çatışmanın sürekliliği, sınırların esnetilmesi imkanını yaratırken güvenlik ihtiyacı ile sınırlar ve toprak politikasının birbirinin tamamlayıcısı olmasını sağlamıştır. Çatışmanın devamlılığı olmadan fiili genişlemenin ve Yahudilerin güvenliği gerekçesi olmadan işgal topraklarında kalabilmenin mümkün olmamasının getirdiği riskler, yerleşim yerleriyle dengelenmeye çalışılarak elde edilen topraklarda kalıcılık güçlendirilmiştir. İsrail’in halihazırdaki egemenliği dikkate alındığında ‘çatışma=genişleme=yerleşim yerleri’ denkleminin süreklilik gösterdiği açıklık kazanmaktadır.

İşgal topraklarında egemenliğin kalıcılığı, Yahudilerden başkasının toprak üzerinde hak sahipliği iddiasını imkansızlaştırmaya yönelik yasal düzenlemelerle güçlendirilmiştir. Bu uygulamaların kolaylıkla yapılabilmesi, Filistinliler karşısında demografik dengenin ve saha hakimiyetinin daha hızlı sağlanması yerleşim yerlerinin varlığı sayesinde olmuştur.

Diğer taraftan da çeşitli nedenlerle bölgelerinden ayrılan Arapların topraklarına dönüşü aynı mekanizma yardımıyla engellenerek, bu topraklara Yahudi kavram ve değerlerinin daha çabuk nüfuz etmesi, dolayısıyla Yahudileştirilmesi sağlanmıştır. Aynı paralelde yerleşim yerlerinden bir diğer beklenti de; dini/milli bir proje olarak geri dönülmez bir olgu meydana getirmesi şeklinde belirginleşmiştir. Yerleşim yerlerinin kısıtlanmaması, güvenlik ve sınırlar politikası ile siyonist ülkedeki konumunu kanıtlamaktadır. Bu tasviri ortaya çıkararak yerleşim yerlerinin planlanma ve fonksiyon evrelerine bakıldığında, güvenlik politikasının bir parçasından ziyade, politikanın kendisi olduğu sonucuna varılmaktadır.

Ortaya çıkan tablo dahilinde İsrail'in toprak talebi, Yahudi dini beklentisini yansıtan Büyük İsrail ile açıklanabileceği gibi salt güvenlik gerekçeleriyle de açıklanmaya uygunluk göstermektedir. İsrail bu esnekliği uluslararası kamuoyu ile kendi kamuoyu arasındaki dengede tüm süreç boyunca etkin bir şekilde kullanmıştır.

Çatışma sonucu elde edilen topraklar gerektiğinde Filistinlilere taviz verilebilecek bir hareket alanı da yaratmıştır. Bu nedenle mümkün olduğunca çok toprak edinimi, İsrail'in siyasi ve askeri hareket alanını arttıran bir güç çarpanı olarak kullanılmıştır. Ancak diğer taraftan özellikle 1967 Savaşı'nda elde edilen topraklarla birlikte İsrail fiili sınırları içinde kalan çok sayıda Filistinli güvenlik boyutunda değişime neden olmuş, çatışma Yahudi yaşam bölgelerine taşınmıştır. Bu durum sınırlar ile toprak politikalarının birbirinden ayrılmasına neden olmuştur. Sınırlar politikası dış çeperi ifade edip Arap devletlerini muhatap kabul ederken, toprak politikası bu sınırlar içinde kalan toprakların el değiştirmesini esas alıp Filistinlilere ilişkin yaklaşımları kapsamıştır. Bu ayrım Filistin sorununun bir iç mesele, güvenlik sorununun da bir asayiş zaafiyeti olarak yansıtılmasını kolaylaştırmıştır. İşgal topraklarında hukuki egemenlikten ziyade Filistinliler üzerinde hakimiyet kurulmasının esas alınması siyasi sorunlara askeri çözüm mantığının devamlılığını sağlamıştır. Ancak İsrail genişlemesi doğal sınırlarına ulaşınca (İsrail uygulamalarına bakılarak güvenlik duvarının bu sınır olduğu ileri sürülebilir) sınırlar ve toprak politikası yine aynı noktada buluşmuştur.

Çatışma süreci boyunca Ürdün'ün bir Filistin Devleti olduğu kabulü ve Filistinlerin ötelenmesi, Büyük İsrail beklentisinin uygulanabilir olduğu düşüncesini canlı tutmuştur. Bu durum fiili ilhak ve Filistinlileri daha da ötelenmesi uygulamalarının devamlılığına, Yahudi

yaşam sahalarının genişletilirken Filistinlilerin daraltılmasına yardımcı olmuştur. Bu durumu kalıcı kılmak için İsrail, ulaşılan sınırlardan tavizi gerektirecek barış anlaşmaları imzalamakla birlikte, gerçek anlamda buna yanaşmak istememiş, sınırların geleceğine ilişkin belirsizliği mümkün olduğunca ileri taşımaya çalışmıştır. Bu yöndeki çalışmalarda yerleşim yerlerinin tavizi önleme etkisinden faydalanılmış ve buralar ‘güvenliğin barıştan üstünlüğü’ ilkesi doğrultusunda devlet ideolojisinin konsolidasyonu için kullanmıştır. Aynı düşünce temelinde anlaşmaların özünü oluşturan ‘barış için toprak’ ilkesi ‘barış için barış’ olarak değiştirilmeye çalışılarak, güvenlik ile sınırlar arasındaki ilişkinin kopması engellenmiştir. Bu sayede yerleşim yerleri bağlamında güvenlik gerekçesi üzerinden egemenliğin pekiştirilmesi için zaman kazanılmıştır. Gececek zaman içinde de toprak tavizini en alt düzeyde tutacak ve gerektiğinde Filistin bölgelerinin kontrolünü tekrar ele alabileceği bir hareket alanının oluşturulması hedeflenmiştir. Bu çerçevede ‘özerklik’ modeli İsrail için çatışma üzerinden genişleme sürecinde en uygun seçenek olurken, elde edilebilecek sınırlara erişilmesiyle bağımlı, silahsız, ‘özerklikten fazla devletten az’ bir model dahilinde Filistin Devleti kabul edilir hale gelmiştir. Böylece güvenlik katsayısını arttırmayı amaçlayan iki toplumun ayrımı politikası, sınırlar politikasına dönüştürülmüştür. Bu akış şeması ‘güvenlik politikası=sınırlar politikası’ eşitliğini doğrulamıştır. Bu tespitin bir diğer ispatı da; Filistin bölgelerinin düşman kesim olarak görülmesindeki süreklilik ve İsrail toprağı ile Yahudi hayatının toprak-kimlik-güvenlik-din boyutları arasındaki ilişkiye yapılan değişmez vurgudur.

İmzalanan anlaşmalar gereği ve tek taraflı geri çekilme durumları ise Filistinlilere yaşam alanı yaratmayı değil; elde kalan işgal topraklarını meşrulaştırmayı, daha düşük maliyetle daha fazla güvenlik elde etmeyi amaçlamıştır. Çekilme bölgeleri daha yoğun abluka altına alındığı ve sınır değişikliğine yol açacak sonuçlar oluşturulmadığı için İsrail’in topraktan taviz vermeyen yaklaşımının devam ettiği açıklık kazanmıştır. İsrail’in çekilmeyi ‘toprak İsrail’in yönetim Filistin’in’ ilkesiyle tanımlamasında bir değişim gözlemlenmemektedir. Oslo süreci tarafların bölgelerini ayırıp birlikte yaşama seçeneğini ortadan kaldırdığından, İsrail’in Filistin toprak bütünlüğünü daha kolay bozmasını sağlamış ve Filistin devletçikleri seçeneğini ortaya çıkarmıştır. Bu sonuç doğrultusunda İsrail’in Filistinli örgütlerin Filistin’in sınırlarına ilgili görüşlerini, Filistinlilerin görüşlerinden ayırma çabası belirginlik kazanmıştır.

İsrail'in 1967 öncesi sınırlara dönmeyi başaran politikası ve anlaşmalar gereği taviz olarak verilen toprakların zaten işgalle elde edilen topraklar olduğu göz önüne alındığında, İsrail'in toprak edinimi konusunda başarılı olduğu sonucu çıkarılabilir. Fiili sınır olarak algılanmaya başlanan güvenlik duvarının 1967 sınırlarını yaklaşık güzergah olarak alması bu görüşün ispatını oluşturmaktadır. Güvenlik duvarı üzerinden fiili sınırların belirlenmesinde güvenlik gerekçesinin yanı sıra, yerleşim yerlerinin konumları da etkin olmuştur. Böylece 'güvenlik = yerleşim yerleri = sınırlar' denklemi konumunu korumuştur. Bu süreklilik de Filistin yerleşim bölgelerinin bütünlüğünü bozarak yekpare bir Filistin Devleti ihtimalinin ortadan kaldırılmasını kolaylaştırmıştır. Böylelikle İsrail, yerleşimci olduğu yerin mülk sahibi konumuna gelerek ve Filistinlilerin İsrail topraklarında gettolar halinde yerleşimci olmalarını sağlayarak, kendi kriterlerine göre güvenlik katsayısını yükseltmiştir.

Güvenliği toprakla ilişkilendiren bu sıfır toplamlı oyun mantığının Filistinlileri Yahudi yaşam alanında tehdit kabul etmesi ve genişleme önündeki engel olarak değerlendirmesi ötelemeyi kaçınılmaz kılmıştır. Böylece güvenlik katsayısının yüksekliği, Filistinlilerin olmadığı bir toprakla özdeş hale getirilmiştir. Bu bakımdan Filistinli mülteciler sorunu İsrail'in ulaşmak istediği güvenlik ortamının doğal sonucu olmuş, geri dönüşü engellenmesi ve geri dönüş iddialarının ortadan kaldırılması da taktik safhaları oluşturmuştur. İsrail'in sorunu görmezden gelmesi iki toplum arasındaki demografik dengenin güvenlik politikasındaki önemine işaret etmektedir. Böylece güvenliğin bir diğer unsuru olarak kabul edilen 'ayrım' ilkesinin daha kolay uygulanabilme imkanı doğmuştur.

İsrail'in sorunu güvenlikle ilişkilendirmesi anlayışı değişmediği için mülteciler meselesiyle ilgili bir uzlaşma arayışı olmamış, bu nedenle uluslararası girişimler de görmezden gelinmeye devam edilmiştir. Bu çerçevede İsrail'in mülteciler politikası; sorunun çıkışını Arap saldırganlığıyla açıklamak, geri dönüş hakkını ve terk edilen toprak ve mülk bedellerinin ödenmesini reddetmek, sorunun çözümünü sadece insani boyutta kısıtlı sayıda aile birleştirmesi ve tazminat ödenmesinde görmeye tanımlı olmayı sürdürmüştür. İsrail çözümü, mültecilerin Arap ülkelerinde yerleştirilmesinde görmeye anlayışı kesintiye uğramamıştır. Geline bu nokta, İsrail'in güvenliği Filistinlilerin ötekileştirilmesi ve ötelenmesiyle tanımlamaya devam etmesiyle açıklanabilir.

Mültecilerin saldırgan grubun parçası olarak görülmesinin ve süreç boyunca mülteci kamplarının güvenlik sorununun kaynaklarından biri olarak kabul edilmesinin yansımaları güvenlik operasyonları ve uygulamalarında kendini göstermektedir. Bu yönden tehdit değerlendirmesi hem demografik hem de mülteci kampları bağlamında güvenlik unsurlarını içermiştir. Güvenlik tehdidinin devamlılığı tezi, geri dönüşün engellenmesinin gerekçesi olmayı sürdürmüş, çatışmanın devamlılığı güvenlik gerekçesinin geçerli kalmasını kolaylaştırmıştır. 11 Eylül gibi konjonktürel avantajlar, güvenlik bağlamında mülteci kamplarının baskı altında tutulmasını sağlamış ve orantısız güvenlik uygulamalarına yönelik eleştirel yaklaşımları bloke etmiştir. Çözümün beka ve güvenlik kaygılarıyla ötelenmesi sorunu daha da büyüterek İsrail açısından kabul edilebilir sınırlarda ele alınmasını imkansızlaştırmıştır. Güvenlik gerekçesiyle dönüşü kabul etmeme tezi, daha sonra da artan mülteci sayısı ile dönüşün fiziksel olarak gerçekçi olmadığı tezine dönüştürülmüş, uluslararası aktörlerin de bu yönde ikna olmalarını sağlayacak bir tablo yaratılmıştır. Sürecinin uzatılması çözümü imkansızlığa götürdüğü için İsrail'in mülteci sorunu kendi lehine çözdüğü, 'güvenlik=geri dönüş hakkının tanınmaması' denkleminin geçerliliğini koruduğu ve mülteciler meselesinin Yahudi toplumunun homojenliği hususunda önde gelen tehdit olmaya devam ettiği, süreç izlemesinden elde edilen sonucu oluşturmuştur.

Beka ve güvenliğin doğrudan bir bileşeni olmamakla birlikte kendisine yüklenen sembolik değer üzerinden çatışmanın parametrelerinden biri haline getirilen bir diğer unsur Kudüs olmuştur. Bu nedenle Kudüs'ün sınırlar ve yerleşim yerleri politikalarıyla doğrudan, güvenlik politikasıyla da bu politikalar üzerinden dolaylı olarak ilişkisi kaçınılmaz hale gelmiştir. Geçmişe referansla dini ve siyasi kimliği bir araya getiren bir tanımlayıcı olarak kullanılmasından dolayı da, beka ve güvenlik politikaların motivasyonu ile milli ülkünün hedefi olma rolünü üstlenmiştir. Bu rol üzerinden Yahudi ulusal birliğini ve milliyetçiliğini dolayısıyla beka politikasını güçlendirmek için kullanılmıştır. Yüklenen anlam nedeniyle ötekileştirmenin doğal parçası haline gelerek, Filistin topraklarını Yahudileştirmenin sembolü olmayı sürdürmüştür. Simgesel anlamı diasporanın desteğinin alınmasını kolaylaştırmıştır. Şehir, Yahudi kimliğinin Filistin kimliği üzerinde hakimiyetinin sağlanmaya çalışıldığı bir mücadele sahasına dönüştürülmüş, bu da çatışma sürecine devamlılık olarak etki etmiştir. Doğu Kudüs'ün ele geçirilmesi çatışmada dini motifleri belirginleştirmiş, böylece dinin Kudüs üzerinden çatışmaya taraflar arasında tez-antitez ilişkisi olarak yansımaları kolaylaşmıştır.

Şehir üzerindeki hak iddiası, yapılan düzenlemelerle egemenlik uygulamalarına dönüştürülerek, oldubitti ile ortaya çıkan durumun kalıcı statüyü meydana getirmesi amaçlanmıştır. Egemenlik sembolü Yahudi değerlerinin şehre taşınmaya devam edilmesi, bu statü dönüşümünün izlenebilmesini sağlamıştır. Dönüşüm, şehri Filistinlilerle ilişkilendiren dini ve tarihi unsurlardan uzaklaştırarak, bir İsrail başkenti olarak kabul edilmesini sağlamayı hedeflemiştir. Bu kapsamda ilhak, Filistinlilerin İsrail'i inkar duygusunu sekteye uğratacak bir gerçeklik olarak kullanılmıştır. Şehrin her iktidar dönemdeki son statüsüne bakıldığında, İsrail'in kamuoyu görüşünü de arkasına alarak şehrin *corpus separatum* statüsünü sistemli bir şekilde ortadan kaldırmaya çalıştığı görülmektedir. Barış görüşmelerinin ise Kudüs'ün son statüsünü meşrulaştırma aracı olarak kullanılmak istendiği süreç izlemesinden ulaşılan diğer tespittir. Tüm bu tablo dahilinde İsrail'in Kudüs'ü bir Yahudi kimliği olarak kabul edip, bu kimliği siyonizm üzerinden beka ile ilişkilendirerek güvenlik politikasının girdisi haline getirdiği açıkça tanımlı hale gelmiştir.

Tüm süreç boyunca İsrail'in Filistinlilere yönelik tehdit değerlendirmesinde değişim, güvenlik politikasında güç kullanımında azalmaya yönelik bir farklılaşma, dolayısıyla barış üzerinden güvenlik ortamının sağlanacağı bir eğilim tespit edilememiştir. Bu yönüyle devletleşme sürecindeki güvenlik anlayışı ile günümüz güvenlik anlayışı arasında bazı farklar olsa bile temel parametrelerde bir fark oluşmadığı, güç kullanımı üzerinden egemenliğin Filistinlilere kabul ettirilmesinin güvenlik politikasının taşıyıcı kolunu olduğu söylenebilir. Oldubitti ile ortaya çıkacak durumun statükoyu oluşturacağı kabulü, İsrail'in tüm süreç boyunca uyguladığı ve sonuç aldığı bir yaklaşım olmuştur. Bu yönüyle güvenlik politikasıyla güvenlikten ziyade, bekayı sürekli kılacak siyasi sonuçlar üretilmesinin hedeflendiği ileri sürülebilir. İsrail güvenlik politikası yöntem-hedef düzleminde analiz edildiğinde; Makyavelist karakterde, Clausewitz mücadele anlayış ve araçlarını benimsemiş bir süreçle karşılaşılmaktadır.

İsrail'in çatışmacı bir geçmişin şekillendirdiği yine çatışmacı olabilecek bir geleceği doğal kabul etmesi, barış beklentisini olmazsa olmaz bir gerçeklik konumundan çıkarmaktadır. Bu anlayış doğrultusunda işletilen politikaların İsrail'in beklentileri doğrultusunda sonuç üreterek; genişleyen bir yaşam sahası, siyonist politikalarından vazgeçmesini gerektirmeyecek ekonomik, siyasi ve askeri güç, üstesinden gelinebilecek riskleri barındıran bir güvenlik ortamı, siyasal beklentilerini geriye döndürmeye muktedir

olmayan bir uluslararası aktörler portföyü sağladığı görülmektedir. Bu çerçevede güvenliğin; ‘varolma ve varlığını devam ettirme’ şeklindeki temel tanımı kapsamında İsrail politikalarının İsrail’in siyasi geleceği için Filistinliler karşısında güvenlik ürettiği sonucuna ulaşılabilir. İster siyonist değerler bağlamında ister beka anlamında tanımlanmış olsun İsrail’in toprak kazanımında bulunması ve bunları halihazırda koruyabilmesi, bu sonucun delili olarak sunulmaya uygunluk göstermektedir.

Bu kabuller dairesi içinde kalmak, İsrail’in kendisi dışındaki değişkenleri aynı tarzda kontrol edebileceğini veya etkileyebileceğini kabul etmek, uluslararası konjonktürün de bundan sonra İsrail güvenlik politikasının uygulanmasını sağlayacak veya kolaylaştıracak yapıyı barındırması şartıyla İsrail’in bu politikalarındaki taktik değişiklikler saklı kalmak üzere stratejik değişiklikler yapmadan aynı sonucu yani, Filistinliler karşısında güvenliği üreteceği öngörülebilir.

BİBLİYOGRAFYA

KİTAPLAR

A Licence to Kill: Israeli Undercover Operations Against “Wanted” and Masked Palestinians. New York: Middle East Watch, 1993.

Aras, Bülent. **Filistin-İsrail Barış Süreci ve Türkiye.** İstanbul: Bağlam Yayınları, 1997.

Armstrong, Karen. **A History of Jerusalem: One City, Three Faiths.** London: Harper Collins Publishers, 1997.

Aronson, Geoffrey. **Creating Facts: Palestinians and West Bank.** Washington D.C.: Institute for Palestine Studies, 1987.

----- **Israel, Palestinians and Intifada.** London: Kegan Paul International Ltd., 1990.

Avishai, Bernard. **The Tragedy of Zionism.** New York: Farrar & Giroux, 1985.

Avneri, Arie L. **The Claim of Dispossession.** New Jersey: Transaction Books, 1980.

Bağımsız Filistin Devleti'nin Doğuşu ve Geleceği. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1994.

Bahsi, Sari & Kenneth Mann. **Disengaged Occupiers: The Legal Status of Gaza.** Tel-Aviv: Legal Center of Freedom of Movement, 2007.

Ball, George W. **Error and Betrayal in Lebanon.** Washington D.C.: Foundation For Middle East Peace, 1984.

Bard, Mitchell G. **Will Israel Survive?.** New York: Palgrave MacMillan, 2007.

Bar-On, Mordechai. **In Pursuit of Peace: A History of The Israeli Peace Movement.** Washington D.C.: United States Institute of Peace, 1996.

Baroud, Ramzy. **The Second Palestine Intifada.** London: Pluto Press, 2006.

Barry, Mike & Greg Philo. **Israel and Palestine: Competing Histories.** London: Pluto Press, 2006.

Bar-Siman-Tov, Yaacov. **Peace Policy as Democratic and as Foreign Policy.** Jerusalem: The Hebrew University Press, 1998.

Baylis, Thomas. **The Dark Side of Zionism.** Lanham: Lexington Books, 2009.

Behrent, Sven. **The Secret Israeli-Palestinian Negotiations in Oslo.** New York: Routledge, 2007.

- Beilin, Yossi. **Israel: A Concise Political History**. New York: St. Martin's Press, 1992.
- Ben Gurion, David. **Israel: A Personal History**. Tel Aviv: American Israel Publishing Co., 1971.
- Ben-Ami, Shlomo. **Scars of War, Wounds of Peace: The Israeli-Arab Tragedy**. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- Ben-Meir, Yahuda. **Civil-Military Relations in Israel**. New York: Columbia University Press, 1995.
- Bentwich, Norman. **Israel**. London: Ernest Benn Limited, 1952.
- Benvenisti, Meron. **1986 Report: Demographic, Economic, Legal, Social and Political Developments in The West Bank**. Jerusalem: West Bank Data Base Project, 1988.
- . **1987 Report: Demographic, Economic, Legal, Social and Political Development in The West Bank**. Jerusalem: West Bank Data Base Project, 1987.
- . **City of Stone: The Hidden History of Jerusalem**. California: University of California Press, 1996.
- & Shlomo Khayat. **The West Bank and Gaza Atlas**. Jerusalem: West Bank Data Base Project, 1988.
- . **Son of The Cypresses**. Berkeley: University of California Press, 2007.
- . **The West Bank Data Project**, Washington D.C.: American Enterprise Institute, 1984.
- . **Sacred Landscape: The Burried History of The Holy Land Since 1948**. Berkeley: University of California Press, 2000.
- Bergman, Ahron. **Israel's Wars 1947-93**. New York: Routledge, 2000.
- Bickerton, Ian J. & Carla L. Klausner. **A History of The Arab-Israeli Conflict**. New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2007.
- Boran, Yıldırım. **Geçmişten Günümüze Filistin Direniş Hareketi: El-Fetih ve Hamas**. İstanbul: Mephisto, 2006.
- Bose, Sumatra. **Contested Lands**. Massachusetts: Harvard University Press, 2007.
- Bovis H. Eugene. **The Jerusalem Question**. California: Stanford University Hoover Institution Press, 1971.
- Brecher, Michael. **Decisions in Crisis: Israel 1967-1973**. Berkeley: University of California Press, 1980.

-----**Decisions in Israel's Foreign Policy.** Connecticut: Yale University Press, 1975.

Bregman, Ahron. **A History of Israel.** London: Palgrave Macmillan, 2002.

-----& Jihan El-Tahri. **The Fifty Years War: Israel and The Arabs.** London: Penguin Books, 1998.

Bronner, Stephen Eric. **Peace Out of Reach.** Lexington: The University Press of Kentucky, 2007.

Carter, Jimmy. **Palestinian Peace Not Apartheid.** New York: Simon & Schuster, 2006.

Cattan, Henry. **The Palestine Question.** New York: Croom Helm, 1988.

Chesin, Amir & Bill Hutman & Avi Melamed. **Seperate and Unequal: The Inside Story of Israeli Rule in East Jerusalem.** Cambridge: Harvard University Press, 1999.

Chesnot, Christian & Josephine Lama. **Filistinliler: 1948-1998 Fedai Nesli.** Çev. Sezai Arusoğlu, İstanbul: Doruk Yayıncılık, 2003.

Chomsky, Noam. **Kader Üçgeni: ABD, İsrail ve Filistinliler.** Çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul: İletişim, 1993.

Cohen, Stuart A. **Israel and Its Army.** New York: Routledge, 2008.

Cook, Jonathan. **Blood and Religion.** London: Pluto Press, 2006.

-----**Disappearing Palestine: Israel's Experiments in Human Despair.** London: Zed Books, 2008.

Cooley, John. **Green March, Black September.** London: Frank Cass, 1973.

Cordesman, Anthony H. **Arab-Israeli Military Forces in An Era of Asymmetric Wars.** Connecticut: Praeger Security International, 2006.

Curtis, Michael & Joseph Neyer& Chaim L. Waxman& Allan Pollack. **The Palestinians: People, History, Politics.** New Brunswick: Transaction Books, 1975.

Curtis, Michael. **The Palestinians: People, History Politics.** New Jersey: Transactions Books, 1975.

Çağlayan, Selin. **İsrail Sözlüğü.** İstanbul: İletişim, 2004.

Dan, Uri. **Ariel Sharon: An Intimate Portrait.** New York: Palgrave Mc Millan, 2006.

Davis, John H. **The Evasive Peace.** London: John Murray, 1968.

Davis, Uri. **Apartheid Israel: Possibilities for The Struggle Within.** London: Zed Book, 2003.

- Dayan, Moshe. **Breakthrough**. New York: Alfred A. Knoff, 1981.
- Delaney, David. **Territory: A Short Introduction**. Massachussets: Blackwell Publishing, 2005.
- Diab, Zuhair. **International Documents on Palestine 1968**. Beirut: Institute for Palestine Studies, 1971.
- Diskin, Abraham. **The Last Days in Israel**. London: Frank Cass, 2003.
- Documents on The Israeli-Palestine Conflict 1967-1983**. Ed. Yehuda Lukacs, Cambridge: Cambridge University Press, 1984.
- Dolphin, Ray. **The West Bank Wall**. London: Pluto Press, 2006.
- Dor, Daniel. **The Suppression of Guilt**. London: Pluto Press, 2005.
- Dowty, Alan. **Israel/Palestine**. Cambridge: Polity Press, 2005.
- The Jewish State: A Century Later**. California: University of California Press, 1998.
- Eban, Abba. **An Autobiograpy**. New York: Random House, 1977.
- Eisenberg, Laura Zittrain & Neil Caplan. **Negotiating Arab-Israeli Peace: Patterns, Problems, Possibilities**. Bloomington: Indiana University Press, 1998.
- Ellis, Marc H. **Israel and Palestine: Out of Ashes**. London: Pluto Press, 2002.
- Evron, Yair. **The Middle East: Nations, Superpowers and Wars**. New York: Praeger, 1973.
- War and Intervention in Lebanon: The Israeli-Syrian Deterrence Dialogue**. Baltimore: John Hopkins University Press, 1987.
- Farsoun, Samih K.& Christina E. Zacharia. **Palestine and Palestinians**. Boulder: Westview Press, 1997.
- Ferry, Todd M. **The Palestine Israel Conflict**. Miami: Pluto Press, 2008.
- Finkelstein, Norman. **Image and Reality of The Israeli-Palestine Conflict**. London: Verso, 1995.
- Fisk, Robert. **Pity The Nation: Lebanon at War**. London: Oxford University Press, 1990.
- Flapan, Simha. **The Birth of Israel**. New York: Pantheon Books, 1987.
- Fraser, T.G. **The Arab-Israeli Conflict**. New York: Palgrave Mc Millan, 2004.
- Freedman, Lawrance. **A Choice for Enemies**. New York: Publicaffairs, 2008.

Friedland, Roger & Richard Hetch. **To Rule Jerusalem**. Los Angeles: University of California Press, 2000.

-----& Mahmoud Hussein. **Arabs and Israelis: A Dialog**. New York: Holmes & Meier Publishers, 1975.

Garaudy, Roger. **The Case of Israel: A Study of Political Zionism**. London: Shorouk International, 1983.

Gazit, Shlomo. **Trapped Fools: Thirty Years of Israeli Policy in The Territories**. London: Frank Cass, 2003.

Gerner, Deborah J. **One Land Two Peoples: The Conflict Over Palestine**. Colorado: Westview Press, 1991.

Gerteiny, Alfred G. **The Terrorist Conjunction: The United States, The Israeli-Palestine Conflict, Al-Qaida**. Connecticut: Praeger, 2007.

Gilbert, Martin. **The Routledge Atlas of The Arab-Israeli Conflict**. New York: Routledge, 2005.

Gluska, Ami. **The Israeli Military and The Origins of The 1967 War: Government, Armed Forces and Defence Policy 1963-1967**. New York: Routledge, 2007.

Golan, Galia. **The Soviet Unions and The Palestine Liberation Organization: A Uneasy Alliance**. New York: Praeger, 1980.

Gomay, Joan. **Who is Who in Jewish History**. New York: Routledge, 2005.

Grossman, David. **Death as A Way of Life: Israel Ten Years After Oslo**. New York: Farrar, Starus and Giroux, 2003.

Hahn, Peter L. **Caught in The Middle East: U.S. Policy Towards The Arab-Israeli Conflict, 1945-1961**. Chapel Hill: The University of North Caroline Press, 2004.

Halper, Jeff. **An Israeli in Palestine**. London: Pluto Press, 2008.

Harkabi, Yehoshafat. **Israel's Fateful Decisions**. London: I.B. Tauris, 1988.

Harms, Gregory & Todd M. Ferry. **The Palestine Israel Conflict**. Miami: Pluto Press, 2008.

Haris, William W. **Taking Root: Israeli Settlement in The West Bank, The Golan and Gaza-Sinai 1967-1980**. New York: John Wiley and Sons, 1980.

Hartley, Cathy. **A Survey of Arab-Israeli Relations**. London: Europa Publications, 2005.

Hatina, Meir. **Palestinian Radicals: The Islamic Jihad Movement**. Tel-Aviv: The Moshe Dayan Center Press, 1994.

Hazan, Reuven Y. **The Labor Party and Peace Process: Partisan Disintegration Amid Political Cohesion.** Jerusalem: The Hebrew University Press, 1998.

Heler, Joseph. **The Birth of Israel 1945-1949: Ben Gurion and His Critics.** Gainesville: University of Florida Press, 2003.

Heler, Mark A. **A Palestine State: The Implication for Israel.** Massachusetts: Harvard University Press, 1983.

Helmick, Raymond G. **Negotiating Outside The Law: Why Camp David Failed.** London: Pluto Press, 2004.

Hodes, Aubrey. **Dialogue with Ishmael: Israel's Future in The Middle East.** New York: Funk & Wagnalls, 1968.

Hoyt, Timoty D. **Military Industries and Regional Defence Policy.** New York: Routledge, 2007.

Hunter, Robert. **The Palestine Uprising.** California: University of California Press, 1991.

Idinopulos Thomas A. **Jerusalem.** Chicago: Elephant Paperbacks, 1994.

Judgements of The Israel Supreme Court: Fighting Terrorism within Law. Jerusalem: Israel Supreme Court, II-III, 2006,

Kahan, Yitzhak & Aharon Barak & Yona Efrat. **Final Report: The Commission of Inquiry into The Events at The Refugee Camps in Beirut.** New York: Karz-Cohl, 1983.

Karmi, Ghada. **Married to Another Man: Israel's Dilemma in Palestine.** London: Pluto Press, 2007.

Karsh, Efraim. **Rethinking The Middle East.** London: Frank Cass, 2005.

-----**The Arab-Israeli Conflict: The Palestine War.** Oxford: Osprey Publishing, 2002.

Keshet, Yehudit Kirstein. **Checkpoint Watch.** London: Zed Books, 2006.

Keskin, Funda. **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler.** Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1998.

Khalidi, Raja. **The Arab Economy in Israel.** London: Croom Helm, 1988.

Khalidi, Rashid. **The Iron Cage: The Story of The Palestinian Struggle for Statehood.** Oxford: Oneworld Books, 2007.

Khalidi, Walid. **Palestine Reborn.** London: I.B. Tauris, 1992.

Khouri, Fred J. **The Arab-Israeli Dilemma.** Syracuse: Syracuse University Press, 1985.

Kimmerling, Baruch & Joel S. Migdal. **The Palestinian People: A History**. Massachusetts: Harvard University Press, 2003.

Klausner, Carla L. **A History of Arab-Israeli Conflict**. New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2007.

Klieman, Aharon. **Compromising Palestine: A Guide to Final Status of Negotiations**. New York: Columbia University Press, 2000.

Kovel, Joel. **Overcoming Zionism**. London: Pluto Press, 2007.

Kramer, Arnold. **The Forgotten Friendship: Israel and Soviet Bloc 1917-1958**. Illinois: University of Illinois Press, 1974.

Kretzmer, David. **The Occupation of Justice: The Supreme Court of Israel and The Occupied Territories**. New York: Suny Press, 2002.

Kreutz, Andrej. **Russia in The Middle East: Friend or Foe**. Connecticut: Praeger, 2007.

Kudüs. Çev. Acar Tanlak, Cidde: İslam Konferansı Teşkilatı Kudüs Komitesi, 1988.

Kurtzer, Daniel C.& Scott B. Lasensky. **Negotiating Arab-Israeli Peace: American Leadership in The Middle East**. New York: United States Institute of Peace Press, 2008.

Laqueur, Walter & Barry Rubin. **The Israeli-Arab Reader: A Documentary History of The Middle East Conflict**. New York: Penguin Books, 1969.

Levenberg, Haim. **Military Preparations of the Arab Community in Palestine 1945-1948**. London: Frank Cass, 1993.

Levine, Mark. **Impossible Peace: Israel/Palestine Since 1987**. London: Zed Books, 2009.

Levitt, Matthew. **Hamas**. New Haven: Yale University Press, 2006.

Litvak, Meir. **The Islamization of Palestinian Identity: The Case of Hamas**. Tel-Aviv: Tel-Aviv University, The Moshe Dayan Institute for Middle Eastern and African Studies Press, 1996.

Lochery, Neill. **Why Blame Israel?: The Facts Behind The Headlines**. Cambridge: Icon Books, 2004.

Love, Kennett. **Suez**. New York: McGraw Hill, 1969.

Lucas, Noah. **The Modern History of Israel**. London: Weidenfeld and Nicolson, 1974.

Lukacs, Yehuda. **The Israeli-Palestine Conflict**. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.

Lustick, Ian S. **The Land and The Lord: Jewish Fundamentalism in Israel**. New York: Council On Foreign Relation Press, 1988.

-----**Unsettled States, Disputed Lands.** New York: Cornell University Press, 1995.

Makovsky, David. **Making Peace With The PLO.** Colorado: Westview Press, 1996.

Masalha, Nur. **A Land Without People: Israel, Transfer and The Palestinians 1949-1985.** London: Faber and Faber, 1997.

-----**Imperial Israel and Palestines.** London: Pluto Press, 2000.

McDowall, David. **Palestine and Israel.** London: I.B. Tauris, 1989.

Meir-Levi, David. **Big Lies: Demolishing The Myths of The Propaganda War Against Israel.** Los Angeles: Center for The Study of Popular Culture, 2005.

Meisels, Tamar. **The Trouble With Terror.** Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

Melman, Yoss & Dan Raviv. **Friends in Deed: Inside US-Israeli Alliance.** New York: Hyperion, 1994.

Milton-Edwards, Beverly. **The Israeli-Palestinian Conflict.** New York: Routledge, 2009.

Mishal, Shaul & Avraham Sela. **The Palestinians Hamas: Vision, Violence and Coexistence.** New York: Colombia University Press, 2000.

Morris, Benny. **Israel's Border Wars, 1949-1956.** New York: Oxford University Press, 1993.

-----**Rightous Victims: A History of The Zionist-Arab Conflict 1881-1999.** New York: Alfred A. Knof, 1999.

-----**The Birth of The Palestine Refugee Problem.** Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

Nakhleh, Emile A. **The West Bank and Gaza: Toward The Making of A Palestine State.** Washington D.C.: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1979.

Nasr, Kameel B. **Arab and Israeli Terrorism: The Causes and Effects of Political Violence 1939-199.**, North Carolina: Mc Farland & Company Publishers, 1997.

Neff, Donald. **Warriors For Jerusalem.** Vermont: Amana Books, 1988.

Nitzan, Jonathan & Shimshon Bichler. **Global Politic Economy of Israel.** London: Pluto Press, 2002.

Novick, Peter. **The Holocaust in American Life.** Boston: Houghton Muffin, 1999.

O'Ballance, Edgar. **The Palestinian Intifada.** New York: St. Martin Press, 1998.

Oren, Michael B. **Six Days of War: June 1967 and The Making of The Modern Middle East**. Oxford: Oxford University Press, 2002.

Pappe, Ilan. **Modern Filistin Tarihi**. Çev. Nuri Plümer, Ankara: Phoenix, 2007.

-----**The Ethnic Cleansing of Palestine**, Oxford: Oneworld Publications, 2006.

-----**The Making of Arab-Israeli Conflict 1947-1951**, New York: I.B. Tauris, 1992.

-----**The Making of The Arab-Israeli Conflict 1947-1951**, London: I.B. Tauris, 1994.

Parment, Herbert S. **George Bush: The Life of Lone Star Yankee**. New York: Scribner, 1997.

Pearlman, Moshe. **Ben Gurion Looks Back: In Talks With Moshe Pearlman**. New York: Schocken Books, 1970.

Penslar, Derek J. **Israel in History**. New York: Routledge, 2007.

Peres, Shimon. **Battling For Peace: Memoirs**. Ed. David Landau, London: Weidenfeld & Nicolson, 1995.

----- **The New Middle East**, New York: Henry Holt, 1993.

Peretz, Don. **Intifada: The Palestinian Uprising**. Colorado: Westview Press, 1990.

Perguson, Pamela. **The Palestine Problem**. London: Martin Brian & O’Keeffe Ltd., 1973.

Perlmutter, Amos. **Military and Politics in Israel**. London: Frank Cass, 1969.

Quandt, William B. **Decade of Decisions: American Policy toward Arab-Israeli Conflict 1967-1976**. Berkeley: University of California Press, 1977.

-----**Peace Process: American Diplomacy and Arab-Israeli Conflict Since 1967**. Washington: The Brookings Institution, 2001.

Qurei, Ahmed. **Beyond Oslo: The Struggle for Palestine**. New York: I.B. Tauris, 2008.

Rabin, Yitzhak. **The Rabin Memoirs**. Berkeley: University of California Press, 1996.

Rabinovich, Itamar. **Waging Peace: Israel and Arabs at The End of The Century**. New York: Farrar Straus and Giroux, 1999.

Rashid, Khalidi. **Under Siege: P.L.O. Decisionmaking During The 1982 War**. New York: Colombia University Press, 1986.

Reagan, Ronald. **An American Life**. New York: Simon & Shuster, 1990.

Reddaway, John. **Israel and Nuremberg, Are Israel's Leaders Guilty For War Crimes?**. London: EAFORD, 1983.

Reich, Bernard. **A Brief History of Israel**. New York: Infobase Publishing, 2008.

-----**Arab-Israeli Conflict and Conciliation: A Documentary History**. Connecticut: Praeger, 1995.

-----**Ouest For Peace**, New Jersey: Transaction Books, 1975.

Reinhart, Tanya. **The Road Map to Nowhere: Israel/Palestine Since 2003**. London: Verso, 2006.

Rica, Simone. **Reinventing Jerusalem**. London: I.B. Tauris, 2007.

Rigby, Andrew. **The Living Intifada**. London: Zed Books, 1991.

Rinna, Samuel. **Israel: Promised Land to Modern State**. New York: Golden Press, 1969.

Rokach, Livia. **Israel's Sacred Terrorism: A Study Based on Moshe Sharett's Personal Diary and Other Documents**. Massachusetts: AAUG Press, 1986.

Ron, James. **Frontiers and Ghettos: State Violence in Serbia and Israel**. London: University of California Press, 2003.

Ross, Dennis. **The Missing Peace: The Inside Story of The Fight For Middle East Peace**. New York: Farrar Straus and Giroux, 2004.

Roy, Sara. **Failing Peace: Gaza and The Palestinian-Israeli Conflict**. London: Pluto Press, 2007.

-----**The Gaza Strip: The Political-Economic Development**. Washington D.C.:Institute for Palestine Studies, 1995.

Rubin, Barry. **The Arab States and The Palestine Conflict**. Syracuse: Syracuse University Press, 1981.

Rubinowitz, Dan & Khawla Abu-Baker. **Coffins on Our Shoulder**. Berkeley: University of California Press, 2005.

Ruling Palestine: A History of The Legally Sanctioned Jewish-Israeli Seizure of Land and Housing in Palestine. Geneve: The Center of Housing Rights and Evictions (COHRE)-Source Center for Palestine Residency and Refugee Rights (BEDIL) Publication, 2005.

Sachar, Howard Marley. **The Course of Modern Jewish History**. New York: Dell Publishing, 1958.

Sachar, Howard. **A History of Israel: From The Rise of Zionism to Our Time**. New York: Knopf, 1986.

- Safran, Nadav. **Israel: Embattled Ally**. Massachusetts: Harvard University Press, 1978.
- Sayigh, Rosemary. **Palestinians: From Peasants to Revolutioners**. London: Zed, 1979.
- Sayigh, Yezid. **Armed Struggle and The Search For State: The Palestinian National Movement 1949-1993**. Oxford: Oxford University Press, 1997.
- Schanzer, Jonathan. **Hamas vs. Fatah**. New York: Palgrave MacMillan, 2006.
- Schiff Ze'ev & Ehud Ya'ari. **Intifada**. New York: Simon & Shuster, 1990.
- Seddon, David. **A Political and Economic Dictionary of Middle East**. London: Europa Publications, 2004.
- Seliktar, Ofira. **New Zionism and The Foreign Policy of Israel**. London: Croom Helm, 1986.
- Semyonov, Moshe & Noah, Lewin-Epstein. **Hewers of Wood and Drawers of Water: Noncitizen Arabs in The Israeli Labor Market**. New York: ILR Press, 1987.
- Shalim, Avi. **Conclusions Across The Jordan**. New York: Columbia University Press, 1988.
- Sharabi, Hisham. **Palestine and Israel: The Lethal Dilemma**. Newyork: Pegasus, 1969.
- Sharon, Ariel. **Planning Jerusalem**. London: Weidenfeld & Nicholson, 1973.
- Shehadeh, Raja. **Occupier's Law: Israel and West Bank**. Washington: Institute for Palestine, 1988.
- Shevchenko, Arkady N. **Breaking With Moscow**. New York: Knopf, 1985.
- Shimhoni Jonathan. **Israel and Conventional Deterrence: Border Warfare Between 1953-1970**. New York: Cornell University Press, 1988.
- Shlaim, Avi. **The Iron Wall: Israel and Arab World**. New York: W.W. Norton, 2001.
- **War and Peace in The Middle East**. New York: Penguin Books, 1995.
- Shueftan, Dan. **Disengagement: Israel and Palestinian Entity**. Tel Aviv: Zmora-Bitan, 1999.
- Shulman, David. **Dark Hope: Working for Peace in Israel and Palestine**. Chicago: The University of Chicago Press, 2007.
- Silberstein, Laurance. **The Postzionism Debates: Knowledge and Power in Israeli Culture**. New York: Routledge, 1999.
- Smith, Charles D. **Palestine and the Arab-Israeli Conflict**. New York: St. Martin's Press, 1988.

Smootha, Sammy. **Arabs and Jews in Israel: Change and Continuity in Mutual Intolerance**. Boulder: Westview, 1989.

----- **The Orientation and Politization of The Arab Minority in Israel**. Haifa: University of Haifa Press, 1984.

Snetsinger, John. **Truman, The Jewish Vote and The Creation of Israel**. California: Stanford University Hoover Institution Press, 1974.

Soetendorp, Ben. **Foreign Policy in The European Union**. London: Longman, 1999.

Sofer, Sason. **Zionism and The Foundations of Israeli Diplomacy**. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.

Spiegel, Steven L. **The Other Arab Israeli Conflict**. Chicago: University of Chicago Press, 1985.

Spinzak, Ehud. **The Ascendence of Israel's Radical Right**. New York: Oxford University Press, 1991.

----- **The Israeli Right and Peace Process 1992-1996**, Jerusalem: The Hebrew University Press, 1998.

----- **Brother Against Brother: Violence and Extremism in Israeli Politics From Altalena to The Rabin Assasination**. New York: Free Press, 1999.

Survey of Palestine Refugees and Internally Displaced Persons 2008-2009. Ed. Ingrid Jaradat Gassner, Bethlehem: BADIL Source Center, 2010.

Tal, David. **The War in Palestine 1948: Strategy and Diplomacy**. New York: Routledge, 2004.

Tal, Israel. **National Security**. Çev. Martin Kett, Connecticut: Praeger, 2000.

Talal, Hassan Bin. **Palestinians Self-Determination**. London: Quartet Books, 1981.

Terry, Janice J. **U.S. Foreign Policy in The Middle East**. London: Pluto Press, 2005.

Tessler, Mark. **A History of The Israeli-Palestinian Conflict**. Bloomington: Indiana University Press, 1994.

Tevrat. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi-Orhan Matbaası, 2002.

The Arabs Under Israeli Occupation. Beirut: Institute for Palestine Studies, 1981.

Thomas, Michael. **American Policy Towards Israel**. New York: Routledge, 2007.

Tivnan, Edward. **The Lobby: Jewish Political Power and American Foreign Policy**. New York: Simon and Schuster, 1987.

- Tocci, Nathalie. **The EU and Conflict Resolution**. New York: Routledge, 2007.
- Topur, Tuncay. **Dipsiz Kuyu: Ortadoğu ve Türkiye**. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005.
- Torture and Ill Treatment: Israel's Interrogation of Palestinians from The Occupied Territories**. New York: Human Rights Watch, 1994.
- Turan, Sefer. **Kudüs: Tarihin Kalbi**. İstanbul: Pınar Yayınları, 2002.
- Usher, Graham. **Dispatches From Palestine**. London: Pluto Press, 1999.
- Veracini, Lorenzo. **Israel and Settler Society**. London: Pluto Press, 2006.
- Viorst, Milton. **Sand of Sorrow: Israel's Journey From Independence**. London: I.B. Tauris, 1987.
- Wasserstein, Bernard. **Divided Jerusalem**. London: Profile Books, 2002.
- Wright, Martin **Israel and Palestine**. Essex: Longman, 1989.
- Yaniv, Avner. **Deterrence Without Bomb: The Politics of Israeli Strategy**. Lexington: Heath & Co, 1987.
- Dilemmas of Security: Politics, Strategy and The Israeli Experience in Lebanon**. New York: Oxford University Press, 1987.
- Yishai, Yael. **Land of Peace: Whither Israel?**. Stanford: Hoover Institution Press, 1987.
- Zureik, Elia. **Palestine Refugees and Peace Process**. Washington D.C.: Institute of Palestine Studies Press, 1996.

MAKALELER

- Acar, Özgen. "2006 Yılı'nın Odağında Şaron'un İsrail'i Olacak". **Stratejik Analiz**. Sayı 69, Ocak 2006, s. 219-221.
- Allon, Yigal. "Palmach". **Encyclopedia of Judaica**. Ed. Fred Skolnik, Jerusalem: Keter Publishing House Ltd., XV, 2007, p. 603-604.
- Altınbaş, Deniz. "AB'nin Dış Politika Başarısızlığı: Gazze Örneği". **Stratejik Analiz**. Sayı 108, Nisan 2009, s. 18-19.
- Amidoror, Yaakov. "Israel's Security: The Hard-Learned Lessons". **Middle East Quarterly**. XI, No. 1, Winter 2004, p. 33-40.

Andoni, Ghassan. "1987 İntifadası ile 2000 İntifadasının Karşılaştırmalı Bir İncelemesi". **Yeni İntifada: İsrail'in Apartheid Politikasına Direnmek**. Çev. Ebru Kılıç, İstanbul: Everest Yayınları, 2002, s. 343-359.

Atherton, Alfred. "Arabs, Israelis and America". **Foreign Affairs**. LXII, No. 5, Summer 1984, p. 1194-1209.

Azaryahu, Maoz. "The Independence Day Parade: A Political History of A Patriotic Rituel". **The Military and Militarism in Israeli Society**. Ed. E. Lomsky-Feder, E. Ben-Ari, Albany: Suny Press, 1995, p. 89-116.

Barguti, Omer. "Filistin'in Konuşan Kalbi". **Yeni İntifada: İsrail'in Apartheid Politikasına Direnmek**. Der. Roana Carey, İstanbul: Everest Yayınları, 2002, s. 269-293.

Beinin, Joel. "The Oslo Process and The Limits of A Pax Americana". **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**. Ed. Joel Beinin, Rebecca L. Stein, California: Stanford University Press, 2006, p. 21-38.

Ben-Eliezer, Uri. "Post Modern Armies and The Question of Peace and War: The Israeli Defence Forces in The New Times". **International Journal of Middle East Studies**. XXXVI, No. 1, February 2004, p. 49-70.

Bishara, Azmy. "The Uprising's Impact on Israel". **Intifada: The Palestinian Uprising Against Israel Occupation**. London: I.B. Tauris, 1990, p. 221-249.

Blecker, Robert. "Living on The Edge". **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**. Ed. Joel Beinin, Rebecca L. Stein, California: Stanford University Press, 2006, p. 191-201.

Breger, Marshall J. & Steven L. Spiegel. "Why Likud Needs The Peace Process". **Middle East Quarterly**. VI, Number 1, March 1999, p. 37-47.

Bregman, Ronny & Lawrence Freedman. "Europa and The Middle East". **Middle East Contemporary Survey**. Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVI, 1992, p. 18-81.

Brymen, Rex. "Imaging A Solution: Palestinian Refugees in Lebanon". **Journal of Palestine Studies**. XXVI, Number 2, Winter 1997, p. 42-59.

Cattan, Herry. "Jerusalem and Palestine Question in International Law". **Jerusalem: The Key to World Peace**. London: Islamic Council of Europe, 1980, p. 214-236.

Christison, Kathleen. "Perceptions of Palestine: U.S. Middle East Policy". **The Palestinian-Israeli Impasse: Has U.S. Policy Run Its Course?**. Proceedings of The Tenth Annual Center for Policy Analysis on Palestine Conference, The Center for Policy Analysis on Palestine, Washington D.C., 2002, p. 9-17.

Cohen-Almagor, Raphael. "Reflections on Administrative Detention in Israel: A Critique". **Challenges to Democracy: Essays in Honor and Memory of Isaiah Beilin**. Surrey: Ashgate Publishing, 2000, p. 202-220.

Cook, Catherine & Adam Hanieh. "The Separation Barrier". **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**. Ed. Joel Beinin, Rebecca L. Stein, California: Stanford University Press, 2006, p. 338-348.

Coşkun, Mustafa. "Ortadoğu Barış Süreci Yine Bıçak Sırtında". **Stratejik Analiz**. I, Sayı 7, Kasım 2000, s. 8-9.

Davutoğlu, Ahmet. "Küresel ve Bölgesel Dengeler Ortadoğu Barış Süreci". **Filistin: Çıkmazdan Çözümü**. İstanbul: Küre Yayınları, 2003, s. 3-47.

Dessouki, Ali E. Hillal. "The Politics of Strategic Imbalance: Israel and Palestine Question". **Alternative Approaches to The Arab-Israeli Conflict**. Washington D.C.: Center for Contemporary Arab Studies, 1984, p. 8-25.

Domb, Fania. "The Separation Fence in The International Court of Justice and High Court of Justice: Commonalities, Differences and Specifics". **International Law and Armed Conflict: Exploring The Faultlines**. Ed. Michael Schmitt, Jelena Pejic, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2007, p. 509-543.

Drake, Laura. "Implementing Netanyahu's Political and Economic Programme: What Are Israel's Strategic Objectives for The Current Historical Phase?". **Economic and Political Impediments to Middle East Peace**. Ed. J.W. Wright, Laura Drake, London: Mac Millan Press, 2000, p. 10-31.

Drori, Moshe. "The Israeli Settlement in Judea and Samaria: Legal Aspects". **Judea, Samaria and Gaza: Views on The Present and Future**. Ed. Daniel J. Elazar, Washington D.C.: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1982, p. 44-80.

Eldar, Dan. "Western Europe, Russia and The Middle East". **Middle East Contemporary Survey**. Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXIV, 2000, p. 31-46.

-----."Western Europe, Russia and Middle East; Europe's Role in The Arab-Israeli Peace Process", **Middle East Contemporary Survey**, XXI, 1997, p. 39-66.

Esposito, K. Michele. "Cronology". **Journal of Palestine Studies**. XXXIV, No. 3, Spring 2005, p. 122-149.

-----."Quarterly Update on Conflict and Diplomacy", **Journal of Palestine Studies**. XXXIII, No. 4. Summer 2004, p. 139-165.

-----."Quarterly Update on Conflict and Diplomacy", **Journal of Palestine Studies**. XXXV, No. 2. Winter 2006, p. 140-168.

-----."The Al-Aqsa Intifada: Military Operations, Suicide Attacks, Assassinations, and Losses in The First Four Years". **Journal of Palestine Studies**. XXXIV, No. 2, Winter 2005, p. 85-123.

Feldman, Shai. "An Agenda For The Barak Government". **Tel-Aviv University Jaffa Center For Strategic Studies**. II, No.1, June 1999. http://www.tau.ac.il/jcss/sa/v2n1p1_n.html E.T. 02.07.2010.

------. "The October Violence: An Interim Assessment", **Tel-Aviv University Jaffa Center For Strategic Studies**, III, No.3, November 2000. http://www.mfa.gov.il/MFA/MFAArchive/2000_2009/2000/11/The%20October%20Violence-%20An%20Interim%20Assessment-%20by%20Pr E.T. 08.05.2010.

Freedman, Robert O. "Israel and The United States". **Contemporary Israel**. Ed. Robert O. Freedman, Colorado: Westview Press, 2009, p. 253-298.

------. "Israeli-Russian Relations Since The Collapse of The Soviet Union". **The Middle East Journal**, IL, No. 2, Spring 1995, p. 233-247.

------. "Russia's Middle East Ambitions". **Middle East Quarterly**. V, No. 3, September 1998, p. 31-40.

Frich, Hillel. "The Intifada From Spontaneous Disturbance to Organized Disobedience". **Middle East Contemporary Survey**. Ed. Ami Ayalon, Haim Sheked, Boulder: Westview Press, 1990, p. 277-305.

Gera, Gideon. "The Middle East in 1995: Perilous Rambling". **Middle East Contemporary Survey**. Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XIX, 1995, p. 5-21.

Ghanim Honaida. "Thanatopolitics: The Case of The Colonial Occupation in Palestine". **Thinking Palestine**. Ed. Ronit Lentin, London: Zed Books, 2008, p. 65-81.

Golan, Galia. "Moscow and PLO: The Ups and Dows of Complex Relationship". **The PLO and Israel: From Armed Conflict to Political Solution 1964-1994**. Ed. A. Sela, M. Ma'oz, New York: St. Martin's Press, 1997, p. 121-141.

------. "The Cold War and The Soviet Attitude Towards The Arab-Israeli Conflict". **The Cold War in The Middle East**. Ed. Nigel J. Ashton, New York: Routledge, 2007, p. 59-73.

Goldberg, Joseph E. "Al-Asifa". **An Historical Encyclopedia of The Arab-Israeli Conflict**. Ed. Bernard Reich, London: Aldwych Press, 1996, p. 47-48.

Hahn, Peter L. "The Cold War and Six Day War". **The Cold War in The Middle East**. Ed. Nigel J. Ashton, New York: Routledge, 2007, p. 16-34.

Halper, Jeff. "The 94 Percent Solution". **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**. Ed. Joel Beinin, Rebecca L. Stein, California: Stanford University Press, 2006, p. 62-74.

Hammami, Rema & Salim Tamari. "Anatomy of Another Rebellion". **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**. Ed. Joel Beinin, Rebecca L. Stein, California: Stanford University Press, 2006, p. 263-281.

Hanieh, Adam. "The Politics of Curfew in The Occupied Territories". **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**. Ed. Joel Beinin, Rebecca L. Stein, California: Stanford University Press, 2006, p. 224-337.

Harari, Yasha Manuel. "Shinbet". **An Historical Encyclopedia of The Arab-Israeli Conflict**. Ed. Bernard Reich, London: Aldwych Press, 1996, p. 470-471.

Hass, Amira. "Israel's Closure Policy: An Ineffective Strategy of Containment and Repression". **Journal of Palestine Studies**. XXXI, Number 3, Spring 2002, p. 5-20.

Hattis, Susan Rolef & Elie Rekhess. "Israel". **Middle East Contemporary Survey**. Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVII, 1993, p. 415-444.

-----"Israel", **Middle East Contemporary Survey**. Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVIII, 1994, p. 369-401.

Helton, Arthur C. "End of Exile: Practical Solutions to The Palestinian Refugee Question". **Israel and Palestinian Refugees**. Ed. Eyal Benvenisti, Chaim Gans, Sari Hanafi, Berlin: Springer, 2007, p. 349-372.

Hermann, Tamar. "Tactical Hawks, Strategic Doves: The Position of The Jewish Public in Israel on The Israeli-Palestinian Conflict". **Tel-Aviv University Tami Steinmetz Center for Peace Research**, V, No.2, Augustos 2002. <http://www.tau.ac.il/jcss/sa/v5n2p5Her.html>
E.T. 02.07.2010.

Herrmann, Richard K. "Russian Policy in The Middle East: Strategic Change and Tactical Contradictions". **The Middle East Journal**. IIL, Number 3, Summer 1994, p. 455-474.

Horovitz, David & Elie Rekhess. "Israel". **Middle East Contemporary Survey**. Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XIX, 1995, p. 350-380.

Horowitz, Dan. "The IDF: A Civilianized Military in A Partially Militarized Society". **Soldiers, Peasants and Bureaucrats**. Ed. R. Kolkowitz, A. Korbonski, London: Allen and Unwin, 1982, p. 77-106.

-----"The Israeli Concept of National Security". **National Security and Democracy in Israel**. Ed. Avner Yaniv, Colorado: Lynne Rienner, 1993, p. 11-48.

Hussein, Hussein Abu & Usama Halabi. "Israel's Legal System, Expropriation of Palestine Property and The Case of Iqrit". **Rights in Principle-Rights in Practice: Revisiting The Role of International Law in Crafting Durable Solutions for Palestine Refugees**. Bethlehem: BADIL Source Center, 2009, p. 91-114.

Ichilov, Orit & Gavriel Salomon, & Dan Inbar. "Citizenship Education in Israel-A Jewish Democratic State". **Israeli Institutions at The Crossroads**. Ed. Raphael Cohen-Almagor, New York: Routledge, 2005, p. 29-49.

Inbar, Efraim & Elie Rekhess. "Israel". **Middle East Contemporary Survey**. Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVI, 1992, p. 499-531.

Jarbawi, Ali & Roger Heacock. "The Deportations and The Palestinian-Israeli Negotiations". **Journal of Palestine Studies**. XXII, Number 3, Spring 1993, p. 32-45.

Johson, Penny & Lee O'Brien & Joost Hiltermann. "The West Bank Rises Up". **Intifada: The Palestinian Uprising Against Israeli Occupation**. Ed.by Zachary Lockman and Joel Beinin, Boston: South End Press, 1989, p. 29-41.

Joseph, Uri-Bar. "Variations on A Theme: The Conceptualization of Deterrence in Israeli Strategic Thinking". **Security Studies**. VII, No.3, Spring 1998, p. 149-184.

Karakoç, Ekrem. "ABD'nin Filistin Politikası". **Filistin: Çıkmazdan Çözüme**. İstanbul: Küre Yayınları, 2003, s. 101-128.

Karmalov, İlyas. "Rusya'nın Ortadoğu Politikası". **Stratejik Analiz**. Sayı 85, Mayıs 2007, s. 93-106.

Katz, Mark N. "Putin's Pro-Israel Policy". **Middle East Quarterly**. XII, No.1, Winter 2005, p. 51-59.

Khalidi, Rashid. "The Palestinian and 1948: The Underlying Causes of Failure". **The War For Palestine: Rewriting The History of 1948**. Ed. Eugene L. Rogan, Avi Shalim, Cambridge: Cambridge University Press, 2001, p. 12-36.

Khalidi, Walid. "The Arab Perspective". **The End of The Palestine Mandate**. Ed. Roger Louis, Robert W. Stookey, Austin: University of Texas Press, 1986, p. 104-136.

Kieval, Gershon R. "Coalition Politics and Israel's Territorial Policy". **Israel Faces The Future**. Ed. Bernard Reich, Gershon R. Kieval, New York: Praeger, 1986, p. 195-204.

Kimmerling, Baruch. "The Social Construction of Israel's National Security". **Democratic Societies and Their Armed Forces: Israel in Comparative Context**. Ed. Stuart A. Cohen, London: Frank Cass Publishers, 2000, p. 215-253.

Klein, Menachim. "The Negotiations for The Settlement of The 1948 Refugees". **Israel and Palestinian Refugees**. Ed. Eyal Benvenisti, Chaim Gans, Sari Hanafi, Berlin: Springer, 2007, p. 465-492.

Kochavi, Arieh J. "Indirect Pressure: Moscow and The End of The British Mandate in Palestine". **Israel: The First Hundred Years**. Ed. Efraim Karsh, London: Frank Cass, 2004, p. 56-72.

Korn, Alina. "The Ghettoization of Palestinians". **Thinking Palestine**. Ed. Ronit Lentin, London: Zed Books, 2008, p. 116-130.

Kornikowski, Andrej. "EU-Israeli Relations". **The Europea Union and The Developing Countries: The Challenges of Globalization**. Ed. Carol Cosgrove-Sacks, London: MacMillan, 1999, p. 224-236.

Kumaraswamy P.R. "Benjamin Netanyahu's Policy Statement: An Assessment". **Journal of South Asian and Middle Eastern Studies**, XX, No.2, Winter, 1997, p. 1-23.

Kurz, Anat. "Fatah's Struggle For Institutionalization". **Tel-Aviv University Jaffe Center For Strategic Studies**. III, No.4, January 2001. <http://www.tau.ac.il/jcss/sa/v3n4p4.html>
E.T. 03.11.2009

Lahav, Pnina. "Israeli Military Leadership During The Yom Kippur War: Reflections on The Art of Reflections". **Critical Essays on Israeli Society, Religion and Government**. Ed. Kevin Avruch, Walter P. Zenner, Albany: State University of New York Press, 1997, p. 171-186.

Lesch, Ann Mosely. "Anatomy of An Uprising". **Palestinians Under Occupation**. Washington D.C.: Georgetown University Center for Contemporary Arab Researchs Press, 1989, p. 89-109.

Liebman, Charles L. "Jewish Ultra Nationalism in Israel: Converging Strands". **Survey of Jewish Affairs**. Ed. William Frankel, London: Associated University Press, 1986, p. 28-50.

Litvak, Meir & Elie Rekhess. "Palestinian Affairs". **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVIII, 1994, p. 132-168.

Lochery, Neill. "The Politics and Economics of Israeli Disengagement, 1994-2006". **Middle Eastern Studies**. XLIII, No.1, January 2007, p. 1-19.

Lorch, Netanel. "Plan Dalet". **From Haven to Conquest**. Ed. Walid Khalidi, Washington: The Institute For Palestine Studies, 1987, p. 755-760.

Luft, Gal. "The Logic of Israel's Targeted Killing". **Middle East Quarterly**. X, Number 1, Winter 2003, p. 3-13.

Lustick, Ian S. "Yerushalayim and Al-Quds: Political Catechism and Political Realities". **Journal of Palestine Studies**, XXX, Number 1, Autumn 2000, p. 5-21.

Ma'oz, Moshe. "The Palestinian Guerilla Organizations and The Soviet Union". **Palestinian and Arab Politics**. Ed. Moshe Ma'oz, Jerusalem: Jerusalem Academic Press, 1975, p. 85-114.

Medzini, Meron. "Reflections on Israel's Asian Policy". **Israel in The Third World**. Ed. Michael Curtis, Susan Aurelia Gitelson, New Jersey: Transaction Books, 1976, p. 200-211.

Miller, Rory. "The PLO Factor in Euro-Israeli Relations 1964-1992". **Israel: The First Hundred Years**. Ed. Efraim Karsh, London: Frank Cass, 2004, p. 117-149.

Minerbi, Itzhak S. "The European Community and The Middle East". **From War to Peace Arab-Israeli Relations 1973-1993**. Ed. Barry Rubin, Joseph Ginat, Moshe Ma'oz, New York: New York University Press, 1994, p. 195-200.

Nabulsi, Karma. "Popular Sovereignty, Collective Rights, Participation and Crafting Durable Solutions for Palestine Refugees". **Rights in Principle-Rights in Practice: Revisiting The Role of International Law in Crafting Durable Solutions for Palestine Refugees**. Bethlehem: BADIL Source Center, 2009, p. 71-90.

Nachmias, David & Ori Arbel-Ganz. "The Crisis of Governance: Government Instability and The Civil Service". **Israeli Institutions at The Crossroads**. Ed. Raphael Cohen-Almagor, New York: Routledge, 2005, p. 7-28.

Neff, Donald. "Jerusalem in U.S. Policy". **Journal of Palestine Studies**. XXIII, Number 1, Autumn 1993, p. 20-45.

-----."Settlements in U.S. Policy". **Journal of Palestine Studies**. XXIII, Number 3, Spring 1994, p. 53-69.

Niv, David. "Irgun Zeva'i Le'ummi". **Encyclopedia of Judaica**. Ed. Fred Skolnik, Jerusalem: Keter Publishing House Ltd., X, 2007, p. 27-28.

Özcan, Sevinç Alkan. "Filistinli Mülteciler". **Filistin: Çıkmazdan Çözüme**. İstanbul: Küre Yayınları, 2003, s. 309-344.

Pacheco, Allegro. "Çiğnenen Ahit: Oslo Anlaşmaları". **Yeni İntifada: İsrail'in Apartheid Politikasına Direnmek**. Der. Roana Carey, İstanbul: Everest Yayınları, 2002, s. 295-341.

Rausch John David. "Likud Party". **The Encyclopedia of The Arab-Israeli Conflict**. Ed. Spencer C. Tucker, California: ABC-CLIO, 2008, p. 635-636.

Paz, Reuven. "The Islamic Legitimacy of Palestine Suicide Terrorism". **Countering Suicide Terrorism: An International Conference Paper**. Herzliya: International Policy Institute For Counter-Terrorism Press, 2001, p. 86-96.

Pedhatzur, Ami & Aryeh Perliger. "The Challenge of Radical Parties to Democratic Regimes: Israel As An Example". **Democratic Culture**, No. 8, 2004, p. 97-103.

Peled, Yoav. "From Zionism to Capitalism". **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**. Ed. Joel Beinin, Rebecca L. Stein, California: Stanford University Press, 2006, p. 38-53.

Peleg, Ilan. "The Israeli Right". **Contemporary Israel**. Colorado: Westview Press, 2009, p. 21-44.

Peri, Yoram. "The Media and The Military: From Collusion to Collision". **Democratic Societies and Their Armed Forces in Comparative Context**. Ed. Stuart A. Cohen, London: Frank Cass Publishers, 2000, p. 184-214.

-----."The Political-Military Complex: The IDF's Influence Over Policy Toward The Palestinians Since 1987". **Israeli Institutions At The Crossroads**. Ed. Raphael Cohen-Almagor, New York: Routledge, 2005, p. 50-70.

Pipes, Daniel. "Imperial Israel: The Nile-to-Euphrates Calumny". **Middle East Quarterly**. I, Number 1, March 1994, p. 29-39.

Rabbani, Mouin. "Envai Çeşit Başarısızlık: Oslo ve El-Aksa İntifadası". **Yeni İntifada: İsrail'in Apartheid Politikasına Direnmek**. Der. Roana Carey, İstanbul: Everest Yayınları, 2002, s. 103-139.

-----."Palestine Authority, Israeli Rule". **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**. Ed. Joel Beinin, Rebecca L. Stein, California: Stanford University Press, 2006, p. 75-83.

Rabin, Yitzhak. "Deterrence in An Israeli Security Context". **Deterrence in Middle East: Where Theory and Practice Converge**. Ed. Aharon Kleiman, Ariel Levite, Colorado: Westview Press, 1993, p. 6-17.

Rabinowitz, Dan. "Beyond Recognition: Staggered Limited Return of Palestinians into Israel". **Israel and Palestinian Refugees**. Ed. Eyal Benvenisti, Chaim Gans, Sari Hanafi, Berlin: Springer, 2007, p. 411-432.

Ravitzky, Aviezer. "Prohibited Wars in Jewish Tradition". **The Ethics of War and Peace: Religious and Secular Perspective**. Ed. Terry Nardin, New Jersey: Princeton University Press, 1996, p. 115-127.

Rekhess, Elie. "The West Bank and The Gaza Strip". **Middle East Contemporary Survey**. Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XV, 1991, p. 250-271.

-----."The West Bank and The Gaza Strip" **Middle East Contemporary Survey**, Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVII, 1993, p. 202-225.

-----."The West Bank and The Gaza Strip". **Middle East Contemporary Survey**. Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVI, 1992, p. 282-307.

Rekhess, Elie & Meir Litvak. "Palestine Affairs". **Middle East Contemporary Survey**. Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXI, 1997, p. 178-205.

-----."Palestinian Affairs". **Middle East Contemporary Survey**. Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XX, 1996, p. 138-163.

Roy, Sara. "Economic Siege and Political Isolation". **The Struggle for Sovereignty: Palestine and Israel 1993-2005**. Ed. Joel Beinin, Rebecca L. Stein, California: Stanford University Press, 2006, p. 282-288.

Rubin, Barry. "The United States and The Middle East". **Middle East Contemporary Survey**. Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVII, 1993, p. 19-30.

-----."The United States and The Middle East". **Middle East Contemporary Survey**. Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXIII, 1999, p. 19-28.

-----."The United States and The Middle East". **Middle East Contemporary Survey**. Ed. Ami Ayalon, Boulder: Westview Press, XVI, 1992, p. 17-29.

Tamari, Salim. "Palestinian Refugee Property Claims: Compensation and Restitution". **Israel and Palestinian Refugees**. Ed. Eyal Benvenisti, Chaim Gans, Sari Hanafi, Berlin: Springer, 2007, p. 309-322.

Sebag, Ronen. "Lebanon: The Intifada's False Premise". **Middle East Quarterly**. IX, Number 2, Spring 2002, p. 13-21.

Shamgar, Meir. "Legal Concepts and Problems of Israeli Military Government-The Initial Stage". **Military Government in The Territories Administered by Israel 1967-1980**. Ed. Meir Shamgar, Jerusalem: Alpha Press, 1982, p. 370-385.

Shamir, Shimon. "The Collapse of Plan Alfa". **Suez 1956: The Crises and Its Consequences**. Ed. R. Louis, R. Owen, Oxford: Clarendon Press, 1989, p. 73-102.

Shlaim, Avi. "Prelude to The Accords". **Journal of Palestine Studies**. XXIII, No. 2, Winter 1994, p. 5-19.

Simes, Dimitri K. "The Soviet Approach to The Arab-Israeli Conflict". **Alternative Approaches to The Arab-Israeli Conflict: A Comparative Analysis of Principal Actors**. Ed. Michael C. Hudson, Washington D.C.: Georgetown University Press, 1984, p. 137-151.

Sirhan, Bassem. "Palestine Refugee Camp Life in Lebanon". **Journal of Palestine Studies**. IV, No.2, January 1975, p. 91-107.

Sitta, Salman Ebu. "Geri Dönüş Hakkının Tanınması". **Yeni İntifada: İsrail'in Apartheid Politikasına Direnmek**. Der. Roana Carey, İstanbul: Everest Yayınları, 2002, s. 479-513.

Sless, Jonathan. "Blocking Peace: Britain and The Israeli-Jordanian Conflict 1949-1951". **Israel: The First Hundred Years**. Ed. Efraim Karsh, London: Frank Cass, 2004, p. 73-99.

Slutsky, Yehuda. "Haganah". **Encyclopedia of Judaica**. Ed. Fred Skolnik, Jerusalem: Keter Publishing House Ltd., VIII, 2007, p. 200-205.

Smootha, Sammy. "Part of The Problem or Part of The Solution: National Security and The Arab Minority". **National Security and Democracy in Israel**. Ed. Avner Yaniv, Colarado: Lynne Reinner, 1993, p. 105-127.

Sönmez, Yunus & Ömer Faruk Kalaycı. "1990 Sonrası Dönemde Ortadoğu Barış Sürecine Bakış". **Filistin: Çıkmazdan Çözüme**. İstanbul: Küre Yayınları, 2003, s. 49-57.

Stein, Kenneth W. "The Arab-Israeli Peace Process". **Middle East Contemporary Survey**. Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXIII, 1999, p. 48-73.

Susser, Leslie & Elie Rekhess. "Israel". **Middle East Contemporary Survey**. Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXI,1998, p. 321-354.

-----"Israel". **Middle East Contemporary Survey**. Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXIV, 2000, p. 282-318.

-----"Israel". **Middle East Contemporary Survey**. Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXI,1997, p. 410-449.

-----"Israel". **Middle East Contemporary Survey**. Ed. Bruce Maddy-Weitzman, Boulder: Westview Press, XXIII,1999, p. 295-330.

Syrkin, Marie. "Palestinian Refugees: Resettlement, Repatriation or Restoration?". **Israel, The Arabs and The Middle East**. Ed. Irwing Howe, Carl Gerschman, New York: Quadrangle Books, 1972, p. 157-185.

Tal, Nachman. "Suicide Attacks: Israel and Islamic Terrorism". **Tel-Aviv University Jaffa Center For Strategic Studies**, V.5, No.1, June 2002. <http://www.tau.ac.il/jcss/sa/v5n1p6Tal.html> E.T. 02.07.2010.

Tamari, Salim. "What The Uprising Means". **Intifada: The Palestine Uprising Against Israeli Occupation**. London: I.B. Tauris, 1990, p. 127-138.

Topuz, Ali Kılıçarslan. "Rusya-İsrail İlişkileri". **Avrasya Dosyası**. V, Sayı 1, İlkbahar 1999, s. 111-130.

Tovy, Jacob. "Negotiating The Palestinians Refugees". **Middle East Quarterly**, X, Number 2, Spring 2003, p. 39-50.

Vitulla, Anita. "Uprising in Gaza". **Intifada: The Palestinian Uprising Against Israeli Occupation**. London: I.B.Tauris, 1990, p. 43-56.

Wald, James. "Altalena Incident". **The Encyclopedia of The Arab-Israeli Conflict**. Ed. Spencer C. Tucker, California: ABC-CLIO, 2008, p. 97-99.

Welchman, Lynn. "The Rule of International Law and Human Rights in Peacemaking and Crafting Durable Solutions for Refugees: A Comparative Comment". **Rights in Principle-Rights in Practice: Revisiting The Role of International Law in Crafting Durable Solutions for Palestine Refugees**. Bethlehem: BADIL Source Center, 2009, p. 19-46.

Wurmser, David. "MAPAI (*Mifleget Poalei Eretz Israel*)". **An Historical Encyclopedia of The Arab-Israeli Conflict**. Ed. Bernard Reich, London: Aldwych Press, 1996, p. 341-342.

-----."Unit 101". **An Historical Encyclopedia of The Arab-Israeli Conflict**. Ed. Bernard Reich, London: Aldwych Press, 1996, p. 521-522.

Yaniv, Avner. "A Question of Survival: The Military and Politics Under Siege". **National Security and Democracy in Israel**. Boulder: Lynne Reiner Publications, 1993, p. 81-103.

-----."Israeli Foreign Policy Since The Six Day War". **The Arab-Israeli Conflict: Two Decades of Change**. Ed. Yehuda Lukacs, Abdalla M. Battah, Colorado: Westview Press, 1988, p. 11-25.

-----."Non-Conventional Weapons and The Future of Arab-Israeli Deterrence". **Between War and Peace: Dilemmas of Israeli Security**. Ed. Efraim Karsh, London: Frank Cass, 1996, p.137-149.

Yaqub, Salim. "The Politics of Stalemate". **The Cold War in The Middle East**. Ed. Nigel J. Ashton, New York: Routledge, 2007, p. 35-58.

Yiftachel, Oren. "Beyond Ethnocracy and Conflict in Israel/Palestine". **Rethinking Insecurity, War and Violence**. Ed. Damian Grenfell, Paul James, New York: Routledge, 2009, p. 152-166.

Zuraik, Elia. "Constructing Palestine Through Surveillance Practices". **British Journal of Middle Eastern Studies**, XXVIII, No.2, 2001, p. 205-227.

-----."Costructing Palestine Through Surveillance Practices". **The Partitation Motifs in Contemporary Conflicts**. California: SAGE Publications, 2007, p. 122-144.

-----."Crime, Justice and Underdevelopment: The Palestinians Under Israeli Control". **International Journal of Middle East Studies**. IV, No. 20, November 1988, p. 411-442.

-----."Palestine Refugees and Peace". **Journal of Palestine Studies**. XXIV, Number 1, Autumn 1994, p. 5-18.

-----."Palestinian Perceptions of The Israeli Position on The Refugee Issue". **Israel and Palestinian Refugees**. Ed. Eyal Benvenisti, Chaim Gans, Sari Hanafi, Berlin: Springer, 2007, p. 131-140.

Zureik, Elie & Fouad Mougrabi & Vincent F. Sacco. "Perception of Legal Inequity in Deeply Divided Societies: The Case of Israel". **International Journal of Middle East Studies**, XXV, No.3, August 1993, p. 423-442.

Zussman, Asaf & Noam, Zussman. "Targeted Killing: Evaluating The Effectiveness Of A Conuterterrorism Policy". Bank of Israel Research Department, **Discussion Paper No. 2005/02**, January 2005, p. 1-41.

GAZETELER

Al-Hamishmar

Christian Science Monitor

Davar

Guardian

Haaretz

Ma'ariv

Newsweek

New York Times

Sunday Times

The Jerusalem Post

Washington Post

Yedioth Ahronoth

İNTERNET KAYNAKLARI

Avrupa Birliği Belge Merkezi, <http://ec.europa.eu/research/era/docs>

Birleşmiş Milletler, <http://www.un.org>

BM Dokümantasyon Merkezi, <http://unispal.un.org>

İsrail Başbakanlığı, <http://www.pmo.gov.il>

İsrail Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.il>

İsrail Parlamentosu, <http://www.knesset.gov.il>

İsrail Polis Teşkilatı, <http://www.police.gov.il>

İsrail Savunma Bakanlığı-İsrail Güvenlik Çiti, <http://www.securityfence.mod.gov.il>

İsrail Savunma Kuvvetleri, <http://www1.idf.il>

İsrail Ulusal Güvenlik Konseyi, <http://www.nsc.gov.il>

İsrail Yüksek Mahkemesi, <http://elyon1.court.gov.il>

Mossad, <http://www.mossad.gov.il>

Shin Bet, <https://www.shabak.gov.il>

UNRWA, <http://www.unrwa.org>

BBC, <http://news.bbc.co.uk>

Elektronik Yahudilik Kütüphanesi, <http://www.jewishvirtuallibrary.org>

İsrail Terörle Mücadele Enstitüsü, <http://www.ict.org.il>

İşgal Topraklarında İnsan Haklarına Dair İsrail Bilgi Merkezi, <http://www.btselem.org>

Kudüs Forumu, <http://jerusalemities.org>

MERIA, <http://meria.idc.ac.il>

Ortadoğu Barış Vakfı, <http://www.fmep.org>

Ortadoğu Haberleri, <http://www.mideastweb.org>

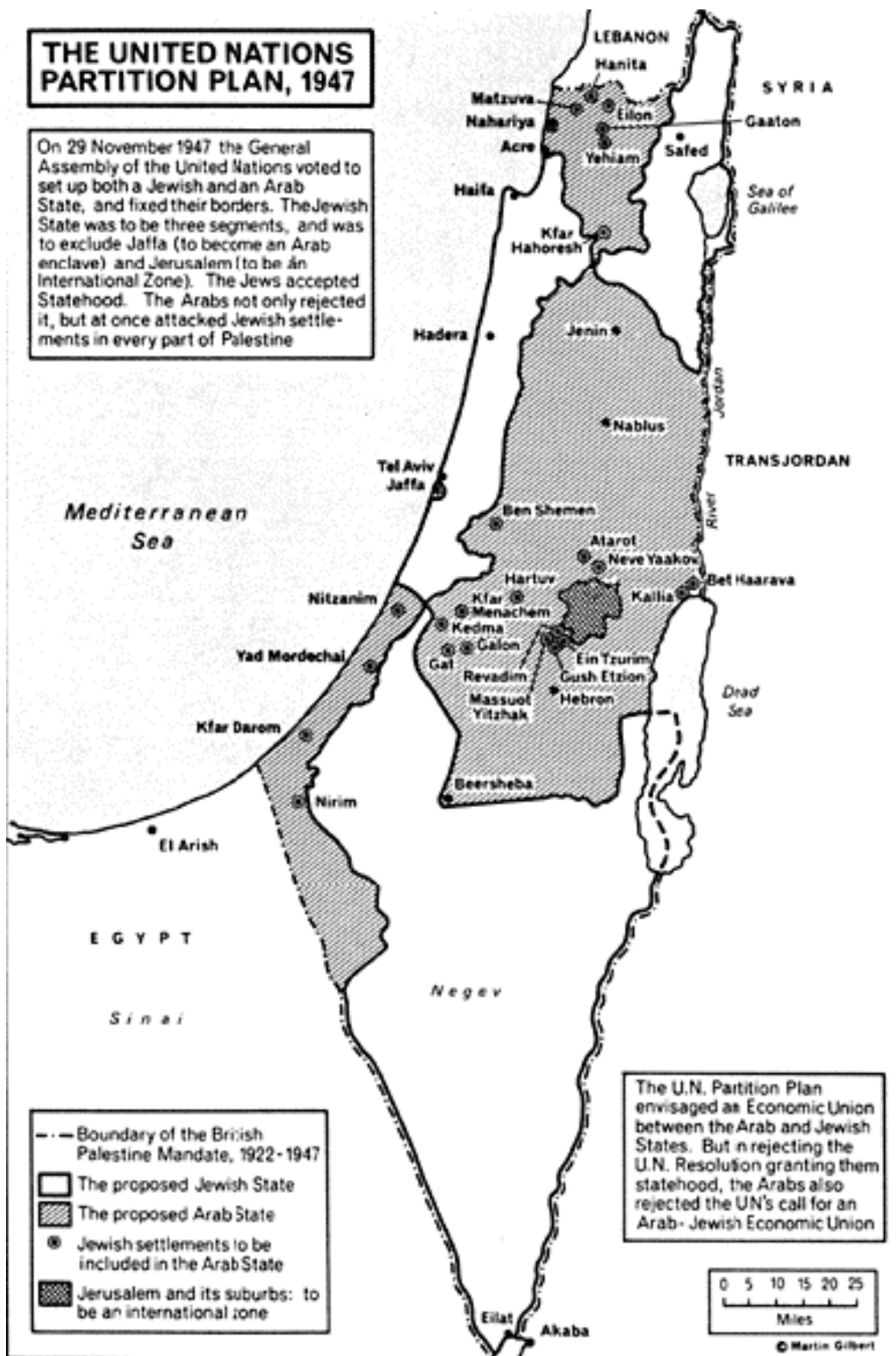
Ortadoğu Medya Araştırma Enstitüsü, <http://memri.org>

Rafael İleri Savunma Sistemleri Ltd., <http://www.rafael.co.il>

Reuters Haber Ajansı, <http://www.reuters.com>

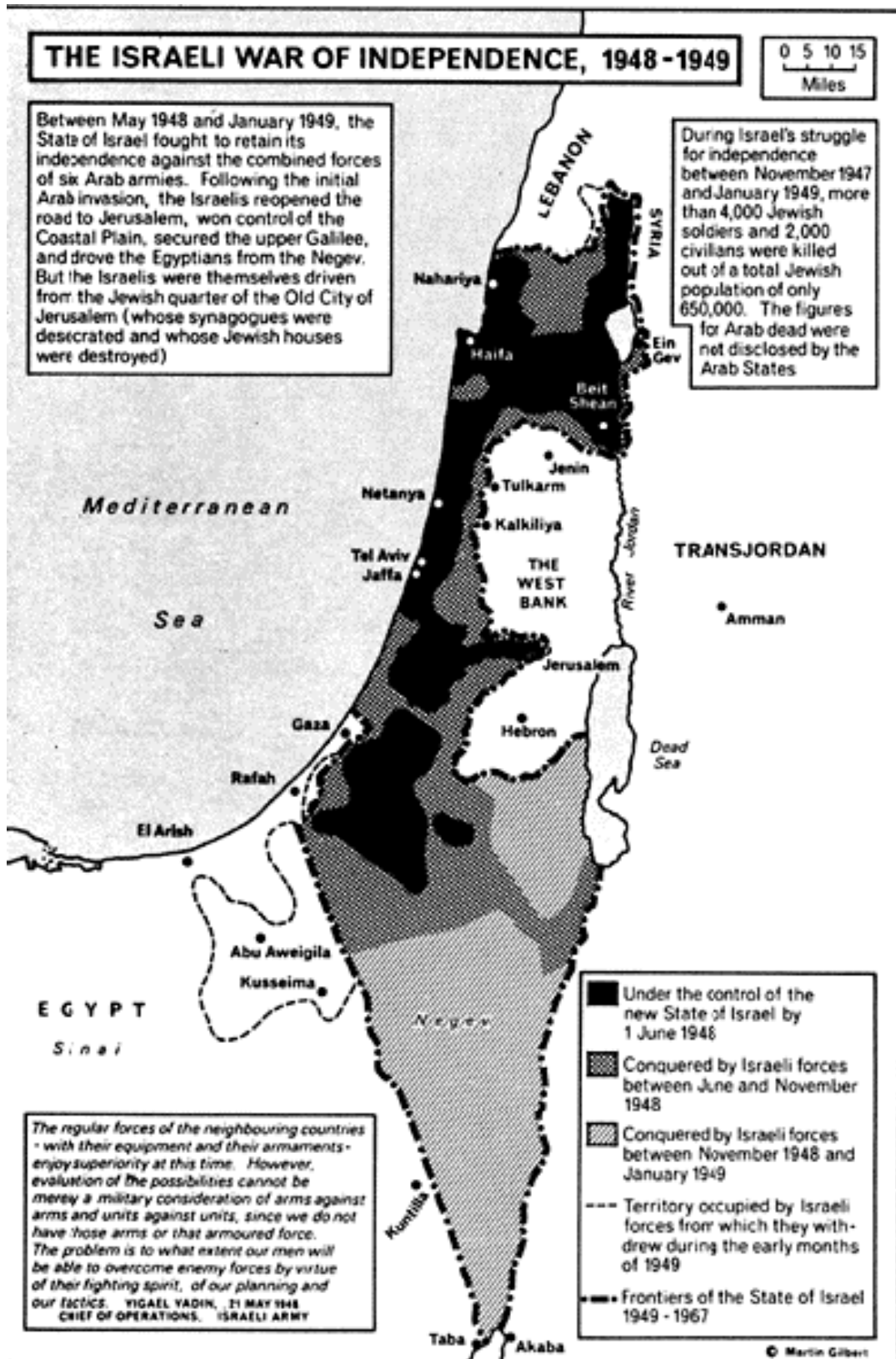
Tel-Aviv Üniversitesi, <http://www.tau.ac.il>

EKLER
Harita 1

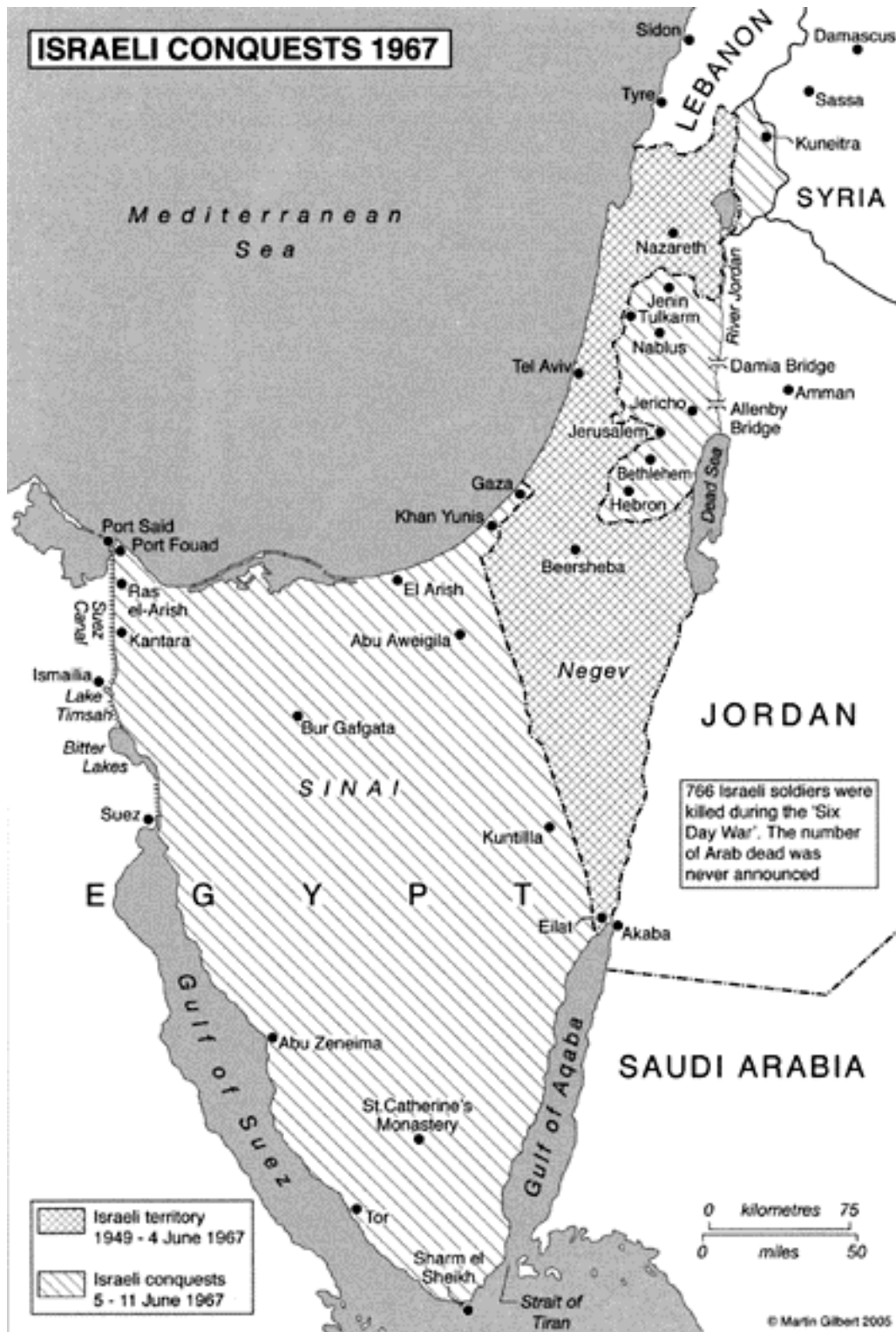
Kaynak: Martin Gilbert, **The Routledge Atlas of The Arab-Israeli Conflict**, New York: Routledge, 2005.

Harita 2

Kaynak: Martin Gilbert, *The Routledge Atlas of The Arab-Israeli Conflict*, New York: Routledge, 2005.

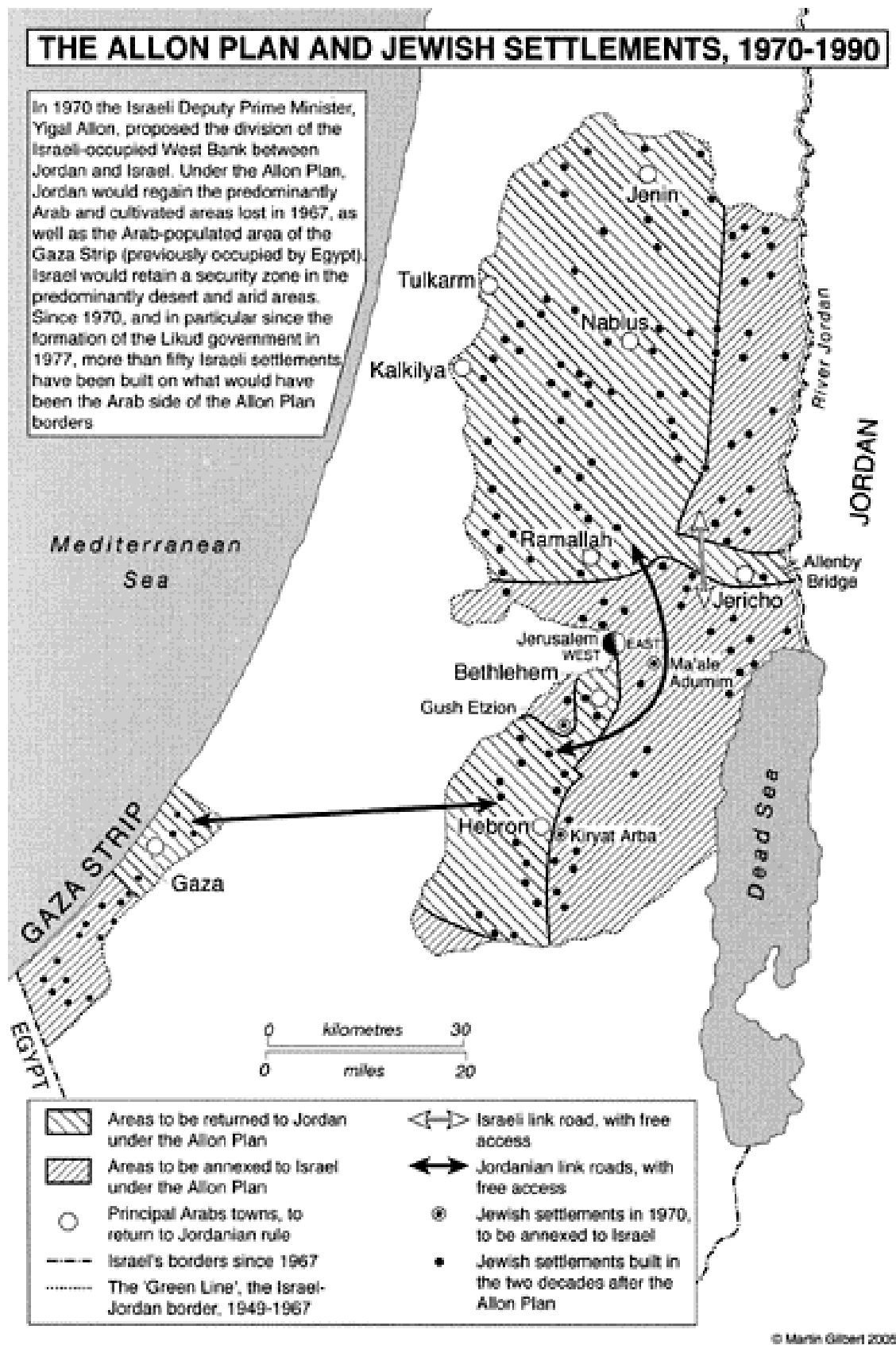
Harita 3

Kaynak: Martin Gilbert, *The Routledge Atlas of The Arab-Israeli Conflict*, New York: Routledge, 2005.

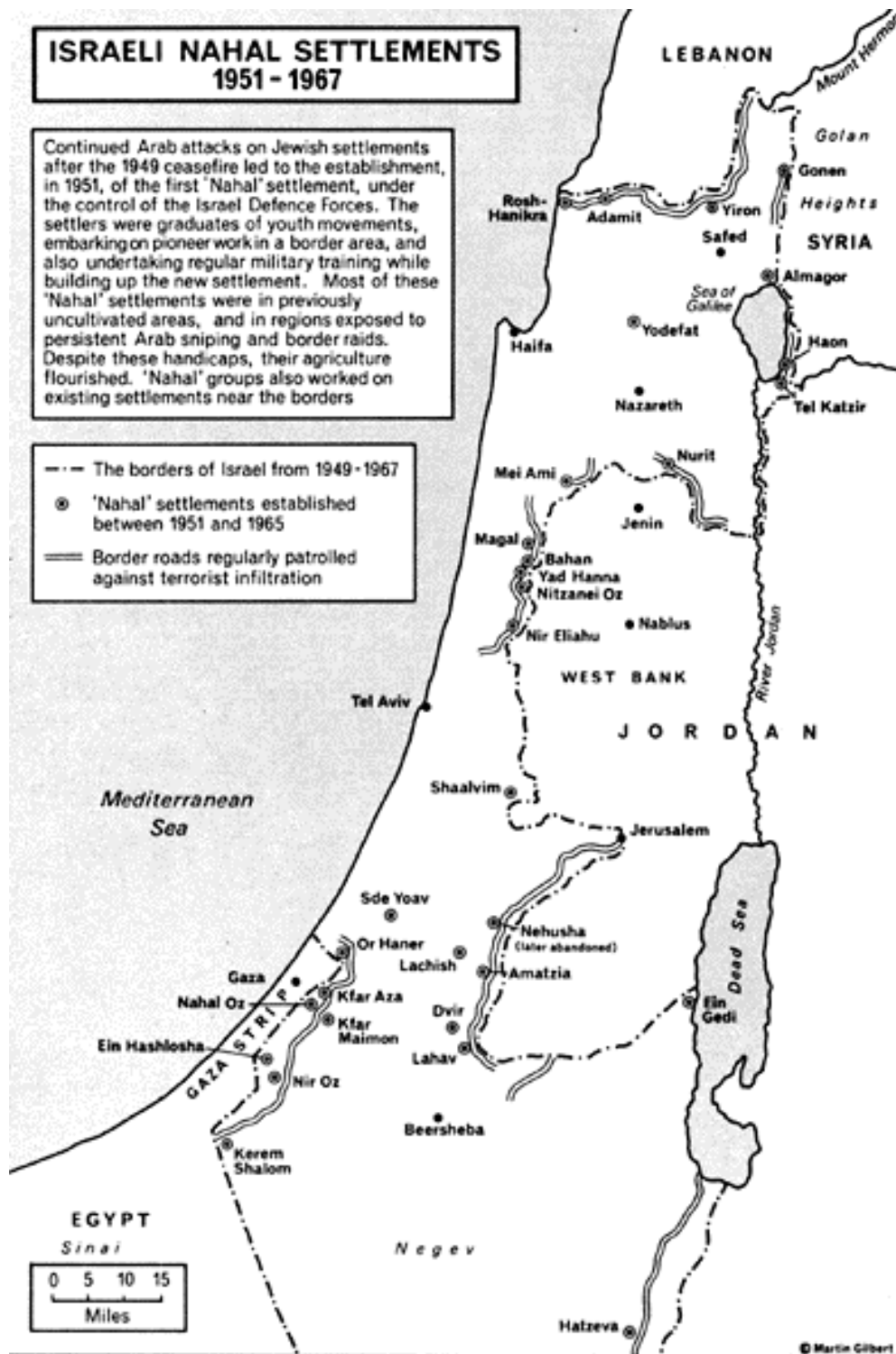

Harita 4

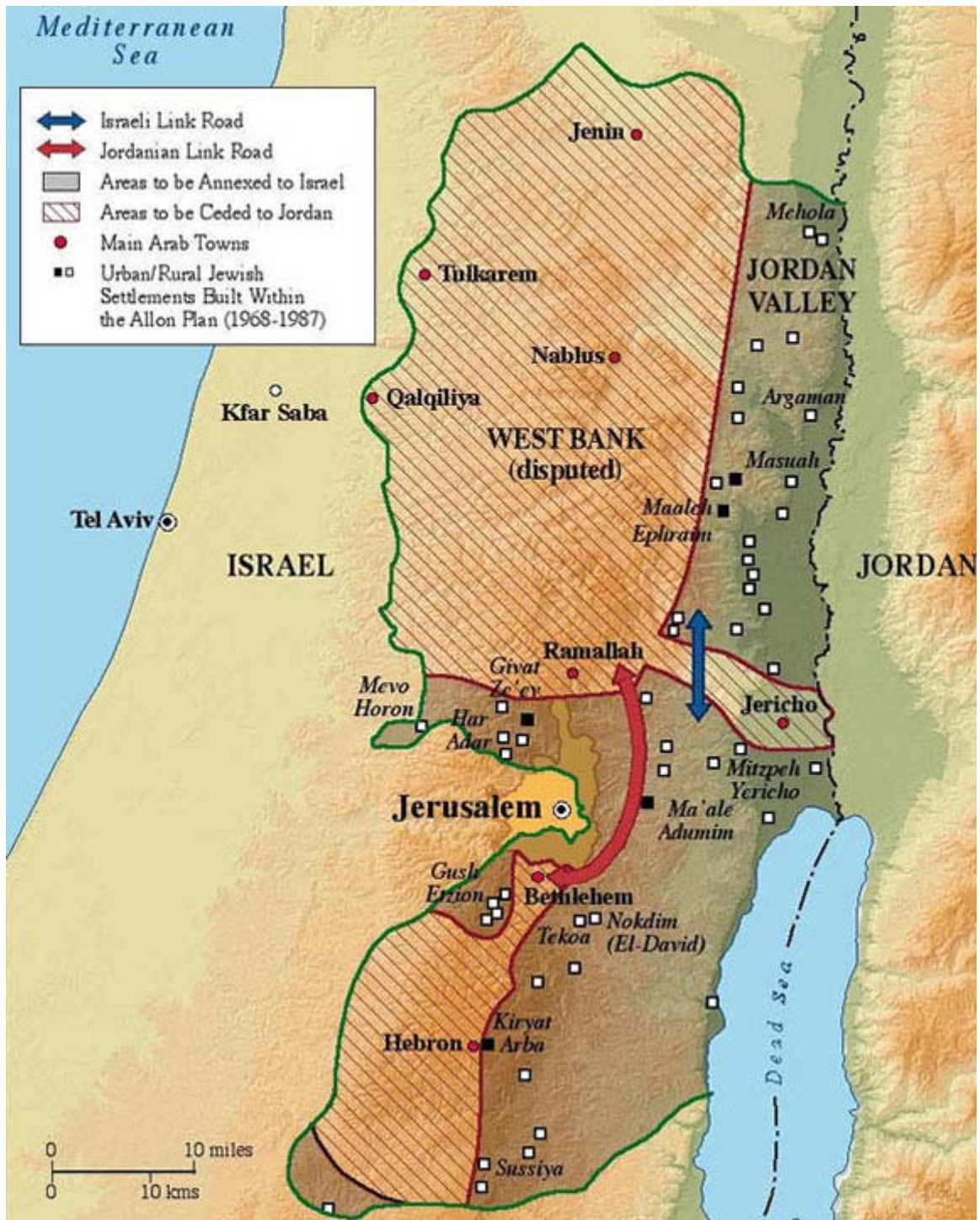
Kaynak: Martin Gilbert, *The Routledge Atlas of The Arab-Israeli Conflict*, New York: Routledge, 2005.

Harita 5

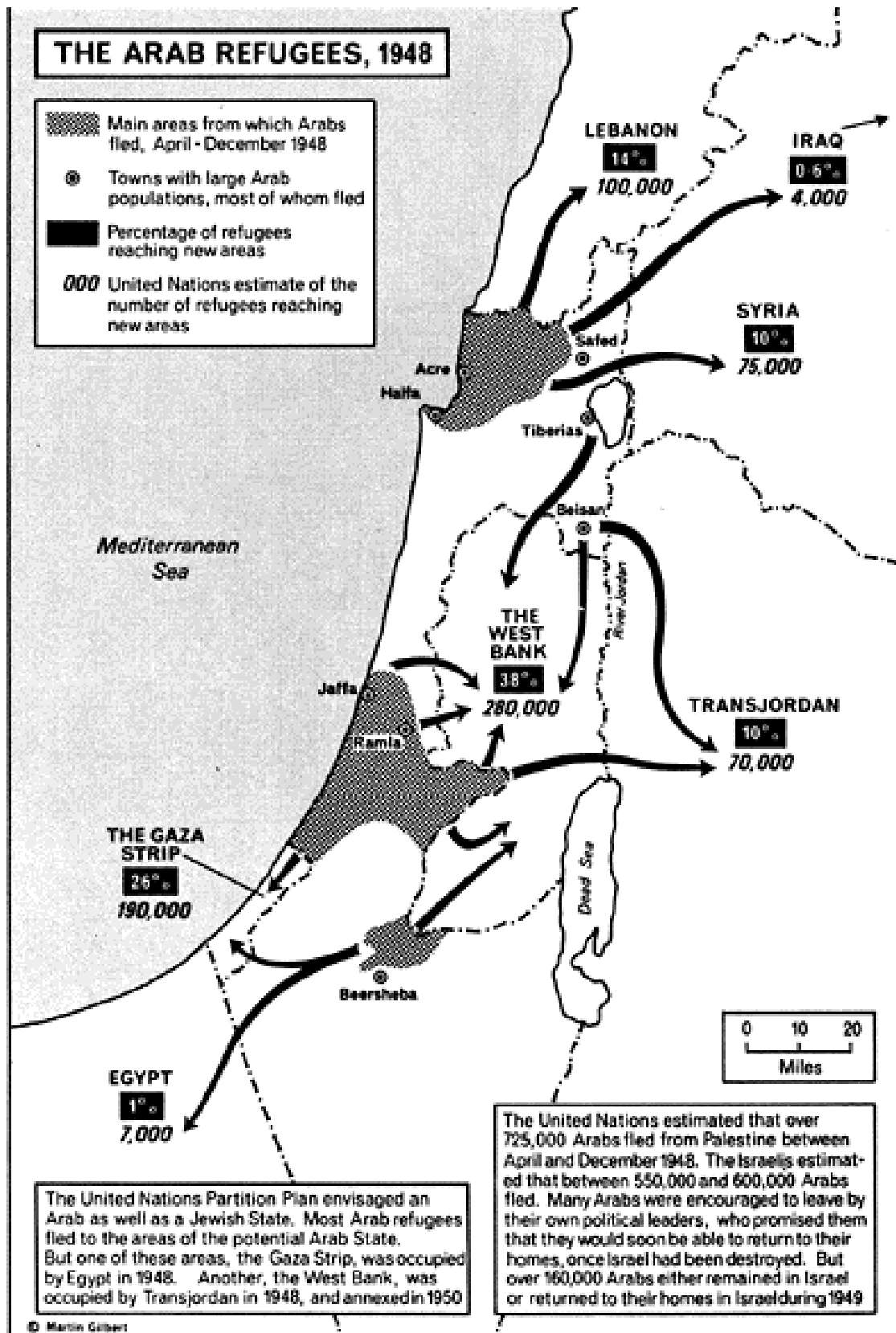

Kaynak: Martin Gilbert, *The Routledge Atlas of The Arab-Israeli Conflict*, New York: Routledge, 2005.

Harita 6

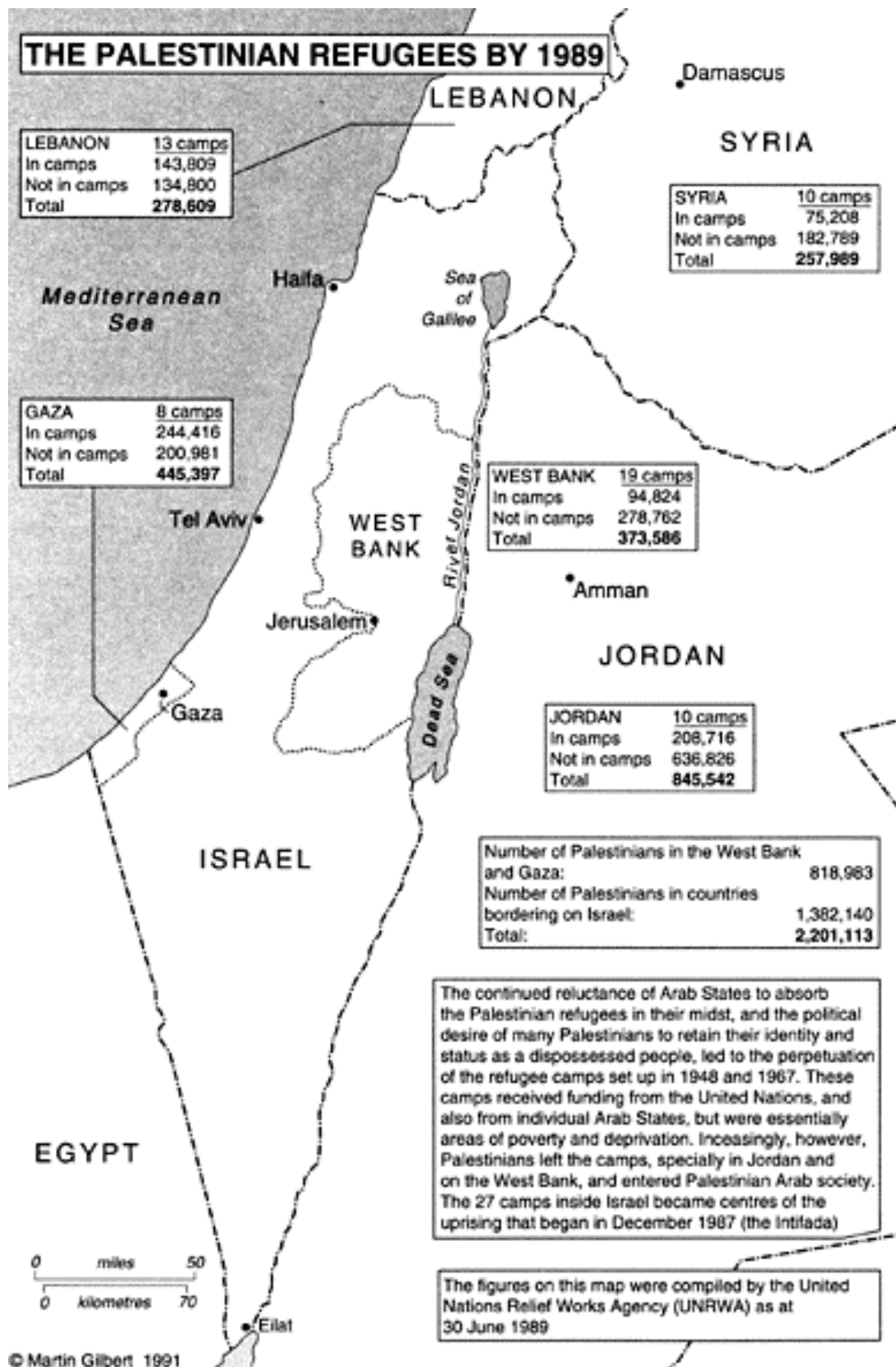

Kaynak: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/allonplan.html>

Kaynak: Martin Gilbert, *The Routledge Atlas of The Arab-Israeli Conflict*, New York: Routledge, 2005.

Harita 8

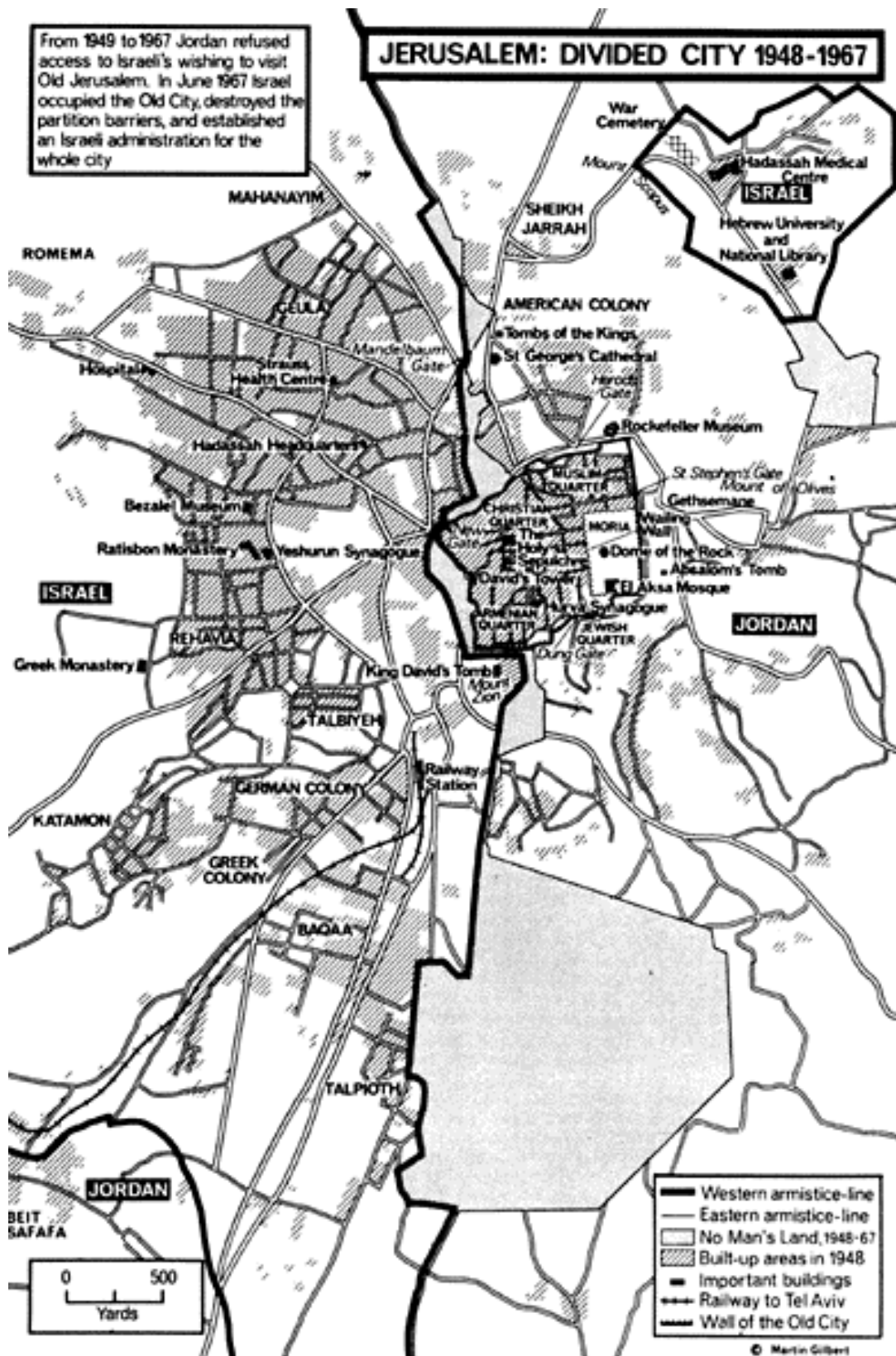

Kaynak: Martin Gilbert, *The Routledge Atlas of The Arab-Israeli Conflict*, New York: Routledge, 2005.

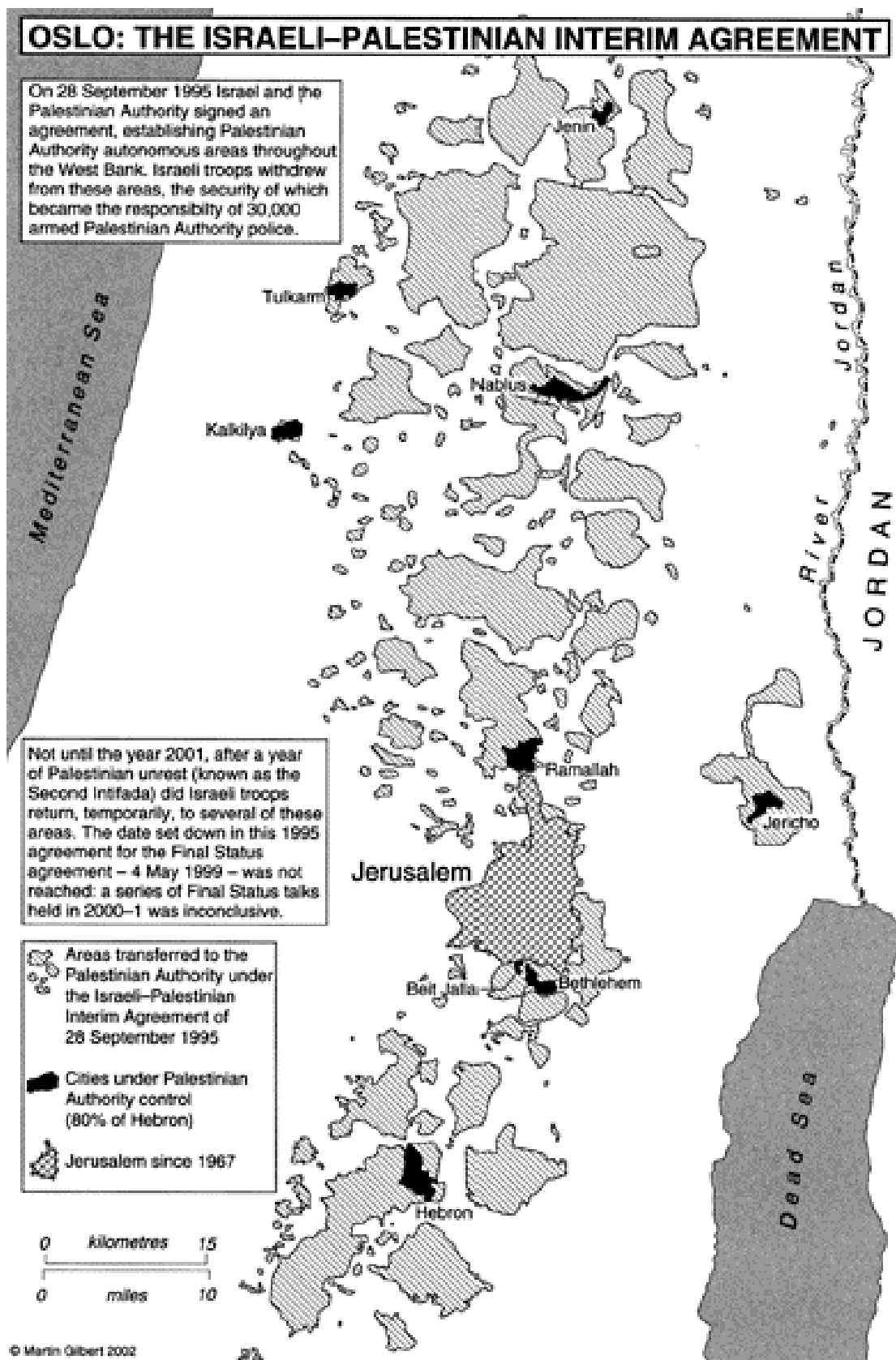

Kaynak: Martin Gilbert, *The Routledge Atlas of The Arab-Israeli Conflict*, New York: Routledge, 2005.

Harita 9

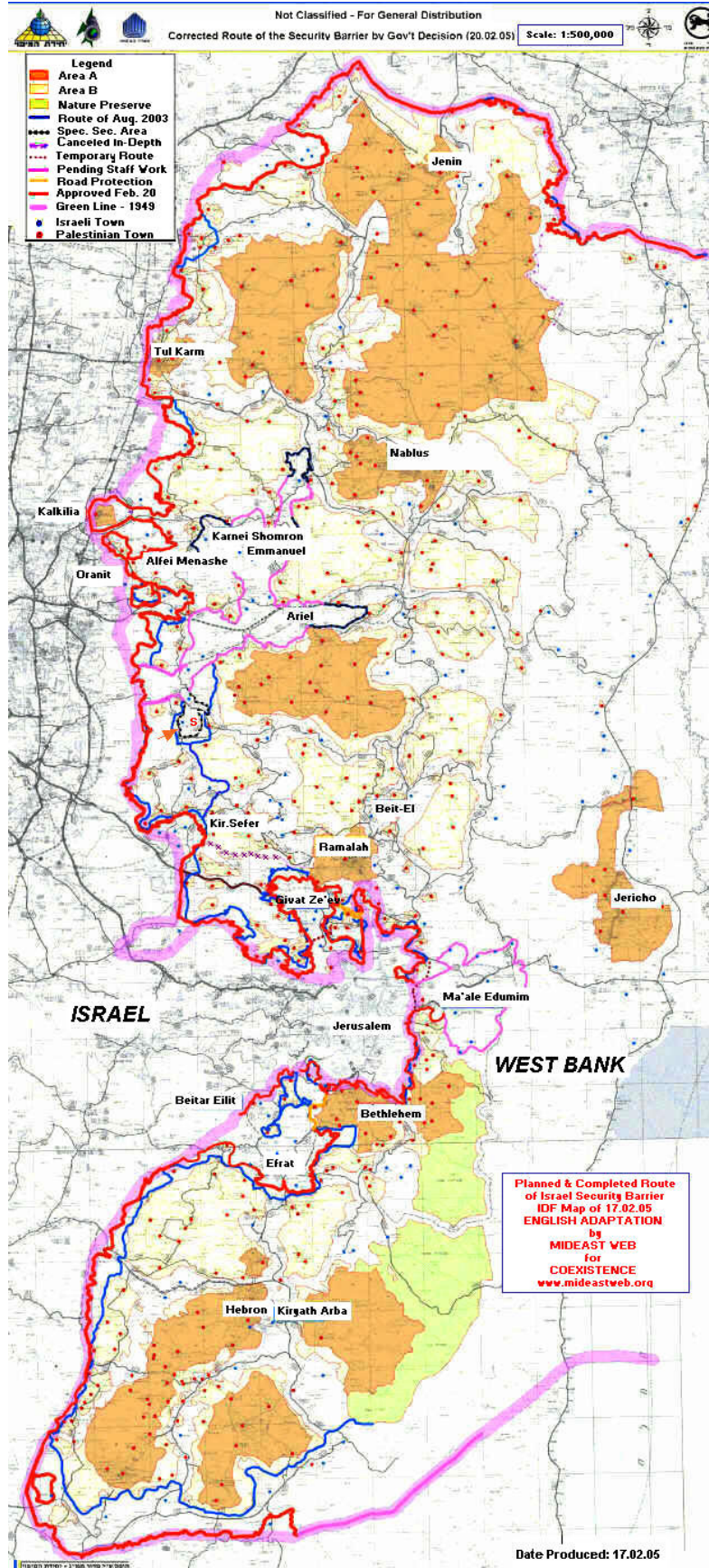
Kaynak: Martin Gilbert, *The Routledge Atlas of The Arab-Israeli Conflict*, New York: Routledge, 2005.

Kaynak: Martin Gilbert, *The Routledge Atlas of The Arab-Israeli Conflict*, New York: Routledge, 2005.

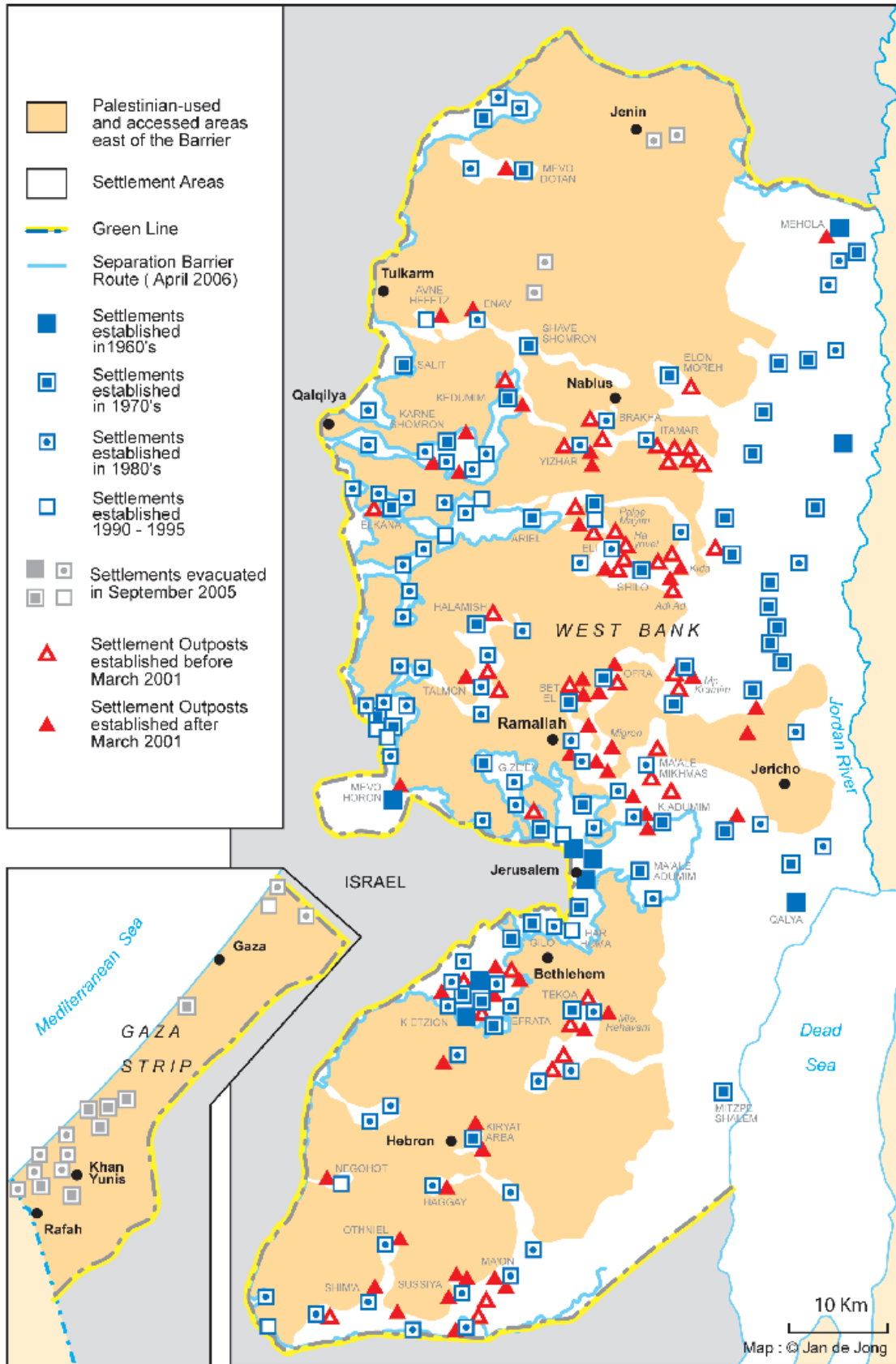
Harita 11

Kaynak: www.mideastweb.org/maps

Harita 12

Settlements Established and Evacuated 1967 - 2008

Kaynak: <http://www.fmep.org/maps>

Harita 13

Kaynak: <http://www.fmep.org/maps>